

ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА ДЪЩЕРЯТА НА КАЛОЯНА

Част 2 от „Асеновци“

chitanka.info

ЧАСТ ПЪРВА

ГЛАВА I

Търновград се веселеше. От време на време хладният пролетен вятър отвяваше радостните викове на тълпите, думкането на тъпаните и проточения писък на гайдите от широките ливади извън градските стени нагоре, към непристъпната горда твърдина на Царевец.

И тия ликуващи провиквания, тоя пъстър глъч, свирните, необузданата веселба изпълваха с възторг и тържество сърцето на този, който се бе увенчал преди няколко месеца като Асен-Борил, цар на българите. Изпълваше с гордост и ненаситната душа на оная, която не се бе посвенила да свали вдовишкото було и да го замени с нов брачен венец, преди да измине дори половин година от смъртта на великия Иваница.

Народът се веселеше. Имаше ли хляб и зрелище — той можеше да забрави, че от Солун непобедимите Калоянови войски бяха върнали мъртвото, осолено тяло на своя цар, починал при твърде чудни обстоятелства. Може би истината се носеше като опасна мълва от ухо на ухо, все пак едва ли някой се съмняваше в черната измама, която крепеше новия царски престол, но по-удобно беше в тия неспокойни времена да се приеме за вярно само това, което беше угодно на силните.

Тия, които бяха на обратното мнение, отдавна вече не съществуваха в пределите на българската държава: изгонени, заточени, избягали, посечени.

Останалите бяха свели примирено глава пред новия повелител. Някои — от слабост. Други — помамени от жажда за власт и слава.

Асен-Борил знаеше това много добре.

И затова той щедро раздаде милости и отличия, провъзгласи нови деспоти^[1] и севастократори^[2], издигна слаби власти^[3] във велико болярско достойнство, позволи на кумански войводи да си строят кули в области близо до престолнината, назначи верния си велик боляр Николица за държавен логотет на мястото на княз Белота, а куманския вожд Коча направи протостратор^[4] на цялата българска конница.

Така той награди куманската партия, която му бе помогнала да се възкачи на престола. А за народа уреди веселби и тържества, по които широко разпиля част от царската хазна. Едва бяха стихнали безкрайните празненства по случай женитбата му с вдовицата на Калояна, започнаха церемониите по царското увенчаване. След това дойдоха на свой ред веселбите за щастливото потушаване въстанието на царския сродник Стрезомир и неговите привърженици. А сега щеше да се отслужи тържествен молебен по случай заминаването на цар Асен-Борила в поход против латините.

Още стояха връз градските стени, набучени на кол, главите на княз Белота, на великия боляр Саца, на всички най-видни участници в Стрезовия бунт, които не бяха успели да избягат в чужди земи.

Ала народът лесно свикваше на всичко. И колкото по-страшни, колкото по-зловещи бяха събитията от последните времена, толкова по-буйно и по-неудържимо той се хвърляше в хаоса на тържествата и веселбите — за да забрави, за да не помни позора на преживяното.

От далечни страни Борил бе заръчал да дойдат пътуващи дружини свирачи и певци, жонгльори и трубадури. Днес, след молебена за преуспеха на царското оръжие, което щеше да добави нова слава към безбройните победи на несломимата българска войска, в ширните ливади извън градските стени щеше да има голямо народно увеселение.

Молебенът щеше да стане в голямата църква „Свети Петър и Павел“. Тази част от болярството и клира, които бяха останали верни на православието и затова ненавиждаха Калояна, давайки поддръжката си на Борила, днес недоволно свиваха чела, като научиха, че тържеството ще стане пак в униатската катедрала. Борил настоя, че тази църква е по-широка и побира повече народ, защото не можеше да каже, че старата Асенова църква „Свети Димитър“ е страшна и непоносима за сърцето му, откак край тежките плочи, които закриваха гробовете на Асен и Петър, сега имаше нова, от синкав мрамор, връз която изкусното длето на майстора бе издълбало името на цар Иваница.

На отиване за „Свети Петър и Павел“ Борил избра най-късия път, като слезе откъм северната порта.

Но на връщане пищно царско шествие се разстла покрай Етъра^[5], нагоре към Боярски рът, за да може ликуващият народ да

поздрави на воля своя нов господар, да утоли алчното си любопитство към великолепната и рядка гледка. Все пак редица войскари заграждаха пътя, по който щеше да мине Асен-Борил, като удържаха с мъка напиралците тълпи.

За пръв път след увенчанието си царят щеше да се покаже открито на народа. А след тлеещия под привидното доволство бунт беше още твърде опасно узурпаторът да се показва така дръзко на заплахата от незнайна кама или стрела без защитата на бойни доспехи.

С твърде чудни и злокобни предзнаменования беше започнала тази 1208 година. На 30 януари слънцето се бе разделило на три. А през февруари се бе появила кървава опашата звезда, която вещаеше смърт на владетел.

Наистина на 16 февруари един рицар на граф Дьо Тулуз бе извършил нечувано дело, като бе убил с меч си папския легат в земята на фръзите^[6] Пиер дьо Кастелнау. Но това не беше все пак смърт на владетел. И всеки господар се топеше в скрита боязън, очаквайки всеки миг незнайна ръка да послужи за проводник на съдбата.

Затова сега цар Асен-Борил се мъчеше да потули зад благоволителна усмивка бързата тръпка, която разкривяваше бледото му слабо лице. Безцветните му очи тайно хвърляха взор встрани, дирейки първи да зърнат движението на измяната, знака на предателството.

Но заплепен в пъстроцветната игра на кадифените и сатенени талази, на скъпите камъни и златото, народът мълчеше, забравил да поздрави своя цар. Тук-там само се издигаха несмели възклицания, смесени с виковете на войската и куманите, тук-там само се развяваха калпаци и женски кърпи.

Не беше така преди, по времето на цар Иваница.

Борил чувстваше това много ясно и русите му вежди се свиха в ядна омраза.

Какво искаше този народ? Какво повече? Не му ли стигаха толкова веселби, толкова тържества, толкова щедро отпуснати помощи?

На огромни шишове се въртяха цели телета, овни, млади говеда. Виното се лееше без мяра в черпня на тълпите. Хлябът се раздаваше на воля. Свирните не преставаха. Осем месеца никакви походи не бяха събирали людете на прониите^[7] за тежка бран. Едва сега, през най-

удобното и приятно време, Асен-Борил зовеше българите заедно с куманските си и влашки наемници за борба против омразните латински натрапници. След победата над тях той щеше лесно да се разправи с непокорния деспот Слав, който се бе затворил в непристъпната Цепинска крепост, като бе отнел цялата област Ахридос^[8]. А подир това оставаше само да се поискат обратно от сърби и венгри^[9] областите, които те незаконно си бяха присвоили, използвайки безредията след смъртта на Калояна.

Това бяха чертите на Бориловата политика. Той нямаше да догонва безумно дръзките планове на Асена и неговите братя. Защо тогава народът му отказваше своята обич?

Възмутен и недоволен, Асен-Борил все повече сбърчваше челото си, като се затваряше в непристъпна гордост, бодвайки коня си да върви по-бързо напред, за да отбегне глухия ропот, прикритата неприязън, омразата, която се излъчваше от затихналата навалица.

Не заслужаваха тия тълпи неговото благоволение. И той нямаше никога вече да се унизи в просба на тяхната любов.

Изведнъж той трепна. Далече зад него се понесоха несдържани, нестихващи, възторжени ликувания. Войскарите се раздвижиха, стегнаха редиците си, струпаха се да правят път на една кочия.

Борил пресметна бързо на ума си. Всички опасни съперници, всички врагове, всички съмнителни приятели бяха очистени. Нито един не беше останал в Търнов.

Царица Елена бе изпратена в манастир. След като беше родила второ момиче — Белослава — младата невенчана жена на княз Йоан-Асен бе изпратена също в манастир. Семейството на ватах^[10] Андрея бе заточено в далечната Долна земя. Стрез бе избягал при сръбския жупан. Слав се бе затворил в Родопите. Майка им, госпожа Тамара — която бе овдовяла преди две години — бе избягала заедно със Слав. Княз Белота бе убит, а жена му Зоя с дъщерите си бе заточена в земите си из Карвунската хора. Великият боляр Сеслав бе починал от болест в тъмницата. Добромир бе изпратен в Бдинската крепост. Всички тия, които Калоян в писмата си до папата наричаше „*principes imperii mei*“, бяха отстранени.

Кой тогава приемаше горещите чувства, които народът бе отказал нему?

В първата кочия след него бяха царицата и майка му: госпожа Теодора. Във втората — севастократорица Илина с куманската княгиня Сета. В третата — деспина Росана с жената на новия логотет Николина, госпожа Струна. Войводите и великите боляри бяха на коне около него. Коя можеше да бъде в четвъртата кочия освен някоя от съпругите на болярите или куманските вождове?

Изведнъж той разбра. Позеленя. Ядно стисна юздите на коня. Как не се бе сетил дотогава. В четвъртата кочия бе Мария.

Дъщерята на Иваница...

Нима за нея бяха тия възторжени поздравии, тия безкрайни ликувания, това несдържано притискане на тълпите?

В обичта си към сирачето народът показваше открито затаената си болка, дълбокото си негодувание, истинските си чувства. Почти затулено от снажните болярки, слабичкото момиче се раздвижи, големите му тъжни очи се оживиха, то се усмихна, махна с ръка.

За пръв път след смъртта на баща си то усети топло чувство да сгрява самотното му сърце.

Кочиите отминаха, почнаха да се изкачват по Боярския рът, изчезнаха зад портите на твърдината.

Дълго след това тълпите се движиха из тесните търновски улички, кръчмите се изпълниха с войскари, момите отново почнаха да се пременяват за следобедните веселби.

Народът беше безличен. Кому можеше да излее немощния си гняв омразният натрапник? И сякаш стореното предизвикателство усили радостното оживление, разшири предпразничното вълнение. На гъсти тъмни върволици почнаха да се изнизват търновци след пладне през градските порти по посока на тържествата, на свирните, на игрите.

Когато Борил се върна в покоите си, първото нещо, което каза на великия примикюр^[11], бе, че от този ден нататък княгиня Мария няма право да излиза вън от Царевец. Всеки, който би пристъпил заповедта му, би отговарял с главата си за това.

С треперещи от гняв ръце той подаде наметката си на примикюра, свали гривните и огърлята си, остави да му събуят червените царски обуца. След това се упъти към преддверието. Задушаваше се.

Срещна Мария при вратата. Ръцете ѝ бяха пълни с цветя.

— Къде отиваш? — попита той с хриплив глас. И без да дочака отговор — той знаеше добре къде ходи всеки ден сирачето — ръката му неволно се вдигна, яростта му светна като мълния.

И отмина. Заслепен, бесен.

Мария остана сама, безмълвна. С една ръка тя продължаваше да притиска до себе си уханните трендафили, с другата леко поглаждаше червената следа, която пръстите на Борил бяха оставили връз нежната ѝ бяла буза.

Тя не разбираше. С какво бе заслужила несправедливия гняв на братовчеда си? От доста време насам, откакто баща ѝ бе паднал в славна бран за родната земя и тя бе останала съвсем сама на света, бяха се случили много неща, които тя не разбираше. Защо мащеха ѝ се бе омъжила тъй скоро за новия цар? Защо се шушнеша, че Йоан-Асен и Александър не били заминали да учат в Рим? Защо Ана и децата ѝ бяха отишли със семейството на ватаха тъй далеч? Защо не ѝ позволяваха да се среща със стринка си, царица Елена, в манастира? Защо никога не споменаваха името на покойния ѝ баща? Тия същите, които, докато той беше жив, пълзяха в праха пред краката му? Защо братовчед ѝ Слав не се връщаше с майка си вече толкова време от Цепина? Защо Белослава и майка ѝ се бавеха тъй дълго в Карвуна^[12]? Защо княз Белота бе вдигнал бунт против новия цар?

Какво се таеше тъй страшно и опасно в шепота на хората, защото я зърваха, веднага всички млъкваха или почваха — тя ясно чувстваше това — да говорят за друго...

А ето — сега трябваше и да я бият.

Мария преглътна сълзите си. Сви вежди. Сърцето ѝ се възбунтува в непобедима гордост. Кому да се оплаче? На царицата ли? Нима тя и при живота на Калоян не я изоставяше, без да я подири цели дни... При леля си Теодора? Тя сега бе твърде много заета — като царева майка — да приема и изпраща знатните търновски болярки. И после — тя имаше злите и студени очи на сина си. Не беше нежна и милостива като госпожа Тамара, Славовата майка. Нито имаше блага реч като царица Елена.

Момичето притисна още по-силно цветята до себе си.

То знаеше къде само може да изплаче всичката си горчивина, всичката си болка и самота.

Но когато тръгна по настланата с гладки плочи пътека, която водеше към Малката порта, нечий припрени стъпки я настигнаха, една силна ръка стисна малката ѝ десница и тя чу гласа на примикюра да казва нещо невероятно.

От този миг нататък отнемаха едничката ѝ радост.

Мария нямаше вече право да пали свещ и да носи цветя на гроба на баща си.

Целия следобед и цялата нощ Търнов ехтя от викове, свирни и песни. Наемните войскари бяха получили богати плати и обилно пилееха надниците си за подаръци и вино. Кумани и власи имаха благоволенieto на новия цар, докато редовните български войски, които болярите събираха в земите си, трябваше да получават храна и оръжие от владетелите на родните си пронии.

За да видят игрите и забавите, бяха се стекли люде от цялата околност, дори и от доста отдалечени краища. Гъдулари пееха най-новите песни в чест на Асен-Борила и красивата куманска царица, други изричаха наизуст дълги стихотворения за бранни подвизи на деди и прадеди.

Край реката се бяха насъбрали млади моми около една гледачка. По-нататък се тълпеше огромна навалица, да следи борбите на двама влашки пехливани. Другаде се блъскаха да гледат ловки фокусници, които прескачаха по няколко кръжила на разстояние три лакти едно от друго, вървяха на ръце, подхвърляха във въздуха ножове и оловни топки, премятаха се през глава и падаха нарочно, за да разсмиват жените.

Голям кръг деца се беше натрупал около една ломбардска пътуваща дружина с обучени животни. Но и възрастните пляскаха с ръце и крещяха като невръстни от възторг при вида на маймуна, която язди кон, куче, което върви на задните си крака, коза, която свири на арфа, мечка, която танцува.

Войскари, побирчии, перпераки, майстори и калфи бяха свили кръг около трима арменци, които при съпровод на гайда играеха танца на сабите. Ловките играчи подхвърляха мечовете си във въздуха и след това бързо и леко ги улавяха за върха на острието.

Най-много жени имаше около групата на въжеиграчите. С високи писъци те следяха майсторството на фокусниците, които при звуците

на дайрета скачаха върху въжето, премятаха се, ловяха се за него със зъби или увисваха за краката си, люлеейки тялото си.

В шатрите търновци следяха с удивление играта на шах и табла, която кръстоносците бяха донесли отвъд морето, научена от сарацините, и която бе най-новата страст за целия християнски Запад. Край раззеленилите се гори се виеха безкрайни хора, сред които от време на време избухваха дълги кикоти, песни, волни провиквания.

Мръкваше.

Откъм жаравата с въртящите се шишове идеше топла, мамеща миризма на печено месо. Хлябът и виното се раздаваха обилно, без мяра. Гайди и гъдулки скокливо разпенваха кръвта на тълпите.

Народът се веселеше.

А главите на княз Белота и великия боляр Саца още не бяха оголили черепи по вършините на градските порти...

[1] Деспот — титла, давана на царски сродници. ↑

[2] Севастократор — висока титла, първа след царската. ↑

[3] Властели — боляри. ↑

[4] Протостратор — началник на леката конница. ↑

[5] Етър — Янтра. ↑

[6] Фръзи — французи. ↑

[7] Прония — земя, дарена от царя за използване до живот. ↑

[8] Ахридос — област в Родопите край средна и долна Арда. ↑

[9] Венгри — унгарци. ↑

[10] Ватах — съдебно-финансов чиновник. ↑

[11] Велик примикюр — министър на Двора, церемониалмайстор. ↑

[12] Карвуна — днешен Балчик. ↑

ГЛАВА II

От тясното високо прозорче, покрито с цветни стъкла, се процеждаше бледа светлина, която хвърляше нежни петна връз мраморните плочки на пода. Беше съвсем тихо. Глухо отекваха сред този покой само бавните стъпки на царя — който се разхождаше околоръст на голямата стая — смесени със скърцането на пачето перо на писеца.

— Чакай малко — спря го Борил. — Преди да поздравим брата на великия жупан, трябва малко да си помисля дали това е удобно. Струва ми се, че напоследък Стефан-Владислав не беше много добре с Вълкана. Виж, с монаха Сава се погаждат, защото няма какво да делят. Но Вълкан е малко вироглав и прави доста бели на братята си. Все пак пиши така: „И на края, като ти припомням за последен път, че помежду нас мир и братство няма да има, докле не върнеш оня проклет враг на държавата ми, изменника и бунтовника Стрез, който няма да се успокои и смири, догдето не падне в моите ръце, изпращам...“. — Борил прекъсна думите си и се послуша. — Не ти ли се струва, че нещо изшумоля зад вратата?

Той постоя така, вперил внимателно ухо към преддверието, настръхнал, недоверчив, бледен. Поклати глава и продължи:

— „Изпращам поздрави и добри пожелания на цялото ти семейство, както и на почтените ти братя, храбрия Вълкан и смирения монах Сава.“

Все тъй навъсен и неспокоен, Борил на няколко пъти спира думите си, загледан към вратата, след това каза:

— Добре. Свършихме с посланието до сръбския княз. Най-сетне, ако той продължава да упорства и да не ми връща оня окаяник, аз ще го накарам и по друг начин да ми се покорява. Сложи печата. Дай да го подпиша. В това време пригответи нов свитък. Ще пишем послание и до Тодор Ласкарис. Никейският император може да ни бъде доста полезен в борбата против ония омразни кръстоносци.

Изведнъж той се сепна, изви острия си изпитателен взор към вратата. Някой бе похлопал рязко и решително.

Борил помълча малко, поглади тревожно рядката си руса брада, погледна към писеца. И каза:

— Свободно.

Вратата полека се открехна и на прага застана Мария. С наведено чело и скръстени ръце.

Царят я изгледа смаян.

Странна и нечувана дързост. Откога Мария бе получила позволение да слиза от горния кат на кулата — където беше стоята ѝ — към царските покои и да чука на неговата врата?

Той пристъпи бързо към нея. Вдигна вежди в дълбоко удивление.

— Ти ли си била? Какво търсиш тук? Кой ти позволи да ме безпокоиш?

Лицето му бе студено като камък. Гласът му трепереше и не вещаеше нищо добро.

— Искам да те питам защо не ме пускат да отида с Дафина в църквата „Свети Димитър“, защо не искат да впрегнат кочията? Ако конете трябва, аз мога и пеш да отида. Ти ли не им позволяваш да ме пуцат?

Борил все още я гледаше поразен, сякаш вдървен. Това момиче бе единственият човек в Търнов, който не се боеше от него. Кой друг би имал дързостта така да му говори? Не разбираше ли тя опасността, на която се подхвърля с безумната си смелост? Или той доста дълго бе търпял детските ѝ волности и сега бе вече твърде мъчно да я научи на покорство.

Зла усмивка разкриви бледата му уста. Безцветните му очи потъмняха като стомана. Като змийски съсък отхвъркна задъханата му заповед:

— Прибирай се веднага горе и друг път да не си посмяла да ме безпокоиш по този начин! Хайде!

И той тропна с крак.

Но момичето не помръдна от мястото си.

Борил прехапа устни, започна да диша тежко. В очите му премина опасен блясък. След това се сдържа, извърна се към писеца:

— Готов ли е свитъкът? Почвай... „До светлия василевс^[1] на ромеите, кир Тодор — от Асен-Борил, цар на българите...“ Така. — След това се извърна: — Още ли си тук? Какво чакаш?

— Искам да отида в църквата „Свети Димитър“, искам да отида!

Девическото чело се сбърчи в закана. Мария отметна с упорито движение тежките си плитки, които напомняха нежния и сладък цвят на меда.

— Кажи им да ме пуснат! Искам да отида!

Борил се изсмя. Чудната настойчивост на момичето го развесели.

— Ами ако не ти позволя?

— Пак ще отида!

— Как?

— Аз знам...

Царят се извърна към писеца и забеляза усмивката, която той побърза да скрие.

Вчерашната строгост му се стори излишна и прекалена. Ако той почнеше да се бои от едно дете... Напразно той бе излял гнева си връз безпомощното сираче. Разкаян за вчерашната плесница, той я повика, подаде ръка за целувка.

— Добре, ще кажа да те заведат. Хайде, сега върви...

Мария леко се наведе, но не докосна устни до ръката му.

„Упорита като баща си“ — помисли учуден Борил и я изпрати до вратата.

След това остана дълго замислен, докато писецът Иван донесе свещник и треперливият пламък на вощениците изпълни със загадъчна сянка ъглите на стаята.

[1] Василевс — император у византийците. ↑

ГЛАВА III

Хиподрумът^[1] на Константинопол^[2] бе препълнен както винаги. Все същата жадна и лекомислена тълпа се притискаше с еднакво нетърпение и любопитство от редиците на патрицианските ложи до последните стъпала на амфитеатъра. Отначало чуждоземец не би могъл да познае, че се намира в победена от жесток завоевател страна.

От единия до другия край на спината дружини музиканти свиреха на флейти, тропети и чинели. Жените се оглеждаха, за да видят новостите на носиите, мъжете все тъй лакомо довършваха донесеното със себе си ядене. Все тъй нетърпеливо поглеждаха всички към императорската ложа, откъдето очакваха да се даде условният знак за започване на игрите.

Може би разлика имаше. Ала новопристигнал някой търговец от далечния Запад по-мъчно би я различил от местния жител.

В ложите на знатните, до къдрокосите, облечени в скъпи туники ромеи, сега седяха рицари в метални ризници, с веещи се пера по шлемовете. Между чернооките византийски красавици, замръзнали като изваяни в своите високо затворени далматики от корава и тежка коприна, сега пъстрееха светлите туники и кадифени палиуми^[3] на венециански графини и френски баронеси. Вместо да се следи със затаен дъх дали победата ще бъде на страната на Сините или Зелените, сега в арената на ширния хиподром се явяваха състезателите на копия и рицарски двубой.

В императорската трибуна, вместо да седне на своя позлатен трон — заграден от евнуси със златни мечове и паунови ветрила — византийският василевс, облечен в скъпоценна мантия, със скиптър^[4] и корона, трябваше да се яви императорът на латините, облечен в сюрко от червен сатен, надянат върху везана със злато туника от синьо кадифе, обут в пантофи от брокат или червена кордовска кожа, с тънък златен венец около главата.

Именно сега чакаха появяването на императора, който да даде знак за започване на игрите. А след тях за пръв път жителите на Константинопол щяха да видят и една църковна религиозна мистерия.

Но император Анри се бавеше. Измина цял час от уреченото за започване време и той все още не идваше. Най-сетне на трибуната се яви брат му Йосташ^[5] и игрите захванаха.

Ясно беше, че императорът няма да дойде. Много честолюбиви женски сърца почнаха да бият по-бавно, много разочаровани светли и тъмни очи престанаха да мятат искрящ взор към царската трибуна.

Анри д'Анжу, граф Д'Ено, император на Константинопол, бе вдовец. При раждането на първото си дете младата императрица Агнес, дъщеря на Бонифаций Монферато, бе починала. Вече шест месеца как нова гробница бе издълбана в мозайките на „Света София“ до гробницата на първата латинска императрица на Константинопол Мария, Бодуеновата^[6] съпруга.

Бедната ломбардска красавица Агнес Монфератска все пак бе могла поне девет месеца да прекара в бленуваната световна метрополия като обожавана владетелка и любима невеста. А Мария дьо Шампан, тръгнала по следите на кръстоносците към Сирия и Палестина, бе настигнала съпруга си — Бодуен Фландърски, вече латински император — пременена и подредена в тежък сребърен ковчег, натоварен върху венецианска галера.

Затова сега толкова женски сърца в цяла Европа почваха да бият по-буйно при споменаване името на хубавия, едва тридесетгодишен вдовец. Благородни девойки от Бургундия и Фландрия, от Венеция и Кастилия, от Арагона и Турингия въздишаха и мечтаеха да сложат на главата си свободния венец на най-красивата и богата империя, която възпяваха трубадурите от цял свят.

Затова много сестри и дъщери на барони и рицари бяха настигнали близките си в приказния град с тайната надежда да покорят сърцето на самотния мъж.

Но не до женитба бе сега на младия император. Тежки грижи една след друга се редяха в пъстра върволица пред държавническата му мъдрост, пред бранническата му доблест. Заграден отвсякъде с врагове: Тодор Ласкарис в Никея, Михаил Комнин в Епир, Стефан Първовенчани в Сърбия, Асен-Борил в България, деспот Слав в Ахридос, жупан Георги в Дукля, княз Димитрий в Арбанашката земя, той едва свършваше с укротяването на единия, когато веднага почваше другият, а най-често и по неколцина наведнъж.

Най-добрите сили на рицарството бяха погинали, бяха побягнали, бяха започнали да се унищожават във взаимни борби. Напразно папа Инокентий пращаше послания до всички християнски господари да съберат нови кръстоносни войски в помощ на зле крепящата се империя.

Отдавна бяха минали вече времената на първото вдъхновение, на чистия порив за освобождение на гроба господен. Днес кръстът покриваше по-често гърдите на алчни завоеватели, на търсачи на приключения, на дирещи лесно забогатяване търговци.

Почти всички земи на Визанс и около нея бяха вече раздадени като феоди^[7] на безброй благороднически семейства, дошли от всички краища още по време на първия поход.

Може би Анри бе един от последните истински рицари на своето време.

Но и вътрешни ежби и неприятности не оставяха младия владетел в мир да заздравява своята държава. Крамолите между френското и венецианското духовенство, непокорството на регента на Солунското кралство, препирните между венецианци, генуезци и пизанци за търговски права, вироглавието на феодалите от Южна Гърция — всичко това всеки ден се струпваше като тъмна мъгла над главата му и само добрата воля, прямотата и искреността, които му бяха тъй присъщи, можеха да спомогнат в уреждането на толкова забъркани и опасни въпроси.

Ето и сега в този хубав празничен ден навръх Петдесетница, когато целият двор, цялото околно рицарство, всички знатни ромеи го чакаха в Хиподрума, император Анри седеше загрижен в своята работна стая в двореца Буколеон^[8], чуваше трескавия шум на тълпите, които се притискаха около игрището, възбудените викове на състезателите, но за него нямаше празник и делник, щом трябваше да се свърши някоя спешна и важна работа.

Някой леко похлопа на изкусно изработената от сребро и слонова кост врата, пурпурните завеси се плъзнаха по сребърните пръчици и на прага се появи пажът Оливие дьо Рошфор. Той свали шапка, прегъна коляно и каза:

— Пратениците на кралица Маргарита пристигнаха, сир^[9]!

Стройният тънък момък, който четеше някакъв пергамент, седнал пред малка маса от абаносово дърво, вдигна тясното си светло

лице, зачервено от вятъра и слънцето на непрестанните походи.

Меки кестеняви къдри падаха в буйно великолепие до раменете му. Той поглади с длан чело, понавъси се, въздъхна:

— Не ще са много весели новини. Оливие... Хайде, пригответи ми костюма за приемите. И аз ще почна без малко като византийските василевси да се преобличам по двадесет пъти на ден...

Той стана, протегна ръце, направи няколко упражнения, за да възвърне обикновената си бодрост — свикнал още от ранна юност да калява тялото си в рицарски гимнастически изкуства — след това отиде в гардеробната стая, свали неизменната ризница, с която работеше, излизаше и пътуваше, облече с помощта на пажа туника от червено кадифе, везана със сребро, връз нея надяна зелен сюрко без ръкави от тежък атлаз, поръбен със сребърни ширити и украсен със сребърни копчета, стегна талията си със скъпоценен колан от сребърни халки и рубини, обу алени кадифени обуца, наметна си мантия от сив аксамит^[10], поръбен със скъпа кожа. След това сложи на главата си малка четириъбеста корона.

— Вместо да слушам сега неприятните оплаквания на кралицата от Тесалоника^[11], по-скоро бих отишъл да опитам новия си сокол или бих хапнал с удоволствие ябълки от Оверни. Така са ми дотегнали всички тия разправии! — се усмихна императорът и весело потупа по рамото предания си момък.

Поласкан и радостен, пажът се зачерви и сведе очи. Любезността и доверието на господаря му го изпълниха с ликуване и гордост.

За Анри той бе готов всеки миг да даде живота си. Официалната му служба бе виноопитвач. Но той мечтаеше да заякне по-скоро, за да му стане оръженосец.

Анри измина няколко великолепни зали и ротонди, след това, последван от маршал Вилардуен и от висшите си придворни: конетабъла Дьо Сен-Пол, великия майстор на гардероба коместибулярия Конон дьо Бетюн, великия виночерпец Милон дьо Брабан и великия столник Мокер дьо Сент-Менеулд, влезе във великолепната зала на Хризотриклиниума^[12]. Преди да седне върху престола, който се намираше в източната абсида на залата, той се поклони и прекръсти пред сребърната икона, която бе окачена над облегалото. Златната завеса, везана с бисер и елмази, която по-рано се намираше пред престола, сега я нямаше. В бурните първи дни на

превземането на великия град от кръстоносците и тази прочута завеса бе поделена като плячка между алчните барони.

Конон дьо Бетюн почука три пъти с жезъла си и пратениците влязоха.

Граф Гийом дьо Сен се поклони веднъж при прага, втори път в средата на залата и трети път пред престола. Наведе се, целуна края на аксамитената мантия на Анри. Останалите пратеници останаха близо до вратата.

Графът целуна пергаментовия свитък, който носеше, и го подаде на коместибулярия. Жофруа дьо Вилардуен се поклони и го разпечата. След това го разгъна по дължината и зачете високо:

— „В името на светата и неделима Троица, амин. Маргарита, съпруга на покойния крал на Тесалоника, Бонифаций, известява и моли своя висок господар, константинополския император Анри, за помощ и защита против намеренията на регента граф Оберто Биандрате и конетабъла Амедео Буфа, които недавна изпратиха послание до наследника на покойния крал в монфератските му имения. В тези послания те молиха маркиза Гулиелмо Монферато да остави бащините си земи в Италия и да ги замени с по-достойната за него кралска корона на Тесалоника. До този миг завареникът на кралицата, маркиз Гулиелмо, още не се е обадил от Италия дали е наклонен да дойде и измести непълнолетния си брат Димитрий от законното му наследство. Но може би уверени, че той няма да закъснее в изпълнението на техните молби, още отсега регентът на кралството и Амедео Буфа почват да държат извънредно недостойно и предизвикателно държане към кралицата и малкия Димитрий, давайки им по всички начини да разберат, че са нежелани и излишни в държавата, която очаква нов владетел. Затова кралицата на Тесалоника моли повторно своя върховен господар и повелител, императора на Константинопол, да ѝ изпрати помощ във войска и лично влияние над регента, който е длъжен да зачита правата на непълнолетния крал.

Посланието е изпратено в годината на Въплъщението на нашия господ бог, 1208, през месец май, ден 10, в първата година на царуването на крал Димитрий I.

В благородния град Тесалоника, написано чрез ръката на Гуидо Канина, с божие благословение. Амин.“

Графът сгъна свитъка и отново се поклони. След това го подаде на коместибулярия, а той го поднесе на императора.

Анри пое посланието с помрачено лице. Сивите му очи бяха станали страшно големи и гневни.

Не. Нямаше никога да свърши тази противна история с ломбардите. Още от мига, когато бароните в Константинопол бяха избрали за император фландърския граф Бодуен, хората на втория кандидат — ломбардския благородник Бонифаций Монферато — се бяха почувствали оскърбени и недоволни. Нима не беше монфератският маркиз вожд на кръстоносния поход? Защо бяха предпочели пред мъжествения ломбардски бранник угодливия френски рицар Бодуен Фландърски?

Но венецианците бяха дали гласовете си за французина, защото не искаха друга италианска държава, твърде близо до Венецианската република, да вземе надмощие в новата империя.

И за да задоволят оскърбения маркиз — му бяха дали половината от земите на империята като на крал на Тесалоника.

Крал. Ала васал на константинополския император.

Но ето че неочаквано Бодуен бе паднал в плен у българите и не дълго след това цар Калоян бе писал на папата, че високият му пленник не може да бъде върнат в родината си, понеже е платил своята дан на майката природа. Защо тогава след смъртта на фландърския граф не избраха на негово място Бонифаций, а предпочетоха младия му брат Анри, граф Д'Ено?

От този миг враждата бе пламнала все по-остра и неугасима.

Не помогна дори и сродяването между двете семейства. Анри се бе оженил за дъщерята на Бонифаций. Веднага след смъртта на младата императрица и неочакваното загиване на самия Бонифаций обтегнатостта между Тесалоника и Константинопол стана още по-непоносима.

Анри мълчеше и мислеше отново за всички тия неприятни събития.

Ясно беше, че викането на младия монфератски маркиз от Италия бе насочено лично срещу императора. С регентство, при един малолетен крал и една кралица, подчинението на Тесалоника към Константинопол бе неоспоримо. Но когато на солунския престол седнеше храбрият момък Гулиелмо, син на Бонифаций от първата му

жена Елеонора Савойска, работите щяха да тръгнат другояче. Неукротимите ломбардски барони щяха веднага да отцепят кралството в независима държава.

Време ли беше сега за надменност и честолюбие? Сега, когато Латинската империя бе отвсякъде заградена с врагове? Да бъдеше проклет мигът, когато изборът на съдбата бе паднал връз бледото чело на брата му Бодуена. Може би и днес той щеше да бъде още жив, ако не бе слагал на главата си искрящия императорски венец, от който бяха произлезли толкова зависти и крамоли...

Анри се изправи. Даде знак на пратениците да приближат.

— Известете на вашата благородна госпожа, императрица Маргарита, кралица на Тесалоника, че нищо няма да ми попречи да изпълня своя дълг на сюзерен^[13] към нейния малолетен син. Нито буря, нито сняг, нито слънчев пек ще ме спрат веднага да отправя своята помощ на онеправданата владетелка. Моят първи дълг на рицар и сюзерен е да бъда защитник на слабите и беззащитните, на вдовиците и сираците. В посланието, което моят писец ще напише до кралицата, тя ще види, че още идущата седмица аз ще тръгна с всичките си войски към Тесалоника, за да приема обичайната почит на моите васали.

Той вдигна ръка. Граф Дьо Сен се поклони. Пратениците се оттеглиха с разведрени сърца. Помощта на императора бе осигурена.

Веднага след тях бяха въведени представителите на Венецианската и Генуезката република.

Генуа молеше застъпничеството на императора пред венецианеца Риниери Дандоло, който с помощта на Руджеро Премарини, Пиетро Полани, Лело Велио и галерите на Венеция бе изгонил от остров Крит законния ѝ владетел — генуезеца граф Енрико Пескаторе ди Малта.

Венецианците разправяха пък, че през 1206 година по същия начин граф Енрико заедно с братовчеда си Алемано ди Коста, граф Ди Сиракуза, и с помощта на 29 генуезки галери изгонил от Крит законния ѝ владетел — венецианеца Риниери Дандоло.

Кой говореше истината?

Чий беше Крит? На Венеция или на Генуа? Кому да даде право?

Генуа се смяташе обидена от венецианците, които бяха кръстоносци и бяха покровителствани от императора. Анри трябваше

да ги защити. Но от друга страна, достатъчно му бяха неприятностите с Венеция по църковните крамоли.

Най-сетне той обеща, че ще накара венецианците да щадят правата на граф Ди Малта. А тях самите помоли да се отнасят приятелски с новите завоеватели.

Двете враждуващи страни си отидоха недоволни и без да дойдат до споразумение. Явно беше, че само кървавата бран ще определи правата им.

Изморен и наскърбен, Анри се отпусна с въздишка на облекчение върху бляскавия престол на ромейските василевси. Ала в същия миг стражите пуснаха да влезе един извънредно разтревожен духовник, който с бързи крачки се упъти към императора.

— Всемилостиви господарю! И това трябваше да доживеем! Войските на венецианците разбили вратата на църквата „Света София“ и откраднали чудотворната икона, рисувана от свети Лука!

Анри скочи навъсен и недоволен.

— Това не биваше да става! Икони не се крадат! Къде е сега образът на „Света Богородица напътница“?

— Баилът^[14] на Венеция заповядал да я занесат в църквата на Пантократора. И там сега я пазят въоръжени стражи, докато я натоварят на някоя венецианска галера... — Гласът на капелана^[15] трепереше от негодувание и болка. — Ала патриархът ще потвърди отлъчването на папския легат! И сам папата ще накараме да го потвърди!

В този миг цялата зала се изпълни с викащи и ръкомахащи люде: рицари с бели мантии и червени кръстове на гърдите, рицари йоханити^[16], ромейски монаси, фландърски свещеници. Всички се хвърлиха пред краката на Анри, говорейки и молейки едновременно.

— Такова светотатство не беше се случвало още — извика със сълзи на очи кардинал Бенедето ди Санта Сузана, — да се насилват вратите на катедралата! Това само венецианците начело с техния баил могат да го направят! А и патриархът Томазо се държа така нерешително към тях, че си заслужава обидата!

Дълго време Анри се мъчи да успокоява, да уталожва разбунените духове, като обещавахе да стори всичко, което е в силата му, за да остане прочутата чудотворна икона в Константинопол.

— Още сега ще напиша писмо до светия отец в Рим... — каза най-сетне той — и без това има да отговарям на едно негово послание. Бъдете спокойни. Пратеникът ще замине още утре. Работата ще се уреди...

От огромните градини на Буколеона се издигаше топъл, замайващ мирис. Кроткият вечерен ветреца, който лъхаше откъм Златния рог, понесе всички благоухания на безбройните румени трендафили и обвея грижното чело на императора, който се разхождаше в най-хубавия здрачен час на Константинопол сам и тъжен между колонадите, които гледаха към морето.

Сега трябваше да пише на Инокентий III. Но дълго преди това искаше да обмисли всяка дума, да претегли всяка мисъл, отправена към върховния арбитър на всички световни крамоли.

Сам Анри бе поставен в много опасно положение: между чука и наковалнята. Защото между Рим и новия патриарх на Латинската империя — венецианеца Томазо Морозини — възникваха непрестанни търкания и вражди. А двете страни еднакво разчитаха на подкрепата на императора.

Зад сребърните решетки на прозорците трепнаха пламъчетата на свещниците и поликандилоните. Анри влезе отново в работната си стая, разгърна писмото на Инокентий III и го прочете за десети път.

... Благородният мъж Тодор Ласкарис — пишеше той — се оплаква, че ти не си искал да сключиш с него постоянен мир, а си имал намерение да завоюваш държавата му. Той ме моли да се застъпя пред тебе, щото примирието, което имате вече от една година, да бъде продължено с още една, ала примирие трайно и крепко. Затова аз му изпратих нарочно един легат да уреди тази работа и те моля да не предприемаш нищо враждебно против Никея. Сам бог е поставил морето между двете империи и никой не трябва да го преминава. Посъветвах също Ласкарис да се яви пред теб и да ти отдаде почит като васал. Защото, ако на времето еврейският народ се подчини на Навуходоносор, който бе идолопоклонник, колко повече приляга на един християнски господар да се подчини на

един католически княз, поставен от всевишния на императорския престол... Също така писах на Ласкарис, щом получи писмото ми, да ти проводи пратеници за започване на мирни преговори.

Ведрина се разсипа по замъгленото лице на императора. Това писмо бе днес най-приятното нещо, което бе преживял сред толкова досадни крамоли. Посредничеството на папата му идваше тъкмо навреме. Защото преди няколко време тайни пратеници му бяха донесли вест, че новият български цар Асен-Борил бил в преговори с Никея за общо нападение на империята.

Сега той бе вече обезпечен откъм тази опасност.

И той отговори с думи на гореща благодарност към папата, като обещавахе да вземе под внимание всички неприятности, които му създаваха непокорните венецианци, и да защити неговата справедлива страна.

Чак след като собственоръчно написа и подпечата пергаментата до Инокентий, Анри можа за миг да помисли за своите лични работи.

Попита как е прекарала деня младата Изабел, довольна ли е била от разходката си с трирема из Босфора и от игрите в Хиподрума, нахранила ли се е... Заръча да го чака заедно с Йосташ за вечеря. Щом се освободи за миг от своята работа, ще отиде да я види.

Изабел бе незаконородена дъщеря на императора. Преди много години, още като млад юноша, Анри бе ходил на гости при сестра си — френската кралица Изабел. Там за кратко време бе разцъфтяла нежна обич между брата на кралицата и придворната ѝ демоазела — благородната девица Флорина дьо Клермон. По-късно, след смъртта на кралица Изабел, Флорина бе отишла във Фландрия, повикана от влюбения момък. Но докато строгият Бодуен V, осми граф на Фландрия, разреши на братанеца си такава несъответстваща женитба, Флорина дьо Клермон бе починала, оставяйки малка дъщеря, кръстена на името на кралица Изабел.

След като бе увенчан за император на Константинопол, Анри бе повикал от далечната родина любимата си дъщеря, която искаше да отгледа и възпита край себе си в пищното великолепие на новата империя.

Като се погрижи за детето си, Анри си спомни за задълженията, които имаше към дъщерите на покойния Бодуен, и седна отново пред писалището да изпрати послание до втория си брат — Филип, маркиз Дьо Намур — който като настойник и регент на Бодуеновите деца, Жана и Маргарита, управляваше Фландърското графство до пълнолетието на Жана.

Ала едва бе потопил пачето перо, за да започне братското си послание, когато един паж, без да почука, широко разтвори вратата и вътре се спуснаха бледи и тревожни Конон дьо Бетюн и граф Йосташ.

— Българите нахлули в пределите на империята!

Анри хвърли перото, скочи прав, блъсна стола си встрани.

— Българите!

Най-омразните, най-опасните му врагове. Тия, които при Адрианопол^[17] бяха нанесли страшното, позорно петно на латинската войска, които бяха пленили и убили любимия му брат Бодуен, които бяха отсекли главата на монфератския маркиз, които бяха станали причина за бързата смърт на дожа Енрико Дандоло, които бяха изгонили Рение дьо Три от Филипопол^[18]...

Отново българите се спущаха като тъмен облак, като грозна напасть над разклатените устои на империята.

Все те...

Императорът стисна силно челюсти, сви юмруци. Див блясък трепна за миг в светлите му очи.

Краино време беше да се измие калта на адрианополското поражение. Те предизвикваха. Те не се смиряваха. Ето че след смъртта на страшния Иваница и неговият наследник, този неизвестен дързък Асен-Борил, искаше да премери сили с тях...

Е добре. Нищо че са обещали веднага да заминат за Тесалоника.

Кралица Маргарита може да почака. Тежко и на граф Биандрате, ако смее сега да използва мъчнотиите му с тази нова бран. После ще бъде сто пъти по-зле наказан.

Но сега... Сега за Анри нямаше друга грижа, друга мисъл — да срещне отново пред стените на Адрианопол ония, които не оставяха на мира господарството му с дръзките си планове. Не можеше да има място за две силни царства в тези земи.

Или латините, или българите трябваше да бъдат господари на Адрианопол, Филипопол, Тесалоника и Константинопол.

В стаята се втурна, пламнал от възбуждение, Жофруа дьо Вилардуен.

— Българите отново предизвикват! Бежанците от цяла Романия^[19] се стичат надолу към морето, ужасени от нашествието им! Какво ще заповядаш, милостиви господарю!

— Всички барони да вдигнат опълченията си към Силиври. Оттам ще приберем по пътя си гарнизоните на останалите крепости по посока към Адрианопол...

Маршалът разбра. Наведе глава с покорно движение.

Битката щеше да бъде на живот и смърт.

[1] Хиподрум — оградено място за надбягване с коне и колесници. ↑

[2] Константинопол — Константиновград, Цариград. ↑

[3] Палиум — епископско служебно наметало. ↑

[4] Държава (кълбо) и скиптър — златно кълбо и златен жезъл, символи на царската власт. ↑

[5] Йосташ — Евстатий. ↑

[6] Бодуен — Балдуин. ↑

[7] Феод — имот, владение на феодала. ↑

[8] Буколеон — дворец в Константинопол. ↑

[9] Сир — господин, господарю, ваше величество. ↑

[10] Аксамит — скъп, златотъкан плат. ↑

[11] Тесалоника — Солун. ↑

[12] Хризотриклиниум — голяма зала, украсена със златна мозайка. ↑

[13] Сюзерен — феодал със зависими от него васали. ↑

[14] Баил — регент, наместник. ↑

[15] Капелан — свещеник, който служи в параклис. ↑

[16] Рицар йоханит — член на ордена „Св. Йоан“, който дава обет да помага на бедни и бездомни; хоспиталите (рицари хоспиталиери). ↑

[17] Адриановград, Одрин. ↑

[18] Филипопол — Филиповград, Пловдив. ↑

[19] Романия — част от Ромейската империя (Византия) между Черно море и Места. ↑

ГЛАВА IV

Никога по-горещо и душно лято не бе слизало над скалистия Търнов. Но колкото въздухът бе тежък и парлив — непоносим за тялото — толкова по-парлива и непоносима бе тревогата, която притискаше душите на всички, които бяха изпратили бранници заедно с цар Борила на юг, против латините. От първата решителна битка щеше да заличи на чия страна ще тежи мечът на свети Димитър. Не беше ли вече оттеглил победоносният им покровител своето благоволение от българското оръжие? Или може би цар Борил щеше отново да прочуе по цял свят ненадминатите подвизи на своя род... И отново — както по времето на Калояна — трубадури и менестрели щяха да съчиняват песни, които да разнасят всъде славата на юнака Асен-Борил...

И както след адрианоградската победа — която нямаше равна на себе си — новият цар щеше да се завърне с още по-знатен пленник.

„Пригответе Бодуеновата кула — бе казал Борил на тръгване, — защото в нея ще ви доведе скъпоценна плячка, прекрасния латински император Ерик Филандър...“

И наистина нямаше по-опасен враг за новата Латинска империя връз развалините на Визанс от българите.

В български плен бе загинал дръзновеният Бодуен, граф на Фландрия и константиновградски император.

От българска ръка бе посечена главата на вожда на кръстоносния поход, монфератският маркиз Бонифаций, крал на Солунската държава...

От мъка и тревога поради адриановградското поражение бе умрял третият главатар на кръстоносците — представителят на Венеция, мъдрият дож Енрико Дандоло...

А в самата страшна битка, в която бе паднал пленник Бодуен, бе загинал и цветът на латинското рицарство: най-храбрите, най-знатните фрушки^[1], ломбардски, венециански кавалери начело с внука на френския крал Луи дьо Блуа...

Останалите — бяха изчезнали в позорно бягство, натоварени на седем венециански кораба, към земите, откъдето бяха дошли. Тъй страшна и непоносима им се бе сторила бранната дързост на българите.

И ето сега, от всички тия знаменити рицари, от всички тия прочути благородници бе останал само един, може би най-мъдрият, може би най-храбрият: Ерик Филандър, брат на покойния император Бодуен.

„Новият Арес“ — така го зовяха ромеите, удивени от подвизите му.

От време на време тежка въздишка ломеше гърдите на госпожа Теодора, която вече няколко часа стоеше със скръстени ръце, впила очи в една точка, неподвижна и безмълвна като изваяние.

Наближаваше края на юли. Вече от две седмици бе заминал Борил с войските на юг — и никаква вест отникъде.

Тя хвърли скритом поглед към царицата, която от няколко време бе отпуснала везмото на скута си, замислена и тревожна.

Изведнъж куманката скочи, изтича към прозорците, отмахна завесите, отвори стъклата.

— Ще умрем от задуха! Нека влезе чист въздух.

Госпожа Теодора стана, отиде полека към прозорците и ги затвори. След това спусна отново кадифените завеси.

— Влиза слънце... И от това става още по-горещо. Ако искаш, можем да отидем към Света гора...

Куманката стисна зъби и не отвърна нищо. Досега не бе ѝ се случвало подобно нещо. Някой да ѝ противоречи и да пристъпи желанието ѝ. Навремето, когато бе жив Иваница, тя оставаше наистина самотна през време на безкрайните му бранни походи, но поне бе господарка на себе си. А сега... Новата ѝ свекърва постепенно заемаше мястото ѝ, искаше навсякъде да бъде почетена преди нея, да бъде изпълнена нейната заповед преди тази на царицата. Защото госпожа Теодора смяташе, че майката на царя има един чин по-горе от съпругата на царя. И Борил не се противопоставяше на тази нейна воля.

Понякога на Целгуба ѝ се искаше да му извика: „Ти знаеш много добре, че на мене дължиш царския си венец. И че както аз го сложих на главата ти, така пак аз мога да го махна...“.

Но някаква странна боязън я правеше покорна и тиха като дете пред неговата студена усмивка и зъл поглед.

Откак бе седнал на престола, Борил не бе вече оня угодлив, смирен и влюбен деспот, какъвто тя го познаваше от по-рано. Едничката му мисъл не бе вече как да достави радост на прекрасната куманка...

Затворен в себе си, хладен и недостъпен, той сам замисляше своите кроежи за бъдни дни, получаваше и изпращаше послания, приемаше чужди пратеници, натоварваше гончий с поръчки до другоземни господари, без тя да знае нищо от това, което става наоколо й.

Единствен негов съветник и довереник бе госпожа Теодора — майка му.

И Целгуба кипеше в безсилен яд, разочарована и разкаяна.

Ако тя подозираше, ако тя бе знаела...

Беше ясно: Борил си беше послужил с нея като средство, за да постигне възжелената си цел — престола. Сега тя му бе ненужна, излишна. И той не се стремеше дори да скрие това.

Тя можеше да се бори с него. Все още родните й кумански вождове бяха предани на сестрата на главатаря си. Ала някакво безименно смирение, някакво чудно желание за подчинение я държаха в плен, може би дълбоко в своята женска същност доволна, че служи и се покорява...

— Да отидем на лов в горите на Орловец! Утре може да завали дъжд... Слънцето така прежуря, че времето няма да трае още дълго тъй ясно...

Госпожа Теодора се навъси, изправи високата си суха снага и каза строго:

— Днес, когато синът ми се пече по равнините на Романия, а може би да е ранен вече или нещо по-лошо... Днес ти можеш да мислиш за лов. Когато още не се знае изходът на битката... Когато животът на всеки тук е може би застрашен...

— Борил ще победи — каза спокойно и равнодушно Целгуба — и страховете ти са напразни... Знаеш много добре, че латините не могат да се мерят с нашите по сила и юначество... — Тя също стана и почна да свива ръкоделието си. — Тогава нека отидем малко на въздух към Света гора... — и тя бързо се извърна, за да не може старата жена

да забележи внезапната бледост, която думите на госпожа Теодора бяха извикали по лицето ѝ.

Тъй лекомислено те бяха премахнали Иваница. И наистина тя винаги по-рано нито за миг не бе допускала мисъл за поражение и разруха на царството. Докато Иваница бе жив, кой можеше да премери сили с Ромеоктона, с победителя при Адриановград...

Но сега... Когато силната Калоянова ръка бе изчезнала — вече никой не се чувстваше сигурен. От всички страни се къртеше спойката на Асеновата държава... От юг деспот Слав бе откъснал богатата област на Родопите — Ахридос. В Долна земя непрестанно боботеше подземно брожение, което можеше всеки миг да избухне. На запад сърбите бяха заели Нишката област и Поморавието чак до град Равна, а венгрите бяха нахлули в Белградската и Браничевската област.

Щеше ли това да бъде възможно, ако бе жив Калоян?

Днес само една победа можеше да закрепи царството...

Когато госпожа Теодора понечи да стъпи във впрегнатата кочия, която ги чакаше пред Малката порта, тя се озърна, сви вежди и попита: — Ами къде е Мария?

Царицата, която чакаше да се качи подир нея, отвърна с престорено учудване:

— Защо питаш?

Госпожа Теодора се навъси още повече.

— Защо? Нима ще оставим момичето вкъщи, в тази задуха? Нима не виждаш напоследък колко е изтъняло и пребледняло, сякаш троха не слага в устата си... — И тя заповяда на стратор^[2] Тодор, който седеше до кочияша: — Повикай веднага царкинята...

Виновна и засрамена, Целгуба побърза да заглади грешката си:

— Ще отида аз да я подиря...

Спалнята на Мария бе на най-горния кат на палата. Когато царицата, изморена и запъхтяна от високите стръмни стълби, отвори вратата, отначало не можа нищо да различи в полутъмната стая, осветена само от тясно сводесто прозорче, издълбано високо в дебелата стена. След това, като свикна със светлината и се озърна, тя видя, че момичето го нямаше в стаята...

Целгуба надзърна зад широкото ложе, отвори раклата, забеляза вътре непокътната вълната, която бяха дали за предене на девойката, извади я навън, за да ѝ напомни, че трябва да работи, извади също и

гергефа, върху който стоеше опънат зелен аксамит за везмо, също тъй недокоснат, след това забеляза на дъното на сандъка някаква дребна кутийка от пожълтяла слонова кост, взе я и я разтвори.

Прехапа устни.

Вътре искреше в живи зелени пламъчета пръстен с огромен изумруд...

Значи тук беше пръстенът на Иваница, който тя напразно бе дирила толкова време...

Къде го беше намерило момичето? Тя се поколеба няколко мига, след това сложи пръстена на показалеца си. Затвори раклата и бързо излезе навън. Изпрати слугини да дирят из градините. Слезе в трапезарията, надникна в покоите на госпожа Теодора, в престолната зала...

Момичето го нямаше никъде.

Най-сетне, когато се отчая да го търси, тя хвърли поглед в бившата работна стая на Калояна и остана замръзнала от почуда.

Седнала в дълбокото кресло на баща си, Мария бе заровила глава в някаква дебела книга. На главата ѝ стоеше вехт бранен шлем. Върху пода до нея лежаха разхвърляни ръждясали мечове и копия, щитове от върбово дърво, покрити с кожа, лъкове и колчани...

— Какво правиш тука? — извика царицата, като се окопити. — Картинки ли гледаш? Защо си вадила от килерите оръжия?

— Не. Чета... А пък с оръжията си играех на бран.

Целгуба пристъпи по-близо и надникна през рамото ѝ. Наистина книгата не беше украсена с рисунки. Момичето гледаше буквите, като следеше с пръст редовете.

Куманката дълго я гледа недоумяваща. Шегуваше ли се Мария, игра ли ѝ устройваше?

— Кой те научи да четеш?

— Сама. — Момичето не искаше да скрие досадата си от разпита и желанието си да остане по-скоро само, за да продължи приятното занимание...

— Как така сама... Отгде знаеш буквите?

— Питам писец Дейко... Днес за една, утре за друга... Научих ги.

— Но не се научи още, когато ме видиш, да ставаш права. Кога ще разбереш, че трябва да се държиш прилично? Каква мома ще стане

от тебе? Я остави книгата, ела тук... Или не, дай книгата. Какво четеш? Снеми това от главата си.

— Приказките за добрия крал Артур...

— Какво? — куманката грабна книгата. Взя се внимателно.

Действително книгата бе написана с латински букви. Това бе вече премного. Тя изгледа поразена завареницата си.

— Четеш на латински! Фрушки приказки... Откъде знаеш езика, кой те научи на тяхното писмо...

Мария се усмихна. Сне шлема от главата си. Големите ѝ светли очи засияха като звездел.

— Питам тълмач Христофор. А фрушки знам от леля Агнеса.

Целгуба седна върху дървеното кресло и не можеше нищо да отвърне. Наистина, откако тя не се бе занимавала с момичето? Много години още преди смъртта на Калояна тя бе занемарила детето му, като бе оставила напълно на етърва си, царица Елена, на Калояновите сестри, госпожа Тамара и госпожа Теодора, заедно с прислужниците да се грижат за него.

Как бе расло то, какво бе мислило, с какво се бе занимавало през времето на ония страшни и тъмни дни, когато тя, увлечена в безумен копнеж по Бодуена, бе готова да остави съпруг и царство, за да го последва на край света, когато по-късно бе започнала тайната ѝ подземна борба с Калояна, победата ѝ, смъртта му...

Нищо не бе узнала тя тогава за живота на Мария... И сега трябваше да се изненадва от това чудно момиче. На студенината му към нея, на упоритостта му, на особеностите му...

Засегната, Целгуба започна да прелистя старите книги с пожълтели листи, подвързани в кожа с позлата.

— А тия книги за какво разправят?

— За Ахил и Александър...

Мария се спусна и грабна любимите си книги, сякаш се боеше да не ѝ вземат „Александрията“ и „Троянската притча“, с които лягаше и ставаше. Царицата посегна да погали косите ѝ, но девойката рязко се дръпна с дива гордост. Не обичаше да я гаят, нито да я съжаляват.

— Остави сега книгите. Ела с нас. Отиваме с леля ти Теодора към Света гора... Ще береш цветя, ще подишаш чист въздух... А като обичаш да четеш, ще ти дадем учител по латински, но по-добре ще е да слизаш по-често долу да се учиш в тъкачницата, а отдавна трябваше

вече да знаеш да вземеш и плетеш. Хайде сега да потичаш из ливадите на воля...

И в същия миг, когато тя изрече думите, веднага видя колко са безсмислени. Мария не бе вече дете, което може да тича из поляните. Израсла необикновено много за възрастта си, тънка, мършава, крехка, макар че бе сторила петнадесет, отдалеч девойката изглеждаше като че ли е на осемнадесет най-малко. Само дълбоката светла невинност на взора ѝ сочеше младата възраст.

Но Мария поклати глава и отвърна рязко:

— Искам да си доизчета приказката. Не мога да я оставя незавършена тъкмо на най-хубавото място. Искам да видя дали рицарят Манфред ще победи ламята...

Царицата въздъхна с облекчение:

— Добре. Ще кажа на леля ти. Дафина ще ти даде да вечеряш горе, в твоята стая. — И тя бързо се отправи към изхода, изплашена, че е много закъсняла. Но още на стълбите тя се срещна със свекърва си.

Госпожа Теодора я изгледа с потъмнели от гняв очи. Не каза нищо. Пресече с движение на ръката обясненията ѝ и затвори подире си вратата на стаята, в която бе Мария.

След няколко мига тя отново се появи на прага. Момичето вървеше послушно след нея.

Небето блестеше и лъхаше жар като сгорещена бяла мраморна плоча. Напечените градски стени затваряха сякаш в огнен обръч крепостното селище. Гъстите кичури тъмна зеленина, които бяха покрили склоновете на Орловец и другите околни баири, изглеждаха отдалеч пепелявосиви. Кочиите преминаха бързо из пустия прахен път на потъналия в дълбока тишина Търнов. Етърът лениво влачеше водите си, сякаш разтопено старо злато... Стражите отвориха вратите на градските порти, застанаха мирно с вдигнати за почест сулици^[3].

Изгорелите треви изпускаха топло и горчиво ухание, тишината на ливадите и неподвижността на листата разливаха околоръст, чак догдето стигат очите, някакъв потискащ, смъртен покой...

Едва когато почнаха да приближават ливадите под Света гора, свеж и влажен въздух разведри замислените чела на трите жени, които дотогава бяха пътували мълчаливи, гневни и враждебни една към друга. Те слязоха от колата. Стражите разпуснаха конете да пасат и се пръснаха наоколо да вардят мястото от случайни пътници.

Мария се развесели, изтича към гората, пълна с птича песен и ведри ухания, набра си букет от невен и звездел, разбъбри се, затананика песенчица, слаба червенина обagri прозрачните ѝ янтарни бузи. Спомени от минали хубави дни нахлуха в самотното ѝ сърце и тя изтича към леля си и царицата, които помагаха на Йова и Дафина да постелят бохча на тревата за закуска. След малко пристигнаха кочиите на деспина Росана и княгиня Сета. Подир тях дойдоха още няколко болярски семейства, които госпожа Теодора беше поканила преди тръгването с бърз вестогонец до Трапезица.

След като се поклониха три пъти и целунаха ръка на госпожа Теодора и царицата, знатните търновки се поотпуснаха и разговорът веднага се завъртя около битката и новините, които идеха от юг.

Всички чакаха със затаена тревога да чуят някаква вест от царицата. Но и тя знаеше толкова, колкото всички други. Нито един гончия^[4] не бе пристигнал със запенен кон, изпратен от страна на царя. За добро или за зло никой не бе проводил към жаждщите известия близки нито една дума.

— Може би са се спуснали, както по времето на Бодуеновото поражение, да ги гонят на юг чак до Родосто и Константиновград — подхвърли като на шега деспината.

Болярките избухнаха в смях, насядаха по тревата, запресягаха лакомо ръце към редките и скъпи закуски, донесени в царската кочия, глуми и закачки скоро притулиха парливото безпокойство, което всяка от тях таеше в себе си.

Мария пристигна цяла зачервена, с препълнени от цветя ръце.

— Лельо, Белослава и майка ѝ дойдоха ли? По-рано все играех заедно с нея и Добромир...

Деспина Стана побърза да промени разговора.

— Зоя и дъщеря ѝ ми писаха скоро, че не ще могат да се върнат за зимата в Търнов. Трябвало да си приберат житата. Царкиньо, сега ела малко да похапнеш с нас... Да знаех, че ще те доведат, щях и аз да взема дъщеря си Бона. Колко много цветя си набрала! Какво ще ги правиш?

— Ще ги занеса на гроба на татка... Аз всеки ден му нося. Нали само аз ходя да му паля свещ...

Наивност ли беше, или предизвикателство?

Настана тягостно, смутено мълчание. Царицата се изчерви като ягода. Госпожа Теодора стисна устни, премига няколко пъти, помисли какво да каже, преглътна. Болярките сведоха очи, хапката спря на гърлото им.

Най-сетне госпожа Теодора се окопоти. Тя поглади с трепереща от яд ръка момичето и каза:

— Право е. Откак латините убиха баща ѝ при Солун, Мария всеки ден го споменува и подрежда кандилото над мраморната плоча. Хайде, сега седни да си починеш и закусиш.

Разговорът почна общо. Всички се надпреварваха да задават въпроси и да отговарят, като отбягваха да говорят с момичето, за да не попаднат пак в някое неудобно положение.

Мария почувства това отчуждаване, това пренебрегване. Обясни си го пак с това, че никой не я зачита, понеже всесилният ѝ баща не е вече жив да я защитава. Една скрита сълза блесна в окото ѝ. Тя престана да яде.

В шумната глъчка никой не забеляза това.

Залезващото слънце започна да хвърля дълги сенки по склона на хълмовете. Далече някъде отекнаха звънци от стада, гората зашушна в непрестанна тръпка, тихият плясък на потоците стана още по-хладен и свеж.

Далечните планини станаха яркосини сред бледото небе. Само на запад жива червена светлина багреше ръба на Дервента.

Когато царската кочия наближи градските порти, внезапно Мария разтвори широко очи и остана няколко мига така, сякаш тресната от мълния, загубила способността да говори, без да може да отмахне взор от ръката на царицата.

Това, което бе видяла, надминаваше всяко светотатство. Най-скъпото нещо, което момичето имаше на света, пръстенът, който цар Иваница му бе подарил при последното заминаване, от което не се бе върнал вече, блестеше върху пръста на ненавистната мащеха.

Царицата сбърчи вежди. Тесните ѝ черни очи се свиха като на котка.

— Марийо, намерих този пръстен в раклата ти... Можеш ли ми каза откъде си го взела? Толкова малка, а мислиш вече за гиздила... Аз ще ти дам други, по-дребен. Да става на пръста ти.

Момичето наведе глава, за да скрие обилните сълзи, които мълчаливо обливаха страните му. След това с внезапно диво движение то протегна ръка, помъчи се да изтръгне светинята си.

Лицето на куманката потъмня от яд, та отстрани ръката на момичето и му заповяда да се държи прилично.

Тогава Мария обърна отчаяни очи за помощ към леля си.

— Татко ми го даде преди да замине, и ми каза да го нося за негов спомен!

Госпожа Теодора изгледа строго снаха си.

Куманката свали с презрение скъпия камък и го подаде на старата жена.

— Този пръстен не е носил никому щастие! Иваница ми разказа навремето историята му. Не искам да се гиздя с изумруда на хетерата Ефросина! Вземи го!

Госпожа Теодора прехапа устни, показва с очи момичето, което слушаше недоумяващо, поразено, след това сложи пръстена на кутрека си.

— Когато Мария порасне, ще ѝ го дам за сватбата. Сега е малка и може да го изгуби...

От този миг в сърцето на Мария се стопи и последната капка обич, която имаше към леля си.

И момичето остана съвсем само, затворено в мъката и гордостта си, сред бездушието на толкова ледени и алчни сърца.

[1] Фрушки — френски. ↑

[2] Стратор — началник на конна част. ↑

[3] Сулица — дълго метателно копие. ↑

[4] Гончия — куриер, пратеник. ↑

ГЛАВА V

След шестдневен усилен поход Анри пристигна край Адрианопол с войските, които бе събрал в Силиври и по пътя из тракийските крепости. Там разположи шатрите и павилионите си и свика на съвет всички барони и кавалери.

Наближаваше краят на юли. Гъста и тежка горещина се разстилаше по цялата Тракийска равнина. Облечените в желязо рицари се обливаха в пот под сгорещените си одежди. Конете им, запенени и морни, потръпваха с блесналата си от влага кожа под упорито преследващите ги облаци мухи.

Вечерта след пристигането и разполагането на стана, когато откъм трите реки лъхна слаба ведрина, Анри, придружен от верния си фландърски рицар Лиенард дьо Мелезъм, от носителя на знамето си Франсоа дьо Колеми и от маршала Вилардуен, обиколи местността, където бе станала прочутата битка преди три години, пожела да му покажат мястото, гдето бе изчезнал император Бодуен, спря се за миг пред оросената с толкова рицарска кръв земя, коленичи, прекръсти се. В очите му блесна едва доловима влага.

След това се прибра във високата си шатра с кадифени завеси и дебела плъст наместо одър, закуси с малко вино и сухар, прие една делегация от адрианополски ромеи, които се оплакаха от опустошенията на Бориловите люде и обещаха помощ срещу българите, след това заповяда на херолдите да протръбят знак за почивка по целия лагер, остави прислужниците да му свалят тежките бранни доспехи и извести, че съветът може да почне.

Загрижени и мълчаливи, почнаха да влизат един по един високите кавалери. Дойдоха маршал Вилардуен, Конон дьо Бетюн, Пиер дьо Дуе, Рене дьо Три, Ансо дьо Кайо, Пиер дьо Брашйо, Никола дьо Майн, Пайен д'Орлеан, Никола дьо Беар...

— Сир — започна маршалът, — ние трябва преди всичко да определим посоката, която мислим да следваме, и целта, до която трябва да стигнем.

Всички впериха внимателно взор в императора — най-доблестния, най-храбрия бранник между всички рицари от целия кръстоносен поход. Никога досега той не бе претърпявал несполука. Едни от най-големите победи на похода — битката при Авие на 11 ноември 1204 и битката при Андрамит на 19 март 1205 — бяха негови.

— Струва ни се, че посоката е ясна — отвърна твърдо Анри, — това е България. Значи, все на север. А целта ни е само една — да намерим Борила и да го убием.

— Позволете, сир — обади се Конон дьо Бетюн, — но ако Борил се скрие зад планината и не успеем да му нанесем решителна победа?

— Тогава ще го следваме и зад планината — каза непоколебимо императорът.

Бароните се спогледаха. Сведоха сбърчени чела.

— Опасен е пътят зад планината... — каза тихо Ансо дьо Кайо, — който е отивал натам, никога не се е връщал... Непристъпен е Търнов, гнездото на българския крал. А пътят — неизвестен и пълен със засади, непроходими планини, девствени гори...

— Няма нищо невъзможно за добрия рицар... — отсече късо и сухо Анри, като сви вежди.

Борината, прикрепена на една халка над входа, хвърляше игриви сенки по навъсеното му лице.

— Добре, сир — се обади тогава едрият бранник Пиер дьо Брашйо, станал прочут при превземането на Константинопол, — ако така сте решили, ние се покоряваме. Ще следваме пътя на север, край Боруи^[1], към планината. Но за това е нужно преди всичко да си осигурим тила. Защото откъде сме уверени, че като навлезем в опасните проходи, зад нас няма да изникне изневиделица войска, която да ни загради?

Императорът се усмихна.

— Мислех и за това, Пиер дьо Брашйо. На изток ще оставим войски, които да пазят десния ни фланг. В планината Родопа като владетел на областта Ахридос живее един висок благородник, на име Алексей-Слав. Той се намира по обикновеному в непристъпните крепости Цепина или Кричим. Този Слав е роднина на крал Борил, но е във война с него. Ще изпратя двама посланици, които да му предложат нашето приятелство и да искат помощта му против Борила, който, както казват, незаконно е узурпирал престола на наследника

Йоан-Асен. Като получим благоприятен отговор от деспота Слав, ще потеглим веднага. А в това време вие ще се погрижите добре за въоръжението и припасите на хората си.

Анри стана. Бароните се поклониха и бавно почнаха да се разотиват. Никой не посмя вече нищо да възрази. Ала всеки остана със затаено тревожно чувство в сърцето си.

Този поход бе най-дръзкото и опасно нещо, което кръстоносците бяха предприемали досега след битката при Адрианопол.

Пратениците се върнаха след една седмица с благоприятен отговор. Деспот Алексей-Слав приемаше на драго сърце предложенията на високите барони и обещавахе помощта си.

Значи западният фланг беше сигурен.

Тогава Анри заповяда на цялата армия да тръгне в бърз поход към север. Сърцето му гореше по-скоро да се срещне със страшния враг и да премери сили с него.

Три дена латините галопираха в Тракийската равнина. Неприятел не срещнаха никъде. Изглежда, че Борил се бе оттеглил зад непристъпните си планини, след като бе опустошил цяла Тракия и ограбил всички храни на южните крепости.

Надвечер войските на Анри стигнаха при Боруи и разположиха лагера си за почивка. Рано сутринта преди изгрев-слънце още те се вдигнаха и започнаха да обличат най-тежките си въоръжения. Най-напред се приготви авангардът, след това ариергардът.

Цялата войска бе в движение. Едни надяваха ризниците, запасваха набедрениците и наколениците си, други слагаха покривалата на походните коне, трети подковаваха бойните коне, четвърти прибираха шатрите. Някои бързо закусваха на крак. Други натоварваха оръжия.

В мига, когато императорът казваше на Франсоа дьо Колеми да заръча на началника на конната гвардия да оседлает хубавия му червен жребец Морю, далече в равнината се появи едва забележима тънка, тъмна ивица, която всеки миг нарастваше и приближаваше с невероятна бързина.

Българите неочаквано нападаха стана.

Сред латините избухна смут. Неописуем шум и безпокойна глъчка се вдигна между изненаданите рицари. Всички се хвърлиха към конете и оръжието си. Някои се опитваха с треперещи ръце да

завържат шлема си, да изтеглят сабята си. Ариергардът и авангардът заградиха невъоръжените, за да ги бранят, докато успеят да се натъкмят.

С отчаян и тревожен зов кавалерите викаха копиеносците си, други диреха щитовете си, трети се спуснаха храбро напред без ризници, без шлем.

Между тези малцина бе и сам императорът. Грабнал в лявата си ръка щит, в дясната копие, последван от Франсоа и Оливие, той застана в първите редици на бранниците.

— Херолдите да свирят само за отбрана! — едва успя да извика той и вече българите врхлетяха като тъмна буря върху тях.

Ужасените латини се лутаха без ред и цел, изложени на жестоките нападения на врага. Херолдите напразно тръбяха заповедите на императора. Никой не можеше вече да разбере развоя на битката, дали трябва да се впуснат в опасна, жестока бран, дали трябва само да се защитават, дали трябва да подготвят оттеглянето си. Незащитените от желязо бранници заприличаха на таралежи от многобройните стрели и гавелоти^[2], които куманите пращаха като облак към тях. А тръбите, барабаните и страшните викове на нападателите отнемаха и последната им капка дързост. Сякаш стадо подплашени овце, те се тълпяха накуп, като се мъчеха да се защитават зад щитовете и трупове на убитите си коне.

Българите бяха толкова наблизко, че се чуваха подигравателните им възклицания и надменни предизвикателства.

Тогава един от рицарите не изтърпя.

И както на времето при Адрианопол Люи дьо Блуа не бе издържал присмеха на гордия нападател и се бе пуснал в неравна битка, за да загуби живота си и да повлече подир себе си гибелта на цяла една войска, така и сега мъжественият кавалер Дьо Мелезъм извади дългата си широка и остра сабя, размаха я кръгообразно над главата си, вдигна с лявата си ръка щита до гърдите си, спусна се към врага.

Никой не последва безумния му пример.

Настръхнали и недоволни, латините гласно изказваха възмущението си от неговата неразумност. „Ако му се случи зло, не заслужава да бъде съжаляван!“ — викаха всички в един глас, за да прикрият и оправдаят собственото си малодушие.

Това стана нещо неочаквано.

Изведнъж рицарите видяха как император Анри се метна на Морò и тъй както си беше без желязна ризница и наличник, се спусна след своя съотечественик. Защото явно беше, че Лиенард дьо Мелезъм го очакваше само смърт или плен.

Анри пришпори коня си, спусна копието си хоризонтално към врага.

— За Фландрия! — се изтръгна яростен вик от устата му.

И в същия миг той вече връхлетя сред купчината власи, които бяха заградили Лиенард. С ловък, бърз удар Анри прободде един влах с копието си така, че краят му изскочи откъм другата страна на тялото, измъкна копието, с втори удар повали още един влах на земята. Останалите напуснаха ранения Лиенард и побягнаха. Анри ги преследва известно време. След това се опомни, видя, че Морò е ранен на две места, спомни си за хитрите примамки на българите, които подвеждаха врага след себе си, а подир това внезапно се връщаха, заграждаха го от всички страни и го убиваха...

Веднага, с внезапен обрат, той обърна Морò назад и го пришпори с всички сили към лагера.

Българите се изгубиха от очите му. И не се върнаха вече.

В лагера между рицарите владееше страшна тревога. Нима трябваше за втори път българите да пленят пред очите им латински император? Мнозина, след като бяха вече прибрали ранения Лиенард, горчиво се разкайваха за малодушието си. Ала когато зърнаха Анри да се връща с окървавен кон и окървавено копие обратно към тях, всички извикаха в един глас от радост и възторг.

Разтреперан, бял като платно, Пиер дьо Дюе се спусна към него.

— Сир, сир, човек като вас, който трябва да пази и управлява толкова кавалери, подчинени на властта му, не трябваше така безумно дръзко да се отделя от тях, както сторихте вие този път! Защото ако поради някакво злощастие се бе случило да бъдете убит или пленен, нямаше ли всички ние да бъдем заедно с вас мъртви или опозорени? Да — нека ме прости господ — ала ние нямаме тука друга защита, нито друго знаме освен бога и вас. Сега ще ви кажа, ако ви е угодно, нещо, което трябва да знаете: то е, че ако вие се хвърлите втори път — пазил ни бог! — в подобна опасност, ние всички още същия миг ще ви върнем всичко, което имаме от вас!

И Пиер дьо Дуге коленичи насълзен да целуне ръката на любимия си сюзерен, който се усмихна и отвърна:

— Вярно е, Пиер. Знам добре, че се изложих много непредпазливо, затова ви моля да ми простите тази дързост, като обещавам, че други път ще се пазя да не я повторя. Но причината, за да я сторя, бе Лиенард. Защото, ако той бе убит или ранен, това щеше да бъде голям срам за нас — и като се обърна към ранения, комуто набързо превързаха раните, добави: — Нека ме прости господ, Лиенард, ала ако има един човек на света, който да ви смята за разумен, бъдете уверен, че поне аз ви смятам за напълно побъркан. Виждате ли как аз самият щях да се посрамя заради вас?...

— Сир — приближи Жофруа дьо Вилардуен, — нека благодарим на Бога за щастливото ви завръщане. А сега чакаме вашите заповеди, за да знае войската какво да предприеме.

— Добре — отвърна императорът, като остави Морю на грижите на няколко рицари йерусалимтяни и даде знак на Оливие да снесе окървавените му от битката дрехи, — известете на херолдите да протръбят, че ще оставим преследването на българите към север, а ще свърнем на югозапад, към Филипопол. Там се надявам, че ще можем да намерим храна и спокойно място за почивка и въоръжение...

Тази вечер не беше приятно и лесно нещо да се заговори на българския цар. Като свиреп вълк се разхождаше Борил из шатрата си, махаше с ръце, заканваше се някому, бърбеше ядовити думи, по-бледен от всякога, с разсечено от бръчки чело и потъмнял взор.

— Не мога да си простя! В ръцете им беше... Сам-самичък. Кога ще се случи пак второ подобно нещо? Такова щастие... И да им се изплъзне! Да го оставят да се върне!

Войводите обикаляха изтръпнали край шатрата, готови всеки миг да се притекат при най-малкия зов. С покорност и безропотност да успокоят бесния гняв на повелителя си.

Най-сетне, когато Борил се поукроти малко, те влязоха за военния съвет, за който ги бе свикал.

Между войводите можеха да се видят повече смугли, широкоскулести кумански лица, отколкото образи на български

войскари, които бяха предпочели смъртта или изгнанието пред позора да служат на един окървавен престол.

— Нека махнем с ръка на това, което не може да се върне, и да не тревожим с безполезни съжаления духовете си — каза цар Борил, като посочи на войводите да седнат в кръг около него, връз дебелата плъст, постлана на земята. — По-важно е сега да начертаем новия път за действие в тежката бран, която ни предстои и която е неизбежна.

— С латините трябва да се разправим веднъж завинаги, защото е време да се укроти онова куче Слав в Родопите и да се поиска от великия жупан да ни предаде бунтовника Стрез със зло, ако не ще с добро — се обади княз Йона, който седеше със скръстени на гърба ръце отдясно на царя.

— Преди малко гончии ми донесоха вест, че латините са спрели на стан пред Филиповград — каза Борил. — Но те са свършили вече припасите си. От един ромеец моите гончии узнали, че храната им стига още само за половин ден. Рицарите са гладни. А гладът е лош съветник. Не остава време за мъдра размисъл. Те са решили да намерят храна или да счупят главата си. Това трябва да се използва.

— Също както беше навремето при Адриановград! — забеляза ухилен стратор Константин.

— Когато латините пратят отред, за да им дири припаси, няколко наши стотни ще трябва да ги нападнат ненадейно както при Боруи. Тогава останалите латински войски ще им дойдат на помощ, а ние, както и други път, ще връхлетим изневиделица с главните си сили, които ще дебнат отдалече — каза бавно цар Борил.

Войводите се умълчаха. След това Коча се опита да възрази:

— Не сме ли вече доста пъти злоупотребявали с тази игра, царю честити? Латините накрай ще свикнат и няма вече да се хванат за нея.

— Император Ерик е млад и буен. Лесно се увлича. Видяхте ли как се хвърли в боя, за да спаси един от кавалерите си? В такъв миг не се разсъждава — отвърна с прикрито озлобление Борил.

Той не можеше да понася като му се напомня, че си служи с вече познатите Калоянови бранни хитрини.

— Това е мое решение. Още сега Коча да тръгне с две стотни и да дебне действията на латините. Щом забележи, че от стана им се отделят отреди за припаси, да ги проследи, да ги предизвика, да ги загради така, че те все пак да могат да изпратят гончия за помощ при

своите люде. А ако пристигнат и главните им сили, да се престорят, че бягат по посока на равнините, които се намират на северозапад от Филиповград... Там ние, скрити в теснините на Трояновата врата, ще дебнем удобен миг.

— Това ще бъде само празно губене на време. Защо да не използваме още сега уплахата и разнебитеността на латините и да ги нападнем през нощта в стана им, без да им оставяме много време да се нагласят и окопитват? Аз смятам, че най-добре ще бъде веднага да се използва тяхното вчерашно поражение и без прекъсване да се продължи нападението, докато ги изтикаме чак към морето. Така Иваница ги гони, без да ги остави да си отдъхнат, чак до Родосто през 1205 година... — се намеси решително алагатор^[3] Рекирад, без да обръща внимание на гнева на царя, който бе почнал ядно да стиска челюстите си и да потрива нетърпеливо ръце.

— Рекираде, аз искам да изляза на открита бран с латините. Искам да срещна този надменен красавец Ерик очи в очи, искам пред мене лично той да бъде пленен или убит. Не искам да го гоня в позорно бягство към Силиври и Родосто, а да ги обградя и унищожа с цялата им войска тук, в полето на Филиповград. Един да не остане да се върне към юг. За да се запомни битката край Филиповград, тъй както се помни битката край Адриановград.

Неколцина от войводите свиха недоволно рамене. Омръзнало им беше постоянното сравняване, което Борил правеше между себе си и делата на Иваница. Защото споменът за великия бранник гнетеше съвестта с отровата на неизкупимото.

Навън засвириха тръби за поход.

В същия час в шатрата на император Анри се водеше следният разговор:

— Пиер дьо Дюе, Рене дьо Три, Ансо дьо Кайо, на вас разчитам. Употребете най-голямата си храброст, най-крайната си предпазливост, всички ловкости и изкуства, на които сте способни, за да преминете незабелязано до стените на града, без да привлечете вниманието на ония проклети ненавистници. Знайте, че войската вече гладува. Тук всичко е опустошено. Борил е накарал да изгорят и задигнат каквото е намерил. Повече да стоим и да чакаме в тия непоносими горещини, е

невъзможно. А да се върнем в Константинопол без решителна битка, ще бъде позор. Помъчете се да влезете в града с хората си и с възможна скорост ни донесете храна. Днес някои от бароните закусиха, но за някои не стигна. А утре какво ще бъде — не знам... Бог да ни е на помощ, приятели мои...

Ала не мина много време, близо към разсъмване, един гончия със запенен кон пристигна пред шатрата на императора, хвърли юздите в ръцете на тревожно притеклия се оръженосец и без да предизвести, се втурна при Анри.

— Българите заградиха нашите отреди и не им дават възможност да се върнат обратно! Помощ, господарю!

Анри скочи с проклетие от мечешката кожа, връз която спеше.

— Обяздете ми Байар! Дайте ми оръжията! Сабята, копието, щита... Оливие! Франсоа! Развейте знамето! Въоръжете две хиляди копия!

При все че преди да тръгне, императорът заръча на войските си да бъдат спрямо българите дръзки като соколи против ястреби мелези, не стана нужда те да послушат зова на своя вожд.

Защото, щом ги зърнаха, българите, власите и куманите веднага се обърнаха в бягство към планината.

Но Анри строго заповяда никой да не се улавя на отдавна познатата им хитрост.

Българите се завърнаха към планините си, а латините си отидоха обратно в лагера.

И този ден битката, която се желаше горещо и от двете страни, пак не можа да стане.

[1] Боруй — Верея, днешна Стара Загора. ↑

[2] Гавелота — късо метално копие. ↑

[3] Алагатор — началник на конна дружина. ↑

ГЛАВА VI

Изгря най-хубавият летен ден, който човек може да си представи. Ясно и чисто от край до край се синееше южното небе, сякаш покров от светъл атлаз. Дорде стигаха очи, се простираше равнината на Загоре, гладка като тепсия, без нито едно хълмче, без нито една долчинка. В радостен унес се издигаше пъстрото цвърчение на птиците, тъй ведро и спокойно бе всичко наоколо, сякаш само за песен и мирен труд бе създаден този божи ден.

Сякаш от двете страни на зелените храсталаци не се дебнеха в смъртна омраза две войски, решили да победят или да умрат.

Още през нощта император Анри обмисли и възложи за изпълнение новия си план. Избрани бяха Пиер дьо Брашйо и Никола дьо Майи да водят отредите, които първи трябва да нападат. След тях идеше ред на Милон дьо Брабан, а подире им следваха войските на Гийом дьо Першуа и Лиенард дьо Мелезъм. Жофруа дьо Вилардуен трябваше да води един отред, който да намери врага и да остане наблизо, скрит и дебнещ, според навика на самите българи.

Защото Анри знаеше, че е лесно да предизвика българите на бой, но мъчно е да ги задържи в равнините. При първото разколебаване те изчезваха в бесен галоп към непристъпните си планини.

Задачата на Вилардуен бе тъкмо да ги посрещне и загради по пътя на бягството им към Хемската^[1] планина.

Така че вместо българите да ги изненадат с внезапното си връщане и обграждане, самите те да бъдат изненадани от латините.

Вечерта, преди да си легнат за кратка почивка, един от капеланите на армията, на име Филип, държа мъдро и насърчително слово на войските.

Когато слънцето се издигна високо над небосклона, Анри построи и нареди войската си, като определи на всеки отред по 20 рицари. На всеки рицар даде по 100 сержанти, а за своето собствено прикритие остави 50 кавалери. Трите отреда ромеи остави най-назад, преди ариергарда. Всеки отред носеше знамето на своята родна земя. Всеки рицар, всеки войскар бе облякъл пълно бойно снаряжение.

Капеланите отслужиха молебен, за да им бъде свети дух на помощ. След това изповядаха и причестиха войските. Кръста господен предадоха на капелана Филип, който се качи на светъл кон и застана начело на авангарда. А щандарта на кръстоносците го пое Рене дьо Три.

Херолдите протръбиха на отредите да се разгърнат в боен ред. Зацвилиха нетърпеливо бранните коне, разтърсиха дълги гриви, заплюяха многобройните пъстри пряпорци на копията, развяха се перата по шлемовете, заблестя под лъчите на слънцето цялата войска.

От време на време лек ветреца донасяше далечния грохот, цвиленето на конете, виковете на българите.

Анри обиколи всички отреди и отново ги насърчи с вдъхновено слово:

— Господа, ще ви помоля днес всички да бъдете братя едни към други. И ако поради някакво недоразумение помежду ви има гняв или омраза, всичко да бъде мълчаливо простено. Още веднъж повтарям, не се страхувайте, бъдете смели и самоуверени, защото, ако е угодно богу, днес ние ще ги победим!

В този миг долетя бранник, който предаде вест от маршал Жофруа:

Българите потеглиха вече! Войските им са най-малко два пъти повече от нашите! Ние сме на добре закрито място и ви чакаме!

Като изслуша доклада на маршала, Анри смирено коленичи, прекръсти се и каза:

— Боже велик и всемогъщ, позволете днес да си отмъстим на българите, ако това е вашата воля.

След това той свика бароните и за последен път напомни да не атакуват, преди да им заповяда, защото не бе вече нито детинска игра, нито забава, а жестока бран за живот и смърт.

— Сир — отвърна Пиер дьо Дуге, — можете смело да тръгнете. И знайте добре, че само ако не ми попречи смъртта, днес не ще допусна да бъдете дори четири стъпки по-напред от мен!

Тогава Анри заръча да държат Байар близо до него, завърза шлема си и заповяда да донесат императорските пряпорци. Като пъстър змей се проточи върволицата на авангарда, широко се разля след нея останалата войска: море от светлини и багри, тръбен зов и бойни викове. Все по-ясно залича насреща тъмната вълна на българската войска, която приближаваше към тях с бързина на орел. От удара на конските копита, от крясъците и звъна на оръжията им се разтрепери цялата равнина. Вече ясно се виждаха зелените им копия с дълги боемски острия, накичени с дребни пряпорци, сякаш безкрайна гъста гора, издигаща и снишаваща се от бега на малките коне.

За последен път бароните на авангарда предупредиха хората си:

— За бога, не чакайте първи да ни нападнат! Защото известно е, че който в бран първи нападне живо и дръзко врага, той по-лесно ще го изплаши и разбие. Дано бог не отреди никога честта на славата томува, който не се държи както трябва, в този изключителен час.

Латините оставиха своите едри походни коне и се метнаха връз боевите. След няколко мига двете войски настъпиха съвсем близо една срещу друга и спряха. Латини и българи се виждаха ясно едни други. Българите засвириха тревожно с бойни тръби. Вдигна се буря от барабанен ек.

Настана миг на тръпно колебание. Спогледаха се побледнели латините, смъкнаха наличници, стиснаха силно до себе си щитовете.

Капелан Филип препусна коня си пред първите редици с високо вдигнат сребърен кръст. Гръмливият му глас се разнесе заплашително сред глухия разбунен шум:

— Рицари на светия кръст, не губете дързост! Имайте доверие в Бога, който изстрада заради нас толкова мъки и изтезания, който заради греха на Адам и Ева пое мъченическия път към Голгота, защото по-рано заради късчета отхапана ябълка ние всички отивахме в страданията на мрачния пъкъл. А чрез смъртта на Исуса Христа бидохме изкупени. Който умре тук заради него, ще отиде направо в лоното Аврамово. Всички тия хора с кожени дрехи, които виждате пред вас, не вярват нито в Бога, нито в неговата мощ, а в първото животно, което срещнат сутринта. А вие, които сте добри християни, добри хора, събрани тук от всички страни по заповед на папата, изповядани и причестени от всякакъв грях, вие сте зърното, а ония там сламата... Заповядвам ви да се спуснете против враговете на Исуса

Христа! И от Божие име ви прощавам всички грехове, които сте сторили до този миг!

Капеланът отново издигна високо кръста нагоре и го размаха за благослов.

— За светия гроб! — се издигна мощен вик и латините боднаха конете си, спуснаха копията хоризонтално, препуснаха напред.

Залюля се земята, затрепери бистрият въздух. Като два настръхнали облака се сблъскаха вражеските войски. Изви се буря от желязо и пурпур, засвяткаха брони и шлемове, затрещяха като гръмотевици ударите на остри саби и тежки мечове, захвърчаха във въздуха парчета от счупени копия и медни щитове, части от изтръгнати шлемове, разкъсани пряпорци... Зачерви се земята от пролятата кръв.

Заобиколен от най-яките рицари, великанът Пиер дьо Брашйо се стреми да пробие първите редици на българите по посока на средището — там, където се вее Бориловото знаме. Брашйо вдига меч наляво и надясно, стоваря страшни удари, каквито само той умее да нанася, като разсича наполовина и кон, и конник.

Всеки сержант, всеки барон, всеки български войскар, все едно дали е мизиец, тракиец или влах, или куман, има само една цел: да плени чуждия вожд.

Осем реда копиеносци са образували жив плет около Борила. Десет стрелци го пазят с голям щит от върбово дърво, обковано с желязо. Вместо Калояновите знаци: златни лъвове на червено поле, сега пред него плющи новият пряпорец: сребърен сокол връз зелено.

Борил сочи с копие си към хаоса от бореци се тела, където далече насреща се вее Ериковият щандарт: пет златни кръста и два малки щита на тъмносиньо поле.

— Там! Там е Ерик Филандър... Напирайте към неговата страна! — вика той, алчен за подвиг и слава.

А сам императорът, заобиколен от бляскави рицари, облечен в туника от ален сатен, посипан със златни кръстчета, с позлатен шлем и ризница, с веещо се алено перо, яхнал буйния Байар, също сочи с копие към българите, там, където едва има място да се размахва сабя.

— Там! Ето го изменника Борил! Този, който против всяко право и разум се провъзгласи за император! Пробийте защитата му! — вика той, жаден за подвиг и мъст.

— Монжоа! Фландрия! Божи гроб! — отекна като гръмотевица викът на рицарите.

Ала Пиер дьо Брашйо все по-мъчно си пробива път към Борила. Ризницата му е червена. Ръцете му са червени. Повалени от стрелите на българите, хората му падат на купове край него.

— Дайте ми сабята! Копието! За Фландрия! — се обръща императорът към оръженосците си. Гласът му тръпне от зле сдържан порив. Припряното му сърце не трае.

Но Франсоа и Хюг не смятат да изпълнят заповедите му. Бароните са заплашили със смърт всеки, който помогне на императора да излага напразно живота си.

Той повтаря заповедите си. Тогава Хюг отмята на лявото си рамо тежката сабя. Франсоа развява хоругвата. Анри сваля наличника си, стиска копието под дясната мишница. Стегнат от юздата, Байар подрипва, издигайки високо глава във въздуха.

Изведнъж българите започват да се огъват, лявото и дясното им крило се отдръпват назад. След миг те полетяват обратно като ято чучулиги, подгонени от ястреби. Бързите дребни коне на куманите бягат като опънати стрели по посока на планината.

Императорът издига до уста своя рог от слонова кост и свири за преследване. Дългият звук зове към подвиг и саможертва. Сърцата тръпват в буйна тревога. Цялата конница на рицарите се спуска във вихрен бяг подир врага.

— Уловиха се най-сетне! — шъпне тържествуващ Борил. Защото в подножието на планината чакаха скрити още десет негови отряда кумани и власи.

Ала в същия миг пред авангарда му екна оглушителен звън на оръжие, зов от тръби и кларнети, яростни и мощни виковете:

— Монжоа! Фландрия! Божи гроб!

Какво бе това? Борил прехапа устни в смъртна тревога. Лицето му стана бяло като платно.

Те паднаха сами в клопката, която бяха устроили на латините. Сами ги бяха научили на своите бранни изкуства. Прав беше алагатор Рекирад, като искаше да ги нападнат още след поражението при Боруи!

Отредите на маршал Жофруа дьо Вилардуен излизат от засадата си, заграждат пътя на врага, нахвърлят се върху самото главно ядро на Борила.

Изненадани и смутени, българите се втурват от всички страни към царя, мъчейки се с отчаяна съпротива да го спасят от плен. В това време пристига преследващата латинска конница. Всички се смесват в хаос от цвилещи коне, диви бранни викове, съскащи стрели, ек от звънливи удари...

Отредът на Никола дьо Майи се спуща да разчупи непристъпната стена на Бориловите копиеносци. Със саби, стрели и копия латините нанасят мощни удари по щитовете на защитниците, трошат копията и шлемовете им, повалят ги с тежко храсване на боздуган по наличника.

Копиеносците на Борила се струпват на куп пред страшния отред и откриват за миг левия си фланг. Един латински войскар се промъква и замахва с копието си право към врата на Борила. Тогава княз Йона пришпорва коня си, спуща се като орел, изпраща една стрела в ръката на смелия войскар. Латинецът улучва зле и промушва гърдите на царския кон, който изцвилва от мъка и подскача на задните си крака. Стратор Константин се спуща и блъсва с копието си гърба на войскаря. Копието му се счупва, той го захвърля, изважда сабята си и поваля латинеца с един страшен удар по шлема.

Нови тълпи кумани и българи се съгъстват, образуват желязна стена с щитовете си пред Борила, а в това време други му правят път назад. Стратор Константин върти сабята си в кръг и поваля всичко наоколо си. Една гавелота^[2] се забива в окото на царския кон, той пада, зарива глава в пръстта и повлича Борила след себе си, като затиска бедрото му под шията си.

Алагатор Рекирад веднага се спуща, измъква царя, дава му собствения си кон и с извитата си сабя почва да коси враговете, които напират все по-близо.

С последни усилия българите се мъчат да продължат битката докрай, да опитат докрай променливата игра на бранното щастие.

Везните на победата невярно играят и винаги се наклоняват решително в последния миг...

Който издържи докрай!

Войводите преценяват опасното положение. Вместо да обградят, сега те са обградени. Всички възможни начини за победа са изгубени. Ала остава все пак още едно. Последното. Този, който стои начело, той да тръгне начело. Един сполучлив пробив — ще ги спаси. Сега Калоян

сам би застанал пред тях, които са решили да умрат, би грабнал от ръцете на знаменосеца си своя пряпорец и би тръгнал с отчаяна смелост срещу смъртта, готов да победи или загине с чест...

Стратор Константин предлага на царя да свири за сбор около себе си, за борба до последния човек, за борба до край.

Ала Борил бледнее разтреперан, загубил всяка дързост. Смъква предпазника на шлема си, с бърз поглед се уверява в опасното положение. И под прикритието на кумански щитове почва да отстъпва все повече назад. След това, заграден от девет копиеносци, се спуща със сведена до врата на коня глава в безумно бягство по посока на планините, изчезва. Само облачета прах остават следа от лекокрилите жребци.

За да не забележат латините липсата на царя, алагатор Рекирад връхлетява буйно и внезапно в ядрото на Никола дьо Майн, явно решен да пожертва живота си. Мнозина следват примера му, като се надяват да увлекат останалите храбреци. Поразени от такава безумна дързост, рицарите се разколебават, почват да се огъват, някои хвърлят оръжието си и обръщат конете си назад. Уплахата се шири из редиците им. Още малко, и цялата им войска ще бъде обхваната от заразата на ужаса. Те тръпнат от спомена за преживените в миналото поражения. Самото име: „Българите! Българите идат!“ — ги караше да губят смелост. Да се спасяват, докато е време!

Но вестта за бягството на цар Борил се разнася с чудна бързина от лявото до дясното крило на българите, които вече са се съгъстили в непробиваемо ядро. Те се оглеждат смутено. Никъде не се вижда да се вее царският пряпорец. Пръскат се на отделни купчинки, без ред и без цел, никой не знае вече кой кого води, каква е заповедта на челниците. Латините чувстват разколебанието на врага, възвръщат смелостта си и прегазват безумния опит на Рекирад и другарите му. Притиснал щит до гърдите си с левица, алагаторът още върти меч високо във въздуха и отблъсва всички копия, насочени към него. Ловък удар скъсва колата на седлото му и той пада на земята. Но веднага скача, продължава борбата, една стрела се забива в пояса му, удар от боздуган пречупва меча му, смелчаците, които го бранят, падат един по един. Десет латински копия го намушват и вдигат във въздуха.

Пръснати на части, българите не могат вече да обединят силите си. Обградили войводите си, те се бият с последни усилия. Свалени от

конете си, те продължават пеш, удрят с боздугани и брадви, чупят глави и ръце, докато нова латинска вълна ги нападне и унищожи. Някъде успяват да си пробият път, но няма кой да използва отделните им успехи и да ги насочи към решителния удар. И те полетяват назад върху леките си коне, като дирят спасение към непристъпните си планини.

Последен остана да се бори докрай с чудна упоритост войводата Тодор. Околисан от верните си хемски планинци, той иска да покаже на врага как знае да брани родната земя един Калоянов войвода.

Облян в пот и кърви, с разнищена ризница и смъкнат шлем, цял набоден със стрели, обезумял от мъка за загубената битка, той се впуска като вихър срещу гората от сведени копия, които изпречват насреща му латините. Щитоносецът му отчаяно надува рога за сбор. Българите се спускат от всички страни, насочени към мястото, откъдето звучат припрените призови. Натам!

Към ядрото на войводата Тодор си пробиват път яки мизийци, упорити долноземци, несломими тракийци със сини пламъци в светлите очи. Страшен рев огласява равнината. Латините тръпнат ужасени, невиждали досега подобни люде, които помитат всичко пред себе си като буен порой.

Натам! Докрай! Борба докрай! Да се издържи още един миг! Може би ще дойде помощ отнякъде... Спасение... Но този, който трябва да мисли за събиране на последните сили, той е вече далеч. И препуска да дири спасение само за себе си...

Със страшни и мощни удари на боздугана си Тодор троши всичко, което се изпречи пред него. Пречупва копията като пръчки, разбива щитовете на хиляди искрящи парченца. Но вече е гъсто обграден отвсякъде. Силите му го напускат. Той бавно се смъква надолу, подпрял все още десница връз забодения си в земята пречупен меч. Поразени, занемели, латините се отдръпват, свалят щитове и копия, оставят смъртно ранения български войвода сам да умре. Оцелелите от ядрото му свеждат чело, предават оръжието си. Верен щитоносец слага главата му на коляното си.

След това склапя очите му.

Тогава сред латините избухна буйно веселие. Докато духовници и рицари йоханити останаха да приберат ранените и погребат убитите, останалите живи се върнаха в буен галоп към лагера си. Всеки от тях носеше по някаква драгоценна плячка: безстопанствен кон, загубен щит, колчан със стрели, кошче с припаси, захвърлена сабя...

Анри заповяда да се изпее един „Те Деум“ в чест на победата. А сам той коленичи пред шатрата си, издигна ръце към небето и въздаде гореща благодарност към свети Петър, който бе покровителствал оръжието на рицарите. След това всички прочетоха свети Жулиеновия „Отче наш“.

Бранните музики подеха весели маршове, рицарите изиграха по няколко военни стъпки, от всички страни на лагера задимяха шишове с печено месо, лумнаха огньове, екнаха песни и смехове.

Цялата нощ измина в игри и забави, ядене и веселба. Това се случи на 1 август 1208 година, срещу латинския Петровден, в равнините около Филиповград.

[1] Хем — Стара планина. ↑

[2] Гавелота — късо метално копие. ↑

ГЛАВА VII

Алагатор Петър вдигна учудено вежди, погледна деспота, погледна отново към шахматната игра, поклати глава.

— Защо не местиш?

— Мой ред ли беше?

Слав се усмихна виновно, живите му черни очи лъснаха, като забеляза изгодното положение, което заемаха неговите пионки. Той посегна към зеления крондил, наля си от руйното вино, гаврътна го на един дъх, избърса тънките си въси^[1] с длан и премести царицата.

Все пак алагаторът забеляза, че деспотът е разсеян. След няколко хода Слав отново пропусна едно много хубаво положение, ядоса се, блъсна шаха и скочи.

— Ще умра от задуха! Горещо...

Той поглади влажните си коси, избърса запотеното си пълно лице с пъстра кърпа, разкопча яката на туниката си. Отиде към прозореца на оръжейната, най-хладната стая на цялата твърдина, надникна навън, махна някому с ръка. След това въпреки дебелината си се спусна с пъргави крачки навън.

— Какво има? Кой е дошъл?

— Никой не е идвал — отвърна спокойно госпожа Тамара, като се изкачваше бавно по стълбите. След това тя спря на площадката пред стаята. — Дойдох да те видя. Цял ден се губиш, не рачи да пладнуваш при мен. Какво ти е? — и тя втренчи в него тревожен майчин взор.

— Нищо — отвърна с досада Слав.

— Не е нищо. Виждам те. Не те лови сън. Работа не можеш да захванеш и да довършиш... Станал си кисел като ягорида. Никъде не ходиш. Все стоиш вкъщи и чакаш нещо. Откъде ти трябва вести? От Стрез ли?

— От Стрез! — извика бързо и гневно Слав. — Кой мисли сега за Стрез?

Госпожа Тамара знаеше откъде чака вест по-малкият ѝ любим син, но не искаше направо да му зададе въпроса. Тя поглади леко

рамото му и макар че той грубо и нетърпеливо се отдръпна, приближи към него. Погледна го право в очите.

— Дали Борил се е срещнал с Ерик Филандър из Загорието?

Ударът беше нанесен. Но тя знаеше, че с това му дава възможност да изкаже болката си и да облекчи сърцето си.

Слав веднага се извърна, наведе глава замислен, след това седна на пейката, издълбана в стената. Скръсти ръце, въздъхна, загледан във върха на ботушите си.

— Не знам. Никой гончия още не се е върнал...

Госпожа Тамара седна тиха и безмълвна до него. Двамата дълго мълчаха. Най-сетне тя каза:

— Да беше приготвил войските за Ерик. Нали обеща да му помогнеш...

— Войските отдавна вече имат повеля да са готови.

— Защо тогава не ги поведеш в помощ на императора?

Слав буйно вдигна глава, погледна майка си.

— Да ида да се бия против нашите?

Тя сбърчи чело, сведе взор към сплетените си ръце.

— Тогава защо не отидеш на помощ Борилу? Ако той победи и се обърне после насреща ти? Даже и не отвърна на посланието му!

Деспотът скочи.

— Да не си луда? Аз да ида на помощ на оня убиец? Гдето погуби Иваница? Тоя недостойник! Не се засрами да се венчава за вуйна си — за да стане цар! Цар! Борил цар! Аз ли ще отида да укрепвам царството на тоя, който отне правата на Асеновите синове. Какво приказваш!

Госпожа Тамара остави бурята да премине над главата ѝ. След това тихо, упорито настоя:

— Ами добре ли е така да стоиш между два огъня? Все един ще победи. Или Ерик, или Борил. А и двамата не ти са приятели. И на двамата отказа помощта си. Трябваше да помогнеш на латините!

Госпожа Тамара каза най-сетне това, което ѝ тежеше на сърцето.

Деспотът се обърна като ужилен, закопча набързо туниката си, спусна се надолу по извитата каменна стълба.

Майка му имаше право. Ако Ерик вземеше победата, положението му щеше да бъде по-лошо, отколкото ако Борил надвие латините. Войските на омразния узурпатор нямаше на много драго

сърце да леят кръвта си против деспот Слав, сина на по-младата Калоянова сестра. И после, един Борил, победител на латините, щеше първо да преследва поразените войски на врага по петите му чак до Константиновград, вместо да задържи хората си в трудната обсада на околните защитни крепости на Цепинската непристъпна твърдина. Ала ако победеше Ерик...

Желязната вълна на рицарите щеше да залее по пътя си към северозапад и неговите владения до Кричим.

Все пак трябваше да отиде навреме в помощ на латините. Сега може би беше късно. Или не. Той щеше да приготви за поход опълченията си, като избягва срещата с латините преди решителната бран.

Слав изтича към жилищната сграда на крепостта, облече се в прилична деспотска премяна, заръча пред входа на главната кула да го чакат десет конници копиеносци, сбогува се с майка си, която го бе настигнала, тръпнеща от любопитство и тревога.

— Слизам към града да вдигна на крак хората си. Няма време за губене. Изпращам гончии и до другите крепости, да съберат още утре опълченията си долу в равнините. Като изгрее слънцето, потегляме.

— Накъде?

— С латините.

Госпожа Тамара въздъхна облекчено. Затвори за миг очи, премисли.

— Не бързайте много да се срещате с Ериковите люде.

— Знам. Ти не ме учи...

Слав едва забележимо се засмя. Доброто му настроение се беше вече възвърнало. Той целуна ръка на майка си, завърза кръглия си стоманен шлем, препаса тежка сабя. Забърза усмихнат към главния вход на дебелия околчеста стена, която заграждаше непристъпната му твърдина, качи се на алестия си кон, препусна с дружината си по каменистия път, издълбан в стената, над която се издигаше крепостта.

Преминаха портата, която обграждаше околните стръмнини, стигнаха до равната поляна, връз която се простираше малкият крепостен град.

Предизвестени от гончии за идването на деспота, хората набързо затваряха дюкяни, заключваха порти и тичаха към площада, гдето се събра след малко почти целият град.

Когато деспотската дружина минаваше край къщата на железаря Курт, на портата застана едра, хубава мома. В русите ѝ коси бе натъкната китка пламтящи божури. Като я зърна, Слав леко кимна с глава, махна с ръка.

Момата се затече, вдигна към него пълни с обожание и укор сини очи.

— Дай ми чаша вода, Маврудо — каза меко деспотът.

И когато русокосата девойка се спусна да му поднесе чаша бистра, студена вода, той тихо пошъпна, навеждайки се да я поеме от подноса:

— Защо ми се мръщиш? Какво пак се е случило? Не се остави от тоя обичай!

— Ти ме забрави... — отвърна с горчивина Мавруда — омръзнах ти вече. Не ти ща гerdана, на, вземи си го... — и тя посегна към бялата си шия, където се виеше тънък наниз от сини зрънца и сребърни халки.

Деспотът се навъси, сложи чашата на подноса, избърса с длан въсите си, дръпна юздите на коня.

— Всички само едно и също знаете... — пошъпна той с досада и махна с ръка. — „Забрави ме, омръзнах ти.“ Слушай, довечера...

Ала изведнъж пресече думата си. Момата бързо бе изтичала към къщи. На портата на съседния дом се бе подала любопитна глава на старица.

На площада хората с радост приветстваха деспота си. Всички бяха доволни от веселия, малко лекомислен нрав на младия момък, който винаги лично наблюдаваше дали в земите му се изпълняват строго законите на кумерка^[2], съдебните глоби, търговските берии, войскаряният митат, задължението за зидане на градове и бюстене на тъмници.

Доволни бяха и от това, че не са длъжни да покоряват глава на Бориловото царство.

Кастрофилакът^[3] на Цепина извести на населението, че местността е застрашена от бран и обсада. Затова всеки трябва да си приготви необходимите припаси и при първа вест да се вдигне с челядта си в крепостта. А всеки мъж, годен да носи оръжие, трябваше още до вечерта да се стегне за поход. Врагът бе наближил родните места и всеки трябваше да отиде храбро да ги брани. Две

неприятелски войски застрашаваха с разруха, плен и пожар хубавата им страна.

Но кастрофилакът не бе още довършил посланието си, когато навалицата зашумя, раздвижи се, отдръпна се да стори път на двама гончии, които долетяха върху морни коне пред деспота.

— Цар Борил разбил латините при Боруй...

Слав прехапа устни. Пълното му лице стана жълто като дюля. Какво щастие, че все пак той се бе позабавил, че не бе отишъл на помощ на латините, преди да узнае изхода на битката... Какво би било положението му сега, като съюзник на латините, пред един Борил, който се завръща от победен поход към Константиновград?...

Той избърса потта, която обилно течеше по врата му, въздъхна дълбоко. Каза на кастрофилакса да държи за всеки случай войските готови за следващия ден. И се върна обратно в буен галоп с дружината си към калето с пламнало в тежка грижа чело.

С Борил щяха все пак да се разберат без бран. Той щеше да се съгласи в края на краищата да получава от деспота данък и да го остави свободен в областта му, без да се заема с трудната обсада на укрепената Ахридос. Разбира се, тази спогодба няма да попречи на деспота все пак да си крои своите тайни планове и възжелания. А ако Борил не искаше мир и споразумение — нека заповяда. Слав щеше да му покаже колко е мъчно да се напада непристъпната Цепина, докато зад гърба му стоеше все пак един многолик потаен враг; сръбският жупан, венгерският крал, солунските барони, епирският деспот, Константиновград, Стрез, Йоан-Асен...

Поя хладният вечерник, зашумяха вековните околни гори. Когато конниците изтрополиха по каменистата настилка пред главния вход, небето бе цяло побеляло. Само далеч зад сините планини на запад димеше пембеният пушек на заника.

Като отговори с няколко думи на майка си, Слав отиде вкъщи, съблече тежките си премени, остана по лека туника, разхлади се от праха и потта в басейна, съграден на няколко крачки от водоемната, хапна на крак, след това се изкачи на високата наблюдателна кула, която се издигаше по средата на укрепеното място.

Вятърът разхлади топлото му чело, проясни замъгления му взор. Той дълго стоя сам и замислен на върха на кулата, загледан в чудните гледки, които се разстилаха пред него. Околовръстните планински

върхове тъмнееха в гъста зелена багра, по-далечните се изрязваха яркосини сред бледостта на небето, докато най-отдалечените чезнеха, окъпани в светла небесна мъгла.

А сред това море от върхове, хълмове и долини далече на изток се простираше равнината: едничкото място, откъдето можеше да бъде нападната крепостта. И окото на деспота не се откъсваше от това опасно, злокобно равнище.

Той погледна надолу към стената, която се спущаше от кулата до защитния обръч и бе построена тъкмо срещу полето. По стената имаше многобройни отвори, от които храбрите му стрелци можеха да се прицелват с точността на соколов взор. Той пресметна. Гончиите се бавили по околни пътища пет дни, докато дойдат при него. Бояли се да не бъдат заловени от Борилови или Ерикови хора. А битката при Боруи е станала два дни преди те да научат за нея. Значи, за седем дни победните Борилови войски ще са успели вече да изгонят латините къде Аркадиопол^[4] или Русион^[5]... А на връщане те можеха да стигнат до земите му не по-рано от една седмица...

Изведнъж той вдигна с внезапно движение ръката си към очите, закри чело от лъчите на залязващото слънце, взря се в далечината.

Стори му се, че изумява.

Равнината бавно се изпълваше с блясъка на оръжия, като пъстри потоци се разливаше многобройна конница по цялото поле, вятърът донасяше цвилене на коне, тропот на хиляди копита, развяваше прапорците на копията и перата на шлемовете...

Рицари! Латини!

Слав стоеше изтръпнал, сякаш закован на мястото си. Не можеше да разбере, не можеше да проумее...

В долните катове под него стражите нададоха тревожни викове. Целият крепостен обръч се изпълни изведнъж с хиляди гласове, тропот, ужасени писъци. След малко той чу нечии бързи стъпки да тичат нагоре по стълбите. Заедно с възбудените челници и кастрофилакса се втурна и госпожа Тамара, треперееща, извън себе си. Тя се спусна към сина си, прегърна го силно и крепко:

— Синко! Славе! Ето ги! Идат!

Деспотът нетърпеливо се освободи от ръцете на майка си, обърна се към алагатор Петър:

— Веднага да се извести на градските люде да бягат към крепостта!

Алагаторът се поклони, вдигайки ръка за поздрав към челото.

— А опълченията, Твоя Светлост? Да бъдат ли готови за поход?

Слав се замисли за няколко мига, сви вежди, задиша тежко.

И взе решението си:

— Опълченията — нека чакат втора повеля. Сега ще заминат пратеници до латинския император.

След като остави за свой наместник във Филипопол фландърския рицар Жирар дьо Стрем, Анри обсади Славовата крепост Кричим и разпрати отреди към всички останали твърдини в областта.

Деспотът на Цепина трябваше да признае властта на латинския император или трябваше да приеме борбата с него.

Ала веднага Слав бе проводил пратеници с предложение за мир и приятелство.

Затова сега в лагера на латините очакваха да пристигне сам деспот Алексей-Слав, който да поднесе почитта и покорството си на императора.

Бяха издигнали най-хубавата шатра: висока, кръгла, със завеси от копринено кадифе, подплатени с атлаз. Вътре по средата поставиха ложе, покрито със завивки от ален сатен, везан със злато. Пред ложето постлаха мека тигрова кожа.

Там седеше сега император Анри, заобиколен от всичките си най-знатни барони, облечени в лъскави бранни доспехи, с шлемове на главата и саби със скъпоценни дръжки, запасани на кръста. Връз туниките, надянати над ризниците, бяха извезани червени кръстове.

Навън засвириха тромпети. Един валет^[6] се втурна в палатката и съобщи, че деспотът на Цепина е пристигнал с людете си.

Анри даде знак да го въведат при него. Наредени в кръг около императора, с десници, опрени върху дръжката на меча, бароните впериха любопитно очи към входа на палатката, където двама оръженосци вдигнаха тежките завеси.

На прага застана млад пълен мъж с черни като враново крило очи и коси, с лека плетена ризница под широката надиплена на кръста

ленена туника, която стигаше до глезените му, и нисък кръгъл шлем без перо.

Той се отправи към императора, коленичи, целуна обувката му, след това вдигна глава и целуна десницата, която Анри милостиво му подаде.

— От твоите послания разбрах, че желаш мир и добро приятелство с латините — каза меко и любезно Анри, като стана и повдигна деспота, а след това седна отново, сочейки му стола до себе си. — Съветът на моите високи барони е доволен от твоето предложение и е съгласен заедно с мене да ги приемам.

Лека усмивка разведри пълното бледо лице на деспота, който почтително бе седнал върху крайчеца на предложения му стол.

— Ние сме съгласни да ги приемем — добави Анри, — при условие ти да станеш наш човек, да признаваш моето сюзеренство, да ми отдаваш почит като на свой сеньор.

Слав бързо пресметна, че не му остава нищо друго освен това, да приеме предложенията на Анри, стана, поклони се отново и заяви, че е съгласен с всички тези условия, като настоя само да запази своята българска деспотска титла.

Бароните приеха желанието му.

Тогава Ансо дьо Кайо и Жан дьо Борен донесоха договора, който обявяваше деспота на Цепина за васал на империята. Анри и Слав го подписаха. След това Слав даде тържествена клетва за вярност и лоялност към своя легитимен господар.

В мига, когато Слав слагаше подписа си, ръката му леко трепна. Очите му се оросиха в едва забележима влага по челото, по врата му изби червенина.

От този миг той вече се отделяше от своя род.

Ала в същия миг той усети как някакъв тежък товар олекна на сърцето му. Лекомисленият му нрав не понасяше дълго време колебанията и грижите. Веднъж решил и направил нещо, той преставаше вече да мисли за него.

В шатрата се разля весел шепот, по лицата на рицарите цъфна усмивка. Задрънчаха ризници и саби.

Навън валети постилаха походна трапеза, изстудяваха напитки, редяха полски цветя и клончета между подносите. След победоносната войска бе пристигнала императорската кухня с редки лакомства,

донесени от Запад с фландърски галери. А заедно с кухнята бе дошла и дружина весели амазонки, приятелки на някои от кавалерите. По петите им следваха и многобройни леконравни дами, ромейски куртизанки, сирийски танцовачки.

Кипна весел пир. Размесиха се латинските барони със Славовите боляри, обадиха се закачки и смехове. Екна буйна рицарска песен:

*Шлемът светка...
перото се вей.
Скъпий камък блеска
върз щита!*

Тълмачите вече не можеха да следят бързината и игливостта на въпросите и отговорите. Всички почнаха да се разправят само със знаци. Общото веселие надмина всяка граница, когато Слав изпя една гласовита песен с много провиквания и скокливи ритми, чиито думи рицарите схванаха повече от смешната му мимика и ръкомахалия:

*Змей залюби, Лазаре, три девойки,
първата е, Лазаре, Дренополска,
втората е, Лазаре, Овчеполска,
третата е, Лазаре, Виногорска...*

Всички бяха възхитени от буйния нрав и веселост на деспота.

Настрани музиканти подсиляха настроението с игриви ритми на флейти и барабанчета. Анри като фръзец особено обичаше сиренето. За него бяха донесли нарочно сирене от Бри и Шампан. Щедро се лееше в сребърни чаши любимото питие на кръстоносците — хипокрас, направено от вино, мед и източни подправки. За разхлаждане поднасяха сиропи от зарзали и череши.

Изведнъж сред общото веселие на маршал Вилардуен хрумна нещо, той се наведе и пошъпна няколко думи на високия гост, който кимна с бързо и живо утвърдително възклицание. След това отиде при Анри, който седеше отсреща, и също му каза тихо нещо. Зашъпнаха,

зашумяха всички присъстващи, някои високо изказваха одобрението си, запляскаха с ръце, скочиха към императора, почнаха да го молят и увещават.

Най-много настояваше маршал Вилардуен. Смаян от предложението му, Анри се опита да възрази за последен път:

— Но тя е съвсем малка, драги ми Жофруа, какво говорите... Изабел е още дете!

— Така се струва на бащиното ви сърце, сир, ала принцесата отдавна вече привлича очите на младите кавалери... Само вие не сте забелязали това!

— Момъкът е приличен и добродушен. С този брак ние ще закрепим със сигурни връзки един мощен съюзник... Така ръцете ни ще бъдат развързани към Ласкарис и Биандрате... — добави Ансо дьо Кайо.

Императорът помълча малко. Хвърли още веднъж замислен поглед към деспота, който не бе нито стар, нито грозен, но не можеше да се нарече красавец. Въздъхна едва забележимо. И реши да пожертва младостта на дъщеря си.

Деспотът стана, пъргаво отиде при Анри, отново прегъна коляно пред него.

— Сир — каза той, — узнах, че вие имате дъщеря, която моля, ако обичате, да ми я дадете за съпруга. Аз съм твърде богат със земи и съкровища от сребро и злато. А в моята страна ме смятат за доста знатен човек. Затова ви моля да ми я дадете.

Отново настояха бароните пред императора.

— По този начин той ще ви служи по на драго сърце и по-искрено — му пошепна Пиер дьо Дуе.

Тогава Анри се изправи. Нежното му лице бе развълнувано. Той преглътна сълзите, които бяха готови да избликнат в гърлото му. Обърна се към бароните:

— Щом ме съветвате да се съглася, господа, аз скланям.

Тънка усмивка проясни наскърбените му очи. Той повика деспота при себе си и му каза:

— Слав, аз ви давам дъщеря си с надежда, че бог ще ви дари радост от това, като ви подарявам цялото завоевание, което направихме тук, с условие, че вие ще бъдете мой верен човек и ще ми

служите. След това ще ви подаря и Велика Влахия, на която ще бъдете господар, ако това е угодно богу и ако бъда жив.

Поразен от голямото му благоволение, Слав падна просълзен в краката на императора, докосна устни до края на туниката му. Анри се наведе, прегърна го и го вдигна. След това те се целунаха три пъти.

В чест на новия си другар бароните изиграха един бавен ритуален рицарски танц. После отново почнаха песните, яденето, смеховете... След като императорът и деспотът се оттеглиха в шатрите си, към трапезата се присъединиха и веселите дами. Доведоха и сирийските танцовачки, които под вихрения ритъм на кимвалите и дайретата умееха да танцуват, леки като вятър, по оловни топки, наредени в правилни фигури.

Слав се завърна в Цепина, обезумял от гордост и щастие. Той бе постигнал не само мир и приятелство с латините, а и това, на което никога не бе се надявал: да стане зет на императора и да бъде господар на цялата завзета от него област...

Мисълта за младата годеница не му даваше покой. Пламнал от нетърпение да я види и да определи по-скоро деня на сватбата, той отиде още веднъж при латините, които бяха отседнали за почивка в Станимашката крепост. Там те уговориха окончателно деня и мястото на венчавката, която трябваше да стане в Константиновград.

Трогнат от въодушевлението и сърдечността на бъдещия си зет, Анри му подари любимия си Байар: игривия жребец с лъскав червен косъм и обнизана с бисер грива. След това накара брата си Евстахий заедно с два отряда, съставени от фръзи и ромеи, да изпроводи деспота до крепостта му.

А сам замина обратно за Константинопол, за да подготви тържествата за сватбата на едничката си дъщеря.

[1] Въси — мустаци. ↑

[2] Кумерк — мито. ↑

[3] Кастрофилакс — началник на крепост. ↑

[4] Аркадиопол — днешен Люлебургас. ↑

[5] Русион — Рускьой. ↑

[6] Валет — прислужник. ↑

ГЛАВА VIII

Забиха в луда превара всички малки и големи църкви на царския град. Изпълниха се улиците с празнично пременени люде, метнаха се по прозорците и чардаците пъстрокичени черги, екнаха по всички стъгди тъпани и гайди...

Още в първия миг, когато научи вестта за успеха на българите при Боруи — първата победа на сина й — госпожа Теодора, която бе останала като наместница в Търнов, заповяда да се накичи празнично градът, а през идващата неделя да се отслужат навсякъде молебени в чест на цар Борила.

За този тържествен ден тя облече най-скъпите си одежди, поръча да съобщят на Целгуба, че ще отидат да се помолят в църквата на победоносеца Димитър, и сама отиде да вземе Мария, за която бе приготвила изненада — скъп подарък.

Момичето бе в градината, откъм западната страна на палата. Още отдалече госпожа Теодора чу някакво тихо бърбене, смях, след това внезапно шумът утихваше, чуваха се някакви странни привиквания, после отново почваше същият сподавен кикот.

Царевата майка сви вежди, очите й станаха зли и студени. Тя продължи пътя си с тихи стъпки, спря зад едни храсти, полека ги разгърна.

Мария седеше на тревата и държеше в ръцете си дребен сокол. Тя го галеше нежно и го зовеше с най-сладкия си глас. Единият му крак бе завързан за дълга връв, омотана около ръката й. После тя отвърза шапчицата, която закриваше очите му, и го остави да литне. Но преди това допря човката му до една паничка с любимата му храна. Птицата хвъркна, направи няколко кръга, след това, помамена от виковете на господарката си и от храната, която я чакаше, отново слезе долу, кацна върху ръката на момичето, клъвна два-три пъти, пак отлетя.

Мария се засмя с глас. Свали венеца от жълта кичеста ружа, с който бе нагиздила челото си, приглади весело косите си.

— Видиш ли, Дафино, вече свикна с мене. Повикай го ти, да видиш как няма да дойде.

Старата бавачка погледна с любов царкинята, остави везмото, което работеше, върху коленете си, извика:

— Шико! Шико!

Соколът дори не изви главата си към нея. Ала при зова на Мария пак се върна. Девойката почна да пляска с ръце, да сипва храна в паничката, да пои птицата в шепата си, да глади перата ѝ: стоманеносини, изпъстрени с бели и жълти петна.

Дафина се поогледа наоколо, вдяна нов зелен конец свила в иглата си и каза:

— Да е отнейде да ме види госпожа Теодора как ти работя везмото...

Мария отново звънко се засмя. Сложи внимателно кожената качулка, която закриваше очите на птицата, върза връвта на крака ѝ върху едно клонче. След това въздъхна, понацупи се и взе кадифения плат за ръкави от бавачката си.

— Дай, дай ми го, че ако ни зърне някой, ще си изпатиш!

И почна да бодее бързо и припряно ситните извивки на шарката. Дафина скръсти ръце, погледна я малко, след това поклати глава.

— Не става. Веднага личи кое е твоето, кое е моето. Ще познаят. Дай аз да си го довърша, пък ти си поиграй с Шико...

Мария весело ѝ хвърли омразната везба в ръцете и отново започна да зове любимата си птица. Да чете, да играе с кучета и соколи, да язди кон — това бе страстното ѝ увлечение. Ала преждата и чекръкът, станът, хурката и везмото не бяха любимите занятия на дъщерята на Калояна.

— Дафино!

Един корав, разлютен глас за миг ги смрази в безмълвна уплаха. Старата жена скочи и започна да разтребва с треперещи пръсти конците и плата с наведено чело, с подкосени колене.

Мария изтича по посока на гласа. Видя леля си, застанала зад трендафиловия храст — навъсена, с едно святкащи очи. Избърза към нея:

— Лельо, Дафина не е крива. Аз я карам да ми шие везмото. Не ѝ се карай. Мен не ме бива за везмо. Когато почна да шия, излиза много грозно, никой не би могъл да го гледа!

— Разбира се, че никога няма да се научиш на ръкоделия, когато има кой да ги прави вместо тебе... Еднъж грозно, дважд грозно — най-накрая все ще поемеш работата... Дафино, веднага се прибирай в горницата ми. Отсега нататък ще ѝ прислужва само Билена. Бърже!

Старата жена приближи, поклони се до земята, погледна с обич и жалост към момичето, отмина.

— А ти — продължи госпожа Теодора — върви веднага да се облечеш с най-хубавата си руба^[1]. И макар че не заслужаваш, ето. Вземи това. За спомен от първата голяма победа на цар Борила...

Мария сложи на тънката си китка гривна от тежки златни халки. Закопча я с кръгче от рубини. Леко въздъхна. Усмихна се. Ала мъката за Дафина не можа да се стопи в наскърбеното ѝ сърце.

Всъщност гривната бе взета от скъпоценностите, които бе оставила покойната първа жена на Калояна. Мария имаше право на нея толкова, колкото и на огромните богатства, които бе получила в наследство от дяда си Алцеко. Но сирачето не подозираше нищо, не знаеше, че приходите от имота ѝ отиваха за безкрайните разходи по тържествата и даренията, които тъй щедро пилееше настойникът ѝ — цар Борил. И затова се зарадва — с женска жажда по бляскавите и красиви неща — на хубавия дар.

На отиване за църквата царската кочия бе обградена от тълпи ликуващ народ. Млади девойки и деца хвърляха връз госпожа Теодора, царицата и Мария китки миризливи върбички, късметниче, бяло звездиче, червена комонига, кандилки... На слизане пред църквата стражите с мъка запираха тълпите, които се притискаха да изразят възторга и радостта си.

След всеки победен поход войските се връщаха с ценна и обилна плячка: щитове, копия, скъпи кожи и копринени туники, пешаците водеха по два-три коня, други предпочитаха пленници за прислуга и помощ в домашната работа, а наемниците получаваха голяма плата.

Внезапно един млад момък се хвърли към царицата. Целгуба изписка и се дръпна назад. Стражи препречиха копията си пред нея. Стратор Златан се спусна с издигната сабя.

Момъкът падна на колене, простря ръце, извика с пресечен от сълзи глас:

— Милост! Милост прося, светла царице... Само ти можеш да ни помогнеш!

Стражите спуснаха петиците на копията към земята, страторът прибра сабята си в канията. Царицата се окопити, смутена от чудната и неочаквана уплаха, която я бе обхванала.

— Милост! — продължаваше да вика момчето. — Утре перперакът ще ни продава стоката, защото не сме си платили кумерка. А търговията ни тази година вървя зле, не можахме да си приберем вересиите навреме. Баща ни лежи закован на едно място, лоша болест запря краката му, майка ни сама едва ни изхранва... Нека не ни продават стоката! Макар че съм малък, аз ще отида наемник и ще припечеля за кумерк... Двойно ще ги платя догодина!

Сълзите и жалбите на момчето накараха Мария да настръхне. Високият му отчаян вик я удари в сърцето, което заби силно и тежко. Тя загледа царицата в лицето с напрегната тревога.

Целгуба недоволно сви вежди, че трябва да се бави на това опасно място, толкова близо до тълпите. От смъртта на Калояна тя изпитваше непобедим ужас от съприкосновението с народа. Прибързаната ѝ втора женитба с племенника на Иваница бе отекнала с дълбоко негодувание сред чистите и строги нрави на селяните и гражданите, особено при богомилите. А тайният упорит слух за участието ѝ в заговора против великия цар ѝ бе спечелил пламенната ненавист на мнозина, които се бяха заклели да отмъстят за ранната му смърт.

Тя промълви няколко думи на протовестиария, който бе застанал с великия логотет и великия примикюр пред входа на църквата, посочи момчето и отмина заедно с госпожа Теодора, която бе свила недоволно устни от неуместния страх на царицата и от това, че молбата не бе отправена към нея.

Мария направи няколко стъпки след тях недоумяваща, безпокойна. Сърцето ѝ се стопи от жалост. В очите ѝ падна сянка. Тя бързо се върна назад, с внезапно движение изтръгна гривната от ръката си и я хвърли към нещастника.

Момчето улови гривната във въздуха, избухна в ярки възклицания и благословии. Тълпата шумно се раздвижи, размаха шапки и ръце, напря по-близо до царкинята в изблик на обич и преданост:

— Да живее Калояновата щерка!

Виковецте отекнаха чак вътре в църквата, където царицата бе седнала вече на престола. Тя се спогледа с госпожа Теодора. И една и съща мисъл премина през ума на двете: прав беше Борил, като бе запретил на Мария да излиза.

На връщане кочията избърза по пътя към Малката порта. Ала едва царското шествие бе стигнало до средата на друма, когато целият град се разбуну, зашумя, въздухът се изпълни с тревога, от всички страни екнаха женски писъци, празнично пременените тълпи почнаха да се трупат на купища по пътя, отдето бе преминал като бесен вихър нов царски гончия.

Войските на Борила бяха избити! Сам царят без малко не бил пленен! Княз Йона убит! Алагатор Рекирад убит! Стратор Константин убит! Войводата Тодор убит! Целият лагер пленен от латините! Българският наместник изгонен от Филиповград! Тракия превзета от латините!

Никога дотогава Търнов не бе чувал такива страшни вести. Като обезумели се блъскаха люде от уличка в уличка, капнали в тревога и скръб, отчаяни плачове екнаха по къщите на избитите войводи и войскари, всички камбани зазвъняха с бавен и глух зов...

Когато чу вестта за смъртта на брата си Йона, царицата падна като подкосена в кочията. С бързо движение госпожа Теодора заповяда на кочияша да подкара в най-голяма бързина към палата, понеже веднага почувства грохота на народното негодувание, което се надигаше с бързината на буйно придошли води.

И седна до снаха си с високо издигната глава, корави зеници и стиснати устни, едва сдържаща болката и яростта си. Деспина Росана се помъчи да подкрепи загубилата сваят царица, която полека-лека се съвзе, скри лице в ръцете си, заплака тихо и горещо.

Само Мария остана замислена и неподвижна. Свита в единия ъгъл на кочията като подплашена птичка, в този миг тя единствена мислеше за този, който никога не бе се връщал в България с разбити войски.

Госпожа Теодора се бунтуваше за неуспеха на сина си, Целгуба оплакваше брата си.

Мария скърбеше с всичката горещина на аеновската си кръв за тъмното петно, което засеняваше родната ѝ земя, престола, на който бе седял непобедимият ѝ баща.

[1] Руба — рокля. ↑

ГЛАВА IX

Като ранен звяр в потуленото си леговище се таеше цар Борил в непристъпната Царевецка твърдина. Двойни стражи обикаляха ден и нощ всички наблюдателници, по кулите бяха повикани нови, скъпо платени наемници, само най-верните люде пазеха тремове и входове на палата. Никой нямаше достъп до царя и само няколко най-близки лица го бяха виждали от деня на страшното поражение при Филиповград. Затворен в непристъпните си покои, той приемаше най-много великия логотет, за да подпише някоя нова заповед за смъртно наказание на непокорни войводи, на тайно роптаещи боляри. Най-нищожният донос бе достатъчен, за да отхвъркне главата дори на близките и доверени люде.

С кръв и жестокост Борил искаше да смаже глухото недоволство, което кипеше из цялата страна.

Ето и сега в този дъждовен септемврийски ден той седеше замислен пред работната си маса с перо в ръка и няколко листа пред себе си. На тях бяха написани с черни букви имената на нови съзаклятници във войската, за които той трябваше да реши наказанието.

За няколко седмици Борил бе станал неузнаваем, сякаш бе остарял с десет години. Големите му светли очи потъмняха, загубиха острия си блясък, по слепите му очи нацъфтяха снежни кичури. Страните му хлътнаха, мършави и безцветни. Челото му се набразди с едри бръчки, погледът му получи още по-зъл и недоверчив отсенък.

Изведнъж той скочи, грабна меча си, който стоеше винаги до него, отстъпи към ъгъла до прозореца с очи, впити към вратата.

Долу по трема се чуваха бързи, тревожни стъпки, звън на оръжие, неспокойни, припсени гласове.

„Тази година ще бъде убит един владетел...“ — бе казал врачовникът Спиридон, когато през февруари опашата звезда бе пресякла с кървав блясък небето. А още в самото начало на годината слънцето се бе разделило на три половини.

И всеки отминал миг Борил го чувстваше като подарен от бога. Най-сетне бе ли настанал съдбовният час?

Вратата се отвори и като разблъска стражите, които му препречваха пътя с копия, вътре влезе великият боляр Шишман.

Като го зърна, Борил отпусна меча, изтри ледената пот, която бе избила по челото му, пристъпи към новодошлия...

— Шишмане! Какво дириш в Търнов?

— Прости ми, Твое Величество, че влизам по този начин. Людете ти изпълняват прекалено строго твоите заповеди, щом не искаха да направят изключение дори и за мене... Не бих престъпил волята ти, ако не се касаеше за нещо важно...

Снажният чернокос мъж с дребни тъмни очи свали мократа си наметка, подаде я в ръцете на един прислужник. Подаде и шлема, прекара длан по челото си, по покритото с къдрава брада лице.

— Защо не ми отговаряш, Шишмане? Защо си напуснал Просешката крепост в тия размирни времена? Какво дириш тук? — извика Борил и вълна от съмнение се плисна по лицето му.

— Аз не съм вече наместник на Просек — отвърна великият боляр. Широките му гърди се повдигнаха в буйно, едва сдържано възмущение. В тесните му очи искреше потаена болка.

— Сега в Просек владее Стрез — добави той с беззвучен глас.

— Стрез!

Борил отскочи назад, сякаш клъцнат от змия. По-грозна вест той не би могъл да чуе. Братовчед му Стрез, син на госпожа Тамара от първия ѝ мъж, най-опасният му съперник, най-омразният му враг, когото той искаше да получи от сърбите, за да го очисти завинаги от пътя си, владетел на Просек!

— Как е възможно? Безумен ли си? Кой му даде помощ да се бори с вас?

— Той дойде с помощта на сръбски войски. Сам великият жупан му дал най-добрите си люде...

Лицето на Борил се сгърчи. Ярост загря кръвта му.

Великият жупан! Ах, да имаше някога най-нищожната възможност, първо на него би си отмъстил. Този лицемер! Този неверник! И изведнъж всичкият му гняв се изля върху Шишмана.

— А ти? Как допусна това? Къде са войските ти? Защо не се борихте?

— Нашите войски преминаха на страната на Стреза. След това всички околни области се присъединиха към него. Цялата Долна земя, без Мелник, е вече в негови ръце...

Царят го гледаше, сякаш не можеше да проумее какво се бе случило. Устните му неволно промълвиха:

— Без Мелник... Защо пък без Мелник? Само там ли ми са останали верни люде?

Шишман прехапа устни, наведе глава. Тънка бледност покри заруменялото му от дългия път лице. Пошъпна:

— Мелник е отишъл в ръцете на Слав.

Борил се огледа наоколо си, махна с ръка на стражите и на прислужниците да излязат. Останаха само Шишман и трима негови войводи, които стояха като вцепенени до вратата. Царят приближи полака до великия боляр. Очите му бяха безумни: лъскави и втречени като на ястреб.

— Какво каза? Не можах да разбера... Как може да се обясни, че Мелник е в ръцете на Слава?

— Стрез и Слав предварително се споразумели. Майка им, госпожа Тамара, ги сдобрила. И двамата сега откъсват от България цяла Долна земя и Тракия. Те са били в съюз против тебе. И за да бъде Стримон^[1] граница между двете им владения, Стрез отстъпил на Слава Мелник... Когато ти се биеше с латините при Боруй, сърбите помогнали на Стреза да откъсне тази област от нашата държава.

Борил все още го гледаше неподвижно, недоумяващ.

— Долна земя на Стрез... Но защо пък Тракия да бъде на Слав? Не разбирам... Шишмане! Говори! Говори! Дори и най-лошото да е! По-скоро!

Великият болярин въздъхна. Погледна към другарите си.

— Деспот Слав става зет на латинския император, който му дава в прония^[2] цялата превзета от тебе земя, царю честити.

Борил вдигна ръце, стисна главата си, изтича до прозореца, обърна се гърбом към людете. След това внезапно тропна с крак, без да се извърне, посочи с ръка вратата:

— Махнете се!

Шишман и войводите бързо излязоха навън, ужасени от гневния припадък на царя. Отговориха само с по няколко думи на припрените

въпроси на царедворците, които ги обградиха отвсякъде, жадни да чуят новини за случилото се в Долна земя.

Защото още преди да дойде Шишман в Търнов, тъмни и опасни слухове бяха донесли вестта между народа.

Докато се обличаха в трема, задъхан находник^[3] изтича по стълбите нагоре. Попита за царя.

— Никой не може да влезе сега при царя — отвърна строго великият примикюр. — Ако носиш важна вест, кажи я на мен, аз ще му я предам подир вечеря.

— Важна вест! — извика находникът, като едва си поемаше дъх. — Ако и това не е важна вест! Бдинският катастрофилакс я научил от венгерски търговци и ме изпрати с най-бързия си кон пътегонец да я известя на царя!

— Какво има! Какво има! — се струпяха всички наоколо му. — Кажи по-скоро!

— Алеманския император Филип го убили!

Всички се спогледаха. Значи най-сетне природните поличби се бяха сбъднали... Борил можеше вече да диша свободно. Обреченият от съдбата владетел бе дочакал своя жребий.

Новината за кончината на Филип Швабски смекчи малко остротата на двете неприятни вести от юг. Гончията, който я бе донесъл, стана прицелна точка за общото внимание на търновци. Всеки искаше да чуе, да разбере как е бил убит алеманският владетел, кой го е убил, защо, какво щеше да стане след това...

На следната вечер Борил събра всички по-видни свои местни власти и накара гончията да разправи отново подробно всичко, което бяха научили в Бдин за страшното събитие.

Навън все още валеше ситен есенен дъжд, тежки мъгли бяха закрили Орловец, Света гора и Дервента... Мръкна се рано. В огнището на малката приемна прислужници хвърлиха няколко едри цепеници. Зиморничав, настръхнал, Борил се яви загърнат в широка зибелинова мантия.

Когато властелите го зърнаха, изтръпнаха от изненада. Тъй мършав и състарен им се стори. Ала никой не му каза нищо, сякаш никой не забелязваше голямата промяна у царя след Филиповград. Напротив, всеки се постара любезно да отклони разговора от неприятните събития, които се бяха случили през последните времена.

Дори някои лицемери намериха царя за по-строен и гъвкав. А белите коси край слепите очи му придаваха някаква особена прелест.

Целгуба поради траура за княз Йона не се яви. Дойде само госпожа Теодора, жадна да чуе подробности за събитието, което бе развълнувало и разтревожило целия свят, но което пристигаше твърде късно в България поради наводнените реки от последните обилни дъждове.

Донесоха свещници, почерпиха с вино. Борил повика гончията близо до себе си, край огъня, и му даде знак да почне.

— Това станало на 21 юли в Бамберг, където император Филип отишъл на сватбата на една своя унука с меранския херцог. Освен това там той щял да събере и голяма част от войските си, за да потегли в деня на свети Йохан към Брауншвайг.

— Сигурно е искал да води нова бран със съперника си — другия алемански император... — забеляза великият логотет Николица.

— Може би — каза Борил, — но едва ли би могъл да се нарече брауншвайгският херцог алемански император. Почти всички вече бяха признали Филип за единствен господар на германската корона. Продължавай...

— Няколко дни след сватбата, последната събота преди техния Ивановден, Филип пладнувал в двореца на епископа в разговор със своя канцлер Конрад и своя велик майордом Валдбург, когато му известили, че граф Отон Вителсбахски желае да му говори нещо насаме.

— Граф Вителсбахски не беше ли от привържениците на Филипа? — се удиви деспот Богдан.

— Да, но те си имали частни домашни неприятности — каза гончията. — Ето коя била причината за убийството. Император Филип обещал на граф Отон една от дъщерите си за жена. След това, като научил за буйния и необуздан нрав на графа, отказал годежа. Отон преглътнал с мъка това оскърбление. Ала наскоро той се пленил от дъщерята на полския херцог. За да бъде уверен, че ще получи ръката на хубавата мома, той помолил император Филип да подпечата със своя златен печат писмото до полския граф. Добре, но момата била роднина на Филип от майчина страна. На императора било жал да попадне девойката в такива лоши ръце и тайно накарал да променят

съдържанието на писмото. В същия плик той сложил послание до полския граф, в което го съветвал да не се съгласява на предложението на Отон. И чак тогава сложил своя златен печат. Ала Отон забелязал, че пликът не е вече така чист, както го предал, и се усъмнил. Накарал да му отворят плика и да прочетат какво пише. Ужасен, другарят му не съобщил нищо за промяната. Още повече усъмнен, Отон дал писмото на своя валет, като му заповядвал под заплахата на смърт да каже какво пише вътре.

— Ами защо той сам не си е прочел писмото? — попита недоумяваща госпожа Теодора.

— Той не знаел да чете... — обясни гончията.

— Чувал съм за Отон Вителсбахски, че бил див и жесток бранник. Изглежда, че сабята му е била повече приятелка, отколкото перото — забеляза Борил и отново подкани гончията да следва.

— Като научил за измамата, Отон се закле, че Филип трябва да изкупи с кръвта си това оскърбление. Взел със себе си шестнадесет въоръжени другари и отишъл в епископския дворец, където бил отседнал императорът. Като забелязал, че Филип е почти сам, той грабнал сабята си от пажа, който ги следвал, и я размахал като за поздрав. „Прибери сабята си — му казал императорът, — тук нямаш нужда от нея.“ „Тъкмо имам нужда от нея — отвърнал графът, — за да отмъстя за твоето коварство.“ И с тия думи се спуснал към Филипа. Канцлерът, ужасен, се скрил в един ъгъл. Императорът и майордомът се хвърлили към убиеца. Но и двамата били невъоръжени. Майордомът успял да улови ръката на Отон, като смекчил силата на удара. Ала сабята закачила една от жилите на Филиповия врат. Кръвта бликнала като порой. След кратка борба, в която паднал ранен и верният майордом, Отон се изскубнал, метнал се на коня, който го чакал вън, и избягал с людете си... Почти веднага след това императорът издъхнал.

Всички се смълчаха, потънали в мисъл за чудната игра на съдбата. Десет години Филип Швабски бе водил упорита борба с многобройните си врагове, за да бъде признат като император на Алемания. Един по един бяха отстъпили било със сила, било по добра воля кьолнският архиепископ, английският крал, чешкият крал, брабанският херцог, венгерският крал, тюрингският ландграф, а най-накрая и най-големият му противник — сам папа Иннокентий. Едва преди няколко месеца Иннокентий бе склонил да признае Филип за император

на Алемания, отнемайки благоволенieto си от херцог Брауншвайгски и надвивайки ненавистта си към дома на Щауфените. И ето че сега, когато най-сетне виждаше сбъднат дългогодишния си блян, когато можеше вече да си отдъхне от толкова жестоки борби, трябваше да умре на 34-годишна възраст поради такава глупава и безумна причина...

Нямаше мир на земята за хората. Постигнеха ли всичките си желания — трябваше да умрат.

— Ами сега какво ще стане? — попита най-сетне деспот Богдан.

— Казват, че веднага херцог Брауншвайгски изпратил пратеници с писмо до Инокентий III, в което го молел да го признае за единствен владетел на алеманската корона, още повече че Филип не оставил мъжки наследници. И да закрепи по-яко своя престол, той поискал чрез папата дъщерята на своя бивш съперник — дванадесетгодишната принцеса Беатриче. Освен това обещавал да прости на всичките си врагове, да раздаде милости и с доброта и великодушие да спечели доверието на довчерашните си врагове.

— Как ли е понесла нещастieto дъщерята на Исак-Ангел — Ирина? — пошепна госпожа Теодора.

Императрицата била на смъртно легло от тревога и скръб по убийтия си съпруг. Очаквали я всеки ден да отходи в небитие.

„Да раздаде милости, да прости на всичките си врагове...“ — тези думи останаха най-ярко да звучат в ушите на Борила. И в мрежата от измама и омраза, която го оплиташе отвсякъде, той разбра, че е дошло време да опита и друг начин, за да усмири царството си, да подчини враговете си.

Още същата вечер след разказа на гончията цар Борил извика настрана в работната си епископ Филимон, който заместваше патриарха, великия логотет Николица, деспот Богдан, севастократор Деян, майка си госпожа Теодора, кастрофилакс Видул, екзарх Трофим, великия примикюр Михаил и им съобщи новото си решение. След това подпечата заповедите и изпрати навсякъде гончии до крепостите, където бяха затворени и заточени властелите и войводите, които се бяха възбунтували против него, които бяха опасни поради привързаността си към Калояна или просто понеже не внушаваха доверие с упорития си нрав. Той им съобщаваше царската си милост, надяваше се, че ще бъдат верни на новата власт за доброто и

преуспяването на страната. Молеше да се забравят старите вражди и вярваше, че никой няма да откаже да даде своята подкрепа, своите сили и дарования за борба против враговете на държавата.

Като изпрати съветниците си и пожела лека нощ на майка си, Борил извика верния си оръженосец Балдьо и му шъпна дълго нещо. Балдьо се поклони дълбоко и безмълвно изчезна.

Царят остана да се разхожда из стаята, потривайки от време на време тревожно ръце. По лицето му се разстилаше тънка, загадъчна усмивка.

По едно време спря стъпките си, послуша се. Отиде до високия дъбов стол с облегалo, подплатено с червена коприна, седна и почна да прелиства някакъв дебел том, подвързан със скъпа кожа и злато.

Вратата се отвори, вътре влязоха двама стражи и въведоха строен, слаб, висок момък с дълги невчесани коси и брада. Ръцете му бяха оковани във вериги.

Борил прелисти спокойно още няколко страници под жълтата светлина на два високи свещника, след това се обърна с внезапно движение, даде знак на стражите да се оттеглят... Стана, приближи до момъка, изгледа го втренчено. Усмихна се любезно, с благоволение:

— Е, Радуле, стигна ли ти една година?

Войводата стисна челюсти, изви черни очи нагоре, загледа се неподвижно в една точка на тавана. Не отвърна.

Борил плесна с ръце, извика стражите, заповяда им да отключат белезниците, да снемат веригите на затворника. След това заръча да донесат закуски и пития. Когато блюстителите^[4] излязоха отново, той покани момъка да седне на същия миндер, върху който той се разположи, удобно облегнат на възглавниците.

— Ела при мене, Радуле. Искам да си поговорим като приятели. Ела...

Момъкът го изгледа безмълвно. Гневът и ненавистта не бяха изчезнали от взора му. Той полека протегна изтръпналите си ръце, разтри с длани сините ивици, оставени от железата. От внезапната промяна на въздуха, от бързото преминаване на светлина и топлина след мрака и влагата в тъмницата главата му леко се замая, той се залюля, склопи очи, подпря се на стената.

Царят скочи, подкрепи го, заведе го до миндера, постлан с мечешки кожи, остави го да седне. В това време тихо влязоха

прислужниците с подноси. Дъх на печено месо остро раздразни ноздрите на изгладнелия затворник. Приятно мамеше прясно начупеният хляб. В кристалните кани светлееше като кръв червеното вино. Разлати паници бяха отрупани с бистро грозде, кърмъзени ябълки, сочни праскови.

Радул вдигна клепачи, погледът му падна връз обилната и хубава храна. Жадно и диво се разшириха тъмните му очи. Той повдигна разтреперани ръце, простря ги към съблазнителното видение. Но отново му прилоша, челото му клюмна над гърдите...

Царят се спусна, наля чаша вино и я поднесе към устата му. Войводата сръбна няколко глътки, след това вдигна очи, видя кой държи чашата и внезапно обзет от омраза и отвращение, блъсна ръката на Борила, разля виното, скочи на нозе.

Сърцето му избухна.

— Какво искаш от мене? — извика той жълт, цял разтреперан в ядни тръпки, с изопнато в отчаяно напрежение лице. — Защо ме викаш при себе си? Не ти ли стига, дете ме държиш вече единадесет месеца в тъмниците си, какво искаш повече? Ако ти е нужна главата им — ето, всякога съм бил готов!

— Успокой се, успокой се... — каза кротко Борил. — Ти не ме разбираш още. Аз не ти желая злото. Напротив. Казах ти, искам да се разберем с добро...

— Как можем да се разберем с тебе? Можеш ли да върнеш живота на Калояна? Не можеш. Е, тогава...

Лицето на царя се сгърчи при споменаването на покойния. Облак засени приятната му усмивка, гласът му трепна в зле прикрита злоба, хладен, пълен със заплаха.

— Нека оставим мъртвите да почиват в мир, Радуле. Не е сега нито време, нито място да споменаваме името им... Аз искам да говоря с тебе по други неща. Слушай... — и той се отдръпна малко назад, за да види какво впечатление ще направят думите му на войводата. — От утре ти си протостратор на цялата ми конница и велик войвода. Коча ще вземе Бдинската прония.

Радул го изгледа през замрежени мигли, горчивина цъфна на устните му.

— В замяна на това какво искаш?

— Нищо.

Войводата се изсмя.

— Нищо? — Той отиде към подноса, отчупи си парче хляб, посоли го, почна да яде на лакоми, едри късове. Пи от виното дълго и жадно.

— Вземи си и от други неща, велики болярино.

— Не искам гощавка от тебе... — отвърна дръзко Радул и остави хляба. — Нищо ли? Ти наричаш нищо да служи на един омразен тиранин, да дам клетва за вярност на тоя, който ни отне най-хубавата победа при Солун. В часа, когато Калоян бе тъй близко да завърши заветното си дело. И защо? За да задоволи своето честолюбие, за да сложи на неспособната си глава царския венец. Видя ли? Макар и в тъмница, и там се чуват лошите неща... Кога българите са бивали така жестоко поразявани, както твоите люде при Филиповград? Не бяха ли тия същите латини, които при името на Калояна напущаха станове и си и бягаха като безумни да се спасяват чак зад яките стени на Константиновград... Дори направо на корабите си се хвърляха и с пълна бързина заминаваха за там, откъдето са дошли... Разбирам! Ти искаш сега аз да спасявам положението. Аз да поведе войските, както по времето на Калояновата победа при Адриановград. Искаш с моите способности да се кичиш! Празни са надеждите ти, Борице! Войските нямат нито доверие, нито обич към тебе, още по-малко към твоето царство. Ти сам започна зловещото си дело, сега сам търси спасение за бедите, които почват да се редят една след друга като следствие от първоначалния ти грях!

Радул избърса потта, която обилно струеше по измършавялото му, почти призрачно лице. Гласът му предрезня, гърдите му се вдигаха в буйно вълнение, очите му блестяха в трескав пламък.

Борил стоеше гърбом към него, подпрял ръце на работната си маса, с навъсено чело. За миг гневът затъмни зора му, той понечи да плесне с ръце, да извика стражите и да заповяда да удушат на място безумеца, който се осмеляваше да му говори такива дръзки слова, или не, да го хвърлят в казан с вряла вода, или да го завържат за опашките на четири коня и да разпилеят тялото му по всички краища... Ала полека-лека черният облак, който бе паднал пред очите му, се проясни. Той задиша по-леко, размисли с трезво чувство. Обърна се:

— Аз не говоря за мене, Радуле. Аз те моля в името на родината.

За миг момъкът остана поразен. Той очакваше веднага да бъде изведен навън и отново хвърлен в тъмницата, ако не и направо заведен на бесилото или кладата. Думите на царя пронизаха сърцето му. Той отиде към миндера, падна тежко връз него, скри лице в ръцете си.

Буря от противоположни желания го прекоси. Той премисли няколко пъти всичко това, което цяла година бе хранил в сърцето си. След това вдигна бавно лице към царя, който не откъсваше взор от него.

— Сега да подкачим борбата с Ерик е рано и опасно. Но може да се слезе през Долна земя към Солун и да се подкрепят ломбардите в борбата им с Константиновград...

Борил въздъхна, поклати глава. Тъмна руменина покри бледото му чело. Той потри смутено рядката си руса брада.

— Долна земя е в ръцете на Стрез...

Радул рипна, приближи към него.

— Дотам ли докарахте работите? А Слав? Той пък какво поведение държи?

— Слав стана зет на Ерик и владетел на Тракия.

Войводата го изглежда смаян. И отново бесен гняв избухна в гърдите му.

— Така! Значи, сърбите взели Поморавието, венгрите — Браническата и Белградската област, Слав — Романия, а Стрез — Долна земя! Много хубаво! Какво е останало тогава от царството на Асена и Калояна? Това ли бяха печалбите на твоята корона? И още продължаваш да живееш за своето честолюбие...

— Аз никога не съм мислил за себе си. Венеца приех, за да подкрепя православието срещу папската вяра на Иваница.

— Това е само едно извинение! Папата и сега ни е нужен, както и тогава. Щом светият старец Василий се убеди в правотата на това дело! Къде е той сега? Жив, мъртъв?

— В манастира „Св. Троица“ — Ветрополския Варовитец. Ала от утре — ако иска — може отново да приеме патриаршеския си жезъл в „Свети Петър и Павел“. Аз отпуснах милост за провинените, раздадох свободи, за да се примирим всички пред опасностите, които застрашават държавата...

— Твърде късно... — прошъпна Радул и отново си отчупи от хляба. — Сега разбирам и твоего благоволение към мене... — Той

неволно посегна към гроздето и почна да къса от светлите едри зърна.

Борил отиде при него. Каза с твърд глас:

— Е добре. Приемаш ли моето предложение?

— Да.

Царят се усмихна, протегна развълнуван ръце.

— Да. Приемам — добави войводата, като остави чепката грозде, озобана, върху подноса, — приемам, ала при едно условие — и той заби дръзките си тъмни очи в тия на царя.

— Кажи.

— При условие че Йоан-Асен ще се завърне в България.

Да беше видял пред себе си сам образа на Нечестивия, Борил нямаше така да свие в уплаха и яд лице. Преглътна, сякаш бе пил отрова.

— Това не може. Само това не може...

— Аз право казвах, че ти мислиш преди всичко за себе си, а после за България... Докажи, че си се отрекъл от своето честолубие!

Борил потрепери, поклати глава:

— Не! Никога!... Никога!...

— Защото се боиш от него, нали? Защото щом законният наследник се появи в страната, всички ще се прилепят към него и ти ще трябва да съблечеш лъскавата багреница...

— Доста! — изкрещя царят, убоден на най-болезненото място. — Доста търпях твоите хули! Млъкни!

— Викай! Викай! Това по-ти прилича... Не ми е редно да те гледам тъй смирен и кротък. Викай! Крещи! Ама няма да заглушиш кръвта на Иваница, която те души! Вземи живота ми, той не ми е мил. Няма за какво да живея. Нямам жажда за бран, откак загина моят цар... Викай! Ала аз знам, че името му гори нощем сърцето ти тъй, както гори моето... Няма го вече оня, който бе страшилище за нашите врагове, оня, който умееше с бран и мъдрост да възвръща към родината земите, които сме имали при великия Симеон... А ти загуби за една година това, което асеновските братя бяха спечелили за двадесет години!

Борил се залюля, ярост и болка задушиха гърлото му, той само посочи с ръка към вратата, след това удари със сребърното чукче по звънеца.

Явиха се стражите, отново заключиха в белезници ръцете на войводата, отведеха го.

Минаха няколко часа. Борил остана все така неподвижен, безмълвен, закрил лице в скръстените си на масата ръце. Вощениците на свещниците догаряха сред купчини разтопен и засъхнал восък.

Навън бледа луна оцвети пъстрите стъкла на прозорците. Дъждът бе престанал.

Царят полека вдигна лице, огледа се като събуден от дълбок сън, стана, отвори тесните високи прозорци, вдъхна от влагата на изминалата в буря и светкавици нощ. Небето цяло светеше, чисто и свежо, разпънато в прозрачна руменина. Той поглади бавно лицето си, бледа като восък, с огромни морави кръгове, които се вкопаваха под угасналите му очи. Плесна с ръце.

Яви се Балдъо, загрижен, с неспокойно впит в царя взор. Цялата нощ той бе бдял край вратата, удивен от мълчанието, което цареше вътре.

Борил го изгледа уморено. След това каза:

— Занеси повеля до блюстителите на източната тъмница да пуснат войводата Радул на свобода.

[1] Стримон — Струма. ↑

[2] Прония — земя, дарена от царя за използване до живот. ↑

[3] Находник — куриер, пратеник. ↑

[4] Блюстител — пазител. ↑

ГЛАВА X

Спуснаха подвижния мост, стражите вдигнаха сулици и малката ловджийска глота^[1] премина с шум и смях трите дворчета, заградени между предните крепостни кули, изпълни целия път, който се изкачваше към палата с конски тропот и кучешки лай. Най-напред препускаше с леко отпуснати юзди царкинята, след нея следваха Белотовата дъщеря Белослава, боляринът Добромир, син на покойния протовестиар Сеслав, стратор Бойко и дъщерята на великия логотет Николица — Люляна.

Като стигнаха пред палата, Мария чевръсто скочи, без да се подпре на ръката на притеклия се прислужник, подаде му копието, лъка и колчана, който висеше окачен над лявото ѝ бедро. След това отпусна крагуя^[2], който стоеше неподвижно закрепен на лявата ѝ ръка, забил нокти в скъпата кожена ръкавица. Ала в мига, когато разкопчаваше халката, с която синджирчето на птицата се придържаше към гривната ѝ, крагуют внезапно разпери мощни криле, издигна се във въздуха, кацна върху клона на един салкъм.

— Шико! — извика гневно девойката. — Тука! Шико! По-скоро!

Ала крагуют я гледаше спокойно с кръглите си бляскави очи и не помръдваше. Добромир и стратор Бойко почнаха да го зоват и да му се заканват. На това птицата отвърна с политване още по-нависоко, върху най-горния клон на дървото.

Мария заръча веднага да ѝ донесат паничката с храната. Помами крагуя, но той пак не помръдна.

Светлото ѝ лице порозовя от яд, големите ѝ сини очи станаха зли и тъмносиви, както ставаха на Калояна, когато беше гневен.

Тя тропна с крак.

— Шико!

Крагуют разпери криле, повъртя се малко над главата ѝ, след това кацна върху черните оголени клони на една череша. Царкинята го последва с различни позования, ту строги и заповедни, ту нежни и галещи. Белослава, Добромир, Люляна, няколко прислужници, крагуюрите^[3], песяците^[4], всички почнаха да следят прелитането на

опърничавата птица от дърво на дърво и да я мамят по различни начини.

Стигнаха близо до загарниците^[5], оттам крагуют можеше да кацне до близката крепостна стена и да не се върне вече.

Мария му подсвири няколко пъти по начин, известен само на Шико, нейния любимец. За другите си соколи тя имаше друг начин да ги зове. Крагуют кацна връз крепостната стена.

— Ще избяга! Ще избяга! — изписка отчаяно девойката. — Ах, проклета птицо, затова ли те предпочитах и галех толкова много!

— Простете, мадам! — се обади нечий глас зад нея. — По този начин птицата няма да се върне. Оставете я сега на мира. Тя после сама ще си дойде.

Мария бързо се извърна и видя пред себе си едно нежно лице, което я гледаше с усмихнати тъмни очи. Това бе един от пленниците от Адриановград, който работеше в загарниците и конюшните. Оня, когото тя бе защитила веднъж от камшика на кастрофилакса.

— Разбирате ли вие нещо от соколи? — попита живо тя по фрушки език.

Хубавите очи на латинеца светнаха от радост при звука на родната реч. Малинова червенина цъфна по страните му.

— В моята страна навремето аз имах много работа със соколи и кучета. Ала ще позволите, мадам, вие не правите добре, като галите толкова много и угаждате на своя сокол. Ако обичате и позволите, мога да ви науча как се дресират птиците, за да се подчиняват още при първия зов. Шико трябва да бъде по-често наказван.

— Как? Лишавала съм го от храна, но той свикна и с това.

Латинецът приближи със свенлива несмелост. Погледна към крагуя, който още стоеше сякаш замръзнал върху високия назъбен зид на крепостната площадка.

— Соколите най-много страдат от липса на сън. Това е едно наказание, което дава сигурни постижения.

И изведнъж той подсвири по странен начин, махна рязко с ръка.

— Тука, Шико!

Крагуют разпери криле, направи няколко кръга във въздуха, слезе надолу и кацна връз свития юмрук на пленника.

Мария се спусна, грабна птицата и я обсипа с укор и нежност. След това се обърна към латинеца.

— Благодаря ви. Как е вашето име, от коя сте страна?

Пленникът трепна. Поколеба се за миг. След това каза:

— Бях навремето валет на граф Готие дьо Монбелиар. Той загина в битката при Адрианопол. Името ми е Ожие. Страната ми се казва Шампан.

И като назова родината си, пленникът сведе очи, внезапно разискрени от тънка влага.

Трогната, Мария му подаде ръката си. Балетът прегъна коляно, сведе чело, целуна края на синята ѝ ловджийска руба, след това докосна със страхопочитание устни до пръстите ѝ.

[1] Глота — свита на владетеля. ↑

[2] Крагуй — сокол. ↑

[3] Крагуяр — соколджия. ↑

[4] Песяци — кучкари. ↑

[5] Загарници — помещения за ловджийски кучета. ↑

ГЛАВА XI

Не измина много време, и презвитер Добрейшо поиска да се яви пред високия самодържец. След обичайните приветствия той заяви:

— Аз вече завърших учението на княгиня Мария. Тя изучи всичко, което знам. И започна да дири и чете книги, които са трудни и непонятни за нея. Ето какво намерих вчера в ръцете ѝ. Взела го от книгите на блажения си баща.

Борил хвърли бърз, изпитателен поглед към учения духовник и взе от ръцете му книга, подвързана в тъмnochервена кожа, с полуизтрити краища. Усмивка сгърчи тънките му устни.

— Къде била... Кой би помислил, че Мария чете „Бранния закон“?

Той възнагради и освободи презвитера. Заповяда да известят на царицата, че иска да говори с нея, седна в дълбокото си кресло и запрелиства дебелите пергаментови листа, изпъстрени с много чертежи и забележки, писани от ръката на Асена или Иваница, редове, подчертани с червено:

„Когато вражеската войска се привлече в гориста планинска долина, внезапно да се напада и обкръжена отвсякъде, да се унищожи до крак.“

„Когато врагът се примами с привидно бягство и се увлече далече от главното си ядро, да се бие по части с двойни клещи.“

„Разбитият враг да се преследва неуморно, безпощадно докрай, до пълното му унищожение, преди да се е съвзел и отново събрал силите си...“

„При преследване на врага да не се задържат сили за обсаждане на крепости, а ако не могат да се превземат веднага с щурм, да се изоставят за по-късно.“

„Когато силите ти са по-слаби, предпочети мира и отстъпката, но само докато успееш да разделиш силите на противника.“

„Събирай войските си в пълна тайна. Нападай бързо, неочаквано и стремително. Врагът трябва да бъде приближен в най-голяма тишина и ударът да се нанесе преди разсъмване, в най-голяма мрачивина.“

„Обкръжаването на врага може да става по два начина... Първо...“

Борил стана, почна неспокойно да се разхожда. И той бе приложил плана на Крума при Катасирти и на Асена при Трявна. Но не бе успял. Не бяха ли учили заедно с Иваница „Бранный закон“ от войводата Пройко? Не бяха ли същите войски победили при Адриановград, при Сер и Навплия? Защо сега се бяха огънали? Не бяха ли раздали навреме големите наемнически плати? Оръжейниците денонощно коваха оръжия. Храната бе обилна. Защо?

Дълбоко в него отговорът ехтеше с жестока неумолимост. Кипяща ярост преля в жилите му. Той сви пестници, готов да излее на някого гнева си.

Отново падна тежко в креслото си, закри лице в длани. Въздъхна. Нещо тихо изшумоля. Вдигна чело.

Пред него стоеше царицата. Във втренчения ѝ поглед бе застинала почуда и ненавист. Каква нова лоша вест бе разкривила лицето на Борила в такава грозота? Тя чакаше изтръпнала.

— Така ли се грижиш ти за това момиче, Целгу? Няма ли за него игла и везмо? Благочестиви книги и молитви? Защо сте ѝ позволили да рови в стари книги, които не са за нея? За какво се грижиш ти изобщо? Освен да раздаваш правдини и пронии на своите кумани? Особено на бдинските? Завчера пак си дарила с три села войводата Сечу...

Той скочи и изведнъж изкрещя в лицето ѝ:

— Нима мислиш, че нищо не виждам? Ти създаваш свои привърженици! Да бъдат верни само на тебе! Кого мислиш сега да сложиш на престола, след като убиеш и втория си мъж?

Ударът беше страшен и неочакван. Гневът на царя за миг се изпари. Тя никога нямаше да му прости тия думи. Понечи да заглади, усмихна се, протегна ръце към нея:

— Прости ми, Целгу. Но страшно се ядосах на това проклето момиче.

Раната за поражението при Филиповград го гореше с неугасим огън и никога нямаше да му даде покой.

Куманката презрително отблъсна ръцете му, извърна се и без да продума, напусна стаята.

Трябваше да получи на всяка цена впечатление, че страната е усмирена, недоволствата потъпкани, размирията изкоренени. По-голямата част от помилваните заточеници и затворници се завърнаха по домовете си. Някои от тях, като патриарх Василий и боляр Пантелей, отказаха да напуснат заточението си. Царица Елена не прие дори пратениците на узурпатора и остана да прекара самотните си дни в монашеската килия на обителта „Пресвета Богородица“.

Заредиха се забави след забави. Палатът на Царевец отвори широко врати за непрекъснати приеми и тържества. Изпълни се най-после дълголетната гореща мечта на Целгуба. След годишнината от смъртта на Калояна тя започна да устройва големи ловджийски състезания, следвани от обилни гощавки и весели танци. Но най-големи приготовления се правеха за последния лов на есента, който трябваше да стане през деня на Малка Богородица.

От няколко недели напред търновските знатни госпожи почнаха да си шият руби за голямото тържество. В трескава превара ехтяха железарниците, не смогвайки да изпълнят многобройните поръчки стрели, копия, мечове, ловджийски ножове. Царица Целгуба си направи ботушки от кордованска кожа, везана със златна сърма. Деспина Росана мислеше да порази обществото с новия си бял жребец. Ръкавичарите имаха възможност да употребят всичкото си изкуство в изработването на причудливи и скъпи шарки по ръкавиците на болярките. Властели от далечни краища се приготвяха за път до престолнината, получили нарочна царска златопечатна покана.

Докато Ерик подготвяше в Константиновград сватбените тържества за дъщеря си, Борил искаше да покаже на близките и далечните си врагове, че държавата му е в ред, грижите му намаляват, престолът му е окончателно закрепен — и си позволяваше удоволствието да урежда шумни и пищни забави. Освен това той бе

получил вест от ломбардите в Солун, които му предлагаха мир и съюз против император Ерик и съюзника му деспот Слав.

Горите на Орловец никога не бяха побирали в себе си толкова много люде, толкова звуци на рог и фанфари, такъв неспирен кучешки лай, цвилене на коне, сребрист женски смях, гърлени мъжки провиквания. Царят и царицата яздеха начело на многобройната пъстра дружина, следвана от стотици ловджии, песяци, крагуяри, прислужници, оръженосци. Между яркоцветните болярски одежди тук-таме се мяркаше и някое тъмно расо на духовник. Нямаше човек, свободен и имотен, който да не ламтеше за удоволствията на лова.

Когато наближиха забела^[1], екнаха в пъстър шум тържествените звуци на ловджийските музики. Ездачите се наредиха в полукръг по ръба на дъбравата, пред широките поляни, които пресичаха на това място гъстотата на гората. Музиките млъкнаха.

Един от оръженосците на царя изсвири три пъти с рог. С това се даде знак, че почва ловът. Главният царски крагуяр първи пусна своя сокол да излети във въздуха. Подир него пусна своята птица Борил. След миг прозрачната синевина на топлия есенен ден почерня от многобройните птичи криле, които се разпериха във висините, правейки мощни кръгове, насърчавани от виковете на своите господари. Песяците отвързаха кучетата от ремъците им. Едрите животни се спуснаха с пронизителен лай по петите на подушен дивеч.

Част от ловджиите останаха по поляните, задоволявайки се с подробен лов. Болярките целеха със стрели, на чийто край имаше оловни топки, които служеха само да зашеметяват зайците, а не да ги убиват. Други, които имаха стрели с наточени остриета, за да пробиват коравата кожа и гъстата козина на мечките, глиганите и елените, се залутаха във вътрешността на гората да дирят по-рядка дивиня^[2].

Мария отвърза своя нов крагуй^[3], опитомен майсторски от Ожие, погали кафявата му човка, свали качулката му, откопча халката. Крагуят излитна нагоре, дрънкайки със сребърните висулки, които бяха закрепени с дълга верижка за краката му. Девојката засени очи с ръка, за да следи хвърченето на своята птица, която скоро се превърна в почти незабележима черна точка.

Изведнъж крагуят се отпусна като камък надолу и сграбчи една яребица. След това я донесе на господарката си. Много пъти пуска Мария своя едър Ило, който всякога ѝ донасяше нова плячка. Най-

накрая той улови рядък чер гълъб със сребриста ивица около шията. Неведнъж царкинята опъваше лъка си и тетивата му избръмчаваше в точен и непогрешим прицел. Тя заръча да наредят лова ѝ в кошовете, остави болярките и подири братовчедката си Белослава, която бе отишла навътре в гората. С копие в десница и щит от върбово дърво, покрит с кожа, в лявата, навила светли плитки около главата, Мария приличаше на млад юноша, тъй тънка, висока израсла, с дълги ръце и тесни бедра. На десетина стъпки разстояние подир нея следваха няколко оръженосци, песяци и крагуяри. Искаше ѝ се да улови поне едно сърне или лисица, жива, малка, за да я отгледа вкъщи.

Цар Борил бе навлязъл с глотата си навътре в гората. Закрити в кола, окичена с клони, ловджиите му се мъчеха незабелязано да стигнат до местността, гдето обитаваше прочутият едър глиган, който напоследък бе убягнал на толкова засади и гонитби.

Мария леко яздеше най-обичния си бял жребец, следвана от верните си хрътове, по една тясна пътека между едри широкостволести дъбове. Бледожълтата ѝ руба, със същия златист оттенък като косите ѝ, трептеше като ярко светло петно сред зеления полумрак на горските сенки. Изведнъж тя спря, между дърветата ѝ се бе мярнала розовата руба на Белослава.

Понечи да я позове, ала гласът ѝ спря на гърлото. Бързо се извърна, даде знак на оръженосците си да останат назад.

— Когато поискам да ме стигнете, ще ви изсвиря два пъти! — извика високо тя. Подаде им лъка си. Взе копието и усмихната се отправи към братовчедката си, която успя навреме да се отдръпне от болярина Добромир, който бе приближил коня си до нейния и бе обгърнал с десница кръшната ѝ талия.

— Дирих ви навсякъде. Не ми се искаше да оставам с ония там... — Мария въздъхна и скърши горчива гримаса. След това добави: — Иска ми се и аз да уловя някоя по-едра дивиня. Да ми падне някое сърне например!

Очите ѝ — светли като цветовете на лена — жадно се разшириха. Тя стисна крепко щита до жилавото си тяло, след това го отпусна на верижката, закачена на шията ѝ, подръпна юздите на коня. Ясно ѝ беше, че е излишна между двамата влюбени. Отдавна вече траеше обичта на Добромир и Белослава, ала много беди и изпитни бяха прекъснали нежно разцъфтяващото чувство.

Беше минала вече една година от смъртта на боляра Сеслав, а скоро щяха да отслужат и девет месеца от загиването на Белота в Стрезовия бунт. Госпожа Евпраксия се бе прибрала в мъжовите си кули край Камчия заедно с по-младия си син Витлеем, който бе дошъл за погребението на баща си от Рим, а след това бе останал в България по изрична поръка на Борила. Княгиня Зоя се бе завърнала от карвунските си земи най-вече заради Белослава, която вехнеше от копнеж по шума и веселбите на престолнината, по задирките на знатни момци, по тържествата, на които би могла да покаже богатите си накити и руби. След годишнината на Белота тя щеше да я венчае за Добромир и щеше да се прибере пак край морето.

Край снажната си румена белолика братовчедка Мария изглеждаше съвсем като дете, само израсло необикновено високо. Взорът, мисълта, движенията ѝ бяха лишени от всякакво кокетство, пълни със свежа наивност и чистота. Тя не можеше да разбере закачливите усмивки, гизденето на Белослава. Радостта на младата мома, че е задиряна от толкова хубави левенти, беше чудна и необяснима за царствената ѝ връстница, чието юношеско сърце бе още затворено и студено като късче мрамор. Мария гледаше най-много със снизхождение и лек присмех към увлечението на Добромир и Белотовата дъщеря. При всеки случай не избягваше да ги подиграе с тънка безобидна шега или закачка. И сега, като бодна коня си, тя весело им махна с ръка:

— Гледай да не пуснете корен на това място!

И изчезна с хрътовете си в завоите на тясната пътечка.

През клоните надничаха ивици гъста синева и топли розови облаци. Шумът на глотите все повече почна да се отдалечава. Цялата гора затихваше, окъпана в златен прах и тайнствен шепот. Мария спря за миг и се послуша.

Леко се чуваше само шумоленето на жълтата и червена шума под копитата на коня, ромонът на пенестите потоци, които подскачаха от камъче на камъче в скалистата долчинка, която пресичаше гората отляво. Тя слезе от белия жребец, седна върху една мъхеста скалиста издатина под могъщата сянка на едър ширококлонест дъб, подпря брадичката връз облегнатата си на коляното ръка.

Самотата и тишината ѝ бяха по-приятни от неспирните смехове и глъч на ловджийките, от дръзките задевки на момците.

И отново в душата ѝ избликна нестихващата скръб, тихото отчаяние, което се таеше дори и под най-сърдечните смехове. Тя бе сама в света. Ето и Белослава вече я отбягваше, увлечена от новото си чувство. Йоан-Асен и Александър бяха далече. Нямаше другари. Майка си не помнеше. А баща ѝ...

Сърцето ѝ се счупи. Непреодолимо хълцане избухна в гърлото ѝ. С внезапно движение тя отпусна чело връз преплетените си пръсти.

Някакъв лек шум я накара да трепне, да поднесе рога до устните си. Песовете наскачаха, наостриха уши. Ала преди още да изсвири, преди да се окопити, на пет стъпки от нея мина в лудо бягство огромен глиган. Едрото му тяло чупеше клоните, мачкаше тревата, оставяше диря сред храстите.

Глиганът, гонен от царя и глотата му!

Вятърът вееше в обратна посока на дивото животно, което не бе могло да подуши неочакваната човешка близост. Мария се метна като мълния на коня си, бодна го, политна с бърз галоп подир звяра. Със снишена до земята муцуна хрътовете сочеха като стрели дирите му, надавайки от време на време стръвни виения и скимтения. Далече някъде ечаха призови от рог. На Мария, увлечена, пламнала в страстта на гонитбата, не остана време да отговори. В последните седмици латинският пленник я бе научил на редица изкусни рицарски упражнения, които бяха засилили необикновено инак тънката ѝ снага. Мускулите ѝ бяха добили якостта на желязото, ловкостта ѝ в хвърляне на копие нямаше равна на себе си. Най-сетне сега ѝ се удаваше случай да премери на дело своята пъргава сила. Тя следеше дирите на хрътовете, пресичаше пътя на дивия звяр, промъкваше се с коня си през проломите, които огромното тяло на глигана правеше между клони и шубраци.

Няколко от загарите^[4] останаха назад. Но четири продължаваха да следват безумната ѝ гонитба. Чуваше се само прашенето на клоните, виковете на царкинята, която насъскваше уморените си песове, писъкът на изплашени птици, които хвърчаха по всички посоки.

Преминаха морави, влязоха в нови гори, отново се заредиха пъстри поляни, посипани с цветя, сенокоси^[5], дъбрави...

Внезапно глиганът, разгневен, се обърна назад, повдигна се на задните си крака, готов да се хвърли.

По-бърза от него, Мария метна с всичка сила копието, което се заби в четинестия му корем. С див вой загарите се хвърлиха към него, повалиха го, завързаха отчаяна борба. С последни сили глиганът успя да разпори два от тях с острите си два зъба, след това се гътна на една страна сред огромни локви кръв. Конят спря, цял потънал в пот и пяна. Останалите два загара стъпиха с предни крака върху поваленото животно и заскимтяха.

Царкинята скочи от коня си, поразходи го малко из тясната полянка, заградена с високи белокори буки, върза го за стъблото на едно дърво, приближи със страх и любопитство до ранения глиган, който хъркаше в предсмъртни тръпки. После изсвири два пъти с рога си.

Никой не се обади.

Чак тогава тя разбра колко много се е отдалечила. Загарите почнаха високо да лаят, конят почна да рие земята с предния си строен крак. Отново изсвири Мария с рога, после още веднъж, още много пъти. Най-сетне тя измъкна копието си от тялото на звяра. Отвърза коня, метна се на него, подири обратния път. С жален вой загарите се отделиха от мъртвата плячка, след това отново се върнаха и започнаха да ближат кръвта на глигана. Но позовани с остър вик от господарката си, те напуснаха лова и почнаха да душат пътя назад.

Дълго се лутаха морните животни, дирейки следите си, едно от тях тръгна по една посока, другото по друга. След това, повикани от Мария, се върнаха обратно. Тя отново изсвири с рог и сама пое по една пътека, която ѝ се стори позната. Ала един от загарите все клонеше в друга посока. Тогава тя тръгна по неговите дири. Стори ѝ се, че е намерила правия път. Пусна коня си по тази посока, пресече няколко ливади, отново навлезе в непроходими гъсталаци. Разбра, че е сбъркала, тръгна в обратна посока. Пак спря.

Сърцето ѝ се сви.

Как щеше да замръкне сама в това непознато пусто място? Сред неизвестността на следващия миг, който можеше да носи всяка лоша изненада...

Ослуша се. Стори ѝ се, че чува някакъв далечен, глух шум. Тръгна по неговата посока. Шумът взе да става все по-ясен и по-ясен. Отекваше удар от балта връз дърво.

Мария се усмихна, червенина избликна по изстиналите ѝ бузи. Дървари бяха. Щяха да ѝ посочат пътя. Беше спасена.

Хрътовете замърдаха тревожно уши, разляяха се.

Спуснаха се към един гъсталак. Отново се послуша Мария да чуе посоката на ударите.

Ала те бяха престанали.

— Хей! Кой е там? — извика силно девойката и млъкна, надяваща се да чуе някой да се обади. Сърцето ѝ биеше лудо в тръпнеща тревога. Гората дремеше, залюляна в широка пееща тишина. Обади се само далечен плах вик на кукувица.

Тогава тя препусна коня си по една широка виенеца се пътека по посока на ударите, които отекваха преди малко. Кучетата се спуснаха пред нея. Избързаха напред, изчезнаха в шумака. След малко се зачу силният им ядовит лай, сякаш се спущаха връз някого. Някакъв женски глас изписка.

— Кундо! Бельо! — извика Мария.

Под един бук се бе свила в безмълвна уплаха някаква девойка. Прегърнала със слабите си ръце ствола на дървото, тя сякаш диреше от него помощ и закрила. На няколко стъпки от нея беше захвърлена малка балтийка. По-надалеч бе вързано дребно сиво магаре, натоварено със съчки и клони.

Когато зърна пред себе си царкинята на кон с копие и щит в ръка, облечена в буйни багри, метнала колчан със стрели на кръста си, момичето за миг затвори очи като пред някакво чудно видение. След това се сгуши още повече, смъкна се на колене пред дървото, сниши глава в раменете си като смъмрано животно.

— Сама ли си тука? Откъде си дошла, знаеш ли друма за Търновград? — обсипа Мария с въпроси бедното момиче.

То леко се окопоти, вдигна несмело очи към амазонката и промълви:

— Нали няма да ме обадиш на кефалията^[6]?

— За какво? — попита учудено царкинята.

— Загдето сека дърва в забела...

— Та тази гора не е ли бранище?

— Цялата е царски забел, на нас ни е забранено да си вземаме дърва от нея...

Мария слезе от коня. Присъствието на човешко същество изпари и последната капка боязън от сърцето ѝ. Тя подаде милостиво ръце на момичето, накара го да стане.

То отново попита с все повече нарастващо доверие:

— Нали няма да ме обадиш на кефалията — и като видя непознатата да му махва благосклонно с ръка, добави: — Ами ти коя си?

Мария се усмихна, погали кучетата си.

— Знаеш ли пътя за Търновград?

Девојката не настоя в любопитството си, изгледа само още веднъж с нескрито възхищение и удивление чудното момиче и каза:

— Оттук не го знам. Трябва да минем край нашата млина^[7], за да ти покажа друма. Мене ме е страх да ходя много нататък — тя посочи мястото, откъдето бе дошла Мария, — казваха, че вчера някой виждал тъдява люде от четата на разбойника Темелко.

Двете момичета бързо поеа пътя към селото на дърварката. Мария на кон, другарката ѝ пеш, уловила поводата на магарето с дървата. Те подкачиха весел разговор. Мария разпитваше за живота им в селището, за приходите от млината, за домашните ѝ, като оставяше от време на време по някое дърво знак с копието си.

— Баща ми се върна с много рани от войните, не може да се вдигне от легло. Братчетата ми са още дребни. Майка ми посреща и изпраща людето, които идват да си мелят брашното. А пък аз трябва да се погрижа да събера малко по малко дървца за зимата, че тази година беше лятото сухо, нивите изпогоряха, не можах да изпълня отроците ямите с жито, не идваха много люде на млината — въздъхна момичето, — а пък има да плащаме травнина^[8], волоберщина^[9], пчелиня^[10].

Те излязоха от гората и тръгнаха по едни ширни полегати сенокоси. Кротък ветрец разлюляваше шипковите храсти, галеше избледнелите от слънцето треви. Много далеч някъде отекваше звън на хлопатарки.

Изведнъж момичето посочи с ръка и извика:

— Ето нашата млина!

Върху гол скалист хълм се издигаше, оградена с дребни кипурии и пръти, малка схлупена жрънка^[11] със сламен покрив и решетки на прозорците. Пред вратата се чернееше дребна жена, която се оглеждаше на всички страни. Като зърна отдалеч дъщеря си с

непознатия конник, тя закърши ръце, избърса с престилка брашното от лицето си, затече се към тях.

— Олеле нам! — се развика и разплака тя. — Уловили са я в забела! Каква ли казън ще ни сторят сега... Горко ни!

Тя се спусна надолу по баира, спря за миг задъхана, пребледняла, след това се хвърли пред краката на коня, простря ръце.

— Прости ни, светли господарю! От немотия го сторихме, в кесията ни не можеш намери ни аспра, ни бодка... А стопанинът ми лежи на одъра, от мястото си не може да помръдне... — Тя вдигна пълни с отчаяние очи към непознатия конник и остана смразена. В широко отворената ѝ уста се мяркаха черни, проядени зъби. Една сълза се задържа за миг в окоето ѝ, което блесна като елмаз.

Това не бе мъж, а жена, дори крехка девойка.

— Мамо, болярката бе загубила дирите си, отделила се от царската ловджийска глота. Трябва да я заведем до Търнов... Тя обеща да не ни обаждат — каза весело момичето. След това се обърна към Мария. — Ето виждаш ли где се белее оня друм там? Той води за престолнината. Все по него, ще те изведе чак до градските порти...

Млинарката^[12] стана, отърси праха от полите си, избърса очи. Хвърли бърз, изпитателен поглед към непознатата.

— Болярката е много млада и неопитна. Как ще я пуснем да се връща по друмищата. Ей след малко и слънцето залязва. Нека преспи у дома, утре ще извикаме Райко от съседния стас^[13] да я проводи.

— Аз не се страхувам, като знам друма, не бойте се, сбогом, добри люде! Благодарят ви... сбогом!

— Почакай, господарке, няма да те пуснем! Тъкмо съм варила рачел от тикви... Ще те почерпим, поне една вода ще сръбнеш, не може!

Мария наистина беше жадна. Тя подкара коня към млината, съпроводена от двете жени, които бързо припкаха край нея.

— Свети Димитре Чудотворец, и ти, пречиста Владичице наша! Досега не бяхме имали такъв висок гост в нашата млина — мълвеше жената, цялата заруменяла и изпотена от вълнение. — Горане, прибери кучетата, Момчула, извести на баща си!

Тя изтича напред, разтвори широко вратата, поклони се доземи.

— Бъди добре дошла! — и се залута някъде да приготви малка закуска.

— Къде е болният ти баща? Искам да го видя! — каза Мария на момичето, докато едно от малките му братчета разхождаше коня из двора.

Двете влязоха в една бедна гола стая, пълна с бръмчащи мухи и пращен въздух. Подът бе постлан с неравни, разкъртени плочи. Ниският дървен таван бе прогнил и почернял от дима на огнището.

По стените бяха накачени щитове, лъкове, мечове — ценна плячка от стари победни битки.

Вляво под прозореца лежеше сух мургав мъж, с кестенява брада и светли очи. Като видя знатната посетителка, той побърза да се вдигне на лакът, кимна с глава. Сламеникът под него зашумоля от усилието му да стане.

Мария му направи знак да лежи спокойно.

— Добре си ни дошла, светла болярко... Пазил те господ от доброненавист и вълшебство...

— Добре съм те заварила, жрънкарьо — каза кротко тя и седна връз едно малко трикрако столче край ложето му. — Залутах се из забела по един глиган, та загубих глотата си...

— Ами глиганът какво стана? — попитаха любопитно в един глас раненият и дъщеря му.

— Лежи под един дъб, около двеста стъпки надалеч от мястото, гдето срещнах Ракида — каза Мария, като погледна засмяна девойката. — Из пътя все оставях белези по дърветата. Упътете утре натам ловджиите, които ще ви проводя.

Домакинята влезе с бакърена тепсия в ръце, отрупана с есенни плодове, рачел, млин, медовина. Когато я поднасяше, сухите ѝ корави пръсти трепереха.

Мария хапна по малко от всичко, изпи чаша студена вода. След това стана.

— Още веднъж съм ви благодарна от все сърце... — каза тя и извади от кожената чантичка, която висеше на колана ѝ, тънка златица^[14]. Подаде я на Ракида. — Вземи. Ти ми помогна много. Инак кой знае какво щях да правя... Вземи, вземи, не се срамувай!

— Не може такава млада девойка да броди сама из друмовете — настоя жрънкарят, — чия дъщеря си ти, от кой род е баща ти?

Мария въздъхна, замисли се.

— Чий е този образ на златицата? — попита тя скръбно.

Жрънкарят пое парата, погледна я.

— Това е благоверният цар Иваница, бог да успокои душата му — каза той. — Колко пъти съм бил с него по бранните полета... При Боруи, при Варна, при Одринграда... Ех, друго беше при него! Не бяхме изживявали такива дни като сегашните... Бледолики латини, тия същите, които при цар Иваница бягаха от нашите войски само като чуят името му... Сега трябваше те да ни разсипят... Да не бях жив да прекарам този срам!

— Ти познаваш ли лично цар Иваница? — попита Мария и отново седна на столчето. — Виждал ли си го в лицето? Помниш ли го? — заразпитва жадно тя. — Как изглеждаше на бран? Умееше ли ловко да върти копие? Нали беше много добър? Викаха му Калоян... Ти беше ли при Солун, когато го убиха латините? Или ромеец беше? Аз не вярвам, че свети Димитър го пробол с копие то си! Свети Димитър ни закриляше. Цар Иваница имаше вяра само в него!

Сянка падна връз лицето на войскаря. Той задиша тежко. Бръчки се извиха като змии по челото му.

— Разбрах, че ти не си от ония болярски родове, които веднага преклониха чело пред оня триезичник, пред оня проклет убиец!

— За кого говориш, жрънкарьо?

— За Борил! Не е вярно, че латини и ромеи убили царя! Не е вярно, че свети Димитър го пробол! Това го пуснаха тогава като мълва из войските, за да не се опетни името на истинските убийци!

Мария усети как кръвта заледява в жилите ѝ. Не помръдна, не каза нито дума. Само сърцето ѝ биеше като разлюляна еклива камбана, с шеметен грохот, чак до слепите очи. Ала гласът ѝ не трепна, когато каза:

— Имаш право! А какво знаеш по-точно за убийството на царя? Искам да знам какво се мълви измежду народа...

— Уби го войводата Манастир по поръка на царицата и на Борила! Кълна се в копие то на свети Димитър! Това го знаят всички. Макар че пред света се говори друго... Народът всичко знае, колкото и да крият от него.

Мария стисна силно устни. За миг сякаш загуби свят. Черно було обви челото ѝ. Окопоти се. Лицето ѝ стана сурово и неподвижно, сякаш от камък. Тя се изправи. Подаде ръка на жрънкаря, който я целуна с почит.

— Бъди благословена, светла болярке. На сърцето ми олекна, като видях, че още има властелски родове, верни на спомена за цар Иваница... И нека това, което казах, си остане тука... Макар че няма човек, който да не го знае... Ала ти не бива, не бива да се връщаш самичка. Слънцето залезе вече... И не ни каза от кое коляно произхождаш?

Мария посочи златицата.

— Този образ тука е на моя покоен баща...

Тя изтича бързо навън, последвана от кучетата си, които бяха легнали връз прага, с вярно впити в нея влажни очи, стъпи чевръсто на жълтата зенгия, метна се на синьото седло, размаха ръка на Ракида и майка й, които бяха застанали поразени пред къщния вход, бодна жребеца, отмина сред облаци прах.

На заник небето светлееше в тънка позлата, връз която се облягаха далечни пепелявосини хълмове.

[1] Забел — оградена гора. ↑

[2] Дивиня — дивеч. ↑

[3] Крагуй — сокол. ↑

[4] Загар — голямо ловджийско куче. ↑

[5] Сенокос — ливада. ↑

[6] Кефалия — областен управител с военна, административна и съдебна власт, подчинен пряко на царя. ↑

[7] Млина — воденица. ↑

[8] Травнина — данък за ползване на общински пасища. ↑

[9] Волоберщина — данък за чифт волове. ↑

[10] Пчелиня — данък за кошери. ↑

[11] Жрънка — воденица. ↑

[12] Млинар — воденичар. ↑

[13] Стас — имот на отделно семейство (дом, ниви, лозя, градини и др.). ↑

[14] Златица — жълтица, перпера. ↑

ГЛАВА XII

Част от ловджийската глота се беше завърнала в Търнов, а другите бяха останали в гората да дирят загубеното момиче, когато Мария излетя с луда бързина по Боярски рът, премина, без да се спре, предните затворени дворчета на крепостта, не погледна никого, не продума никому, скочи от жребеца пред малкия вход на палата, изтича нагоре по стълбите, затвори се в стаята си, хвърли колана, щита и копие то на земята, падна въз ложето си и остана така, закрила глава въз възглавието, неподвижна, сякаш мъртва.

В стаята се втурна Дафина, изплашена, тревожна, със зачервени от плач очи. Изтърча до девойката, помъчи се да вдигне главата ѝ.

— Света Филотейо! Детето ми! Благодаря ти, света Троице! Загубила ли беше пътя? Какво ти се случи? Болна ли си? Маро! Марийо! Защо не ми отговаряш? Боже, какво му е на това дете?

Влязоха тълпи оръженосци, песяци, прислужници. Застанаха неподвижно до прага с широко отворени очи, учудено втренчени в момичето. След малко дойде госпожа Теодора, накара ги да излязат навън, остана сама с Дафина, седна до ложето.

— Марийо... — позова тя тихо и погали с ръка главата на царкинята. — Не се плаши... Кажи... Стручи ли ти се нещо по пътя?

Момичето полека се надигна, седна. Очите му бяха сухи, бляскави. Ръцете му леко трепереха в ледена треска. То прихвана челото си.

— Боли ме глава. Не ми е добре... Ще си легна, оставете ме...

И отново се отпусна на ложето. В това време влезе Целгуба.

— Марийо! — прозвуча остро и гневно гласът ѝ. — Биваше ли да ни разваляш празника с твоите детинщини! Какво беше това хрумване да напускаш людете си и да се залуташ сама? Цар Борил каза, че си още малка да участват в ловджийски глоти и други път няма да те взема с нас...

Тя се обърна към Дафина:

— Върви съобщи долу на боляра Добромир, на княгиня Белослава и на болярката Люляна, че Мария се е върнала жива и

здрава, само че не е още дорасла за лов, изплашила се е малко и сега не е добре. Затова и довечера няма да слезе на тържеството.

Мария се обърна. В очите ѝ се таеше толкова страшна омраза и отвращение, че царицата потрепери. И добави:

— Чакай, Дафино! Кажи им, че ако ѝ стане по-добре, ще дойде. Хайде сега върви!

Целгуба приближи към девойката.

— Колко ми се разсърди, като казах, че не е дорасла за лов и няма да слезе довечера на тържествата!

Долу по стълбите се зачуха бързи стъпки, високи гласове. Стратор Бойко влезе развълнуван:

— Царкиня Мария убила глигана! Като я дирили из забела, намерили звер на една полянка, прободен през шията с копие! А край него лежали разкъсани два от нейните загари! Какво премеждие! Каква смелост!

Царицата застана поразена. Госпожа Теодора плесна с ръце и прехапа устни.

— Нима ти можа да убиеш глигана? — попита недоумяваща Целгуба и посегна да улови ръката на девойката.

Изведнъж Мария се отдръпна рязко и бързо, сякаш докосната от гнусно влечуго:

— Махни се! Оставете ме! — се изтръгна от устните ѝ гневен стон. И тя се отдръпна до стената, цяла трепереца и побледняла.

— Разбира се, какво сме се насъбрали около момичето тука — каза госпожа Теодора, — то не е преживяло малко този ден! Нека го оставим да си почине! Да се успокои... — Тя стана, направи знак на Целгуба да си тръгне. — Билено, ще стоиш тази нощ тук и ако на княгинята ѝ стане по-зле, ще дойдеш да ми кажеш! Хайде! — се обърна тя към царицата. — Трябва вече да се обличаме, някои гости са канени по-рано. За вечеря...

След като двете жени излязоха, Мария скочи, накара Билена да си отиде под предлог, че иска да спи на спокойствие, защото е много уморена. Изпрати прислужницата, затвори вратата. Отиде до отворения прозорец и дълго стоя права до него с взор, впит в далечината, замислена, неподвижна, със сбърчени вежди.

Навън свиреха смяна за трета стража. Отдолу се носеше глух шум от дрънкане на подноси и блюда, чаши и ножове. Дворът на

палата бавно се изпълни с викове и кочияши, тропот на коне, сподавена глъчка.

Небето стана яркомораво. Само зад чезнещия ръб на бледосинята планина още се издигаше аленият дим на залеза.

Мария полека се отдръпна от прозореца. Неволно се запъти към малката икона на свети Димитър, пред която блещукаше кандило, в пезула между източната и южната стена; полека се смъкна на колене, издигна трескав взор към лицето на светеца.

И в сърцето ѝ отекна страшна и жестока клетва.

Градът се изпълни с възбуден кучешки лай, весели провиквания, коли, натоварени с дивеч, буйно препускащи ловджии, звуци от фанфари, женски смях...

Из тъмните улички блеснаха — многобройни и кървави — веещи се пламъци на борините. Дружини слуги водеха, вързани за ремъци, неспокойно дърпащи се загари.

Пред палата на покойния княз Белота от доста време стояха двама души на коне, неспособни да довършат буйния прилив на въпроси и отговори, които извираха от устните им.

— Вярно ли е, че само заради мен си дошъл на лова? — попита за стотен път галено Белослава. Под светлините на борините едрите ѝ черни очи загадъчно сияеха сред трептящата игра на миглите.

— Вярно е. Само да те видя... Толкова отдавна не се бяхме срещали... Помниш ли кога се видяхме за последен път? Миналата есен на празника на свети Димитър! Вярно ли е, че майка ти пак ще се върне в Карвуна?

— Нали ти казах, че тя дойде само защото аз много ѝ се молих, ала щом си уреди работите в Търнов, пак ще си отидем! Използваме царските милости, за да подредим имотите си тука...

— А защо ѝ се моли толкова да дойдеш в Търнов? За кого ти беше мъчно тука?

Той приближи коня си до нейния. Посегна, улови ръката ѝ.

— Белославо! Утре ще дойда да говоря с майка ти. Ти няма вече да се върнеш в Карвуна при Понта... Ще те заведа при моята майка, в бащините кули край Камчия... Значи, довиждане до утре!

Белослава гиздаво вдигна рамене. Наведе очи, потупа коня си по темето, по лебедовата шия.

— А защо утре? Няма ли да се видим довечера в палата?

— Вие ще ходите ли? — попита учуден младежът.

— Мама — не. Макар че траурът ни изтече. Ала аз, защо да не отида... Всички ще отидат... Защо не... А ти?

Добромир смръщи вежди. Въздъхна.

— Аз няма да дойда, Белославо.

Момичето сви устни, глезено му се закани с пръст.

— Не ставай смешен... С това нищо няма да покажеш... Ето и Драготови ще отидат, Дейкови, Шишмановци... Нима те са Борилови люде? И пак... Ще те чакам.

Лицето на момъка трепна в болка.

— Белославо!

— Ще те чакам... Само зарад теб ще отида, Мирчо!

Той улови ръката ѝ, безмълвно я целуна един-два пъти.

— Нали ще дойдеш? Сбогом! Довиждане! Бързам да си сменя рубата! Да видиш колко хубаво ще се нагиздя, няма да ме познаеш...

Добромир я изгледа с разширени зеници. Наистина човек не би я познал отдалече, тъй кръшна и закачлива бе станала, с изгарящ огън в големите, тъмни очи.

„Дъщеря на Зоя... А може би и на Иванко...“ — мина като светкавица през ума на болярина тъмният слух, носен от ухо на ухо.

Какво от това! Не беше ли му все едно чия дъщеря е това прекрасно момиче, дали в жилите ѝ тече кръвта на неверния красавец Иванко или на строгия княз Белота... Нали тя го обичаше, нали само за него щеше да бъде тъй безумно хубава — лицето ѝ светеше в мрака нежно и бяло като крин...

— Сбогом, Добромире, до тази вечер!

— До тази вечер, Белославо!

Момъкът размаха шапка, препусна коня си с пламнало чело и размътен взор. Луд възторг разпъваше широките му гърди, пълнеше сърцето му с неспирна песен. Сребристосиня нощ слизаше над затихващия град. Огромен месец, изникнал зад черните назъбени стени на Царевец, сипеше сребърен дъжд по покривите на къщите, по кръглите неравни камъни на уличките.

Добромир свали калпак, лек ветрец развя косата му, разхлади горещото му чело.

Във въображението му се нижеха мамещи образи...

Там, край тихата родна Камчия, далеч от гнусното гнездо на узурпатора, той щеше да заведе млада съпруга, далеч от интригите на неверни боляри и безлики другари, той щеше да работи сред преданите си отроци бащините земи, наследствените имоти.

Когато наближи дома си, из сянката на една порта излезе непознат мъж, загърнат в плащеница, с наведен над челото калпак. Добромир се озърна, сложи ръка на меча си. Людете му го бяха отдавна изпреварили със загарите, соколите и лова. Вероятно се дивяха вече на голямото му бавене.

Непознатият препречи пътя му:

— Здравей, болярино Добромире! — И той му подаде бързо някаква хартия, сгъната на четири. След това, докато Добромир отвори уста да го попита от кого е писмото, той се затече надолу по засенената част на улицата и изчезна.

Добромир бодна коня си, изкачи наведнъж баира до бащиния си дом, бързо скочи от седлото, подаде юздите на стария Никола, влезе вкъщи.

Под треперливата светлина на един двусвещник той прочете следното:

„Добри приятели имат доверие в тебе. Нека утре вечер точно в първия час преди полунощ синът на Сеслава влезе в малката портичка откъм западната ограда на дома, който се намира трети поред, като се тръгне надясно, нагоре по Симеоновата улица, след моста. Ако имаш другар, комуто да вярваш като на себе си, доведи и него...”

Синът на Сеслава! Сякаш шилеста кама го бодна в сърцето... Нима през последните дни той не бе забравил, че баща му е умрял в Бориловата тъмница? Огнена вълна срам заля врата, бузите, качи се към челото му.

Тази вечер напразно младата княгиня Белослава стоя тъй дълго да се гизди пред малкото си огледало от излъскано сребро.

Боляринът Добромир не дойде на царската забава.

Една сутрин много рано някой похлопа на портите на жрънката. Млинар Ханко и жена му се спогледаха изтръпнали. Децата се спотаиха край огнището. Кой идваше по това време и за какво добро? Людете не бяха свикнали някой да ги дири за хубаво нещо. Или побирчии ще приберат добичета и посъдини, или пратеници на севаста ще известят някоя нова глоба или наказание. Ала някакъв игрив глас напомни на хрътовете да не препускат и те веднага разбраха кой е нечаканият гост. Навън изцвили кон. Ракида се спусна да отвори и двете с майка си се постараха да сторят поклон според търновските обичаи.

Мария влезе, следвана от някаква стара жена и двама прислужници. Носеха храна и дрехи. А баячката извади от една върбова кошница гърненца с церове, торбички със сушени билки. Тя дълго разглежда болния крак на жрънкаря, като клатеше глава и сумтеше.

— Ако е бил навреме натопен в котел с кръв от току-що заклани петли, щеше сега да е здрав като другия. Вече доста е излинял. Нищо. Пак ще го оправим и ще почнеш да ходиш... Къде е премръзнал? И откога? А после го е пресилил. Сирмосал е...

Лицето на млинарката светна. Да оздравее! Да заработи отново! Да си платят тежките дългове...

По брадясалото лице на болния се изписа бледа усмивка, ала тъжна и замислена.

— Някога бях як като дъб. Не знаех болест какво е. Кракът ми премръзна в битката при Русион. Ех, каква зима беше то... Невиждана по тия краища...

Докато знахарката вареше на огнището своите билки, Мария седна на ниско трикрако столче край постелята на болния и се прехласна в чудния свят на спомените.

— Тръгнахме посред най-лютата зима две седмици след Нова година, понеже куманите не могат да издържат горещините на южните предели. Никой не се надяваше, че по това време ще тръгнем в поход за бой. Бързахме да слезем надолу, за да разделим латинските сили. Цар Иваница остана в Романия с голяма част от войските, а ние поехме към Солун. Мразен вятър сипеше сняг в очите ни, с ръце проправяхме път на конете сред преспите. Станувахме за кратко в горите, изсичахме

дърветата и си палехме огньове сред празното място, тогава пък ни лютеше пушекът в очите... Ловяхме дивеч, печяхме го на жарта, погрявахме ръцете си и пак тръгвахме кой увит в плъстена гуня, кой в кожух, надянат върху ризницата. Понякога си полягвахме, закрити от някое хълмче, и пак поемахме. Една сутрин се събуждам целият засипан със сняг. Сkochих. Разтърках се. Тогава не усетих болка. Ала после... Сложиха ме в кола с припаси и оръжие. Да бях полежал тогава, може би щеше да ми мине по-лесно. Ала още на другия ден поех наравно с другите. Отредът ми беше във войските на войводата Манастиър...

Жрънкарят забеляза, че Мария сви вежди и заговори за друго.

— А какъв пек ни е жарил при Сер! Не знаеш кое е по-страшно — студът или горещината... Когато стигнахме до Места, хвърлихме се като жаби в реката.

— И после, как превзехте Русион? — го пресече Мария.

— Няма никога да забравя как се дебнехме там като котката и мишката. Тъкмо се окопаем южно от крепостта и рицарите вече поели към стана ни. Дорде пристигнат — нас ни няма вече. Разпъваме шатри на север от крепостта. Дорде ни намерят там, ние вече опираме стълбите до градските стени. Рекат ли да се върнат да ни нападнат откъм гърба, ние вече сме офейкали и ги дебнем скрити в горичките от двете страни на друма... И отведнъж налетяхме връз тях!

Бившият войскар се изсмя от все сърце, но изведнъж сгърчи лице и се хвана за плешката.

— Това пък ми остана от битката край Дренополе... Хубаво ме хласна в гърба един латинец с дръжката на счупения си меч. Уж легеше мъртъв. Не съм го видял кога се изправил. На края щеше да ми види работата! То какво беше пък там! Като се изпочупиха оръжията, с ръце се хванахме за гушите. Смъквахме ги от седлата, с кама им разчупвахме нашийниците, с ласо ги улавяхме, когато се опитваха да побегнат... Ала цар Иваница не задържаше пленници. Простите войници ги пущаше да си отидат по домовете, съпроводени до границата от наша стража. Залавяха само знатните рицари. Но колко ли бяха останали и те! При Дренополе паднаха убити повече от триста. А после, при Русион, сто и двадесет. Така се сломи силата на кучите синове! Пречупи им се гръбнакът — завинаги. Сами си го сториха злото! Що диреха по нашите земи?

— И ти ли си бил в боя, когато плениха латинския цар? — попита с горещо любопитство Мария.

Болният посочи към стената. Там, между огнището и лавицата с лъснатите бакъри, бе окачен дълъг щит със заострен край.

— Оттам ми е останал спомен... И желязна ризница си бях взел. Ала я продадох лани на един млад войскар. Бяхме останали без пукната аспра.

— И ние миналата зима изпродадохме всичко по-скъпо, каквото си бяхме донесли, когато избягахме — промълви като на себе си знахарката, загледана в пламъците на огнището. И кой знае дали от пушека, изтри очите си.

— Ти откъдешна си? — запита любопитно млинарката, която шеташе около старата жена и ѝ помагаше.

— Бежанци сме от Мосинополския край... Моят внук беше от нашенците, които нападнаха солунския крал, когато минаваше с людете си край селото ни. Ех, какво чудо невидено беше то! Втурнаха се веднъж мъжете вкъщи като несвестни. Солунският, солунският! Викаха, диреха лъкове и стрели, грабнаха сърпове и мотики, ножове, кой каквото можа. Побягнаха някъде. Кой на кон, кой пеша... Латинските главатари имали среща из нашия край. Решавали кога дружно да нападнат българския цар. И като се спогодили, всеки тръгнал към своята престолнина, единият към Цариград, другият към Солун. Ала зла орисия тикнала краля да мине през селото ни. Тук си найде края, поразеникът. Шега му се чинило на Монферат да минава през земи, където живеят българи. Не е смятал, че необръжени люде ще смеят да нападнат такива железни войскари като неговите. Малкият нямаше седемнайсет години, ала и той хукна подир врѣстните люде. После съпроводи дружината, която отнесе ослената глава на краля в Търнов. И казват, че никога през целия си живот цар Иваница не бил изпитал по-велика радост! Ала после... Ех! Нямахме божия милост да видим трайна свобода. Загина наш Калиянчо и всичко се провали. Да изсъхне ръката, която го погуби! Сега нямаше да теглим тука като кучета, далеч от родния дом. Преселникът всекиму е недраг. Чужди хляб яде, на чужди праг седи, кой го не подритва. Ама можехме ли да останем там, когато пак се върнаха латините?

— А къде е сега внукът ти, бабо Севдано? — живо попита Мария.

Старата промърмори нещо нечуто и девойката разбра само, че момъкът бил в немилост пред цар Борила и побягнал някъде...

— Затова не те познаваме. Старата ни баячка почина преди две години — каза млинарката, — то не се знае от какво умря току изведнъж — и жената сниши още гласа си, — казват, че предрекла нещо, което стигнало до лоши уши... И никой не я чу, не я видя вече.

Знахарката откъсна няколко цвята от сухия „енъовски венец“, пусна ги в паницата, където разбъркваше мед, меча мас, ракия, брашно от ленено семе, бял тамян и синап, а други стръкове пусна в котлето, където бъркаше вода.

— След смъртта на цар Иваница избягахме всички тук. Не се търпеше вече латинското тегло. Дотегнало ни беше ромейското толкова години. Като диви зверове налитаха латините да грабят. Вдигаха житото с коли, обираха лозя и бостани, отвлечаха стадата, посрамваха моми и невесты... Когато нашият кефалия побягна, преоблече се като дрипав просяк, а дъщерите му се сториха на прегърбени доземи баби с изкаляни лица и парцаливи дрехи...

Мария се усмихна. Звънко се изсмяха Ракида и майка ѝ.

— А сега стана тука най-прочута знахарка и баячка. Всеки тебе дири. Откъде си изучила тия изкуства, бабо Севдано? Откъде знаеш какво да слагаш в котлето? — попита царкинята, която внимателно следеше всяко движение на билярката.

— Тия билки сама си ги бера през нощта, когато Еньо навлича кожуха и тръгва за сняг. Тогава са най-целебни. Това е цвят от папрат, а това тинтява, това пък синя жлъчка. После ще пусна и татул. От баба и прабаба си имаме тая дарба. Учила съм, като съм гледала. Поста. Месо не ям никога. От незапомнени времена в нашия род сме били все бавачки и знахари.

Мария изгледа младоликото лице под белите коси, очите, които лъщяха като стъкло.

— А можеш ли да вещаеш бъдещето?

Тракийката бързо я изгледа изпод вежди. След това втрещено се загледа в огъня. Клепачите ѝ трепнаха няколко пъти, затвориха се. Лицето ѝ се сгърчи в страх и почуда, сякаш поразено от някакво невероятно видение. И поклати глава, бързо пошъпна:

— Не. Отдавна не мога вече...

Но Мария разбра, че знахарката се бои. Всяка дума, изказана против управата на натрапника, водеше към кладата. Там горяха и вещиците, които приказваха повече, отколкото трябва. Затова отново се обърна към болния:

— Какво стана после, подир Русион?

— Ех, каква радост беше то! Из цялата страна се понесе новината за новата победа. Змията беше смазана. Но трябваше да се изчисти и последната диря, та ни ромеец, ни латинец да не помислят вече да хвърлят око връз земята ни. Цар Иваница призова по цялото Българско всички люде, годни да носят оръжие, вдигна невиджана рат от кумани и власи, неизброимо множество беше то. Като пролетните цветове по полето. Ден и нощ се коваха мечове и щитове из ковачниците, строяха се нови и невиджани обсадни оръдия, по Истъра^[1] се извозваха из Бохемия острия за сулици, венгерски лъкове. Славни времена бяха те! Навсякъде се разля българската сила, като буря, като горски пожар... Всичко помиташе пред себе си... Аркадиопол, Апрос^[2], Панион, Родосто, Хераклея, Цурул^[3], Атира... Латините се навряха в Цариград като в меча дупка. Позволиха на ромеите да се изселят кой накъде му очи видят. Всеки трепереше и се чудеше накъде да избяга. Венецианци и генуезци се качиха на корабите си и офейкаха... Понякога нашите навлизаха чак до цариградските порти и избиваха стражите. Ала се връщаха назад, защото Иваница не беше още готов за голямата обсада. Умен човек беше той! Всички преди него налитаха направо на Цариград. И там си счупваха главата. А той — не. Първо гърба си да заварди. По пътя си здрави основи да сложи. Цариград накрай сам щеше да падне. То не става всичко наведнъж. Тогава в Константина града управляваше братът на Балдувин^[4] — новият цар Ерик. Когато се бихме при Дренополе, той водеше бой с никейците. Той е по-хитър от брата си и нямаше да падне тъй лесно в клопката като оня горделивец. Ала всеки прави грешки. И цар Иваница също...

— Защо? — попита любопитно Мария. — Какво е сбъркал баща ми?

Баячката леко разтриваше болния крак, който беше сирмосан, и тихо мълвеше вече трети път: „Зажени се Сирма за девет мъжа, от девет осем, от осем седем, от седем шест, от шест пет, от пет четири,

от четири три, от три два, от два един, от един нито един. Както се пръснали Сирмините мъже, тъй да се пръсне Ханковата сирма!“.

Млинарят леко изстена през стиснати зъби. Знахарката бе налучкала най-болезненото място. Той побледня, затвори очи, обля се в пот. След това някаква приятна топлина се разстла по болния крак.

Ханко отвори очи. Жена му избърса лицето му с кърпа. Дадоха му да пие от билките.

— Цар Балдувин сбърка, че тръгна да води голям бой, без да дочака всичките си войски да се съберат. Той не познаваше врага си. А цар Иваница бе всичко предвидил, всичко уредил, всичко приготвил за голямата битка при Солун, но едно бе забравил... Змията може да се крие и в пазвата ти...

Баба Севдана намаза платнена ивица с мехлема, който се беше вече сгъстил, след това наложи болното място и силно го пристегна.

Нито звук не излезе от устата на стария боец. Попръскаха го с вода.

И често след това, рано сутрин или привечер, хрътовете подраскваха с крак по вратата на жрънката и весело лаеха, всички тичаха да отворят и засияни, посрещаха девойката, която носеше дарове и храна, радваше се, че болният бе почнал вече да стъпва, да върви, и казваше:

— Разправи сега...

И той разправяше, разправяше. А тя не се насищаше да слуша. Защото чуваше истината от самата уста на народа, който никога не мами, далеч от притворството, свило гнездо в богатите палати и в надменните болярски кули.

Прихлупената стая с изкривени дървени тавани се изпълваше с чудни видения. Отекваше звън от оръжия и конски тропот, дълго и пронизително звучаха бойните рогове. Грозно кънтеше ударът на страшните катапулти. Ликуващи викове се смесваха с вопли и проклетия. Тръбни звуци възвестяваха победа...

Ден и нощ, все надолу към юг... Вредом, където минеха войските на Иваница, всички, годни да държат оръжие, се присъединяваха към тях. Който нямаше меч, грабваше секира, който нямаше копие, нарамваше мотиката си. Тръгваха и малки момчета, идеха заедно с братята си и млади моми. Всеки даваше каквото може, за да се прогонят тугинските нашественици. На два пъти им праща

Иваница послания за мир и приятелство. Но те не искаха мир! Те искаха да грабят чужди земи, да отвличат роби, да владеят и заповядват. Тълпи бегълци пълнеха друмовете и пристигаха в свободните български предели. С плач и викове разправяха за изживените страдания, за поразите, които вършели тия, които божем носеха на гърдите си кръста господен, а плячкосваха и убиваха без всякакво право, горяха села, сринаха крепости, палеха ниви, отвличаха жени...

Ден и нощ с най-голяма бързина през потулени пътеки, по незнайни стари друмища и проходи те слизаха към равна Романия...

Мария слушаше, седнала връз столчето до ложето на млинаря, подпряла лакти връз коленете си, закрила очи с ръце. И през затворените си клепачи виждаше всичко, сякаш беше там, сякаш тя самата вървеше с тия безкрайни върволици бранници, които слизаха по долините на придошлите порои, устремени както Тъжа^[5], Арда и Хебърът^[6] да се срещнат около славния Адриановград, около Одрин. Там, в равното Дренополе, щяха да се сблъскат две страшни сили, както и преди, в древните времена. Щяха да излязат на смъртен двубой правда и неправда, истина и измама, ново, което иде, и старо, което си отива.

Ден и нощ, при най-голяма тишина, те се спущаха към полето през гори и проломи, през незнайни долове, без да ги усети някой. Копитата на конете бяха увити с платнени ивици, а и те сякаш разбираха, та не смееха да цвият. По пътя си пресрещаха немощни, изостанали старци, жени, притиснали пеленачетата до гърди, загубени дечица, изплашени люде, които се криеха из горите, и страшен гняв изпълваше гърдите на бойците. Даваха храна на бежанците, коне на немощните старци и изморени жени, отпущаха стражи да ги изпровождат до границата, накъдето бягаше всичко, дирейки спасение и помощ. Ромеи, българи, власи — всичко бързаше по-скоро да стигне клисурите на Хема.

А българските войски приближаваха невидими, нечути... Час по час съгледвачи пристигаха при Иваница и съобщаваха: главните войски на латините потеглили към Дренополе начело със самия император Бодуен, след него потеглил венецианският дож със своите отреди, крепостта на Одрин е вече обградена и започнал обсадният щурм, латините си построили лагер, латините нямат храна...

Царят събираше войводския съвет под някой вековен дъб или зад някоя висока скала, или край буйните води на някой поток. Там решаваха, там допълняха бойния чертеж, там припомняха правилата на древния „Бранен закон“. И отново полетяваха бързи гончийи към предните отреди, които вече оглеждаха местността и даваха последните нареждания: да се изкопаят дълбоки ями и ги покрият с клончета и шума, вътре да бъдат забити колове със заострени краища нагоре, за да се набучат паднали коне и пешаци. Да се определи бродът сред блатистите места, познат само на местните люде. Да се изчислят силите на врага...

А българските сили приближаваха бързо и безшумно, разположиха отредите си зад хълмистите възвишения, в дълбоките оврази на речните долини, между храстите на тъжанските блатата тайно, незабелязано. Чувахе се вече трясъкът на латинските катапулти, които удряха одринските стени, долитахе звукът на бойните тръби, които свиреха сбор, утринна и вечерня за венецианци и фламандци, за шампанци и фръзи...

— Цар Иваница определи мястото, където ще се примамят латините, за да ги обградим в първите, а после във вторите клещи. А трябваше да ги примаим в засадата, преди още да са дошли и останалите войски от юг. Преди да са получили нова храна и оръжия. Нашенците бяха всичко изпокрили, нито едно добиче, нито една крина жито нямаше за латините. Няколко стада пасяха по тучните ливади край Тъжа, но ако не получеха наскоро помощ, рицарите щяха да гладуват... Затова трябваше да се бърза, докато не са пристигнали войските им, които се прехвърляха от Никея към Тракия...

Войскарят замлъкна, вгълбен в спомена. Като тъмен облак връхлита куманският отред към стана на императора. Диви викове огласят цялата околност. Обграждат стадата на рицарите и ги подкарват пред себе си. Настава небивала безреда. Грозно мучи уплашеният добитък, коне цвият пронизително, ехти звън от оръжие, лудо зоват бойните тръби на латинския стан. Тревога! Нападение! Стадата и товарните коне препускат подивели из зелените ливади, едни се втурват към лагера и падат в дълбокия ров, другите ги подкарват куманите пред себе си и ги отвличат. Рицарите се впускат да догонят нападателите, но куманите сякаш летят на бързите си коне и увличат латините в откритото поле, натам, натам към засадата. Ала уморените,

облечени в желязо коне започват да изостават. Латините спират. Сякаш невидима сила дебне зад тези притаени оврази и хълмове. Конете чувстват опасността, тревожно цвелят и рият с крак. В луд галоп рицарите се връщат обратно, преследвани от куманите, които ги обсипват с град от стрели.

— А после? — пита Мария.

— След първото нападение на куманската конница латините решиха да не се поддават на такива опасни примамки, които можеха да завършат зле за тях. Беше велики четвъртък. В стана им отслужиха литургия и те бяха тъкмо седнали да хапнат, когато нов кумански отред врхлетя внезапно в лагера им и достигна чак до техните шатри. Побесняха рицарите, че им прекъснаха скъдния обед. Изскочиха пред лагера си, наредиха се по отреди според заповедта на съвета им, без да отговарят на нападението. С насмешка те гледаха кожусите на куманите, дребните им кончета, дебелиите дръжки на копията им. Стискаха зъби, мъчеха се да изтърпят, ала сякаш жилени от най-злоси, най-сетне надменните фръзи не изтърпяха. Никой не искаше вече да чува ни заповеди, ни заплахи.

— И помахиха ли се? — попита с трескаво любопитство Мария.

— Уловиха се в клопката. Пръв препусна с отряда си най-знатният рицар, братовчедът на фрушкия крал. А нашите летят като птици, макар и на дребните си кончета... Току се обръщат, пуцат яздеком облак стрели, за да ги вбесят още повече, и пак се губят в далечината сред облаци прах. А ония препускат и не усещат колко са се отдалечили. След тях тръгват втори на помощ на първите, трети на помощ на вторите... Помами се и сам Балдуин!

Мария плесна с ръце в несдържана радост. Очите ѝ блестяха ликуващи.

— Препуснаха със сведени копия за бой. Като желязна стена. Страшни. Гдето минат, помитат...

Мария побледня. Ноздрите ѝ затрепкаха. Със затаен дъх следеше всяка дума на боеца.

— И после?

— Не можах да спасят графа, рицаря от фрушкия кралски дом, рода и на самия Балдуин Филандър... Нашите ги разделиха на малки купчинки, обграждаха ги отвсякъде и ги сваляха един по един. Защото стрелите ни се плъзгаха по железните доспехи както на коня, така и на

рицаря. Дългите им копия ни държаха надалеч. Ала ние сваляхме първо конете с ласо, а после лесно се справяхме с тромавите железни люде. Помавихме главното ядро към вторите клещи, към блатата, към овразите, там, където стояха притаени нашите главни сили.

— Много ли бяхме?

— Много. Те знаеха, че ромеите бяха вдигнали бунт, защото се надяваха на нашата помощ. Те бяха видели как нашите златни лъвове се веят по стените на кулите на Одрин. Но едно те не знаеха — и Ханко гръмко се изсмя, — колко сме много и колко сме близо вече...

— Колко бяхме?

— Над 40 000 конници, а пешаците — безброй...

— А те?

— Смятахме, че са около 400 рицари, които водеха конните си стрелци и многобройни пешаци. Но главните им сили бяха още долу, в бой срещу ромеите при Никея. Тях чакаха те, за да ни нападнат. А в това време се мъчеха да завземат крепостта. Подкопаваха основата на стените, мъчеха се тайно да ги разклатят, като дълбаеха подземни ходове, като изнасяха пръстта и на нейно място поставяха дървета, които щяха да бъдат подпалени. Час по час се промъкваха до нас ромейски съгледвачи, избягали от града, които донасяха за всичко на войводския съвет. Никой още не ни беше усетил и те чакаха спокойно пристигането на войските на Ерик Филандър от юг.

— Затова сте се движили така тихо и незабелязано.

— Както котката дебне мишката, тъй се бяхме спотаили. Само да се помамят да влязат в капана!

— И влязоха ли?

— Да!

Мария скочи, сякаш сега се решаваха съдбините на народа й, тя се залута с непобедимо вълнение из прихлупената стая и слушаше жадно всяка дума. Така! Те не искаха да приемат приятелски подадената десница на Калояна. Те искаха да завземат българските плодни и богати равнини. Те искаха трудолюбивите български селяни да им работят и слугуват. Те искаха да преминат непристъпните хемски проходи и да прострат империята си чак до Истъра и между трите морета... Не! Никога! С какво право? На насилника? Никога! И тя жадно се вслушваше в разказа на стария боец, тръпнеше за всеки следващ миг, за съдбата на страшния бой...

Земята трепери от хилядите конски копита. Въздухът не се вижда от облаци стрели. Грозен рев оглушава цялото поле. Конете на латините падат в траповете и се набождат на коловете. Тежко звънят грозните доспехи. Боят кипи страшен, неவிждан. Когато копията се чупят, ласото помага. Битката продължава ръкопашна. Лице в лице. С боздугани и брадви българите разбиват яките брони, разсичат шлемове и щитове. Жилави планинци мятат отдалече камъни с прашки. Падат купища мъртви и от двете страни. Наближава заниз, умората почва да надделява. Кой ще издържи последен? Мъчно се сломява желязо с голи ръце. Силите не достигат. Борците редят. Полека-лека главното латинско ядро наближава определеното място.

— Изведнъж забучаха отдалеч бойни рогове. Трепнахме всички. Кой бяха? Наши ли, латинска помощ ли идеше?

— Кой бяха?

— Познахме по условните знаци. В бърза превара заситниха медните тръби. Нападение! От всички страни! Всички сили! Иваница нападнаше!

— И после? И после? Какво стана?

По хълмовете се разлива тъмна вълна като прииждаща река — пешаците на крънския^[7] войвода! Из овразите изскачат нови, несметни стрелци — куманската конница! Из ракитаците се издига гора от копия — тежката пехота на Преславската хора. Вторите клеши се сключват. Капанът се затваря. В него е уловен самият император!

Мария тихо извика. Стисна ръце в несдържан порив. Влага замъгли блесналите й очи.

— А царят къде беше?

— Рицарите видяха, че губят вече всичко. И се струпяха около знамето на императора, решени да го бранят до последна капка кръв. Отляво беше пълноводната Тъжа, отдясно — мочурището. Нямаше накъде. Тогава сред най-гъстата навалица, където се бяха скопчили коне и войскари така, че нямаше къде меч да размахнеш, се развя едно друго знаме. Нашето старо бойно знаме. Не униатското, със свети Петровите ключове. А нашият златен лъв... Той почна да напредва към пряпореца на фръзите. Заграден от щитоносците си, цар Иваница бавно си пробиваше път към латинеца със закритото лице, облечен от главата до петите в желязо. И той, и конят му.

— Как го хванаха? Ранен ли беше?

— Не. Заповедта бе — жив да го заловят. Оня, който се бе заканил да зароби българския цар.

— И щитник — Ханко разправя, разправя, въодушевен от спомена, със светнали очи и развълнуван глас. Мария чува как копия и алебарди се удрят със зловещ шум в щитовете, стоманените саби изтръгват искри от шлемовете, броните звънят с ясен екот. Със сетни сили фръзите се мъчат да разкъсат страшния обръч, но той ги стяга все по-тясно и по-тясно. Тежките им коне потъват в мочурищата. Железните люде биват заловени от местните, които дебнат в ракитаците с коси и мотики в ръце. Тези, които виждат грозната им съдба, препускат обезумели и дирят пробив, за да се спасят в позорно бягство. Безброй убити коне и сержанти запречват пътя на отстъплението. Един след друг падат надменните рицари — цветът на латинското дворянство. Триста железни воини изкупват безумието и дръзката надменност на своя вожд. Купове мъртъвци с разцепени глави и пробити гърди се издигат като тъмен упрек. Помежду им лежат в страшна безреда захвърлени щитове, саби и копия, паднали шлемове, парчета от разчупени наколенници и навратници. А борбата около латинския пряпорец кипи все още страшна, неумолима.

С широки светкавични движения сам Калоян върти меча си вляво, вдясно и като древните царе върви начело на войската си, като се мъчи да достигне мястото, където се намира вождът на врага. Там иска да го срещне той — очи в очи, сред грохота на боя, сред ужаса на толкова смърт и кръв. Там иска да срещне дръзкия нашественик, за да му докаже, че цар Иваница може да му бъде равен и по юначество. Нови копиеносци се съгъстват около него и го бранят с медните си кръгли щитове.

— Пази се!

Калоян навежда глава и една стрела избръмчава край него. Ловко метнато отдалече копие се забива в коня му. Той скача и се мята на друг... Малкото оцелели рицари продължават да мятат копия, докато някоя тежка българска ръка ги смъкне от коня. Тогава те се мъчат да си проправят път с меч в ръка. Ала някой железен боздуган се стоварва върху шлема или някоя селска брадва нанася звънливи удари върху бронята им. И последните защитници падат. Бягащите ги залавя примката на ласото. Другите, малкото останали живи, които не са

успели да се измъкнат в безумно бягство, са вече с вързани ръце — пленници на българите.

Император Бодуен, надменният фландърски граф, е роб.

В безмерен срам той свежда очи и предава меч си.

Мария слушаше със затаен трепет. Развълнуваното дишане показваше живото участие в изживяното от боеца.

— И после?

Ханко се изсмя доволно.

— После... те бягаха, бягаха с отпуснати юзди чак до морето. Изтрепах се от препускане. А ние все по петите им. Много от тях се изподавиха от бързината да се качат на корабите си. Другите се изпокриха в Цариград. Венецианският дож напусна обсадения град и стана си, като побягна с людете си, преди още да е видял нашите коне. Солунският се прибра в столицата си. Ех, какви дни бяха те! Да не беше загинал без време Иваница — какво щеше да е сега... След толкова победи... Русион, Филиповград, Димотика... Там пък цяла река отбихме от пътя й... А Солун беше вече в ръцете ни... Велико бе делото на цар Иваница... Лека му пръст...

Старият войскар скрито изтри една сълза от окото си.

Мария въздъхна. И отново страшният въпрос се загнездваше в сърцето й. Защо? Кому бе нужна смъртта на баща й тъкмо когато щеше да завърши с нова победа великото си дело? Коя зла веда бе насочила престъпната ръка на убиеца към тоя, който се бореше не само за свободата на своя народ, но и за свободата на всички народи на полуострова.

Ах, защо не се беше родила мъж, да поеме с твърда десница отново борбата на Асена, Петра и Калояна... Какво да почне с тия немощни девически ръце, създадени да държат игла и вретено... Мария с гняв си спомни, че преди няколко дни мащехата й бе заключила раклата с книгите на цар Иваница и бе наредила да й дадат костен гергеф и тънко платно. Време било да се научи на плетиво и изкусно взмо. А наскоро щели да й дадат стан в тъкачницата на Царевец. Стига е препускала с коне, кучета и соколи из горите, стига е ровила из дебелиите книги...

Целгуба наистина изпълни думата си.

Когато след няколко дни Мария отново похлопа на жрънката, жадна да чуе разказа за обсадата на Солун, никой не й отвърна.

Напразно верните хрътове драскаха по вратите. Жрънката бе опустяла. Копиеносците ѝ издъниха вратата с един удар. Вътре нямаше никого. Личеше, че хората бяха събрали набързо нещата си и заминали за някъде.

Превисокият самодържец Борил бе дал в дар на един манастир из Подунавието цялото семейство на млинаря, за да работи в манастирската жрънка, а имотът там бе взет от държавата за неизплатени данъци.

[1] Истър — Дунав. ↑

[2] Апрос — днешен Кермиен. ↑

[3] Цурул — днешен Чорлу. ↑

[4] Балдуин или Бодуен. ↑

[5] Тъжа — Тунджа. ↑

[6] Хебър — Марица. ↑

[7] Крън — крепостен град близо до днешния Казанлък. ↑

ГЛАВА XIII

Из цялата земя на родопското деспотство закипя трескава превара за сватбените приготовления. Ден и нощ златотърсачите промиваха пясъка в планинските потоци, зидари градяха нова кула в двора на Цепинската крепост; търговци от южните страни носеха сарацински килими, китайски коприни, индийски маргарит, златотъкани платове; технитари^[1] работеха сребърни и златни свещници, паници и чаши; изкусни майстори покриваха с тънка резба нови ракли, долапи, столове...

Деспот Слав искаше да покаже на невестата си, че не влиза в беден и прост дом, искаше да я заслепи, да я омае. Той непрестанно се съветваше с майка си, намираше всичко недостатъчно скъпо, бляскаво, изящно. Самата госпожа Тамара се надпреварваше със сина си в украсата и наредбата на новия дом.

— Кой знае невестата какво вено^[2] ще донесе, та нашите украси няма на нищо да приличат пред нейните — си казваше тя понякога сама на себе си, засуетена в бързината на наредбите, — ама нека да завари всичко поне чисто и ново.

И тя поръчваше безброй китени кебета, шарени черги, свилени пояси, бадемлии юргани от атлаз и аксамит, ягодообразни златни пъхти^[3], тънки платна, скъпи широки руби с пъстровезани ръкави, шамии от алена коприна...

Мина септември.

Людете напълниха едрите кюпове с жълто просо, пшеница и ръж, наляха бъчвите с люта и бистра ракия, прибраха сеното, скътаха си дърва, приготвиха се за зимата. Деспотът си избра дружина едри снажни момци, облече ги в скъпи доспехи. Заръча за коня, който му бе подарен от императора, сребърни юзди и латински чул от червена коприна. Беше вече готов и чакаше с горещо нетърпение вест от Ерик.

Но в това време латините водеха бран с Тодор Ласкарис, който бе нападнал съюзника им Давид Комнин, докато се биеха с Борила.

Щом Ласкарис научи, че латините идват на помощ на обградената от него Хераклея, вдигна обсадата и със страшна бързина

прехвърли войските си отвъд протока, право по посока на Никея.

Плиснаха огромни дъждове, реките преляха коритата си, ранни студове докараха ледени ветрове, та Анри прекъсна похода си в отвъдната земя и се върна с людете си в Константинопол, гдето остана да чака маршал Вилардуен от Памфили.

Ала зидането на новата Памфилска крепост под надзора на маршала се проточи твърде много. Ранният студ забави привършването на работите. Наближаваше вече края на октомври.

Тогава на Слав му омръзна да чака и без да предизвести някого за тръгването си, подбра сватбената дружина със скъпите дарове, съобщи на граф Йосташ да стегне людете си и замина към Константинопол, пламнал от нетърпение да види по-скоро невестата си.

Когато сватбарите преминаха през градските порти, две млади девойки изтичаха напред и лиснаха две менчета вода с натопен здравец. По-високата от тях се изправи и метна бърз поглед към деспота. В очите на Мавруда годеникът видя само да се таи лъч от безгранична омраза — и потръпна. Сякаш тъмен облак за миг надвеси зла сянка над ярката му радост. Ало по-късно, по пътя, той забрави всичко зад себе си, увлечен само от едно-единствено желание: да зърне най-сетне Изабел.

През целия друм деспотът приемаше подаръци от людете, които излизаха на кръстовищата да пресрещнат пищната глота. При Филипопол рицарят Жирар дьо Стрем му въздаде почести като на сюзерен, от Станимака към тях се присъединиха части от фрушкия гарнизон, за да засилят охраната на императорския зет, след това пътят им продължи все покрай Хебъра, надолу по посока на Адрианопол и Аркадиопол.

Тежки облаци снеха небето към земята. В дъжд и вихри, сред воя на ветровете, по разкаляни друмища, по мостове над буйно придошли реки глотата неспирно летеше напред, почти без да почива, подтиквана от нетърпението на деспота. След кратка почивка при Цурул те поеха направо към Константинопол през бурята, която прекосяваше пътя им.

Наскоро редкият студен дъжд се пресече на сняг. Загърнати в дебели овчи кожуси, прибрали от конете всички скъпи чулове, Слав и граф Йосташ язدهа начело, провиквайки се от време на време, за да

разберат приказките си, със замрежени от сняг клепки и заскрежени уста:

— Остава ли още много?

— Още три дни! — отвърщаше весело граф Йосташ на неизменно същия въпрос на деспота.

За да се развлича, Слав непрестанно си тананикаше весела песенчица, прибождайки буйния си кон:

*Зоб ги зобя, мале ле,
боруйска бяла пшеница,
вода ги поя, мале ле,
станимашка бяла ракия...*

И той не се забавяше веднага след това да си отпива по две-три глътки люта сливовица от жълтата бъклица, закачена на колана му.

Ала наскоро сватбарската глота настигна друга дружина конници, които се бяха събрали накуп посред друма.

Веднага стражите обградиха деспота и графа с издигнати копия и обнажени мечове.

— Кой е там? — се зачу вик през снежния вихър.

— Люде на императора Анри! — отвърна Йосташ. — А вие кои сте?

— Тук е маршал Вилардуен! — отвърна един едър мъж, който веднага скочи от коня си и се спусна към сватбарите. — Добра ви среща! Най-сетне пак да се видим! За къде сте се запътили в това лошо време? Аз мисля да се отбием тук наблизко в един хан.

— Никакво отбиване! — възкликна уплашено Слав. — За бога, маршале, какво думате? Ние чакаме с нетърпение да наближим края на пътя, вече сме от осем дни на път! И ми остават още три, докато видя годеницата си!

В грохота на виелицата отекна дружният гърлест смях на мъжете.

Конете изпръхтяха и струпаха глави.

— Само един ден, само един ден, деспоте! Утеши се!

— Как? — извика смаян Слав. — Графът ми каза, че до царствения град остават още три дни!

— Графът има право — каза усмихнат маршал Вилардуен, — ала принцеса Изабел сега не е в Константинопол, а в Силиври. Оттук до Силиври при добър ход може да се стигне за един ден... Дори при похубаво време и до вечерта...

— Къде е друмът за Силиври? — попита веднага деспотът и придръпна поводите на Байар.

Бурята бързо премина, изгонена от южния вятър. Зад тежките мъгли изпъкна къс бледосиньо небе. Снегът почна да се топи и изчезна.

Двете дружини заедно пътуваха за Силиври.

— Аз ще ви изпроведа до морето и след това ще отида при императора да му известя, че всички работи по възстановяването на крепостта Памфили са привършени. Ала вие, деспот Слав, ще намерите един много добър баща в лицето на монсеньор императора, ако се постараете да запазите любовта му.

— А Изабел? Каква е тя? — попита със страстно любопитство Слав.

— Ще я видите — отвърна маршалът, — но да ви кажа право, Изабел е наистина хубава, умна, любезна, кротка, търпелива, изобщо надарена с всички качества, които трябва да има една демоазела...

Слав слушаше прехласнат, сякаш хиляди звънчета пееха в сърцето му безумно волна и гореща песен...

Игривите отблясъци на пламъка чертаеха пътеки по тъмните коси на младата девойка, която стоеше замислена край камината с хурка и тънко писано вретено в ръка. Трите моми, които стояха около нея, се спогледаха и поклатиха глава.

От колко време вече Изабел стоеше неподвижна, спряла работата си, загледана втренчено в буйно лумналия огън... Изведнъж тя се стресна, въздъхна и отново в тишината на огромната полутъмна зала леко забръмча засукващата се прежда.

— Искаш ли да попеем нещо? — попита предпазливо Агнес дьо Брашйо и посочи на сестра си Маргарет да й подаде лютнята.

Изабел не отговори. След това си спомни, че бяха й задали някакъв въпрос, но не посмя да попита какъв е бил.

Залата се изпълни с бавни кротки звуци, нашепващи за млада тайна и неизречена любов. Нежната балада накара бузите на момичетата леко да почервенеят в неясен далечен копнеж. А сърцата им забиха буйно и весело, когато Мабил дьо Монморанси грабна лютнята и с пъргава ръка изтръгна от нея пъстър смях и пролетен лъх.

Изабел остави преждата и вретеното, разтърси глава, сякаш да отпъди невеселите мисли, плесна с ръце, направи няколко бавни плавни танцови стъпки, попривдигна грациозно с две ръце полата си, изви тънката си като вейка снага. Черните ѝ плитки отхвъркнаха като палави змии зад гърба ѝ, очите ѝ заблестяха като оникс.

Все по-бързо и по-лудо дрънчаха струните на лютнята, пригласяни от топлите гласове на момичетата. Все по-вихрено се въртеше Изабел в унеса на танца. Изпод сребърната мрежа, която обвиваше косите ѝ, надникнаха палави къдри, които се посипаха по снежното чело.

— Великолепно! Много добре! — се обади звучен мъжки глас откъм прага на вратата, която тънеше в полумрака. — Продължавайте! Това е любимата ми песен!

— Граф Йосташ! — извикаха момичетата с горещ възторг и се спуснаха към него.

— И татко ли е с тебе, чичо? — попита Изабел.

Изведнъж момичетата изпискаха и закриха лица с ръце, засрамени и смутени. Зад високата снага на графа стоеше един непознат мъж. Все пак през разперените си пръсти те успяха бързо да го разгледат. Изглеждаше чуждоземец и по носия, и по лик. Тъмна къдрава брада обкръжаваше пълноликото му лице, на което блещукаха като въглени две живи черни очи.

Бяла като смин, Изабел се дръпна към камината. Тя си спомни, че баща ѝ бе оставил брат си Йосташ при родопския деспот. И повече със сърцето си, отколкото с разума веднага угади кой е непознатият, който стоеше неподвижно на прага и не сваляше очи от нея.

Графът направи знак на чужденеца да влезе вътре. След това отиде към братаницата си, подаде ѝ ръка.

— Изабел, твоят годеник е пътувал неспирно ден и нощ, през бури и сняг, за да стигне по-скоро при тебе. Посрещни, както подобава, родопския деспот Алексей-Слав!

Демоазелите леко извикаха от удивление.

Момичето прехапа устни, окопоти се, сложи тънката си бяла ръка връз десницата на чича си, пристъпи няколко крачки и се сгъна в дълбок поклон. Свежата синева на дрехата ѝ цъфна като огромно цвете в полуздрача на стаята.

— Добре дошъл в нашите предели, благородни деспоте... — пошушнаха разтрепераните ѝ устни.

И когато вдигна несмел взор, тя видя как Алексей-Слав прегъва коляно и скланя къдравата си глава към нея, целувайки края на дрехата ѝ, тъй както го бе научил от по-рано маршал Вилардуен.

След това той се изправи и двамата се изгледаха.

Лека усмивка трепна в очите им. Може би от първи взор деспотът не изглеждаше приказно красив кавалер, ала след като го погледна още веднъж, Изабел реши, че варварският княз, от когото толкова се боеше, може да бъде поносим за окото. Дори веднага ѝ хареса откритият му весел взор, пълен с неприкрито обожание. Той не знаеше езика ѝ, нито пък тя разбираше неговия, ала очите му говореха твърде много с безмълвното слово на любовта.

Още от първия миг, когато я зърна тъй крехка и стройна, с виеща се като тръстика снага и среброзвучен глас, Алексей-Слав почувства, че нито в най-смелите си блянове би могъл да си представи по-хубава и по-пленияваща девойка. Затова сега той стоеше пред нея като омагьосан, със замръзнал възторг във всяка черта на лицето, без да намери сили да откъсне очи от чудното видение.

Отведнъж можеше да се помисли, че тя има черни очи, ала сега отблизо в светлината на свещниците личеше, че зениците ѝ са тъмносини. Слаба руменина бавно порозовяваше прозрачно светлата ѝ кожа. Тънки, прави вежди придаваха лек израз на строгост връз лицето, което бе още тъй свежо и невинно, с детска уста и високо безоблачно чело.

Деспот Слав взе ръката ѝ.

— Искаш ли да дойдеш с мен в Цепина?

Изабел се усмихна, леко вдигна рамене, погледна към чичо си, който ги наблюдаваше, изправен на две крачки от тях.

— Не разбирам... — пошушна тихо тя.

— Какво каза? — попита деспотът и повтори първия си въпрос на ромейски.

Йосташ разбра и обясни.

— На драго сърце ще дойда с тебе — отвърна Изабел, като въздъхна едва чуто.

Графът пак преведе и обясни.

— Защо да чакаме повече? — настоя Слав. — Нека отидем по-скоро в Константиновград да отпразнуваме сватбата и да заминем за моите земи, където те чакат с нетърпение и радост...

Изабел изглежда учудено годеника си и тихо се засмя, свеждайки клепачи към земята.

— Не си ли готова да заминеш? — попита огорчено Слав.

Ненапразно маршал Вилардуен бе нарекъл дъщерята на Анри кротка и покорна.

— Да, готова съм. Веното ми е вече привършено — отвърна тя и пак се засмя.

Трите демоазели се засуетиха да приготвят вечеря, достойна за пристигането на високия годеник. Разтичаха се валети и прислужници, почнаха да пристигат един по един местните рицари с дамите си, целият крайморски кастел се изпълни с глъчка и смях. Блеснаха всички прозорци в есенната нощ, запрепускаха гончии към столицата, кухните задимяха в примамливи изпарения.

На вечерята се поднесоха странни лакомства: желе от пауново месо, печени риби, подправени с лимон и дафинови листа, ала Слав не забелязваше какво сипват пред него, какво слага в устата си. Той непрестанно вдигаше чашата си с кипърско вино, чукаше се, пиеше наздравици. След това си засоляваше с великолепно сирене от Бри, за да потули лошия вкус на жилавото пауново месо, пак пресушаваше чашата си, опитваше от горчицата, от варените круши, от алените сладки неранзи...

Близостта на Изабел, която стоеше до него, го опияняваше. Той бършеше потта от зачервеното си лице, заслушан в нежната звучност на гласа ѝ, задаваше ѝ постоянно въпроси, които Йосташ превеждаше с приблизителна точност, молеше я да им изпее нещо или пак да потанцуват след яденето.

— Разбира се — каза графът. — *Après la pense vient la danse!*^[4] Всички ще танцуваме! — И той почна весело да пляска с ръце. — Нека дойдат флейтите и барабанчетата!

Слав изпя няколко песни. Широкият му ясен глас, тръпнещ в горещ копнеж и ликуване, се издигна на мощни вълни в обширната

зала.

Изабел отпиваше от време на време от кръгъл златен бокал бадемово мляко, заслушана в унес. Може би затова по-късно в танците, очарована от смеха и песните на деспота, тя забеляза без въздишка, че пълната му ниска снага не приляга за красивите фигури на танца тъй, както стройните тела на младите пажове.

Най-напред танцуваха рицарите, докато дамите и демоазелите пееха със съпровод на лютня. След това трубадурът Херве запя, като си съпровождаше с арфа, а демоазелите танцуваха две по две със ситни отмерени стъпки, заловени за ръце в дълги редици. Начело вървяха Изабел и Мабил дьо Монморанси.

За вечерята годеницата бе облякла рубя, ярка като пламък, косите ѝ бяха прибрани в мрежа от ситни искрящи гранати. Тя цялата сякаш грееше със заруменелите си бузи и светнали очи. Деспотът не можеше да откъсне взор от нея, от кръшната ѝ снага, която се виеше като змия в сложните фигури на стъпките. Кръвта му кипна в горещ порив, залудя гъста, неудържима. Щом затихнаха последните звуци на арфата и трубадурът замлъкна, Слав даде знак на един от хората си и изведнъж се понесе в луд, шеметен танц под съпровода на игриви звуци от меден кавал.

Всички се струпаха наоколо му и рицарите заедно с демоазелите почнаха да пляска с ръце, подражавайки на българите, които подчертаваха с тропане на крака и диви викове буйния устрем на ръченицата. Макар и пълен, Слав се носеше като вихър с лека стъпка и огнен изблик в безбройните, постоянно сменящи се ритми на играта.

Едри капки рукнаха като град от челото му. Черният перчем падна над очите му и остана там, залепнал от потта. Той игра дълго, сякаш силите му нямаха край, докато лицето му потъмня като ален сатен и дъхът му пресекна.

Възторгът на рицарите и дамите нямаше край. Никога дотогава не бяха виждали такава буйна и пъргава игра. И танците на българите бяха като тях самите, като планините им, като вятъра, който свежда вековните им гори: шеметен, необуздан...

На другия ден деспотът и годеницата му, придружени от граф Йосташ, маршала и демоазелите на Изабел, заедно с голяма дружина

рицари и сержанти, заминаха за Константинопол. Императорът, предизвестен от гончиите, излезе да ги посрещне на половина път и ги заведе в царския град, където ги чакаха гъсти навалици любопитен народ.

Цяла неделя траяха сватбените тържества. Слав бе обсипан с всички възможни почести, а на народа се отпусна в невероятно изобилие хляб, месо и вино, устройха се турнири и танци...

Най-накрая Слав събра хората си, сбогува се с всички знатни барони и графове и замина с младата невеста към далечното си планинско гнездо. Подире им следваха коли, натоварени със скъпото вено на императорската дъщеря. Анри ги изпрати с многобройна свита на около двадесет стадия разстояние.

Когато наближи мигът на раздялата, императорът с мъка сдържа вълнението си, леко побледня, отмахна незабелязано от другите бликналата сълза от окото си. След това скочи от коня и подаде на деспината ръка, за да слезе от колата. Младата невеста целуна десницата му и бързо изтри клепачи с яносинята си копринена кърпа.

— Belle fille^[5] — каза Анри и въздъхна дълбоко, — ще ви дам един съвет: бъдете мъдра и любезна. Вие се омъжихте за съпруг, който ви отвежда в далечни земи и който почти може да се сметне за варварин. Защото нито вие говорите родната му реч, нито той разбира нещо от нашия хубав фрушки език... За бога! Пазете се поради това да не бъдете прикрита към него, нито коварна или пък своенравна. Защото е голям срам за една благородна жена да презира мъжа си! Господ и хората я укоряват за това. Преди всичко — за бога! — пазете се да не замените своите добри навици с чуждите лоши. Бъдете толкова скромна, нежна, покорна и търпелива, колкото ще изисква мъжът ви. И почитайте всичките му близки от уважение към самия него!

Изабел изхълца едва чуто, скрила очи в кърпата си. Императорът млъкна със задавен глас. Пристъпи към дъщеря си, откри нежното ѝ лице, порозовяло от студа като цъфнал шибой, изтри очите ѝ и леко пошушна:

— Но пазете се преди всичко, да не би поради любовта и връзките си с тях, колкото и тесни да бъдат помежду ви, да не отвикнете сърцето си от обичта към нашата нация и рода, от който сте произлязла.

Деспината на Родопите преглътна сълзите си, вдигна чело, погледна баща си в очите. След това се поклони дълбоко и каза:

— Sire^[6], ако богу е угодно, наистина ви казвам, че за мене никога няма да научите лоша вест. Ала, beau, doux Sire^[7], мен ми се струва, че мигът, в който ще се разделим, е вече настъпил. И така, аз моля бога, ако му е угодно, да ви даде сила да победите вашите врагове и да уголемите почитта към вас.

Императорът прегърна дъщеря си и двамата се целунаха три пъти по бузите. Деспотът, който бе слязъл от коня си и чакаше на няколко крачки далеч от тях, приближи и прегъвайки коляно, целуна десницата на своя тъст и сюзерен. Анри го повдигна и прегърна. В това време Изабел се бе увила в дебела кожена наметка и качила отново в кочията. С нея пътуваше старата ѝ дойка заедно с Мабил дьо Монморанси. Един валет хлопна вратичката на кочията, четирите буйни коня с опашки и гриви, лъскави като черна коприна, стремително се понесоха по покрития с мек сняг друм.

Младата невеста подаде глава от прозорчето, вятърът развяваше синьото було, с което бе увита главата ѝ, тя махна няколко пъти с ръка.

Сякаш ледено острие прободеше сърцето на императора.

Къде изпращаше той детето си? Познаваше ли добре варварския княз, комуто я бе поверил? В чии ръце, между какви люде отиваше единствената му дъщеря? Тъй кротка и смирена, тя не бе промълвила нито дума за упрек или непокорство при вестта за тази неочаквана женитба. Беше ли сърцето ѝ доволно, не изпитваше ли това младо момиче, почти дете, боязън, като отиваше между люде, на които не познаваше дори езика... Не бяха ли те убили брата му Бодуен! Защо, защо той се бе съгласил да я омъжва така рано... За миг горещо разкажание изпълни сърцето му. Ала бе вече късно.

Кочията, заградена от деспота и придружаващите го люде, летеше с чудна бързина към далечните страхотни планини на българите. Малката бяла ръка и синьото трептящо було ставаха все по-дребни и по-дребни...

И изведнъж, сякаш клъцнат от зловещо предчувствие, императорът пришпори Моро, спусна се подир отдалечаващата се дружина, настигна кочията и язди няколко време редом с нея.

На прозорчето се явиха теменужните, ясни очи на Изабел, грейнали от радост. Анри свали кожената си шапка, размахна я бавно

три пъти, усмихна се:

— Добър път, Изабел!

Гласът му се изгуби в тропота на конете и колите. Той почна да изостава назад, след това се спря на един кръстопът и дълго следи с взор чезнещото шествие.

Снегът, който от сутринта бе престанал да вали, отново почна да се стеле: тиха танцуваща мрежа от бели искри.

[1] Технитар — занаятчия. ↑

[2] Вено — прикя, чеиз. ↑

[3] Пъхти — пафти, чапрази. ↑

[4] След търбуха иде ред на танца! ↑

[5] Невясто. ↑

[6] Сир — господарю. ↑

[7] Мили, добри господарю. ↑

ГЛАВА XIV

Звънците на шейната весело ехтяха из горския път, смесени с пъстрото чуруликане на Белослава, която непрестанно сочеше на другарката си блесналите в зимно слънце преспи. Снегът скриптеше като коприна под бързите копита.

Ала Мария повече мълчеше, с нахлупен до веждите калпак от нурки, дърпайки с корава ръка юздите на конете. Или отвърщаше на полусрички, подвиквайки от време на време към игривите животни по-бързо да теглят.

Отиваха към ловджийския дом на Асеновци в Света гора. Там бяха поканени всички видни търновски моми на „Дай Лада“. Мария и Белослава бързаха да отидат по-напред, за да посрещнат гостенките, да приготвят котлето с овеса и да нагледат трапезата.

Беше един от първите часове на утринта и всички околни върхове бяха закрити със синкавомлечна мъгла. Само високо над тях ясното небе възнесе от хладната тръпка на ранния час. Подир шейната на царкинята тичаха с изплезени червени езици двата ѝ любими загара. Зад капрата седяха кочияшът и валетът Ожие. С изтръпнало сърце те следяха лудото каране на Мария, готови всеки миг да изхвъркнат от преобърнатата шейна.

— По-полека, Маро... — глухо извика Белослава и улови ръката на другарката си.

Царкинята се усмихна. Дива радост избликна в светлите ѝ очи. Тя се понадигна, шибна конете с високо издигната ръка и подкара още по-буйно, опиянена от ледения вятър, който брулеше зачервеното ѝ лице. Шейната полетя като стрела. Белослава се сгуши цяла до рамото на Мария и остана така, замръзнала в няма уплаха.

Гората идеше с чудна бързина насреща им, издялана от мрамор и кристал, накитена с ледени висулки, трепнали в пъстри отражения... Загарите подушиха близостта на малкия зимен палат, съграден от камък и дърво, и почнаха радостно да лаят. Шейната направи широк завой и спря, посрещната от притеклите се прислужници.

Мария скочи първа на земята. Дебелият ѝ кожух, стегнат в кръста, но разперен като камбана към коленете, стигаше почти до земята, така че едва се подаваше краят на червените ѝ ботушки. Тя напълни бузите си с въздух и духна, за да види колко е студено, като удряше в същото време с камшика по ботушите си. След това с внезапно движение отхвърли кожуха си и погна песовете.

— Бельо! Кундо!

С шеметен изблик на възторг загарите припнаха след нея, след миг изчезнаха подире ѝ в лилавите сенки на снежния лес.

Мария спря запъхтяна пред едрия дънер на столетен дъб. Наведе се, взе грудка сняг, отхапа си малко, след това я сви в корава топка и подири с очи. Между дърветата се мярна тъмнозеленото рухо на валета. Без да мисли, с детска наивност момичето се прицели, топката политна.

Чу се изненаданият вик на Ожие. Момъкът се наведе, бързо заграби сняг, обърна се по посока, откъдето бе дошло веселото нападение, ала в същия миг един строг глас откъм входа на ловджийския палат го сепна. Той изтърва топката, окопити се, обърна се към великия примикюр Михаил, който го наблюдаваше навъсен, застанал на стъпалата.

Пленникът за миг бе забравил своето положение в тая чужда страна. Хубавите му черни очи се замъглиха. Той стисна устни и изтича по посока на загарниците.

След малко започнаха да пристигат шейните на болярските дъщери, облечени в дебели кожуси, поръбени с овчи и лисичи кожи. С весел глъч момите се струпаха около мраморния кладенец пред палата. Ожие донесе сребърно менче и те пуснаха вътре пръстените си. В дъното на водата имаше овес. Болярката Дъбина, съпруга на примикюра, разбърка водата с пръстените и овеса, прекръсти я три пъти. Момите запяха с топли гласове, тръпнещи от нетърпение:

*Сегни, булне, извади пръстен, дай Ладо ле.
Живи и здрава годинчице, дай Ладо ле,
коня язди, сокол държи, дай Ладо ле,
сегни, булне, подай пръстен, дай Ладо ле.*

Едра кореместа болярка се ухили, бръкна в менчето, извади тънък сребърен пръстен със зелено камъче.

— За болярин! Петкана ще вземе болярин! — се развикаха девойките, като почнаха да се притискат около дъщерята на севастократор Деян.

Отново ечна звънливият хор:

*Синьо небе, ясна звезда, дай Ладо ле!
Сегни, булне, подай пръстен, дай Ладо ле!*

— Хубавец! Хубавец! На Неда се пада!

Дъщерята на прахтор^[1] Диман, слабичка и некрасива девойка, цяла се изчерви, закри лице с ръка. Почнаха да я дърпат за плитките, да я сбутват с лакът.

*Жълта дюля презреяла, дай Ладо ле!
Сама гледа де да капне, дай Ладо ле!
Сегни, булне, извади пръстен, дай Ладо ле!*

— На Траянка стария ерген! Таман да са lika-прилика! — избухнаха в буен кикот девойките, сочейки сестрата на деспот Богдан, която бе прехвърлила двадесет и пет години и на младите момичета се струваше престаряла.

*Шита риза, недошита, дай Ладо ле!
Сегни, булне, подай пръстен, дай Ладо ле!*

— Белослава! Белослава няма да се омъжи тази година! — плеснаха с ръце всички и впиха взор в хубавото момиче, което почервения, побледня, прехапа устни.

— Да не те остави годеникът, хей, моме, отваряй си очите! Мъж вяра няма, пази го добре болярина Добромир.

*На дюшек седи, жълтици чете, дай Ладо ле!
Сегни, булне, подай пръстен, дай Ладо ле!*

Когато видя широкия си пръстен от златен филигран, дъщерята на кастрофилакса изду устни от гордост. Богаташ ѝ се падаше.

*Сребърна чаша през Истъра плава, дай Ладо ле!
Сегни, булне, подай пръстен, дай Ладо ле!*

В ръката на примикюрката светна дребен елмаз.

— Царкинята! За чужденец! За кого ли! — почнаха да викат едновременно всички моми. Някои по-дьяволити стрелнаха с очи хубавия валет, който се изчерви като момиче и наведе смутено клепачи надолу.

Чуден момък беше фръзецът Ожие. Ръцете му бяха бели и тънки като на гръцка княгиня, косите му, буйни и лъскави, падаха на красиви вълни връз гладкото чело. Кожата на лицето му бе нежна и прозрачна, сякаш слънце невидяла. Личеше, че в знатен дом бе израсъл, за да има толкова изящни и благородни движения, за да бъде тъй изкусен както в лов със соколи, тъй и в свирене на лютня...

Чужденец...

Мария сви рамене, наведе лице, почна да рови снега с края на камшика. Никога дотогава тя не бе мислила за женитба. И за пръв път я обзе уплаха за нейното бъдеще. Какво я чакаше занапред? Кому щеше да я даде цар Борил? Щеше ли да я попита дори?

Тя се усмихна. Махна с ръка, разтърси глава. Нека се опиташе само някой да ѝ наложи със сила волята си...

Отново екна песента:

*Босо зайче на пъртинка, дай Ладо ле!
Сегни, булне, подай пръстен, дай Ладо ле!*

— Сирак се пада на Марина! Баща ѝ има имоти и за него! — се изкискаха момите и погледнаха единствената дъщеря на богатия оръжемайстор Евтим.

Изредиха се една по една всички девойки. В далечината натегнаха мъгли, закриха цялото синьо стъкло на небето, духна буен вятър. Всички побързаха да изтичат вкъщи край пламтящото огнище, в украсената с еленови рога гостна. Събраха се закуп около огъня, протягайки ръце към него. Приятна топлина прониза поизмръзналите им снаги. Някои от тях се разтърчаха да помагат при слагането на трапезата, други натописа в пъстрогледжосани чаши едри китки качунка^[2], която овчари бяха донесли от гората. Останалите насядаха по мечешките кожи, по шарените дюшеци връз миндерите край стените. Чакаха за обед да дойдат госпожа Теодора, царицата и много други гости.

Навън заситни сняг на полегати пръчици. Дебелите стъкла на прозорчетата се покриха с тънка сребърна сърма. Залаяха с бесен устрем псетата по двора. Почнаха отново да пристигат шейни след шейни. Целият ловджийски замък се изпълни с весели, засмени люде.

Беше първият ден от месец Коложег на 1209 година.

Цар Борил бе слязъл надолу към юг, повикан от ломбардските барони на помощ против император Ерик. Късо време преди това той бе успял да отнеме Мелник от деспота Слав.

След обед гостите заминаха обратно за Търнов. В палата остана царското семейство с Белослава. Като изпрати и последния от поканените, царицата се прибра в стаите си. Подир нея се оттегли на почивка и госпожа Теодора.

Двете момичета останаха сами край огъня. В краката на Мария лежаха двата песа, които не сваляха очи от нея с безкрайна преданост и любов. Белослава бе навъсена и тъжна. От всички поканени момци само Добромир не беше дошъл. Дали наистина предсказанието говореше истината? Тъй припрян и разсеян бе станал той напоследък. Винаги загубен в тежък размисъл, с вечно заети часове. Едва му оставаше време да се мерне за по няколко мига в дома им и пак изчезваше. Къде ходеше? С кого се събираше? Какво занимаваше ума му? Какво таеше от нея?

Девойката неволно въздъхна, наведе чело, втренчена в скръстените си на скута ръце. Мария вдигна очи. Изглежда я. Леко се

усмихна. Игрив пламък прекоси взора ѝ.

— Не дойде. Къде се губи от някое време насам това момче? Толкова отдавна не съм го виждала.

— Колкото си го виждала ти, толкова и аз — пошъпна глухо Белослава. — Не знам какво става с него... Не мога да разбера...

— Защо той не замина с Борил на юг? — попита Мария и погали белия хрът по главата.

— Царят още няма доверие в него и не му поверява никаква работа... Държи го тука само колкото да го има под око. Не го пуска да се прибере в пронията си, нито пък му дава някакво достойнство във войската... Ала и той сам сякаш вече не бърза да се прибере край Камчия... По-рано тъй жарко ми говореше за живота, който ще почнем там, тъй нетърпеливо чакаше деня на сватбата... А сега все намира причина да отлага... По цели дни и нощи се губи... — Девојката внезапно прехапа устни, ноздрите ѝ затрепериха. Тя закри лице с ръкава на скъпото си бяло рухо.

Мария се замисли. Ръката ѝ остана връз главата на хръта, който, усетил топлотата на дланта ѝ, притвори клепки в блажен унес. Дълго тя гледа танцуващите сенки на пламъка, заслушана в халата, която виеше в комина. Между веждите ѝ се изопна едва забележима черта.

Откъм западната част на палата се зачуха леки звуци.

Ожие свиреше на своята лютня.

Мария разпъди тъжните мисли, които я бяха притиснали. Плесна с ръце. Накара да повикат валеа. Взе лютнята от ръцете му, помоли го да я научи на новата, нечувана дотогава песен.

Печална бе песента на Ожие. Пълна с тих копнеж и затаена страст. Той седна пред нозете на господарката си. Големите му еленови очи се отправиха с нежна преданост към тази, която го бе избавила от тежката служба в конюшните и бе украсила с топла сърдечност неволническия му жребий.

Мария лесно научи новата песен. Научи и думите ѝ, леки и пъстри като пеперуда. Гласът ѝ бе дълбок и тъмен като беззвездна нощ.

— Разкажи ни нещо, Ожие. Нещо от твоята родина...

Латинецът въздъхна дълбоко, притвори дълги копринени клепки. След това каза:

— Знаете ли историята за крал Филип Август и кралица Ингебург?

— Не! — казаха едновременно двете момичета.

— Днес узнах, че пилигримите, които минаха през Търнов, разнесли новината, че кралят хвърлил жена си в тъмница. Бедната Ингебург! Надали някоя съпруга на света си е изпатила толкова много, колкото тази нещастна датска принцеса.

— Какво се е случило с нея? — попита с горещо любопитство Белослава.

Латинецът започна да говори на български. За четири години, откакто бе паднал в плен у българите при Адриановград, той бе научил горе-долу да се обяснява на мъчния и странен за него тугински език.

— След като се помина първата му съпруга Изабел, която бе сестра на фландърските графове, кралят поиска за жена сестрата на датския крал Кнут, хубавата и скромна Ингебург. Доколкото си я спомням, тогава тя беше съвсем младо момиче. Донесе много голяма зестра. Това бе близо преди шестнайсет години. Помня тържествата на сватбата, сякаш са били вчера. Бях вече около десетгодишно момче...

— И ти ли си бил на сватбата на фрушкия крал? — възкликна изненадана Белослава.

Момъкът се смути. Почна да мига бързо. Тънко се изчерви.

— Аз бях там паж на една от кралските сродници... Затова присъствах на сватбения обред в църквата, а после и на коронасването. Трябваше да нося шлейфа на моята дама: дукеса Дьо Шартър.

— А тя как беше облечена? — попита жадно Белослава.

— Тогава се обличаха по старата носия. Мадам дукесата имаше дълга руба от шумяща лилава коприна, пристегнатата в кръста с широк сърмен пояс, който се премята над лявото бедро. Същото коланче, само че много по-тясно, обвиваше два пъти врата ѝ. Беше сложила високи обуца от жълта кожа, с дълги островърхи носове и ахатови пулове. Ала от хубавите обуца се виждаше само краят на носовете. Само когато се качваше и слизаше от кочията, можеше да се видят ахатовите пулове. Косите ѝ бяха разделени на път по средата и сплетени на две дълги плитки. Върху рубата бе наметнала блио от тежък жълт сатен, който се диплеше на безброй лъскави гънки над лявата ѝ ръка. Тогава най-важната част от женското облекло бяха хубавите гънки на блиото. То е нещо като наметка.

— А сега? — попита все така любопитно дъщерята на княз Белота.

— Сега? — Валетът сведе очи, скръсти ръце и млъкна.

— Откъде ще знае Ожие какво се носи сега в Константиновград и в родината му, та задаваш такива безсмислени въпроси? — сопна се Мария гневно на братовчедката си.

— Аз исках да кажа това, когато... по времето, преди да... преди да го пленят... — смотоледи Белослава и хвърли две-три цепеници в огъня.

Тримата млъкнаха, но и тримата мислеха за едно и също нещо. Как така дотогава никой не се бе обадил от далечното отечество да подири валета Ожие. Може би при богат откуп цар Борил щеше да се съгласи да отпусне пленника. Вероятно всички го смятаха за мъртъв. Едва ли подозираха, че няколко пъти от България бяха отговаряли, че лицето, което дирят, не се намира в пределите на царството, че никога подобно лице не е улавяно в плен. На два-три пъти момъкът бе пращал тайно вести до близките си, но зла съдба бе винаги попречвала посланията му да стигат на определеното място.

— Е? И после? — пресече неловката тишина Мария. — Виждам, че си доста осведомен относно носите на дамите. Но какво стана с кралската сватба?

— Никога не съм виждал по-бляскаво тържество. Толкова епископи, толкова благородни люде на едно място едва ли някога са се събирали. Дори и на сватбата на императора с Агнес ди Монферато.

— Как изглежда император Ерик? — попита внезапно Мария, която следваше някаква своя мисъл.

Ожие я изгледа учудено.

— Император Анри е най-хубавият момък, който съм срещал някога... — каза той и въздъхна. — Вече колко години станаха, откак не съм го виждал...

— Той беше най-омразният враг на моя баща... — пошъпна сякаш на себе си девойката. — Когато се споменеше името му, очите на царя ставаха студени и зли, а гласът му — суров. Даже и към мене.

— Чувала съм от майка си, че цар Калоян ненавиждал императора, защото той бил единственият юнак, който можал да го надвие. Някъде край Боруи Ерик настигнал войските на баща ти и му отнел пленниците... — каза Белослава.

Мария отправи към нея помрачен и леден взор, който я накара веднага да млъкне, и се обърна към валета.

— Ожие, ти разправяше за сватбата на фрушкия крал!

Сгорените дървета се сриваха с приятен пукот, излъчвайки светли искри.

— На другия ден след сватбата стана коронясването. Ала крал Филип Август едва дочака края на тържеството. През цялото време той трепереше жълт и неспокоен. Очите му светеха като стъкло. Щом завърши церемонията, той отиде в средата на църквата и заяви, че иска развод от младата невеста! Всички останахме като гръмнати. Такова нещо не беше се случвало дотогава. Оскърбена и смаяна, кралицата почна високо да плаче и да говори на своя чуден език. Ала никой не разбираше датски и не можеше да схване какво иска да каже тя. Тогава Ингебург сви юмрук, размаха го в закана и извика: „Рома! Рома!“.

— Какво значи това? — попита Белослава.

— Нещастната кралица искаше да каже, че Рим, т.е. папата, ще разреши този въпрос, че той е неин покровител и няма да остави така да се подиграват с нея.

— Но защо кралят не е искал жена си? — попита царкинята.

Ожие вдигна рамене.

— Това никой не можа да разбере и до днес. Пуснаха се всевъзможни слухове... Но би ли могъл някой да каже кой от тях е верен? Казваха, че кралицата била омагьосана, някакъв демон не позволявал на краля да приближи до нея. Някои дори разправяха, че видели как този малък отвратителен дявол скача на скута ѝ. За да се избави кралят от ненавистната си невеста, съборът на епископите решил, че те били близки роднини, и затова бракът бил незаконен... Но папа Селестин не разреши развода и подкани краля да прибере жена си. Филип Август отказа да стори това. Вече шестнайсет години как двамата водят дело. Нито кралят отстъпва на молбите на народа и папата да отдаде справедливост на Ингебург, нито кралицата се отказва от правата си и настоява, че е законна владетелка на Франция. Защото три години след раздялата им Филип Август се ожени за дъщерята на меранския дук — Агнес. Ала никой не я смята за негова съпруга.

Валетът махна с ръка. Въздъхна.

— Всеки на своя свят носи своя кръст... Ала страданието на Ингебург няма равно на себе си... И ето че сега той я затворил в подземие. Колко непоколебима трябва да бъде любовта на тази жена, за да може да търпи толкова дълго всички тия тормози и унижения.

Вихър изписка в огнището. Около светлата жар се събра купчина бяла пепел. В голямата стая, постлана със сини и зелени мраморни плочки, стана хладно. Влезе Дафина с два високи свещника. Сянката ѝ се отметна, крива и огромна, връз стената на пезула.

Изведнъж Белослава скочи. Ослуша се. Само нейното бдящо, тревожно ухо бе доловило тропота на приближаващ конник. Тя изтича към прозореца. На двора трептяха тъмночервени светлини.

След миг откъм отвода се зачу гласът на болярина Добромир. Той влезе в стаята с бързи стъпки, почна да се извинява за голямото закъснение. Тъмнокестенявата му брада лъщеше от разтопения скреж. В дрехите си носеше свеж, леден лъх. Лицето му бе замислено.

Белослава го обсипа с въпроси и укори. Понацупи се. След това избухна в буйна веселост. Примиами го към огъня.

— Ела, ела се стопли... Божичко, ръцете ти са съвсем студени. Какво искаш да хапнеш? Малко червено вино, да се сгрееш?

— Нямам време, Славо. Дойдох съвсем за малко, колкото да изпълня обещанието си, че ще се видим тук. Изглежда, че всичко се е свършило вече... Ще дойдат ли да те вземат или аз да те изпровода? Вън мръква вече...

Гласът му бе хладен и разсеян.

Белослава усети като че сърцето ѝ замръзва, такава корава и ледена болка натежа внезапно в гърдите ѝ.

— Едва си дошъл, и бързаш да приказваш за тръгване. Почакай малко. Седни. Ще донесем от всичко. Оставихме нарочно за тебе. А пък не ме питаш дори каква орис ми се е паднала днес.

Палавите ѝ очи, едри и черни като петровки череши, овлажняха. Тя леко сложи ръка на рамото му, огледа се. Нямахше никого. Още преди да влезе боляринът, Дафина и Ожие бяха излезли да го посрещнат и не се бяха върнали вече. С тихи стъпки и Мария се бе отдалечила, за да остави двамата годеници свободно да се наприказват.

— Каква орис ти се падна? — попита Добромир и се усмихна. Ала личеше, че мисълта му е другаде.

Белослава отмахна ръката си, седна край огъня. Лицето ѝ падаше в сянка. Само светлата ѝ дреха се белееше като голямо снежно петно.

В това време Мария стоеше в съседния отвод, облегнала чело до стъклото, което зимният здрач бавно покриваше с гъста моравя багра. Със скръстени на гърба ръце тя следеше без внимание движенията на

кочияшите, които чистеха снега с метли от страторче. Кунда полека приближи до нея, лизна ръцете ѝ. През полуотворената врата на трапезарията се чуваше шум от ножове и паници, шъпот от млади гласове.

Ожие и другарят му Валентин приготвиха масата за закуска.

Обикновено пленниците ги оставяха като слуги за по-груба работа. Ала Борил бе позволил двамата млади латинци да прислужват из къщи, за да могат да учат от тях правилен фрушки език.

— Празна работа е това за дявола — казваше Валентин. — Аз да ти кажи правото. Кралят поиска Ингебург, колкото да изплаши англичаните чрез новия съюз с Дания. А после, като не му беше вече потребна датчанката, измисли тия приказки за магията.

Ожие въздъхна.

— Боя се... Не е на добро, дето са я хвърлили в тъмница. Дорде Ингебург е жива, никога Агнес няма да бъде призната за кралица на Франция... А когато жени се заинатят...

— Може и с нея да направят, както с българския цар Иваница — добави Валентин. — Някоя нощ ще ѝ видят работата, а после на народа ще разправят, че уж я пронизал с копие не знам кой си светия...

— Ш-ш-ш! По-полека... — го прекъсна веднага Ожие. — Тия неща не се говорят където трябва и където не трябва...

Мария остана неподвижна. Оловна умора я притисна в смазваща слабост. Устните ѝ затрептяха, ала тя стисна силно клепачите си, за да задържи сълзите, които напиреха да бликнат. Лицето ѝ посивя като пепел.

И старата мъка отново зачопли сърцето ѝ.

Залитаща, тя се отправи към гостната. Ръцете ѝ се сгърчиха в безсилна ярост.

О! Всички трябваше да научат гнусната лъжа, с която лицемерните убийци покриваха своето престъпление... Злото не можеше да остане скрито, ненаказано... Тайната, която гореше ден и нощ душата ѝ, трябваше да подпали целия свят...

Трябваше да се отмъсти за убийството на Калояна... Трябваше... Ала какво можеше да стори тя с моминското си безсилие? Понякога ръката ѝ неволно докосваше дръжката на кинжала, останал спомен от баща ѝ. Но кръвта я отвращаваше.

Докога княз Йоан щеше да чака в далечната тугинска земя? Какво ставаше с него? Нима никой, никой не се загрижваше за съдбата на законния наследник, нима никой не мислеше да очисти от престола на Асеновци петното, което го засеняше? Толкова ли хората свикваха с всяка беда, тъй много ли бяха загрижени за своето собствено благополучие, за запазването на живота и имота си, та можеха да прекарват дните си със затворени очи, сред толкова измама и позор...

Тя стисна със свити юмруци челото си. Струваше ѝ се, че губи свят. Спря още за миг в отвода, за да дойде на себе си, преди да влезе в гостната. Ала пред нея застана загриженото лице на Добромир.

— Какво ти е, Марийо? Болна ли си? — Той я разтърси за раменете. — Опомни се... Какво има?

— Кой уби баща ми?

Добромир трепна. Озърна се. Побледня.

— Марийо...

— Защо мълчите всички вие? Страхливци! Вече две години как костите му викат за отплата... О! Да бях мъж! — Тя преглътна сълзите, които кипяха в гърлото ѝ. — Бих повдигнала целия свят, главата си бих заложила, ама не бих търпяла повече... Къде са Йоан и Александър? Докога ще търпите убиеца върху бащиния ми престол?

— Марийо! — Страните, вратът, челото на младия мъж бяха потъмнели, пълни с гореща кръв. — Бъди уверена, че има кой да се грижи за това... — Той стисна силно ръцете ѝ. — Бъди спокойна!

Изведнъж той млъкна, отдръпна се. На стълбите, които водеха към горния кат, бе застанала госпожа Теодора. Тя ги гледаше с остър, изпитателен взор.

— Какво има? — прозвуча гласът ѝ, студен и тежък като камък.

Дъщерята на Калояна се усмихна.

— Вечните разправии между годениците. Пак са се скарали и не мога да ги сдобря. — Тя надникна в трапезарията и поклати глава.

Белослава седеше все тъй неподвижна, седнала край огъня, с наведено чело и с морно отпуснати в скута ръце.

[1] Прахтор — главен бирник. ↑

[2] Качунка — кокиче. ↑

ГЛАВА XV

Когато кочията изкачи заледения баир и запотените коне спряха за миг да си починат, преди коневодците да ги прихванат отново за юздите, Изабел неволно извика от почуда и възторг:

— Вижте, вижте колко е хубаво!

И тя сочете огромните — блеснали в сняг и слънце — кръгозори, които внезапно се бяха разкрили пред взора ѝ, мраморните планински върхове, които се изрязваха в мощни очертания по бледосиньото небе, долините, далечните равнини, разстлани като светло, бяло кадифе.

Слав улови малката ръка, облечена в кожена ръкавица, и я насочи към северозапад. Над високи гористи бърда се извисяваше един самотен връх. Там се издигаше околчестата назъбена стена на яката твърдина.

— Цепина! — пошушна деспотът. — Нашият дом!

Невестата го погледна с радостни очи. Протегна отново ръка към далечната крепост, след това я доближи до гърдите на деспота, после до своите.

— Нашият? — попита с весел глас.

— Да. Нашият дом... — отвърна Слав, свали ръкавицата и целуна светлата, нежна ръка.

Седнала насреща им, Мабил се усмихна добродушно и извърна лице към прозорчето. Слуги и стражи чистеха преспите, които се бяха натрупали върху широката пътека между две редици оголени дъбове и букове. Телата на четирите морни коня излъхваха облаци пара. След кратка почивка те отново поеха. Пътеката се изкачваше все нагоре, завиваше край стръмни пропасти, слизаше малко, преминаваше заснежени полета, редки дъбрави, пак се изкачваше нагоре. Навлязоха в гъста борова гора, лицата им облъхна остро ухание, от двете страни дърветата се издигаха като черносребърни стени, които сякаш се събираха в една черта там, където чезнеше широката пътека. От клоните се сипеше сняг връз покрива на кочията. След като изминаха гората, отново пред очите им се разстла море от остри чуки и пропасти, голи скали и тъмни гори. Някаква чудна тишина притискаше

величествените простори, от които залязващото слънце изтръгваше пъстри блясъци. Само вятърът свиреше непрестанно — единствен господар на тия самотни върхове.

От всеки внезапен завой на пътя изведнъж се мяркаше все по-близо и по-ясно деспотското кале. Сватбарите пътуваха известно време край брега на една доста широка река.

— Това е Песьо поле — каза Слав усмихнат, като посочи на невестата си една широка долина, която завършваше при процепа, през който се промъкваше реката. — Някога това всичко тука е било езеро... Но когато се разделила планината, водата изтекла в полето надолу. И в долината останала само една грамадна риба. Три месеца псетата от околните села яли тука месото ѝ. Затова е останало име Песьо поле...

Изабел го гледаше и нищо не разбираше, колкото и да се мъчеше Слав с движения на ръцете да ѝ обясни всичко. Тогава извикаха в колата граф Йосташ, който отбираше малко гръцки, и наскоро от кочията почнаха да излитат весели смехове и викове. Слав се разбъбри, почна да посочва на младата деспина всички земи, които сега вече бяха и нейни, да ѝ разправя предания за местности и минали времена. Йосташ се мъчеше, доколкото може, да превежда и обяснява.

В далечината се зачу звън от камбани — бавни, тържествени. Смътен глъч се надигна зад близкия превал. Когато кочията и придружаващите ги конници изкачиха баира, в падащия син здрач блеснаха стотици борини, развени от гъста, вълнуваща се тълпа.

— Чак тука са дошли да ни посрещнат! — извика трогнат Слав и скочи, промъкна до половина снагата си през прозорчето, махна с ръце.

Конници препускаха насреща му. Зад тях се залюля тълпата със свещеници и хоругви начело. Изабел слезе от кочията и заедно с деспота целуна ръка на духовниците.

Отвсякъде ги околисаха високи, едри люде с кокалести, изгорели от планинското слънце лица, моми с дълги плитки, примесени с дребни пари, стегнати в кръста с пъстри колани, закопчани с пъхти от кована мед. Веещите се пламъци на борините хвърляха кървави сенки по непокътното белия сняг. Всички очи бяха заковани в дивната малка невеста, която подаваше всекиму тънката си десница за целувка. Тъй нежна, тъй бяла, сякаш изваяна от мрамор — те не бяха виждали

подобна мома дотогава. Стори им се като горска самовила или русалка, изникнала от старинна някоя приказка, явила се за миг между тях и готова пак тъй бързо и внезапно да изчезне.

Пък и гласът ѝ бе тъй звънлив и сладък като на чучулига, магьосващ и увличащ, макар и дума да не разбираха от тоя завързан и чуден фрушки език.

Слав набързо се огледа наоколо, хвърли изпитателен поглед към дружината на момите. След това въздъхна облекчено. Мавруда я нямаше между тях.

Тълпата заобиколи кочията и конниците, екнаха гайди, свирки и тъпани, всички тръгнаха към портите на селището, пред което чакаха старейте и местните боляри начело с владиката. Разля се хор от млади гласове:

*Добре дойде в наше село,
невесто, невесто...*

Кефалията излезе напред с коситрена тепсия в ръце и поднесе хляб и сол. Заредиха се благословии, докато деспината даряваше властелите, клира и старейшините.

— Господ да ви варди от зло!... Живот да имате!... Таз година с невеста, догодина с рожба!... От едното хиляда да ви дава бог! Златна ти ръка! Пречистата да ви помага! С веселби вкъщи!... С мъжко дете!

Владиката благослови младоженците и шествието потегли по каменистия друм, който бавно се изкачваше към крепостта. Беше вече почти съвсем тъмно, когато стигнаха пред голямата бойница, която се издигаше над първата крепостна порта. По всички кули горяха огньове и се вееха пряпорци. Зад назъбените стени се тълпяха гъсти редици блюстителите. Дворът гъмжеше от нетърпеливи посрещачи.

Пред широко отворените порти чакаше госпожа Тамара, заобиколена от съпругите на местните власти, на кефалията и кастрофилакса. До нея стояха две млади невести, които държаха кълбо червена прежда, два хляба и две сребърни менчета, пълни с вино. Момите запяха:

*Я излезни, юнакова мале,
да си видиш какво добро иде,
сокол иде, яребица води,
яребица, полска перперица...*

Госпожа Тамара пристъпи към невестата. Устните ѝ трепереха от сдържано възмущение. Лицето ѝ бе жълто като иглика. Тя протегна ръце, прегърна първом сина си, след това снахата, която преди това ѝ стори три поклона.

Една от невестите подаде на младата деспина двете менчета с вино и двата хляба. Изабел се огледа наоколо със светла усмивка. Вдигна рамене недоумяваща. Показаха ѝ, че трябва да сложи хлябовете под мишница и да вземе менчетата с ръце.

Така тя прекрачи прага на крепостта, отплисна малко от виното, разчупи хлябовете. След това тръгна подир деспота по червената нишка, която една от невестите развиваше пред тях, а другата навиваше след стъпките им чак до брачната стая. Около тях децата хвърляха орехи, жито и стафиди.

Всички дворове на крепостта се изпълниха с цвилене на коне, тръбни звуци, биене на барабани. Разтовариха денковете с веното, заведоха сержантите да се сгреят и си починат в помещенията на блюстителите. А сватбарите — местни власти, висши чиновници и духовници, гости, рицари и придворни на деспината — отседнаха в новата сграда, приготвена за младата невеста.

До късно трая сватбеният пир.

Облечена в светла коприна, с искрящ елмазен венец в тъмните коси, Изабел излъчваше магьосващо сияние от юност и красота. Никога тия груби и простосърдечни люде не бяха доближавали толкова крехка гиздавост, такъв тънък, подкупващ чар. Те слушаха прехласнати бистро ѝ чуруликане, свежия ѝ смях, гледаха поразени изящните прозрачно розови пръсти, с които държеше чашата, поправяше къдриците си.

Слав и госпожа Тамара се съсипваха да я канят да опитва от всяко ястие, учудени, че едва се докосва до блюдата.

Може би само внимателното око на граф Йосташ забелязваше усилията на младото момиче да запази своята непринудена веселост

сред толкова нови и чужди люде, далеч от близките си, заградено с остра, непозната реч, прилична на бурна крамола.

Почти до съмване твърдината ехтя от песни и танци. Само младоженците се бяха прибрали по-рано. Деспината трябваше да си почине от дългия уморителен път.

Седнала на ниско, широко столче край буйния пламък на камината, тя стоеше мълчалива, с впити в искрящите главни очи. Мабил разплиташе дългите ѝ коси, докато няколко прислужнички подреждаха веното. Игривите пламъци на огъня хвърляха червени отражения връз дългата бяла руба, излъчваха искри от тъмните вълни коприна, които се разстилаха по снежните ѝ рамене.

Изведнъж всички прислужнички, които шетаха насам-натам, оставиха работата си, отидоха към вратата, снишиха се в дълбок поклон.

Деспот Слав влезе, облечен в дълга туника от син атлаз, поръбена с меки кафяви кожи, даде знак на момичетата да се приберат, те се поклониха още веднъж и тихо притвориха вратата след себе си. Мабил дьо Монморанси направи лек реверанс и пожела лека нощ. При сбогуването си с Изабел двете приятелки дълго останаха прегърнати, като задържаха с мъка сълзите си.

Слав се обърна към камината. Сърцето му скочи чак до гърлото. Какво правеше там Мавруда? Мора ли му се присънваше? Наяве ли бълнуваше?

— Кой те пусна тука? — изсъска през зъби деспотът и лицето му цяло пламна от гняв.

— Госпожа Тамара ме избра за прислужничка на деспината... — отвърна момата и впи в него дързък взор.

— Веднага да се махнеш и повече да не те виждам! — извика деспотът почти високо, едва сдържайки възмущението и яростта си. Ала веднага се овладя. Изабел се бе извърнала и го гледаше с любопитство и удивление. Тя подаде малкия си крак на Мавруда, която почна да разкопчава искрящите пулове на обувката. Мабил тихо бе изчезнала.

Деспот Алексей-Слав прехапа устни и отиде към прозореца. Скръсти ръце на гърба си, загледан в снежинките, които леко прехвърчаха край дебелото зеленикаво стъкло.

Отдалече едва чуто долиташе звукът на сватбените песни.

ГЛАВА XVI

Жестока зима настана.

Паднаха снегове, дебели по четири-пет лакти, виелици и ледени ветрове прогониха всичко живо от друмищата и пътеките. Всеки се скри в селището си, край лумналите огньове, залости яко портите, прибра челядта си. Из снежните равнини се явиха настървени глутници вълци, които слизаха чак до дворовете на къщите, дори и зайци и елени диреха подслон при жилищата на хората. Наближаваше Коледа. В кастелите, в крепостните градове, дори и в най-бедните селски колиби хората почнаха да се подреждат с весело сърце за посрещането на светлия празник.

Само един човек не се готвеше да посрещне Рождество в дома си.

Вредом, където се явеше с многобройните си войски, хората оставаха като вкаменени от удивление. Безумен ли беше императорът да тръгва в такова време на поход? По друмовете изоставаха премръзнали сержанти, с вкочанени ръце и носове, в ледените, придошли води на реките потъваха саловете, тежко натоварени с храни и оръжия.

Къде отиваше Анри? Против кого бе вдигнал сред тях бури и вихри толкова бранници?

Никой не знаеше. Някои казваха, че искал да очисти земите си от дръзки дружини влашки мародери, които нападаха селищата и ограбваша храните им. Други смятаха, че императорът иска да удържи думата, дадена на солунската кралица, че ще отиде да затвърди правата ѝ и престола на малолетния крал. Трети мислеха, че тръгва на поход против българите.

Само малцина знаеха тайната цел на похода.

Наистина Анри бе заявил, че нищо не ще го спре да изпълни дадената дума за помощ на вдовица и сирак. Той отиваше да види „дали ломбардите изпълняват дълга си, както трябва“ според посланията, които бе разпратил.

Ала в сърцето си той скритом таеше голяма тревога и недоверие. Там, в Тесалоника, ломбардите крояха нечестиви планове против френците. Те искаха да провъзгласят кралството за независимо от неговата империя и след това да му отнемат част от най-добрите владения. А за такова дръзко предприятие невръстният наследник на Бонифаций Монферато бе твърде неудобен. Затова те чакаха с нетърпение пристигането на по-големия му син, роден от Елеонора Савойска, за да го провъзгласят първо за регент, а после за крал.

Анри бързаше да изпревари пристигането на младия Монферато. В джоба му стоеше дръзкият, отровно обиден памфлет, който трубадурът Елиас Каирелс бе разпространил против ломбардския маркиз. „Този бастард^[1] на монфератския род предпочита да навлече монашеско расо, вместо да размахне бранен меч.“ Може би най-сетне жилото на оскърблението щеше да се забие в сърцето на благородния момък, който не желаше да наруши правата на преродения си брат.

Затова императорът искаше да осигури верността на югозападната част на империята си.

След като остави в Константинопол Пайен д'Орлеан и Милон дьо Брабан заедно с маршал Вилардуен, той изпрати Лиенард дьо Хелезъм във Вериса, Жан дьо Орен във Виза, като укрепи и засили с войски най-важните кастели. После събра всички останали войски в Родосто и потегли по друма, който следваше все близо край морския бряг, към столицата на неверните ломбарди.

На три пъти той спира за почивка на войските си при Апрос, Малгара, Русион. Но когато стигна в Кипсела, пред него се изпречи огромна страшна река — Хебърът. И войските му се побояха да прегазят буйните ѝ води. Ала през нощта, когато те останаха в града, завардени от непоносимия и невиждан дотогава по тия места студ, реката замръзна.

Удивени и изплашени, ромеите тълкуваха с тежки въздишки необикновеното явление. Защото те бяха чували от своите старци, че който премине Хебъра, без да се измокри, ще царува тридесет и две години над тия земи. А никога дотогава тази огромна бързотечаща и дълбока река не бе се смразявала повече от дебелината на един денар.

Оттам латините се отправиха за Макри, после малко на север към Родопите, пренощуваха в Мосинопол и когато никой не можеше да разбере накъде ще следва по-нататък пътят им, дали към пределите на

деспот Слава или към Боруи и България, Анри премина в земите на Солунското кралство и се отправи право към кастела на ломбардския барон Ридолфо, при Христопол^[2].

Бавно слизаше уморената и изтощена от лишения и студове войска към брега. При преминаването на Места те бяха загубили много люде и почти всичките си припаси. Гладни, премръзнали, те чакаха с нетърпение мига, когато ще се нахранят и сгреят в хубавия град, който се издигаше край брега на дълбок, красиво извит залив.

Ала учудването и гневът им нямаше мяра, когато те завариха портите на града затворени и крепостта пълна с враждебно настроени войски.

Веднага Анри изпрати Пиер дьо Дуге със заповед до кастелана: да отвори вратите и да пусне войските му, които умират от глад и студ. Но дръзкия барон отвърна, че не е длъжен да храни и подслонява императорските войски и че той се подчинява само на заповедите на своя сюзерен — регента на кралство Тесалоника.

Като чува тоя отговор, рицарите на императора избухнаха в необуздана ярост. Те помолиха Анри веднага да нападне непокорния си васал и да обсади и разруши кастела му.

— Няма защо да си губим времето с този безумник. Още утре на съмване ще потеглим за Тесалоника да искаме сметка от регента за държането на людето му! А после ще се разправим с барон Ридолфо! — отвърна императорът с треперещ от гняв глас.

И заповяда да останат за пренощуване сред снежното поле край градските стени. Цяла нощ никой от фръзите, фламандците и венецианците, които образуваха императорската войска, не склопи око. Зъзнещи, посинели, с вкочанени ръце и крака, те изслушаха набързо прочетената служба от капелана Филип и останаха до разсвет будни, мъчейки се да не се отпуснат нито миг в дрямка, за да не заварят коварните ломбарди на другия ден целия им стан, потънал в непробуден сън, засипан от виелицата.

А в крепостта към полунощ засвириха музики, екнаха песни, радостни виковете. По всички кули лумнаха огромни огньове. Прозорците на кастела останаха да светят до зори като горящи очи.

Анри даде заповед всички да търкат ръцете и лицето си със сняг, да не останат нито миг неподвижни, да ринат преспите, да се не оставят на мъката и отчаянието.

Щом съмна, целият лагер се вдигна и войските заминаха право по посока на Тесалоника. Още през нощта Анри бе изпратил находник до наместника граф Биандрате, за да му извести за непокорството на людетe му.

Ала близо при Виньери находникът ги пресрещна, връщайки се обратно от Тесалоника, и съобщи, че графът отговорил: императорът няма какво да дири в неговата земя.

Анри и приближените му се спогледаха. Това предизвикателство беше вече върхът на дързостта.

Конон дьо Бетюн измъкна меча си и извика:

— Кълна се, че няма да намеря покой, дорде не отмъстя за позора, който нанасят на нашия господар! Само кръвта на Биандрате може да измие подобно петно!

Ноздрите му тръпнеха в една тревога. Той погледна Анри, очаквайки заповед да обсадят Тесалоника.

Ала императорът бе мъдър. Той отново сдържа гнева си. Само безкрайна скръб затъмни очите му.

— Ще опитаме още веднъж да се разберем с добро. Защото враговете ни това чакат, за да ни нападнат: да почнем да се бием помежду си!

Беше бърден вечер. И людетe на Анри, свършено изтощени, болни, капнали от глад и безсъние, нямаше къде да посрещнат Рождество.

В мига, когато съветът на бароните не можеше да реши дали да тръгнат на север към Мелнишката крепост на деспота Слав или да се явят въпреки всичко под стените на враждебната Тесалоника, те забелязаха, че към стана им приближава в бърз галоп голяма дружина войскари.

Бароните извадиха мечове и обградиха императора. Ала мъжът, който яздеше начело на дружината, скочи от коня си, свали шлем, поклони се дълбоко, приближи, прегъна коляно и целуна края на мантията на Анри.

— Научих за тежката неволя на нашия сюзерен и бързам да му предложа гостоприемство. Моят кастел, всичко, каквото имам, е на негово разположение.

Трогнат, Анри вдигна верния васал и каза:

— Твоето предано сърце ми е по-скъпо от всичко друго, което ми предлагаш, Гийом дьо Бландел... Приемам да прекарам Коледата в твоя дом и ти благодаря от името на моите бедни люде, на които може би сега спасяваш живота. Благородното ти дело няма да остане забравено.

— Един рицар, който не помогне на сюзерена си в нужда, не заслужава своето звание — пошъпна кастеланът на Виньери.

Там войските на Анри останаха да починат три дни, докато възвърнат малко здравето и силите си. След това се отправиха към Драма, гдето срещнаха граф Йосташ и рицарите, които бяха изпроводи́ли деспот Слав до земите му.

Оттам те потеглиха заедно към Тесалоника. Ала в Серското поле срещнаха един от верните люде на Биандрате, граф Албертино Каноса, който обикаляше местните крепости и ги укрепяваше. Двете войски спряха една срещу друга. Графът препусна към императора и му отдаде почести. Но след като го придружи малко, той се извини, че трябва да го напусне, върна се назад към Сер и събра всички въоръжени люде да бранят крепостта, като заповяда да не пущат войските на Анри. След това избърза към Тесалоника, за да извести на Биандрате за срещата си.

След отказа на Сер да им даде гостоприемство, людетe на императора продължиха пътя си сред виелиците и снежните преспи, по заледените реки, през пусти и опасни места, през оголени мрачни гори. Преминаха Стримон, наближиха най-сетне крайната цел на дългия, страхотен път.

Ала намериха вратите на Тесалоника затворени и въоръжени.

Един по един влизаха гордите ломбардски рицари в залата, която служеше някога на покойния крал Бонифаций за парламент. Там бяха всички предани на Биандрате люде: Гуидо и Рубино Палавичини, Равано далe Карчери, Пиетро Бенто, Риниери де Травала и мнозина други власти от Северна Гърция. Не бяха поканени на съвета само властелите от Тесалия: алеманските барони и графове, които бяха верни на клетвата си към императора.

Нетърпеливо се вслушваха непокорните ломбарди в буйния и гневен разговор, който се водеше в съседната стая между граф Биандрате и тримата пратеници на Анри: Конон дьо Бетюн, Пиер дьо

Дуе, Никола дьо Майи. Най-сетне наместникът влезе с бурни стъпки в залата, като притвори със сдържана ярост вратата след себе си.

Лицето му бе тъмночервено, сивите му зеници излъчваха искри.

— Е, какво стана? Какво предлагат? — се струпаха с любопитни въпроси наоколо му рицарите.

Вместо графа отговори конетабълът Амедео Буфа, който заедно с Албертино и Роландино Каноса бе присъствал на преговорите.

— Господа, императорът чака във вратите ни. Ние изложихме на пратениците своите искания. Те ги отхвърлиха като позорни и неприемливи. Как ще излезем от това положение?

Зачуха се отделни викове:

— Щом не ги приемат, нека умрат от глад и студ! Ние искаме да ни се предаде цялата земя от Дурацо до Макри и всички гръцки острови с Коринт! Искामе васалството на Михаил Епирски! Искаме Боруй и цялата земя до Филипопол!

Наместникът слушаше мълчаливо, седнал на престола, подпрял сухото си лице на ръката, стиснал тесни устни в присмехулна гримаса.

Някои се опитаха да посъветват умереност и примирение, но веднага всички останали ги заглушиха с виковете си:

— Анри е в ръцете ни! Какво ще прави, ако не приеме? Нито може да се върне, нито гладната му войска ще има сили да се бие с нас. Каквото му предложим, ще приеме! Ще се държим!

Същото нещо си помислиха и бароните на императора, когато тримата пратеници се върнаха в абатството Хортаитон, гдето Анри бе събрал съвета на хората си, и съобщиха, че ломбардите не отстъпват нито едно от безумните си искания и че ще го приемат в града само ако даде дума, че ще ги изпълни.

Като чу тези думи, Анри се отпусна съсипан върху дървения стол на абата, облегна лакти на масата, закри лице.

Никога по-горчив час не бе преминавал през живота му. Дори и денят, когато бе склопила очи младата му съпруга Агнес, не бе тъй съдбовно жесток към него.

Той бе в клопка. Без никакъв изход. Ако приеме предложението — опозоряваше своята чест на владетел и сюзерен. Ако откаже — ставаше отговорен за живота на толкова хиляди хора, поверени в ръцете му.

Бароните седяха наоколо му, безмълвни пред толкова тежко изпитание. Най-накрая Анри вдигна ръце. Изглеждаше състарен с десет години.

— Господа — промълви тихо той, със задушен от болка глас, — те ме изнудват, защото съм техен пленник и нямам възможност да се браня. Кажете ми, за бога, как мога да се съглася на такава несправедливост.

— За бога, сир, вие трябва да приемете! — извикаха рицарите, изплашени от колебанието му. — Не ни остава нищо друго! Още няколко дни, и ние всички ще бъдем мъртви... Абатството няма храна за повече от един ден. Освен това ние тук сме затворници и те разполагат с живота ни... Войските чакат вън на студа, само малка част от тях можа да се настани в килиите. Добре, ние ще приемем под заплахата на силата. А утре, когато ще имаме възможност, кой би ни попречил да възстановим правата си. Веднага определете пратениците!

Анри почервения, стана. В погледа му се начупи мълния. Гърдите му буйно се издигаха.

— Вие искате да стана клетвопрестъпник?

За пръв път в живота си бароните — изтръпнали и поразени — видяха в сивите очи на Анри д'Анжу сълзи.

Тогава се намесиха архиепископите и епископите, които пътуваха с тях.

— Не се тревожете за това, сир. Ние ще ви освободим от дадената дума и ще приемем греха върху себе си...

Императорът въздъхна. Замисли се. По челото му се врязаха страшни бръчки. След това лицето му се проясни. Той бе намерил изхода.

— Конон дьо Бетюн, Ансо дьо Кайо, вие ще отидете отново пратеници при Биандрате и ще му кажете, че аз първи и след мен всички останали мои люде ще се закълнем, че ще изпълним без никакво отклонение това, което ще уговорите, при условие че за него ще бъде съгласна и кралица Маргарита.

Конон и Ансо се спогледаха многозначително. След това отстъпиха назад в три дълбоки поклона.

А от писмото на Маргарита, получено преди похода против българите, императорът знаеше, че тя изпитва недоверие към наместника граф Биандрате.

Играта бе тънка и опасна.
Може би щеше да победи по-търпеливият.

[1] Бастард — незаконороден. ↑

[2] Христопол — днешна Кавала. ↑

ГЛАВА XVII

Сред гъста, блъскаща се навалица посрещачи напразно кастрофилакът на Солунската крепост се мъчеше да преброи колко рицари влизат като свита на императора през широко отворените градски порти.

— Само четиридесет! Само четиридесет! — викаше той на стражите, които се мъчеха да препречат пътя на останалите. — Отблъсквайте назад! Удряйте!

Ала напразно стражите удряха с копия, тояги и мечове по главите и раменете на напирещите любопитни граждани, за да ги разблъска и да спрат железния поток на рицарите, които неспирно се точеха сред общата залисия. И така вместо четиридесет в града влязоха сто рицари с всичките си люде.

Граф Биандрате посрещна Анри на десет стадия извън портите.

Щом преминаха под сводестите кули. Той слезе от коня си, улови белия кон на императора за юздите и така със свалена шапка го заведе чак до църквата „Свети Димитрий“.

Макар че на последната вечеря той бе ходил в абатството и бе подгънал коляно пред сюзерена си, като бе обещал, че ще пази всички права на малолетния крал, това открито подчинение пред очите на всички го изпълваше с гневен трепет, който едва прикриваше под скованата маска на ледената си усмивка.

След няколко дни императорът свика всички знатни власти от града и околността, всички свои верни барони, покани архиепископа, висшите духовници и людете на Биандрате, за да уредят най-последно обещанието, дадено в Хортаитон...

Макар че в камината пламтеше силен огън, знатните мъже се явиха почти всички облечени в тежки наметки, подплатени отвътре и обточени край яката със скъпи кожи. На главите си носеха кожени калпаци. Анри седна върху дървения престол на василевсите, от дясната му страна зае място архиепископът, а от лявата — кралският наместник граф Оберто Биандрате, братовчед на покойния Бонифаций Монферато.

Един след друг почна да вика императорът властелите по име и да ги пита одобряват ли исканията на наместника.

Първи отвърна архиепископът, който каза, че никога не е било искано съгласието му за подобно нещо.

Биандрате навъси гъсти вежди, очите му станаха корави. Той понечи да отвърне нещо, ала се сдържа. Най-сетне всички останали бяха с него. Гласът на едно лице нямаше значение.

— А ти, драги ми Бертхолд фон Катценеленбоген?

Алеманецът се поклони, отвърна с треперещ от негодувание глас:

— Никога не ще се съглася на подобни безумни желания.

Анри полека се извърна, погледна Биандрате. Спокойният му поглед се впи в горящия взор на изменника. Из цялата зала се понесе тихо шушукане. Размърдаха се столове. Задрънчаха оръжия...

— Какво ще кажеш по тази работа. Гуидо Палавичини?

Маркизът се изправи. Гъста червенина изби по страните му. Въпреки хладния въздух на огромната зала пот ороси челото му.

— Не съм съгласен с прекалените искания на кралския наместник... — отекна смутено задавеният му глас.

Сякаш мълния порази Биандрате. Той метна отровен взор към императора, стисна челюсти. Устата му се отсече като жестока тънка черта. Ноздрите му трепнаха, като че въздухът се бе свършил.

Ето че тия подлеци пред лицето на константинополския лицемер губеха дързост и се отказваха от него. Той сви юмруци в безпаметна ярост. И като насън чу отговорите на останалите. Всички, всички го изоставяха, дори Роландино Каноса, дори Равано далек Карчери... Всички се присъединяваха към омразния фламандец, който сега тържествуваше и се надсмиваше над простодушното му лековерие...

Ах, защо го беше пуснал да влезе в крепостните стени, защо бе оставил хубавото му измамно лице на архангел да излъсти тия недостойни другари...

Само трима останаха докрай верни на думата си: Албертино Каноса, Пиетро Бенто и Амедео Буфа.

Смазан, заслепен от злоба, графът заби поглед в земята и остана така неподвижен, безмълвен, като каменния образ на отчаянието.

И изведнъж той чу нещо чудно, невероятно. Анри се обърна към него:

— Господин графе — каза той с благ и кротък глас, — изслушайте ме малко, ако обичате. Не желая щото вие, нито който и да било други да може с право да каже, че аз не съм сдържал обещанието. Вярно е, че аз обещах да ви даря земите, които ми поискахте, при условие че кралицата е съгласна за това. Признавам това условие и ще изпълня думата си, ако тя е съгласна с вас.

Нова вълна възторжен шепот заля залата, мнозина наскочаха, размахаха шапки от въодушевление.

В този миг Биандрате почувства, че ненавистта му към Анри нараства стократно. Той не желаше нито благоволенията, нито милостта на фламандците. А настояваше единствено за правото на ломбардите да разделят наследството на Визанс наравно с тях.

Затова само леко кимна с глава и остана все така каменно неподвижен и безмълвен.

Ала в учтивия глас на императора почна да се прецежда яд и укор:

— Бих желал също тъй цял свят да узнае, че никога на никой сенyor не е било правено подобно предложение: да се лиши доброволно от земите и честта си. И знам още, че който ми прави подобно предложение, нито е мой доброжелател, нито има желание да закрепи честта ми, нито ме обича повече от българите и куманите...

При последните думи тясното лице на Анри се изопна в горчива скръб. Всички присъстващи извиха гневни погледи към наместника, някои се отправиха към него, обсипаха го с ропот и закани.

Тогава Конон дьо Бетюн отиде в двореца на кралицата да попита Маргарита от името на императора дали е дала съгласието си за исканията на наместника. Кралицата отвърна, че ще си помисли и ще отговори на следния ден.

И това бе единствената надежда на ломбардите. Защото всички войски на Анри бяха вече влезли в града.

Ала когато на следния ден те научиха, че кралица Маргарита е дала доверието си на императора и е отрекла да се съгласи с тях, Биандрате разбра, че губи играта. Опита само като последно средство да поиска определението на съд, който да разреши спора. Но Анри ловко отклони това тяхно желание. И на 6 януари 1209 година в църквата „Свети Димитрий“ той тържествено посвети малкия Димитрий в рицарско достойнство.

А на Биандрате повери кралските хоругви и го накара да даде отново клетва за вяност на Маргарита и сина ѝ.

Графът направи всичко, каквото поискаха. Ала в същото време тайно изпратени гончийи бяха занесли заповедите му до крепостите Сер и Христопол да се въоръжат против Анри и Маргарита.

Когато кралицата научи за новата измяна на Биандрате, гневът ѝ преля в буен устрем. Тя веднага свика парламента в кастела си, помоли императора да присъства и се хвърли с грозни упреци към измамния наместник.

Уверен в силата на войските си, Биандрате заяви, че ще ѝ върне Сер и Христопол. Ала Маргарита поиска залог, че той ще изпълни думите си. Тогава Биандрате обеща да ѝ даде какъвто залог намери за добре. Целият парламент реши единодушно, че най-добър залог ще бъде той самият: като остане затворен в кастела, докато кралицата постави свои гарнизони в двете крепости.

Уловен в примка, Биандрате побледня, позеленя, ала не можа да се откаже от думата си.

Обаче решена да отиде докрай в скритата борба с наместника, Маргарита хвърли последния си коз. Ненапразно дъщерята на крал Бела Венгерски бе живяла близо дванадесет години в двора на василевсите и бе научила тънкото им лукавство. Тя се обърна любезно към графа, като с думите си искаше да улучи Биандрате право в сърцето:

— Освен това бих желала да помоля монсеньор императора, като мой законен защитник, за в бъдеще да ми стане поддръжник във всички мои права...

— Щом е така, мадам — отвърна веднага наместникът с разкъсана от гняв душа, — аз давам на драго сърце съгласието си императорът да ви поддържа във всички права. Тогава моето регентство става излишно и вие бихте могли много лесно да го получите обратно...

— В такъв случай — го прекъсна бързо кралицата, която очакваше тия думи — аз бих го приела с удоволствие обратно, ако вие желаете това.

И тя го погледна с едва забележима присмехулност.

Биандрате прехапа устни.

След това извади от ръката си наместническия пръстен, поклони се и ѝ върна регентството над цялото Солунско кралство.

По даден знак от Маргарита двама стражи го отведоха навън. В мига, когато той прекрачи прага на залата, прав и безмълвен, в сърцето му се затвърди завинаги отдавна назряло решение.

Анри трябваше вече да пази от граф Биандрате не само царството и честта си.

А и живота си.

ГЛАВА XVIII

— Виж, това платно мама е поръчала чак от Тулуза. Само там работят такава коприна, нали е тънка като паяжина? Тия килими са от Дамаск. А това сандъче от слонова кост е донесено чак от Антиохия — Никейската. Гледай каква чудна гривна от сив кехлибар. Взехме я от един търговец, който я намерил в Родос. Този маргарит пък е от Индия... Вземи го в ръка... Колко тежи!

Добромир взе едрите бисери на дланта си, леко ги подхвърли и остана така с протегнатата напред ръка, замислен, с празен взор.

Белослава отмахна стъклената запушалка на малко кръгло шишенце, пръсна няколко капки уханна вода по ръката си, намаза буйните си тъмни къдрици. След това сведе глава под лицето на момъка, нежно поглади бузата си в гърдите му.

— Това е мускус...

Добромир затвори очи, притисна силно до себе си любимото момиче. Огърлицата трептеше в ръката му, излъчвайки топло сияние от последните лъчи на слънцето, което падаше на полегати ивици през високия прозорец.

Навън бавно забиха клепала. Беше време за втора вечерня.

От прага на тихо откряналата се врата отекна гласът на Зоя.

— Славо, ще дойдеш ли с мене в „Свети Димитър“? Севина и Марина са вече готови и чакат...

Момата бързо се отдръпна. Лицето ѝ пламтеше в кърмъзен огън.

— Ей сега, мамо. Показвах на Мирчо новите неща. Сега ще се облека. Нали и ти ще дойдеш с нас? — се обърна тя към годеника си.

Добромир вдигна болезнено лявата си вежда, сякаш нажежено желязо му бе докоснала някоя стара рана, погледна към княгинята, чиято все още стройна снага се открояваше; тънка и изящна, връз тъмния фон на отворената врата. Погледна към девойката, която бе вперила в него с остра изпитателност едрите си черни очи. След това въздъхна, поглади с нетърпеливо движение челото си.

— Съжалявам. Не мога. Тази вечер съм много зает...

И той посегна към шапката си, оставена на близката ракла. Белослава прехапа устни. В очите ѝ избликна закана. Тя задиша бързо и тревожно. Майка ѝ предпазливо затвори вратата след себе си, отдалечи се с тихи стъпки, докато премине бурята. Свадите между годениците напоследък бяха зачестили. Дори и двете малки дъщери близначки, които се бяха родили малко по-късно след Белослава, вече разбираха, че има нещо необяснимо и чудно в държането на бъдещия зет, затова се обадиха на майка си, че отиват сами на вечернята, придружени от няколко другарки.

— Довиждане... — Добромир протегна ръка съвсем бледен, с безкрайно скръбен взор.

Белослава извърна гръб, скръсти ръце, отиде до прозореца, без да отговори.

— Довиждане, тази вечер съм зает с много важна работа, Славо... не мога да ви придружа... повярвай ми... — повтори Добромир и приближи до нея. Ала тя вдигна рамене, не се обърна, остана все тъй безмълвна, с неподвижен взор. С бързо и решително движение момъкът нахлуи шапката до веждите си, отправи се към изхода. Тогавя внезапно момата изтича, превари го, разпери ръце пред затворената врата:

— Аз знам къде отиваш!

Момъкът се навъси. Синя жила се изопна на челото му.

— Мамиш се, Славо. Пусни ме, ще закъснея...

— Не! Не се мамя... Ти отиваш при тях! Затова не искаш да дойдеш на църква, затова не пиеш вече вино, затова все мълчиш, затова престана да се смееш, затова не ядеш месо, затова не идваш вече на ловни празненства! Знам, знам всичко аз... Затова вече престана да ме обичаш! Да, те са ти по-драги. Аз виждам, че на края ще те отделят от мене съвсем. Мразя ги! Ненавиждам ги! Ала няма да оставя да те отнемат! Няма!

Добромир въздъхна дълбоко. Погледна девойката, която стоеше пред него цяла разтреперана от гняв и мъка. В сянката на дългите мигли очите ѝ излъчваха искри, устните ѝ потръпваха бледи като шипков цвят.

— Аз не отивам при тях, Славо. Вярвай ми. Друга работа ме зове...

— Закълни се! — И тя приближи, надникна дълбоко в очите му.

Той поклати глава. Гласът му срязва натегнатата тишина — остър и бляскав.

— Не мога. Но ти трябва да ми вярваш...

Тя се изсмя. Ядно, високо.

— Не можеш? Защо? Защото те никога не се кълнат. Смееш ли сега да отречеш?

Добромир не отговори. Свали шапката си, запремята я от ръка в ръка. Челото му потъмня.

— Тогава къде отиваш? Защо криеш от мене? Толкова ли малко доверие имаш в нас? — В отпадналия ѝ глас прозвучаха скрити сълзи. Тя отпусна ръце, полека се смъкна връз дървената пейка, която отиваше покрай стената, от вратата до прозореца.

Добромир седна до нея, погали нежно косите ѝ.

— Славо, не мога да ти кажа. Дал съм дума. Ала бъди уверена, че никога не съм те мамил. Тази вечер не отивам при хората, за които мислиш.

Тя бързо вдигна чело.

— Тази вечер! А другите вечери? Защо не искаш да идваш на службите в църква?

— Откак Светия старец Василий гине в манастирската тъмница, не ми дава сърце вече да слушам словото на новия владика. Не мога да гледам оня кръвопиец набожно да се кръсти пред олтара, само на пет стъпки от който лежат останките на Иваница. Не, не мога! Сърцето ми не иска да приеме лицемерната служба на духовниците, които сложиха царския венец връз челото на един убиец... Защото устата им са пълни с мед и угода, с благочестие и смирение, ала душите им са тъмни и грозни като пъкъла... Сърцата им — алчни за земни наслади... Животът им — opakото на това, което проповядват.

Белослава остана дълго време замислена. След това хвърли бързо поглед към момъка. Бледа усмивка разчупи коравата упоритост на лицето ѝ. Тя сложи ръка на рамото му. В очите ѝ сипна ведрина.

— Защо от някое време насам ходиш с такива стари, износени дрехи, храниш се тъй малко, отбягваш веселби и люде...

— Колко бърже досажда веселието на плътта, как лесно се насища сърцето на земните блага... А душата е неутолима... И догонва все по-чисти, все по-недостижими висоти... — пошъпна тъжно момъкът.

Момата плахо спря очи връз вдъхновеното му лице, внезапно засенено от мрачен облак. Пак сведе чело.

Някой тихо похлопа. Надникна старата ромейска прислужница на Зоя.

— Един търговец иска да покаже на светлата княгиня чудни гиздила от Александрия.

— Да дойде — отвърна неуверено Белослава и не посмя да се извърне към момъка, който бързо бе скочил, протягайки ръка към шапката си. — Почакай още малко. Искam ти да ми избереш нещо.

Добромир въздъхна нетърпеливо.

На прага застана дребен сух старец, загърнат с черна наметка, с боси крака, обути в налъми. Той сне качулката от челото си, приближи със ситни крачки, тропайки по зелените плочки на голямата стая.

— Научих, че милостивата княгиня Белослава дирила сърмени колани и мрежи за коса. Това е най-новата носия в Константиновград. Донесоха ми ги от земите на иконийския султан през панаира на Александрия.

Той разтвори една олющена кожена чанта. Вътре блеснаха, навити като змии, плетени колани от сребро и злато, мрежи от сърма, тънки като паяжина, огърлици от ален мерджан, ковани гривни, изкусно изработени пъхти. Отиде към масата в средата на стаята, почна да ги нарежда по аксамитената покривка.

Белослава протегна омагьосана ръце към тях. Погали ги с жаждаци пръсти. Обърна се към момъка:

— Колко ще ми прилича тази гривна от тъмни изумруди. Дали е много скъпа? Мама ще ми я вземе...

Добромир извади кесията от джоба си.

— Колко струва гривната? — попита той със сух и равнодушен глас.

— Десет перпери, милостив болярино — отвърна старецът и едва забележима аленина полази по жълтото му като пергамент чело.

Добромир мълчаливо преброи жълтиците на масата. Белослава плесна с ръце, хвърли се на шията му. След това веднага сложи на ръката си мрачно блещукащите камъни.

— Ах, колко е хубава. Не съм виждала подобен цвят... Хубава стока имаш, старче... Друго какво носиш?

Бледите зеници на търговеца се изпълниха с прозрачен блясък. Гласът му прозвуча чуден, неузнаваем. Той се поизправи, огледа се наоколо:

— Ако можете да пазите тайна, ще ви кажа... Бих могъл да ви предложа много по-скъпоценни неща... — И той заби очи в очите на болярина.

Добромир го изгледа внимателно, лицето му се промени.

— Какви? Покажи ни, старче, няма никому да кажем! — помоли горещо девойката, изпълнена с любопитство.

Непознатият поклати глава:

— Тези съкровища не могат да се видят с очи... Не могат да се похванат с ръце... Те са гиздила на чистите сърца. Те са украсата на нашите просветлени души... Тях не могат крадци да ни отнемат, нито може ръжда да ги хване... Това са елмазите, които ще ни освободят от веригите на Сатанаила, от властта на суетния, измамен, видим мир, за да отправим духа си отново към далечната му прародина... Това са светлите знаци, които ще ни приближат до легионите на Михаила, за да победят по-скоро княза на бездната...

Той издигна ръцете си високо нагоре, гласът му загърмя:

— Елате при нас... Освободете се от тежестта на земните примамки и възлезте към храма на любовта... Тесен и стръмен е пътят към него, само святост и чистота, само себежертва и служба за народното благо могат да ни доведат до неговото преддверие. Покайте се, дорде е още време! Защото противникът дебне и има хиляди начини да ви победи...

Белослава метна незабелязано взор към момъка.

Добромир поглъщаше всяка дума на непознатия с унесени очи и озарено от възторг лице.

Старецът бързо прибра вещите си, затвори чантата.

— Ако искате, мога да ви посетя още веднъж... Тогава ще ви донеса други накити, друга стока...

— Ела! — отвърна кратко и беззвучно момата. След това отиде да го изпрати навън. Търговецът се сбогува и пое отново своя път — от селище в селище, от дом в дом. Той предлагаше стоката си както в болярските дворци, така и в скромния дом на технитаря, влизаше в селските хижи, бродеше по сборове и пазарища.

Когато се връщаше по стълбите нагоре, Белослава срещна годеника си, който бързо слизаше, праметнал късата си наметка през рамо.

— Много закъснях! Довиждане!

Той отмина, без да се докосне до нея, отново станал студен и недостъпен, по-чужд и унесен от всякога.

Белослава влезе в стаята, подпря ръка на стената, склони чело към нея и дълго и неутешно плака. След това се отправи с тежки, отчаяни стъпки към пезула в ъгъла, доля с благоуханно масло кандилото, падна на колене пред лика на божията майка.

От долния кат на палата долиташе едва чуто звукът на станове, тихата песен на тъкачките. Ден и нощ в дома на княгиня Зоя се работеше в усилен труд веното на младата невеста. В една стая везеха тънките коприни, в друга шиеха, в трета плетяха, точеха сърма, в четвърта работеха завивки, опнати на огромни гергефи.

И целият този трескав непрестанен шум достигаше до ухото на скръбната девойка като тънък присмех.

ГЛАВА XIX

В това време Добромир бързо се спускаше надолу към портите на Трапезица. Мина по моста, който отвеждаше към Царевец, упъти се по дължината на Етъра. Ала след малко трябваше да се отдръпне край самите стени на къщите, за да стори път на някакво пъстро шествие, което заприщваше широката улица край реката.

По прозорците нависнаха кичури любопитни, по портите изскочиха жени и деца. Отвсякъде почнаха да се стичат многобройни люде. Натегнала от сенките на здрача, цялата крайбрежна улица внезапно пламна в кърваво море светлина, струяща от веещите се борини.

Най-напред препускаха стражи, които размахваха копия, за да се стори място на новия преславски епископ Костадин, избран на мястото на неотдавна починалия stareц Сава. Подире им следваха послушници, които носеха голям посребрен кръст. Възседнал на бяло муле, покрито със скъпа покривка от зелена коприна, епископ Костадин — кръгъл и румен, с мазно лице и бистри хищни очички — благославяше народа с вдигната ръка. Ограден от всички страни с въоръжени блюстителите, последван от множество свещеници и монаси, Костадин идваше в Търнов, за да се представи на заместник-патриарха — епископ Марин, — който бе избягал от Скопие при нахлуването на Стрезовите войски. Филимон, който бе казал тайно добра дума в полза на Асеновите синове, бе паднал в немилост и заточен.

На две стъпки вдясно от новия епископ яздеше някакъв строен, хубав момък, с кръгли черни очи.

— А този кой е? Кой е? — шъпнеше глухо тълпата.

— Протопоп Никола — се обаждаха някои и се споглеждаха многозначително.

Шествието отмина сред виковете на посрещачите и крясъците на стражите. Добромир продължи пътя си, отвратен и гневен. И това трябваше да доживеят. Неукият вятърничав пияница Костадин, племенник на новия логотет Николица, бе избран за епископ въпреки желанието на народа и клира. Но цар Борил бе наложил волята си...

Добромир пое по една тъмна стръмна уличка и почна да се оглежда встрани и назад. Изтръпна. Далече в мрачината на широките стрехи се таеше някаква висока сянка. Когато Добромир отново тръгна, дочу леки стъпки да следват подир него. Тогава той промени посоката на пътя си, кривна встрани и се запъти към градските порти. Там се тълпеше гъста навалица, току-що пристигнали иззад Истъра кумани, които Борил бе наел за похода против Стрез. Куманите нахлуваха като светъл поток с рошавите си бели кожуси през големите градски порти. Всеки от тях бе въоръжен с лък, копие и водеше подире си по десетина коня, стиснал в десница юздите на две-три от най-добрите, докато останалите сами припкаха подир господаря си, дребни и жилави като самия него. На шиите им висяха торбички с храна за дълъг поход. Ала тия малки кончета бяха най-издръжливите в света: за един ден и една нощ можеха да вземат път, който други коне вземаха за шест дни...

Добромир се вмъкна сред шумящата тълпа наемници, смеси се с тях, отмина повлечен от буйния им порой. След това внезапно се отдели, блъсна се в двора на една позната къща, оттам излезе през една задна вратичка, изтича из гъстата мрежа криви улички. Стори му се, че отново звучат подире му ония тихи стъпки, престана да бяга, тръгна бавно и спокойно с равнодушни крачки и като наближи една ниска дървена порта, бързо се озърна, внезапно я откряна и изчезна зад нея. Портата се затвори тъй безшумно подире му, както и безшумно се бе отворила, сякаш раздвижена от невидима ръка.

В полумрака на двора Добромир пошъпна:

— Всички ли са вече събрани?

— Отдавна... — отвърна някой съвсем тихо.

Когато влезе в мазето, където зад яко залостени кепенци, под мъждукащата светлина на жълта вощеница, десетина мъже говореха с притихнали горещи гласове, всеки млъкна за мит и го изгледа. Младият Витлеем, който се бе завърнал от Рим поради обтегнатите, хладни отношения между Борил и папата, стана и се отправи към брат си.

— Къде се бави толкова? Не можа да чуеш най-чудните новини.

— Затова пък видях най-чудното шествие. Новият владика пристигна в Търнов.

— Костадин ли? Оня безстиден пияница? Оня богоненавистник ли? Оня невежа ли? — се изтръгна от устата на всички.

— Да, с очите си го видях. Значи, все пак Борил е успял да наложи своето мекере.

— Ами как ще служи в църквата този простак, който не знае дори да чете? — възкликна коместибуляр Сергей с дълбокия си гърлен глас.

— С него пристигна и протопоп Никола. Той ще се грижи за тази работа — каза с горчивина и отвращение Добромир.

— Кой ти се грижи за службата! И кой за поучаването на народа... Това са дребни работи. Нали Костадин ще прибира десетъка^[1] от владишките имоти в Преслав. А тя е най-богатата епархия. Това е по-важно... — въздъхна глухо алагатор Георги и поглади с гневно движение голото си теме.

— То не се знае дали десетъкът ще отива в джоба на Костадин или в джоба на тоя, който го е сложил на това място... — се обади боляр Хрелко и студените му сини очи блеснаха с коравата светлина на скъп камък. — Сякаш не му стига, дето пилее наследството на царкинята като неин пръв настояник.

Всички навъсиха вежди и замлъкнаха. В стаята влезе с тихи стъпки съпругата на катепан^[2] Дан, донесе поднос с плодове и отново излезе безшумно като сянка.

— На най-негодните, на най-долните люде се дават най-висшите и отговорни служби. Ето че кастрофилак Видул е преместен към западната граница... — каза великият боляр Шишман.

— Кой ли ще го замести? — попита побирчията^[3] Недялко.

— Във всеки случай нито ти, нито аз — каза боляр Драгота с лека усмивка.

Преди няколко месеца Добромир би изслушал с горещо любопитство тази новина. В Търнов се откриваше нова служба. Дали Борил нямаше да му я повери? Ала сега други мисли дълбаеха сърцето му в тъмна тревога.

— У нас не е добре, ала в тугинско^[4] е още по-зле... Научих, че в Алемания владиците прибирали в джоба си парите, които народът дава за новия кръстоносен поход... — се обади севаст^[5] Димитър, който бе дошъл за събранието чак от Червен^[6]. — А знаете ли в Северна Франция каква буря се свива против албигойците? Новият поход се

готви против тях всъщност... Папата не може още да прости на тулузкия граф, че неговите люде убиха легата му Пиетро де Кастелнау. А северните барони на Франция смятат, че ще им бъде по-лесно и по-изгодно да изпълняват обета си за нов кръстоносен поход в собствената родина, отколкото да ходят да гинат в далечните източни пустини... Начело на този поход са застанали неверският граф, бургундският херцог, граф дьо Сен Пол, който е братовчед на краля, граф Симон дьо Монфор... казва, че са събрали вече близо 50000 души. Всички с червени кръстове на гърдите... — Той спря задъхан, заруменял. Изглежда всички с изпитателен взор.

— У нас се разпространява много силно богомилското учение — каза замислен боляр Драгота. — То никне навсякъде тъй бързо, че едва ли имате представа какви страшни размери е вече взело из цяла България... Даже казват — и Драгота понижи гласа си, — че новият папа, който си избрали, бил българин и нему се подчинявали всички еретически църкви по света... От Милано до Тулуза, от Лион до Зара, от Орвието до Мец...

— А кой подклажда цъфтежа на богомилството? — се разнесе кроткият и спокоен глас на боляр Илиица, който досега бе все мълчал и слушал.

Всички се извърнаха към него. Впериха очи в дребния мъж с посивели коси край голямото чело, с ясни очи и бледо, изпито лице. След това се изгледаха крадешком един други.

Те всички бяха приятели, събрани заедно в името на една цел. Ала недоверие и съмнение изпълваха сърцата им. Какво криеше всеки един в тайните кътове на душата си? Какво потуляше в мисълта си? Кой от тях беше богомил, кой бе наполовина вече привлечен, кой бе противник на еретиците, кой се канеше да става свършен?

— Защо богомилството взема такива широки размери? — продължи бавно Илиица, ала гласът му ставаше все по-дълбок и страстен. — Защо то се обявява против църквата и властта на епископи и клирици, защо то проповядва неподчинение на властта? Не са ли немотията, тегобите, непосилният кумерк, гладът и неволята, които тласкат народа там, гдето му обещават правдини и човешко съществуване? Отроците искат земя, париците^[7] искат свобода, свободните селяни искат почтени побирчини... Че е ли самата власт, не са ли самите епископи, които със своята недъгавост, със своето

невежество, със своите беззакония, със своята алчност към земни блага разпространяват недоволството и бунта?

Всички мълчаха, углъбени в тежък размисъл.

— Ние всякога сме били единни, когато чувстваме доверие в ръката, която ни води! — се обади буйно стотник Дан. — Когато бяха живи Белгун, Петър и Иваница, пак имаше данъци, пак имаше тегло. Ала търпяхме, стискахме зъби, давахме всичко, защото жертвите и усилията ни се увенчаваха с успехи! Отвоювахме от ромеите свободата си! А сега? Накъде ни води Борил! След грозното поражение при Филиповград той се мята като риба на бряг и не може да намери покой от понесения позор. Днес кипи в ярост против Стрез, съюзява се с епирския деспот против него... Утре се съюзява с Тодор Ласкарис против Ерик Филандър, дебне латините, ала не смее вече да излезе в открита бран с тях... Не бих се учудил, ако утре чуя, че се е съюзил със Стрез против епирския деспот или с Ерик против Ласкарис. И това чудо става...

— Борил може и с нечестивия триж проклет сатана да се съюзи, стига той да му закрепи престола! — извика буйно презвитер Константин. — Там е цялата работа!

Изведнъж всички изтръпнаха, заслушаха се. Навън откъм стълбите се зачу бърз, сподавен глъч. Ледена ръка стисна сърцата им. Някой бързо слизаше надолу и разговаряше с жената на катепан Дан, която припряно му отвърщаше с неспокоен и развълнуван глас.

— Днес усетих, че някой ме следи — продума тихо Добромир и впи очи към вратата, към която всички се бяха обърнали, поглади тревожно къдравата си кафява брада с червеникав отсенък.

Кой можеше да бъде? Никой от съзаклятниците не липсваше.

На прага застана Ожие, валетът на царкинята. Зад него се мярна тревожната сянка на катепанката. Ала не, това не бе Ожие. Неколцина, от мъжете наскочаха. Изведнъж всички извикаха. Валетът разгърна наметката, свали шапката си.

— Имам писмо от Йоан-Асен!

Мария приближи до изумените люде, извади от джоба на елека си сгънат на четири пергамент, разпери го, буйно го размаха във въздуха.

Пет-шест ръце едновременно се протегнаха към скъпоценното послание, грабнаха го. Десетина глави се струпаха над разгънатия

лист. Едва когато премина първият възторг, съзаклятниците се сетиха да питат младата девойка как може по това време да бъде на това място.

— Марийо — каза великият боляр Шишман, — съзнаваш ли на каква опасност се излагаш? Никога вече да не си повторила тази безумна дързост! Как можа да дойдеш дотука, кой те доведе, как узна за скривалището ни, когато всеки път се срещаме на различно място? Говори, за бога!

Всички я заобиколиха поразени, изтръпнали от смелостта на момичето.

— Не се безпокойте — каза царкинята, — сега в Царевец знаят, че съм в палата при Света гора, а в Света гора знаят, че съм на Царевец. Оставете на мене. Работата е добре нагласена. Царят е на лов из планината. Царицата е получила нови платове от Солун. Никой няма да ме подири. А пък Ожие и Валентин ми са изцяло предани и няма да издадат нищо. Дори сам Валентин днес е дебнал по петите болярина Добромир, за да ви изкопае гнездото... Аз го накарах. Облякох едни дрехи на Ожие и дойдох... Можех ли да се стърпя да чета сама новините от Йоан? Щях да полудея, когато Ожие ми донесе скришом писмото, което един татарски войвода му предал на пазара...

— Все пак обещавай, че никога вече няма да се излагаш на подобна беда... Представи си, че ни обградят, заловят и намерят и тебе между нас? Борил няма да знае пощада...

— Нямам никакво намерение да давам подобно обещание — каза весело Мария, — защото отсега нататък в списъка на вашите верни люде ще трябва да запишете и моето име. Не забравяйте, че съм дъщеря на цар Иваница... И моя първа длъжност е да работя за отмъщение на неговата смърт.

Тя сви устни в упорита черта също тъй, както и баща ѝ имаше навик да прави, когато някой се противопоставяше на желанието му. Сините ѝ очи се изпълниха с гъста светлина. Тя изправи глава.

— Не ме ли искате? Или смятате, че не мога да пазя тайна?

Всички изгледаха младата мома с тревога и тайно възхищение. Сякаш сянката на Калояна се бе изправила из отвъдния свят и отново им говореше с коравата твърдост на своята несломима воля.

И склониха чела в мълчаливо съгласие.

[1] Десетък — данък една десета от житото, виното, меда, сеното, овцете и др. ↑

[2] Катепан — жупан, управител на жупа. ↑

[3] Побирчия — данъкосъбирач (прахтор, ватах, аподохатор, перперак и др.). ↑

[4] Тугинско, тугинец — чуждоземно, чуждоземен. ↑

[5] Севаст — висока титла, давана от царя. ↑

[6] Червен — град, близо до днешния Русе. ↑

[7] Парици — зависими селяни, крепостни. ↑

ГЛАВА XX

Пълна месечина заливаше с мека бяла светлина затихналите храсти и ливади, голите стени и чукари, които се очертаваха с мощни линии в чистата прозрачност на небето, сякаш изсечени от сребро.

Беше светло като ден.

Леко шумоляха тъмните борове, залюлени от родопския вечерник, издъхващи влажен дъх на здравец, росен и чубрика. Далече в глъбините на леса отекваше ромонът на потоците, които скачаха от камък на камък надолу към реката, тихо зовяща с равния си плясък. От време на време вик на кукумявка разчупваше величествената тишина на планинската нощ.

Откак бе чула подвижният мост на крепостната стена тежко да изскърцва зад гърба ѝ, сякаш криле бяха поникнали на Мавруда, тъй леко и бързо се спущаше момата надолу по грейналите пътеки между два реда цъфнали храсти от глог. От време на време тя се извъръщаше гузно, да не би някой да забележи, че не отива по посока на дома си, в края на селището, а се отправя към колибите на дърварите. В крепостта тя бе казала, че снаха ѝ се внезапно разболяла и я викат къщи да погледа братовите си деца.

Като стигна до една катуна, ниско прихлупена в земята, с широк комин от върбови пръчки и сламен покрив, тя тихо похлопа на единствената врата, която служеше също и за прозорец, послуша се и без да чака отговор, влезе вътре. Слезе няколко стъпала надолу в земята.

Старата дребна женица, която шеташе около огнището, бързо се обърна и попита:

— Донесе ли всичко?

— Донесох.

Мавруда въздъхна тежко, отметна плитките си от раменете, разтърси глава и седна край огъня. След това разгърна вързопчето, което носеше под елека си.

— Ето... Тази сутрин рано при изгрев-слънце набрах синя комонига, чемерика и жълт алтон.

Старата Елвана взе билките, натопи ги в едно менче с вода и ги остави да врат на огъня.

— Ами другото?

— И него нося...

Момата взе от джоба си плетена кесийка и извади оттам два-три черни лъскави косъма, свити на топче, парченце сърмен колан, няколко отрязани нокти, къс от копринено елече...

Старата грабна нещата, червените ѝ очи светнаха с кървав блясък, тя отиде под пламъка на бялата борина, закрепена над вратата, и дълго ги разглежда. След това кимна няколко пъти, измъкна по две-три влакна от сърмения колан и коприненото елече, прибави космите и ноктите, извади от една калаена кутийка две счупени игли и няколко трънки, свърза всичко на възел и го подаде на Мавруда.

— На. Това ще го сложиш в потайна доба под камък на кръстопът. И точно когато месечината превали над Сечената скала, ще го залееш с водата, дето ври хе там. Каквото прокълнеш, ще се сбъдне. Само не забравяй, като изговаряш клетвата, да си свалиш пръстена. Иначе не хваща.

Мавруда скри възела в пазвата си, скръсти ръце. Мълча дълго, заслушана в прашенето на боровите клонки. Отражението на пламъка зачервяваше русите ѝ коси. Мургавото ѝ лице бе неподвижно и безстрастно, сякаш издялано от дърво. Най-сетне тя каза:

— Искам да ми направиш още една магия. За мене. Искам да ми дадеш нещо, от което пак да му стана драга. Не е достатъчно само да ги разделя. Той може после да си намери друга...

Старата измърмори нещо, рови дълго в една проядена, изгнила от влагата и времето ракла.

— Ще имаш ли още петдесет аспри да ми дадеш?

— Не щеш ли жълта перпера^[1] с трендафил по средата? — отвърна ядно девойката.

— Двадесет даваш ли? — и вещицата простря алчно костеливата си мургава ръка.

— Давам, ала после, бабо Елвано. Като хване. Засега ще ти донеса само един товар бяла борина, ще има да си светиш цяло лято.

Старата сопнато се извърна, изду сърдито изпъстрената си с черни петна долна устна, нечуто прошъпна: „Треснал те свети Илия! Дано те стрела прониже!“ — и пак почна да рови из раклата.

След дълго мърморене и дирене тя извади от една медна кутийка голяма сребърна пара със заострен край. Подаде я на момата.

— Трябва да уловиш жив лиляк^[2], да му прережеш гърлото с тая пара, да го изсушиш и да зашиеш едно от крилата му заедно с нокътя в елека си... Ще видиш как всички ще почнат да тичат подире ти като пчели на мед...

Светлите очи на Мавруда блеснаха студено. Само гласът ѝ се прекърши, когато пошъпна съвсем тихо, сякаш на себе си:

— Що ми трябва всички... Само той да не ме гледа вече с тоя зъл поглед...

И тя сниши глава на коленете си, захълца глухо и сподавено. Старата свали менчето, прецеди билките, наля водата в едно пръстено крондилче. След това изтича до вратата, надникна навън.

— Хайде, бягай по-скоро, че ми се струва, като да се връщат синовете ми.

Когато Мавруда излезе от дъбравата и наближи друма, за миг си помисли, че няма да има повече дързост да стигне до определеното място. Тъй дълбока и тайнствена бе кротостта на гората, тъй дебнещи бяха сенките на огромните борове. От време на време тъмни облаци закриваха светлия лик на месечината и тогава тревожна полумрачина съгъстяваше пълната със заплаха тишина.

Ала изведнъж тя се сепна, кръвта ѝ се вледени. Някъде из глъбините на гората измуча крава.

— Месечината е слязла на земята и сега пак иска да се качи горе: Тако ми свети Рангел, ако вече стъпя на това място... — пошъпнаха изстиналите ѝ устни. И тя хукна назад.

Ала насред пътя се спря. В жилите ѝ кипна резнякът на младостта: буен, неукротим. Злобата и огорчението замъглиха взора ѝ. И тя отново видя да израства пред нея една от многобройните картини, които я преследваха ден и нощ...

Връз площадката на една от бойниците искри небето, цялото посипано с трепкащи ситни звездици. Слав и деспината се разхождат край назъбените стени, обвеяни от свежия вечерен хлад. Той е обвил десница около кръста ѝ, а тя, омразната латинка, се смее с тънкото си гласче и му бъбри нещо на проклетия си неразбран говор. А витите ѝ гривни дрънчат тъй среброзвучно, като звънчета... И деспотът не може да откъсне взор от очите ѝ — тъмносини като гроздови зърна...

Мавруда стисна до болка пръстения крондил, сякаш искаше да го счупи. Черно було замрежи очите ѝ. Огнена ненавист цяла я изгори.

— Ще отида, ще отида...

И тя отново се върна назад, нагази росните ливади, стигна до друма, намери кръстопътя. Преди да подири камък, тя сложи под езика си стрък изсушено жълто самовилско цвете, да не я срещат нехвелити неща. Подири наоколо. Погледът ѝ спря върху един малък гладък къс от плоча. Тя го занесе в средата на кръстовището, сложи под него магията, свали пръстена си, изля билиарската вода, гласно изрече три пъти заклинанието си...

И последният черен облак отмина. Месечината отбули ясно лице, заля с млечни отблясъци всички скали, пътеки, ливади. Задуха хладен вятър, залюля се гората в широк неспирен шъпот, заскърцаха клони, затрепкаха листа. Из тишината изплуваха хиляди чудни глъхнещи звуци, сякаш плясък от води, едва доловим женски кикот... Вихър се изви по друма...

Мавруда усети как остри бодове се забиват в главата ѝ, краката ѝ натежаха като олово.

Самодиви, самодиви се къпеха във вира... Не дай боже, ако им беше нагазила ризите по моравата...

Тя се огледа наоколо, прекръсти се, духна и плю в пазвата си.

И изведнъж със сетни сили се отърси от вцепенението си, което я беше смазало, спусна се по белите пътеки, разсечени от сенките на леса, изчезна зад трептящите храсти.

В далечината се издигаше кръглият силует на крепостта, окъпан в светлосин въздух, невероятен като сън.

След няколко седмици Мавруда отново отиде при вещицата. Оплака ѝ се, че магията не била хванала. Напротив, деспотът бил повече от всякога заплепен от жена си. А латинката от ден на ден ставала по-хубава: млада и свежа като зората.

Старата я изглежда изпод вежди.

— Тогава остава само едно. То поне не може да сбърка. Приемаш ли?

Момата се поколеба. Червеното ѝ лице пламна още по-ярко. Но това трая само един миг. С угаснал глас тя каза:

— Приемам.

[1] Перпера — жълтица. ↑

[2] Лиляк — прилеп. ↑

ГЛАВА XXI

Най-сетне, едва след няколко месеца непрестанна бран против ломбардите, рицарят Ансо дьо Кайо намери малко свободно време в Тива, за да изпрати по-обширно послание до своята жена в Константинопол.

— Belle dame — пишеше рицарят на любимата си съпруга, — ако е нужно да ви разправам от началото до края за всичко, което преживяхме през последните месеци, пратеникът ми ще трябва да ви донесе цели томове пергаменти. Надявам се, че ще мога скоро вече да ви прегърна заедно с малките ни синове и да ви разправа за всичко, което трябваше да изпитам от нашите ломбардски другари. Безброй пъти императорът опрости вероломствата на Биандрате и безброй пъти коварният наместник пречупва думата си и си послужи с измама. Когато Биандрате обеща, че ще върне Сер и Христопол, ако го пуснат да отиде там, придружен от наши хора, в същия миг той изпратил тайно гончий до кастелана на Христопол с повеля да не пуца императорските войски и да ни нападне. Тогава го хвърлихме в подземията на Сер, който вече бе паднал в ръцете ни. Между това императорът получи вест от граф Роландо, кастелан на Платамона, да му отиде на помощ против ломбардите. Но в същото време изменникът Роландо затворил вратите на Платамона и дебнал нашите в един проход. За да ги накаже, Анри веднага вдигна всички войски и тръгна на поход против непокорниците, които бяха струпали главните си сили в Тесалия. Не бихте могли да си представите с какви мъки и загуби преминахме дълбоките и студени води, колко коне се изподавиха, колко души премръзнаха. Все пак, преди да ги нападне, той за последен път изпрати люде до бунтовниците, за да им предложи мирно разрешение. Ала надменните безумци пратиха отговор, че няма да се споразумеят, дорде Биандрате не бъде пуснат на свобода и не му се върне регентството, дорде императорът не се върне в абатството на Кордиак, където ще му отдадат нужната почит. А в случай че абатството не му харесва, той би могъл да си отиде право, в Константинопол.

Тези думи нашите пратеници доложиха на монсеньор Анри тъкмо когато той бе седнал да обядва. Най-сетне и неговото чудно търпение се изчерпа. Той скочи така буйно, че столът му падна на земята. Тогава Анри се закле, че щом те не искат да имат мир с него, той ще ги накара и със сила да му се подчинят. Какво да ви кажа? Водихме жестока бран и победихме. Обсадихме и превзехме най-главните крепости: Лариса и Тива. А Албертино Каноса, Равано далє Карчери и Амедео Буфа заедно с всички останали безумци преклониха глави и се подчиниха на императора. Така се сключи мирът. Тогава отново милостивото сърце на Анри склони на молбите на ломбардите, проводи свои люде да освободят Биандрате и да го доведат в Тива за помирение. „Обаче неверният граф отклонил пътя си от Тива, като се отправил право за Евбея. Когато Поанс дьо Лион се върна без него, всички останахме смаяни от дързостта на наместника, който казал, че няма никакво намерение да се подчинява на Анри и че отивал в Евбея да събере останалите си верни люде, за да си отмъсти за всичко, сторено с него.

Можете да си представите с колко гняв се изпълниха нашите сърца. Ала мъдростта и търпението на Анри удивиха всички ни. Той реши сам да отиде в Евбея и да склони непокорника към помирение. Напразно го увещавахме да не излага живота си. Анри замина за Атина, където веднага отиде да се помоли в църквата «Света Богородица». След това преспяхме в някакво малко село, преди да се качим на галерата, която щеше да ни отведе на остров Евбея. През нощта в селището пристигна тайно рицарят Бодуен дьо Па и съобщи, че Биандрате подготвял убийството на императора. Затова ще бъде по-добре да не отива там.

Нима император Анри бе човек, който ще се изплаши от подобна закана? «Не знам какво ще се случи — каза той, — но ще отида.» И замина сам, придружен единствено от мене, Равано далє Карчери и тридесет рицари. В Евбея местното население ни посрещна при звуци на тропети и барабани, с биене на църковни камбани, с песни и хоругви. Там отведоха Анри в най-главната им църква, гдето той дълго остана угълбен в гореща молитва. Защото бе научил от тамошните верни люде, че предателите са решили да го убият, като спи.

Първата нощ нищо не се случи. Всички помолихме императора да си заmine. Но той не се съгласи и остана още два дни в Евбея. Кой

знае от що — дали ломбардите се засрашиха от смелостта му, или се изплашиха от буйните слова, които Равано далече Карчери каза на Биандрате, заканвайки се, че няма да позволи да се посегне на императора, без да отмъсти на убийците му, — ала монсеньор Анри се върна жив и здрав в Тива, където хората му го чакаха, обзети от страшна тревога за забавянето му.

Снощи в замък на Тива имаше големи тържества и веселия. Всички вярваме, че скоро ще се качим на един наш кораб, който се очаква всеки миг да пристигне, за да ни отведе по домовете ни.

Довиждане, мадам, надявам се, че ще ви заваря здрава и бодра. Поздравете и целунете моите два сина. Ваш предан съпруг — Ансо дьо Кайо.“

Рицарят сви пергамента, върза го с копринен шнур, натисна с пръстена си горещия печат. След това предаде посланието на гончията, който заминаваше с пощата за Константинопол.

Ала не мина и един час от заминаването на гончията, когато морни пратеници долетяха с потънали в пот и пяна коне и донесоха вестта, че българският цар Асен-Борил трупа безброй войски на северната граница и се кани да нахлуе в земите на императора.

Наскоро изтичаше срокът за мир и приятелство между латините и Тодор Ласкарис. Михаил Епирски бе коварен и неверен съсед. Стрезомир също бе враг.

Пред общата опасност, пред многобройните врагове, които стягаха като обръч Латинската империя, граф Биандрате отложи мига на своята мъст, преклони глава и прати хора да преговарят за помирение с императора. Анри му върна на драго сърце регентството, но с условие, че ще го дели заедно с граф Бертхолд фон Катценеленбоген. А брат си Йосташ остави като закрилник на Маргарита и малолетния Димитрий.

След това събра всичките войски и потегли към българската граница.

ГЛАВА XXII

Тежки теменужни сенки бяха притиснали всички околни равнини и долини, само облаците и назъбените бойници на кулата горяха в алени отражения от последните лъчи на залеза, когато между страхотните скали на тесния проход, водещ към крепостта, се явиха войските на цар Асен-Борил.

В калето на просекския владетел усетиха приближаването на врага повече чрез грохота на многобройните конски копита, на рева на куманите. Дрънченето на оръжията, бойните викове на влашките наемници, отколкото чрез соколовия взор на стражите. Защото дълбоките вардарски клисури, които заграждаха крепостта, пречеха да се проследи с разгърнат взор това, що става в равното.

На какво се надяваше цар Борил, когато се реши да обсади тази непристъпна крепост? Не беше ли я обсаждал преди десет години безполезно византийският император Алексей?

Ала търпението на Борила се бе изчерпало. Всеки ден гончии му носеха вест, че недоволници войводи, чиито крепости граничеха с владенията на Стрезомир, се разбунтували, отцепили се и се присъединили към ненавистния съперник.

Заграден отвсякъде, най-сетне Стрезомир ще трябва да избира между предаването или гладната смърт. Борил бе готов да го държи в обсада дори две години. Но с това примамно гнездо за размирия трябваше да се свърши веднъж завинаги!

Цяла нощ горяха огънове по всички кули на крепостта. Закрит зад тесния отвор на една бойница, заграден от преданите си люде, Стрезомир дебнеше най-слабия шум, най-нищожната светлина, която от време на време трепваше в стана на царските войски. В това време стражи залостваха здраво вратите на калето, приготвяха пращници за хвърляне на камъни, трупаха в бойниците стрели и лъкове, гавелоти и метателни копия.

И Борил не мигна тази нощ, вперил взор от прага на шатрата си към десния бряг на Вардара, върху чийто завой се издигаше на недостъпен полуостров, горе в задоблачните висини, орловото гнездо

на омразния му враг. Той тръпнеше от нетърпение да види в ръцете си този, който събираше около себе си всички недоволни, всички опасни люде на държавата.

Когато на разсъмване водите на Вардара изникнаха като бледо сребро сред зачервените от зората скали, влашките и кумански наемници пъплеха вече като гъст мравуняк към главната порта на крепостта, достижима само от тази страна. Защитени от ловки щитоносци, подривачите вече почнаха да подкопават стените. От бойниците на първата преградна стена Стрезомировите войски хвърляха отгоре им камъни и вряла вода, дъжд от стрели и гавелоти.

Заобиколен от няколко войводи, облечен в ризница, с нисък кръгъл шлем на главата, от който се спускаше към раменете му мрежа от ситни железни халчици, Борил наблюдаваше битката от една добре закрыта скала. С гневни викове и закани той насърчаваше, подстрекаваше, проклинаше. След това заповядваше да се донесат въжета, които се прехвърляха с дълги извити куки към върха на стените, и насърчаваше по-дръзновените си войскари да се изкатерят нагоре.

Като тъмна вълна се плисна царската войска към стените, удари се в тях, отдръпна се, пак се блъсна. Грозните викове на куманите изпълваха въздуха с дълъг гневен трепет. По тесния път на дефилето, между плясъка на Вардара и отвесните високи стени, се зададоха като огромни буболечки обсадните балисти и катапулти, ариети и галери. След тях следваха многократни кули, влачени от по осем чифта коне.

Войските отстъпиха място на машините, които трябваше да им проправят пътя. Най-напред се наредиха ариетите, които с помощта на вериги, лостове и дебели въжета блъскаха със страшна сила тежки греди в стените. Подир тях взеха място балистите и катапултите, които мятаха към бойниците и вътрешността на калето грамадни камъни и стрели гавелоти. Най-накрая приближиха високите дървени кули. С подедни мостове те издигаха високо във въздуха железни площадки, направени във вид на огромна лопата, натъпкани с по двадесетина бранници, които се изсипваха като железен поток в бойниците над главната порта. Щом стъпеха вътре, веднага защитниците се хвърляха отгоре им и ги посичаха на място. Ала докато те се разправяха с първите нападатели, веднага след тях нахлуваха нови в помощ на първите. Под самите стени, закрилян от защитна галера, изградена от

мед и тухли, цар Борил зовеше към дързост своите люде. Гласът му, висок и страшен, се издигаше сред грохота на битката като дълъг, отчаян ек на едно унижено до смърт сърце.

Внезапно нападението спря.

Замлъкнаха барабаните, ожесточените крясъци. Сред гъстите редици на царските войски настана смущение. Стрезомир смъкна наличника си, подаде за миг глава извън кулата.

Явно беше, че нещо се е случило.

В това време цар Асен-Борил се бе оттеглил на закрито място и слушаше пристигналия от Епир гончия.

Това, което запотеният и морен вестоносец му разказваше, бе толкова неочаквано и невероятно, че в първия миг не му достигна нито сила да извика, нито воля да запита за повече подробности.

Облегнат тежко на меча си, с наведена напред глава, Борил дишаше по-задъхано, по-морно и от самия гончия. Мътни облаци забулиха за миг челото му и на всички се стори, че той залитна. Ала с рязко движение Борил вдигна глава, челюстите му се сгърчиха в нечовешка болка. Даде мълчаливо знак на войводите да изоставят нападението и да го последват към стана.

Изплашен от внезапното завръщане на Ерик Филандър с всички свои бойни сили, епирският деспот Михаил се отметнал от съюза с българите и станал васал на латинския император. А за да бъде скрепен този съюз по-ярко, Михаил дал дъщеря си за жена на граф Йосташ, брата на императора, заедно с една трета от цялата земя. И сега съединените войски на латините и гърците се готвели да нападнат Борила, идвайки на помощ на Стрезомира. А и Слав бил отново готов да потегли със своите люде, да му загради пътя за връщане и да си отнеме загубения Мелник.

Бяха паднали в клопка...

Нека друг път пак да вярва на ромейско обещание. И уж мислеха с дружни сили да изгонят проклетите пришелци от полуострова... Как бе можал да се измами в лъжливите им обещания? Нима ромеите не бяха предали Сер на Ерик Филандър, когато ломбардите бяха повикали на помощ българите против императора? За кой път вече трябваше да се увери, че думата на ромееца е по-невярна от тъмното Понтийско море?

По неравния път войскарите връщаха назад стенобитните машини, събираха се на купчини, тихо разговаряха, недоумяващи, любопитни.

Седнал на ниско столче в шатрата си, със скръстени ръце и оборено чело, Борил прехвърляше всички възможности, които му оставаха. А те не бяха много: една-единствена. И той смело реши, че не трябва да губи миг в колебания, а сам да предприеме трудното и опасно дело. Повика протостратор Коча, войводата Костадин и двама от оръженосците си, продиктува на писеца си Иван късо писмо, метна се на коня си.

Останалите войводи се струпаха наоколо му. Накъде отиваше царят сам, незащитен, необръжен? С ума ли си беше да се хвърля драговолно в лапите на оня триезичник? Но Борил махна с ръка, препусна напред сред тълпите от смаяни войскари.

Когато наближи крепостта, той спря на тридесет стъпки и направи знак, че желае да говори с някого. Протостратор Коча приближи до самата стена, забодя на върха на една стрела писмото и с изкусно премерен прицел го отправи към главната кула.

Бойниците забръмчаха като разбунени кошери. Тежко и бавно се спусна подвижният мост, изскърцаха дебелите ковани порти, открянаха се леко и петимата конници влязоха в крепостта.

Сам Стрезомир чакаше насред малкото дворче. Като видя царя, той се затече, пое юздите на коня му, помогна му да слезе.

След това двамата се прегърнаха и целунаха три пъти. От всички страни наоколо им се притискаха бранници, поразени от невиджданата гледка. Те размахваха колчани, удряха по щитовете си, надавайки весели викове. Защото бяха убедени, че битката е свършена и ще бъде скрепен мир между двамата най-упорити врагове.

Горе, в трема, се положи трапеза. През широко отворените порти надойдоха и други войводи. Стари приятели, другари в толкова битки против ромей и латини под пряпорца на Калоян, се срещнаха със замъглени от радост очи. Размесиха се людете на Борила и Стрезомира. Насядаха един до друг на братската помирителна трапеза. Навън войскарите от крепостта и войскарите от стана се заловиха на общо хоро под проточения скоклив писък на гайдите.

Преговорите не траяха дълго.

Борил възвиси Стрезомира в севастократорско достойнство, определи му първо място след владетеля, като му даде пълновластно управление на югозападната част от българската държава.

Така двамата постигнаха твърде лесно, без кръв и жестока братоубийствена разпра, отдавна желани неща. Борил си осигуряваше един верен съюзник против Слав и латините. Стрезомир се освобождаваше от неприятната опека на сръбския жупан.

А общите им сили щяха да се насочат срещу общите врагове на България. При тия условия Борил не се съмняваше, че Ласкарис ще бъде на страната на по-силния. Още повече че сега изтичаше договорът му за мир с латините. Натрапниците в Константиновград и Солун трябваше да бъдат изгонени.

Борил и новият севастократор излязоха навън, на площадката на кулата. И двамата високи. Борил тънък, рано побелял, с леко извити напред рамене. Стрезомир снажен и червендалест, с орлов профил и гъста рижа брада. Като ги зърнаха отдолу, размесените войски нададоха радостни викове. Размахаха копия и пряпорци, хвърлиха шлемове във въздуха.

— Да живее цар Борил! Да живее севастократор Стрезомир!

При назоваване на новото му достойнство аленото лице на севастократора ставаше още по-тъмно, сякаш зряла малина.

А белият Вардар кротко извиваше бляскави води надолу — към бленувания от векове юг.

ГЛАВА XXIII

Деспината на Родопите роди мъртва рожба.

И оттогаз не можа да се вдигне от одъра. Някаква чудна непозната болест я топеше като вощеница. От ден на ден тя линееше все по-бледна, с жълто чело и безцветни устни, отказваше да приеме храна, чезнеше като сянка в меките възглавници.

— Урочасана е — шъпнеха жените в Цепина. — Не е кабил толкова хубост, толкова гиздост, толкова честитост да отминат от лошото око.

Посърнала, заприличала на нежит^[1], госпожа Тамара тръпнеше при мисълта, че Слав ще се върне от Солун, гдето бе слязъл с людете си за сватбата на граф Йосташ с дъщерята на епирския деспот, за да отдаде помощта си против цар Борила и да приеме феода си във Велика Влахия.

Детето се бе родило преди време. Ала още много по-рано Изабел бе почнала да губи веселостта си, да стои дълго време край прозореца на стаята си, подпряла ръка на перилото, загледана безмълвна и неподвижна по цели часове в сините далечини.

За родината си ли вехнеше? За баща си, за сродниците, за любим ли тъгуваше? Тайна мъка ли криеше? Бильосал ли я беше някой?

Госпожа Тамара реши да повика някоя баячка да разгони уроките в пусти гори тилилейски.

Двама стражи слязоха в селището и след малко доведоха старата баснатарка^[2] Доста.

Дори и в просторната високосводеста стая на деспината беше душно. От широко отворените прозорци въздухът струеше като пламък, сякаш слънцето се бе разтопило в бялото нажежено небе. Само острият писък на лястовиците разкъсваше тежката тишина на следпладнето.

Баснатарката напълни една зелена паница с вода, взе с ножиците разгорял въглен, пусна го във водата. От паницата избухна дим и съськ. Тогава тя полека приближи до болната, която лежеше със

склопени очи, и почна да разтрива челото ѝ с корави палци. Беззъбата ѝ уста нечуто фъфлеше:

*Синя птица по синьо небе хвърчеше,
в уста си синя змия носеше,
от синя змия сини ядове капеха,
по бели камъне се пръскаха.
Тъй да се пръснат уроките на деспината!*

Старата вдигна избледнели зеници и погледна паницата, която една прислужница държеше пред нея. Босилковата китка, натопена във водата, леко трепереше.

— Дръж здраво, че ще я излееш! — пошъпна строго баснатарката и впи взор в Мавруда, която, цяла побледняла, стоеше изправена пред нея.

И продължи, като поглаждаше леко слепите очи на младата лехуса:

*Да се очисти като чисто сребро,
да олекне като леко перо,
да премине като слънце през небе.
Аз да бая, Кузман да бай,
света Богородица цяр да дава и лекове!*

Старата поръси деспината с босилковата китка три пъти.

Стресната от внезапното докосване на студената вода, Изабел отвори очи и се помъчи да се усмихне. Госпожа Тамара седна до нея, улови ръцете ѝ, изтри потта, която бе избила като ситна роса по челото ѝ.

— Сега по-добре ли ти е? Искаш ли да хапнеш нещо? Да видиш само какво съм ти приготвила! Бива ли така? Слав ще си дойде днес-утре, а ти така ли ще го посрещнеш? Маврудо, донеси отдолу ястията за деспината! Маврудо, чуваш ли? Май това момиче съвсем се е

подивило, откак си се разболяла... Всички, всички сме си изгубили ума...

След това тя възнагради щедро баячката и я изпрати навън.

Ала като остана сама със старата Доста, госпожа Тамара веднага се разхълца. След това полека изтри очите си, озърна се, пошушна с пеещ, напоен със сълзи глас:

— Ох, не ми харесва, бабо Досто... Няма да я бъде... Не е уроки, не е уроки това нещо... Горко ни!

До устата на баячката дойде една дума, ала тя не посмя да я изрече. Попита само:

— Да не е нагазила из юдино хорище? Или да не им е тътнала нещо на белите и червените? Онази вечер, като се връщах от едно болно дете към дома, видях четири. Людете ме изпроводиха до нашата порта. Ама таман сложих катанеца и се обърнах, какво да видя. Четири. Голи-голенички. Косите им дълги, разплетени чак до петите. Хванали се за ръце. Хопа-хопа, хопа-хопа... Под стряхата... Какво да правя? Сниших се край портата, прекръстих се, затворих очи. По едно време изкукурига петел. Отворих очите си — нямаше ги. Вълшебства и чародейства...

Госпожа Тамара въздъхна, махна с ръка.

— Нави^[3] са я нагазили!

Доста се ококори, прехапа устни, плесна с ръце. Всички бръчки на лицето ѝ се свиха.

— Ами че как ги оставихте да дойдат при нея? Не я ли пазихте?

— В залисията... Нали се роди мъртво дете. Пък и тя не щеше, не ги вярва тия работи... И къде можехме такава немощна, повече мъртва, отколкото жива, да я караме по онова време да прескача мангал, корито и балтийка. Не можеше! Ама на, трябвало е... Нощес ги чухме... Ох, нещо се е събрало като бигор на сърцето ми...

Баячката се прекръсти:

— Чухте ли ги?

— Тъкмо бяхме задрямали с латинската дойка край одъра на невестата и чувам как на прозореца изпърполи някакво крило. Стреснах се, послушах се. А-у-у... А-у-у... Малки деца плачат... Навите искат да влязат, да вземат невестата ни. Изабел, и тя отвори очи, такива големи, лъщят като огледала...

— Мамо — казва, — чуваш ли? Някой пее... Латинска песен...

Госпожа Тамара избърса очите си, извърна лице с дълбока въздишка.

— Така й се е сторило... — пошъпна баячката. Ами ти какво направи, госпожо?

— Ами — казвам й аз — кротувай, синко, то вятърът вие така и се блъска... Спи си, аз съм при тебе... И тя заспа. Пък аз, както съм чувала, вземам червен конец, премервам я от главата до петите, свивам конца на сто възела и пращам да го закопаят в тугински гроб.

— Добре си сторила. Ако нощес пак чуеш нещо, да й вържете краката на невестата. Така няма да я отнесат... Навите не могат да я върнат после назад и затова не я вземат...

— Ще го сторя, бабо Досто! А пък ти направи там, каквото знаеш, и ми донеси билките тозчас. Хайде, да вляза при нея, че я оставихме сама...

Госпожа Тамара влезе при лехусата, а баячката изприпка по тесния коридор, спусна се по стълбите. Когато блюстителите й отвориха портата на деспотското жилище, тя едва се сдържа да не извика.

Трима конници препускаха откъм стражницата право към нея. Един от тях, с черни като въглен коси, бързо скочи на земята, остави алестия си кон с отпуснати юзди и се втурна към къщи.

С разтреперани колене баячката се отдръпна към стената, снишена в дълбок поклон.

Деспот Слав мина край нея, без да я види. Изкачи на два-три скока витата стръмна стълба, спря се за миг с тежко облегната ръка върху дръжката на полуотворената врата, за да поеме дъх. Струваше му се, че губи свят.

Цяла нощ и цяла сутрин той бе препускал на подарения му от Ерик жребец Байар. Разочарованието за мъртвото дете, което го беше постигнало, още гореше с парлива болка нараненото бащино сърце. Ала друга грижа, още по-остра и вълнуваща, стискаше с железен юмрук гърлото му. Тъй смътни, неясни бяха словата, изпратени от майка му. Какво се бе случило, какво криеха от него?

Изведнъж очите му спряха с бдящо внимание пред него. Досега той бе наблюдавал несъзнателно това, което ставаше наоколо му. Ала чудните движения на жената, която стоеше на десетина крачки от него, привлякоха остро любопитството му.

Една висока руса мома със завити везани ръкави носеше пред него табла с понуда: бяла баница, печено от заек, сладка медовина. Но вместо да ги внесе в някоя от стаите, тя остави подноса на една пейка, издълбана в дебелината на стената, поозърна се страхливо, извади от джоба си кожена кесийка, щипна с два пръста вътре, посипа с тънък жълт прах всички гозби, завърза кесията, прибра я отново в джоба си. И се отправи към спалнята на деспината.

Изведнъж двоен вик оглуши целия коридор, събра всички блюстителите и прислужници. Госпожа Тамара изскочи навън бяла като платно, скопчила пръсти в смъртна тревога. Защото тя бе познала гласа на сина си.

Деспотът бе уловил Мавруда за светлите плитки, бе я свалил на земята и я блъскаше с бодовете на ботуша си. В другата си ръка държеше някаква кожена кесия, разглеждаше я, викаше с прегракнал глас:

— Какво е това? С какво посипа ястията на деспината? Кой ти даде този прах? Говори, самовило проклета! Нехвелита билиарко!

Свита на купчина, Мавруда се бранеше с лакът, мълчалива, с горящи като на вълчица очи.

Деспотът пусна момата, изтича към прозореца и грабна оттам едрият бял котарак, който се излежаваше на припек. Натъпка устата му с жълтия прах. Всички устремиха изтръпнали зеници в животното.

След няколко мига котаракът се тръшна на земята, почна да се гърчи, от устата му изскочи сива пана.

Мавруда вдигна бавно очи, примирена, покорна. Лицето ѝ бе жълто-зелено.

И угасналите ѝ зеници прочетоха в очите на деспота неумолимата присъда.

След два дни вещицата Елвана и момата Мавруда бидоха изгорени на клада.

Ала напразно деспотът събра из цяла Романия, из цялата Латинска империя най-изкусните целебници. Нищо не помогна. Беше вече късно.

Преди да стори година от сватбата си, младата деспина склопи очи. С горещи сълзи оплакаха нерадата ѝ участ.

[1] Нежит — призрак. ↑

[2] Баснатарка — баячка. ↑

[3] Нави — души на умрели деца. ↑

ГЛАВА XXIV

През неподвижните листа на гората слънцето едва проникваше с бледи, паяжинни нишки. От време на време невидим горски звяр изшумоляваше из храстите и внезапно в уханната тишина остро отекваше звук от пречупен клон. Някъде отдалече бързи ручей пръскаха спотаен шъпот, който от време на време се превръщаше в бистър плясък и после отново стихваше в едва чут ромон.

Двама конници язدهа мълчаливо, всеки углъбен в собствените си мисли. Тревата, която никнеше по тясната пътека, бе сведена полегато към земята, жълта, смачкана и изсъхнала, като че много крака я тъпчеха всеки ден в непрестанен ход. Макар че конниците минаваха почти единствено по сенчестите места, гората лъхаше парлива и тежка задуха, пронизана от тънкия мирис на морави буторчета^[1].

— Има ли още много? — попита тихо Добромир и свали шапката, поглади изпотеното си чело.

— Наближаваме — отвърна късо Радко, притежател на една от най-добрите тъкачници в Ловеч.

Богомил Радко бе определен от „добрите люде“ да отведе новия „верующ“, когото днес щяха да приемат в братството.

Пътеката слизаше край долината на малка пенеста река, чезнеше из блатисти мочури, изкачваше се, пълзеше едва забележима нагоре по стръмните скали, пак навлизаше в царството на дъба и белокория бук, минаваше между отвесни канари и буйно падащи струи на сребрист водопад, губеше се сред гъсти храсти от глог и къпина.

— Кога ще мога да видя главния деец^[2]? — попита пак Добромир спътника си.

Богомилът поклати глава, мека усмивка пречупи мрачната строгост на лицето му.

— И аз още не съм го виждал. И едва ли някога ще го видя. Никой не го знае кой е той и къде се намира освен дванадесетте дедци главатари... А едва ли някой може да си представи колко изпитания са нужни, дорде някой верующ стане свършен християнин. Дедците се избират само между свършените. А дванадесетте приближени на

главния се избират измежду дедците. Ех, аз съм вече от години богомил, още по времето, когато цар Иваница изгори Филиповград, а досега съм виждал едва десетина пъти нашия ловешки гост и два-три пъти дедца на областта. Тази вечер богослужението ще се води от старец Мануил...

— Нима никой не знае къде живее главният дедец? — настоя още веднъж горещо Добромир. — Може би той се намира някъде на лично място, между нас, обикновените люде, може би някъде, а не го знаем кой е...

Радко спря коня си, потупа го замислено по врата, след това впи изпитателен взор в болярина.

— Много разпитваш, млади момко... Прощавай за думите ми. Ала ти не си за нас знатен болярин, а прост другар, обикновен човек, равен на всички ни, както и ние сме равни нему и помежду си... Затова ще ти кажа искрено, без да искам да те наскърбя: като влезеш при нас, за да станеш съвършен, ще трябва да се подложиш на дълги изпитания и лишения. Любопитството не е от качествата, които ще те приближат до званието „съвършен християнин“, а търпението...

— Нима съм мислил да стана съвършен? — изтръпна тревожно момъкът. И новата мисъл се сви в сърцето му като опасна змия. Отново навлязоха в рядка дъбрава, която постепенно се сгъстяваше така, че два коня не можеха да минат заедно по едва забележимата пътека. След това пътят се малко разшири и почна да се изкачва полека нагоре към скалите, които се надвесваха над главите им, все по-близо, по-близо. Зачу се отнякъде сподавен глъч, тихо шумолене, сякаш крило от птица докосваше внезапно клоните и листата. Изведнъж дъбравата пред тях се разгърна и те видяха в дъното на малка морава отвор на пещера.

Радко и Добромир скочиха от конете, завързаха ги за едно дърво и се отпавиха към неколцина души, които идеха насреща им. Това бяха десет-дванадесет мъже и жени, облечени в оскъдни дрехи от груб шаяк и овчи кожи. Босите им крака бяха обути в налъми. Някои от мъжете бяха загърнати в черни мантии, с дълбоко спуснати над очите качулки. Жените бяха без забрадки. Ала всички имаха смирено скръстени на гърдите ръце.

Вече мръкваше.

Зад върховете на високите дървета и начупените линии на канарите се изрязваха ивици тънмораво небе. Пред входа на

пещерата димяха борини. Богомилите поздравиха с кротко кимване на главата новодошлия.

— Бъди благословен!

Добромир отвърна на поклона и пристъпи сякаш насън към тях. Все му се струваше, че всеки миг може да се събуди и ще види да изчезват всички тия чудни люде край него, да се стопи шъпотът в пещерата, да угаснат жълтите веещи се пламъци на борините... Пристъпвайки прага, за последен път остро съмнение го клъцна. Имаше още време, имаше още време...

Ето там конят, вързан, готов да го отнесе обратно в Търнов. Към Белослава...

Белослава! Образът ѝ блесна и изчезна като слънчев лъч сред тревогата, която го душеше. Белослава...

Той застана разколебан. Сърцето му биеше с гъсти, замайващи удари.

И изведнъж топла вълна го заля. Ако той почваше отсега да се смущава, да се съмнява... Това ли беше твърдостта, която му бе необходима за дългите изпитания, за тежките времена, които го очакваха?

Към него приближиха двама свършени. С изпити бледи лица и дълбоко светещи под сянката на качулката очи. Те му свалиха оръжието, шапката, туниката. Добромир се остави да го обезоръжат, да го съблекат, Без да разбира какво вършат, какво става с него. Челото му пламтеше в хаос от бурни, преплетени мисли. Ръцете му сами се движеха, помагаха да развържат колана с меча, да снемат кожената шапка, ленената туника. Остави да му облекат черна наметка с качулка, която забули почти цялото му лице. Дадоха в десницата му светлина. Всички останали люде взеха в ръце пламтящи бели борини и го поведоха към вътрешността на пещерата.

На дъното, прав и гологлав, с дълги сребърни къдрици стоеше дребен старец с бледи зеници, с жълто като пергамент чело и вкаменено в спокойно безстрастие лице.

Около старейшината бяха наредени в кръг свършените братя. По строгите черти на лицата им трептяха сенките на светлините. Всички бяха със скръстени ръце и сведени към земята очи. Чак когато старец Мануил направи знак на своя пръв помощник да сложи масата,

братята спряха взор върху новодошлия и почнаха да си мият ръцете в съда, който една жена им поднасяше.

Стройник^[3] Назари се поклони три пъти, донесе една маса пред старейшината, отново се поклони три пъти, постла тънка бяла покривка, пак се поклони три пъти и сложи евангелието на масата.

— Благословете и пощадете... — пошъпнаха със страхопочитание тънките му устни.

Добромир коленичи, сведе ниско глава под благославящите сухи, изпити ръце на Мануил. След това взе от ръцете му евангелието, докосна устни до него. Вдигна очи и ги впи в очите на старейшината. Тръпка побягна по тялото му.

Това бе търговецът, който бе идвал у Белослава.

Старец Мануил го изглежда със спокоен и благ взор. Положи ръце на главата му, пошъпна тихо два пъти наред „Отче наш“.

След това поизправи дребното си тяло, очите му заблестяха като стъкло под палавата игра на светлините и сенките от горящите бели борини. Той издигна сухите си ръце, втренчи поглед нагоре, гласът му прозвуча в безкраен унес:

„В началото беше словото и словото беше у бога, и бог беше словото. То беше в начало у бога. Всичко чрез него става и без него не става нищо от онова, което е станало. В него имаше живот и животът беше светлина на човеците. И светлината свети в мрака, и мракът не я обзе...“

Добромир напрегнато слушаше всяка дума, която се запечатваше в сърцето му. Ето и той вече отиваше във виделината, във вечната светлина на истината и спасението... Широка радостна вълна го потопи в кротък възторг. Устните му трепереха. Пещерата бавно се изпълваше с неземно сияние, невероятна, откъсната от света и хората, преддверие към бога...

И той разкри сърцето си към думите, които старец Мануил отправяше към него с тих, ала неочаквано мощен глас:

— Добромире, искам да знаеш, че църква значи събрание. И там, където се намират истински християни, там са и отец, и син, и свети дух, както ни казват свещените книги. Не беше ли рекъл Христос в евангелието на Матей: „Гдето има двама или трима, събрани в мое име, там съм и аз посред тях“. А в евангелието от Йоана той казва: „Ако някой ме обича, ще пази думата ми. И моят отец ще го възлюби, и ще

дойдем при него, и жилище у него ще направим...” А апостол Павел спомня божиято слово: „Вие сте храм на живия бог, ще се поселя в тях и между тях ще ходя: ще им бъда бог, а те ще бъдат мой народ. Затова излезте из средата им и се отделете“. И ти сега, мой сине Добромире, си в божия дом и божият дух е с тебе... Защото ти ще се вслушваш в неговите заповеди и ще приемаш духа на истината. А този дух трябва да бъде приет в чист и безпорочен храм — твоето сърце. Не са златните иконостаси, нито са посребрените и обсипани със скъпоценни камъни икони, които придават цена и святост на мястото, а елмазите на нашата милост и златото на нашето смирение. Там ние трябва да приемем словото на утешителя, който Христос ще ни води, на този, който ще дойде да изобличи света за грях, за правда и за съдба... За грях, защото не вярват в Исуса, за правда, защото разпнатият отиде при своя отец, а за съдба, защото князът на този свят е осъден... Утешителят, който ще ни бъде проведен, за да ни спомни това, що Христос ни е рекъл, е сам дух свети, въплътен в нашите избраници...

Старец Мануил сведе прозрачни зеници към тъмния замислен взор на новопосветения.

— И ти трябва да бъдеш един от тия избраници... Ала мъчен и труден, и пълен с тръни е пътят му... Защото той е рекъл: „Истина, истина ви казвам: който вярва в мене, делата, които правя аз, и той ще ги прави; и по-големи ще прави, защото аз отхождам при отца си...“. И още е казал: „Ако светът ви ненавиди, знайте, че мене по-напред от вас възненавидя. Ако бяхте от света, светът би любил своето, а понеже не сте от света — от света на княза на злото, синко Добромире! — затова светът ви ненавиди... Помнете словото, което аз ви рекох: не е рабът по-голям от господаря си. Мене ако изгониха, и вас ще изгонят...“

Добромир затвори очи, притисна силно ръце до гърдите си. Сред зари и сияние слизаше духът на истината над него. И сякаш през далечна трептяща мъгла долитаха думите на стареца, кротки и тежки:

— Той ни даде своето слово и светът ни възненавидя, защото не сме от света, както не бе от света този, който ни освети със своята истина. Защото той бе казал: „Както ти води мене на света, така и аз водих тях на света. И за тях аз оставям себе си, да бъдат и те осветени чрез истината. И не само за тях те моля, но и за онези, които чрез тяхното слово ще повярват в мене, да бъдат всички едно“.

Старец Мануил скръсти ръце. Сниши клепки и изрече съвсем бавно:

— И ето какво е казал той на тези, които ще повярват в него: „Не се моля да ги вземеш от света, но да ги опазиш от лукаваго“. Защото лукавият, Добромире, управлява света със своето войнство от паднали ангели. А за тия, които не желаят само да се опазят от Сатанаила, а искат да го победят, е казал: „Славата, която ми даде, дадох я там, да бъдат едно, както сме ние едно: аз в тях и ти в мене. Да бъдат свършени в едно и да разбере светът, че ти си ме проводил и си ги възлюбил, както си възлюбил мене...“.

— Благословете, пощадете ни! — пошъпнаха тихо в хор богомилите и коленичиха.

— А сега, добри люде, да се поклоним на отца и сина, и светия дух. Амин. И да бъде нам според словото му. Амин.

Бавно и вдъхновено се издигна към хладния свод на пещерата горещата молитва:

„Отче наш, който си на небесата, да се свети името ти, да дойде царството ти, да бъде волята ти...“

Високо над другите, все по-силно и по-тръпно ехтеше чистият кадифен глас на новопосветения богомил.

„Както на небето, тъй и на земята...“

[1] Буторче — циклама. ↑

[2] Дедец — старейшина на богомилско братство с помощници: „гост“, „старец“ и „стройник“. ↑

[3] Стройник — богомилски апостол. ↑

ГЛАВА XXV

Църквата „Свети Петър“ в Рим бе препълнена с богомолци. Сам папата отслужваше молитва за очистение на света от нечестивата ерес, която бе изникнала като гъста отровна трева из нивата на Христа. Погледите на всички бяха спрени върз Инокентий III, по чиито тънки извити устни бе замръзнал лъх от затаена тревога и горчивина. Под високата остра тиара^[1] бледото му лице изглеждаше още по-източено и слабо. Тежки грижи напоследък гризяха сърцето на понтифекса^[2], една след друга пристигаха невесели вести, тъмни слухове, невероятни мълви.

Рушеше се престолът на свети Петър.

Не беше Инокентий III човекът, който да не забележи разложението и упадъка сред своя клир, измамното благочестие на висшите си духовници, невежеството и алчността на низшите. Той най-добре от всички виждаше, че повече жаждата за власт и богатство привличаше хората към свещеническия сан и монашеския живот, отколкото чистото християнско усърдие или желание за служба на бога и хората.

Колко пъти той вече бе опитал всяко средство, за да вразуми непокорните, да въздигне недостойните. Но времената бяха такива. За да се откъсне от своята среда, еснафът нямаше други начини да се качи в по-висша класа освен рицарството и църквата. Затова тъй често между Христовите слуги се срещаха най-безсъвестни търгаши, жаждещи земна слава и богатства, нечестни, измамни, недостойни хора. Чудно ли беше тогава, че недоволството, бунтът кръстосваха всички земи, разпространяваха се с бързината на мълнията, предаваха се с неумолимостта на жестока, прихватлива болест... Напразно той бе изпращал отците Гуидо и Раниери в Испания и Южна Франция да проповядват сред клир и народ вярата Христова... Не бе ли изкупил с живота си легатът Пиетро де Кастелнау дързостта да навлезе в самото гнездо на еретиците? Каква полза, че старият епископ на Каркасона сам се бе оттеглил от високата си длъжност, като бе помолил да изберат на негово място по-млад, по-усърден духовник, който по-лесно

да изпълнява светите си длъжности... Напразни бяха тези слаби отзвучи на неговото горещо желание. Ден и нощ легатите кръстосваха заразените от ерес страни, проповядваха, насърчаваха, подканваха към връщане в лоното на едничката неделима Христова крепост: католическата църква. Народът им заключваше думите в устата, сочейки грешките, невъзможното държане, нехристиянския живот на католическия клир... Напразно той се бе опитал да покровителствува лионските бедни, една от най-поносимите форми на ереста... Тулузкият граф продължаваше да превръща църквите и манастирите в рицарски твърдини, да натоварва поданиците си с данъци, да продава висши длъжности на евреи, да преследва католическия клир...

А ето сега, когато с огън и меч Симон дьо Монфор бе опустошил земите на Прованс, кръстоносният поход против еретиците се бе превърнал в обикновена стръв за земи и плячка. И трябваше католици и еретици заедно да защитават градовете и кулите си от настъпващите победоносни войски на северняците, които не знаеха пощада и милост, сриваха до основи замъците на еретическите покровители, минаваха под нож цели населения, жени, деца, старци, изкореняваха лозята, изтръгваха из корен дърветата, подпалваха селата, унищожаваха посевите...

Ала не бяха минали няколко месеца от жестоката победа на Симон дьо Монфор, когато южняците се надигнаха в буен устрем и почнаха да си възвръщат една по една всички отнети крепости...

С чист и неизменен зов се издигаше хорът на младите послушници. Само от време на време светлият звук на звънчето пресичаше стройния им порив нагоре към затихналите в свята тишина сводове на катедралата, сякаш ек от далечни безстрастни светове.

Заобиколен от кардинали и епископи, папа Инокентий III запя *Gloria in excelsis Deo*^[3]... Високият му тенор се разнесе спокоен и равен, със звънлива острота между всички останали гласове. Нито един трепет, нито едно заглъхване не издаде дълбокото отчаяние на сърцето му.

Службата свърши. Бавно се заточи бляскавото шествие от главния олтар, чийто покров се подпираше от четири порфирирани колони към постлания с мраморни плочки атриум на папа Сергей, минаха край позлатения бронзов бор, от който струяха бистри пръски вода, излязоха през портиките на великолепната стълба от 35 стъпала,

по която се разстла с ярко велелепие цялата свита на понтифекса: пурпурните и виолетови наметки на кардиналите се смесиха с позлатените одежди на епископите, с тъмните туники на монасите.

Архидякон Корадо се затече, подаде на папата стремето на коня, предложи му лакътя си, за да се подпре, поднесе юздите.

От „Свети Петър“ до градските порти папското шествие мина между гъсти, вълнуващи се тълпи, които коленичеха и молеха благослов. След като минаха през портата на Монте Марио и се отправиха към латеранския дворец, тълпите станаха още по-много и неспокойни. Внезапно измежду наваницата се изстъпиха напред двама души, жълти, с дълги коси, прашни, облечени в парцали.

— Долу епископ Фулк! Долу Алмерих дьо Поаси!

И те почнаха с проточени викове да се оплакват и да разправят за бедствието на бежанците от Южна Франция. Пристигнаха стражи с дървени боздугани, които почнаха да разгонват тълпите, струпани около двамата провансалци.

В Латерана Инокентий намери да го чакат трима пратеници.

Единият носеше вест от Симон дьо Монфор, който съобщаваше за големите размери на бунта на еретиците, в чиито ръце вече паднали четиридесет от превзетите крепости, молеше за помощ и подканяше за натиск пред другите католически господари, които го бяха изоставили сам да се бори.

Вторият беше изпратен от епископа на Регенсбург с оплаквания против прочутия минезингер^[4] Валтер фон дер Фогелвайде, който напоследък прочел в присъствието на мнозина видни личности, като тюрингския ландграф Херман, като Хайнрих фон Морунген и други, разни оскърбителни за папата и църквата стихове.

Третият беше от император Анри Константинополски, който се оплакваше, че много негови люде, привлечени от голямата плата, отишли да служат на Михаил Епирски. Смелият ромеец не се смутил от родството си с латините и почнал отново да ги напада. За голяма беда паднал в ръцете на Ласкариса като пленник прочутият рицар Пиер Дьо Брашйо, когото жестокият ромеец накарал жив да одерат.

Все прекрасни новини.

Инокентий остави да свалят златовезания му „пивиале“, махна високата лъскава тиара от главата си, повика писеца си и веднага почна да диктува отговорите. Ала още по средата на първото писмо той

почувства умора и досада. Някакво тежко необичайно безволие го притисна и той направи знак, че иска да остане сам. Дълго се разхожда „князът на църквата“ из ширната зала, чиито стени бяха украсени с изкусна мозайка от ситни зелени, сини и кафяви плочки.

Беше крайно време да се вземат сериозни мерки за борба. Ала борба на живот и на смърт. С всички средства. Християнството, единството му, учението на Исуса се застрашаваше от всички страни. На юг маврите, водени от своя непобедим крал Алманзор, се канеха отново да нападат кастилците и астурийците. Край Балтийско море прусаците още не бяха разкрили сърцето си за истинската вяра. А Ерусалимското кралство бе притиснато от постоянната заплаха на Саладиновата мощ и неспирно растящата държава на иконийския султан.

Към всичко това се прибавяше и страшният размер на ереста, която гореше — огромен и неугасим пожар — вече из всички страни: босненските жупани начело със самия бан открито покровителстваха бабуните^[5]. В Бавария игуменът Трифенщайн учеше людетe, че не трябва да почитат Христа наравно с бога отца, понеже човешката природа е подчинена на божествената, в Астурия град Леон бе станал за испанците това, което бе Тулуза за Южна Франция и Милан за Италия. А еретиците от България бяха в непрестанна връзка със своите поселения в Милано и Оверн. В самия университет на Париж ереста бе представена от учениците на знаменития професор Алмериго да Бене. Валдейците проникваха навсякъде — в Алемания, Полша, Бохемия, Моравия, Англия, Венгрия^[6]... И всяка секта си имаше свое особено учение, посвоему разглеждаше и тълкуваше най-висшите истини на теологията, внасяше хаос и раздвоение в установените догми, подкопаваше вярата, разпиляваше усилията на толкова векове...

Блянът на свети Петровите наместници загиваше: обединено човечество в една-единствена общност — християнската възвишена вяра.

Инокентий се отпусна съкрушен връз ложето си. Чувстваше, че силите му го напускат, властта се изплъзва от ръцете му. Той нямаше вече средства да се бори против злото. Твърде много бяха вече покварени неговите служители, за да може да разчита на тяхната помощ. А какво бяха усилията на малцина легати и дякони, решили да жертват живота и здравето си в апостолска мисия из света, пред

огромната, тежка сянка на разнебитения клир. На тези, които по дължност и призвание трябва да държат високо ярката светлина на християнската любов и служба към близкия...

Из мрака светваха внезапни искри, в наскоро изнамерените книги на древните, в мъдрите съчинения на Аристотел се разкриваха нови откровения, дълбоки непознати истини, които вълнуваха, смущаваха духа на хората... А тия, които трябваше да поемат пред непросветените грижата да успокоят съмненията им, да задоволят духовната им тревога — те самите бяха по-невежи, по-заспали от собственото си паство.

Явяваха се люде, непознати, излезли от мрака, готови всичко да тълкуват, на всичко да дават обяснение със своя собствен ум, по свой собствен опит. И така се явяваха безброй нови вярвания, хаос от противоречиви учения, произволни тълкувания... А всичко това се движеше пипнешком из тъмнината, рушеше старото, без да може да съзида нещо цяло и ново, което да обедини съмненията и лутанията на дирещите нови истини...

С натежало сърце Инокентий отпусна морна глава в неспокоен безреден сън...

... Камбаните на свещения град разлюляха въздуха в мощните вълни на своя звънлив бронз. Тибър влачеше лениво мътни води под сводовете на многобройни мостове, тесните улички на вечния град бяха препълнени с гъмжаща навалица: странници, монаси, продавачи, които високо крещяха за качествата на своята стока, рицари, йоханити и тамплиери^[7], източни търговци, конници, занаятчии, благородни дами в кочии... Всички викаха, ръкомахаха, сочеха и вървяха все в една посока. Инокентий тръгна подире им. Изведнъж той усети как сърцето му заледенява в жестока болка. Пред очите му се яви страшна гледка: Латеранската базилика бавно се свеждаше встрани, подкопана от невидима беда.

Поиска да извика, да събере целия свят на помощ. Ала от гърлото му не изскочи нито един звук.

Тогава стана нещо чудно. Отнякъде, из мрачината, изскочи непознат монах. Бос, облечен в тъмнокафяво расо. С бързи стъпки той се затече към все повече снишаващата се към земята църква, вдигна ръка, закрепил падащите стени. След това без никакво усилие изправи храма, подпирайки го с плещи...

Поразен, щастлив, Инокентий се спусна към непознатия монах, поиска да стисне горещо ръцете му, да го попита за чудната му нечовешка сила. Ала той бе вече изчезнал.

Мъглива зора забули с прозрачна сребърна мрежа прозорците на латеранския дворец. Дълго време слънцето и облаците се бориха в равна бран, докато внезапен вятър очисти хладното небе.

Папа Инокентий се събуди с горещо чело и горчиво сърце. Сънят от преминалата нощ се прецеждаше с тънка отрова в кръвта му, изпълваше го с някакво необяснимо недоволство, спущаше още почерни була над челото му.

След скромната закуска той отиде в работната си стая и накара да повикат латеранския златар. Дон Спинело Мартино донесе най-скъпите си камъни и попита какво ще благоволи да заръча светият отец.

— Искам да изпратя подарък на патриарха на Антиохия заедно с няколко реда за подкрепа в тежките и непосилни борби, които той трябва да води с ония безумни и необуздани съперници: краля на Армения, граф Ди Триполи и великия майстор на тамплиерите, които не виждат надвисналата над главите им опасност от сарацините, а продължават да се обезсилват взаимно в безполезна разпри...

Инокентий сбърчи с видима болка високото си чело. Обикновено тъй спокойни и бистри, очите му потъмняха, устните му се отпуснаха в горчива гънка.

— Избери пет едри топаза. От тях ми направи хубав пръстен. Точно същия, като онзи, който изпратих на времето на българския примас.

Дон Спинело се поклони дълбоко. Връз прага на ниската дъбова вратичка застана дежурният капелан. Папата отправи към него въпросителен взор.

— Един просяк желае да говори с Ваше Светейшество.

— Днес не е събота?

— Не, Ваше Светейшество. Този просяк не е от ония, над които извършвате обряда на смирение. Той желае да говори лично по своя работа...

Инокентий се замисли. Тъкмо тази сутрин беше най-много зает. Трябваше да изпрати абата Гуидо в Южна Франция, за да замести наскоро починалия негов легат Милоне. Трябваше да пише писма до

савойския граф, до вдовицата на Ричард Лъвското сърце — онеправданата от девера си Йоан кралица Беренгария, до тулузкия граф...

Какво можеше да иска от него този неизвестен просяк?

Инокентий даде знак с ръка на златаря, че е свободен да си отиде, и на капелана, че може да доведе странния гост. След това се отправи към ниското си светло кресло от сребро и слонова кост. Изкачи две стъпала, седна с отправени към вратата очи.

И изтръпна.

На прага бе застанал дрипавият монах, който през нощта бе подпрям с чудна нечовешка сила падащата базилика на Латерана. Инокентий вдигна трепереща ръка, притисна я до сърцето си. Затвори за миг клепачи. Отвори ги. Не. Той стоеше все там, смирен и немошен едновременно, с кротък блясък в спокойните властни очи, бос, облечен в парцалива тъмнокафява туника, превързана с въже през кръста.

— Кой си ти? Как се зовеш? — попита тихо Инокентий, изправи се, приближи към странника.

— Името ми е Франческо... — отвърна с чист и ясен глас непознатият. — Някога се зовях по баща Бернардоне и бях рицар, който смяташе, че с оръжие в ръка, проливайки кръвта на неверниците, може да служи богу... Но после разбрах, че не любов и християнско чувство към ближния са ме подтиквали да взема в ръка меча на кръстоносеца, а жажда за земна слава и богатства, за издигане над другите люде и за весел живот...

Инокентий слушаше като насън чудните думи на постника, не можеше да свали от него очи, сякаш стоеше пред невероятно, извънсветовно видение.

— Откъде идеш? Коя е родината ти? — попита само с побледнели устни.

— Роден съм в Асизи... — отвърна просякът, — но моята родина е светът на страдащите и угнетените... На тях съм се обрекъл да служа. Ала не в пурпура и златото на твоите кардинали, не сред разкоша на епископските дворци и владения, а само с една тояга в ръка, бос и свободен като нашия спасител Христос...

Инокентий сви вежди. Не бяха ли тия думи на еретик? Не беше ли този безумник попаднал в мрежите на сатана изкушител? Нима тия слова на горчицина и укор можеха да подкрепят загиващата църква на

Латерана? Ала не. Все пак имаше нещо, което отличаваше този човек от патарените. Той се взря внимателно в него.

Франческо от Асизи издържа спокойно остротата на питащия взор.

— И как смяташ ти да служиш на Христа? — попита тихо Инокентий.

— Само като следвам неговия пример. Ето навън ме чакат моите дванайсет последователи, с които живея в комуна. Заедно с тях аз обикалям селищата, просвещавам, насърчавам, изобличавам.

Папата въздъхна тежко. Върна се и седна на престола. Направи знак на странника да седне при краката му, връз стъпалото от слонова кост.

Бедност... Простота... Комуна...

Не беше ли това учението на валдейците и леонистите? Странникът имаше право. Думите му проникваха като жива истина право в сърцето. Нима най-сетне и сам папата щеше да бъде увлечен в ерес? Тежка тревога задуши гърлото на Инокентий. За пръв път в живота си той видя, че нещо е сбъркал. Но не можеше да разбере откъде идеше грешката му. Имаше някаква вина, но не можеше да открие корена ѝ.

Ситна пот изби по бледото му лице. В лявата страна на гърдите остра мъка го разкъса. Обади се болното му безнадеждно сърце. А думите на просяка — чудни и нечувани дотогаз, светли и проникващи — го посипваха отвсякъде като облак остри, измъчващи стрели.

— Обикаляме всички краища, влизаме във всички къщи. Не се боим да влезем в дома на прокажения, нито в палата на гордия богаташ. Тук ни посрещат с присмех и злоба. Там с укор и хула. Ала някъде словото ни стига до закоравели сърца, до заблудени души. И това ни стига. Това е нашият живот и нашата радост. Да обичаме, да помагаме, да просветляваме. Тъй както бог просветли душата ми в оня чуден миг, когато надменният рицар Франческо Бернардоне, единствен син на богати и любещи родители, излезе от църквата, хвърли меча и кесията си, събу скъпите си кордовански ботуши, съблече копринената си туника и стана само брат Франческо, призваният да служи на хората и на божията истина... Защото в оня незабравим час сякаш мълният изгори душата ми, когато чух словото на свещеника, думите на евангелието: „Нямайте ни злато, ни сребро във вашата кесия, ни торба

за из път, ни обуца, нито тояга...” И разбрах божията воля. Неговите слуги не можеха да бъдат земни хора, алчни за бисер и сребро, за дворци и угода...

Инокентий прехапа устни. Погледна към своя престол от сребро и слонова кост и червенина избухна по изпитото му лице. След това сведе взор към просяка, към босоногия, чиято парцалива туника в този миг блестеше в очите му по-ярко от атлазената тога на всеки кардинал.

[1] Тиара — папска корона. ↑

[2] Понтифекс — папата. ↑

[3] Слава богу във висините... ↑

[4] Минезингер — немски трубадур. ↑

[5] Бабуни — название на богомилите в Македония и Босна. ↑

[6] Венгрия — Унгария. ↑

[7] Рицар храмовник — член на ордена на Храмовниците, който дава обет да защитава светите места в Палестина (рицари тамплиери).

↑

ГЛАВА XXVI

Надвечер тъмносините мъгли, които притискаха хълмовете и тулеха високите назъбени стени на крепостния град, се отдръпнаха, запъплиха нагоре, очистиха небето. Задуха остър вятър, снежен вятър, който свеждаше и люлееше оголените дървета, издигаше във въздуха влажните червени и жълти листа, свиваше пъстър вихър, свиреше в комините. Дълги стада сребърни облаци се занизаха на юг. Етър забуча пълноводен и гневен в препълненото си корито.

Би камбаната за вечерня. Старата Дафина влезе на пръсти в стаята на царкинята и се отправи към пезула. Наля масло в кандилото, прекръсти се, хвърли крадешком взор към Мария, която стоеше неподвижна, безмълвна край прозореца. Ала от внимателното око на старата жена, която обичаше момичето като свое чедо, не можеше да убегне безпокойството, което от време на време сгърчваше устните на девойката в странна тръпка. Тя се извърна, сякаш стресната от дълбок сън, сви ядно вежди:

— Какво има пак?

— Влязох да долея кандилото — отвърна учудено Дафина и приближи към нея. Пошъпна тревожно: — Какво ти е, Марийо? Гледам те от един-два дена, не мога да разбера... Не ядеш... не спиш... Пожълтяла си, изтъняла си — и тя поклати загрижено глава, погали с грубите си пръсти тънката светла коприна на косите ѝ. — Какво криеш от мене? Кажи ми...

Мария се дръпна нетърпеливо, с явна досада. Отвърна сухо:

— Остави ме.

Дафина не настоя. Въздъхна едва чуто, погледна още веднъж с дълбока и загрижена любов сирачето, поклати глава, взе крондила да го напълни с прясна вода за през нощта и излезе.

Щом вратата се притвори и стъпките на старата заглъхнаха по каменните стъпала надолу, Мария живо се обърна, изтича до вратата, послуша се. След това покри с ръце очите си, остана няколко мига така, откри лице. Ако Дафина би могла да я види в този миг, не би съдържала вика в гърлото си. Чертите на Марииното лице бяха изопнати в толкова

мъчително напрежение, толкова нескрита боязън, че го преобразяваха почти до неузнаваемост. Обикновено спокойният и хладен взор на едрите сини очи сега бе заместен с две парчета светло стъкло, които сякаш не изразяваха нищо, тъй погълнат навътре в себе си, бе взорът на царкинята. Тя скръсти ръце, цяла се сви в мъката на неизречените думи. А те горяха като огнен вик на устните ѝ. Да можеше да го извика, да прислони глава в майчинските ръце на Дафина, да отдъхне, да пошъпне безумната си тревога, съмненията, бурната радост, тъмния страх...

Колко жени като нея сега в този миг притискаха в безпомощно вълнение ръце към гърдите си, заслушани в бавния неспирен звън на клепалата, и брояха колко часа остават до полунощ, до уречения миг?...

Ето вече навън бързо мръкваше. Заблещукаха първите далечни светлини. В двора на палата всичко си вървеше по обикновено. На горната кула бюстителите се смениха с обичайния ек на барабани. Песяците извеждаха загарите за малка вечерна разходка. Откъм кухните припъпла през всички прагове тънка миризма на печена дивиня. Царицата бе канила за вечеря няколко семейства на кумански власти. Тихо се отваряха и притваряха вратите, отекваше потулен глъч, неясни смехове, звън от чаши и чинии. Всичко бе спокойно, радостно.

В същия този миг къщата на стрелец Дейко бавно се изпълваше с войскари, един по един, незабелязано. А челник Матей сменяваше войскарите, определени за бюстителите през нощта на Царевец, със свои доверени люде. Болярите Георги, Драгота и Добромир бяха събрали въоръжени парици от прониите си и приближаваха в усилен поход стените на престолнината. Притиснал с трепетна десница меч до гърдите си, стотник Дан чакаше условния знак, за да се втурне с копиеносците си в покоите на Борила.

Как бавно върви времето, когато се чака. Мария се лута от стена до стена, стиска ръце в няма молитва, издига очи към небето, зовейки помощ и закрила. Само тихите неспокойни стъпки на Дафина я карат внезапно да застава неподвижна пред прозореца, впила очи в далечната главна кула, чиито огньовете горят в мрачината като огромни златни езици.

— Да ти донеса ли яденето? — пита за стотен път загрижено старата и спира изпитателен взор връз момичето.

— Донеси — е краткият отговор.

Ала храната си остава непобутната. Минават още един, два, три, пет часа. Още малко, още малко... Тихо и решително ръка на съзаклятник ще завърти в уречения миг скрипеца на подемния мост. Ще се промъкнат през явни и потайни входи избраните люде. Улиците на Търнов ще се изпълнят с нови войскари, пристигнали неочаквано от неизвестни места. Ще гръмнат в буен зов всички камбани...

А Йоан-Асен чака в далечното черниговско княжество само тъй дълго жадуван знак, за да политне като бистрокрил орел към родната земя.

Мария си представя този чуден миг, огнена радост изпълва с дребни сълзи очите ѝ, гърлото ѝ се свива в мъчителна болка, тя не може да задържи хълцанията си. Най-сетне натрапникът, който стои в бащиния ѝ дом, ще бъде изгонен. Невярната куманка ще бъде изпратена там, откъдето е дошла... Престолът на Асеновци ще бъде очистен... Там, където сега гнусни кумани разливаха вино в чест на своите жестоки богове, там, където сега цареубиецът диплеше над хилави плещи светлата багреница, там щеше да влезе с чисти стъпки царственият юноша, избраникът, любимецът на всички — Йоан...

Ето откъм стражницата прозвуча звук от рог.

Полунощ...

Мария стои свита до прозореца, цяла залепена към стената, взира очи в непрогледния мрак, лови с бдящо до болка внимание всеки най-нищожен звук. Сякаш за миг дишането ѝ спира.

В дълбокия покой отдалече се чува едва доловимо скърцането на веригите на подемния мост. Отеква тропот на коне.

Пак настава пълна, ненарушила тишина. По плочника на двора кънтят бързи конски копита. Мария притиска горещо чело до прозореца. Очите ѝ се мъчат да доловят нещо. Сърцето ѝ се блъска с глухи удари в тревожната гръд.

Из стражницата, из кулите блясват борини, разтичват се, засуетяват се тъмни сенки. Долетява звън от оръжие. Викове, високи, безпокойни, разсичат нощта. Млъкват.

Момичето усеща как дълги ледени тръпки пробягват по трескавото му тяло. Сърцето му тежи, препълнено с въпроси.

Какво става? Какво става?

В това време долу, в работната си Борил седи неподвижно в дъбовия стол на Калояна. В ръцете си държи жълт лист, изпъстрен със ситни черни редове. Предателска ръка е написала имената на всички най-видни съзаклятници на листа. И над всяко име острите сини очи на цар Асен-Борил виждат секира, клада или бесило. Тънките му устни се изопват в отровна усмивка.

При последната му среща с Ана младата жена бе решително отказала да приема условията му. А те бяха тъй щедри...

Защо тя предпочиташе любимият ѝ да чезне в далечно изгнание, вместо да приеме заедно с Йоан-Асена деспотско достойнство и прония в земите на куманите между Днепър и Днестър? Когато срещу всичко това Борил искаше съвсем дребна услуга: синът на Асена стария да изпрати послание до всичките си привърженици да почитат Борила като свой законен владетел и да се откажат от всяка мисъл за мъст и бунт.

Сега всичко ставаше ясно.

Затова, значи, Ана беше отказала тъй дръзко и надменно. Тя се надявала... Борил тънко и ехидно се изсмя. Нека се надява пак... Изведнъж той скочи, ръката му неволно смачка листа, захвърли го на масата. Какво искаха повече от него? Кога щеше да им угоди? Не беше ли веднъж простил и раздал милости? Защо пак сплитаха зад гърба му мрежи от измама? Кога най-сетне той щеше да се справи с това племе от недоволници? Днес се озъбваха, забучени на кол, главите на едни заговорници и бунтовници, утре сякаш изпод земята изникваха други. Кому да вярва вече? С какви люде да се обкръжи? Отвсякъде го дебнеше невяра...

Зловеща светлина трепна по лицето му.

Нямаше да има пощада за никого. Из корен щеше да ги унищожи, реки от кръв щеше да пролее, пред никого нямаше да се спре. Той знаеше добре къде се таи злото, в кои гнезда се тъче измамата. Търпението му беше вече изчерпано.

Ето, в земята на фръзите граф дьо Монфор с огън и меч унищожаваше враговете на вярата. Не бяха ли в неговата държава богомилите вече прекалили със своята дързост? Доста вече ги бе

търпял! Напразно се бе надявал, че те ще подкрепят властта му, тъй както бяха на времето дали поддръжка на Иваница...

Сега, когато всичките им общини се обявяваха открито на страната на Йоан-Асена, всичките им главатари бяха в списъка на съзаклятниците — той нямаше вече да търпи вредната им дейност!

Дълбока тишина забулва всички прозорци. Напразно едно младо момиче чезне в изнемога, стиска ръце в безумна тръпка, тласкано в неизказана тревога от стена до стена, от пезула до вратата, от леглото до раклата.

Навън по бледото небе гаснат последните сини звездици.

Край моста при „Свети Петър и Павел“ отекват глухи удари от дърво и секира.

Вече се издигат първите бесилки.

ГЛАВА XXVII

Из широкия друм върви прегърбен парцалив божек с гусла, метната през рамо, стиснала в немошна десница разкривен посъх. По брадясалото му лице се струи на тънки вадички обилна пот. Дългите му разбъркани коси са сплетени в нечисти кичури, посивели от прах. Той минава край дребни стаси, отбива се за кратка почивка, бедните стопани го нахранват, напояват, за благодарност той им изпява някоя песен и продължава пътя си. А той няма край. Всички друмища са негова родина и подслон. Днес замръкне в някой перивол^[1] или кипурия^[2], нахрани се със зарзали и кумбули^[3], утре остане да пренощува в някоя жрънка, напълни просяшката си торба с хляб, често пъти легло му е тревата под някое крайпътно дърво. Днес може да свири на пазара в Крън, утре ще пее песни в кулата на някой боляр от Петровата хора.

Често по пътя си той среща парици, обградени със стражи, отправени на съд и казън към своя боляр повелител. Успява да им пошъпне думица за бодрост и утеха.

В далечината се белее тихата ширна река, издигат се тъмните стени на Бдинската крепост. Днес там има панаир, ще бъдат събрани люде от всички околни селища. Мнозина ще трябва да чуят словата на простия неук божек. А той говореше чрез песните си. И бунтовното семе даваше буен обилен плод.

Насред градския площад се трупя любопитна тълпа. Вързан за як дирек, върху висока дъсчена площадка, едър тъмноок мъж, с извити назад и оковани ръце, коленичил гологлав, гърчи лице в нечовешки мъки. Просякът приближи, поизправи прегърбената си снага. Видя, че краката на осъдения са неподвижно приковани за дъсчената площадка с железни белезници.

Стъпалата му са боси. От време на време един блюстител ги полива със солена вода. Няколко кози се редуват да ближат петите му. И това трае с часове. Някое изтезание не може да се сравни с него. От време на време измъченият надава страшни викове. И отново замлъква, восъчнобледен, в края на силите си.

Блюстителите на коне се разхождат около площадката и не позволяват никому да се приближи повече от условия ред.

Все пак божекът успява достатъчно да се провере, за да познае в изтезания бдинския севаст Ратен. Той вдига разтреперана старческа десница, описва познат знак във въздуха: полукръг, пресечен с водоравна черта.

Зад премрежени от мъка клепащи севаст Ратен — когото стражи са уловили през нощта, че иска да премине скритом Истъра, преоблечен като влах — разпознава условното движение, разтваря широко очи... Ала в обраслата с нечиста, безредна коса и брада глава на божека не може никого да познае. Може би така му се е сторило. Пред гаснещия му взор се мяркат все повече невиджани и чудати неща...

Все по-далече и по-далече чезнат звуците на тъй познатата любима песен...

Божекът минава тесни затулени улички, спира по кръстопътищата, хлопа по людските порти: за късче хляб! Бог да ви изволи с милости!

Понякога песента оставя тихия си примирен напев. Някъде става дръзка, безумно смела. Буди заспали сърца. Закаравели съвести. Пръска лъчи от зрак. Кърти канари от невежество...

Стига пред една прихлупена къщурка. Посъхът леко потропва три пъти. Веднага портата се отваря.

Дребна суха жена с руси плитки, примесени тук-таме с рано побелели кичури, се покланя дълбоко. Прошъпва:

— Тука са всички. Пристигнали са и много бежанци от Тулуза. Великият жупан Стефан ги изгонил от Сърбия и те дошли тук. Олеле нам! Да знаят, че и у нас не е по-добро!

Божекът се взира в „свършената“ сестра, грижа задълбава сърцето му. Очите на сестра Ива са подути от плач. Тъмносиният ѝ сукман е станал два пъти по-широк за изтънялата съсухрена снага.

— Какво се е случило? — пита тихо странникът. Но в сърцето си знае вече какво ще отговори жената.

Тя изхлипла дълбоко, бързо избърсва бликналите сълзи по лицето си.

— Снощи донесоха Бойко на черга. Разпитвали го... И сега сме викали при него дедца, за да му направи вече обряда на утешението.

— Какво искат от невръстния момък?... — пошъпна с горчивина и болка божекът, като следваше полека подир жената, подпирайки превитото си старческо тяло на посъха.

— Цял час го държали обесен, вързан с въже през гърдите, докато почнал да повръща кръв. Какво ще им каже? Какво знае той? — говореше тихо „свършената“.

Вървяха бавно през двора, между плочките на които тук-таме никнеха в диво безредие кичури бледна трева. Тя изтича напред, отвори вратата, надникна, извика: „Пристигна!“ — и почака, докато старецът с мъка изкачи трите каменни стъпала.

Ала щом вратата се затвори подире му, божекът захвърли посъха, изправи яка и стройна снага, затече се към леглото на болния. Там се бяха струпали всички богомили. Още при пръв поглед гостът разбра, че на младия ковач не може вече да се помогне. Той поздрави с леко кимване людете, които се бяха набързо извърнали към него, и им направи знак да не се смущават от пристигането му. Само един тънък черноок момък се отдели от другите и го отведе към най-тъмния и самотен ъгъл на стаята.

— От три дни те чакам тук. Очите ми се изгледаха. Боях се да не са те пипнали като севаста...

— Какво има, Витлеем? — попита тихо Добромир, — как са нашите в Търнов? Вест имам ли от тях?

— Да. Тъкмо за това те диря... — пошъпна Витлеем. — Нося ти писмо от Белослава. Даде ми го и каза: „Жив или мъртъв, ще го подириш, ще го намериш... Кажи му, че ще го чакам...“. А Борил е казал, че ако се завърнеш и примириш с него, ще ти опрости всичко и ще ти даде Крънското прониатство...

Добромир навъси вежди. Въздъхна дълбоко. Поглади с ръка гъсто обраслото си нечисто лице. Изведнъж той трепна, направи знак на брата си да мълчи, отправи взор към одъра. След това коленичи заедно с Витлеем.

— Ето молитвата, която Исус Христос донесе на света и която предаде на добрите люде... — се разнесе висок и чист гласът на бдинския дедец.

— Приемам я от бога... от вас... и от... църквата... — пошъпнаха изстиналите бледи устни на умиращия.

Два пъти наред богомилите казаха заедно с него гласно „Отче наш“.

Дедец Петър накара да поизправят малко болния, да постелят пред него чиста бяла покривка. Сложи връз него евангелието. Но като видя, че бедният момък няма да издържи още много време, съкрати обряда и накара всички присъстващи „добри люде“ да сложат десница връз книгата.

— Пощадете ме... За всички... грехове, които съм... направил или мислил... Искam прошка... от бога, от църквата и от... вас... всич...

Той не можа да довърши. Бледото му чело клюмна. Всички се струпaха около него, положиha десница връз главата му.

— От бога, от нас и от църквата да ти бъдат простени. И ние молим бога да ти ги прости...

Мъченикът престана да диша. Свършил беше.

Майка му изписка високо, със страшен нечовешки глас. Сестра Ива се спусна към нея, прегърна я, помъчи се да я отведе в съседната стая.

Тихо се понесе шъпотът на богомилите:

— Да се поклоним отцу и сину и светому духу. Амин. Отче свети, приеми своя раб в твоята правда и низпосли милостта си и светия си дух над него...

Три пъти те коленичиха и вдигнаха ръце нагоре с вдъхновено, напрегнато лице:

— Благословете и пощадете, амин. Да бъде нам според словото ти... Амин.

Дедецът скръсти смирено ръце на гърдите си. Обърна се към „добрите люде“. Лицето му сияеше в спокойна ведрина:

— Злото престана да има власт над плътта му.

Зашушнаха, заблъскаха се богомилите да пристъпят към своя главатар, да целунат десницата му. След това един по един преминаваха в съседната стая. Там те се събраха безшумно около апостола Добромир и почнаха да го разпитват за новини от краищата, през които бе преминал.

— Навсякъде всички се държат... — каза момъкът, — нищо няма да помогне на Борила... Нито кладите, нито страшните мъки ще го спасят. Навсякъде по пътя си срещам невиждани и нечувани работи...

В Преслав видях как завързаха брата Михаил за опашките на четири коня. Отначало почнаха полека да им подвикват, след това изведнъж силно ги шибнаха с камшик и четирите жребци се впуснаха на четири страни...

Добромир въздъхна дълбоко и закри лице с ръце.

— Да не съм жив втори път да видя подобно нещо... Останаха само главата и трупът на нещастника. И той още виждаше и говореше...

Всички слушаха изтръпнали. Побледнели. Спогледаха се. Колко ли от тях щеше да постигне същата участ?

— А като идвах насам — продължи Добромир, — видях извън града, на около десет поприща път, двадесет души, увиснали на въжето, един до друг, наредени върху грамадна греда, подпряна с камъни и тухли.

— И у нас е същото — каза един гост албигоец, който знаеше езика на бугрите. — О! Може би по-страшно... Живи заровени, набучени на колове... Само в Безие, в църквата „Света Магдалина“, северняците изклаха седем хиляди души: жени, мъже, старци, деца... Ала най-ужасното беше, че кръвожадните зверове убиваха наред и свои, и чужди, без разлика дали са католици, или катарии... Когато людетe на Симон дьо Монфор попитали по какво ще различават католиците от бугрите, един от абатите им казал: „Карайте наред. Бог ще познае кои са били негови...“.

Богомилите зашъпнаха развълнувани. Измиха ръцете си. Насядаха гъсто един до друг пред дългата маса, постлана със светла покривка. Почнаха да посягат към яденето чак когато дедецът каза два пъти „Отче наш“, разчупи хляба и подаде всекому по къшей. Храната бе скромна и оскъдна: мляко, риба, плодове. Оттатък, при мъртвия, останаха да бдят няколко жени.

Разговорите бяха сподавени и кратки. Повече говореше Добромир. Разпитваха го за пропадането на заговора в Търнов, за предателството на коместитулар Сергей, за бягството на съзаклятниците, за яростта на Борила. Други се оплакваха от произволите на необуздани боляри и владици. Технитарите не смогваха да гледат занаята си от ангари по строежа на съборени стени и кули в болярските имоти, на изровени друмове, отвлечени мостове. Закупвачите на кумерка събираха данъка двойно повече. Който се

оплачеше, го обвиняваха в ерес. Пазачите на забелите искаха подкуп за всяко отсечено дърво.

Към полунощ някои от богомилите започнаха един по един да си отиват. Мрачни. Замислени. Никой не знаеше какво го чака на следната сутрин. В чия къща ще се явят стражите с молба да ги последва в дома за разпитване и изследване. А комуто стъпеше кракът веднъж в този дом... По-добре жив да не излизаше.

[1] Перивол — градина. ↑

[2] Кипурия — градина. ↑

[3] Кумбули — кисели сливи. ↑

ГЛАВА XXVIII

Добромир, Витлеем и съвършен брат Стефан се прибраха долу, в скривалището. След малко при тях дойде сам дедецът.

Добромир се изми, обръсна, промени целия си външен вид. След това им разкри новия план на съзаклятниците. Цялата страна трябваше да се покрие с мрежа от бунтовни гнезда. В един определен ден всички парици трябваше да откажат да орат, косят, жънат, копаят земите на боляри и владици, да откажат да им блюсят тъмниците и градят крепостите, да престанат да плащат травнина, димнина, волоберщина и десетък. Отроците щяха да напуснат домовете на своите господари и да се освободят от нечовешките окови, които ги смазват. Борил можеше да се бори против двама или трима разбунтувани войводи, или няколко недоволни пронии. Но против цял народ не можеше. Войските му щяха да го напуснат, наемниците, лишени от голяма плата, щяха да се разпръснат. И тогава можеше да се върне в България законният наследник Йоан-Асен.

Само при произнасяне на името му лицата на четиримата мъже се проясниха.

Йоан-Асен...

Какво биха правили българите, ако не носеха скрито в сърцето си това скъпоценно име... Единствената им надежда, най-голямото им упование. Той щеше да възвърне на родината загубените земи, той щеше да разгони покварените и невежествени властници, той щеше да издигне Христовата вяра към първата ѝ свята простота, към истинския ѝ чист блясък... Щеше да успокои тази разсипана, пропадаща държава, щеше да ѝ възвърне старата мощ, миналото величие. За да не може всеки самозванец да я заплашва, всеки случаен властел да я разкъсва...

Очите на цял народ се отправяха с нестихващ копнеж към север, към далечната бяла земя, където чакаше своя час синът на Асена стария...

— Дълъг и опасен труд... — пошъпна дедецът и поклати глава. — Колцина от вас ще останат живи? Колцина ще издържат изпитанията и гоненията?

Изведнџж той сякаш се сети нещо, отправи благ и изпитателен взор към Добромир.

— Спазваш ли добре въздържанията, които ти са наложени, сине мой? Надявам се, че си ги изпълнил и че душата ти ще се сподоби с живот...

Лицето на божека стана строго, почти сурово.

— Пазя ги всичките, отче.

— Страниш ли от лъжа, от клевета, от измама и лицемерие?

— Страня, отче.

— Пазиш ли въздържание от месо, от вино, от танци, от леност и всяка сласт?

— Пазя, отче.

— Пазиш ли обета на непорочност, целомъдрие, истинност и мълчаливост?

— Пазя, отче.

— Казваш ли по четири пъти на ден и по четири пъти на нощта както преди всяко ядене, така и преди всяко пиене молитвата „Отче наш“?

— Казвам я, отче.

— Остави ли всички свои имоти и земни блага на разположение на бога и на църквата, за полза на християните и християнките?

— Своя дял от бащиното си наследство оставих за полза на християнската община в родната ми прония, отче. Раздадох на отроците си земя и ги направих парици на братовия ми и майчин дял.

Дедец Петър кимна благосклонно с глава.

— В първото си послание Йоан Богослов е казал: „Ако някой обича света, той не милее за отца. Защото всичко, що е на света — възжелението на плътта, пожеланието на очите, тщеславието на живота — не е от отца, а от света... И светът ще премине, както и неговото възжеление, само който върши божията воля, той ще пребъде във веки...“. Аз виждам ясно, Добромире, че ти ненавиждаш тоя свят и спазваш божии заповеди. Ти можеш вече да станеш съвършен християнин. А по-нататък, аз съм вече стар, дните ми може би са преброени, можеш и да ме заместиш...

Витлеем бързо се обърна и впи очи в брата си. Бялото му гладко чело се изпълни с бръчки. Той попипа в джоба на дългата си ленена

туника писмото на Белослава и въздъхна. Добромир още не бе поискал да го прочете.

Макар че Добромир не отговори нищо, дедецът продължи, сякаш не бе забелязал мълчанието на момъка:

— Виждам, че ти си тръгнал по пътя на спасението... Сатанаил няма вече власт над тебе. Защото господ даде власт на дявола над тези, които вършат волята му...

— Не — обади се внезапно и горещо Витлеем. — Не господ е дал власт на дявола над хората. А те сами доброволно могат да идат при него.

— Това си чел у презвитер Козма — забеляза кротко дедецът. — Наистина той смята, че ние, богомилите, сеем плевелите си само между простите и неучените. А ти, Витлееме, не само че не си прост и неук, но тъкмо наопаки. Премного са те изучили свети отци в Рим, за да не можеш днес да видиш чистата истина на нашето учение. Ала аз не се боя от остротата на твоя разум. И мога на всеки твой отговор да ти отвърна с десет. И то така, че да не можеш да ги отречеш. Защото знаеш, че наш пръв дълг е винаги да казваме само истината.

Витлеем пламна. Поглади с тънка светла ръка на послушник монах високото си чело, пошъпна развълнуван:

— Добре. Ще те попитам.

Добромир и Стефан го изгледаха с тръпно любопитство.

— Ето. Вие казвате, че се отричате от земните блага, че вашето съкровено желание е да постигнете съвършена бедност. Смятате богатствата за царство на Сатанаила. Отричате света и неговите удоволствия като дело на княза на злото. Дори стигате дотам, че издигате като най-голяма ценност безбрачието и следователно края на света, защото се гнусите от малките деца и с това желаете свършването на човешкия род — рода, сътворен от Сатанаила. Нали така?

— Така — отговори смирено дедецът.

— Е добре. Защо тогава се борите за подялбата на земите на богатите между тези, които нямат? Защо искате да раздадете на своите хора дяволска съблазън? Нали отричате и ненавиждате имотните? Защо искате да направите имотни тези, които се отказват от богатата на този свят. Това не е ли лицемерие?

Добромир изопна лице. Погледна строго брата си. Ала момъкът не трепна. Не отмахна изпитателен поглед от очите на дедца.

— Ние искаме равенство на всички люде — отговори бавно старият. — Ето тука, между нас, боляринът Добромир и парикът Стефан са едно.

Настана дълго мълчание. От горния кат долиташе от време на време сподаваният плач на майката на покойника. Ала Витлеем като че ли не остана доволен от отговора на богомила.

— Не — каза той, упорито следвайки първата си мисъл, — не, не. За какво ви е нужно равенството на людете в един свят, създаден от демона? Няма ли равенството и неравенството да бъдат еднакво негово дело, щом се отнася до разпределение на блага, които той е създал? Вие си противоречите!

Дедец Петър се замисли. Тънката логика на римския възпитаник го смути за миг. За пръв път през живота си той не можа да отговори на един въпрос. Задоволи се само да каже:

— Ние изповядваме учението на апостолите и сме истински християни. Не дирим като вашите епископи нито богатства, нито почести. Не тичаме подир благата на тоя свят и живеем почтено и умерено. Наш единствен закон е евангелието...

— Но кой ви даде право да тълкувате посвоему всеки ред от евангелието? Вие го тълкувате погрешно! И тъкмо затова помежду ви се явяват толкова противоречия. Докато догмите на католическата църква са единни и неоспорими. Защото не е дадено всекиму да борава с истини, толкова дълбоки и възвишени, забулени зад привидни знаци, достъпни само на избрано число мъдреци. Често пъти и те не могат да обяснят известни места на евангелието, тъй несъвършен е понякога човешкият ум. А вие оставяте всеки невежа да тълкува както си намери за добре. Затова се стига до такива плитки заключения, до такава лесна и повърхностна мъдрост, затова имате толкова вида ереси, колкото и еретици. И каква е ползата от всичко това? Отричате това, което ви е готово дадено от вековната дейност на църквата, ала какво ни давате вместо него? Ако намирате грях у клира, защо дириите грешки в църквата и вярата? Вам ви е безразличен видимият свят? Не ви ли става с това безразлична и съдбата на народа? Не подкопавате ли с това сигурността на държавата? Не. Аз не съм съгласен да се унищожава по този начин властта на Борила — се обърна Витлеем към брата си, — защото заедно с него може да унищожите и България.

Навремето вашите добри люде се бориха против Петра, а докараха Василий Българоубиец.

— Няма друг начин — отвърна Добромир. — Василий го докараха вашите боляри. Те предадоха Охридска България на Византия.

— Затова ние никога няма да създадем велика държава — махна с ръка Витлеем. Дребните му черни очи блеснаха.

— Тези, които са призвани да се грижат за държавата у нас, са негодни и нехвелити люде. Сами подхранват ереста. Не казва ли сам твоят презвитер Козма... — обади се брат Стефан и скочи, подири по лавицата над прозореца, сне една прашна парцалива книга. Разгърна я, почна да прелиства: — Ето, тука. „Отде излизат тия вълци — зли кучета — еретическите учения? Не от пастирска невежест и леност ли? Отде идат разбойниците и крадците, сиреч греховете и неправдите? Не от това ли, че епископите не поучават? Как ще се изпълнява словото божие от невежи и непознаващи закона, които стават учители много пъти за заплата — което е второто идоложъртвие. И пак казвам: послушайте, о, пастири, пазете повереното ви стадо, като го учите с кротост и наставяте с любов, за да се не сбъдне на вас реченото: о, горко вам, слепи водачи, защото затваряте царството божие пред човека и нито сами влизате, нито другиму давате да влезе! Послушайте, пастирски старейшини, и не преставайте да учите поверените ви люде!“

— Пастирите не се грижат за своето стадо. А когато пък имаме мощни, даровити люде — не ги търпим. Убиваме ги... — въздъхна Добромир.

Витлеем наведе бледо чело. Въздъхна. Така беше. Ако българите имаха управник еднакво изкусен като държавник и смел като воин, еднакво справедлив и мъдър, колкото храбър и непреклонен, те отдавна щяха да завършат великото дело на обединение и спояване на хемските племена в една държава, та да не може никой алчен тугинец^[1] да простира ръце към богатите им земи, като насъсква един срещу друг честолюбивите им вождове... Явеше ли се такъв одарен мъж, нечакана смърт прекъсваше дните му. А некадърниците като Сурсувуловия сестриник Петър, като Борил — те живееха и царуваха десетилетия за пакост и провала.

Докато Кракра и Сермон, Николица и Ивац се биеха за живот и смърт с Василий, останалите боляри угодно подчиняваха силата си на измамните и лъстиви обещания на Българоубиеца. Наивни безумци! Обещанията бяха примамливи само докато ромейски крак не бе стъпил във всички недостъпни български крепости. След това бе почнал черният ужас на робските години... Сами болярите, в мрачен заговор, бяха убили последния борец за свобода — дръзновения Иван-Владислав...

А ето и сега. Пак същото. Първите трима Асеновци — и те. И тримата бяха паднали от вътрешен враг, след като съдбата ги бе пощадила всред опасностите в боевете с външния враг.

Болярите! Все те. Жалките честолюбци, алчните за имоти и власт некадърници. Отиваха с този, който им обещавахе повече, все едно дали свой или чужд!

Неволно Добромир потръпна. Почувства погледите на всички, отправени към него, усети мислите им. И той беше болярин. Защо се делеше от своите? Колцина бяха тия, които доброволно се отказваха от земни почести и блага? Съвършен брат... Знаеше ли някой през колко изпитания бе преминала буйната му младост, лесно ли се угасяваше пламъкът на горещата кръв, привързаността към древен род и властелски права? Срещу какво? Срещу изпитания, мъчения, смърт може би. За какво? За да изпълни неутолимия си копнеж — да служи, да бъде полезен, да обича народа си, който пъшка под безумната власт на един натрапник, да обича всички люде по света, които страдат и дирят правда и истина.

Истински благородник беше само този, който не искаше да получава, а да раздава, не диреше лично щастие, а се радваше, когато служи на другите, който беше богат със съкровищата на духа...

Той погледна към Витлеем. Те бяха братя, ала в жилите им не течеше една кръв. Още като съвсем малко дете Витлеем бе осиновен от родителите си, защото бе кръгло сираче от някакви роднини, които живеели в далечна долноземска хора. Мълвата шушнеше, че бил незаконно дете на Калояна, ала никоя уста, която бе изрекла клетва да пази тайната, не бе продумала.

Монахът бе свел все още чело в безмълвна молитва за успокоение душата на тримата велики борци, убити от невярна ръка, защото бяха служили до последен въздъх на своя народ: Белгун, Тодор

и Иваница. След това се прекръсти и вдигна очи нагоре. Когато се огледа наоколо, забеляза острия насмешлив поглед на съвършен брат Стефан.

— Защо вие отричате кръста, защо не го смятате за свой най-съвършен отличителен знак? — попита монахът със сдържано негодувание. — Не сте ли християни?

— Господи, помилуй — пошъпна дедецът, — та тъкмо вашият кръст е знак на робство и позор... Вашите икони са идолопоклонничество, вашите златни мозайки, вашите епископски корони и престоли са безсмислени и излишни, вашите мраморни църкви са само куп камъни, в които напразно призовавате бога. Не би ли било по-добре да употребите всички тия скъпи камъни, мраморите, златото из вашите църкви, за да облечете бедните? За какво им са на епископите димнина и кумерк? Те не могат ли да живеят в труд и бедност, както Исуса Христа? Един мъдър прост християнин е поценен от някой ваш неук владика...

Витлеем пламна. Скочи. Обиколи два-три пъти стаята. След това спря пред дедца, подпря се с две ръце на масата, доближи лице към него. Очите му блещукаха.

— Кръстът е знакът, с който нашият спасител ни избави... — отвърна развълнувано монахът. — Той е, който трябва непрестанно да ни спомня за неговата жертва, за неговите божествени слова, за примера, който трябва да виждаме в него. А колкото за златните корони и одежди на епископите, църквата заобиколи своя клир с блясъка на светските господари, за да покаже на хората, че почитта, която се дава на императори и князе, получили своята власт по наследство, е равна на почитта, която се отдава на князете на духа, получили своята власт по лична заслуга и дарба. Главата на църквата трябва да бъде над всички световни господари. Пред папата коленичат императори. Пред силата на духа коленичи силата на земната власт. Случва се, разбира се, понякога средството да стане цел. Но колко неща са присъщи на човешката природа. Защо всеки християнин да не може посвоему да проповядва светото писание и със своя прост ум да дава най-повърхностни и чудни обяснения на неговите дълбоки тайни? Ето как винаги отново се повтаря първоначалният грях! Всеки смята, че му е дадено да яде от дървото на познанието... Едни смятат, че град Витлеем означава богомилската община, а цар Ирод е православната

църква, която иска да убие роденото от богомилите. Други смятат свети Йоан Кръстител за един от най-главните демони. Простият християнин можел да проповядва по-добре от неукия епископ! Добре! Ала какво излиза от това? Щом всеки християнин може с обряда на утешението да изпроси за умирающия прощение на греховете, някои хитри люде намерили за по-удобно да живеят сред грях, за да се спасят чак в последния си час, като се изповядат пред някой свършен брат. И ето откъде иде разпуснатият живот на провансалските графове и барони. Струва ми се, че ви е твърде известен! Еретическият тулузки граф Раймонд, който от сутрин до вечер вдига чашата в чест на песните и танца, обграден с наложници, разсмивачи и трубадури, не забравя да държи винаги край себе си и по някой свършен брат, за да го изповяда в случай на внезапна смърт... И това е в природата на човека... Но не бива да бъдем тъй строги само към църковния клир, а да си затваряме очите пред нечинствата на своите...

— Много ги защитаваш твоите епископи, ставаш по католик от самия папа! — каза Добромир, който дотогава слушаше оживения спор с напрегнато внимание. — Не забравяй, че дори сам Инокентий ги укорява и не желае да скрива недостатъците им! Не търгуват ли и те с индулгенциите?

— Не искам да скривам ничии недостатъци, ала не мога да търпя, когато виждам как се руши мощта на църквата и вярата! Добри или лоши, те единствени крепят слабия човек в борбата му с греха, с падението, с изкушението... Църквата може да има тъмни места. Те ще се изрежат из корен. Ала почитта към църквата не бива да се осквернява! Разбирам, че Валтер фон дер Фогелвайде може да пише такива отровни песни против папата, ала той работи в защита на своя господар, алеманския император, най-големият враг на Рим. А ние?

— Ние служим на Йоан-Асен, когато се борим против... — изведнъж Добромир пресече думите си, послуша се.

Всички затаиха дъх. Отдалече се носеше буен тропот на конски копита, неясен глъч. След миг вратата бързо се отвори, сестра Ива се втурна бледа като вар.

— Тука идат! Брат Храбър ги превари и съобщи, че дирели някакъв божек! Бягай, братко Добромире! По-скоро!

В стаята нахлуха останалите богомили. Всеки шъпнеше тревожно, даваше съвети, суетеше се, помагаше с разтреперани пръсти

на Витлеем да съблече монашеските си дрехи и да ги смени с тия на божека. Добромир набързо облече широкото расо на брата си, сложи монашеската му шапчица.

Навън вече хлопаха войскари с петите на сулиците си.

Добромир грабна борината от ръката на сестра Ива, изтича по стълбите, отвори вратата.

— Тука се крие божекът, който днес направил знак на севаст Ратен! Имаме повеля да го разпитаме отде е дошъл и какво дири насам... — извикаха стражите и нахлуха вътре.

— Тук има мъртвец... — отвърна спокойно Добромир и вдигна ръка, сякаш да помоли за смирение и тишина. — Събрали сме се да се молим... А божека, когото прибрахме да се нахрани и пренощува, не го знаем откъде е и кой е...

Стражите обиколиха навсякъде, хвърлиха бърз изпитателен и недоверчив поглед към молещия се при мъртвеца монах, после към божека, поклатиха глава.

— Не. Не е този. Оня беше по-едър, много по-стар, мръсен и грозен... А тоя... не прилича и на божек... Какво дири насам!

— Не го знаем кой е и какъв е — отговори сестра Ива. — Глухоням е горкият човечец. Разправя се само с ръце. Ако можете го разпита така...

— Какъв ти ням! — отвърна един от стражите и я изгледа изпитателно. — Оня, казват, пеел и разправял всякакви бивали и небивали работи! Не, не е тоя! Прощавайте, че ви развалихме бдението. Не знаехме, че Бойко е починал... Бог да го прости... Прощавайте, люде. Та може и скоро пак да се видим! Сестра Ива може да ни даде някои особено ценни сведения за тайните гончии, които минават нощем през Истъра...

Съвършената леко побеля. Не каза нищо. Само вдигна високо чело, изгледа ги с открит и ясен взор.

Докато божекът пое пътя си из друмищата, в това време монахът слизаше с бързи стъпки към Истъра. Верни люде го чакаха с малка ладия, за да го откарат в Никюп.

В утринния здрач голямата река се белееше като разляна светла мъгла. Някъде откъм тръстиките се зачу глух тропот и пъстра врява. Блюстителите водеха стадото на бдинския епископ на водопой. Тогава Добромир остави мисълта да избяга през Истъра. Опасно беше да го

зърнат толкова люде. И свърна обратно през потъналите в сън улички. Трябваше да премине през градските порти. Нямаше време за губене. Подозрителните блюстителите пак щяха да подирят монаха, който им бе отворил вратата, а едва ли за дълго щеше да им убегне из окото, че бледите ръце на божека не са свикнали с броднически посъх по друмищата.

Този път щастието не му измени. Тъкмо когато искаше да плати данъка си за преминаването през портите, свел лице под монашеската качулка, мъчейки се да не погледне в очите недоверчиво гледащия го блюстител, откъм бранническия друм се зададе чудновато шествие, което привлече цялото внимание на стражата.

Пияни войскари бяха заградили някакво дребно магаре, връз което яздеше черно същество. Това бе един от местните видни богомили, когото сръбналите войскари бяха заловили среднощ някъде из селата, съблекли го съвсем гол, намазали го с мед, след това със сажди. После го накарали да яхне магарето с лице към опашката, която държеше в ръце. От време на време те го бодваха с върха на сулиците си, заливаха се в дълги смехове.

Всички се струпаха около тях. Екнаха викове и закачки.

— Карахме го да ни каже едно „двойно“, ала не рачи. Тогава за наказание го докарахме така, за да го поразходим из града...

Добромир мина изтръпнал край оскърбления и опозорен нещастник, дръпна по-ниско качулката над очите си, излезе извън града. Чак когато се убеди, че никой не го следи, той се спусна с бързи крачки към близката бранница, потъна в гъстите ѝ сенки, отправи се по най-прекия път към Никюп. На другия ден там щяха да го чакат братя, събрани от местната околност.

При едно движение, с което искаше да отстрани някакъв клон, Добромир усети в джоба на Витлеемовата туника, която бе облякъл под расото, писмото на Белослава.

Като че ли нещо го прониза с тънко ледено острие.

Колко далеч бяха сега мислите му от Белослава... Тъй избледнял, несъществуващ сякаш бе скъпият образ. Какво му пишеше тя? Не искаше да го прочете. Не биваше. Нямаше и да ѝ отговори.

Така, далеч от него, тя по-лесно щеше да се помири с мисълта, че Добромир ще стане свършен брат и трябва да даде обет за безбрачие... Белослава не можеше да го разбере. И никога буйната ѝ

ромейска кръв нямаше да се смири в строгите правила на богомилството. Напразно той се бе мъчил досега да я въведе поне в първите стъпки. Белослава бе завинаги загубена във властта на Сатанаила.

И нищо не можеше да свързва този, който напълно се отричаше от всички земни блага, който жертваше себе си за доброто на другите, който дръзко излизаше със слабите си сили в борба против неправдата и насилието, с тази, която се подчиняваше изцяло на нетрайния свят на привидностите.

[1] Тугинско, тугинец — чуждоземно, чуждоземен. ↑

ЧАСТ ВТОРА

ГЛАВА I

Макар че широкият чардак, на който бяха събрани гостите, бе разположен към север, знойният въздух на късното лято нахлуваше през откритите дъгосводести прозорци и често изтръгваше въздишки на досада и умора между гостите.

— Уж лястовици и щъркели взеха да се събират на орляци и вече приближава Руян^[1], пък жарта все си тежи, не се вдига — каза госпожа Теодора и почна да раздава за пети път картите.

Играеха на тридесет и едно. Понеже този ден беше постен свети Иван и жените не можеха да работят, минаваха душните часове на деня в игри, песни и разказване на приказки.

Целгуба плесна с ръце и поръча да донесат разхладителни: компот от зарзали, бубонки, бадемово мляко, сок от ягоди с мед, изстудени в лед. След това отстъпи мястото си на Мария, оплака се от главоболие, отиде да се облегне на перилото на чардака. Госпожа Теодора проследи с взор снаха си, сви вежди и устни, леко въздъхна.

— Какви хубави ушнички^[2] има царицата — възкликна деспина Росана, за да прекъсне неприятното мълчание, което внезапно бе притиснало сърцата на жените. — От Солунския панаир ли са донесени? Не съм ги виждала досега...

Целгуба се извърна. Крушообразните бисери се залюляха край врата ѝ в матов блясък. Тя се усмихна, извади от джоба на рубата си малко кръгло огледалце, отмахна капака му от слонова кост и го издигна към лицето си. Ала почти веднага го затвори и бързо го скри с ядно движение.

В жестоката неумолима светлина на летния ден тя бе забелязала тъй ясните тънки бръчки, които напоследък внезапно бяха обсипали челото и врата ѝ, бяха изрязали две грозни черти от носа към устата ѝ. Дълбоки морави сенки изкопаваха тъмни кръгове около подпухналите ѝ клепачи. Бе затлъстяла, натежала. Гъвкавата ѝ талия, на която преди се бяха толкова дивили и мъже, и жени, бе изчезнала.

— Да, от Солунския панаир са. Изпрати ни ги в дар граф Биандрате, заместника на кралството — отговори Целгуба. Ала

мисълта ѝ веднага премина към нещо по-значително и вероятно твърде неприятно, защото устните ѝ се свиха в горчива гънка.

Преди няколко часа Борил бе получил вест от юг, двама гончии пристигнали със запенени коне. Но и досега той не бе я повикал, за да ѝ съобщи новините, които очакваше от толкова време с нескрита тревога. Единият гончия беше от севастократор Стрез. Явно беше по говора на българите, които го придружаваха. А другият? Не можеше да бъде от Биандрате, защото графът бе заминал вече за далечната Ломбардия при своя любим маркиз — младия Монферато. Дали бе от Ласкарис, или Михаил Епирски?

От много време вече Борил нищо не ѝ доверяваше. Какво кроеше с епирския деспот, какви важни вести чакаше от него — никой не знаеше.

— Научихте ли за невестата на Ериковия брат? — попита деспина Росана. — И тя се нещо разхленцала. Не ѝ понесъл въздухът на Константиновград... Да не си заmine и тя тъй рано като Славовата?...

— Като че и тя е едничка дъщеря... Или епирският деспот има и други деца? — попита небрежно госпожа Теодора.

— Епирският деспот няма законен мъжки наследник, ала има още една щерка — се обади жената на великия логотет, която знаеше всичко, що става по широкия свят. — Леля ми Ралина, нали живее в Дукля, от нейните писма знам, че втората щерка на Михаил Комнин била красавица за чудо и приказ, в чашка да я изпиеш! И млада, съвсем младичка. Нямала седемнадесет...

Неволно всички жени хвърлиха взор към Целгуба. Откакто в Търнов се бе пуснала мъква, че царят ще се напуска с куманката и сега води преговори с епирския деспот за щерка му Мария, никой вече не се боеше от мъстителността на царицата. Дори някои вече бързаха да ѝ покажат пренебрежението си.

Царицата се обърна. Лъскавите ѝ черни очи се спряха продължително на госпожа Струна.

Логотетката потрепери. Прехапа устни. Сведе чело над картите.

Целгуба разбра. Изведнъж всичко ѝ стана ясно. Дългите ѝ съмнения, тъмната ѝ тревога се изясниха. Значи това беше. Колкото и да се мъчеше отчаяното ѝ сърце да не вярва, да отрича, все пак това

беше. Тих смях разчупи гърдите, избликна в гърлото, спря нечуто на устните ѝ.

Тя се облегна още по-удобно на перилото, обгърна с поглед целия кръгозор, който се разстилаше пред нея. Промълви равнодушно:

— Слънцето залезе зад червени облаци... Утре ще има вятър...

— И добави: — Аз слизам малко да се разходя в градината.

Едва когато забеляза, че се е закрила от очите на всички, Целгуба спря за миг, сякаш губеше свят. Ярост я задуши. Всичко потъмня наоколо ѝ. Тя сви юмруци в кипяща ненавист. Тропна с крак. Старата ѝ гордост, старата ѝ самонадеяност внезапно избухнаха, изгориха я цяла. Сякаш изведнъж някакви невидими вериги се скъсаха, сякаш мрачни була се издигнаха пред очите ѝ.

Най-сетне тя бе отново предишната Целгуба, сестрата на княз Йона, дъщеря на непобедимия, храбър вожд Елти, волното чедо на Карпатите... Доста дълго вече бе търпяла.

Насреща ѝ откъм главния вход се зададе дребната осанка на княгиня Сета. Като зърна царицата, тя ѝ направи знак да чака, прибра с две ръце дългата си туника, затече се към нея. По мургавото ѝ жълтеникаво лице бяха изписани загриженост и гняв.

Те заговориха по кумански:

— Зелгу преминал на страната на царя. С него са и Сот, Зепа и Блуш. Но Сокач, Тугортак и Боняк държат яко за тебе. Братята ми също. Ти знаеш, че сме ти верни. Коча се е настанил добре в Бдинската си прония. Там сме силни.

— Зелгу ще се върне при мен, като победа. Но тогава ще заповядам да го набият на кол.

Сета изтръпна. Погледна царицата с широко отворени очи. Сякаш за първи път я виждаше. Острият ѝ студен глас пронизваше като резлив меч.

Целгуба тръгна с младата куманска княгиня към главния вход. Преди да се разделят, те дълго си шъпнаха и се оглеждаха встрани. След това царицата се запъти право към покоите на Борил.

Тя влезе спокойно, с някаква необичайна властност.

Асен-Борил веднага почувства това. Настръхна. Пригответи се за отбрана. Неволно ръцете му посегнаха към разгърнатите пергаменти на масата, блъснаха ги набърже в едно чекмедже.

Севастократор Деян изви дребната си снага в угодлив поклон и напусна безшумно стаята.

— Нямах ли днес гости — попита загрижено царят и приближи, като потриваше ръце, за да скрие досадата си.

„Нима му е студено? — помисли Целгуба и бегла усмивка премина по лицето ѝ. — Колко е неспокоен. Как личи измамата в очите му.“

— Казаха ми, че пристигнали гончии. Дойдох да науча новини.

„Защо се смути толкова? Той, който винаги умееше да бъде тъй хладен и въздържан...“

— Ласкарис ми съобщи чрез Стрез големи новини... Разбил сарацините при Антиохия.

— Все такива новини да се чуват! А нещо друго?...

— Сега се разбра вече как се е зародила тази бран — побърза да пресече словата ѝ Борил. — Иконийският султан Гаятедин Каикосру бил насъскан от бившия византийски василевс Алексей.

— Ами той нали е баща на Ласкарисовата жена?

— Тъкмо. Сам Алексей, който на времето си дал гостоприемство на Гаятедин в Константиновград, когато той бил преследван от брата си Рохнедин, сега поискал от бившия си приятел отплата за стореното добро. И го накарал да нападне с войските си неговия зет, да отнеме Никея от Ласкарис и да провъзгласи него за ромейски василевс. Какво не прави завистта! Добре, ала хората на Ласкарис, макар и по-малко на брой, се държали много дръзновено и освободили Антиохия, която била обсадена от сарацините. Уловили султана Гаятедин в плен и когато показали главата му, забучена на кол, пред неверниците, те се разбягали. А императора Алексей заточили в никейския манастир „Свети Хиацинт“...

— А другият гончий откъде беше? — го прекъсна този път Целгуба.

Борил сякаш не я чу.

— Така вместо престол и царски венец Алексей сега ще има да слуша до насита молитвите на монасите... — се изсмя Борил и отново безсмислено потри ръце.

— Той е получил това, което е заслужавал... — каза бавно и тежко Целгуба, — или може би той не е мислил навремето, когато

ослепи брата си Исак Ангел, че все някога ще дойде часът на изкуплението?

Борил не отговори. Горчивината, която прозираше в гласа ѝ, бе твърде опасна и многозначителна. Той внезапно вдигна чело, погледна я дръзко в очите. Омраза и досада премина като тъмен облак в студените му зеници.

Какво искаше да каже тази вече старееща жена с жълто подпухнало лице и вехнеща плът... Заканваше ли се? Предупреждаваше ли?

— Какви бяха новините от Епир? — попита Целгуба и седна на края на масата, като играеше небрежно с острия нож, който служеше за срязване връвчиците на печатите.

— Добри... — отвърна сухо Борил и извърна гръб, скръсти ръце, почна да се разхожда из стаята. — Голяма част от ломбардите минавали поради добра плата към Михаил Комнин. А напоследък, при едно сблъскване с латините, той уловил в плен сам конетабъла Амедео Буфа с цялата му свита, накарал да избият всички рицари, а бедният конетабъл заедно с капелана му и други трима барони разпънал на кръст...

— Сигурно и дъщерите му не ще са по-малко кръвожадни от него... Момичетата приличат на бащата... — подхвърли царицата и метна крадешком взор към Борила.

Той внезапно се извърна и спря на няколко крачки от нея. Лицето му бе зло и чуждо.

— Какво искаш да кажеш?

— Нищо. Чудя се как Михаил Комнин не щади дъщеря си, невестата на младия Йосташ, като дразни по такъв начин Ерик Филандър... Или той не мисли и за децата си. Сякаш вместо сърце има камък... Разправяха, че дъщеря му била болна.

— Коя? Мария?

Целгуба се изсмя.

— Не. Голямата...

Изведнъж тя захвърли ножа на масата, скочи.

— Тия ли са всичките новини?

Борил я изгледа мрачно. Вдигна рамене.

— Ерик Филандър се беше посъвзел след майския парламент в Равеника, където всички барони от империята му бяха сключили мир

помежду си, ала победата на Ласкарис ще развали радостта му, защото Ерик беше в съюз с иконийския султан...

— Друга вест от Михаил Комнин?

Борил леко въздъхна, махна с ръка, сбърчи чело.

— Дребни работи. На 20 юни Епир станал васал на Венеция, Стрез и Михаил се готвят за голяма бран напролет. И Ласкарис стяга корабите си. Той ще нападне Ерик по море.

— Напролет? По кое време?

— Не знам точно... След събора против богомилите... — и изведнъж той млъкна.

Целгуба не биваше да знае всичко. Невярна и коварна бе куманската ѝ кръв... За да се спаси от въпросите за дъщерята на епирския деспот, той твърде много бе развързал езика си.

— Значи, друго нищо...

Тя тръгна към вратата, без да кимне с глава, без да се извърне.

Само на устните ѝ не изчезна тънката насмешлива усмивка.

[1] Руян — месец септември. ↑

[2] Ушнички — обеци. ↑

ГЛАВА II

С бързи стъпки госпожа Евпраксия се завръщаше от първата утринна служба към дома си. Някакво чудно безпокойство стягаше сърцето ѝ. От деня, когато големият ѝ син Добромир бе забягнал в неизвестни и опасни странствания из цяла България, тя не можеше да има покой нито един час. Сякаш всеки следващ миг трябваше да ѝ донесе непозната напаст, лоши новини. Добре че поне малкият ѝ син Витлеем остана настрана от ереста. Иначе Борил щеше и него да преследва, за да се отърве от омразните привърженици на Йоан-Асена.

Тя изкачи на един дъх стълбите на кулата, отметна вдовишкото си було и веднага попита излезлия да я посрещне отрок:

— Тук ли е Витлеем?

— Тука — отвърна прислужникът.

Евпраксия въздъхна облекчено, сякаш се бе надявала да чуе непозната, грозна вест.

Други бяха по-раншните времена. И покойният боляр Сеслав беше близък с богомилите. Но Калоян не им пречеше да изповядват вярата си, вслушваше се понякога в мъдрите им съвети, очистваше всеки недостойник, посочен от тях. Така покварата се пресичаше веднага и от корен, за да не може да вирее като отровен бурен.

Болярката приближи до прозореца замислена, мълчалива. Ала щом очите ѝ се спряха надолу, към тясното дворче, тя плесна с ръце, погледна към небето, сякаш дирейки помощ оттам, и възкликна:

— Пак идат! Дано свети Илия ги тресне! Орли да ги разкъсат! Какво дирят? Нали Мирчо го няма? Вече сто пъти им казах, че е побягнал на „Чуй петел“!

Отдолу се зачуха тежките стъпки на стражите. Глух глас попита:

— Тук ли е болярът Витлеем?

Веднага се обади самият глас на младия послушник:

— Тук съм. Какво дирите?

Госпожа Евпраксия се спусна към вратата. Ала преди да успее да улови дръжката, тя се отвори и в стаята влязоха Витлеем, старият Никола и петима блюстители.

— Кастрофилакс Куртекс ни даде повеля да прегледаме дома ви. Казват, че сте имали скрито оръжие. А знаете, че е забранено да се укриват мечове, стрели и сулици.

— Кастрофилакс Куртекс ще направи по-добре най-напред да си отиде в Скития и там да раздава заповеди... — отвърна раздразнено Витлеем, — а пък власи като вас по е редно да си пасат стадата по планините, вместо да ходят по людските домове със сулици в ръка...

Госпожа Евпраксия тихо приближи и дръпна сина си за ръкава.

— Моля ти се, не ги люти... Потърпи малко...

Влахът Пудил се озъби със злорада усмивка:

— Ех, едно време не ни давахте да влизаме повече от дваматрима на ден из градовете ви... Сега пък е дошло наше царство...

Госпожа Евпраксия пак дръпна сина си.

— Моля ти се... — и добави високо: — Ето дома ми... Прегледайте... Нищо нямаме...

След половин час цялата болярска кула бе превърната наопаки: разкъртени дъски и плочки на подовете, разхвърляни дрехи из ракли и долапи, разбъркани чекмеджета, разкопан двор...

След като ги изпрати до главната порта, Витлеем отиде при майка си и каза замислен:

— Те дирят повод да ме заловят. Защото знаят, че Добромир получава сведения чрез мене за този край...

Не минаха няколко дена и стражите отново се явиха навъсени, гневни.

— Пак ще претърсваме... Получили сте вест от забягналия. Дайте писмото доброволно или ще разрушим дома ви...

Витлеем сви рамене.

— Вече месеци нямам вести от брат си. Търсете.

Отново власите почнаха да чукат с петите на сулиците по дъските на подовете, разкъртваха стените, разместваха плочките.

Особено грижливо бе претърсването на Витлеемовата стая.

Госпожа Евпраксия следеше с набурено сърце как дръзките ръце халят дома й.

— Нели предната неделя разкъртвахте тези дъски? Едва ги нагласиха майсторите и сега пак... — и тя пошъпна едва чуто: — Росници да ядете макар...

Изведнъж Пудил се спусна към блюстителите, улови един от тях за ръката:

— Стой! Ей там край раклата... я виж какво се подава...

Ала той сам избърза, коленичи на пода, полека и внимателно вдигна разкованата дъска. Под нея стоеше сгънат лист на четири. Той го грабна, подаде го на най-дребния от людете си, който имаше живи и хитри очички.

— Я чети, виж какво е това!

Витлеем и майка му ги гледаха поразени. Никога този под не е бивал разбутван освен предната неделя, когато власите бяха дирили там. Явно беше, че те сами са оставили писмото.

Госпожа Евпраксия усети как ледени талази обливат гърба ѝ. Улови сина си за лакътя, сякаш да го брани от тъмна напасть.

Дребният влах зачете:

„Как господ узнал от свети Ивана по какъв начин да превземе царството на дявола.“

Пудил се изсмя.

— Аха, хубави книжки имате... Я да видим от коя ръка е преписано.

Той взе листа, изписан със ситни красиви букви. Гледа го известно време, след това посочи няколко думи, написани по-едро с червено мастило.

— А това какво е?

— Да се предаде на болярина Витлеем за разнасяне между отроците.

Влахът се изсмя още по-ехидно.

— А, значи и с такива работи се е занимавал нашият смирен послушник? И се прави на божа кравица? Видиш ли го ти потайният му нечестивец? И нему не бил чист восъкът...

Госпожа Евпраксия се изстъпи напред, разпери ръце пред сина си.

— Ние сме богомили! Покойният боляр Сеслав беше богомил! И синът ми Добромир, и аз! Ала Витлеем е невинен. Витлеем не се меси в тия работи... Напротив, той държи за папата... Той е против

богомилското учение... Това писание е гнъсна измама. Вие сте го поставили тука и само дириите причина да го хвърлите в тъмницата!

— По-полека, болярке... — се обади Пудил, — ще се види, ще се изпита тая работа. Ако Витлеем е невинен, ще се разбере от разпита! — И той се обърна към момъка: — Хайде!

Блюстителите го заобиколиха. Госпожа Евпраксия изписка отчаяно и се хвърли между тях, обви с две ръце сина си.

— Не! Той е невинен! Уловете мене! Аз съм еретичката! Него оставете! Аз ще отговарям пред събора!

Пудил махна с ръка. Стражите изблъскаха немощната жена, извиха назад ръцете на момъка, оковаха ги.

Стаята се изпълни с изплашени прислужници. Старият Никола застана пред блюстителите. Ала Витлеем му направи знак да мълчи.

— Не се гневи, дядо Никола. Имай търпение. Работата ще се изясни. На тебе предавам дома си. Пази и бди над майка ми!

Жените се струпяха около болярката, която беше примряла.

ГЛАВА III

Беше петък на сирната неделя от 11 февруари 1211 лято, индикт 14, 11-а лунна година и 15-а година на слънчевия кръг, когато благочестивият цар Асен-Борил повели да се свика първият православен събор в България.

Сред голямата църква „Петър и Павел“ се издигна широка дървена площадка, облечена в скъпо сукно. Там поставиха престола на царя, креслата на владиците и великите боляри. За останалите клирици и мали боляри направиха зад креслата дълги пейки, облечени в ален аксамит. Пет стъпала водеха от земята към площадката. А от самата площадка до царския престол се отиваше с още три стъпала. Креслата и пейките бяха наредени от двете страни на престола. Около площадката беше опнато яко въже, край което пазеха въоръжени блюстителите и което служеше да отделя напирания многоброен народ.

Беше февруари, ала топлото слънце обливаше изчистената от сняг стъгда. Още от ранна сутрин развълнувани тълпи почваха да се стичат към събора, да си запазят по-удобно място за зрелището.

Четири часа след разсвет започнаха да пристигат и съборяните: великите и мали боляри, архиереи, епископи, свещеници и монаси.

От лявата страна на престола заеха място всички митрополити, които не бяха поискали палиум от папата: средецкият, дръстърският, ловешкият, белградският, овечкият заедно с търновския Марин и избрания на мястото на починалия Преславски Сава — Костадин, Борилов любимец. Липсваха примас Василий, велбуждският митрополит Анастасий и епископите Аврам Прищински, Кирик Нишки и Климент Бдински.

Отдясно седнаха новите велики боляри: великият логотет Николица, севастократор Деян, деспот Богдан, протостратор Коча, великият примикюр Михаил, властелите Станой, Павел, Банко, куманските вождове: Тугортак, Уза, Сот, Боняк, Блуш, Сокач и Зепа.

Останалият клир и малите боляри заеха местата си по дългите пейки зад креслата. Всички бяха облечени в дебели аксамитени кожуси, с мечешки калпаци на главата.

Забиха всички камбани на Царевец и Трапезица, на църквите в целия град. Бавно, с тежка и скръбна тържественост. Зашумя, залюля се целият народ.

Откъм моста се зададе шествието на богомилите. Заградени с гъста редица стражи, с вериги на шията и ръцете. Наредиха се пред стъпалата на площадката. Конник префуча към Царевец, за да извести на царя, че всичко е готово.

Асен-Борил дойде в закрыта кочия, заграден с дружина стрелци. От мястото, където спря кочията, до стъпалата на престола му се изстъпиха две редици копиеносци.

Бавно изкачи царят стъпалата на площадката.

Пурпурната му мантия, подплатена с хермин^[1] и везана с бисер, се разстла като ярък пламък подире му. Под нея блестеше светла златоткана багреница, препасана с пурпурен пояс, на който висеше златен меч. По ръцете му се виеха златни гривни, на врата му искреше огърлие, обсипано с многоценни камъни.

Той седна на разлатия престол с ръчки от слонова кост и стъпи с десния си крак върху тъмновинената кадифена възглавница. В лявата си ръка стискаше държава, а в дясната — жезъл.

Камбаните спряха да бият. Народът започна да се притиска по-близко до площадката, за да може всичко да види и чуе.

Асен-Борил вдигна жезъла три пъти.

Задрънчаха зловещо железните вериги, размърдаха се като тъмно стадо заловените, блюстителите ги обградиха отвсякъде, поведоха десетина от тях нагоре по стълбите. Борил заповяда да снемат веригите им. След това даде знак на един дребен, белообраз и сух старец да се изстъпи пред него.

— Не се бой, Мануиле... Аз ви събрах не за казън, а за изправление... — каза милостиво царят, — разправи ни в какво се състои твоето учение, обясни ни недоволството на твоите люде, ние ще бъдем справедливи и ще отсъдим по право и по истина.

Старец Мануил трепна, изправи дребната си снага, скръсти ръце, отправи остър, изпитателен взор към царя.

— Радвам се, царю честити, че най-сетне ще мога да изкажа пред твое величество словата, които дълго време съм искал да ти бъдат известни... Аз няма да скрия нищо. И нищо нямам за криене. Ние сме християни. И досега само сме дирили чистата истина на

християнското учение. Може някъде да сме сгрешили, ала намеренията ни са били светли и правдиви. Искам преди всичко да знам в какво ни обвинявате, за да се защитим!

Изправи се търновският митрополит Марин. Прекръсти се три пъти, благослови народа, който коленичи наоколо в църквата и навън, по цялата стъгда. След това се извърна към еретика.

— Вие не любите господа наш Исус Христос, вие не вярвате в светата неразделна Троица, не признавате светото причастие и не приемате Христовата кръв, не се молите с надежда на света Богородица Мария, не се кланяте на честния кръст господен, не целувате със страх и любов иконите на господа, Богородица и всички светци, не почитате евангелските и апостолските думи...

Марин седна. След него стана ловешкият митрополит.

— Вие смятате, че пророците са говорили по свой ум, а не чрез светия дух... Вие не почитате светците и не се кланяте на техните мощи... Вие хулите светата литургия и всички молитви, предадени на християните от апостолите и светите отци... Вие смятате, че всички твари, видими и невидими, са създадени не от бога, а от сатаната.

След ловешкия стана митрополитът на Дръстър^[2].

— Защо изопачавате евангелските и апостолските думи и не ги четете така, както са ги написали светите мъже? Защо смятате, че църковните чинове не са наредени от господа и от апостолите? Не беше ли казал Исус „Симоне Йонин, паси овците ми“. Не остави ли той на заместниците на Симон Петра да продължат делото му до окончание века? Не са ли църковните йерарси заместници на Петра?

Подир дръстърския се изправи овечкият.

— Обвинени сте, че хулите честната женитба на людетe и богатите, които носят брачни ризи с благоговение... Обвинени сте, че хулите ония, които ядат месо, и ги смятате недостойни да влязат в царството божие...

Овечкият митрополит седна. Зашумяха с глух шъпот богомилите, раздвижиха се, размениха си знаци и погледи.

— Аз не желая сам да защитавам своята вяра... — отвърна старец Мануил, — между нас има много по-достойни и мъдри люде, които биха могли да ми помогнат в тази тежка задача. Пуснете редом с мене дедеца Петър, съвършения брат Стефан, стройник Назари, гост Добромир, гост Лука.

Блюстителите отвързаха по знак на царя посочените богомили. Преди да влезе в църквата, Добромир се огледа наоколо. Далеч, от един прозорец, някой размаха светла кърпа. Беше Белослава. Той вдигна ръка за поздрав, кимна с глава. Там до стройната снага на девойката се тъмнееше друг образ — майка му. Още веднъж той размаха ръка.

Двамата блюстителите му напомниха, че отново ще го свържат, ако продължава да прави знаци на хората.

Изведнъж грохотът на тълпата утихна. Всичко се стаи, занемя.

Старец Мануил простря бавно ръце нагоре. Бледото му лице се издигна с вдъхновен унес към небето. Гласът му, отначало тих, ала властен и ясен, се разля на широки вълни, все по-мощни и звънливи. Чуваха го дори навън, през широко отворените порти. Всички затаиха дъх, заслушани в чудните слова:

— Нашата воля и нашият копнеж е бил да изградим ново общество от съвършени хора и истински братя... Ние проповядваме чистотата на духа и плътта, за да стигнем до вътрешно просветление и сливане с бога... Чрез своя живот ние се освобождаваме от веригите на земното, за да проумеем чистите и светли истини, за да се роди в нашата душа Христос... Защото той е носител на светлината, а сатаната е носител на тъмнината. Ние, земните твари, сме творение на двете съвечни начала, които са в непрестанна борба: мрак и зора, лъжа и истина, добро и зло, смърт и живот, дух и плът, радост и скръб... Духът, който е затворен в плътта, копнее да се възвърне към своя първоначален отец — светлината. Затова ние отричаме плътта и се стремим да победим земните примамки, защото Сатанаил е техен господар.

Белградският митрополит поклати глава.

— Защо смятате, че Сатанаил е творец и господар на земята?

— Сатанаил се е наричал и Луцифер и е бил най-мощният ангел на светлината. Ала обзет от безумна гордост, той се възбунтувал против бога и примамил подир себе си ангелите на въздуха и водата. Бог им отнел всяка власт и ги низвергнал. Разкаян, Сатанаил помолил отца си да му прости и да му позволи да си създаде свой свят. Тогава Сатанаил създал видимия мир: слънцето, месеца, звездите, животните, дърветата. Най-сетне създал и хората. От пръст. Без дух. Душите на хората им вдъхнал отец. Затова те принадлежат на бога, а плътта им

— на сатаната. Но не се смирил пак гордият Луцифер. Той съблазнил първата жена и от нея се родило потомството на сатаната: Каиновият род. А от Адама е родът на Авела. На земята се възцарили потомците на Сатанаила и тяхната власт траяла до идването на Спасители, син божи, който припомнил на хората божиято царство, което те забравили, понеже започнали да признават за единствен бог само Сатанаила. А когато на Каина се родил син, Енох, Сатанаил взел Еноха на небето и...

Митрополитът смръщи лице, даде му знак да замълчи.

— Ето как изопачавате всички думи на вехтия завет. Кой ви даде право да проповядвате неща, които не стоят писани там? Къде е казано, че Сатанаил е сътворил земята? Не стои ли там писано: „В началото бог създаде небето и земята... А земята беше пуста и неустроена; и тъмнина беше върху бездната; а божият дух се движеше над водата. И бог каза: «Да бъде светлина». И стана светлина. И бог видя, че светлината беше добро. И бог раздели светлината от тъмнината...“. Къде става тук дума за сатана? Вашето учение не е християнско, а манихейско. Там се говори за властта на бога и на демона като равни...

— А Мани не беше ли обещан още от Исуса като негов заместник? — се обади деец Петър и се изстъпи пред старец Мануил. — Не пише ли в Йоановото евангелие следното: „Утешителят, дух свети, когото отец ще изпрати в мое име, той ще ви научи на всичко и ще ви напомни за всичко, що съм ви говорил...“. Каин и Авел са двете противоположни сили в природата, които вечно се сменят в неизменен ред: живот и смърт, светлина и тъмнина, дух и плът.

— А това не са ли двете лица на една и съща сила? — ловко подхвърли митрополит Павел Дръстърски.

— Това ни учи нашата, българската богомилска църква... — отвърна пак деец Мануил. — Само драговишката църква смята, че те са враждебни сили, че не са дело на една първопричина...

— Затова ли смятате, че сатаната е сянка на бога? — се обади овечкият.

— Светлината не може да съществува, ако няма сянка... — се обади стройник Назари.

— Значи вие приемате учението на Мани, смесено с масалианството... — каза Павел Дръстърски. — Ала кажете ми къде в

писанието се споменава името на Мани? Утешителят може да бъде и Маркион или Симон влхва, или Карпократ... Вие проповядвате всичко да бъде общо. А тъкмо Карпократ проповядва, че слънцето и водата, и въздухът — всичко е дадено общо на хората. Затова всички блага на земята трябва да бъдат общи за всички. По този начин всеки от вас може да тълкува всичко посвоему. Не се придържате нито в думите на вехтия завет, нито в тия на евангелието. Така достигате до чудни, противни богу заключения. Защо свършените ви хора се отказват от месо и вино, честен брак и потомство? Нали така те ограничават човешкия род, който по този начин ще се свърши. Защото обикновените братя се мъчат да ви подражават... Ето как от една първична грешка се стига до такива погрешни заключения...

— Вашите монаси не правят ли същото нещо? Само че те се оттеглят от света, от съблазните и гоненията, като предпочитат да управляват богатите си манастирски имоти, без да си дават труд да поучават невежите и сиромасите...

— Нашите монаси се оттеглят от света на съблазните по свое желание, за да издигнат духа си по-близо до Божиите истини, ала не смятат, че целият човешки род трябва да им подражава. Те са доброволни отшелници, самотници, съзерцатели, подражатели на Христа, преписвачи на книги, пазители на свещени мощи...

— Затова ли те разнасят свещените мощи от град на град, за да събират повече пари от повече поклонници? — попита жлъчно стройник Назари с горящ взор. — От любов към бедността ли те трупат в манастирите несметни богатства, които събират аспра по аспра от сиромасите парици и отроци, за да живеят те самите в леност и безгрижие? Без да бъдат дори длъжни да носят бойно копие за защита на държавата?

Откъм тълпата се зачуха одобрителни викове.

Борил сви устни, погледна към митрополит Марин, даде му знак да отговори.

— Манастирите са богати и цветущи, ала самите монаси са най-бедните хора. Те нямат нищо свое, смятат се за нищо, за земен прах. Те се грижат само за преуспяването на своя манастир, за слава на светеца, когото почитат. Те се грижат да запазят чистото християнство, тълкуват книгите на древните, записват делата на нашето време... А вашите свършени не странят ли от ръчния труд, не живеят ли от

подаванията на братята? И каква е цялата им дейност? Да отричат единосъщната и животворяща неразделна Троица, да зоват демона миродържител, да повдигат народа към бунт и непокорство...

Гост Лука издигна ръка в знак, че иска да отговори, но Добромир буйно го изпревари и се запъти към престола. Блюстителите препречиха със сулици пътя.

— Вие ни обвинявате, че не признаваме светото причастие, че не се кланяме на кръста, че не целуваме със страх и любов светите икони, че не ходим в храмовете на литургия... Не е ли безумно да се кланяме на външни знаци, на плътски белези и да мислим, че с това изпълняваме целия си християнски дълг? Когато сърцето ни е пълно с лъжа и притворство, със злина и грях? Защо да се заслепяваме в обреди и външни знаци, а да не виждаме живеца, вечния премъдър дух на Христовото учение? Нали той сам ни учеше, че не трябва да се гледа външността на чашата, а какво има в нея? Митрополит Костадин се смята за чист християнин, понеже се причестява всяка неделя и се кланя три пъти на ден пред мощите на някой светия. А угодно ли е богу да взема десетък на гладните и голи парици и отроци, когато има суша и глад, да хвърля в робство тия, които поради неурожай са задлъжнели и не са платили кумерка си? Така ли спазва Божиите заповеди: ако има две ризи, едната да даде на сиромаша? Ти, Борице, който се смяташ безгрешен православен и си седнал тука да ни съдиш, не беше ли оня, който отне без всяко право и закон престола на Асеновите синове поради безумно себепревъзнасяне? Така ли изпълняваш поръките на евангелието: блажени смирените? Кой ти дава право да дириш сламката в околото на другите, а не виждаш гредата в своето?

— Стига — изкрещя преславският Костадин. — Нека замлъкне!

Стражите обградиха Добромир, готови веднага да го отведат при един знак на царя.

— Аз ще млъкна! Но богомилството няма да спре! Не сме ние, които го разнасяме! То вирее от беззаконията, от произволите на твоите люде, Борице! Не съм аз, който го проповядвам, а алчността и безбожието на твоите епископи, които, вместо да бъдат истински народни пастири, развъждат несметни стада, търгуват със свети мощи, притесняват безимотните, трупат богатства... Сред безброй обреди и молитви те са загубили чистия дух на християнското учение. Аз не съм

учен, нито мъдрец, за да мога да споря за учението на Мани и Симон влъхва, за арианството и православието на светите отци от Никейския събор... Те са непостижими за обикновения човешки ум истини. Не е ли безумна гордост да смяташ, че само ти разбираш и можеш да тълкуваш! Всеки приема това учение, което му е най-близко и най-ясно. А вие убивате хората за това, че не възприемат вашето учение за милост и любов! Каква дързост! Вие ни обвинявате, че празнуваме погански празници на летния свети Иван... Народът е свикнал от хиляди години на този ден да празнува лятното слънцестоене, както на Коледа празнува зимното, раждането на слънцето... Това са обичаи, останали от деди и прадеди. А не виждате как боляри и власти живеят на гърба на оголелия народ! Но тия боляри първи ще ти забият кама в гърба, ако не им трябва вече. Ересите ги разнасят гладът, задълженията, данъците, тежките ангарии, които превръщат свободните люде в роби... Разнасят ги подкупите и измамите... На върха на властта изплуват най-порочните и негодните, а всичко честно и способно отива на клада... Или постъпва в манастир, отива в отшелничество, погнусено от безправие и лъжата... Коя е последната надежда на безправни и бездомни? Богомилството. Дай им правда, дай им хляб, дай им човешки свободи — и няма да има бунтовни учения! Но запомни — със събори и клади, с тъмници и анатеми ти няма да ги премахнеш! Никога!

Борил скочи. Държава и жезъл трепереха в ръцете му.

— А кой учи людете да не се покоряват на властта, да злословят за старейшините, да хулят имотните, да не се подчиняват на цар и боляри, да не работят църковните и манастирски имоти, да не блюсят тъмниците, да не ходят на война? Кой разстройва държавата сега, когато имаме толкова врагове, които ни дебнат отвсякъде, за да ни нападнат?

— Богомилите не са врагове на държавата — отвърна смело Добромир. — Те винаги са я бранили от врага! Не предложиха ли павликяните ключовете на Филиповград на цар Иваница?

— Знам аз кой бунтува богомилите против мене — отвърна ядно Борил, — това са привържениците на Йоана! Те се надяват чрез бунт и непокорство, чрез клевети и насъсквания да върнат тук сина на Асена!

— Така е! — отвърна спокойно Добромир и като размаха десница високо във въздуха, извика два пъти: — Да живее цар Йоан-

Асен!

Всички изтръпнаха. Зашумя като развълнувано море огромната тълпа, отекнаха неясни викове, издигнаха се свити юмруци.

— Дързък е езикът ти, момко... Ще намериш това, което дириш...

— Аз не се боя от огъня. Ще вляза в него като Василий с усмивка на уста. Ала горко вам! Защото нашата мисъл, нашето учение няма да умре! То ще се издигне като светъл пламък, ще подпали целия свят и ще грее до скончание века... Ала вашите грехове ще останат да тежат само на вашите души!... И божията анатема ще ви постигне в нечакан час!

Борил махна с жезъла, блюстителите уловиха Добромира, отново завързаха ръцете му назад.

Митрополит Костадин стана.

— Признаваш ли, че твоето лъжовно словесие е дело на нашия враг, триж проклетия сатана?

— Не.

— Отричаш ли се от своята триж окаяна богоненавистна и скверна ерес?

— Не.

— Ще се върнеш ли към истинската вяра на бога наш Исуса Христа.

— Аз се смятам за истински християнин.

— Ще продължаваш ли да се числиш към сеячите на лъстивото нечестие на поп Богомил?

— Докато съм жив.

Костадин погледна към епископите и болярите. Всички от тях, с изключение на двама-трима, вдигнаха ръка.

— Затова ще бъдеш и осъден. Клада, бесило, кол или заточение? — се извърна той към Борила.

— Клада — отвърна мрачно царят.

Блюстителите хванаха еретика за лактите, поведоха го надолу.

Народът се развълнува. Далечни женски писъци отекнаха.

Разпитът на останалите продължи бързо. След няколко кратки въпроса и отговора присъдата веднага се издаваше. Неколцина се побояха. Отрекоха се от учението си. Други побързаха веднага да откажат, че са били еретици. Но повечето издържаха кораво докрай.

Когато видяха, че присъдите са безмилостни, те престанаха дори и да отговарят, понеже знаеха каква ще бъде последната дума:

— Клада!

Късно вечерта млад монах разгърна в килията си нов свитък пергамент, изостри добре писалката си, потопи я в киновар и продължи да пише:

„Царят и тия, що бяха с него, им възразяваха с мъдри въпроси въз основа на свещеното писание, докато изобличиха тяхното злословно мъдруване. А те стояха като безгласни риби, паднали в недоумение от всяка страна. Благочестивият цар като видя, че те са всякак посрамени, че дяволът е паднал и смачкан, а Христос възвеличен, изпълни се с радост и заповяда да пазят както тях, така и прелъстените от тях. А те като видяха това, възвърнаха се към съборната църква. А тия, които не се покориха на православния събор, бяха подложени на различни наказания и заточения. След това благочестивият цар Борил заповяда да преведат от гръцки на български език Съборника, който да се чете в първата неделя на светия пост, според както още изпърво светите отци са предали на светата съборна и апостолска църква. По негова заповед тоя свети събор бе вписан в числото на православните събори. Преди неговото царуване никой друг не беше свиквал православен събор като тоя. Всичко това се извърши по заповед на благочестивия цар Борил в 6718 лято, индикт 14, 11-та лунна година, 15-та година от слънчевия кръг и четвърта от неговото царуване. Когато православният наш цар нареди добре всичко това и когато съборът се завърши, той влезе в църквата, дето след като поблагодари богу, изпрати всекиго да си отиде дома си.

На вси еретици — анатема.“

Монахът остави киноvara да изсъхне, стана и се отправи към прозорчето на килията си.

Далече в мрака Търнов гореше, окичен с венец от дребни кървави точици.

В многобройните клади изпущаха сетен въздъх преданите синове на своята вяра.

[1] Хермин — хермелин. ↑

[2] Дръстър — днешна Силистра. ↑

ГЛАВА IV

Беше светла мартенска нощ. През сводестите прозорци на преддверието светлината на месеца обтяга ярки жълти ивици по черните и бели четвъртити плочки на мраморния под. Блюстителите се разхождат с едва чути стъпки пред царските покои. От време на време те се спират пред високите прозорци и разменят по някоя дума.

— Ето вече трета смяна след полунощ приближава. Без малко и блюстителите ще започнат да се сменят на половин час — пошъпна едрият мизиец, подпрян на сулицата^[1] си.

— Не вярва никому цар Борил! На сянката си не вярва дори... И има право. От изменническа ръка загина цар Асен. От неверен меч умря цар Калопетър. А не беше ли десницата на най-предания, която заби копие в бедрото на Калояна? Предателство и измама цъфти под този покрив... — отвърна влахът Янкул.

Мизиецът се озърна страхливо.

— Мълчи! По-тихо... Тук и стените имат уши. Отвсякъде дебне невяра...

— А от нея се бои най-големият неверник! Всяка нощ царят обикаля сам, слухти като дива свиня, затваря всички входове, след това отново става, пак проверява стражите и главните порти. Защото казано е: който вади нож, от нож умира...

— Тихо! Той е...

Двамата блюстители се разделиха и почнаха да се движат с бавни, отмерени крачки нагоре-надолу по преддверието. Из сянката изникна тънката осанка на Борила — със скръстени на гърба ръце и наведена глава. Той отмина стражите, без да ги забележи, угъбен в мисъл, чужд за всичко наоколо си. Влезе в престолната, обиколи няколко пъти цялата зала, загърнат вменяващата се игра на сенките и лунната светлина. Отиде до един прозорец, облегна лакът на перилото, въздъхна дълбоко.

Най-сетне бе дошъл часът, подготвян от толкова време. След три дни българските войски щяха да потеглят за решителна бран, която трябваше веднъж завинаги да измие тъмното петно от Филиповград.

Всичко беше намислено до последната подробност. Победата трябваше да бъде изтръгната на всяка цена. Иконийският султан бе в мир с Никея. Тодор Ласкарис бе готов да потегли с корабите си за Константиновград. Михаил Епирски щеше да нападне Солун. Стрез щеше да пази българите откъм Слав. А сам Борил с безчет войски щеше да издебне Ерик и людетe му на път от Солун за Константиновград. Това беше големият план. Нямаше никакво съмнение, че щеше да успее.

Този път Ерик беше заобиколен безнадеждно от всички страни.

И все пак Борил усещаше как тъмна тревога стяга сърцето му. Сън и покой не можеха да слязат над клепките му. Като неизчерпаем извор бликаше ереста и невярата из цялата страна. На мястото на десет изгорени богомили се явяваха сто, влашките и куманските наемници едва успяваха да сринат до основи кулата на някой разбунтувал се болярин, непокорството избухваше в други три. Затворите бяха пълни с богомили, непокорни власти, парици, монаси, отроци. Едва в последните недели размирията бяха позатихнали.

Само едно не можеше да си прости. Слабостта, която бе проявил, като бе послушал молбите на Целгуба — да замени смъртното наказание на Добромир със заточение. Наистина. Белотовица и дъщеря ѝ бяха платили огромен откуп и той го бе приел, понеже имаше нужда от средства за предстоящия поход. Ала по пътя за далечната крепост Демничик дръзкият безумец бе успял да избяга с помощта на тълпа въоръжени богомили, които бяха нападнали стражата му. И сега той тайно обикаляше всички градове и селища, отново бунтуваше и размиряваше народа. Двеста перпери бяха обявени от глашатаите по всички местности за награда томува, който го залови. Ала сякаш проклетият триезичник бе прокопал като плъх подземни входове по цялата страна. Тъкмо щяха да го заловят някъде, и той изчезваше по чуден начин...

Борил отново въздъхна с гняв и недоволство. Скръсти жилестите си сухи ръце, пак се залута в полумрака на потъналите в тъмнина зали.

Изведнъж той се сепна. Студена пот овлажни челото му. Дръпна се назад, извика с предрезнял глас:

— Кой е? Кой е там?

— Аз съм... Не виждаш ли? Не викай като безумен. Кой би могъл да бъде?

— Какво правиш тук по това време? — Кръглите му ястребови очи се втренчиха изпитателно в нея.

— А ти? Ти какво правиш?... Не мога да заспя. В прозорците ми блести огънят на кладите. Долу, откъм подземията, се носят писъци и стонове. Как ще мога да заспя? И нощем ли? Не ти ли омръзна да погубваш людето? Стига толкова! Душата ми се отвърна от толкова кръв! Не виждаш ли, че колкото повече ги гониш, толкова повече те се умножават. Нима искаш да изтребиш цялото си племе? Дай им каквото искат!

Борил сви гъстите си светли вежди, облегна се на гърба на едно кресло. На избледнялото му от светлината на месеца лице трепна ядна усмивка.

— Нали те послушах да отменя смъртната казън на Добромира? Видя ли какво стана?

Целгуба наведе чело. Прибра косите си, които се пилееха по раменете.

— Не можах да откажа на безбройните молби на Белотовица и дъщеря ѝ. Ала сега те моля по своя собствена воля. Дай им каквото искат!

Борил се изсмя дрезгаво, зловещо.

— Те искат сина на Асена! И нищо друго не може да ги укроти! Сякаш само той е способен да размахва бранен меч за България, той невръстен хлапак! Аз ще им покажа сега кой стои на престола им. Още малко търпение... Всичко ще се оправи.

Целгуба поклати глава.

— Не, те няма да се усмират, догде не видят Йоана в Търнов. Най-сетне какво? Повикай го, нали той е наследник на престола? И без това държавата ти няма наследник!

Тя приближи няколко крачки до него, цяла обляна в хладни сребърни лъчи, заплашителна, зловеща.

Борил прехапа тънки устни. Разбра накъде бие тя с въпросите си. Но можеше ли той да ѝ каже, че очакваният наследник не можеше да бъде синът на Асена, а детето, което щеше да му роди дъщерята на епирския деспот?

Той разтърси леко изгърбените си плещи, сякаш облъхнат от внезапен студ.

— Не мислиш какво бръщолевиш. Да стъпи кракът на Йоан в Търнов? Не знаеш ли, че още щом премине Истъра, и целият народ ще го провъзгласи за цар и ще ни помете оттук. Не знаеш ли, че всички богомили са с него, почти всички боляри, най-влиятелните епископи? Само куманските главатари и още двама-трима воеводи са още с мене. Техните войски и влашките отреди ме поддържат. Нима не знаеш, че ако престана да им плащам, и те ще ме изоставят. А ако Йоан дойде тук, ще подири сметка и за зестрата на Мария... А тя е почти наполовина похарчена. Да го повикам! Защото не мога без неговата подкрепа, нали? Не. Аз не трябва да показвам, че се боя. Няма да се спра пред нищо! И ще наложа своето.

Той доближи до прозореца. Простря ръка.

— Ето там се дигат нови бесилки за утре. Ще натрупам клади до небето високи, ще напълня всички тъмници, реки от кръв ще пролея, но ще ги унищожа! Тежко томува, който не зачита повелите на моя синодик!

Целгуба скръсти ръце на гърдите, обори чело. След това каза тихо:

— Стига вече с богомилските гонения! Ти загуби всяка мярка!... Ръцете ти са кървави и страшни... — Тя вдигна лице и впи очи в неговите, приближи още по-близо, дъхът ѝ опари лицето му. — Всяка нощ сънувам как пламъци ме горят и черен дим ме задушава. Не мога да отида вече на църква... Подире ми достигат плачове и проклетия на безброй вдовици и сираци. Стига! Стига!

Борил тихо се изсмя.

— Ръцете ми са кървави! Да!... А твоите? Не са ли кървави? Нима е чиста душата ти? Кажи?...

Тя се дръпна назад, притисна с длан сърцето си, сякаш прободена от жестока болка.

— Мълчи! Мълчи!

— Защо? Кой сложи сулицата в ръцете на Манастиър? Само аз ли? Кой уби Иваница? Кажи...

— Мълчи, стига... — простена тя.

— Няма да мълча... — И сега той приближи до нея, улови ръцете ѝ, разтърси ги. — Ще говоря... Ще викам... Нека чуят всички, нека знаят всички... Тогава ще ми олекне... Тогава ще слезе сън за клепките ми... Да. Убийци сме. И двамата. Убийци. Убийци. Аз убих

вуйчо си... А ти мъжа си! Защо мълчиш? Не е ли така? Защо мълчиш? Защо плачеш? Нищо не може да се върне... Нищо не може да помогне... С плач мъртви не се връщат.

Целгуба се дръпна, изтри очи, отметна гневно глава. Гласът ѝ изсъска, напоен с омраза и яд:

— Ти си виновен! Ти беше жаден за царски венец и ме помами... Защо? Аз бях царица... Ти омая душата ми с клевети и коварство! После разбрах, че било измама гнусното ти твърдение, че Иваница щял да иска униатска принцеса! А ти сега си, който чакаш отговор от Михаил за втората му дъщеря. Мълчи! Всичко знам! Знам, че беше пращал най-напред и за сестрата на Комниновци! Ала ще я дадат на Слав! Не те огря... Мълчи! Знам го от вярно място! Горко ми на мен, грешницата! Ала получих заслужено своята казън... Пази се! Тя няма и тебе да убегне!

Царицата отмина, закрила лице с ръце, разтърсена от непобедима черна мъка. Светловезаната ѝ туника потъна в тъмната сянка.

Отново закънтяха в празните зали бавните тежки стъпки на тоя, който не можеше да намери никъде покой — до разсъмване.

Пак приближават двамата блюстители глава до глава. Тих шъпот се разнася из мрачивината.

— И всяка нощ все така... — Мизиецът се прекръства. — Бродят като нежити... Грешната им любов се превърна в пъклена омраза. И това е най-голямата им казън...

[1] Сулица — дълго метателно копие. ↑

ГЛАВА V

Беше Великден от 1211 лято. Млади треви израснаха гъсти и високи, покриха ливадите със сочна зеленина. Напъпилите дървета разцъфтяха. Житото никнеше по нивите, бледожълто, като огромно светло море, пълно с надежди и радост за хората.

Ала нямаше покой за император Анри.

Нито леденият дъх на зимните преспи, нито омаята на пролетта, нито светлият празник можеха да го спрат в предназначения път. И сега в този хубав пролетен ден той се връщаше обратно с войските си от Тесалоника към Константинопол. Бърз гончия му бе съобщил, че никейският император е събрал цялата си флота и се готви всеки миг да потегли за преславната му столица. Затова той бързаше да отиде на помощ на хората си. За защитници на Тесалоника той бе оставил Йосташ и Бертолд фон Катценеленбург.

Войските на фронтите напуснаха Лагодинското поле, равнините на Сер, преминаха Места, преминаха Хебъра и почнаха да навлизат в пътя, който водеше към опасните и трудно проходими клисури на планините, които пресичаха най-краткото разстояние между Тесалоника и Константинопол.

Веднага след последната редица на авангарда яздеше Анри, заобиколен от войводите си. Войските напредваха предпазливо с бавна стъпка. Бяха малко. Затова бяха разпратили навсякъде разузнавачи да следят за сигурността на пътя. Не беше заличен още споменът за смъртта на Бонифаций Монферато.

Императорът бе мълчалив. Замислен. От ден на ден грижите му се увеличаваха във все по-тъмен неумолим кръг. Отвсякъде пристигаха лоши вести за измяна, недоволства, крамоли.

Маргарита подпомагаше ромейския клир против католическия, забраняваше на ромеите да плащат десетък на папските църкви. От друга страна Биандратевите хора не искаха да признаят новоизбрания архиепископ Гуерино за примас на кралство Тесалоника. Венецианците все по-дръзко колонизираха южните острови със свои

люде, които изгонваха местните ромейски власти и пизански феодали.

Безкрайни неприятности му бе причинила и борбата между Жофруа дьо Вилардуен и Гийом дьо Шанли за титлата морейски княз. Освен това в самия Константинопол не затихваха вечните разпри между венецианци и генуезци, между венецианци и пизанци, между ромейски и католически клир, между прелатите на Франция и Венеция. На всичко отгоре около сто от най-добрите му рицари, примамени от голямата плата, бяха преминали на страната на Ласкарис.

Далечните сини планини приближаваха все повече. Бавно се изкачваше друмът към скалистите възвишения. Изведнъж откъм авангарда отекна глух шум от изплашени викове, конски тропот, звън от оръжие. Всички се струпаха около императора. Из редиците на авангарда изскочи конник с приведена до врата на коня глава. Зад него се издигаха облаци прах. Като тънка черта се носеше гончията право към императора. Като стигна при него, скочи от коня, прегъна коляно пред своя господар.

— В клисурите на Русион българският цар ни дебне с безброй войска. Връщайте се назад!

Тръпка побягна по цялата латинска войска. Раздадох се изплашени викове, конете струпаха главите си накуп, раздразнени от внезапна тревога. Конон дьо Бетюн и Ансо дьо Кайо отправиха отчаян взор към Анри. Всякога ли тия омразни варвари щяха да се изпречват на пътя им? Не им ли стигна поражението при Филипопол?

Анри вдигна ръка, посочи към юг.

— Ще отбием пътя си покрай брега... Макар че през Траянопол, Русион и Цурул щяхме да стигнем много по-скоро на помощ на нашите, все пак трябва да пестим и малкото сила, с която разполагаме. По пътя си ще прибираме гарнизоните в крайбрежните кастели, за да не станат жертва на Борила...

Войските се разгърнаха, размениха положението си, поеха пътя обратно, отбиха се по посока към морето. Ала по пътя си към Силиври Анри видя голяма латинска войска, която бе излязла да го посрещне и пази от неочаквани нападения. Тогава той събра гарнизоните на Силиври, Аркадиопол, Родосто и Цурул, реши да свърши веднъж завинаги с българите и после да се разправя с Ласкарис.

И потегли обратно за Русион.

Но напразно латините дириха няколко дни своя противник. От българите нямаше нито следа. Нито в клисурите на Русион, нито в тия на околните планини.

Тъкмо когато Борил смяташе, че е наближил най-сетне часът на разплата с латините, тъй дълго подготвян, тъй дълго очакван, внезапна беда го бе принудила бързо да подбере войските си обратно към България.

В Бдин трима кумански главатари начело с великия боляр Коча бяха вдигнали бунт.

Напразно обсаждаха Бориловите опълчения мощната Бдинска крепост. Цялото околno население, събрано с храни и оръжие в недостъпния обръч, юнашки отбраняваше нападенията на наемниците. Минаха дни, седмици. Войските на Борила почнаха да роптаят, изморени от неуспешната обсада. А през Истъра обсадените получаваха непрестанно оръжия и храни от Кидарската страна. Възседнали мешинени мехове, напълнени със сено и завързани за опашката на коня, куманите преплуваха от отвъдния бряг и се връщаха натоварени с просо и ориз, метателни сулици и алебарди. Един по един се вдигаха всички пронии между Истъра и Хема. Надигнаха се разбунтувани парици, въоръжени с тояги и балтийки, настъпваха в гърба на царските войски. Тогава Борил се реши на последна отчаяна стъпка. Бързи находници отнесоха вест за помощ до венгерския крал Андрея. След десет дни те се върнаха с отговор. Венгрите обещаваха помощ, ала при тежки, стидни условия.

Българите да се откажат завинаги и с договор от своите западни области: Браничевска и Белградска. На Борила не оставаше време за колебание. Той прие.

И когато победните парици наближиха Бдинската крепост, за да помогнат на обсадените бунтовници, внезапно зад гърба им изникна нечакана страшна угроза. Венгерският граф Иваниш настъпваше по долината на Огоста с безбройна паплач саксонски, влашки и печенежки наемници. Куманите на Целгуба и богомилите на Добромир се бориха до последна капка кръв. В непосилната бран паднаха убити двама кумански главатари, а Коча, окован във вериги, бе изпратен пленник на Андрея. Освен това бяха убити и други четирима български боляри, сродници на Борила, заедно с голям брой

богомилски водители. В последния миг, подпомогната от верни свои люде, Целгуба, която заедно с Коча бе начело на бунта, успя да преплува Истъра. Куманите опънаха десет зашита заедно волски кожи и ги вързаха за опашките на няколко коня. На тази лека и опасна ладия те натовариха ценности, пари, по-скъпо оръжие. Там намериха убежище Целгуба, Добромир, сестра Ива и куманските главатари Тугортак и Сокач. Конете бяха стигнали до половината на ширната, кротка и бяла река, когато на българския бряг се струпавали конни стрелци, които бяха препускали ден и нощ, за да открият следите на бегълците. Обсипаха отдалечаващите се с облаци стрели, ала не успяха никого да улучат.

Гневна и тържествуваща, Целгуба грабна кривия лък от кръста на Сокач, изпъна волската жила, закрепил се с лакът върз рамото на вожд, макар че от време на време снагата ѝ се залюляваше от леките вълни, които заливаха ботушите ѝ, успя да се прицели и пусна стрелата с горд, победен вик. Нещо избръмча във въздуха. След миг откъм струпаните на брега войскари отекна яростен стон.

Сестрата на покойния кумански вожд си отиваше там, откъдето бе дошла някога, с пламенна и непокорна кръв.

А в това време Борил и съюзниците му заливаха в огън и смърт цялата Бдинска прония, сриваха кулите на непокорните власти, преселваха в робство цели селища. Така узурпаторът възвърна отново властта си над разбунтуваната област. И веднага се върна обратно в Търнов, за да продължи прекъснатия си поход против латините.

На престолнината намери народа, размирнен и кипнал. Навсякъде по пътя си срещна недоволни тълпи, които издаваха глух ропот и непокорство. Отново се изпълниха тъмниците със затворници. Пак пламнаха кладбища. Издигаха се бесилки. Под Царевец всеки ден се трупаше гъста навалица, която простираше заканащо юмруци към крепостта и крещеше:

— Долу Борил!

— Да си върви тоя, който продаде Браничево и Белград на венгрите!

— Не щем вече да слизаем на юг!

— Върнете ни княз Йоан!

— Долу епископ Костадин! Долу катастрофилакс Уза!

Вериги от блюстителите напиреха със снишени сулици към тълпите, ала не можеха да ги отблъснат. Тогава за втори път, изплашен и гузен, Борил взе решение да даде отдушник на народното негодувание.

Изпрати епископ Костадин в манастир, повикаха обратно заточения катастрофилакс Видул на мястото на безчовечния грабител Уза. Помъчи се да засили войската, като привлече стари, изпитани Калоянови войводи. Отпусна милости и опрощения на богомилите, даде някои свободи на общините им, обеща да изпрати храни в гладуващите области.

ГЛАВА VI

Седнал върху ниско трикрако столче под натежалата лозница на двора, Драган изрязваше с бавно, търпеливо внимание връз бакърената тава плетеница след плетеница: лозови листа, трендафил, грозде. Един богат влах, който имаше десет мандри по високите планински пасбища, я бе поръчал за сватбата на дъщеря си.

Преди половин час бе припръскал дъжд, ала мекото есенно слънце веднага бе изсушило плитките локви. Само тук-там по неподвижните клони някое листо, обсипано с дребни капчици, трепваше в многоцветни искри. Смесен с влажния лъх на земята, отвсякъде се издигаше опияняващ мирис на працини. Някои съседски стаси бяха вече правили гроздобер, ала лозята на Драгановия баща бяха посадени по-нависоко и зрееха по-бавно.

Връз прага на малката къща, градена от едри, грубо дялани камъни, се изправи закръглена жена със запретнати ръкави, подпряла ръце на хълбоците си.

— Радул се забави...

— Може да е имало много люде на млината, мамо.

— За колко ще му смелят чувал жито? Пък и сеното се е поизмокрило... Днес ли намерихме да го събираме! Той, баща ти, се е поразбъбрил с жрънкарите...

Изведнъж жената млъкна и пъргаво прекоси двора. Като минаваше покрай сина си, тя пошъпна:

— Какво се е разбързал Йон Ману. Тавата не е още готова, а той праща люде.

Драган вдигна чело, погледна към портата. Там бе застанал един влах с плитка рунтава гугла на главата, наметнат с широка дрипава гуня от вишнев шаяк. Момъкът стана, отправи се заедно с майка си към госта, заговори му по влашки:

— Защо идеш толкова рано? Йон Ману ли те прати? Тавата трябваше да е готова за идуция петък.

— Мен не ме праща Йон Ману — отвърна непознатият и посочи зад себе си няколко овце с пухкаво жълтеникаво руно. — Научих, че

сте дирили стока за купуване, трябвали ви овце, а пък аз продавам своите, защото се записах наемник в царската войска. Нали пак ще слизате надолу към фръзите.

— Сбъркал си, момко — каза жената. — Не сме ние, които дирим овце за купуване, а нашите съседи — хе там, в стаса зад оня баир. Неотколе мор натръшка стадото им, те искаха да си купят.

— Прощавайте, добри люде... — отвърна влахът и подбра животните пред себе си. — Господ да ви дарува...

Жената въздъхна замислена и тревожна, проследи с взор отдалечаващия се влах. Изведнъж очите ѝ широко се разтвориха. Тя се обърна учудена към сина си, който недоумяваше. Непознатият остави стадото си да хрупка трева край поточето, което течеше до оградата, върна се бързо назад, като се оглеждаше на всички страни, усмихнат, чуден.

— Щом вие не можахте да ме познаете, не ми е лоша работата. Къде е Радул? Трябва ми за бързо нещо.

— Кой си ти, човече божи? — попита с недоверчив глас жената.

Изведнъж Драган се взря по-внимателно в обрасналото с кафяво-червеникава брада лице на непознатия. Промълви дълбоко изненадан:

— Боляринът Добромир!

— Света Филотейо! — плесна с ръце жената и бързо се огледа, като отстъпи място на момъка да влезе в двора. — Тук вчера би тъпан, че се плащат двесте жълтици томува, който те улови или предаде главата ти... Влез бързо вкъщи, по-скоро, по-скоро...

— Не бой се, како Параскево. Аз ходих преди малко да продавам овцете си на самия кефалия! А той ме изгони като бясно псе, че съм щял да увоня дома му... Без да знае, че изгони двесте жълтици от джоба си... — и Добромир тихо се засмя. След това веднага попита: — Как вървят работите тука? Радул още ли е под надзор?

Жената въздъхна, наведе глава.

— Стои си в стаса, както е заповядал Борил. Нали сме вече себри^[1]. Царят ни е едничкият повелител. Не му дават да мръдне до някое близко село. Нито с людете да се събира. Като че ли е още в тъмницата...

Долу, откъм друма, се зачу скърцане на колела, плътен мъжки глас от време на време подвикваше на воловете. Драган скочи, спусна се навън.

— Бати си иде. И татко е с него...

— Дайте камък да подпрем колелото! — ехтеше весело и бодро гласът на Радула, който поддържаше отзад тежко натоварената кола със сено. Баща му, който вървеше напред, следван от магарето, задърпа синджирите на добичетата. Драган изтича бързо към тях, вдигна едър камък, подпря лявото задно колело, сне от магарето чувал с брашно, приближи до брата си със светнало лице, пошъпна:

— Тук е Добромир.

Войводата изтръпна, слабо пребледня, поозърна се, след това внезапно остави на брата си и баща си да разтоварят сеното, отправи се с нетърпеливи крачки към госта.

Големите му черни очи живо блестяха връз хубавото мургаво лице.

Той стисна ръка на болярина, силно, със светнало лице, пошъпна:

— Как се боя за тебе, Добромире... Добре си ми дошъл. Ама тук те дирят под листо и под камък.

Гостът махна с ръка.

— Нямам вяра в никого. Исках навсякъде лично да предам думата. Затова дойдох.

Двамата се изгледаха дълбоко в очите.

— Е? — попита само кратко войводата.

— Денят е вече определен. Гергьовден. Щом пукне пролетта, оръжията ще почнат да се пренасят през Истъра. Няколко недели преди бунта — ако съм жив дотогаз — ще мина пак. А тука как сте?

— Тук всичко е наред. Колкото и да ме следят, пак си вършим каквото трябва. Челникът на властелската кула е вече наш.

Двамата седнаха под лозницата. Старият дойде при тях, поздрави госта.

— А ти? Кога тръгваш? — продължи Радул. — У нас ли ще пренощуваш? Мамо — обърна се той към къщи, — пригответи нещо побързо, че гостът ни може да не е хапвал скоро... Хе там от новото брашно омеси набързо прясна пита, тегли врата на някое пиле. — Изведнъж той пресече думите си.

Лицето му стана сиво, кораво като камък. Той не можеше да отдели очи от ниската каменна ограда, зад която се виждаше виещият се и чезнещ в далечината друм.

По него препускаха в лек раван дружина конници.

— Царски стрелци... — едва успя да продума със задушен глас.

Добромир бавно се извърна. Лицето му не се промени. На портата застана блед като платно Драган. С ръце той попита какво да прави.

— Промъкни се бързо до въщи, мама ще ти покаже скривалището, а ние ще се опитаме да ги залъжем. Оттук все под лозницата — пошъпна бързо Радул.

— Видяха ме вече — отвърна Добромир. — Късно е.

Радул скочи.

— Кълна се в копието на свети Димитър, че няма да те дадем без борба! Това не е домът на севаст Янкула, гдето те предадоха преди събора! По-скоро! Ще залостим всички врати! Къщата ни е нова и яка. Татко, Драгане...

Ала Добромир не мръдна от мястото си.

— Няма нужда зарад един всички да се погубят. Вие сте нужни. Животът ви е ценен. Йоан-Асен разчита много на тебе, Радуле. Защото знае, че войската ще тръгне подире ти, гдето и да се явиш. Стига. Не, ето ги пред къщи.

Той скръсти ръце, вдигна очи към небето. Устните му зашепнаха. Старият се отправи да ги посрещне. Колкото и да се мъчеше да запази спокойствие, ръцете му се тресяха в ледени тръпки. Лицето му бе зелено.

Драган пое юздите на първия конник, който пъргаво скочи и се отправи към къщи.

— Търсим войводата Радул — каза любезно той. — По заповед на светлия и благочестив наш цар Асен-Борил трябва да го отведем с нас в Търнов още тази вечер.

Четиримата се спогледаха. Дълбока въздишка се откърти от дъното на сърцата им. Тънка багра пооцвети променените им лица. Най-бързо се окопоти войводата.

— Аз съм човекът, когото дирите — се обърна Радул към стратора. — Готов съм да изпълня заповедта на благочестивия цар и веднага да тръгна с вас.

Той бързаше по-скоро да отдалечи тия люде от опасната среща. Да би могло, би тръгнал още същия миг.

— А пазарлъкът за овцете? — попита влахът и стана.

Царският стратор впи очи в непознатия овчар. Радул задиша често, пред очите му сякаш притъмня.

— Пазарлъка ще продължите с баща ми и брат ми. Сега аз имам за друго да мисля, да се стягам за път. Хайде, върви с бога и много здраве на Йон Ману.

Още в начина, по който го посрещнаха, Радул разбра, че Борил е решен на крайни средства. Великият примикюр посрещна конниците, които слязоха в третия крепостен двор, и с дълбоки поклони поздрави светлия войвода. След това го поведе сам, без стражи, по постлания с есенна шума друм, който се изкачваше към палата.

Стъпките им глъхнеха безшумно по меките и влажни огнени листа. Димитровчетата издъхваха силно и горчиво ухание. Небето се обтягаше като далечен и светъл покров над крепостните стени.

Радул забавяше крачките си замислен, разяден от тревога и неспокойни противоречиви чувства. Той знаеше много добре за какво го вика отново царят и какво ще му предложи. Най-сетне бе настъпил дългоочакваният час за върховен двубой с ненавистните пришелци. Латините трябваше да бъдат изгонени. Радул знаеше какво значи неговото явяване сред войската. Добре. Ала една победа над латините сега означаваше закрепване на Бориловия престол, продължаване на омразната му натрапена власт.

Сърцето на войводата се късаше между дълга към законния владетел и дълга към застрашената родина. Нима трябваше да оставят Борила пак да посрами българското оръжие в някой нов погром както при Филиповград? Нима трябваше надменните бледолики чужденци да използват слабостта на българския цар, за да изтръгнат нова лека победа? При тая мисъл кръвта на смелия бранник кипваше в отровна ненавист. Ах, да можеше веднъж отново да грабне в ръка вярно копие и меден щит! Да поведе подире си коравите планинци от Хема и Родоп, от Рила и Пирина... Да спусне като железен вихър конницата на поленските войски...

И в Константиновград щеше да им стане тясно както през 1205 година...

Ала не можеше. Една Борилова победа — това беше краят на бляновете на цял един народ. Йоан-Асен щеше отново да изчезне в

мъглява приказна далечина, желан и непостижим... А заедно с него и тъй дълго жадуваното успокоение, помирение, разведряване. Само една смела десница можеше да прочисти издъно покварения клир, да премахне беззаконията и алчността на болярите, да събере около себе си най-чистите, най-дарените, които да служат за доброто на род и родина. Това не бе опръсканата с кръв ръка на тирана...

Радул въздъхна, поспря се, поклати глава. Решението му бе взето. Непоколебимо.

Той вдигна глава нагоре. Пет-шест лакти над главата му имаше разтворен широк, двоен, дългосводест прозорец.

Той остана така, заслушан в спокойната печал и притихнал копнеж, които струяха от песента — тъй бавна — която нечий дълбок кадифен глас разливаше наоколо, придружен от сръберния звън на лютнята.

— Царят ни чака... — напомни с почтителен шъпот великият примикюр.

Радул потрепери, сякаш събуден от сън. Погледна още веднъж нагоре. И се упъти бързо към главния вход, където стражите вдигнаха сулици с изопнати неподвижно тела.

Разговорът трая дълго. Борил опита всички средства: ласкателства, заплахи, щедри обещания. След него се опита да го склони севастократор Деян.

Войводата остана непреклонен. Когато царят го покани за вечеря, той отказа.

— Значи това е последната ти дума, Радуле?

— Това.

— Все пак ти давам време да си помислиш. След три дена ще те чакам за последен отговор.

— Моите условия са ти известни, царю честити. Други нямам.

— Те са невъзможни.

Радул се поклони. Черният блясък на косите засени за миг високото му чело, дързостта на взора.

— Ще те чакам — повтори упорито Борил и го изпрати до вратата на стаята, след това се върна при севастократора.

Отново великият примикюр поведе войводата из преддверия и стълби към изхода. Там той се сбогува с него.

Радул тръгна из притихналата градина към крепостната порта. Голямото значение, тежката отговорност на решението притискаха като камък сърцето му. Той сам не знаеше колко би се радвал и колко би скърбил при вестта за една Борилова победа или едно Борилово поражение. И една-единствена мисъл го изпълни с горещ, неудържим копнеж. Йоан-Асен трябваше да се върне по-скоро. Това положение не можеше да трае повече.

Насреща му по пътеката се зададе тънка женска фигура. Тя вървеше полека, позапираше се, докосваше с нежна ръка някое прецъфтяло, ронещо се димитровче, замислена, свела чело към земята.

Когато внезапно зърна непознатия момък, девойката се сепна, лицето ѝ, по което бе застинала някаква затаена и тиха безименна тъга, стана строго, почти сурово. Тя го изгледа внимателно с големи ясни очи, без да се усмихне. И отмина.

Ала смелият взор на момъка я блъсна като удар от кинжал. Тогава Мария направи нещо, което никога дотогава не бе правила.

Обърна се.

И веднага изви отново лице, пламнала в свян и гняв.

Непознатият също се бе обърнал и гледаше след нея, спрял връз завоя на пътеката.

От всички стаси, от всички околни млини, периволи и кипурии, от всички лозарски катуни се стичаха люде към главния друм, който идеше откъм Хема. Морни войскари бяха пристигнали и отседнали в хана на стария дядо Мартин. Людете слушаха ужасени, изтръпнали. Негодуванието им преля като мътна придошла река, очите им засвяткаха, удари от свити юмруци се посипаха по старите дъбови маси.

— Да си отиде проклетият некадърник! Посрами името и рода ни! Язык за погиналите!

Висок, строен момък влезе в препълнената кръчма, разбута людете, попита:

— Какво има? Говорете!

— Войводата... — се разнесе почтителен шъпот.

— Говорете, онемяхте ли? — извика отново Радул и удари нетърпеливо по масата.

Ранените войскари въздъхнаха. Вдигнаха рамене... Един от тях с превързано око и патерица отвърна:

— Изигра ни епирският деспот... Цар Борил ни изпрати в помощ на севастократор Стрез. Заедно с наши 52 отряда и войските на деспот Михаил трябваше да вземем Солун от ломбардите. Ала Михаил в последния миг се отметна, мина на страната на ломбардите и тръгна с тях против Стрез и нас. Разсипаха ни... Едва се спасихме зад планините. Половината от хората ни ги изклаха на Пелагонийското поле...

Ядни викове и женски писъци отекнаха под окадения черен свод на хана.

Радул изтръпна. Гореща вълна заля тялото му. Ако той се беше отзовал на Бориловата молба, всичко това щеше да бъде спестено. Ала не. Все пак колкото по-зле, толкова по-добре. Дните на Борил бяха вече преброени. Всички се отвърщаха от него. Няколкото останали верни кумански главатари също щяха да му откажат помощта си. Целият народ щеше да се повдигне като един човек — за да помете ненавистните му поддръжници. Малкото войводи, които все още го крепяха, най-сетне щяха да обърнат войските си срещу самия него.

Радул седна край една маса, заръча си крондилче резняк. В ума му задълба упорита, натраплива мисъл. Той изпи на няколко глътки сладникавото остро питие все тъй замислен, неспокоен.

Изведнъж той блъсна встрани крондила, хвърли на масата три червени аспри, мина сред отстъпващите назад, учудени люде, излезе бързо навън. Очите му блещукаха като на млад вълк. Гърдите му се надигаха в широки въздишки, препълнени с ликуване. Какъв безумник! И той досега не се бе усетил... Изсмя се.

Дълго и тържествуващо.

Крепостта се превземаше и отвътре. Един победоносен войвода лесно можеше да наложи волята си над един ненавистен натрапник. Защото силата щеше да бъде в ръцете му: войската, оръжието.

Към Търнов... Там беше мястото му.

Когато изкачи тичешката полегатия склон към дома си, той спря за миг задъхан, развълнуван. Жилите на ръцете му биеха често и лудо. Той стисна челото си.

Към Търнов.

Там имаше едно момиче, младо и непознато, с едри модри очи, които горят кръвта с опасна и сладка отрова. Сърцето му още тежеше от мудното неизпитано чувство. Той затвори очи. И пред нето застана примамното видение: здрачната градина, тънката снага на девойката; пъстър колан, закопчан с пъхти от сребро и седеф, препасваше гънката ѝ талия, косите ѝ бяха светли като сура коприна.

Без да отговаря на всички въпроси на близките си, той почна да събира на бърза ръка каквото му падне, да стяга коня, да преброява златиците в кесията си.

Ала когато пристигна в престолницата, новината, която научи, обля с ледена струя въодушевлението му.

Два дена преди това цар Борил потеглил с цялата си войска надолу към Солун, за да заличи в решителна бран последния тъмен позор, който разклащаше из основи престола му.

Радул остана да го чака в Търнов.

[1] Себри — държавни, царски селяни. ↑

ГЛАВА VII

Протостратор Радул сви юздите на препускащия си кон, позабави бързия му бяг, загледан в малката дружина, която летеше срещу него.

Бяха две жени и трима копиеносци. Няколко загара изтичаха пред тях. Най-напред яздеше тънка светлокоса девойка. В пембена руба, с червена шапка. На ръката ѝ бе закрепен сребърен сокол.

Когато се разминаха, той усети погледа на девойката, устремен право в него. Сърцето му се превърна.

Тя беше. Същата.

Сякаш огън лизна лицето му. Спря коня си, загледан в отдалечаващата се дружина. Понечи да се върне обратно. Ала това му се стори прекалено дръзко. Реши да ги чака на връщане край моста и да ги проследи. Изведнъж очите му се спряха върз нещо, което се белееше сред праха на пътя.

Той се наведе малко, вдигна с върха на копието си една ръкавица.

Някой от конниците я беше изгубил. Ръкавицата беше дребна, от жълта кожа, поръбена с широка червена ивица на златни капки. Без да мисли много, Радул обърна коня си и препусна подир отминалата дружина. На няколко пъти той бодна животното с безсмислено нетърпение. Конят полетя като стрела.

Когато ги настигна, те бяха вече слезли от конете си на една малка полянка. Русокосата девойка отвързваше сребристия крагуй, сочейки му плячката, която се виеше като черна точка горе, в пролетното небе.

Когато видя пред себе си непознатия момък, пламнал и задъхан, да ѝ подава ръкавицата, тя леко извика от изненада. След това бързо подири с очи и ръце към колана си, гдето бе оставила втъкната ръкавица на дясната си ръка. Лявата, върз която бе забил нокът крагуйт, не се сваляше на лов.

Усмихна се. Пое ръкавицата и поблагодари. След това спря очи на сокола, който стоеше закрепен върху ръката на момъка.

— Колко е годишен?

— Той е млад. Няма една година още, ала бие всички останали по бързина и точно око.

Мария посви устни. Поклати глава. Обърна се към валета си и Белослава.

— Имам свидетели, които могат да се закълнат, че по-точно око от моя Шико едва ли има друг крагуй на света.

— Не остава нищо друго, освен да ги преборим — се засмя момъкът, като откопча верижката на своя крагуй. Вдигна ръката си, готов да го пусне да излитне.

Мария отвърза Шико и отново го насърчи с леки, кратки викове.

Двете птици разпериха криле едновременно. Отначало Шико се качи по-високо, почти изчезна в синевата. Ала след това другият сокол го надмина, внезапно се спусна надолу и след няколко мига подгонената яребица лежеше в ръцете на Радул. Шико се върна малко по-късно с една дребна дива патица.

Мария го смъмри, след това погледна отново към сокола на непознатия.

— Продаваш ли го? Колко искаш за него?... — попита.

— Не. Не го продавам — отвърна Радул, — но ако мога да знам кое е лицето, което го желае, бих могъл да му го подаря...

Девојката бързо го погледна. Заруменя, сведе клепачи, смутена от живия, пронизващ взор на черните му очи. Озърна се към другарите си. След това каза:

— Аз съм дъщерята на великия примикюр. Името ми е Милкана.

Радул си спомни, че на ръкавицата стоеше извезана със злато буквата М. Той откачи сокола от ръкавицата си и го подаде на девојката.

— Мога ли да знам от кого приемам този дар?

— Великият войвода Радул, протостратор на конницата, има високата чест да предложи този скромнен дар на светлата болярка Милкана.

Мария леко се дръпна назад. Изглежда почти изплашена момъка. В ясните зеници пробягна студенина. Но беше вече късно. Тя трябваше да приеме дара.

Новият протостратор! Изменникът. Този, който днес най-крепко поддържаше властта на омразния ѝ братовчед. Защото след второто поражение при Солун, когато латините и Слав бяха обградили и

посекли 24 отряда пехота и 2 отряда конница от българската войска, които Борил в главоломното си бягство не бе успял да изтегли навреме, всички бяха усетили, че последният час на узурпатора е вече настъпил. А и съюзникът му Тодор Ласкарис бе претърпял страшно поражение при р. Лупаркос от войските на Анри.

Посрамен и заслепен от гняв, се бе върнал Борил в Търнов. Отвсякъде се надигна като мощна вълна народната ярост. Доста дълго бяха търпели! Време беше вече да се премахне човекът, който в безумното си увлечение на всяка цена да изпъкне, да затъмни името на своя предшественик, да утоли жаждата си за власт и слава водеше подире си страната към гибел. Доста! Мнозина от верните му започнаха да преминават на страната на Йоан-Асен. Бунтът назря побързо, отколкото се очакваше.

И вече не както при бдинския, само в известна област, сега цялата страна закипя в нестихващо, непреодолимо вълнение.

Днес Борил се крепеше единствено на неколцината свои верни кумански и български войводи начело с Радул.

А верните на Йоан-Асен не можеха да простят това падение на първия Калоянов войвода.

Затова Мария се задоволи да поблагодари кратко и хладно, като отвърна с едва чуто съгласие на предложението му да ги придружи в обратния път. Ловът не трая дълго. Прибраха яребиците, дивите патици и тръгнаха към Търнов.

Радул яздеше отляво на Мария. Зад тях следваха Белослава, Ожие и прахтор Диман.

— Вие живеете в палата? — попита любопитно момъкът. — Вероятно виждате често малката царкиня. Много бих желал да зная как изглежда детето на Калояна. Израсна ли вече? Здраво ли е? С какво се занимава, добре ли се отнасят към него?

Мария неволно се засмя. Бодна коня си, който препусна напред. Радул я настигна. Не можеше да снесе очи от нея: тъй заруменяла от вятъра, с развени златни къдри и гордо вдигната глава.

— Не отговори на въпроса ми — пошъпна той.

Тя обърна ясните си очи към протостратора.

— Нима има още люде, които се грижат за детето на Калояна? Аз пък мислех, че вече всички са го забравили, както забравиха и баща му!

Острието улучи право в сърцето му.

Радул навъси тъмни вежди. Издържа проникващия ѝ изпитателен взор. Поклати глава.

— Нито един миг не сме престанали да мислим за своя дълг — отвърна гордо и тихо той.

— Може би хората като теб смятат за свой дълг да крепят Бориловия престол? — подхвърли язвително девойката. — Сбогом, велики войводо, протостраторе! — Тя вдигна леко камшика си към главата в знак на прощаване. Ала ръката ѝ остана неподвижна до челото, сякаш замръзнала в безмерно удивление.

Радул бе отвърнал на поздрава ѝ.

И от движението на десницата му — полукръг, пресечен с водоравна черта — тя бе разбрала, че и той принадлежи към дружината на съзаклятниците.

Конникът изчезна сред облаци прах.

Отвсякъде се стичаха любопитни хора да видят невероятното зрелище. По Истъра бяха пристигнали с кубари около петстотин деца, събрани от всички по-близки и далечни земи, на път за Ерусалим. Голяма част от тях, повече от тридесет хиляди, бяха слезли от Алемания надолу през Алпите, други, около двадесет хиляди, се бяха качили в Марсилия на няколко галери и бяха отпътували към страната на сарацините. Малка част от тях бе избрала пътя през България.

Затова сега се тълпяха търновци да гледат смаяни тая пъстра навалица деца, облечени в най-чудати носии, говорещи най-странни наречия из Бургундия, Бретания, Аквитания, Нормандия, Турингия, Померания, Швабия, Бавария... Те носеха кръстове, пряпорци и пееха вдъхновено църковни песни. От време на време надаваха вик:

— Бог желае това!

И малките рицари, облечени в дълги до петите туники, с извезани кръстове на гърди, продължаваха пътя си дълбоко уверени, че щом стигнат до морето, то само ще се отвори и те ще минат по сухо на отсрещния бряг. Тъй им бяха казали техните невръстни, осенени от божията воля пророци: фръзецът Етиен от Клойе и алеманецът Никола от Кьолн...

За да отвлече вниманието на хората от разливащото се недоволство, Борил бе дал позволение на децата да получат подслон и храна за три дена в царевграда Търнов. И тия три дни бяха разведрили натегнатата, настръхнала престолнина.

Тълпата се размърда да стори път на двама високи, облечени във военни доспехи мъже, които искаха да минат през Владишкия мост.

— Новият протостратор! — си шушнеха момите, сбутвайки се с лакти, заплениени от стройната му осанка.

— Дали ще ни пуснат по такова необичайно време? — попита Радул своя първи челник.

— Макар че не е още време за вечерня, аз вярвам, че монахът, който винаги стои там, ще пусне великия войвода.

Църквата „Свети Димитър“ беше почти празна. Само един протопоп от Карвунската хора свеждаше чело в дълбоки поклони пред иконата на Чудотвореца. Беше тихо и здрачно. Радул и другарят му запалиха свещ пред Спасителя и света Богородица. Застанаха за миг в смирено и дълбоко мълчание пред гробовете на Асена и Петра.

— А тук отдясно е гробът на цар Иваница — пошъпна монахът и тръгна напред.

Радул изтръпна. Почувства, че цял побледнява. Той тъкмо за това бе дошъл. Застана като насън пред мраморната плоча, обградена с желязна верига, която не позволяваше да се приближи някой по-близо. Кандилото трепкаше с кървави отблясъци над белия мрамор, на който пишеше с черни букви:

ТУК ПОЧИВА

КАЛОЯН

ЦАР НА ВСИЧКИ БЪЛГАРИ И ВЛАСИ

УМРЯЛ НА 8 ОКТОМВРИ 1207

ПРИ СОЛУН

Спомени изникнаха от всички страни, призраци се затълпиха наоколо, отдавна забравени лица и гласове го обградиха с тъмния лъх на невъзвратимото... Той затвори очи. И отново го видя, там, край бранното поле на Адриановград.

„Где е стратор Радул? Повикайте го... Да. Радул. Войскарят от стотнята на катепан Рекирад. От четвъртък той е вече стратор...”

И той го бе потупал ласкаво по рамото.

А много по-рано, заблуденият в гората болярин, който обхождаше най-далечните краища на царството: „Сега, понеже дъждът спря, нека по-голямото ти момче ми покаже пътя. Сбогом, стопанке“.

Пак той. И тогава в последния миг, на смъртното ложе, последните му думи, винаги пълни с грижа за родната земя: „Пазете Йоана. Пазете го...”

Еклив гръм от барабани, бранни възгласи и победни викове, гъст и безспирен тропот от коне... Грохот на катапулти и балисти... И навсякъде сред бурята на боя, сред страшния екот на победата — оная висока незабравима осанка, с дългите посребрени къдрици, с устремен напред взор.

Сякаш нещо разкъса гърдите му, задуши гърлото му. Радул стисна челюсти, сподави избликналата дълбока въздишка, незабелязано изтри окото си.

— Идат люде... — пошъпна другарят му.

Двамата се отдалечиха, застанаха зад една колона. Към гроба на Калоян се приближиха две жени. Едната по-едра, тъмнокоса. Другата руса, стройна. С китка морави димитровчета в ръце.

— Да си ходим — побутна челникът Радула.

Ала момъкът не помръдна, поразен и очарован.

— Милкана... — пошъпна той, — дъщерята на великия примикюр...

Челникът вдигна учудено вежди, поклати глава.

— Това не е дъщерята на великия примикюр. Той изобщо няма дъщери. Това е Белослава. Баща ѝ беше покойният княз Белота, великият логотет на Асеновци. Но тя е черноока като майка си, ромейката Зоя.

— Аз не говоря за чернооката, а за другата — и Радул посочи към русата девойка.

Челникът го изгледа поразен.

— Та това е царкинята! Дъщерята на Калояна...

Радул се дръпна, сякаш досегнат от огън. Очите му неволно се отправиха пак към двете жени. Русата бе оставила цветята върху белия мрамор и сега наливаше зехтин в кандилото. След това тя застана няколко мига углъбена в молитва, прекръсти се, поклони се. И погледна наоколо си.

Когато минаваха край двамата мъже, които се сведоха в дълбок поклон, тя кимна с глава. Лека усмивка трепна на устните ѝ.

Радул остана като скован на мястото си, следейки с очи тънката осанка, която отминаваше — далечна, непостижима, загубена завинаги.

Дъщерята на Калояна...

И той потръпна като пред някаква светотатствена мисъл.

ГЛАВА VIII

Бунтовете, непокорството, ереста, вълнуващите се размирни населения, неверните войводи следваха един след друг като неизбежна напаст. Ала сега бе по-лошо.

Внезапно всичко бе затихнало.

И Борил чувстваше чрез всички пори на кожата си тежкия покой пред буря, който го притискаше отвсякъде. Измамата можеше да пламне оттам, където най-не се надяваш. Невярност се таеше във всеки ъгъл, в погледа и гласа на всеки приятел, в движенията на най-предания страж.

Пролетта нахлуваше през всички прозорци на стаята, в която царят се луташе от стена до стена, изтръпнал в безимен ужас: сякаш осъден на смърт, който чака последния час. А Борил знаеше, че отдавна присъдата му е произнесена, ала часът не бе още известен. Вече два пъти виноопитвачите му бяха умрели от неверен яд.

Той спря нетърпеливо край прозореца, загледан по посока на главната кула. Чакаше великия войвода Радул — единствената си опора, последната си надежда. А той се бавеше. Тъкмо сега, когато трябваше да се посъветва с него за бърза и неотложна работа.

Изведнъж той въздъхна облекчено. Стройната снага на войводата се зададе между цъфналите храсти. С бързи пъргави стъпки момъкът вървеше, от време на време се оглеждаше, поспираше се, пак тръгваше. Внезапно той застана полузакрит от един бряст. Зад дървото стоеше друг някакъв човек, с когото Радул говореше, като се извъръщаше боязливо наоколо.

Борил усети как ръцете му изстиват. Какво криеше Радул от него? С кого шъпнеше тъй подозрително думи, които изглеждаше, че никое чуждо ухо не трябва да чуе? Ах, той и без това никога не бе изтривал от сърцето си недоверието към предания Калоянов войвода, ала сега усети как подозрителността му нараства сто пъти повече. Какво крояха в собствения му дом? Нима имаше вече някаква вярна защита, на която би могъл да се опре? Защо той, безумник, бе вкарал тази змия със собствените си ръце в своето гнездо?

Борил трепна. Присви очи. Надникна навън дори с опасността да бъде забелязан. Нямаше никакво съмнение.

Това беше Мария.

Какво диреше по това време младата девойка? За какво можеше да разговаря с протостратора?

Изведнъж той се усмихна. Вдигна рамене. Как не се бе сетил? Ясно беше. Великият войвода бе приел да му служи заради Мария. А той, къде са му били очите дотогава? И как никой не бе му споменал нито дума за любовта, която цъфтеше под неговия покрив?

Смела, чудна мисъл го прекоси. Защо не? Тъй щеше да има две ползи. Първо — да привърже по-яко към себе си войводата. Второ — да се избави от тежката грижа за Мариината зестра. А един по-знатен зет щеше да бъде в правото си да дири сметка. Мария не бе вече малка. Наистина, къде са му били очите дотогава. Недавна венгерският крал бе сгодил 5-годишната си дъщеря Елисавета за сина на тюрингския ландграф. А дъщерята на покойния император Филип щеше през август да се омъжи за новия алемански император Отон — едва петнадесетгодишна. Време беше да се помисли и за Мария...

В преддверието отекнаха бързите стъпки на войводата. Борил веднага се махна от прозореца. Продължи разходката си от стена до стена.

Радул се извини за закъснението си. Царят пресече с милостива усмивка и благосклонно движение словата му. Сякаш искаше да каже, че е излишно да му се обяснява: той ги разбира твърде добре тия работи.

Все пак той нищо не разбираше. Защото ако за миг можеше да подозре, че в десния вътрешен джоб на Радуловата ризница стои дълго писмо, което Мария недавна бе получила по таен начин от Йоан-Асен, лицето му не би изглеждало тъй ведро, нито гласът му — тъй спокоен, когато се обърна към момъка:

— Чаках те за важен съвет. Искам да пратя вестогонци до венгерския крал.

Радул се навъси, не отвърна нищо, седна замислен връз края на покрития с мечешка кожа миндер.

— Искам от него съюз и приятелство. За да не може Йоан-Асен да мине през неговите земи. Достатъчно е, гдето Целгуба го чака с людете си при границата на Кумания. Не бих желал поне и венгрите да

му дадат наемници. От войводите на Целгуба и сам мога да се браня. Още ми са верни: Сот, Зепа и Блуш. Освен това искам заедно с Андрея да нападнем сърбите и да си върнем завзетите от Стефана земи.

Радул вдигна вежди, погледна учуден царя.

Този човек съвсем ли бе обезумял? Не виждаше ли положението си?

— Какво думаш, царю честити? Ако оставим гърба си свободен, за да нападнем сърбите, латините и Слав само това чакат. Ласкарис и Михаил Епирски се отметнаха вече от нас. Стрезомир не може едновременно да се бори с ломбарди и епирци. Пък и великият жупан е сложил око на Просек... Отвсякъде сме заградени с врагове.

Борил приближи бързо до него, погледна го в очите.

— Ти не разбра ли, че ми е нужна една военна победа, за да залисам своите вътрешни врагове, които са днес по-опасни за мене? Аз нямам вече подпора нито вън, нито вътре. Аз трябва да направя нещо! Тъкмо сега, когато ти си начело на конницата. Аз чувствам, че ще имаме победа! Нима не се свениш да се боиш от ломбардите или сърбите? Ти? Витязът на Адриановград?

Радул усети как кръвта залудува в жилите му. Широките му гърди се повдигнаха в бурно вълнение. Ала той се сдържа. Внимание! Повече предпазливост! Да може само до последния миг да не се издаде...

Борил реши да изиграе последния си коз.

— За победителя ще има скъпа награда. Отгатни каква е.

Войводата отново отправи учуден взор към царя, който стоеше изправен пред него.

— Искам да те направя мой сродник.

Радул бавно се повдигна, съвсем бледен. Ситна пот изроси по гърба му. Сродник? Имаше ли Борил връстни роднини за омъжване? Сестрата на севастократор Стрезомир нямаше деца. Дъщерята на Иванковия брат Димитър бе още малка. Откъм бащиния род на Борила всички девойки бяха отдавна настанени във видни властелски семейства...

— Харесва ли ти царкинята?

Откъде идеха тези думи? Кой говореше пред него? Глума ли си правеше царят, на подбив ли го вземаше? Мора ли беше? Или бесовско вълшебство?

Радул се опомни. Гъста червенина обля лицето му. В живите му черни очи избухна ярък пламък.

Борил се засмя. Потупа го по рамото.

— Видя ли, че аз знам какво ти е на сърцето. Защо не? За Мария никой не се е обаждал досега. Тя е бедна. Зестрата ѝ отиде откуп за Добромира. Само тъй се съгласих да отменя смъртната му казън. Освен откупа, който платиха Белотовица и дъщеря ѝ. Всичко все за държавната хазна. Войните поглъщат страшно много пари...

Той лъжеше. Огромното наследство на Мария стоеше непокътнато повече от половината. Но той не желаше в ръцете на Калояновата дъщеря да стои такова мощно оръжие — парите. Защото те можеха да послужат на враговете му. С една незначителна женитба той щеше лесно да се отърве и от този мъчен и неприятен въпрос.

Лъжеше, че и никой не се бе обаждал дотогава за нея. На запитванията от Епир, Босна и Дукля той бе отвърщал, че момата им е още малка. А той бе отлагал, за да не се повдига трънливият въпрос за зестрата.

— Защо мълчиш? Не ти се вярва ли? Не, не те мамя. Давам ти думата си. Ако ми бъдеш верен, ако слушаш всичките ми повели, Мария ще стане твоя жена.

Изкушението беше страшно. Радул затвори очи. Замаян. Недоумяващ. Той разбираше желанието на узурпатора бързо да се спаси от неприятното присъствие на тази, която всеки ден му напомняше своя баща. Разбираше желанието му да се отърве от въпроса за зестрата. Но не щеше ли да бъде подло и нечестно да се възползва от страха на тирана, за да се вмъкне в една среда, за която никога не бе посмял да мечтае. О, друго щеше да бъде, ако Мария го обичаше...

Той въздъхна дълбоко, сбърчи чело. Любов ли беше благосклонното ѝ държане към него? Приятелската и сърдечна обноска? Все пак тя бе още тъй млада! С наивно и детско сърце. Единствената грижа, това, за което тя показваше воля, по-ярка от мъжката, заедно с една несломима упоритост, бе тайната подготовка на бунта. Ето, преди малко тя бе издебнала идването му зад храстите, само за да го попита дали е вярно, че Добромир бил заловен някъде към Огоста, и да му предаде новото писмо на изгнаника. И нищо

друго. Тя не мислеше за нищо освен за успеха на съзаклятието. И в протостратора виждаше само ново оръжие за своята цел...

— Защо мълчиш? — попита пак Борил и сви гъстите си светли вежди.

— Никога не съм се осмелявал да мисля за подобна висока чест.

Радул изопна снага, пречупи талията си в нисък поклон.

— Аз ще я наредя тая работа... — усмихна се царят. — Не се бой. Това, което ти казах, ще го бъде. Повтарям. Думата ми на две не става.

Момъкът излезе замаян навън. Тръгна като насън. Тъй чудно бе всичко това. Най-далечният, най-неизпълнимият му блян добиваше вероятен образ, очертаваше се като възможна истина...

Като излезе от главния вход, той вдигна няколко пъти глава към прозореца на Мария. Ала там нямаше никой. Едва ли великият войвода подозираше, че на десетина стъпки от него, скрити зад цветните стъкла на преддверието, две модри зеници следяха със затаен копнеж как високата му снага бавно изчезна сред сенките на градината.

Пред подвижния мост той срещна болярина Гаврил. Като го зърна, боляринът извърна презрително глава, направи се, че не вижда новия велик войвода, и влезе в крепостта. Радул леко се усмихна и отмина.

Щом остана сам, Борил веднага плесна с ръце и прати да извикат катепан Зепа.

Все пак не щеше да бъде зле, ако великият войвода не знаеше истинските му кроежи. По-добре нека смяташе, че най-големите му упования са във Венгрия.

Куманинът пристигна след половин час. Поклони се с неизменно безстрастно лице.

— Двама твои верни люде нека се приготвят да заминат за Рим. Ще изпратя послание.

Колкото и да умееше да пази хладнокръвие, дори и варваринът поизмени лице. Отвори широко тесните си черни очички.

— За Рим! — пошъпна смаяно.

— Да. И никому ни дума. Отговаряш с главата си. Хайде, по-скоро и без многоглаголствувания! — отвърна сухо царят.

Не. Никому не вярваше вече Борил. Най-малко на Радула. Ничия подкрепа не бе достатъчно сигурна. И в своята отчаяна безпомощност

той се реши да се обърне към последното средство. Към всесилния властелин на света.

Папата.

Някое по-внимателно око щеше да забележи, че царкиня Мария започна твърде често да ходи на лов из горите на Орловец, придружена само от един или двама верни валети. Но някое още по-любопитно и зорко око би могло да установи, че винаги в дните когато Мария препускаше с малката си дружина по друма към царския забел, малко по-късно по същия друм вдигаше облаци прах и конят на протостратор Радул.

И в този светъл пролетен ден Мария бързаше да се приготви за разходката, която бе свикнала да прави вече два-три пъти в седмицата. Тя се суетеше из стаята си, ровеше из всички ракли, все нещо не беше доволна. Вече два пъти тя променяше рубата си и отново почваше да дири нещо друго. Ала изборът ѝ бе твърде малък. Все стари, окъснели, протрити на лактите дрехи. Дафина вървеше подире ѝ слисана, недоумяваща. Никога дотогава момичето не бе обръщало внимание на своята външност. А сега вече нищо не ѝ харесваше...

За нея Мария си бе останала все малкото самотно момиче, за което тя се грижеше като рождена майка.

Какво ставаше сега с младата девойка? Не искаше да яде. Не спеше. Все мълчалива, замислена. Често Ожие идваше набързо, носеше ѝ послания, на които тя веднага отговаряше. Понякога нощем тя ставаше при трептящата светлинка на вощеницата, пишеше дълги писма. Кому ги изпращаше, с какви люде имаше работа? Колкото и да я разпитваше със затаено безпокойство, девойката винаги отговаряше с тайнствена усмивка или с весело вдигане на раменете.

Най-сетне Мария реши да си сложи отново червената руба на ситни златни капчици. Из отвора на изрязаните ръкави се подаваха кремавите ръкави на туниката. През кръста си опаса колан, закопча красивите старинни пъхти от сребро и седеф, плитките си прибра с панделка от червен атлаз. Над челото си превърза сърмена мрежа. Огледа се. И сърцето ѝ заби в смут и тревога. Какво ставаше с нея? Тя сама не се разбираше. Струваше ѝ се, че е болна. Гладът и сънят бяха от нея. А понякога се чувстваше тъй морна и прималняла, едва ѝ

стигаха сили да стане и да се облече. Други път, наопаки, изблик на палавост и смях изпълваха с горещо нетърпение кръвта ѝ, тя се луташе из градината, препускаше с коня си из сенчестите пътеки, обучаваше крагуните и загарите си.

Ето и сега. Тя чакаше с нетърпение зова на Ожие, който трябваше да съобщи, че конят ѝ е оседлан. За последен път тя надникна в огледалото си от излъскана стомана. Стори ѝ се, че е хубава. Руменина избликна по бледото ѝ златисто лице. Като не знаеше вече как да запълни още няколкото мига очакване, тя промени още веднъж новите си жълти ботушки със старите от червена кордованска кожа, които ѝ стояха по-добре.

Някой тихо потропа на вратата.

Мария изтича. Отвори. На прага стоеше прислужницата на госпожа Теодора.

— Господата вика царкинята да слезе долу.

Момичето сви вежди. Ами ако я забавеха? Тя прибра полите си с две ръце и бързо заслиза по стълбите.

Майката на царя седеше пред разгънати платове и кожи, пред сандъчета със скъпоценности. Премяташе ги през ръце, поглаждаше ги с опитна длан. Край нея бе застанал почтително тъмнолик мъж, с пъстра чалма на главата и с широки, къси надиплени шалвари.

Госпожа Теодора вдигна глава. Изгледа момичето. И дълго не можа да продума от удивление. Сякаш за първи път го виждаше.

Тънката мършава девойка внезапно бе разцъфнала като росен трендафил. За няколко месеца само тя се бе преобразила. Лицето ѝ се бе избистрило в тънка матовозлатиста бледост. Само по бузите ѝ аленееше лек прасковен мъх. Очите ѝ, засенени с дълги кестеняви мигли, искряха ту зеленикави, ту ясносини като скъпи лъскави камъни. Устата ѝ бе горда и упорита като на баща ѝ. Снагата ѝ стройна и гъвкава като тръстика.

Мария щеше да стане голяма красавица. Ясно беше. Госпожа Теодора прехапа устни.

— Търсила си ме — попита нетърпеливо момата.

— Да. Дошъл е търговец от Изток. Пътува за Венгрия. Искам да си избереш нещо за нова руба. Време е да помислим и за тебе. Израсла си вече врѣстна девойка. Трябва и вено да ти се готви.

Мария я изгледа смаяна. Откога госпожа Теодора се бе толкова загрижила за нея? Или сега, когато Целгуба беше забягнала в родната си Кумания, за да се спаси от Бориловия гняв след несполучливия бдински бунт, тя диреше в братаницата си другар за тежката си самота?

— Я виж този небесносин аксамит? Ще ти отива много. Или кремавия сатен? Или зелената китайска коприна?... Кое ще избереш?

Девојката приближи с любопитство към платовете. Прерови из раклите на арабина.

— Това. И това.

Госпожа Теодора сви вежди, ала не каза нищо. Посочи на търговеца да отреже от сатена с вишнев цвят и от тъмносиния аксамит.

След това Мария си избра огърлие от бледи янтари. И веднага го сложи на шията си.

— Благодаря, лельо. Ала нека всичко се плати от моите пари — каза тя. — Сега довиждане. Аз отивам на Орловец. Имам да изпитвам новия крагуй, който ми подари вчера катастрофилакът. Сбогом...

Бориловата майка дълго гледа към вратата, зад която изчезна девојката. Поразена. Недоумяваща.

Чудни бяха обноските на Мария. Внезапно тъй самоуверени, почти дръзки. Тя говореше за свои пари... Не искаше от никого разрешение да излиза... Сама разполагаше със себе си... Какво ѝ даваше тия криле, откога тя се чувстваше като господарка в тоя дом? На какво се надяваше? Какви мисли се таяха зад това светло високо чело? Беше крайно време да ѝ се посвят юздите. А това можеше да стори най-лесно женитбата. Там, в нови грижи и радости, тя щеше да забрави много свои блянове, много затаени недоволства, много дързости на младостта...

В това време Мария вече летеше на белия си кон към горите на Орловец. Беше закъсняла и бързаше да не се безпокои великият войвода.

На десетина стъпки след нея яздеха Ожие и двама копиеносци. Цъфналите шипкови храсти излъхваха свеж и тънък дъх. Младите жита леко поклащаха бледи стъбла, залюлени от топлия вятър. Небето

се обтягаше в равна чиста синевина, от край до край, без нито едно облаче.

Тя остави копиеносците и Ожие на края на забела и навлезе сама в гората. Там, на определената полянка, се разхождаше с тревожни стъпки великият войвода. Конят му бе вързан за стъблото на един бук. Като зърна царкинята, лицето му се проясни. Той се спусна към нея, наведе се, докосна леко устни до свободната ѝ от ръкавицата десница.

— Колко се безпокоях! Имам извънредно важни новини. Тълпа въоръжени люде нападнали тъмницата в Крън, където бил заловен Добромир, убили стражата, освободили пленника и избягали заедно с него...

Мария радостно извика. Заслуша със затаен дъх и светнали очи.

— Крънският катастрофикакс пуснал потеря подире им. Ала цялото население се надигнало и унищожило потерята. Без малко трябваше да вдигнем бунта преди уречения ден... Но за да спечелим време и да не загубя доверието на Борила, аз пратих конница, която да усмири людете. Преди малко срещнах презвитер Константин. Като ме видя — извърна лице и плю настрана. Освен тебе, Илиица, Добромир и Витлеем, никой не знае, че съм ваш... Ала скоро ще узнаят всички.

Той се изсмя. Погледна я в очите с веселия си горещ взор.

— Колко остана? — попита Мария с детско любопитство, макар че знаеше съвсем добре деня и часа.

— Още два месеца...

Двамата се огледаха наоколо. Сякаш се бояха и листата да не ги чуят.

— Колко ще се зарадва Белослава, като ѝ кажа... — пошъпна Мария, като седна връз един отсечен близо до корена дънер. След това тя вдигна внезапно лице към момъка, който стоеше облегнат на едно съседно дърво. — Нима наистина великият примикюр дал да се разбере, че иска да мине към нашите? Аз не му вярвам много! Кажи на Илиица, че трябва да бъде предпазлив към него. Върви още тази вечер и кажи да се съберат у брата на челник Матея. Нека обмислят хубаво за примикюра... По-добре е да стегнат мрежите около прахтор Диман. Той държи стрелците. Конницата и пешаците са наши. Остават само стрелците и копиеносците... — Тя въздъхна, махна с ръка. — Лесен е прахтор Диман. За злато съгласен е на всичко. Ако днес е верен на Борил, утре ще отиде при този, който му плати повече. Ала да имам

парите си у мене! Цялото си наследство бих дала, за да откупя наемници и оръжие за Йоан... Ще трябва да чакам, докато стана на пълнолетна възраст. Ако дотогава Борил остави нещо и за мене... Или пък ако се омъжа скоро, тогава чак ще имам право да диря сметка за наследството си, което той управлява като настойник...

Тя погледна наивно в очите на момъка. Ала като забеляза, че той извива смутено лице настрани, обзет от чудно вълнение, тя се сепна, замисли се над думите си, пламна. Дали той не бе разбрал криво словата ѝ? И ядосана, че се е изчервила, тя поруменя още по-силно, като зряла череша, след това скочи, погледна нагоре към късчето небе, което се виждаше през високите раззеленили се клони на дъбовите дървета.

— Заоблачава се... Трябва да си ходя.

Някаква необяснима плахост задушаваше гласа ѝ. Внезапно тя видя в Радула не другаря, помощника, съзаклятника в общото дело, а непознатия мъж, с когото тя стоеше тъй уединено в тая светла тишина, сред влажния, пълен с уханье на чубрика въздух.

И тя тръгна бързо напред. Радул я настигна с няколко крачки. Улови ръката ѝ. Гласът му бе горещ и тръпен. В черните му очи имаше толкова молба:

— Защо бързаш? Друго нищо ли няма да ми кажеш? Остани още малко!

Ала изведнъж той пусна ръката ѝ. Толкова безпомощност и тревога трептяха по хубавото девическо лице. Не. Той беше безумен. Съвсем безумен. Мария бе още невръстно, наивно момиче. Как бе дръзнал да вдигне очи към нея.

Дъщерята на Калояна!

Той изтръпна, дръпна се встрани, тръгна почтително след девойката.

Гората затихваше в топла дрямка, нито лист не трепкаше по спокойните клони. А дребните теменуги разливаха сред зеления полумрак на дъбравата остър дъх на безимен копнеж.

ГЛАВА IX

Беше майска нощ, лунна, светла. Добромир загаси тънката догаряща вощеница и излезе на двора. Бе работил цял ден до мръкване, а след това, докато изгори и последната светлина. Трябваше да се приготвят няколко преписа от Йоановото евангелие на прост говорим език, за да се разнесат из селищата край крепостта Демничик. Откак бе закукала тази година кукувицата, Добромир постоянно обикаляше, придружен от свършена сестра Ива и свършен брат Стефан, всички местности по крайбрежието на бялата река. От няколко дни те бяха отседнали в млината на богомила Димитрий. И рано сутринта трябваше да тръгнат на път, за да не паднат в око на неизвестен зложелател.

Бе вечерта срещу Гергьовден. Младият момък погледна с тъжен взор към могилите, по които горяха огньове, запалени със слама, останала от Бъдни вечер. Това трябваше да бъде знакът за почване на бунта. Ала за кой път вече той се бе отново отложил? Сега думата бе — Петровден.

В далечината блесна тънка огнена диря. Моми от близкото село отиваха със запалени вощеници да берат лековити треви по междите и да дирят „Богородична ръка“. Наблизо имаше шипкови храсти. Там девойките оставиха вощениците да догарят сред свежите росни цветчета. Отминаха. Задуха яснецът и облъхна момъка с далечна тиха песен:

*Свети Георги хоро води,
по стъгди го разлюлява.*

Дъщерите на млинаря излязоха на двора стъкмени, стройни, хубави. И те отиваха да берат билки, които после се хвърляха в житницата и около бъчвите за плодородие. Тази година храната бе оскъдна за люде и добитък, житото се бе свършило по-рано от други

път, та жрѣнкарят нямаше работа. И не можеше да отдели ни десетѣк, ни димнина, ни травнина за алчните и нечестни закупвачи на данѣка.

В млината стана съвсем тихо. Големите и тъмни криле се разпериха в светлата звездна синева като огромен прилеп. Седнала пред прага, жрѣнкарката бѣбреше със сестра Ива.

Добромир усети как сърцето му натежава. Хиляди въпроси, съмнения, колебания го разкъсваха. И мъката по Белослава изблизна отново неудържима.

Той не отвърна на въпросите на двете жени, които питаха тревожно за къде се е запѣтил, и трѣгна без цел и посока сред сенките и светлините на нощта. В такива часове той усещаше как яко още е свързан със земята и повелите на плѣтта, колко тежко се разкъсват оковите на княза на злото. И понякога бе готов да отхвърли като ненужна дрипа далеч от себе си всички обети, всички безумни надежди.

Не беше ли безумие да потѣпчеш младостта си, живота, който се живее само веднѣж като неоценим божи дар, за да дириш празни, измамни утешения? Като горещ поток се бунтуваше кръвта в жилите му, непокорна, властна, непобедима. И идваха мигове, когато той можеше да махне с ръка на всичко, да се метне на първия кон и да полети към Белослава, която го чакаше вече толкова дълго, с толкова търпение, сякаш се надяваше, че някакво чудо може все още да ѝ го възвърне.

Той спря край един бряст, подпря неспокойно чело връз кората му. Горещи сълзи изгориха очите му. В този миг за последен път, преди да приеме обреда за свършенство, брат Добромир се разделяше със своята младост. Тихо зашумя гората над него. Нощта лѣхаше мамещи ухания, затихваше в шѣпота на вятѣра, щурците плетяха кротка и сънна песен.

И отново се залута из росните поляни, сред цѣфналите храсти, окѣпан от лѣчите на месеца, бледен, с мрачно горящи очи. Когато доближи до млината, на двора момите играеха бавно, кротко хоро. Три стѣпки надясно, две наляво:

*На Георги жалба остана,
та се от хоро отпусна,*

*на си у дома отиде,
врана си коня изкара...*

Добромир застана край един стар дъб, загледан в играта, която гореше сърцето му. Изведнъж той се сепна. Една от момите, която бе наближила с хорото до него, изприпка и леко докосна рамото му.

— Пеперуда! — извика ужасена тя. — Не е хубаво нощем да се допре пеперуда до човек.

Черните ѝ очи се издигнаха с нескрито обожание към младия брат.

Но срещнаха взора на две хладни и тъжни зеници, отвърнати от радостите на света. Той скръсти ръце, кротко се усмихна, скръбно поклати глава.

— Какво от това?

— Казват, че умирал човек, ако кацне пеперуда на него след потайна доба.

— Никой от нас няма да убегне този час... — отвърна богомилът. — И колкото бог по-скоро ни го изпрати, толкова е по-голямо благоволенieto му...

Той вдигна вежди замислен, чужд, далечен, загубен за всичко наоколо му. Хорото продължи бавно, с лека скокливост, след това внезапно се пречупи в буен устрем като луд вихър. Потъмняха лицата на девойките, облени с гореща кръв. Дъхът им се учести, пъстровезаните ризи буйно се повдигаха над младата гръд. Плеснаха с ръце, плитките им политнаха във въздуха. После отново затихна играта в кротки стъпки. Добромир се заслуша неволно в словата на млинарката:

— Ако не успеем да съберем за димнина и десетък, прекупвачът ще ни продаде стаса и ще станем парици! Горко нам! И от миналата година се е събрал кумерк до десетина златици. Тази зима студовете дойдоха късно, чак след Водици, та помръзнаха всички посеви. Какво ще се прави — не знам. Напоследък мелем само брашно за болярските опълчения безплатно... А и без това ни дирят някаква малка неправота, за да повелят казън и тъмница. Нали сме за тях скверни еретици, гледат на нас по-зле, отколкото на скота...

Сестра Ива отвърна:

— Нека бъде свята паметта на поп Богомил. Той първи отвори очите на хората къде да дирят друма на спасението. Едно време са теглили от зли нагоди, ала не са знаели словеса за мъдрост и утеха. Сега поне всички ние, които страдаме дружно, знаем дружно да се браним. Малко търпение още...

В синята светлина на нощта се носеше скокливият припев:

*Тури му седло от сребро,
тури му златни поводи,
тури му юзда от звезда...*

Месецът се изкачваше все по-високо, като огромно ясно око, което замислено наблюдава света. Добромир се отправи пак към млината. Дълбоката тишина, прекъсната от време на време от игривите гласове на момичетата, уханныят вятър, кротостта на посребрените баири и поляни — всичко напояваше сърцето му с тънка рушителна отрова. Той се хвърли връз дъсчения корав одър, закри лице в кръстосаните си ръце, въздъхна дълбоко. Ала сън не можеше да слезе над морните му очи. Сърцето му биеше бавно и тежко, сякаш камък легнал в гърдите му. Той се обърна по гръб, заби очи в ниския таван на мъничката стая. Наоколо му плуваше като ясна мъгла светликът на месеца, прозорчето се изрязваше в прозрачен и чист гълъбов цвят.

Тъмни и опасни мисли плъзнаха като съскащи змии, промъквайки се коварно сред чародейството на майската нощ. Хората говореха за травнина и десетък, за суша, за студ, посеви, а младостта пееше своя пламнал зов. Една година имаше плодородие, друга наставаше глад, грижите нямаха край, родени заедно с човека, те свършваха само пред прага на тъмния влажен гроб. Нима той, Добромир, слаб и безпомощен човек, можеше да унищожи злото в света? Нима желанието му не бе тъй безумно, както желанието на детето да докосне далечните звезди?

Преди колко стотици години поп Богомил бе надал своя огнен вик? Колко негови следовници бяха загинали на клади и бесилки? И светът си бе все същият; силният потискаше слабия, одареният се издигаше над безликия. Ала слабият и безликият отмъщаваше за неравенството с най-страшното оръжие — злобата и лукавостта.

Тримата витязи Асеновци бяха вече станали прах. Докато Борил, другарят на злото и измамата, бе жив и здрав, мощен и всевластен, облечен в пурпур, заграден с хиляди склонени чела.

Не, нямаше край царството на злото. И пожертваният живот на Добромира нямаше да го съкрати, нито да го премахне. Напразно, напразно той хлопаше с голи юмруци по железни порти. Безумен и пуст щеше да отмине неговият подвиг. Защото другите, тези, които се бореха за правда и истина, в същото време се бореха и за примамките на света. Те отричаха и хулеха златото и земните суети, а искаха да поделят земите на богатите, да станат роби на Сатанаила. Докато той, властният болярин, надареният с имот и хубост, сила и здраве мъж, се бе отрекъл от това, за което другите жадуваха. Щеше ли някой да оцени, да признае великата му жертва?

Той си спомни думите на брата си Витлеем: „Борил е казал, че ако се завърнеш и се примириш с него, ще ти опрости всичко и ще ти даде крънското прониатство...“.

„Ако се завърнеш и примириш...“ Колко бе лесно, само да посегне с ръка — и светът бе негов. Светът на буйните пирове и кърваво пенещото се вино, на среброзвучно дрънчащия болярски меч и веселите призови на ловджийския рог, на аксамитените туники и самурените калпаци, на смеха и радостта, на любовта...

Момъкът скочи, стисна пламнало чело, изстена дълбоко. След това се спусна, потърси с треперещи пръсти, разлисти дебелите пергаменти, сведе лице над книгата в гъстата лунна светлина.

Да, там пишеше, там пишеше...

Той намери словесата, които пресушеното му сърце диреше като живителна влага, кърмъзените и черни букви изникнаха съдбовни като заплаха:

„Тогава, като го въведе в една планина и му показва всичките царства на вселената в един миг време, дяволът му рече: «На тебе ще дам всичката власт и слава на тия царства (защото на мене е предадена и аз я давам, комуто ща) и тъй, ако ми се поклониш, всичко ще бъде твое...». А Исус в отговор му каза: «Писано е: „На господата твоя бог да се кланяш и само нему да служиш“...»“

Брат Добромир падна на колене, сведе чело към земята. За миг време и той се бе уловил в плен на изкусителя. И него бяха помамили властта и славата на земните царства. Един по един отпадаха слабите люде, увлечени в чародейните мрежи на Сатанаила. Малцина можеха да устоят на тежката съблазън. И той, и той ли щеше на края да загуби власт над себе си? Ако всички загинеха, сразени в непосилната борба с княза на злото, кой тогава щеше да поеме кръста на Разпнатия, кой щеше да поведе като благ пастир заблудените?

Този, който се бореше за добротостта на другите, нямаше право да мисли за своето собствено благо. За да може да отдаде целия си живот, цялото си същество в служба на ближния, той трябваше да има развързани ръце от оковите на земното. И цялата му младост трябваше да изгори в огнения изблик на Словото, което щеше да спаси света.

ГЛАВА X

Някакъв необясним копнеж караше Мария все по-често да желае да излиза извън Царевец. Затвореният живот на калето ѝ тежеше като непоносима верига, забавите на младите болярки ѝ досаждаха, тревогата по подготовката на бунта отнемаше съня на нощите ѝ, веселата усмивка на устните ѝ.

А навън лъхаше горчив пролетен вятър, ведър мирис се издигаше от шупналата плодна пръст, ярка зеленина заля бреговете на Етъра.

Мария извести на госпожа Теодора, че ще отиде за вечеря в църквата на свети Йоана Рилски на Трапезица, и без да дочака отговор, се облече и заповяда да оседлаят любимия ѝ бял кон. Дори сама излезе, отпрати се към конюшните и помогна да го приготвят. Тя страстно обичаше конете и кучетата. Като влезе в конюшните, няколко от едрите породисти коне извърнаха глави към нея и започнаха да цвият. Тя поглади един алест, с бяла звезда на челото, потупа по ноздрите друг, сив, на черни ивици, мина край всички, като помагаше ту на един да вчешат гривата, ту на друг да изтъркат с четки лъскавия като коприна косъм. След това сама пристегна ремъка на синьото седло, което слагаха на Снежан. Като минаваше край загарниците, песовете почнаха радостно да скимтят и да се дърпат на синджирите.

Навън по тесните улички се струпваха люде и сваляха гугли с изненада и почит. Малки деца спираха белия кон и подаваха китки. Жените махаха с ръка, обграждаха царкинята, отвърщаха на въпросите ѝ. Мария не обръщаше внимание на подканите на стражата да се не спира и без да се бои от гнева на Борила, дълго разговаряше с людете, разпитваше ги за грижите и неволите им, обещавахе помощ и застъпничество там, където можеше да се чуе думата ѝ. В полите на Трапезица се бе събрала огромна тълпа. Чуваха се женски писъци, груби мъжки закани.

Юмруци се издигаха в светлия въздух. Мария не се стърпя, скочи от коня си, отпрати се към тълпата. Людете се стъписаха назад, свитите юмруци паднаха, гласовете млъкнаха.

— Какво има? Какво става тук? — попита царкинята.

Всички се спогледаха, наведоха глави. След това една стара жена с разчорлени коси и бледо лице се хвърли пред краката на девойката.

— Набедиха ни! С подла измама искат да ни изхвърлят от дома ни.

— Не е вярно! Не е вярно! — се развикаха внезапно всички и отново вдигнаха ръце с ядни движения, освирепели, сякаш обезумели. — Синът ѝ е болен от проказа, а тя го държи вкъщи! Да ни зарази всички! Да пламне целият град! Дръжте ги, дръжте ги! Подпалете къщата им! Да се изчисти из дъно скверният им дом!

— Милост! Помощ! — се разписка старата. — Лъжа е! Синът ми е чист и здрав! На гърдите му има рана от копие!

— А къде се губи по цели дни, та се таи като звяр в бърлогата си? Защо не смее да излезе по белия свят? Кой го е ранил вкъщи с копие?

Богомилката изгледа отчаяно Мария. Само тя можеше да помогне. Не беше ли дъщеря на Калиянчо?

— Лъжци и измамници! — се развика тя задъхано. — Вие знаете добре кой е синът ми. Знаете къде ходи и кой го е ранил. Знаете кой пуска нарочно мълвата за проказата! Само да го изчистите от света! Да се отърве Борил от него! Така е, бога ми! Да беше жив цар Иваница, нямаше да доживеем такива дни. Ама доще ден да видим и Асеновия син в Търновград. Тогава, ако съм жива, пак ще приказваме!

Всички изтръпнаха. Изгледаха побледнели Калояновата дъщеря. Стражите отблъснаха старата с ниско сведени сулици.

— Не се приближавай към тази жена, светла госпожо. В дома им е открита проказа и те не искат да го напуснат. Затова тя сега се мъчи с клевети да спаси имота си.

— Къде да отидем? Кой ще ни даде къшей хляб? — извика старата и почна да се дърпа назад пред островърхите сулици.

— Аз ще проверя това нещо — каза Мария и понечи да тръгне към сгушената под скалите къщица.

Стражите ѝ препречиха пътя.

— Царкиньо!

— Оставете ме — каза спокойно девойката. — Докато не докосна с ръка болния, не прихваща. А пък освен това аз не вярвам, че тук има болест. — И тя продължи пътя си. — Трябва да проверим това нещо.

Стражите отново препречиха стъпките ѝ.

Откъм моста затрополиха конски копита. Приближаваше дружина стрелци. Като видяха събраната тълпа, те се отбиха от пътя и се отправиха към хората.

— Хей, добри хора, какво има? — извика протостратор Радул. Ала като зърна между тях дъщерята на Калояна, изтръпна, сви вежди, скочи от коня и се затече. Поклони се дълбоко. След това пак се обърна към тълпата: — Какво става тук? — попита тревожно и отправи тъмен взор към младата девойка.

Като го зърна, Мария леко почервения. Разправи му с няколко думи.

Радул разбра. Махна с ръце.

— Всички да се дръпнат назад! Доведете тук болния! Донесете ми чесън! Бърже!

Ужасени, хората се разблъскаха назад. Глух шъпот се издигна.

Той натри ръцете си с чесън, разгърна ризата на младия момък, който бе дошъл, прикрепян от майка си. Сведе лице до раната. Разгледа я внимателно.

Той знаеше, че с това си деяние ще възбуди омразата и подозрението на Борила, ала не можеше да остави един от най-преданите находници на съзаклятниците да бъде убит от насъсканата и заблудена тълпа.

— Вижте! — извика протостраторът. — Нима това е рана от проказа? Ето, аз напипвам под подутото място забитото острие на копието. След няколко дни счупеното желязо ще пробие и ще излезе навън. Като че ли не сте виждали рана от бран.

Някои се претрашиха, приближиха до болния и разгледаха любопитно раната. Вярно беше. Подутината не бе проказа. А гнойта, която течеше, показваше, че остатъкът от копието скоро ще пробие забралото място.

— Не е проказа! — се развикаха смаяните люде.

Старата жена падна на колене пред Мария, целуна дрехата ѝ, ръцете ѝ.

— Света Мария Темнишка да ти е на помощ! Господ да те благослови! Ти спаси чедото ми, живота ни, имота ни!

Людете напяха, обградиха ги, нададоха възторжени викове. След това всеки започна да разправя своите неволи. Един искаше препоръка пред Борила да приеме сина му в царските конюшни,

някаква жена молеше малко пари, за да довърши веното на дъщеря си, една вдовица със седем сираци се просна пред краката на царкинята и занарежда теглата си: от месеци вече те не виждали брашно в къщата си. Хранели се с боб и праз. А и те се привършвали вече... Млада мома искаше да освободят годеника ѝ от тъмница... Старец искаше няколко аспри, за да си купи памук за нова риза... Русокоса жена разправи за мъжа си, отдавна пленен от латините при Филиповград, за страшната си сиромашия, за гладните си и голи деца...

Мария раздаде всичко, което имаше в чантата, окачена с тънко синджирче за колана ѝ. Свали янтарите от врата си, обещите от ушите си. Накара протостратора да запише кой от какво се нуждае: брашно, памук, лен, борина... С мъка стражите ѝ проправяха път сред гъстата навалица, която без малко щеше да я задуши. Всеки искаше да докосне дрехата, ръката ѝ, да я види отблизо, да целуне края на полата ѝ, да я обсипе с благословии.

Радул подаде стремето на коня. Девойката леко се опря на рамото му, пъргаво скочи на седлото. Махна с ръка за поздрав. Камбаните на „Свети Йоан Рилски“ биха втори път.

Дълго хората останаха като приковани на мястото си, без да могат да отвърнат зачаровани очи от крехката и тънка мома, която препускаше с коня си по моста над Етъра, заградена от четиримата копиеносци. Може би най-късно откъсна взор от чудното видение великият войвода Радул.

ГЛАВА XI

Оставаха десет дни до обявяването на бунта.

Борил разчиташе вече само на копиеносците и част от конницата. Подземната борба не бе престанала нито час: в последния миг някои слабоволни катепани и челници се бяха покорили на силата на златото и отново бяха преминали на негова страна, ала пък големи части от пешаците, както и почти цялата конница бяха тайно на страната на Асеновия син. Двете страни се дебнеха, мъчейки се всяка да изпревари другата. И едните имаха списък кои лица трябва веднага да се затворят и избият, и другите. Важно беше кой ще почне първи.

Какво чакаше Борил? Защо не издаваше заповед за залавяне на новите заговорници? Борбата щеше да бъде за живот и смърт. Но нямаше друг изход. Нямаше време за избиране. Или може би имаше? Ясно беше, че той чака нещо. Някаква непредвидена помощ. Откъде? Венгрите бяха отговорили, че не искат да се месят във вътрешните работи на България. Тогава? Всички останали: ломбарди, фръзи, епирци, сърби, Целгубините кумани, Славовите българи — бяха врагове.

Мария остави везмото си и въздъхна. Старата Дафина я погледна и поклати глава. Всичко в това момиче бе чудно и променено. Сякаш не беше същата. По-рано не пипваше ръкоделие, дай ѝ лов, соколи, коне и кучета. А сега внезапно се бе сетила да приготвя веното си.

— Какво ти е, дъще? Кажи на старата Дафина. Открий сърцето си. Мислиш ли, че не виждам? Нещо те мъчи. Кажи ми...

Мария се усмихна, остави ръкава, който шиеше с бяло злато и коприна, скочи, махна с ръка. Какво можеше да ѝ помогне Дафина! Можеше ли да ѝ каже какво чака Борил? На какво се надява? Какво крои? А до уречения велик ден оставаха още може би само няколко часа. Всеки миг можеше да пламне въстанието. При най-нищожния повод.

Тя поглади нетърпеливо челото си. Отиде към прозореца. Отиде към вратата.

Дафина не сваляше изплашен взор от нея.

Мария спря, заслушана в някакъв далечен шум. В крепостта пристигаха войски. Нови опълчения идваха да засилят старите. Вероятно стрелците на Бдинската хора. Тя се засмя. Те бяха техни хора. Без да отвърне на въпросите на Дафина, тя стисна с щипци пламъка на вощеницата, напљунчи с два пръста димящия фитил и излезе навън в полутъмния коридор. Слезе тихо надолу. Застана зад един стълб, да може да чуе нещо от бързия развълнуван говор на блюстителите, които се разхождаха пред покоите на царя.

Светлината на месеца очертаваше дребните снаги на куманите. Сенките на сулиците им изтегляха тънки, дълги черти по светлия под. Ала тя нищо не можеше да разбере от дивия им език. Стори й се, като че ли често споменаваха името на Борила и Витлеема. Това й се стори съвсем необяснимо и чудно. Тя слезе още малко по-надолу. Престраши се.

Отиде към блюстителите, които се сепнаха и веднага препречиха сулицы пред неочакваното видение.

— Какви войски пристигнаха преди малко? — попита тя тихо по български. — Какво става? Бдински стрелци ли са?

— Не, светла госпожо. Това са копиеносците, които отидоха да посрещнат царския гост по троянския път. Преди това те доведоха монаха Витлеем, който замина с тях.

Мария слушаше поразена. Нищо не можеше да разбере. Царски гост? Витлеем?

— Кой е гостът и откъде иде?

Куманите се спогледаха. Наведоха чела.

— Не знаем.

Вратата на царските покои бавно се отвори. В светлия четириъгълник се яви тънката снага на Борила.

— Какво дириш тук, Марийо?

Девојката с нищо не издаде сепването си. Веднага отвърна:

— Исках да ти говоря.

— По това време?

— Друг път не мога да те намеря. Днес два пъти те дирих.

— Много ли е важно това, което ще ми говориш? Сега съм зает. Утре.

— Не е много важно, но за мене има значение. Лична моя работа...

— Аха. Разбирам. Влез, но само две думи. Хайде! — И той даде знак на един от куманите да тръгне след него.

— Защо викаш блюстителя?

— Това е мой навик. Предпазливостта не е никога излишна.

— Имаш право. И моят баща трябваше да бъде по-предпазлив навремето.

Борил спря като смразен. Обърна се. Какво значеха тия думи? Какво си въобразяваше това момиче? Слава богу, Йоан-Асен не беше още в Търнов. Все още Борил заповядваше в тая страна. Отде тая дързост?

Той застана до работната си маса. Блюстителят се изправи до вратата. Без да чака покана, Мария седна на миндера с мечешка кожа. Погледна един-два пъти към куманина. След това внезапно каза:

— Трябват ми пари.

Борил трепна. Направи знак на блюстителя да излезе и да стои вън до вратата.

— Не ти ли се дават достатъчно? Какво ти липсва?

— Не. Не ми са достатъчни няколкото аспри, които получавам за свещи и милостиня. Трябват ми повече, много повече.

— За веното ти ли? Поръчано е всичко да ти се приготви.

— Видях. Това са дрипи, които и последната търновска властелска дъщеря не би приела за своя дом. Първо искам да ми се върне изумрудът на баща ми. (Мария се боеше, че при едно бягство Борил можеше да отнесе със себе си най-скъпото нещо, което тя притежаваше на света.) И второ, нужни ми са пари. Много.

— Например?

— Две хиляди перпери.

Борил се озъби.

— Какво?

— Две хиляди перпери.

Той се изсмя високо, като безумен. Всичкият яд, всичката безпомощна злоба, които го мъчеха през последните дни, се изляха в този страшен непреодолим смях. Боязънта, постоянната вътрешна тревога, подозрението към всички, мъката от унижението, което го очакваше: да дири закрила от папата, от тоя, против когото бе повел своето непокорство към Калояна... Сега той трябваше да изличи цялото си минало, едничкото си оправдание: защитата на

православието. И да поеме ръка за помощ от най-заклетите си врагове: омразните латински пришелци. Това бе поражението. Унищожението му дори в неговите собствени очи. Позорът. Може би смъртта щеше да бъде по-желана, отколкото да види на Царевец отново да се вее униатският пряпорец на Калояна: свети Димитър и ключовете на свети Петър... Но не му достигаха сили да си пожелае смъртта.

А наоколо му се виеха в кървава мора само жалки съсипии: загубени земи, позорни поражения, клади и кръв. И тази ръка, която се протягаше за помощ... Той се залюля, облегна се на масата, захлупи лице в дланите си.

Мария скочи разтревожена. Приближи до него.

— Какво ти е? Какво има?

Той се отдръпна, изпълнен от ужас. Изкрещя:

— Назад! Не приближавай до мене. Елти!

Блюстителят се втурна вътре. Борил се опомни. Ръцете му трепереха, той се помъчи да ги скрие някъде, да заличи някак жалката си уплаха. Ала не успя. Мария го гледаше учудена и тъжна.

— Две хиляди перпери ли каза? Никога. Откъде да ги взема?

— От наследството ми. Аз имам право да харча известна част от него. Досега никога не съм искала. Трябва да се е събрало доста от доходите само. Извън сухите пари, които имам от дядо си Алцеко. Искам да ми се даде нещо и от скъпоценностите на мама.

— Ще ти се даде всичко, което е останало.

— Какво значи това?

Борил приближи към девойката. Скръсти ръце. Изглежда я.

— Точно това, което казах. Държавната хазна имаше нужда от средства и аз харчих.

— Мога ли да знам какво е останало?

— Други път ще си гледаме сметките. Те са малко дължки. А сега... Хайде. Бързам.

Мария отново седна.

— Аз не бързам. Ти не ми отговори за изумруда.

Борил кипна. Сви юмруци. Челото му се изпълни с бръчки.

— Каква е тази дързост? Къде се намираш?

— В дома на баща си.

Той се зачерви, после побледня. Тежко задиша. Дързостта и надменността на девойката надминаха вече всяка граница. Само можа

да изсъска, посочвайки със сгърчена ръка вратата.

— Вън!

Мария изпита същото чувство, както при срещата с глигана. Когато разяреното животно внезапно се извърна към нея и се нахвърли. И настръхна, готова за борба.

— Аз? Защо... Върви си ти от дома ми, ако не ти харесва. Какво дириш тук?

Изведнъж тя скочи. Нещо прелетя край нея и разби жълтото стъкло на прозореца на хиляди парченца. Отекна остър, звънлив трясък. Борил бе сграбил първото нещо, което му падна подръка на работната маса, и го бе запратил към девойката. И отново извика с губещ се дрезгав писък:

— Вън! Още утре ще те пратя в манастир. Разбирам аз отде иде твоята смелост... Ала тук още царува Борил!

Ненапразно Мария бе наследила упоритостта и безстрашието на баща си. Тя приближи до царя, погледна го в очите.

— Няма да мръдна оттук, догде не ми дадеш моя изумруд!

Той я изгледа настръхнал като дива котка.

— Изумруда си ще получиш само в деня, когато се омъжиш. Той ще бъде твоята зестра! И нищо повече. Разбра ли? Ала изглежда, че и него няма никога да получиш, понеже още утре ще те изпратя в Овечкия манастир. Никой не те поиска досега! Дори сам те предложих на великия стратор Радул — и той още не е дал отговора си!

С тия думи Борил поиска да я нарани право в сърцето. Ала не успя. Напротив, стана нещо много чудно. Мария внезапно тръгна към вратата, без да го погледне, без да каже нито дума. Само на устните ѝ цъфна странна, загадъчна усмивка.

Когато блюстителят отвори вратата пред нея, на прага се препъна в луда бързина великият примикюр:

— Кочията на папския пратеник изкачва Боярски рът!

Настъпи смущение и тревога. В общата бъркотия Мария стигна незабелязано до стаята си. За миг тя забрави всичко наоколо си: заканите на Борила, пристигането на странния пратеник, значението на това посещение... В ума ѝ стоеше само една мисъл: той ме обича, но не желае да използва Бориловото предложение... Той чака аз сама да му дам право да ме поиска...

И благородството на младия момък, което не падаше по-долу от това на най-възпетите западни рицари, макар че той бе израсъл в беден стас, а не в баронски замък, трогна сърцето ѝ, изпълни я цялата с топла нега.

Нощта внезапно израсна в чудни зелени светлини и мамещи благоухания... Тя се облакъти връз отворения прозорец на стаята си, загледана в сребреещите се пръстени на Етъра, заслушана в глухия тътнеж на водите му, които се удряха в тъмните крепостни стени.

Радул я обичаше и не смееше да заговори. Защото тя бе за него недосегаема светиня — дъщерята на Калояна... Колко добре четеше сега в сърцето му. Как ясно разбираше всичко.

Не, за него тя нямаше да бъде царкинята, към която той не смееше да вдигне очи. А само преданата, вярна жена, която обича...

Една звезда пресече небето бързо, сякаш сребърна стрела. И Мария предаде на шеметния ѝ бяг своя неизречен копнеж.

Цялата нощ девойката не можа да заспи. Едва на разсъмване, когато предметите в стаята почнаха бавно да изплуват из здрача, тя отпусна клепачи в дълбока отмора. Дафина бдеше над нея с нежност и тревога. Тя бе чула вечерта крамолата в Бориловите покои и сега тръпнеше от страх за съдбата на своето момиче. На няколко пъти тя влиза в стаята ѝ с поднос за закуска в ръце и пак го снима долу, да се топли в кухнята. И сега стоеше тихо край ложето ѝ, изтръпнала, неспокойна като лъвица, на която искат да отнемат малките.

Изведнъж сърцето ѝ се праметна. Някакви тежки стъпки отекнаха по каменните стълби, отправиха се по посока на Мариината стая, спряха пред вратата. Някой похлопа. Дафина погледна изплашено към момичето, което отвори очи и даде знак да види кой е. Отправи се с леки, безшумни стъпки към вратата.

— Кой е? — прозвуча отмалелият ѝ глас.

— Превисокият цар Борил ще дойде след малко да говори с царкинята. Нека бъде готова да го приеме.

Дафина бързо отвори вратата и се поклони. Погледна отново към Мария.

— Светлата царкиня ще го чака във всеки час на деня.

Стъпките на блюстителя отново заглъхнаха.

Докато Дафина тревожно се суетеше насам-натам да разтребва, Мария бързо се обличаше, без да може ясно да разбере какво става.

За първи път през живота си Борил щеше да се изкачи горе при нея. Какво се бе случило? Тя си спомни за думите си от предната вечер и сама се удиви на смелостта им. Той бе казал: в манастир. И беше способен да го направи.

В манастир! Мария се изсмя. Може би само за няколко седмици. Дорде Йоан-Асен заеме мястото си на престола... И все пак тя очакваше тръпнеща да чуе решението на тирана. Затова, когато отново много стъпки затрополиха нагоре по стълбите, тя усети ледена бледност да покрива лицето ѝ. Погледна към Дафина, която стоеше ни жива, ни умряла до вратата.

— Няма нищо, Дафино... Не бой се. Няма да дойдат да ми четат смъртна казън я? Това, което казах снощи, мога да го кажа и сега — тя отметна дръзко главата си назад, — не се разкайвам за словата си. — Очите ѝ станаха хладни и зли, пълни с остър блясък.

Вратите се отвориха. На прага се яви Борил. Той даде знак на людете си да останат навън и влезе. Вратата се затвори.

Мария и Дафина сториха нисък поклон. Погледнаха изпод вежди към лицето му. И останаха изненадани. Вместо сурово и навъсено лице те зърнаха меко и любезно изражение, усмивка, пълна с благоволение.

— Никога не съм идвал да те видя къде живееш, Марийо. Все записан в държавни грижи, с бран и размирия... Тази стая не ми се струва да има много слънце. Можеше да пренесеш покоите си долу. Откакто царицата си отиде в Кумания, стаите ѝ стоят свободни. Те са близо до тия на госпожа Теодора, леля ти, и тя ще може по-често да те наглежда.

Той се огледа наоколо. Седна върху шарения сандък. Даде знак на девойката да седне на малкото столче срещу него. Но тя остана права.

— Марийо, дойдох да те помоля за извинение за снощи. Бях много тревожен, имах много грижи. Ти не улучи добро време да ми говориш по ония работи. Сега размислих и видях, че съм бил несправедлив.

Той извади от джоба си плоска дългнеста кутия от кожа и аксамит. Отвори я...

— Ето вземи. Това е изумрудът на баща ти. А тия бисери и тия гривни са от майка ти. По-късно ще ти дам и всичко останало. Ти ми искаше две хиляди перпери. Добре. Ще ти бъдат дадени. Дори още три пъти по толкоз ще отпусна за веното ти. И цялото ти наследство ще бъде върнато. Днес съм много щастлив. Имам високи гости. Следобед ще има голям прием в чест на римския кардинал Пелагиус д'Албано. На път за Константиновград той се отбил да види столицата ни. Понеже венецианците му правили спънки да замине по море, той минал през Ниш и Търнов. Трябва добре да му се отсраим. Аз пратих при него Витлеем, който да го разведе навсякъде. Пратих да доведат от манастира и светия старец Василий, който ще се разбере с него по униатските работи. Аз преставам да гоня католичеството у нас. Бъди любезна с кардинала, нали и ти си униатска княгиня. И се нагизди по-добре. Нека видят и у нас какви моми има. Той ми каза вече за своите отлични впечатления от България... Всичко му харесало...

Борил впери острия си поглед в Мария. След това стана. Погали приязнено девойката по главата.

— Разбрахме се, нали? От днес нататък между нас всичко е уредено. Вярвам, че си довольна...

И той излезе, изпроводен от ниските поклони на Дафина.

Мария дълго гледа едрия изумруд, който блестеше на пръста ѝ — смутена, поразена.

Някаква тънка, неясна мисъл загложди сърцето ѝ със заплахата на недоизреченото.

ГЛАВА XII

За пръв път през живота си това лято от 1213 година император Анри се почувства изморен. Тъй страшно му бяха дотегнали вечните разправии между венецианския и френския, от една страна, и между латинския и ромейския, от друга страна, клир. Цялата му империя кипеше в непрестанни борби, несигурна, заградена отвсякъде със заплахи, изненади, невяра. Самите му най-предани рицари за по-висока плата минаваха на страната на Ласкарис и Михаил Епирски. Биандрате си бе заминал за Ломбардия, ала често оттам идеха недобри, опасни вести. В заговор с младия Гулиелмо той се канел да се върне и да осъществи старите си планове. А това значеше да се почне всичко отново. Но и външните врагове непрестанно дебнеха, алчни и неусмирими. У българите на север ставаше нещо. А ако слуховете бяха верни, нищо добро не можеше да се очаква и оттам. Наследникът на Калояна се канеше да се върне, за да си завземе престола... При слабата власт на Борила латините имаха винаги победа. Ала при един буен Асеновец, любимец на народа... Работите щяха може би да почнат отново, както по времето на страшния Йоанициус.

А това бе по-лошо от всичко.

Анри имаше толкова много нужда от мир, за да заздравя най-сетне своята разтърсена издъно държава... Понякога чувстваше такава жажда за покой и отмора... Ранната смърт на дъщеря му бе сломила самотното му сърце. И сега той живееше по-затворен и суров живот, отколкото най-фанатизираните му тамплиери. Напразно пратениците на чуждите държави загатваха от време на време за някоя нова женитба с някоя знатна западна принцеса. Анри махваше с ръка, усмихваше се тъжно и кротко. Ако не беше живота противопоставяне на верните му кавалери, той сам би се зачислил в ордена на милосърдните рицари целомъдреници.

И сега в този зноен летен ден той се разхождаше из уханните градини на остров Родос, където се бе оттеглил в кратка почивка, сам и замислен. Параклисът на манастира заби за първа вечерня. В далечината галери и триреми тихо се плъзгаха по гладката повърхност

на морето. От време на време чайки се спущаха с пронизителен писък до самите води и отлитаха нагоре. Нито едно листче на смокините и неранзите не помръдваше сред горещата тишина.

От дъното на алеята през свод от розови храсти се развя бяла мантия, която чевръсто приближаваше към Анри. Тамплиерът очевидно беше развълнуван и бързаше да съобщи нещо. Щом зърна императора, той се поклони, положи дясната си ръка връз черния кръст, извезан под лявата му плешка.

— Преди пет дни в Константинопол дошъл папски легат! И преди малко пристигнал тук с наша галера...

— Слава богу! — въздъхна Анри и лицето му цяло се преобрази от нескрита радост. — От колко време вече го чакахме! Нека дойде тук. Доведете го в беседката. Там ще поговорим. Или не. Аз ще отида да го посрещна. Пригответе приемната!

Той се отправи към главната кула на манастира. Тъкмо в този миг из кочията, която го бе довела от пристана, слизаше кардинал Пелагиус д'Албано, придружен от игумена Нектарий. Той прибра с една ръка тъмносинята мантия, подплатена с атлаз, която бе сложил над бледоморавото си расо, с другата отметна назад тъмносиния капишон и главата му остана само с плътно прилепналата за темето му морава шапчица. Запъти се с пъргави стъпки към императора, който вървеше насреща му с протегнати ръце.

— Най-сетне! — каза Анри и целуна десницата му. — Цяла година ще стане как ви очаквам!

Кардиналът го благослови. По мургавото му лице се изписа благоволение. Малките му черни очи блеснаха като въглени.

— Случиха се беди — каза той и тръгна редом с императора по посока на манастира. — През август миналата година Негово Светейшество изпрати собствения си нотариус — магистър Максимус — да види как стои работата с тия прочути избори. Ала венецианците, нали си ги знаете, по стар обичай направиха всичко възможно да попречат на пътуването му. Тогава решихме аз лично да дойда като пълномощник на Негово Светейшество. Беше наистина крайно време да се сложи ред в тия работи...

Анри погледна бегло силно извития нос на кардинала, яко очертаната му челюст и разбра, че е дошъл мъж, който няма да пожали средства, за да разреши най-сетне всички заплетени въпроси.

От всички страни пристигаха като ято лебеди белите мантии на тамплиерите. Рицарите са кланяха, целуваха ръка на госта, разпитваха за Рим и папата, за новини от Запад.

Императорът задържа кардинала на вечеря. След като каза лека нощ на рицарите и се оттегли с госта в покоите си, той отвори широко прозореца на малката работна стая. Помоли кардинала да заеме място в дъбовото кресло пред масата. Сам седна върху ниска дървена пейка край прозореца.

— Да поговорим най-сетне. Кой ще започне пръв?

— Разкажете вие по-напред. Как стои историята с избора?

Анри се усмихна, поглади с длан дългите си кестеняви къдрици. Поклати глава.

— След като почина патриарх Морозини, веднага се явиха налице старите вражди. Венецианците заеха с войските си „Света София“ и избраха за патриарх декана Филип.

— Да. А френците не признаха избора и пратиха оплакване до Рим, като представяха за одобрение своите трима кандидати. Те не бяха лоши — каза кардиналът, — доколкото си спомням, това бяха: кремонският епископ Сикардо, кардинал Пиетро ди Сан Марчело и канцлерът на парижкия университет Роберт дьо Кърцон. Все пак Негово Светейшество ги посъветва да се примирят с венецианците и те отговориха, че са съгласни, като изявиха готовност да гласуват за венецианеца Фантино, архиепископ на Хераклея. Дотук знаем всичко съвсем подробно, ала после какво стана?

— Тъкмо тогава почнаха най-големите разправии. На 24 декември стана гласуването. Фантино получи 18 гласа, а свещеник Лодовико от църквата „Свети Павел“ във Венеция получи 16 гласа. Но за Лодовико гласуваха 9 духовници, които тогава отсъстваха от Константинопол. И двама се провъзгласиха за патриарси. Привържениците и на двамата изпратиха оплаквания до Рим.

— Получихме ги. Ала в оплакванията и на двете партии противната страна бе обрисувана с такива черни бои, че не можахме нищо да решим. Но за това ще решим, като ги видя и двамата... — махна с ръка решително легатът. — Друго ново насам?

— Все така. Неуредици. Размирия. Не мога от външни врагове да си отворя малко очите, за да понаредя вътрешните си работи. А как

стана това нещо със смъртта на Беатриче? Тука чухме много и разни мълви...

Анри въздъхна, сбърчи чело. Внезапната смърт на младата невеста на алеманския император тъй много напомняше бързия край на Изабел...

Той стана, отиде до прозореца. Тихата южна нощ лъхаше в лицето му тежки и сладки ухания.

— На 8 август император Отон се венча в Нордхаузен с дъщерята на покойния си враг и на 11 същия месец той бе вече вдовец. Казват, че била отровена от някакви си италиански дами, които Отон водил подире си. Казаха се и други неща, ала те са много невероятни.

— Не знам защо, но ми се струва, че и моята Изабел загина по същия начин — каза Анри и дълбоко въздъхна. — Чудни и невероятни бяха причините, с които обясниха смъртта ѝ.

— Но смъртта на младата императрица Беатриче повлия страшно много на привържениците на Отон, които почнаха вече да минават на страната на Фридрих.

— Къде е сега! Фридрих? — попита Анри.

— Остави жена си за регентка на Сицилия и замина да приеме алеманската императорска корона, която князете на Южна Германия му предложили. Боя се, че тази нова вражда няма да мине само в разпри между северните алемани, които са с Отон, и южните, които са с внука на Фридрих Барбароса. На страната на Отон се обявяват: вуйчо му, английският крал Йоан, брабанският херцог, твойт племенник, фландърският граф заедно с много други видни князе. А на страната на Фридрих е, разбира се, френският крал Филип Август, щом от другата страна се е наредил най-омразният му враг — английският крал. С Фридрих е и папата.

— А това е най-важното — каза полека Анри.

— Негово Светейшество поддържаше Отон, докато той запазваше правдините на италианските земи. Щом почна да притеснява италианците, папата го отлъчи от църквата и нареди да се избере на негово място братанецът на покойния Филип, младият Фридрих.

— Как изглежда това момче, та той е съвсем млад?

— Красавец, едва седемнадесетгодишен. А има вече двегодишен син и е осигурил престола си.

Анри разбра, че кардиналът ще говори за някоя важна поръка на папата и побърза да отдалечи още за малко съдбоносния разговор.

— Дали тази работа в Алемания ще доведе до бран на Запад?

— Изглежда. Ала не по-рано от идущата пролет. Сега Фридрих и Филип Август се мъчат да привлекат към себе си датския крал. Щях да забравя най-любопитното нещо, което се случи напоследък! Филип Август и Ингебург се сдобриха най-сетне!

Кардиналът се изсмя късо и отсечено.

Анри подскочи.

— Невероятно!

— И все пак чудото стана. Но нали датският крал Валдемар трябваше да се привлече против Англия. И веднага бедната Ингебург стана желана и любима съпруга. Кралят я прибра с най-големи почести от Етан, където вече 17 години тя живееше като затворница. Освен това той иска да премахне всяко недоволство у народа си против престола в тежките часове, които го чакат. Защото след кратката бран, която той има с Англия и Фландрия миналия месец, разбра се, че борбата ще продължи, и то на живот и смърт. Англичаните му изгориха всички кораби. А Фландрия все още не се отрича от васалството си към Англия. Всичката вълна, която се добива на острова, се преработва във фландърските тъкачници, а оттам се разпраща по целия свят. Но ти знаеш по-добре от мен фландърските работи!

— Чудни и невероятни събития станаха тази година. Но това, което ми се стори най-необикновено, бе отричането на английския крал от земите му, които предаде във власт на папския престол, за да ги получи обратно от папата като феодал, ставайки негов васал! И тъй Йоан остана крал без земя!

— Не е много невероятно — забеляза замислен легатът, — още Григорий VII навремето си имаше мисълта да направи всички световни господари васали на църквата. Тогава те биха могли да решават споровете си за земи и права не с бран, а чрез посредничеството на своя върховен повелител. Все пак Йоан е толкова неверен и зъл човек, че това подчинение към църквата не произтече от искрено покаяние за всичките му безчестия, а за да не бъде без опора в борбата си против Филип Август.

— Безпокоя се за Фландрия — пошъпна Анри. — На нея са сложили око и Англия, и Франция. Бедната ми роднина! Тя твърде много процъфтя напоследък, твърде много богатства натрупаха нейните граждани... И е лакома плячка за всекиго...

— Брат ти Филип не стори добре, като даде Бодуеновата дъщеря Жана на Фердинанд Португалски за жена. Опърничав момък, със зло и коварно сърце излезе той. Откак стана фландърски граф, забрави клетвата си за вярност към френския крал и на всичко това почна да се отнася зле с братаницата ти. Трябваше да дадете момичето на Инхилрам дьо Куси. Макар че беше англичанин, поне беше благороден човек.

— Знам, знам — въздъхна Анри и отново побърза да отклони разговора. — Тая година действително беше забележителна. Как стоят сега работите с ония на юг, португалци, леонци, кастилци?... — Той седна на края на пейката, наведе чело.

— Зле. Маврите събират огромни войски, за да ги нападнат, а освен това тази година там има глад. Лоша жътва от миналото лято и суша тази година. На всичко отгоре и сарацините в южните земи надигат глава. Все пак по-добре щеше да бъде, ако нашите рицари, вместо да си леят кръвта да изстребват еретиците в Южна Франция, си дадяха повече труд да заминат към светите земи и да жертват живота си за освобождаването на Ерусалим. Негово Светейшество написа саморъчно писмо до султана Малек Адел с предложение за мир и преустановяване на враждите завинаги. Инокентий прави всичко възможно, за да прекратява споровете между князете и да урежда размирията между народите.

Последните думи кардинал Пелагиус д'Албано каза с твърд и решителен глас. Той извади от джоба на моравото си расо свитък телешка кожа, подпечатана с папски сигили. Стана. Целуна посланието, поклони се и го подаде на императора, който също се беше изправил.

— А тука Ваше Величество ще види поръките и съветите, които Рим дава на Константинополската империя.

Анри се поклони, целуна свитъка, разчупи печатите. Хвърли бърз поглед върху писмото. Сви вежди.

— Вие сте се отбивали в столицата на българите? — прозвуча гласът му в дълбоко удивление. — Нали не бяхте добре с Асен-Борил?

И той погледна смаян към испанеца.

Мургаволикият кардинал не трепна. Само гласът му стана още по-безстрастен и хладен.

— Приятелите стават врагове, а враговете приятели, когато това се изисква от по-висши съображения. Асен-Борил обеща да не преследва повече униатите в своята държава. И прие всички условия, които аз му предложих.

— И какви са те! — попита полека Анри.

— Обещах да го подкрепим в борбата му против Йоан-Асен. Обещах да му помогнем в един поход против сърбите, за да си завземе загубените през 1208 година области. Обещах да го пазим от нападенията на Епир, Слав и ломбардите. Ако в държавата му се вдигне бунт, нашите войски ще го потушат.

— Какво разбирате под „наши“ войски? — извика Анри.

— Твоите.

Императорът отвори широко очи, сякаш не можеше да проумее думите, които бе чул.

— Но това значи съюз с българите?!

— Точно така. Негово Светейшество намери разрешението. Когато вие двамата с Борила си подадете ръка, всички останали по-дребни врагове ще изчезнат сами по себе си. Защото борбата между латини и българи не прави нищо друго, освен да помага на разни случайни люде като Михаил Епирски, Тодор Ласкарис, Стрез и Слав, да се разширяват за ваша сметка. Не забравяй новия таен съюз между Епир и сърбите. Той е насочен толкова против българите, колкото и против латините.

Анри поклати глава. Това, което чуваше, беше невъзможно. Чудовищно. Съюз с българите, които бяха убили брата му, които бяха отрязали главата на Монферато, които бяха уморили Енрико Дандоло... Ненавистните варвари, които толкова пъти ги бяха унижавали.

Пелагиус д'Албано схвана колебанието. Той приближи до императора.

— Не забравяй само едно, Анри. Никога не трябва да се допусне Йоан-Асен да се качи на българския престол. Никога! Ти забрави ли страшния Йоанициус? Борил е слаб. И заедно с него и България е безопасна. Ала не забравяй! Йоан е син на Асена Първи и братов син

на Йоанициус! Народът, войската, еретиците — всички са с него! Това значи смъртна опасност за империята. Разбра ли ме?

Анри кимна с глава.

— И какво обещава срещу нашата помощ Асен-Борил?

— Помощ против Епир, против Никея, против Биандрате, против великия жупан. Не забравяй, че сърбите и досега не искаха да те признаят за сюзерен. И твоето положение не е тъй редно и ясно.

— Знам.

— Ласкарис бленува за часа, когато ще възстанови ромейската власт в Константинопол. Деспот Слав ще се сроди с Комнините, а Михаил Епирски има големи завоевателски стремежи: той успя вече да изгони венецианците от Корфу. А сега заел Албанон!

Императорът не отговори. Всичко това бе тъй неочаквано, тъй чудно. Той още не можеше да се опомни, да свикне с тази мисъл.

— Освен това — добави легатът — папата желае този съюз да бъде скрепен с брак. Само така може да бъде траен и як.

Анри го погледна ужасен.

— Коя ще искате да дам на този убиец Борил? Някоя от сестрините ми ли?

Кардиналът поклати глава. Тънка усмивка трепна върху устните му.

— Ти ще трябва да поискаш племенницата на Борила, принцеса Мария.

— Дъщерята на Йоанициус!

Възмущение и гордост трепнаха в гласа на фламандеца.

— Дъщерята на този, който уби брат ми? Не. Никога няма да се съглася. Да взема една варварска принцеса... Никога.

Испанецът вдигна леко рамене.

— Това е волята на папата. Свикай съвета на бароните. Те ще кажат думата си. Още утре трябва да се върнем в Константинопол. Време за губене няма. Младият Асен събира войски да потегли към Истъра.

ГЛАВА XIII

Мария не можеше да разбере. От няколко време около нея ставаха чудни и необясними неща. От една страна, Борил я обграждаше с необикновени грижи и внимание. С трескава бързина се работеше веното ѝ, във всички тъкачници и златари, шивачници и обуцари, железари и кожари имаше поръчки за царкинята. Търговци от Изток и Запад се препращаха направо в Търнов. Царят и госпожа Теодора не скъпяха перперите, за да купят най-тънките китайски коприни, най-меките аксамити, най-едрите бисери.

От друга страна, не ѝ позволяваха да излиза, да се среща с близките си. Никого не пущаха при нея. Забранено беше всекому да напуска Царевец до второ разпореждане. Вече пет дни наред блюстителите при главната порта отказваха любезно, ала непоколебимо да свалят подвижния мост.

Мария си обясняваше това с мерките, взети против бунта. Ала все пак сърцето ѝ чувстваше някаква тайна да тръпне наоколо. Не можеше да я проумее. Какво общо имаше преминаването на римския кардинал през Търнов с внезапната промяна на Борила? Явно бе, че той подобрява отношенията си с папата — това бе последният му коз, последната му опора. И понеже бащата на Мария бе сключил унията с папата, царят не искаше тя да бъде зле настроена към него. Но какво можеше да му помогне Инокентий против народния бунт? Войски не можеше да му изпрати. Тогава?

А вече пет дни как тя не бе виждала Радула.

Нито Ожие, нито Дафина можеха да напуснат строго вардения крепостен обръч, за да ѝ донесат вести. Колко ли пъти вече той бе ходил на уреченото място — напразно.

Затова сега Мария седеше изтръпнала връз раклата до леглото си, безмълвна, загубена в тежък размисъл.

Леки стъпки изтичаха по стълбите. Нетърпелива ръка затропа по вратата.

— Ожие! Какво има?

— Главната порта е вече отворена! Попитах да оседлая ли конете — позволиха ми! — каза задъхан валетът.

Мария скочи, извика от радост, завъртя се в кръг, плесна с ръце.

— Да известя ли на госпожа Белослава?

— Няма време! — И тя се спусна да извади от раклата новата си ловджийска руба. Сложи изумруда и бисерите си.

Долу ловджийската глота беше готова. Загарите дърпаха весело каишите, за които ги водеха. Конете нетърпеливо разтърсваха гриви. Мария погали своя бял жребец, подсвирна на псетата, които залаяха в луд възторг.

Ожие ѝ подаде сокола, подложи стремето. Мария се метна лека като птица.

Горе, от един малък прозорец, Борил наблюдаваше заминаването на шумната дружина. Освен Ожие шестима копиеносци и трима стрелци съпровождаха младата ловджийка. Мария бе скъпоценен залог и трябваше да се пази като зеницата на окото. Когато конниците изчезнаха по каменистата пътека, която слизаше направо към главната порта, по лицето му се плъзна странна усмивка.

Докато спущаха подвижния мост, Мария не можа да се стърпи. Обърна се към главния блюстител.

— Тия дни великият стратор Радул не е ли идвал насам?

— Великият стратор замина вчера сутринта за Средец, светла госпожо — отвърна стражът.

Сякаш ясното ширно небе внезапно почерня, угасна. Мамещите далечни гори изглеждаха противни и чужди. Тъй пусто и празно бе всичко наоколо. Сърцето ѝ натежа в ледена скръб. Понечи да се върне обратно.

Изведнъж цялата кипна в буреносен гняв. Тя шибна жестоко коня си, заби бодовете в корема му. Изненадано и оскърбено, животното полетя като стрела по равния друм. Дружината едва смогваше да я настигне. Ожие се помъчи да ѝ каже няколко слова — той добре разбираше какво става в сърцето на княгинята. Ала тя не чуваше никого.

Постегна юздите само когато почувства, че конят ѝ е потен и изморен. Ожие отново се помъчи да разведри мрачивината, която забулваше челото ѝ.

— Може би той ще се върне наскоро. Нали почнаха пак да ни пускат да излизаме! Аз пък се чувствам особено щастлив от идването на кардинала. Вече не ни надзирават с такава строгост. Какво би било, ако опитам сам да изляза през градските порти! Дали ще ме пуснат? — Тъга и гореща надежда преливаха в гласа му.

Мария забави съвсем коня си. Обърна се. Изгледа предания си валет. И чудна мисъл блесна в главата ѝ. Защо не? Сега Борил не би посмял да прави голяма крамола. Нито пък би имало смисъл. Тя веднага реши.

— Забравила съм си кесията с парите, а на връщане искам да се отбия в тъкачницата на майстор Йордан — се обърна тя към челник Матей. — Ще пратя Ожие да я поиска от Дафина. Нали може? Ще ни настигне към Големия камък.

Челникът се позамисли. Но той знаеше вече за свободата, с която се ползваха латинските пленници.

— Може.

Мария повика валета при себе си. Пошъпна му няколко слова.

Не можеха да разменят нито дума повече. Само в един поглед, къс и многоречив, си казаха всичко: сбогом, благодарност, преданост, братска обич.

Трябваше да се използва дълго чаканият миг. Защото никой не знаеше какво ще бъде утрешното разположение на Борила. Можеше отново да ги усамоти в непристъпната крепост.

Валетът обърна коня си назад, бодна го силно, пое друма обратно към Търнов. Няколко пъти той се обръща да следи с очи тънката осанка на своята покровителка. Щом дружината се загуби от очите му, той препусна надлъж край градските стени по посока на Хема. До вечерта той трябваше да премине планината. Ако не го уловят, разбира се. Момъкът се прекръсти, пошъпна с побледнели устни едно „Отче наш“. И полетя към юг, дирейки знаци и упътване по слънцето и хемските върхове — право по посока към Боруи. Там бе най-близката граница с латините.

Мария продължи пътя си по канаристия друм. Грижата по Ожие намали яда ѝ. Изненадата, която бягството на пленника щеше да причини на Борила, щеше да я възнагради заради изживяното преди малко разочарование. Тя даде знак на блюстителите да останат край забела и сама продължи разходката си. Ръката ѝ, която крепеше сокола,

морно се отпусна върху шията на коня. Великодушието ѝ към валета я лишаваше от един верен и предан помощник. Валентин не бе тъй сръчен и досетлив. Ала все пак и той можеше да слиза към пазара и да се отбива в малката къщичка на търговеца Конгу, където вярна ръка предаваше донесеното от печенег или някой татарин послание от Йоан-Асена.

Тя слезе от коня, улови го за юздите. Шико скочи на рамото ѝ. Навлязоха в дъбравата. Заредиха се светлини и сенки, малки ливади, облени в слънце, пътеки, полузакрити от гъсто олистени клони, скали, покрити с ръждивочервен мъх.

Неволно тя се отпрати към познатата полянка, заградена от едри буки. И изведнъж сърцето ѝ скочи към гърлото. Ръцете ѝ изтърваха юздите на коня. Крагуют разпери криле.

Там се разхождаше бавно, замислено, високата стройна осанка. Конят му бе вързан за едно дърво.

Мария изтича в безумна радост към него. Радул трепна. Лицето му почервения.

— Не си ли заминал за Средец?

— Защо те нямаше толкова дни? Идвах всеки ден тук да те чакам!

И пред възторга на внезапната среща сякаш всички прегради паднаха сами по себе си.

Неволно той протегна ръце към неочакваното видение.

Тя облегна чело на гърдите му, намерила най-сетне пристан за самотния си жребий. И те забравиха за всичко друго наоколо си, освен за своето собствено щастие.

Отново блесна — чисто и яркосиньо — лятното небе. Светът зашумя в пъстра радостна песен. Бунтът, неизвестното бъдеще, всичко бе останало тъй далеч. Топлият въздух ги обгърна с мирис на здравец и мащерка. Вятърът преминаваше с тиха въздишка сред тревите.

Мария вдигна глава, отпрати дълбок и предан взор към момъка. Той леко отпусна прегръдката си. Сърцето му биеше ясно и звънливо, буен лъчист поток преливаше в жилите му. Мария бе негова. И никой не би могъл да му я отнеме... Той не бе от болярски род. Ала със своята способност и дарбите си се бе издигнал по-високо и от потомците на най-знатните родове. Последния път, когато бе ходил при Борила, той му бе предложил и болярско достойнство.

— Защо не дойде, толкова много те чаках, толкова много се безпокоях! — повтори той.

— Никого не пускаха да пристъпи навън от калето. Колко много се тревожих и аз! Но защо ми казаха, че си бил заминал за Средец?

— Право е. Аз заминах вчера сутринта и си дойдох.

— Как така? — се удиви Мария. — Тъй скоро?

— Сега всички мислят, че съм в Средец. Ала аз не можех да замина, без да си взема сбогом от тебе. И се върнах отсрещ пътя.

— Сбогом? — прошъпна изплашено девойката.

— Борил ме праща за властел на Средецката прония. От седем дена аз съм вече велик болярин.

Мария плесна с ръце, изглежда го поразена.

— Велик болярин! Тогава...

— Тогава никой няма да има нещо против нашата женитба. Нито болярският синклит^[1], нито примас Василий. Освен един.

— Кой? — извика девойката.

— Аз.

Тя го изглежда недоумяваща.

— Да, освен мене. Никога аз няма да те поискам от натрапника Борил. Докато всички люде смятат, че аз съм негов предан войвода, как бих посмьл да помисля за тебе? Ще кажат, че съм използвал безпомощното положение на омразния тиранин, за да го изнудя. Аз мога да те получа само от думата на Йоан-Асена. Той ще реши заслужава ли войводата Радул да стане член на неговото семейство. Само той. И вярвам, че няма да мине много време, когато ще имам правото да му говоря за това.

Девойката отправи към него възторжен взор. Очите ѝ блеснаха огромни, в неизказана радост. Тя стисна ръката му.

— Колко те харесвам такъв!

Радул се усмихна. Снежният блясък на хубавите му зъби подчерта още по-силно пълнокръвната червенина на устните му.

— Какъв?

Тя наведе глава. Замисли се. Каза съвсем тихо, като на себе си:

— Не знам... Когато те видях за първи път в градината... После в „Свети Димитър“... Не те познавах, не бях чувала дори името ти. И пак те харесах... Още тогава.

Седнали върху един повален дънер край тихо шумящия ручей, те се унесоха в спомени: за всеки поглед, за всяка изречена дума.

В далечината прозвуча три пъти призивен рог. Тревожно, продължително. Мария вдигна малкия рог от слонова кост, който висеше окачен за сребърна верижка на шията ѝ, допря го до устните си. Отговори. След това се изсмя, цяла окъпана в слънчеви петна.

— Безпокоят се вече. Аз забравих най-важното! Пуснах Ожие да избяга.

Радул трепна в тревога и почуда.

— Казах му да се върне назад да ми донесе кесията с парите, а всъщност му пошъпнах да поеме друма направо към Хема, та каквото дал господ... Ако го уловят, ще се примоля да не го наказват. Борил напоследък е станал необикновено любезен към мене. Ето, върна ми и пръстена на баща ми. — Тя вдигна ръката си, изумрудът изпусна потоци синьо-зелена светлина. — А и на латините са дали вече голяма свобода. Борил иска да се сдобрява с папата.

Радул впери в нея помрачен поглед. Неспокойна мисъл го притисна. Досега той си бе обяснявал другояче внезапното му изпращане в Средец.

Белият жребец нетърпеливо изпръхтя, почна да рови с дългия си строен крак.

— Значи отиваш в Средец? Тогава? Пак ли ще се отложи денят и часът? — Тя леко потупа коня по мекото кадифе на ноздрите.

— Не смея да се не подчиня, за да не събудя подозрения. Ако имахме днес вест от Йоана, че е потеглил с хората си, днес щяхме да обявим бунта. Пращах преди малко брата си Драган в дома на Конгу. Няма никаква вест. Аз минах за насам от тази посока — и той посочи към югозапад — и пак през там ще се върна, като заобиколя стените и поема направо към Средец. Ала съм наредил така. Всеки ден по един наш човек да тръгва за Средец. При първа вест от Йоан и Александър аз потеглям с войските на Средецката крепост. Тук оставям да ме замества стратор Продан. В него можеш да имаш пълно доверие. Той ще вдигне конницата в уречения час, за който ще съобщя, щом получа вест отвъд Истъра... Не разбирам защо княз Йоан се бави още...

Отново прозвуча нетърпеливо призивът на рога. По-близо отпреди.

Двамата се спогледаха.

— Трябва да си ходя. Искам да посетя и една тъкачница, за да печеля време, докато Ожие вземе повече път. А сега... довиждане. Кога?

Гласът ѝ леко трепереше. Тя внезапно извърна лице, забила очи в земята. С буен порив той я притисна до себе си, обзет от дълбока тревога. Щяха ли да се видят вече? Колко тъмни и опасни дни ги разделяха. Колко странно и незнайно бъдеще.

— Марийо — пошъпна той, — знай, че каквото и да се случи, до последния ми час мисълта ми ще бъде за тебе.

С неочаквано движение тя обви ръце около врата му, бързо го целуна и изтича към коня си. Свенеше се да видят сълзите ѝ. Дръпна юздите, соколът заби нокти в ръкавицата ѝ. И без да се извърне нито веднъж, препусна по тясната пътека към края на забела.

За трети път, все по-близо, отекна зовът на ловджиите.

[1] Синклит — съвет (болярски съвет). ↑

ГЛАВА XIV

Рицарят Роберт дьо Клари, придружен от брата си Алиом, който бе духовник в императорския параклис при двореца Буколеон, бавно се връщаше през тая топла лятна вечер към къщи. Жилището му бе на другия край на Константинопол, в 124-я бецирк на 6-я регион, към седмия хълм, разположен между Мраморно море и Теодосиевата стена. Макар че бедният рицар от Пикардия не принадлежеше към тия, които се наричаха „високи люде“, все пак Анри го бе повикал да присъства заедно с брат си на големия съвет, който се бе състоял следобед в Буколеон.

Роберт приближаваше вече 45-та си годишнина, ала името му не бе тъй прочуто в бран, както в дарбата да описва с хубави слова събитията от последните времена. Освен това той се ползваше с името на извънредно предан и честен човек, затова императорът го бе натоварил с важната задача да пренесе във Франция свещените реликви, намерени в параклиса на буколеонския палат: две парчета от честния Христов кръст, дебели колкото човешки крак, парче от копие, с което бе прободен Спасителят, гвоздеите, с които бяха приковани краката и ръцете му, кристалната фиола, в която бе събрана голяма част от кръвта му, туниката, с която той бе изкачил Голгота, венеца от морски тръстики, остри като железни шипове, част от дрехите на света Богородица и на свети Йоан Кръстител...

Но сега бе решено пътуването му да се отложи към края на годината.

Изведнъж от всички страни почнаха да се стичат тълпи. Отдалече се зачуха тръбни призови. Роберт и Алиом се спряха да гледат. Минаваше тържественото шествие на папския легат, който също се връщаше от съвета към кастела Боемон.

Най-напред вървяха етиопци, допрели тънки сребърни тромпети до дебелите си устни. После идеха послушници, облечени в бяло, които носеха пряпореца на свети Петър. Следваше позлатената кочия на кардинала, теглена от четири чифта коне, облечени в чулове от синя коприна, най-накрая язدهа датски конници. Отминаха сред почудата и

възхищението на ромеите, не виждали досега подобен блясък у своя клир.

Роберт се сбогува с братя си, който живееше в Буколеона, ала тая вечер бе поканен на съвет от латинския клир в абатството край Балуклейската горичка.

Когато се качи в стаята си, Роберт веднага отиде към една ракла, скрита под леглото му, отключи я и извади от нея дебел ръкопис от 60 пергамента. Дълго той прелиства ситно изписаните листове, поправя тук-таме, препрочита страниците от времето на първото въодушевление към похода. После нагласи двусвещник на масата си, взе нов пергамент и продължи своята хроника:

„След това се случи тъй, че император Анри, който бе много добър владетел, се посъветва със своите барони какво да прави с българите и куманите, които тъй жестоко нападаха Константинополската империя и които бяха убили братя му, император Бодуен. Бароните го посъветваха да прати посланици при тоя Бурус, който бе крал на България, за да му даде роднината си жена. А императорът отговори, че никога няма да вземе жена от такова низко потекло. А бароните казаха: «Сир, трябва да сторите това! Ние добре ви съветваме да се помирите с него, защото българите са най-силният и най-страшният народ в империята и в целия свят». Тъй много му говориха бароните, че императорът реши да изпрати двама посланици, избрани от неговите високи люде. Той ги украси много богато и вестоносците заминаха с голям страх към тази варварска страна, за да не би да ги приемат зле и да ги убият.“

Роберт остави пачето перо и се замисли. По този час двамата императорски пратеници Ансо дьо Кайо и Конон дьо Бетюн, обградени с две дружини сержанти, вече пътуваха към опасната и непозната страна. Стана, намери хрониката на Касиодор, писана в 526 година, разтвори том дванадесети и отново прочете: „По времето на Теодорих за пръв път били победени страшните за цял свят

българи...“. И рицарят потръпна. След седем века те си бяха останали също тъй страшни и опасни люде, на които се удивява цял свят, както бе писал в края на V век Енодий за „непобедимото българско племе“.

Когато пред портите на околградската стена на Търнов пристигнаха облечените в желязо рицари, яхнали едри коне, покрити с чулове от ярка коприна, сякаш невидим лъх разнесе из целия град неочакваната, чудна вест, сякаш в един мит невидима ръка похлопа по всички порти:

— Латински войски в Търнов! Пратеници на фръзите! Пратеници на Ерик Филандър!

Ансо дьо Кайо и Конон дьо Бетюн се оглеждаха с любопитство наоколо. Най-сетне те се намираха в прочутия град, където бяха мечтали да влязат като победители, а сега пристигаха като приятели и съюзници. Никъде те не бяха виждали такива естествено укрепени места, такова чудно местоположение; като два огромни венеца се издигаха от двете страни на Етъра крепостите на Трапезица и Царевец, високо извисили към небето тъмния обръч на многокатните си кули. Сгушен между тях, се разстилаше по двата бряга младият град с тесни, стръмни улички, по които къщите гъсто се тълпяха една до друга, една над друга, сякаш всеки миг можеха да се съборят отгоре им.

Отвсякъде се стичаха удивени, викащи, ръкомахащи люде. Говорът им бе остър и отсечен, бърз, святкащ като меч. Деца припкаха около чудното шествие, надаваха радостни писъци. По всички прозорчета и чардаци надвиснаха плътно притиснати една до друга глави.

Отдясно на Ансо дьо Кайо яздеше кастрофилакът на Търнов и чрез ромейски преводач разпитваше гостите за пътуването им, за впечатленията им от България.

Двамата пратеници носеха знаците на императора. На щитовете им блестяха пет златни кръста и двете дребни златни щитчета на фландърския дом. Пред тях знаменосецът развяваше пряпореца на Константинополската империя. От време на време те приветливо кимаха с глава и поздравяваха с ръка тълпите.

Мълвата пролетя като мълния из всеки дом и навсякъде изгори людето с огъня на тръпно любопитство.

Латински войскари! Пратеници на Ерик! Какво значеше това?

Всеки си задаваше този въпрос, учуден, сепнат, поразен. Ала съзаклятниците веднага разбраха, че за тях това означава разрушението на тъй дълго, тъй грижливо подготвяното дело...

Когато първият пратеник от Хемската крепост, през която бяха минали пратениците, пристигна капнал от умора на Царевец и извести за явяването на латините при границата, Борил отдъхна от страшната тревога, която го държеше в трескаво напрежение ден и нощ.

Ако пратениците се забавеха още малко, може би идването им щеше да бъде напразно. Всеки миг можеше да избухне бунтът. Сред тръпното си неспокойство той почти не забеляза изчезването на Ожие. Не вдигна крамола, не направи дори въпрос на Мария. И без това според предложения от кардинала договор за съюз трябваше да стане размяна на пленници. Ала той не бе уверен дали изобщо Ерик ще приеме предложението на папата. А ако той откажеше — това значеше за Борила неизбежна гибел. Затова като чу за пристигането на горещо очакваното посолство, той за миг се залюля в огнена радост.

Най-сетне!

Това бе спасението, запазената власт, животът...

Дафина се втурна запъхтяна при Мария. Новината изхвъркна от устата ѝ като бързоксила птица:

— Марийо! Ерик Филандър пратил сватове за тебе! Целият град вече знае! Марийо... Латинска царица! Господи, помилуй! — И слисана, жената се прекръсти. Приблужи насълзена към нея.

Девојката полека се изправи съвсем бяла.

Остави настрана вземто си. Високото ѝ чело се сбърчи в страшна, упорита мисъл.

Изведнъж тя разбра всичко.

Коварството и лицемерието на Борила, чудното му държане напоследък, отдалечаването на Радула...

Къс и зъл смях се изтръгна от устните ѝ. Тя сви юмруци. И изведнъж сърцето ѝ се пречупи, сякаш пронизано от непоносима болка. Изстена, закри очи с едната си ръка, с другата подири подпора. Намери преданото рамо на Дафина, облегна се на него, скри лице в прегръдките на вярната жена, разтърсена от глухи хълцания.

Почувства се самотна и изоставена. Кой щеше да се застъпи за нея, сирачето, обградено от чужди и бездушни люде? Тя усети веднага

колко тежка и жестока ще бъде борбата, колко непоколебим ще бъде Борил и колко непосилно нейното противене.

И горещ копнеж я устреми цяла към Радула. Тя трябваше да го види, да говори с него на всяка цена. Ала как? По кого да му прати веднага вест? Валентин. Той бе латинец и сега щеше да получи вече свобода. Тя вдигна лице, впи очи в Дафина, която я гледаше пълна с почуда.

— Дафино, веднага ми намери Валентин! Ще пратя вест по него!

Изведнъж старата се сепна, подири в джоба на широката си надиплена пола.

— Преди да науча за латините, той ме пресрещна на двора и ми заръча да ти предам веднага това писмо. Залисах се в тия работи!

Мария грабна свитъка, разкъса печата. Писмо от Йоан-Асен! Дългоочакваното! Най-сетне!

Тя хвърли трескаво взор върху редовете. Той бе готов. Чакаше край границата на Кумания с наемниците си!

— Дафино! Намери веднага Валентин! Кажи му да дойде същия миг. Ако го няма, помъчи се да излезеш навън и да предадеш това писмо на стратор Продан! Ах! По-скоро, Дафино, по-скоро! Няма време. Късно е...

Бледа, трепереща, девойката кършеше пръсти в смъртна тревога. Не се отнасяше вече до успеха на бунта. Решаваше се и собствената ѝ съдба.

— Марийо!... Чедо... — Старата тръгна замаяна към вратата.

— Само на стратор Продан! Чу ли! Никому другиму! Инак ще го върнеш пак на мене. А на Валентин, когато и да го видиш — кажи веднага да дойде тук! Ще го пратя в Средец... — и тя я тикаше по-скоро да върви към вратата. — Нищо, после ще ти обясня. Сега не мога, само бързай, бързай...

Това, от което Мария се боеше най-много, бе вече изпълнено.

Когато отвориха вратата, пред нея бяха застанали двама блюстителите.

— Забранено е комуто и да било, да излиза или влиза тука.

В това време стражи залавяха един по един съзаклятниците по домовете им.

Бунтът бе пропаднал отново.

ГЛАВА XV

Вестта се пръсна навсякъде с бързина на мълния: от Крън до Овеч^[1], от Карвуна и Средец до Бдин и Дръстър. И навсякъде порази с леден лъх пламъка на съзаклятниците. Главатарите им бяха хвърлени в тъмница. Никой не знаеше какво трябва да прави.

Йоан-Асен пак се върна в Галиция. Биваше ли, не беше ли безумно сега да се повдига народът, когато Борил бе готов да повика и латинската войска за усмиряване на бунта. За да запази престола си, омразният тиранин бе готов да се реши и на тази последна низост. А влезеше ли веднъж войската на Ерик Филандър в България — не се знаеше кога ще я напусне. Стъпеше ли веднъж кракът на рицарите в непристъпните калета, никой не можеше да бъде уверен дали ще ги опразни вече.

Борил взе всички мерки.

Затова, когато великият боляр Радул пристигна в бесен кариер до Търнов и изкачи на един дъх каменистия хребет на Боярския рът, като спря с потънал в пяна и пот кон пред Сечената скала, блюстителите веднага спуснаха подвижния мост. Те имаха предварителна заповед за това. Издрънчаха синджириите на железните лостове, щракнаха ключалките. Портите се отвориха.

— Мария в Търнов ли е още? — бяха първите задъхани слова на войводата.

— Светлата царкиня не е напускала Царевец от много дни — отвърна влашкият начелник. И тайно даде условния знак.

Веднага скритите в двете кули блюстители нахлуха в тясното дворче, уловиха юздите на коня, хвърлиха се връз момъка, обезоръжиха го, свалиха го на плочите... Ала той скочи, повали двама от тях, стовари тежкия си юмрук връз тила на едного, на другото смаза носа, яростта го правеше сто пъти по-як. Всичко бе загубено: бунтът, Йоан-Асен, Мария...

Борил го бе изхитрил. Ах, да му паднеше сега в ръцете! Ала царят нямаше нито най-малкото желание да се срещне сега очи в очи с войводата. Затова заповедта му гласеше: веднага да се затвори в стаята

на дежурния начелник, а през нощта да се пренесе в западната тъмница, без да забележи някой.

Един срещу десет не можеше да се бори. Отново го смъкнаха на земята, свързаха ръцете и краката му. Стегнаха кърпа през устата му, да не вика.

А на дружината конници, които го бяха изпроводили от Средец до Търнов и които бяха задържани пред градските порти, понеже бе забранено на каквито и да било войски да минават стените на престолнината, гончия от калето занесе заповед: да се върнат обратно в Средец. Такава била волята на великия им боляр Радул.

Страторът на дружината се позамисли, спогледа се с верните си бранници, наведе чело, и пое обратно пътя към пронията на властела си. Какво друго му оставаше да прави?

В това време Борил изпрати за трети път през този ден да повикат Мария при него. Залавянето на Радул му даваше повече дързост. И този път заплахите му нямаше да бъдат ограничени.

Едва бе превалило пладне. Гореща жар лъхаше от напечените крепостни стени, от нажежените плочи на дворовете. Пръстта в градините бе станала суха и корава като камък. Людете с мъка поемаха пламналия въздух, криеха се в зимници, в сенчести градини, бягаха из лозя и периволи.

Горе, затворена в стаята си, сякаш в душна пещ, Мария се луташе като пленена лъвица. Само Дафина имаше право да излиза из двора на палата. Ала нито Валентин, нито който и да било можеше да каже нещо вярно от това, което става навън.

И никаква вест от Радул! Никакъв знак... А ето че Борил я викаше за трети път долу, за да получи последната й дума. Можеше ли тя да вземе решение, да каже последна дума, когато не бе говорила с него. Как стоеше работата с бунта, имаше ли още поне капка надежда? Вече два пъти наред тя твърдо бе отказала да се съгласи. Но да имаше подкрепата на неговата воля, да имаше поне две думи вест от него... Какво ставаше в Средец? Какво се тъкмеше наоколо й! Може би все пак бунтът щеше да избухне. Да можеше само да предаде Йоановото писмо някому, в нечий сигурни ръце! Напразно Валентин се опитваше да получи позволение да излезе през някоя от строго вардените порти на калето.

Вратата се отвори. Двама блюстителите помолиха Мария да ги последва.

Борил чакаше в работната си стая. Сам. Първите два пъти с него бе и госпожа Теодора. Но нито нейните молби, нито неговите заплахи бяха помогнали. С каква нова закана щеше да си послужи днес?

Любезността се бе изпарила. Ясно беше, че той няма да пожали никое средство, за да я убеди. Мария настръхна. Пригответи се за отбрана. Впи смело очи в ледено спокойните му зеници.

Лицето му бе станало съвсем мършаво, сякаш само кожа и кости. Дългите му редки коси бяха залепнали от потта за челото. Той избърса с кърпа врата и слепите си очи. Помисли малко прав, застанал до прозореца, и без да я покани да седне, каза бързо:

— След пладне към петия час ще се свика синклитът, на който ще бъде обявен по най-тържествен начин годежът ти. Бъди готова. Ще ти изпратя премените горе, след малко ще ги донесат завършени. Поканени са и всичките ти другарки, освен всички видни болярски семейства. Повтарям ти за последен път — дадох думата си на кардинала и не мога вече да я върна. Всичко е вече свършено. Всички са предизвестени.

Мария се усмихна.

— И аз най-последна от всички... — Изведнъж очите ѝ станаха малки, потъмняха като стомана, тя доближи към него, гласът ѝ се скърши от вълнение. — Никога! Никога!... Разбра ли? Можеш сам да обявиш годежа след пладне. Ала мен няма да видиш там — ни жива, ни мъртва!

Борил присви очи. Вдигна бавно ръка.

— Полека. Голяма дума казваш.

— Ти не можеш да взимаш такива съдбоносни решения без съгласието на синклита, а ти не си се допитал до него. Настояник си ми, а не баща. Трябва да имаш съгласието на съвета на великите боляри.

— Половината от тях сега са в тъмница.

Тя трепна. Леко побледня.

— А освен това обещавам ти, че преди да приема пратениците на Ерик, ще те заведе пред синклита, който ще бъде събран в престолната, и там ще чуем думата му.

— Там ще бъдат само твоите предани люде. Това не е синклит. Няма да дойда!

— Мамиш се. Поканени са и ще дойдат униатските власти. Те бяха приятели на баща ти. Докато някои от моите, православните, са в тъмница. Не одобряват новото съглашение с папата. Ще бъде старец Василий.

— Примас Василий!

— Да. И той.

Мария възликува скрито в сърцето си. Ала не показва радостта си. Те щяха да я защитят! Василий щеше да я подкрепи.

Борил отново я изгледа с втръчено око на ястреб, поглади рядката си руса брада.

— Сега даваш ли вече дума?

— Не. Докато не чуя думата на синклита, не мога да реша нищо.

Борил се усмихна.

— Искаш само да печелиш време. Знам какво чакаш, на какво се надяваш...

— Не го крия. Щом знаеш — така е.

— Напразно. Великият боляр Радул е затворен в тъмница и няма да бъде пуснат от нея, докато ти не седнеш на престола в Константиновград!

Мария извика, спусна се към братовчеда си, улови ръцете му:

— Бориле! За бога, кажи ми, какво става с Радул! Къде е той сега?

— В тъмницата на западната кула.

— Тук! Значи той е тук! Дошел е! — Без да пуца ръцете му, тя полека се смъкна на колене. — Искам да го видя... Трябва да говоря с него. Веднага. Бориле, ти ще изпълниш тази ми молба! Никога досега за нищо не съм те молила. — И тя преглътна солените сълзи, които напиреха да рукнат по пребледнялото ѝ лице.

— Може. Позволявам. Ала при едно условие.

— И то е?

— Да дойдеш след пладне на синклита. Чак след това ще те пусна да видиш Радула.

Тя се замисли. Колебанието трая само миг.

— Ще дойда.

Тя имаше своята тайна надежда.

Повечето власти, тайни привърженици на примас Василий, скрито съчувстваха на заговорниците. Те щяха да я подкрепят.

Там бяха дошли не само униатските власти и висши клирици. Там бяха и всички тия, които до вчера бяха наклонни да минат на страната на Йоан-Асена. Ала днес, когато Борил ставаше по-силен от всеки друг път, подкрепян от мощен съюзник — латинския император — и от всемогъщ покровител — папа Инокентий — дори и най-разколебаните, най-въодушевените бяха отново минали на негова страна. Тия, които се бяха осмелили да възроптаят, бяха затворени. Лишен от водачи, народът затихна в глухо и опасно недоволство. Людете, които трябваше да го поведат, бяха отново безсилни: оковани, убити, в изгнание...

Борил и госпожа Теодора заеха местата си на престола сред неспокойното, тръпнещо вълнение на синклита. Всички знаеха защо са събрани и всеки беше тревожен и любопитен как ще се разреши въпросът. Средната голяма врата на престолната се отвори и на прага се яви царкинята, обкръжена и следвана от нагиздените си другарки: отдясно Белослава, отляво дъщерята на севастократор Деян. Мария отиде право пред примас Василий, поклони се, целуна му ръка. След това бавно се изправи, с високо вдигнато чело, изглежда всички наоколо смело, хладно.

— Твое Светейшество, всички мои архиереи, велики и малки боляри на царството ми — каза Борил, като стана и отдаде почит на примаса. — Свиках ви, за да чуете господарската ми нагода. Със съгласие на нашия логотет, великия болярин Николица, и с одобрението на севастократор Деян и деспот Богдан нашето царско самодържавие взе решение да сключи съюз и вечно приятелство с нашите любезни съседи — Латинската империя. — Той отправи взор към Мария. — Едно от условията за това побратимяване е женитбата на преизящния император Ерик с нашата любезна дъщеря Мария. Тази висока чест зарадва сърцето ни, което не се поколеба да даде съгласието си още на папския легат кардинал Пелагиус. Ето защо днес ние ще обявим тържествено годеща, който обсипва с почест и слава нашия престол, като скрепим с това и нашия съюз с великото царство на латините. Искам да чуя думата ви.

Той седна. Бледен, неспокоен.

Първи стана логотет Николица. Сухото му безстрастно лице бе обкръжено от снежна дълга брада. Мършавото му тяло се губеше в тежка тънморав мантия, везана със сребро. Гласът му прозвуча остро, почти с писклив отсенък:

— На нашата страна се отдава голяма почест, като се избира българска царкиня за невеста на константиновградския император. Повече от това не можем да желаем. Време е да се сложи край на дългогодишната разпра между латини и българи. Много кръв се проля, много омраза се натрупа между нас. Доста вече. Нека връзката между Ерик и Мария стегне още по-крепко този велик съюз. Амин!

След него се изправи севастократор Деян, дребен, мургав, с орлов клюн и хитри светли очички. Зелената аксамитена наметка и севастократорската диадема изглеждаха като чужди на малката му пъргава снага.

— Струва ми се, че съветът ще бъде единодушен — каза бързо той — и едва ли ще се намери някой между нас, който да има нещо против това голямо възвеличаване на нашия царски род. Ерик Филандър е хубав, добросърдечен мъж, в най-добрите си години. Престолът на Константиновград е жадувана мечта за всички знатни моми от целия свят. Царкиня Мария трябва да се счита най-щастливата девойка за определената ѝ чест. Съгласен съм.

Деспот Богдан полека се вдигна. Лицето му бе строго и замислено.

— Искам да бъда откровен — каза той. — Тук чуждо ухо няма. Е, добре. До мене стигна някаква мълва. Царкинята била обещана преди това другиму за невеста. Аз не виждам между нас великия боляр, който ѝ бил определен. Не знам къде е. Но разбирам какво става. Искам да кажа едно: нека в този велик час царкиня Мария направи жертва за родината си. България е на косъм пред пропастта. За да се усмирят недоволствата, за да се заплашат враговете, които отвсякъде ни дебнат, нам е нужен силен приятел и съюзник. Венгрия, Сърбия, Епир, Солунското кралство — всички искат да се уголемят за наша сметка... И докато ние сме врагове с латините, докато хабим силите си в празни борби с тях — веднъж победят те, веднъж ние, и така безкрай... — другите използват това. Ние не можем да се бием на всички страни. Трябва поне едната ни граница да бъде защитена. Досега видяхме, че Епир е неверен приятел. Никога не може да се

разчита на него... В последния миг те напуска и се отмята към врага. Ние и латините в Константиновград имаме общи врагове. Разединени — ще бъдем бити поотделно. Но в съюз с Ерик Филандър ще можем да победим многобройните неприятели. Затова още веднъж моля и заклинам царкинята да размисли добре и да улесни синклита в тежката му задача.

Мария погледна към Белослава. Скръбна, безпомощна, приятелката ѝ сведе очи надолу. Борбата беше непосилна. Мария се обърна към старите приятели на баща си. Сега в тях бе едничката ѝ надежда.

Великият боляр Илиица тежко се надигна от креслото си. Погледна към младата мома. Въздъхна.

— Когато едно дело е свършено — понеже цар Борил е дал дума вече на папския легат — нищо не може да се стори. Ние не можем да вземем вече думите си назад. Това ще бъде голямо оскърбление за фръзите. Нека не дойдат при нас като съюзници със затаена вражда в сърцето. Аз съм съгласен.

Мария отново погледна към Белослава. Дъщерята на Белота бързо изтри избликналата сълза в окото си. Ясно беше, че работата отива зле. Двете братовчедки побледняха изтръпнали. Как ѝ се искаше на Белослава да изтича при Мария, да обвие с ръце раменете ѝ и да ѝ пошъпне: „Дерзай, защити се, защото можеш... Той те обича. А аз? От какво да се браня? Не люде отделиха Добромира от мене... Ето, идат ми вести, че той обикалял страната заедно с богомилката Ива... Кой би могъл да ми помогне?“.

Великият боляр Георги стана, изглежда тъжно дъщерята на Калояна. Мълча дълго. След това тихо пошъпна:

— Това е била божията воля. Не можем да сторим нищо против нея. Нека всеки отиде по орисията си. Амин!

Царкинята изтръпна. Огледа се наоколо.

И те! И те!

Всички я напускаха. И най-верните. Сега Борил бе силен. Съюзник на Ерик Филандър. И тя усети, че ненавижда латинеца от все сърце. Огнен гняв плъзна по жилите ѝ. Тя внезапно изправи високо чело, очите ѝ изпуснаха искри. О, ако Калоян бе жив, той нямаше никога да жертва като залог за мир и приятелство сърцето на дъщеря си. Скрити сълзи я задушиха. И все пак тя можеше да се жертва, ако

беше нужно, за благо на племето си. Ала не. Тя трябваше да погуби младостта си, за да стори услуга на най-големия си враг. Не! Никога! Безумни ли бяха Илиица и Георги! Изведнъж тя впи очи в примас Василий, който бе вдигнал ръка в знак, че ще говори. Сърцето ѝ заби силно и лудо. Ето най-сетне кой щеше да каже дума за защита.

Мария и Белослава зачакаха занемели отсъдата на светия старец. Тихо зашумя целият синклит.

— Ние не можем да вървим против волята на Негово Светейшество папа Инокентий. Работите са стигнали дотам, че трябва да се преклоним пред свършеното. Връщане назад няма. Мария не трябва да забравя, че баща ѝ склучи на времето уния с папата, затова трябва да се вслуша в желанията на своя висок покровител. Това е моят съвет. Амин!

Нито капка кръв не остана в лицето на девойката.

И Василий! И той...

За миг тя се залюля, сякаш щеше да падне.

Почест, слава, дълг, жертва...

Празни слова.

Какво значеха те пред пламтящата тайна на сърцето ѝ, пред жаждата на свежата ѝ кръв... Как ѝ се искаше да защити младостта си, да разкрие пред всички, високо, нескрито, своето право за щастие, своето право за проста човешка радост...

Ала сякаш някой заключи устата ѝ. Испита горещ срам да признае, че и тя има сърце и чувства както всички люде, посвени се да разкрие свидно пазената си тайна, сякаш щеше да извърши светотатство...

По-скоро би умряла, отколкото да спомене пред всички тия студени и бездушни хора името на Радула.

Тогава тя бавно каза:

— Аз не желая да се омъжвам. Искам позволение да вляза като послушница в манастир. При царица Елена.

Спогледаха се всички. Още по-силно зашумя синклитът, развълнуван, неспокоен. Какво щеше да стане сега, ако Мария продължаваше да упорства?

Илиица стана, отправи се към престола.

— Желая да кажа няколко думи насаме на царкинята. Вярвам, че тя ще склони, след като ме изслуша.

Борил даде знак на съгласие. Илиица и Мария отидоха в съседната малка приемна на царицата. Щом вратата се затвори след тях, великият боляр бързо се приближи до момата и пошушна:

— Най-сетне! Не можехме да те видим и да ти говорим, Марийо...

Девойката махна гневно с ръка.

— Не желая да слушам нищо. Не очаквах това от вас! Никой не ме подкрепи. Безумни ли сте? Защо трябва да отивам при латините, когато с това само ще засиля положението на Борил?

— Момиче, ти не ни разбираш... Почакай. Ето... Слушай ме. Слушай ме, Марийо. Няма време за губене.

Тя се извърна и го изгледа сърдито. В очите ѝ блеснаха сълзи.

— Не искам да слушам нищо. Правете каквото искате. Сега Борил е силен. Йоан-Асен може да чака още години... Нали?

Великият боляр поклати глава:

— Не. Не си права. Ето. Бунтът пропадна. Всичко е разсипано. Не можем нищо да сторим. Съюзът е вече сключен. Ала имаме още само една надежда.

Девойката сви вежди.

— А това е?...

— Това си ти.

— Аз? — В гласа ѝ надникна недоверие и почуда.

— Марийо... — Той се озърна, сниши глас. — Ние имаме нужда от свой човек в Константиновград... Сега разбра ли?

Девойката трепна. Замисли се, скръбно сбърчила чело, притиснала с длани лицето си. Два пъти въздъхна дълбоко.

Зад тях отекнаха тихи стъпки. Борил приближи с неспокойно лице.

— Няма повече време за колебания — и той направи знак на Илиица да излезе. — След малко ще бъдат въведени находниците на императора. Е? Каква е думата ти?

Тя го погледна студено и насмешливо. След това извърна лице. Той стисна китката на ръката ѝ в безпаметен гняв.

— Мълчиш? Добре. Нека не се мамим. Днес ще се обяви годежът ти с Ерик Филандър, все едно дали ще дадеш съгласието си, или не. А вярвай ми, че мога да те накарам да го дадеш. Не забравяй, че от тебе

зависи дали дните на Елена и Ана в манастира ще бъдат скъсени, или не!

Тя бързо се обърна. Издърпа ръката си. Вдигна презрително рамене.

— Не са твоите долни заплахи, които ще ме накарат да взема решение, което не желая. Е добре — чуй. Аз приемам да стана жена на императора. Кажи това на пратениците му!

Изненадата бе тъй силна, че Борил се стъписа назад безмълвен, поразен. Не можеше нищо да каже, сякаш езикът му се бе вцепенил. Към тях изтича катепан Захари.

— Пратениците пристигат!

Царят се опомни, каза да влязат при тях другарките на царкинята. Бързо наметнаха връз раменете ѝ лъскавата аксамитена мантия, сложиха на русите ѝ коси скъпоценен венец. Когато момите се наредиха около нея, той застана на прага.

Долу засвириха тръбите на херолдите. Борил пошъпна последните си нареждания. След това се обърна към Мария. Подаде ѝ ръка. Тя едва докосна с края на пръстите си високо издигнатата му десница. Трима валета поеха широката ѝ светлосиня наметка. Вратите се разтвориха пред тях и целият синклит, поразен, безмълвен, видя двамата бавно да пристъпват към престола.

Мария бе отстъпила.

На каква цена? И всеки остана с една загадка в сърцето си.

Борил заведе девойката до малкия престол, който бе сложен отляво на неговия, и я помоли да седне. След това зае мястото си. Девойките обградиха царкинята. Блюстителите широко разтвориха вратата откъм главния вход.

На прага застанаха два реда латински херолди, които протръбиха пристигането на пратениците. Ансо дьо Кайо и Конон дьо Бетюн, обкръжени от бляскава свита, пристъпиха до средата на приемната и дълбоко се поклониха. Когато вдигнаха чело, неволно очите им се отпавиха към чудната девойка, която седеше отляво на царя.

Това бе тяхната бъдеща императрица.

Дълбоко ликуване развълнува сърцата им. Не. Никъде досега те не бяха виждали такава горда хубавица. Ни в кастелите на родна Фландрия, ни в патрицианските палати на Константинопол. О, ако Анри би могъл в този миг да я зърне, тревогите му биха се веднага

успокоили. Това не бе простата груба варварска княгиня, към която той изпитваше такова отвращение. Ненапразно папският легат го бе увещавал тъй дълго, че българската царкиня може достойно да заеме място до него на императорския престол. Наистина, окото на кардинала не се бе измавило.

Навън по целия град, по кулите на крепостта, по чардаците на къщите плющят и се веят пряпорците на българския царски дом и на Латинската империя.

Конон дьо Бетюн пристъпи към Борила, прегъна коляно, подаде свитъка пергамент, на който висяха скрепени с червени шнурове златните императорски печати. Логотет Николица, който стоеше прав до царя, пое свитъка, допря го до челото си и му го предаде. Борил стана, целуна посланието, разчупи печатите и даде знак на тълмача, който взе свитъка и го разгъна. С висок глас той прочете:

— „До високия господин Асен-Борил, крал на България и Влахия, поздрав от неговия предан брат Анри, император на Константинопол, граф Д’Ено.“

Борил леко се навъси. Папата все още държеше на своето. Той смяташе, че е изпратил за увенчаването на Калояна кралска диадема, а не императорска, каквато българските господари имаха право да носят от времето на Симеона. Тълмачът продължи да чете:

— „Тъй като синклитът на моите високи люде, рицарите на Франция и Венеция, на Пиза и Генуа, на Фландрия и Прованс, ме посъветваха, че е време да подиря своя другарка за престола на Константинопол, нашите очи се отправят към вашата дъщеря Мария, която предпочетохме пред всички други благородни моми като най-достойна за нашето внимание.“

Царкинята сви устни. Очите ѝ потъмняха. Защо я наричаха дъщеря на Борила? Защо не смееха да произнесат името на баща ѝ? Толкова ли бе страшен Калоян, че дори споменаването му бе опасно? Или латините не искаха да се сродяват с дъщерята на тоя, който ги победи при Адриановград?

— „Узнахме, че княгинята притежава най-хубавите качества освен младостта и красотата: чистота на сърцето и висока издигнатост на ума. Всички тия съображения ни накараха да ви помолим за голямата чест да ни дадете княгиня Мария за съпруга. Анри, император.“

Тълмачът сви пергамента, коленичи, подаде го на царя. Борил стана. Висок, леко прегърбен, мършав, загубен в диплите на аксамитената си наметка.

— Предложението на константинополския император е голямо отличие за нас, за нашия дом и за цялата страна. Нека нашият брат и съюзник бъде уверен, че ние му даваме на драго сърце дъщеря си Мария за невеста. Дано този брак бъде свят и траен залог за вечното и нерушимо приятелство между българи и латини!

Той слезе трите стъпала на престола и отиде до креслото на Мария, което бе поставено отляво, край стъпалата. Подаде ѝ ръка, валетите поеха наметката. Царкинята се изправи.

Двамата пратеници се отправиха към нея. Конон прегъна коляно, целуна края на туниката ѝ, след това се изправи и даде знак на един от придружаващите ги кавалери да приближи. Луи дьо Шател поднесе на пурпурна възглавница сандъче, покрито с червена кордованска кожа, обковано със сребърни гвоздеи. От него протовестиарият извади кутийка от кипърско злато, обсипана със зафири^[2]. В кутийката искреше огромен елмаз. Конон сложи скъпия пръстен на десницата на княгинята и като се обърна към своите люде, каза високо:

— Ето вашата подарка! Отдайте ѝ нужната почит!

В миг всички рицари издигнаха високо мечове, които светнаха като мрежа от мълнии. С лявата си ръка снеса шлемовете.

— Да живее принцеса Мария! Слава на императорската невеста!

Луи дьо Шател поднесе сандъчето на Белослава, която го даде на годеницата. Вътре имаше скъпи и чудни дарове: малка златна икона, украсена със син емайл и бисер, аграфата^[3], обсипана с рубини, гривна и обеци от едри тюркизи, огърлие от елмази...

Девоите около Мария неспирно шъпнеха в нескрит възторг. Един по един се изредиха рицарите да целунат ръката на своята бъдеща владетелка. Те хвърляха несмело взор към дивната хубавица и в сърнето им оставаше запечатан чуден, магьосващ образ. Като златни криле я обгръщаха тежковезаните одежди. И косата ѝ бе златна и тежка, метната на две плитки през раменете ѝ като дълги лъскави змии. По прасковените ѝ бузи светеше едва забележим рус мъх.

Може би малцина забелязаха колко сурово бяха отправени към тях непроницаемите зеници на Калояновата дъщеря — сини и студени като зафирите на тясната ѝ диадема.

Тя бе отстъпила.

Борбата бе безполезна.

Но отстъпването не значеше помирение.

Мария можеше да помни и да мрази. Ненапразно тя бе дъщеря на витяз от Адриановград. Когато и последният рицар приближи към простряната ѝ ръка, тя изви глава към престола. В багреница и пурпурни обуца, с асеновския венец на глава, узурпаторът я пронизваше с острия си неверен взор, дебнейки и най-дребното ѝ движение. На хищен звяр приличаше Борил. И нямаше милост в лицето му, замръзнало и строго. За миг тя сведе чело. Разлюляха се трите редици бисери, които се спущаха от двете страни край ушите ѝ. Изведнъж тя отметна глава назад. Гордата ѝ кръв закипя. Отново подири погледа на Борила.

„Аз ще бъда твоята гибел“ — говореха очите ѝ. И той потръпна в плаха, смъртна боязън, като пред неизречена закана. Ала лицето му остана все тъй безстрастно и спокойно.

Вечерта, след гощавката, Мария каза на Борила:

— Сега чакам да изпълниш своето обещание.

Той се опита да се изплъзне.

— Какво обещание.

— Ти знаеш! — прозвуча бързият ѝ гневен отговор.

— Марийо... Кажи ми... Има ли някакъв смисъл? Защо сега да развреждаш стари рани... Тъкмо и Радул се е успокоил, а и ти вече свикна с новото си положение... Защо напразно да се измъчвате от една безполезна среща? Ще бъде тежко. Разбирам...

— Аз чакам да изпълниш обещанието си — каза ледено тя и изведнъж се обърна към него с пламнали от негодувание очи. — Или може би ти ме измами?

След малко петима блюстителите с горящи борини в ръце съпроводиха царкинята в кулата, под която се намираше западната тъмница.

Щракнаха едри ключове, заскърцаха обковани в желязо порти, те слязоха няколко стъпала надолу, отново отключиха тежки врати, вдигнаха лостовете, пак слязоха няколко стъпала. Лъхна ги мирис на мухъл и влага. Най-сетне пред тях се изпречи яка врата, в средата на

която имаше малко прозорче, преградено с дебели железни пръчки. През него се виждаше, седнал върху купчина слама, човек. Като чу дрънченето на веригите и зърна светлината на борините, той скочи, залепи лице към решетката. Глух вик се изтръгна от гърдите му.

— Марийо! — Той се опита да препъхне ръце през железните пръчки.

Девојката улови ръцете му, притисна лице до тях, обля ги със сълзи.

Заради нея той трябваше да гине в тази влажна и мрачна тъмница, заради нея той бе загубил проницателния си, войската си, всичко...

— Какво става, Марийо?... Говори, за бога... Разправи... Защо плачеш? — Гласът му внезапно отмаля в жестоко предчувствие. — Марийо...

Тя направи знак на блюстителите да отключат.

— Забранено ни е. Отговаряме с живота си.

— Тогава чакайте ме горе, при втора врата.

— Невъзможно, светла госпожо. Забранено ни е. Отговаряме с живота си.

Нима трябваше да се сбогуват пред очите на тия чужди, сурови люде, без да могат да си кажат нито една сърдечна дума, нито едно слово за утеха и насърчение...

— Заповядвам ви да отидете при втората врата. Веднага!

Сякаш в гласа ѝ отекина далечният спомен за Калояновата несломима воля, тъй строго и повелително прозвуча гласът на девојката. Блюстителите се спогледаха.

Началникът им каза:

— Качете се горе и наблюдавайте да не дойде някой. Аз ще чакам при втората врата. След малко се върнете.

Те изчезнаха.

— Марийо! — пошъпна Радул. — Защо не говориш? Какво има? Аз съм готов да чуя всичко. — Той зърна огромния елмаз на ръката ѝ, прехапа устни. — Разбирам... Разбирам...

— Не, нищо не разбираш, Радуле... Слушай... — и тя се огледа наоколо, долепи лице до решетката. — Аз няма да отида там като залог за мир... А като залог за омраза... — Гласът ѝ изсъска зловещо, напоен с отрова. — Примас Василий, Илиица, Георги... Всички настояват да замина. Това е волята им... А ти, ти трябва да се покажеш примирен.

Трябва отново да вземеш властта и силата в ръцете си. Войската... Защото и без това всичко е разрушено... — Тя пак се озърна и каза бързо: — Идат! Още само една дума. Слушай, Радуле... Помни, че където и да бъда, каквото и да се случи... Никога... Никога...

Тя млъкна. Стражите стояха зад нея. Сълзи изгаряха лицето ѝ. Тя залепи лице в студените желяза, препъхна ръце през решетката. Радул ги стисна до болка. Чуха се нови стъпки.

В полумрака изпъкна тънката снага на царя.

Мария бързо се отдръпна, изтича край Борила, изчезна, без да се обърне нито веднъж.

„Ти трябва да се покажеш примирен“... — бе казала тя. Радул стисна очи, сви юмруци. Кървава мъгла го обви отвсякъде. За смърт, за смърт бяха готови ръцете му. А не за приятелство. С тия си ръце би могъл да го удуши. И той цял потрепери, като чу ненавистния глас.

Гневен пламък пробягна по тялото му. Жилите на врата му се издуха. Ала решетката бе между тях.

— Надявам се, че ще се откажеш от буйности, Радуле. Във всеки случай ще бъдеш пуснат на свобода чак когато Мария се венчае в Константиновград. Не беше такова желанието ми. Прости, че не мога да устоя на думата си. Ала нуждите на царството ми са по-важни и стоят над всичко друго. Ето — и Мария дори се примири. Такава е била съдбата ви. Ще се видим пак, Радуле. Надявам се, като добри стари приятели.

Момъкът захапа до кръв устни. Не каза нищо. Нищо от това, което ехтеше в него като дълъг бесен вик на нечовешка омраза.

Той живееше само за деня, когато би могъл със собствените си ръце да извади очите на ненавистния узурпатор.

[1] Овеч — днешна Провадия. ↑

[2] Зафири — сапфири. ↑

[3] Аграфа — закопчалка за дреха. ↑

ГЛАВА XVI

Оставаха още малко дни до заминаването. Веното бе привършено. Определени бяха вече лицата, които ще придружават невестата заедно с четиристотин български стрелци освен латинските копиеносци.

Бавно приближаваше краят на септември. Дъждовете бяха престанали, пътищата изсъхнали. Всяка седмица от Константиновград пристигаше куриер с писмо и подаръци, на които Мария отвърщаше с благодарност и подходящ дар. В столицата на императора се извършваха с трескава бързина последните приготовления за посрещането. В приемните на палата бяха изложени даровете и веното на царкинята. Всеки ден там се стичаха боляри и болярки от цялата страна, за да се дивят на нечуваното велелепие. Борил бе разтворил широко кесия и харчеше без сметка, за да заслепи латините с богатствата си. Ала зестрата на Мария трябваше да се предаде непокътната. И той пестеше от всички свои лични разходи само да добави похарчените пари.

Беше топъл и приятен есенен ден. Заобиколена от най-близките си другарки, седнала в дълбокото кресло на Асеновци, с верния бял хрът в нозете, Мария слушаше разказите на Луи дьо Шател, който ѝ описваше хубостите на Константиновград, блясъка на двора, където тя щеше да бъде господарка, изброяваше ѝ имената на Ериковите сродници и близки приятели, разправяше за подвизите на императора, за храбростта и благородството на рицарите...

Обикновено те разговаряха на латински, служейки си с фрушко наречие, което Мария бе изучила от бургундската Агнес. Ала понякога, за да угоди на момичетата, които нищо не разбираха, Луи се опитваше да говори на ромейски, който отбираше по малко. Винаги най-любопитна бе Белослава. Докато царската годеница можеше по цели часове да мълчи, унесена в далечни странни мисли, чужда на всичко около себе си, Белослава разпитваше и бърбеше неспирно, задаваше безкрайни въпроси, искаше всичко да чуе, всичко да знае.

— Ала вие за какво станяхте рицар? И за какво изобщо един мъж напуска дом и родина и става рицар, предприема такива дълги странствания? — попита Белослава, като погледна игриво младия хубав момък с палавите си черни очи.

— „Бог и дамата на сърцето“ е нашият девиз... Вярност към бога и вярност към дамата, това е нашият закон, нашата върховна добродетел. Ние защитаваме слабите, потиснатите, онеправданите. Ние се славим с подвизи, за да получим после от нечия хубава ръка достойна награда. Ние странстваме по целия свят, защото нашето отечество е там, където можем да проявим своята доблест...

Белослава го слушаше омаяна. Ето, това бяха слова, които ѝ харесваха. Тя си спомни за Добромир и въздъхна. Той бе вече напълно загубен за нея. Напоследък Витлеем бе дочул за него мълва, че преминал в Романия. Все пак никой не знаеше нищо положително за него: жив ли бе, или мъртъв.

— Нашите фландърски графове са образец какво трябва да бъде един рицар — продължи Луи. Ала внезапно той се усети, че споменаването името на Бодуена ще бъде неприятно, и продължи само за Анри. — Императорът съчетава всички най-важни качества за един рицар: храброст, милосърдие, скромност...

Той хвърли скритом поглед към царкинята. Ала тя сякаш не бе го чула дори. Тъй празен и уморен бе погледът ѝ, сякаш загубен в шеметни глъбини... Мисълта ѝ бе там, все там, край бреговете на Евксинското море... Там, в кулата на несებърския властел, бе заточен Радул. И тя отново за стотен, за хиляден път преживяваше със затворени очи мига на последното свиждане. И сякаш тежък облак слизаше над сърцето ѝ, което бавно и безнадеждно биеше в пустотата на света.

— Как изглежда император Ерик? — попита с живо любопитство Белослава.

Рицарят се усмихна.

— О, не. Не бих желал да го описвам, за да не създам неверен образ в ума на царкинята. Ще кажа само, че няма жена на света, която, като го види, да не го залюби... Няма.

Белослава плесна с ръце.

— Ах, как искам да го видя! Марийо... Ще ти дойда веднага на гости. Макар че мама не ме пуша, но ще дойда за сватбата: искам и аз

да разгледам Константинограда, да видя чудните църкви... Босфора... Златният рог... Света София!... Ах, защо не ме пущат?

Луи дьо Шател се усмихна. Светлите му пъстри очи засияха.

— Мадам, няма нищо по-лесно от това да дойдете в Константинопол. Уверявам ви, че ще сторя всичко възможно, за да ви помогна... Но ще ми обещаете само едно нещо.

— Какво? — възкликна възторжено Белослава.

— Да ми помагате и вие...

— Но по какъв начин? — попита горещо момата.

— Това е моя тайна. Ще ви кажа утре... Като дойда да пия медовина у вас, както гласи поканата ви.

На следния ден трите дъщери на княз Белота даваха голям прием у дома си в чест на годеницата и на латинските гости.

Момите се изсмяха и почнаха да шъпнат. Хрътът скочи, почна да трие галено муцуната си в дрехите на Мария. Тя го потупа нежно по светлата козина, изпъстрена с едри кехлибарени капки. Рицарят взе от ръцете на Петкана лютнята и почна да я настройва.

— Искате ли песента за Ричард Лъвското сърце?

— Кой е бил той? — попита малката Марина, дъщерята на богатия златар Евтим.

— Засрами се — каза Мария, — може ли да не знаеш кой е бил Ричард Лъвското сърце!

— Ах, тогава трябва да ви разправя за него! — каза Луи дьо Шател. — Но неговите истории нямат край. Ще ви разправя само как той се спаси от пленничество. Но преди това ще ви изпея песента, която пяхме, когато преди десет години тръгнахме за кръстоносния поход от Венеция. Тогава бях съвсем млад юноша, но няма никога да забравя тоя чуден първи октомври...

Той опита още веднъж няколко пъти струните. Гласът му бе висок и нежен като на девица:

*Adieu! Les dames de vaillance,
Qu'il fait si plaisant accoler
En la guerre il faut aller...*

*Adieu, m'amour et ma plaisance,
Adieu, celle que dois aimer
Gentes demoiselles de France
Priez pour nous Dieu de coeur fin,
Car chez le peuple sarrasin
Il faubra endurer sutfrance.
Adieu.^[1]*

Дълго остана да звучи в магьосаната тишина гласът, който очарова младите моми. Няколко чифта черни очи не можеха да се отделят от хубавите му руси коси, веселия светъл взор, тънката снага, благородното голобрадо лице. Сякаш най-мъчно се откъснаха палавите очи на Белослава.

Адио...

Дълго остана да звучи в магьосаната тишина последният звук на песента, чист и кристално звънък, изтъкан от възторг и копнеж.

Изведнъж всички зашумяха, надпреварвайки се да изкажат възхищението си. Прислужници внесоха грозде и ябълки, праскови и червени дини, държани в ледена вода.

— Искам да знам как крал Ричард се освободи от плен... — попита Мария. — Спомням си, че той бе един от най-любимите витязи на братовчеда ми Йоан-Асен...

— О, тя е чудна история на приятелство и вярност... — каза Луи дьо Шател. — Вие не може да не знаете, макар че сте всички тъй млади, за двамата прочути витязи на третия кръстоносен поход: Саладин, султана на сарацините, и Ричард, английския крал, когото наричаха Лъвското сърце заради безбройните му подвизи. Едва ли някога в някоя бран са се срещали двама противници, тъй равни по сила и юначество. След славните си победи крал Ричард се качил на своя английски дромон на път за родината. За зла беда корабът потънал близо до бреговете на Италия... Понеже Ричард не смее да мине през земята на вечния си враг, френския крал, той поел пътя през Алемания. Макар че и там имал много врагове, все пак предпочел по-малко опасния път. За да не го познаят, той се преоблякъл като обикновен пилигрим. Ала необикновената му буйност го издала и той бил уловен в плен от войскарите на австрийския херцог, който не можел да му

прости някаква обида при обсадата на Толемаида. От този миг се загубили напълно следите на краля. Някои казвали, че бил загинал при потъването на дромона. Други смятали, че все пак той се спасил от вълните, но къде се е укрил, къде е попаднал, по кой път е тръгнал, какво му се е случило, жив ли е, или мъртъв — никой не можел да каже. Минало много време. Напразно майка му и младата му съпруга Беренгария изплакали всичките си сълзи. Напразно те изпращали находници до всички владетели. Никой нищо не знаел.

Всички слушаха с напрегнато внимание, вперили очи в устата на разказвача.

— Най-сетне някакъв негов верен приятел, един благородник от Арас на име Блондел, се преоблякъл като трубадур и тръгнал да обикаля всички земи. Не останало страна, която да не обходил. Цяла година и половина той странствал от Бургундия до Турингия, от Прованс и Аквитания до Шлезия и Каринтия. Веднъж той попаднал в земите на австрийския херцог. Отседнал в една странноприемница, близо до неговия замък, и почнал да разпитва ханджийката дали херцогът не държи някой знатен пленник. „Да — отвърнала жената, — имаме тук един, които е затворен вече близо четири години. Но не знам кой е, все пак видно е, че го пазят много добре. Изглежда да е някой много знатен господар...“ Като чул тия слова, Блондел без малко не изгубил разум от радост. Ала не издал с нищо изненадата си и прекарал нощта там. На следващия ден отишъл в църква да се помоли за помощ и сполука. След това се отправил към замъка, представил се на херцога и го помолил да остане при двора му като трубадур. Понеже Блондел бил хубав момък и отличен певец, херцогът на драго сърце го приел в двора си. Скоро Блондел станал любимец на всички. Минало доста време, ала той не узнал нищо за знатния пленник. Веднъж, когато се разхождал из градината, той чул някой да пее. Песента била твърде позната на Блондел, защото той на времето я съчинил за своя приятел Ричард. Трубадурът изтръпнал. Огледал се наоколо. Приближил до кулата. И запял втората строфа от песента. След това взел виолата си и засвирил една също тъй позната на двамата мелодия. Крал Ричард разбрал най-сетне, че е намерен.

— И после? — възкликнаха едновременно момите.

— После Блондел поискал от господаря си отпуск, за да споходи родината си. Получил кон, дрехи, пари и заминал направо за Англия.

Можете си представи радостта на кралицата и васалите му. Веднага те изпратили двама пратеници до херцога да претоварят за освобождаването на краля. Изплашен от голямата си отговорност, херцогът предал пленника на алеманския император. След дълги преговори най-сетне откупът бил определен: двеста хиляди марки естерлини. Цяла Англия взела участие в подписката и огромната сума била събрана. И Ричард Лъвското сърце се върнал в родината си, посрещнат с небивал възторг... За това той трябвало да благодари само на предаността на своя приятел...

— Друга някоя история, разправете ни още! — извикаха въодушевено младите девойки.

— Не, нека ни попее песента за Лъвското сърце — извика Белослава.

Луи дьо Шател пъхна за Лъвското сърце, за кастеланката от Файел, чийто ревнив съпруг я накара да изяде сърцето на верния ѝ рицар, за триполитанската графиня, която видяла за първи път своя предан кавалер чак на смъртното му легло, погребала го и се покалугерила... Разправи още безброй дребни и весели или пламенни, страшни, увличащи случки из рицарския живот.

Стаята се изпълни със слънце и смях. Сякаш думите на сладкодумния чужденец потекоха като пъстър поток от уханни цветя.

Той се мъчеше всякак да угоди на бъдещата си господарка, да види усмивка на строгите ѝ устни, лъч от приязън по сбърченото ѝ високо чело. Ала напразно. Тя си оставаше все тъй равнодушна и хладна, без радост, без тревожен копнеж...

Накрай той скочи, разгърна с десница синята си аксамитена наметка, поклони се, слагайки ръка на сърцето си. Отстъпи няколко крачки назад, без да се извърне, и се поклони още веднъж. Белослава го изпрати до вратата.

Рицарят отнесе със себе си негата на две очи, в които дремеше някакво обещание.

[1] Сбогом! Доблестни дами,
за нашата прегръдка тъй скъпи,
ний тръгваме вече на бран...
Сбогом, любов и радост моя,
сбогом, моя обична ти.

Гиздави френски демоазели,
сърдечно молете бога за нас,
че страдания ни очакват да понесем
при сарацините. Сбогом. [↑](#)

ГЛАВА XVII

Приближаваше да съмне.

От малката западна порта, която гледаше към Трапезица, излязоха две женски фигури, придружени от неколцина стражи, и се качиха в закрыта кочия, която бързо се спусна по каменистия друм към реката. Преминаха владишкия мост, отправиха се към „Свети Димитър“. По-високата носеше в ръцете си голяма китка жълти трендафили.

Звездите бледнееха в сребърно светлото небе. Свеж ветрец разнасяше радостната песен на птиците. Мария искаше за последен път да се поклони на гроба на баща си. Днес към деветия час преди пладне тя трябваше да замине за Константиновград. Всичко бе готово. Кочиите, веното, изпращачите. Всички къщи бяха окичени с килими, пряпорци и венци от цветя.

Пред църквата ги срещна с ниски поклони монахът пазач. Мария се обърна към Дафина и стражите:

— Оставете ме за малко сама.

И тя влезе с бавни стъпки в църквата, отиде към десния кораб, запали свещ и остави от цветята наред пред гробовете на Асена, Петра и майка си. След това отиде при Калояновата плоча, коленичи, закри лице.

И там, пред безмълвния хладен мрамор, тя изплака последната си горчивина, последното си отчаяние. От днес нататък по безстрастното ѝ лице никой вече не трябваше да прочете дълбоката, разяждаща тайна на сърцето ѝ.

Тихи стъпки я накараха да вдигне сепнато чело. Зад нея стоеше със свалена шапка великия боляр Илиица. За пръв път Мария забеляза, че сивите кичури край косите му бяха станали бели като сняг. Голямото му чело бе разорано от едри тревожни бръчки.

— Прости ми, че смутих молитвата ти. Но трябваше да те видя. Научихме, че ще дойдеш тук преди да тръгнеш, и дебнехме всеки час.

Тя стана. Избърса очите си.

— Марийо — пошъпна тихо великият боляр, — ти заминаваш, напускаш ни. Млада си. Може да ни забравиш. Животът заличава много неща. Ала ние всички искаме от тебе само едно-единствено нещо: когато те помолим за услуга, да не ни я откажеш. Защото нито един миг делото ни няма да престане. Потруди се да внушиш на съпруга си, че България няма да види покой, дорде не се завърне Йоан-Асен. Ако той иска да има мощни съюзници, нека престане да крепи Борила. А ако намеренията му са били само да осуети идването на Асеновия син, ако той иска да има за съюзник само една слаба и немощна България, то тогава и ние ще знаем какво да правим. Засега само това искаме от тебе. После... Ще видим. Ще ти пратя вест. Помни този час, Марийо, и не забравяй никога, че си дъщеря на Калояна, че кръвта му вика за отплата...

Девојката изгледа стария болярин. Лицето ѝ стана сурово. След това простря ръка над мраморната плоча:

— Заклевам се в паметта на баща си, че винаги в мене ще имате все същия борец за преуспяването на делото, че никога няма да забравя своя дълг към сина на Асена, че никога няма да намеря покой, дорде не бъде отмъстена кръвта на цар Иваница...

И тя отново падна на колене, бледна, вдъхновена, скръстила ръце в мълчалива молитва.

Илиица я целуна по челото, прекръсти я, благослови я и се запъти с тихи крачки към лявата врата на църквата. Дребната му снага изчезна също така безшумно и незабелязано, както бе дошла.

В това време младата невеста на Луи дьо Шател бързо даваше последните си нареждания, прибираше някоя забравена дреболия, тичаше от време на време да прегърне майка си, надничаше от прозореца да види дали е дошла кочията.

Зоя вървеше стъпка по стъпка след дъщеря си, изтриваше от време на време сълзите си, правеше се на весела, непрестанно ѝ даваше напътствия, съвети. Поръчваше ѝ да се види с ромейските си сродници от майчина страна. Залутваше се да помага при стягането на сандъците. При всяко изтропване на кон потрепваше. Ето най-сетне бе настанал жестокият час на раздяла с най-любимата ѝ дъщеря.

През широко отворените градски порти пристигаха кочии след кочии, всички знатни власти от близки и далечни краища идеха да изпратят императорската невеста. Цяла седмица вече как се точеха гости от цялата страна.

Пред портата на Витлеемови изтрополя затворена кочия. Оттам слезе едра болярка, чиято носия издаваше отдалечеността ѝ от Търнов. Може би идваше от Велбужд или Зеленоград. Витлеем погледна зачуден към непознатата жена, която изкачваше стълбите. Коя ли далечна роднина идваше като неканена гостенка? Сега трябваше да се занимава и с нейното настаняване, а още не бе прибрал нещата си, понеже и той беше в числото на изпращачите.

Той се затече насреща ѝ, поздрави любезно. Ала първият въпрос замря в гърлото му.

Болярката бързо хвърляше дрехите си по земята. Наметката, туниката, дългата везана риза, след това още една риза, още една туника. Пълната болярка бързо се превръщаше в строен момък.

— Мирчо!

Добромир се озърна, сложи пръст на устата си.

— По-тихо. Чакай да се съблека! Умрях, задуших се в тия дрехи. Ела сега да те видя. Мама къде е? Край Камчия? Белослава как е? Дойдох да видя Мария, преди да замине, поне отдалеч или пък ще се преоблека като някоя Белославина прислужница. Дай ми най-напред вода и малко хляб и сирене. От вчера не съм ял и пил. В тая бъркотия из улиците ще гледам да се промъкна до Белославини с някоя дреха на Никола. Той къде е, че не иде още да ме види?

Изведнъж той остави чашата с вода, която бе подал брат му, и попита остро:

— Какво има?

Витлеем наведе кестениявите си очи. Стисна трепетно ръце. Помъчи се да каже нещо, не можа. Отиде към прозореца, видя долу стария Никола, махна му с ръка веднага да се качи. След малко старецът влезе и застана вцепенен. Той разгърна ръце, ноздрите му затрепериха.

— Мълчи! — пошепна Витлеем и заключи вратата. — Да не подуши някой от слугите. Ще им кажем, че леля ми, гостенката, си легнала да почива.

— Мирчо, чедо... — изхълца старият и прегърна момъка. — Жив бях да те видя пак!

Добромир буйно се дръпна от него.

— Кажете какво има? Какво криете? Умрял ли е някой?

Витлеем и старецът се спогледаха.

— Белослава се венча вчера за един знатен латинец... — каза тихо Витлеем.

Добромир не отвърна нищо. Седна връз раклата, скръсти ръце, замислен, чужд на всичко околно.

Улиците се изпълниха с люде, празнично пременени. Пътят от Царевец до градските порти бе претъпкан с народ. Млади девойки, деца стискаха в ръцете си китки. Забиха всички камбани. Под Боярския рът, около него се люлееше гъста навалица, прозорците на къщите, чардаците, всичко бе почерняло от любопитни глави. Шивачи, бояджии, железари, търговци на платове и оръжия, калпакчии и кожухари — всички бяха там, затворили за един ден сергии и дюкяни. Бяха надошли селяни: отроци и себри от околните стаси — крепостният град едва побираше страшното множество, извън стените се притискаше невиждана тълпа.

Най-сетне се разтвориха портите на Главната кула. Оттам излязоха на светли коне латинските херолди, които затръбиха с леко допрени до устните тромпети, украсени с дребни пряпорци. Подире им затрополи по спуснатия мост латинската конница от сержанти копиеносци. Следваха по-дребните коне на българските стрелци. Мощен вик разтърси всички канари:

— Царкинята!

От главната порта излезе сватбената кочия. Голяма, покрита, ала с отворени прозорци отстриани. Една бяла ръка се размаха.

Следваха кочиите на Борил и госпожа Теодора, на болярите и висшия клир, които щяха да изпратят Мария до Устетото.

Подир тях идеше веното на невестата, натоварено на 60 коня. Всеки от тях бе покрит с наметало от червено кадифе, което се влачеше седем-осем лакти подире му. Денковете, вързани от двете страни на седлото, бяха пълни със злато, сребро, слонова кост,

копринени платове и редки скъпоценности. На края сватбената глота завършваше с още две стотни стрелци и копиеносци.

Бляскавото шествие извика викове на почуда и възторг.

Бавно пристъпяха белите коне, извивайки надменно стройни ши, ярко блестяха на слънцето талазите на червеното кадифе.

Тълпата наля, разкъса редиците блюстителите, обгради кочията.

Хиляди ръце се простряха, обсипаха с цветя пътя, размахаха шапки и кърпи. Мария се наведе през прозореца на кочията, по колкото цветя може да вземе, даде ги на Белослава, която седеше отляво до нея, стисна десетки, стотици ръце, които се надпреварваха да я докоснат.

— Сбогом! Сбогом!

Сълзи течаха свободно и нескрито по бледите ѝ бузи.

Стражи се спуснаха да направят път, кочията тръгна по-бързо. Мария се огледа още веднъж наоколо: родните хълмове, Царевец, Трапезица, изтънелите синьо-зелени води на Етъра... Може би ги виждаше за последен път. Тя протегна и двете си ръце, размаха ги за поздрав и раздяла.

— Сбогом! Сбогом!

Народът се притискаше с упорита настойчивост. Всеки искаше да види за последен път дъщерята на „Калиянчо“, всеки искаше да се сбогува — сякаш изпращаше свое рождено чедо. Много жени изтриваха сълзите си. Малки деца изтичаха с дребни китки в ръка.

До градските порти блъсканицата и навалицата бе още по-голяма. Конниците с мъка пробиваха път за шествието. Когато кочията минаваше край църквата „Света Богородица“, някакъв дрипав старец приближи, свали калпак, извика силно:

— Сбогом!

И изчезна в тълпата.

Белослава пребеля. Кръвта нахлу със страшна сила в сърцето ѝ.

— Добромир... — пошъпна едва чуто, отпусна се връз възглавниците и затвори очи. Сякаш бе зърнала видение от друг свят.

Кочията отмина сред викове и благословии, цветя и възкличания. Когато шествието излезе на открито, дълго време тълпите, застанали отстрана на друма, размахваха ръце и калпаки, мъчейки се да догонят, докъдето могат, заминаващата невеста. Сякаш чувстваха тайната ѝ мъка, сякаш искаха колкото може по-дълго да ѝ докажат своята обич.

Защото те смътно догаждаха, че невеселото лице и затаената скръб в очите на девойката крият нещо тъмно и неизречено, което нито тяхната преданост, нито нещо друго на света би могло да изличи. И те се мъчеха да докажат с приветствия и насърчения колко съдбата ѝ им е близка до сърцето.

Мария разбра това. Почувства го в трепетното стискане на попуканите им корави десници, в зачервените очи, в сгърчените им за плач устни. Народът не можеше да се измами. Женитбата, наложена от съюза на омразния натрапник, не можеше да бъде желана за младата мома.

Дъщерята на Калояна жертваше младостта си.

ГЛАВА XVIII

Навсякъде по друмовете се събираха тълпи от близките селища, които пристигаха с гайди и кавали, кошници с грозде, погачи, прясно убит дивеч и други дарове. Пътят бе дълъг и уморителен.

Преминаха Устето. Поеха друма, който криволичи между високите склонове, на бърдото, залесено с гъсти дъбови гори, и Етъра, който шуми отдясно, преминаха долината на Дряновската, после на Тревненската река и почнаха да се изкачват към Царева ливада, като заобиколиха стръмнината край „Стражата“ все по посока към широкия боруйски друм.

Полека-лека чувството, че напуска дома на омразния натрапник и ненавистната мащеха, надви над смътната боязън пред очакващата я неизвестност и Мария почна леко да се усмихва, когато кочията спираше, и тя поемаше с радост скромните дарове на планинските овчари: младо сърне или див заек, или яребица. Спряха на почивка в Голямото падалище^[1] над Трявна, което се охраняваше от силна крепост, преди да поемат към Стария проход.

Пред портите ги причака войводата със сребърен поднос в ръце. Отрано приготвените дарове бяха драгоценни и красиви. Личеше, че местните люде са дали и мило, и драго, та да се съберат пари за такива скъпи неща. Мария огледа с внимателно око мършавите личица на децата, които подаваха китки от горски цветя, орфаните сукмани на момите и усмивката изчезна от лицето ѝ. Тя щедро отпусна кесия златици за дарове на изпращачите. При падалището на самия превал не се спряха заради силните и остри ветрове, които бръснеха темето на планината. Мария поиска да слезе от кочията и обгърна цялата околност с жаден, ненаситен взор. Етърът блестеше и обгръщаше царевград Търнов като виеща се змия. Туловското поле се простираше, изпъстрено с многобройни селища, градини, лозя, заградено с шеметни върхове. Сърнена гора се зеленееше, покрита с гъсти дъбрави...

Напоиха конете от четирите буйни чешми при падалището. Поеха по древния римски път, настлан с четвъртити плочи, с каменни

первази и улеи за изтичане на водите. Мария се качи на яздитния си кон, за да насити окоото си с родните простори.

За последен път!

Крънската крепост се тъмнееше, кацнала върху висок рид, пред ширния град, обграден някога с мощни стени, от които бяха останали сега само купища развалини. Преминаха по Мирчови пътеки, край росалийското гробище, където почиваха костите на безброй юнаци, паднали в битка за родината против византийските пълчища, спряха да пренощуват в Атово падалище, причакани от крънския войвода, който бе засилил стражата на падалището, защото по тия места върлуваха разбойнически шайки и нападаха богатите кервани.

Рано сутринта на другия ден великолепно шествие почна да слиза към долината, която се простираше между двете буйни рекички надолу към равното Тулово поле. От двете страни на боруйския друм се стичаха люде от околните села и паланки, поднасяха цветя и плодове, дивяха се на белите коне с лебедови шии, покрити с алено кадифе, на чуждоземните войскари с копринени туники и пера по шлемовете, ала най-много се притискаха да зърнат отблизо прекрасната мома, която яздеше гордия бял жребец и тъжно се усмихваше, като им махаше с ръка. Тази неприкрита печал беше същата, която изпълваше и тях, но която често започваше да се превръща в затаен гняв, готов да избухне в уречен час. И смътна тревога се свиваше в сърцата на изпращачите.

Къде отиваше тая девойка, при кого я изпращаше ненавистният натрапник? Каква орис я очакваше сред ония надменни вражи люде? Латините... Всеки изтръпваше само при мисълта за тях. И дълго следяха с широко отворени, смразени в почуда и уплаха очи бялата ръка, която им махаше отдалеч. И забравяха да подхванат сватбената песен, която бяха длъжни да изпеят...

Шествието пое нанагорнището по Сърнена гора, пресякоха селищата Борилово, Дъбравите, преминаха брода на Тъжа при Змейовския пролом и в неогледното Боруйско поле поеха големия друм, който идеше от Белград през Средец за Адриановград и Константиновград.

Препускаха кочиите по равния път, измит от лекия дъжд. Есента бе дала обилен плод. Людете поднасяха плодове, бели погачи и медени млинчета. Разливаше се обилно виното и ракията от пъстрите бъклицы.

Орехи и праскови, неவிжданo едри, караха латините да се дивят на плодовете на тая богата земя. Но колкото повече наближаваха границата с латините, толкова повече сърцето на Мария се свиваше и трепкаше като птиченце, хванато в ръката на ловец.

Белослава я наблюдаваше тревожно и се мъчеше да отвлича вниманието ѝ, като сочеше чудни гледки: горите от грамадни орехови дървета, могили от древни времена, остатъците от Еркесията... Но Мария виждаше разрушени стени, сринати бойници, селища, превърнати в куп развалини, виждаше прегърбените гърбове на парици и отроци, които ден и нощ мъкнеха едри дъбови греди за вътрешните пояси на зидовете, бакъри с вар и ситен пясък в тежка повинност за „град зидати“^[2]. Там бе минал огненият вихър на войната, която дръзките нашественици бяха разпалили вредом, където бяха минали, от Далматинската Зара до Константина града, от Долна земя до полите на Хема, алчни да завладеят чужди земи, ненаситни на имоти и владения...

По безкрайните ливади край Тъжа пасяха несметни стада. Отново кюпове и житници започваха да се изпълват с обилен плод. Дириите на разрушенията щяха да се заличат. Но ако имаше траен мир.

Залог за този мир беше Мария.

Людетe поднасяха даровете си и гледаха с жал и мъка тази девойка, която беше изкупителната жертва за понесените безброй беди.

Когато Ерик Филандър бе нападнал българските предели още дорде бе жив цар Иваница, всички тия краища бяха се превърнати в пустиня. Цялото население се бе оттеглило през хемските клисури навътре в страната и на дванадесет дни път не бе останало следа от жито, вино или ечемик... А когато изгладнелите рицари, които бяха дръзнали да навлязат през клисурите, за да дирят храна, се опитали да се върнат обратно, намерили проходите препречени. Българите от планинските селища се сбирали, нападали ги и избивали повечето от тях. Малцината оцелели латини едва се спасили, като изоставили конете си и се промъквали през кози пътеки и гъсти дъбрави.

Личеше, че бързо се е работило. Траповете с варта още не бяха зарити. Яките стени и валчестите кули на граничната крепост току-що бяха довършени. След сватбата между Анри и Мария, която щеше да скрепи мира между българи и латини, нямаше да бъде редно да се

почне строеж на твърдини по установените с договор граници. Затова народът бе работил денонощно, под пляска на камшиците, с проклетие на уста. И преди те бяха зидали градища и поправяли стари друмове, бяха копали окопи и давали войска и оръжия, и оттогава те знаеха, че се борят, за да се спасят от алчните и ненавистни византийски бирници, а после — за да не пропуснат още по-алчните и жестоки латински завоеватели. Но сега пот обливаше телата им, дъхът спираше от преумора на устата им — за да крепят престола на своя притеснител Борил, на „злия законопрестъпник“, както го наричаха свои и чужди.

Наближиха границата.

Сърцето на Мария заби силно. В далечината се издигаше градище, прилично на търновската твърдина, опасно от три страни с реки, тъй как го Етърът обгръща Царевец. Зидовете на крепостта се спускат направо към буйните води на реката. По зъберите се веят все още българските пряпорци. Но това не са златните лъвовете на Калояна. По кулите плющи знамето на натрапника. Борил. Мария дълбоко въздъхва. Белослава мълчаливо стиска ръката ѝ.

Идеше часът на раздяла. Това, което досега изглеждаше като невероятен сън, като чудна разходка, вече свършваше. Тук тя трябваше да се отдели от своите изпращачи, да се сбогува с другарки и близки.

Кочиите намаляват своя ход. Жителите на околните селища са се струпали от двете страни на друма. В далечината се чува звън от камбани и звуци от тръби.

Шествието минава през малкия пограничен град, спира пред дома на кастрофилакса, който ги причаква на прага с хляб и сол. Конете с веното са позагубили от своя блясък. Макар че по стръмните хемски пътеки, през прашните и кални друмове стражите бяха сваляли копринените чулове, за да се не скъсат, тук-там аксамитът е избледнял от топлото есенно слънце. Но изящната и благородна красота на приказния керван бе запазена, като извикваше почуда и възхита вредом, където минеше.

На границата се разтичват бюститители и известяват на латинските посрещачи, които са отседнали в съседното ромейско селище, че сватбената глота е пристигнала.

В това време Мария се оттегля за малко в стаята на съпругата на кастрофилакса, за да си почине и обядва за последен път със своите.

После отива в приемната. Ето, след малко долу отзвъняват в буен тропот конски подкови. Спират нови кочии. По витите стълби се зачува припрян и весел чуждоземен говор, звън от шпори.

Един български блюстител съобщава, че посрещачите пристигат.

Мария става и се изправя сред стаята. Пред краката ѝ лежат Бельо и Кунда. На няколко стъпки зад нея се нареждат в полукръг логотет Николица, деспот Богдан, прахтор Диман, великият примикюр Михаил с жена си Дъбина. Белослава със съпруга си, Мариините другарки Петкана, Бона, Траянка и Люляна. Малко по-назад, до кастрофилакса и жена му, застава старата Дафина заедно с писеца граматик^[3] Павел.

Вратата се отваря. На прага се откроява високата осанка на граф Йосташ. Зад него се тълпи пъстра смесица от ярки атлази и аксамити, пера и сърмени ширити.

Графът сваля шлема си, взема го с лявата си ръка и се покланя дълбоко. Над тънката ризница от посребрени халки той е облякъл алена туника без ръкави, дълга до коленете, с бял кръст на гърдите. С бързи, ала отмерени стъпки той се отправя към девойката, прегъва коляно, целува края на наметката ѝ.

Любезно, ала без усмивка, Мария прави знак, като че иска да го вдигне. След това с царствено движение му подава ръка, над която той бавно се свежда.

— Sire camte, beau frère^[4] — казва тя на чист фрушки език, — радвам се твърде много, че най-сетне имах щастието да се запозная с доблестния рицар на Ено, най-близкия човек на моя царствен жених.

— Madame, belle soeur^[5] — отвръща Йосташ, като вдига за пръв път очи към нея, — едва ли в този миг съществува на света по-честит човек от вашия покорен слуга, който не може да се похвали, че е виждал много благородни дами, тъй очарователни като високата невеста на своя брат.

И той не лъжеше. Поразен, съвсем изненадан, той не можеше да повярва на очите си.

Това ли бе варварката, дъщерята на необуздания Йоанициус, простата и груба хемска княгиня? Затова Конон и Ансо се бяха върнали тъй възхитени, омаяни. Значи, имали са право в прекалените си хвалби. А той бе помислил, че преувеличават, за да убедят Анри.

Все пак той успя да прикрие, доколкото може, удивлението си и се обърна към хората, които го следваха:

— Тиери дьо Фландър, наш племенник, син на големия ни брат Филип. Никола дьо Майн — барон от нашите земи. А това са дамите и кавалерите от вашата свита: Франсоа дьо Бовуар, Матио дьо Бовези, Херве дьо Фрувий, Рено дьо Плеси... Демоазелите Алис и Маргарет дьо Брашйо, Адел дьо Монморанси, Еглет дьо Жоанвий, Бланш д'Амиен, Филипа д'Ескорие.

Най-знатните имена на латинското дворянство свеждат чело в дълбок поклон при вратата. Втори път се повтаря същият поклон в средата на стаята. Трети път — пред нозете на българската княгиня. Ала ненавистта и злобата към варварката, която бе предпочетена пред десетки знатни и благородни западни девици, внезапно се изпарява. В гордата стройна осанка на българката има затаено толкова тихо величие, толкова недостъпна царственост. Студените ѝ очи излъчват власт и омая. И те неволно си спомнят, че тя е дъщеря на непобедимия страшен български цар.

Момите изтръпват. Покорно скръстват ръце в дълбока преданост. Мария ги повдига една по една и ги целува по дясната буза. Разпитва ги за семействата им, за родните им места. За всекиго има по една любезна дума, по един магьосващ поглед. Изведнъж в стаята настъпва оживление. Разпилява се като пъстра броеница бързата и звънлива фрушка реч. Отекват тихи смехове. Тълмачите бързат да разменят учтиви въпроси. Йосташ поднася на невестата нов подарък: китка трендафил, направен от сребро и ситни елмази. Мария я приема с благодарност и я закичва на рамото си. След това се оттегля с дамите си, за да облече латинските одежди, които са донесени за нея от Константиновград.

След малко се явява отново сред смаяните хора.

Ако в тежковезаната широка туника и диплеста наметка Мария изглеждаше тъй нежна, с права и висока снага, сега в тугинската носия тя поразява око с чистите и гъвкави линии на талията и раменете. Над гладката туника от бял сатен с дълги тесни ръкави тя е сложила жълта аксамитена, прилепнала към тялото рубашка с широки, спускащи се до земята ръкави, подплатени със синя коприна. Тясно коланче от златни халки стяга кръста ѝ, като очертава още по-ясно чудната стройност на крехката снага. Отляво на коланчето виси чантичка от

сърмена мрежа. На главата си тя е закрепила ниска и плоска кръгла шапчица, над която е метнато тънко синьо було, което минава под бузите ѝ под врата. Дългите плитки са спуснати на гърба ѝ, излъчващи тежък копринен блясък.

В душата на трувера Бернар д'Арен почва да звучи тънък стих, преплетен със звезден трепет и сънна тъга. Никъде, никъде, в никой кастел досега не бе виждана по-дивна хубавица.

— Сбогом!

Родината, близките, другарките — всичко бе останало зад нея.

А там край Евксина, край бурното, невярно море млад момък стоеше затворен в недостъпна кула, загледан цял ден в отминаващите рибарски кубари^[6], чезнещ от мъка и копнеж...

Мария затвори за миг очи. Сякаш нещо се скъса в нея. Всичко бе свършено. Нищо не можеше да се върне. Нищо не оставаше от чудните дни на първата пламенна младост — освен каменната омраза, която тежеше на сърцето ѝ.

Големите, обковани с желязо порти на високата и дебела стена, която препречва прохода, са широко отворени. Ключалки и куфари, затвори и лостове са вдигнати, свободни. Кулите от двете страни са препълнени с народ — ръкомахащ, развълнуван. Всеки тълкува посвоему чудното събитие. Отритнатото сираче, забравеното чедо на Калиянча изведнъж ставаше всемогъща царица. За добро ли, за зло ли? Каква съдба очакваше това хубаво момиче, невинна жертва на тъмни кроежи, залог за приятелство, което никой не можеше да каже колко ще трае...

И не една дръзка уста се осмеляваше да измърмори по-високо някоя клетва или молба за закрила.

„Дано му ръката изсъхне, гдето даде Калояновата щерка на вълка...”

„Да спи зло под камък. Дано я закриля света Петка...”

„Дано намери по-честити дни далеч от законопрестъпника...”

Българските стрелци остават до границата. Те удрят по щитовете си — за последен поздрав. Сега охраната се поема от шестстотин латински конници, които бяха пристигнали, за да се присъединят към почетната рицарска дружина. Гора от копия се свежда в знак на почит

пред високата невеста. Въздухът потреперва от гръмливия рев на роговете и тръбите, от еката на барабаните.

Последен поглед към сините очертания на родните планини. Шествието бързо тръгва по стария римски друм, настлан с равни каменни плочи. От двете му страни се редят дъбови горички, хълмисти възвишения с черничеви градини. Далече се зеленеят лозята, с които са обсипани малките островчета по Хебъра, чиито светли, широко разлени води поемат жълтите талази на Тъжа. А по-нататък се извива сребърната ивица на Арда. Мария затваря клепачи. Ноздрите ѝ потреперват. Но никой чужди взор няма да издебне вълнението ѝ. Белослава отново стиска ръката ѝ. Всичко е свършено.

Насреща се очертават вече огромните бойници на възстановената могъща Адриановградска крепост. Пред главните порти — една приятна изненада. Деспот Слав и майка му посрещат развълнувани високопоставената си сродница. Мария прегръща трогната леля си, госпожа Тамара, подава ръка за целувка на братовчеда си. Тримата прекарват целия ден заедно, след това присъстват на приема, даден в чест на невестата. Многолюдният град се тълпи пред дома на войводата, където бяха отседнали сватбарите.

Ромеите дариха златен брокат и предмети от слонова кост, венецианската колония поднесе кристални чаши и вази, дружини свирачи устройха под прозорците на високите гости състезание в игри и песни.

Есенният ден бе горещ като през лято. Тъмни облаци надвиснаха връз града, стегнат в обръча на напечените стени. Късно през нощта Мария излезе на терасата пред спалнята си, дирейки малко прохлада. От време на време проблясваха светкавици, следвани от далечен глух тътен. Понякога лек ветрец разгонваше облаците, небето се изясняваше и Мария унесено съзерцаваше блясъка на трите реки, които се сребрееха в равнината. Тя се помъчи, обърнала поглед на север, да види някакъв далечен знак, някаква диря от загубената родина. Различи само тъмните висини на Аврелиева. На изток блещукаха водите на някаква малка река, която лъкатушеше между хълмовете. Там, там някъде бе станала великата битка... Вятърът пилееше косите ѝ над горещото чело. По бойниците горяха огньовете на стражите. Медноусти рогове пронизаха тишината и известиха третия час през нощта. Трепетни птичи криле зашумяха високо, под

стряхата на кулата. Лека ръка се допря до рамото ѝ, Мария трепна, усмихна се, тръгна подир Белослава. Още дълъг път ги чакаше. А скоро щеше да съмне...

Белослава се взря учудена в царкинята, но едва ли можеше да отгатне, че в този миг Мария се усмихва, защото си представя смайването на Бодуен, когато зърнал веещите се пряпорци над венецианското владение Адриановград — златните български лъвове! Тя го помнеше като малка, когато императорът се разхождаше понякога в градините на Царевец, висок и замислен, с оборено чело. Минавайки край нея, той се поспирваше, погалваше я по главата и очите му се замъгляваха при спомена за неговите две невръстни далечни дъщери, останали във Фландрия — тригодишната Жана и двегодишната Маргарита... Пленник! Колко ли е страдал от копнеж по родната земя... Как добре го разбираше сега. Но какво бе дошъл да дири тука, в тия чужди земи? Ах, да беше жив баща ѝ, отдавна и помен нямаше да остане от дръзките завоеватели. Борил и болярите! Тяхното пъклено дело бе прекъснало великото начинание пред самото му възплъщение. Злокобното копие, което бе пронизало великия цар, бе дало възможност на враговете да се спасят, да се закрепят...

И отново Мария усети как я облива оная горчива вълна от срам и притеснение, когато чуваше някога близките ѝ да казват, без да знаят, че малкото момиче слуша и разбира: „Как не можа на Иваница да се роди наследник...“. Наследник! А тя бе само една слаба девойка. Но как искаше да бъде смел и безстрашен воин като баща си, да му помага, да облекчава грижите му. Да беше жив, тя щеше да надене лъскава ризница, да завърже каишките на шлема и да надене на лявата си ръка сребърен щит, а в дясната да грабне бойно копие и все след него, във всички битки, рамо до рамо със смелите момци, и нямаше да падне по-долу от тях по храброст и дързост...

Спомени я обградиха... Сенки изникнаха от забравата. Там, край тия кули, между тия оврази, хълмове и реки, се бе развихрила прочутата бран. Все там... Тя разплете бавно косите си, тръсна ги нетърпеливо назад. Четеното в толкова стари книги изплува в паметта ѝ. И Самуил, и Крум... А преди, в древността, пак там... Потиснатите от ромеи траки бяха се вдигнали като един човек в устрема на бунта. И когато готи, хуни и алани бяха преминали великата река, робите бяха

грабнали оръжие и отишли в помощ на варварите, против жестоките си притеснители, гордите ромейски патриции...

Все там...

Двама копиеносци вървят от двете страни на Калояна и го пазят с медните си кръгли щитове. Той навежда глава и една стрела избръмчава край него. Малкото оцелели рицари продължават да мятат копия, докато някоя тежка българска ръка ги смъкне от коня. Една латинска сулица се насочва към българския цар. „Пази се! Пази се!“ — проечава остър вик. Строен конник бодва с всички сили жребеца си и го пришпорва към смъртния двубой. Стяга с всички сили поводите. Конят му се вдига на задните крака и закрива царя. Копието се забива в плешката на белия жребец, който бясно почва да цвили. Цар Иваница се извъръща и кима с глава. Но това не е Калоян. Голобрад мъж с дълги черни въси държи с левица светъл сребърен щит. Конят му е снежнобял с червено седло. И поводите му са червени. Вляво от него един конник с ризница от плетени халчици свири сбор с дълга медна тръба. Отвсякъде прииждат бойци с веещи се конски опашки, завързани по дългите копия. На кръста им се мятат костени лъкове, дребните им кончета препускат като крилати. Но кой е оня високият, който си проправя с меч в ръце път към чуждия цар. Вождът на готите! Фритигерн иска да залови византийския император Валент в плен... Пред императора се издигат купища мъртви воители, които го пазят с телата си. Но силите на ромеите се топят. Бойни рогове възвестяват пристигаща помощ. Кой са те? Кой са те? Аланите и хуните на хан Баламир. Отвсякъде се стичат мъже, които носят по ръцете си следи от разчупени окови, те грабят оръжията на убитите, преминават на страната на варварите. Смърт на патрициите! Смърт на робовладелците! Император Валент е тежко ранен. Пренасят го в една колиба. Огън обхваща от всички страни бедната хижа. Валент изгаря жив! Балдуин изчезва във вихъра на боя, не, не, той е пленен. Всичко е загубено... В безпаметен страх останалите живи обръщат конете си назад. Само бягството ще ги спаси.

„Императорът е загинал!“ — се носи смразяващ слух. „Ромеите бягат!“ — се носи победен вик... „Латините напускат стана си!“ — се носи друг ликуващ вик. Дожът не отива с людетe си на помощ на загиващите другари, а нарежда да се запалят огньове по целия стан и тайно да го напуснат и да се спасят зад стените на Цариград. Латините

препускат в безумно бягство и когато конете им падат мъртви от умора, те почват да тичат пеш. След тях препуска конницата на цар Иваница и не им дава да отдъхнат. Докрай, докрай! Да се преследва врагът докрай! Така казва древният бранен закон. Фритигерн нарежда в каре людете си и тръгва в бърз поход към юг. Крумиш оставя брата си Цоко да пази Адриановград и лети с голобрадите си воители чак до стените на Византион... Дожът Енрико Дандоло препуска и той със старите си кости, близо деветдесетгодишен вече, веднъж да стигнат морето, корабите, стените на царския град... А страшни гръмотевици раздират покритото с черни облаци небе, проливен дъжд разпръсква пълчищата, които напират към стените. Но портите на Адриановград се разтварят и изплашени до смърт люде, прибрали най-скъпите си вещи, бързат да избягат далеч от помитащата огнена буря. Те не знаят дори, че Валент е убит, и никога по-страшно поражение не е виждано на тая земя... Ала не. Войскари тичат и носят обсадните стълби, облягат ги на стените. Висока дървена кула се заклаща като едро тромаво животно и се насочва към пробива в стената. Копачи и подривачи го разширяват. С вдигнати над главите си щитове смели воители се катерят по стълбите. Други мятат ласо с кука към зъберите и ги разклащат. Изведнъж стената с трясък се срива. Облак от прах замрежва очите. Но когато той се разнася, зад стените избухват високи пламъци. Чер дим люти в очите. Тревожно звучат буйните рогове. Настъпление! Настъпление! Но откъм друма се задава тежката латинска конница. Рицарите с веещите се пера препускат насреща като непроницаема желязна стена.

Мария усеща как бясно дърпа коня под тясно стиснатите юзди. Натам! И тя го пришпорва към идващия враг. Ето оня с червеното перо. Тя вдига копие и го мята с всичка сила. Изтръпва. Перото все още се вее. Рицарят смъква наличника си и се усмихва със зла подигравка. Тя вдига щита си. Но неизвестна стрела стърчи треперееща в нашийника му. Гора от копия се изпречва помежду им. По тях се веят конски опашки. Кой е оня с големия щит и с кожената бяла дреха? Кавхан Цоко! Братът на Крумиш лети на коня си и вдига високо черното си копие. Водите на Тъжа и Арда, на Хебъра текат окървавени... Шумят и плискат вълните... А къде беше Калоян? Калоян! Йоанис! Къде беше цар Иваница преславни? Къде беше той? Още ли стоеше край Солун? Не... Той никога нямаше да се върне...

Мария се стресна.

Сълзи обливат лицето ѝ. Свитите ѝ пестници все още стискат поводите. Сърцето ѝ се блъска чак до засъхналото гърло. Озърна се. Другарките ѝ тихо спяха на меките губери. Стъпките на верни стражи равномерно отекваха край вратите. Навън плющеше проливен дъжд.

Къде беше? Какво се бе случило? Тя се огледа. Пак затвори очи, сякаш копнееше отново да види веещото се знаме със златния лъв, непознатия със сваления наличник, присмехулните очи, които пронизват като кинжал.

И изведнъж я пронизва остро чувство за действителността. Всички грижи, всички тревоги я връхлетяват отведнъж. Тя не беше вече дъщеря на Калояна, а невеста на омразния латинец. И отиваше в оня далечен град, сред чужди и ненавистни люде...

Склони уморено чело над преплетените си пръсти, подпря лакти на свитите си колене.

Адриановград... Хан Баламир... Валент и Фритигерн... Кавхан Цоко, Крумиш и Рангаве... 378... 813... 1205...

Навън пропяват първи петли. Дъждът отшумява. Бледа дрезгавина оцветява слудените прозорчета на кулата.

В Нике, в Аркадиопол, в Мосинопол, навсякъде цялото население биваше изкарвано пред градските порти на поправените и възстановени стени. Но следите на грозните разрушения не можеха тъй бързо да се възстановят. Равната Романия наистина се бе превърнала в „скитска пустиня“. Гола земя — без гори, без люде. С хоругви, с дарове и цветя ромеи и латини чакаха с горещо любопитство да видят новата василиса^[7], императрицата на Константинополската империя. Само местните българи гледаха свъсени омайната девойка и не знаеха да се радват ли, или да скърбят, че дъщерята на Иваница става царица на ненавистните чуждоземци.

Споменът за Ромеоктона, за изстребителя на латините, оживяваше в повести и измислици, в мълви и небивалици.

И нямаше човек, който да не потръпне пред хладните и властни очи на българската княгиня — очите на Йоаница...

Оставаха още два-три дни до пристигането на невестата. Анри изживяваше последните дни на вътрешната си тревога. И двете му женитби досега бяха плод на политически условия. За дъщерята на Монферато той се бе оженил само за да смекчи обтегнатостта между Константинопол и Тесалоника, за да може чрез роднински връзки да укроти недоволството на ломбардския вожд. Все пак той не можеше да се оплаче от бедната Агнес Монферато, тъй кротка и благовидна, отнесена тъй рано от безпощадната смърт. Ала ето че и сега за втори път той се виждаше принуден да се ожени за непозната, съвсем чужда мома, за която никога не бе помислял. Само за да закрепи разклатената си империя, за да се подчини на волята на върховния господар на света — папата.

Дъщерята на Йоанициус!

Анри не можеше да свикне с тази мисъл. Макар че двамата му пратеници се бяха върнали с възторг и не намираха думи да нахвалят хубостта на невестата, все пак Анри изпитваше някакво непреодолимо отвращение. Да се ожени за българка... За княгиня от племето, което беше тъй жестоко унизило тяхната рицарска чест. Споменът за Адрианопол гореше сърцето му като неизлечима рана. Нито победата над Борила при Филипопол можеше да измие това петно, защото бе победа над един негоден узурпатор, над една разнебитена войска, разпокъсана от вътрешни ежби и недоволства.

Господи, какво не бе длъжен да жертва един владетел за доброто на държавата си... И Анри се запитваше дали новата, съградена с толкова възторг империя, по-късно превърната в място за състезание на толкова честолюбия — дали тази Латинска империя заслужаваше великото му отречение.

И колкото повече приближаваше мигът на посрещането, толкова повече сърцето му се свиваше. Описанията не помагаха. Как щеше той, честният и почтен рицар, да приеме с открито сърце момата, която идеше към него като омразна натрапница, макар и красива, макар и с приказна зестра.

Мрачен и неспокоен бродеше Анри из грамадните зали на Буколеона, докато край него като насън сякаш минаваха и отминаваха засуетени люде, кичеха покоите на новата императрица, довършваха последните приготовления по тържествата.

Внезапно на Анри хрумна нещо. Той плесна с ръка челото си. Лицето му се проясни.

— Веднага при мене да се яви Конон дьо Бетюн!

След половин час протовестиарият пристигна запъхтян. Хвърли безпокоен взор към бледото, отслабнало лице на императора.

— Сир! Позволете ми... Ала по този начин няма да направите голямо впечатление на хубавата си невеста. Вижете се в огледалото. С какво мога да ви бъда полезен?

— Слушай, драги. Дойде ми на ум нещо. Това ще остане тайна само между теб и мен. Вземи от валета си най-обикновени дрехи и заръчай да оседлаят бързо един як, пъргав кон. Нали при бърз бяг оттук до Катасирти имаме половин ден?

Конон го гледаше смаян и не можеше да разбере.

Преминаха моста над река Регина. От укрепленията на Цурул, кацнал върху висок рид, се виждаха само куп развалини. Оставаше вече само един ден до бляскавия някога и богат град Силиври, а два — до Константинопол. Чувстваше се вече соленият лъх на морето. Великолепни летни дворци сред кипарисови и неранзови градини издаваха близостта на най-красивия град на света. Преминаха лагуната на Атира, прекосиха големия каменен мост, който я свързваше с втората лагуна на Регион. След тържественото посрещане в Силиври като последна почивка преди влизането в престолнината оставаше малкото градче Катасирти.

Тесните улички бяха препълнени с празнично облечени люде, неспокойно раздвижени, с цветя в ръце. Всеки миг се очакваше пристигането на сватбеното шествие. Всички камбани биеха звучно, с ликуващ ек.

В далечината по друма се вдигна прах. Блеснаха щитовете на конниците. Кочиите се очертаха, скъпо нагиздени, теглени от по шест коня. Тълпата се заблъска. Всеки се вдигаше на пръсти, всеки искаше да види, да зърне поне за миг невестата, за чиято неизказана хубост мълвата бе вече разнесла небивалици. Кочията на Мария спря пред дома на протонатара — виден и богат ромейски патриций. Всички се струпяха около портата на великолепния мраморен дворец. Всеки искаше да приближи повече от другите, да види повече от останалите.

Сержантите вдигнаха високо във въздуха боздуганите, почнаха да ги размахват на всички страни. Тълпата отстъпи назад, сгъсти се в безпокойна навалица. Едва пробиха тясна пътека, за да мине невестата.

— Зито! Зито! — викаха ромеите.

— Вива! — надаваха викове латините.

Най-много се блъскаха двама души, които бяха успели да излязат на предно място. Особено по-слабият от тях, с дълги кестеняви къдри и голобрадо лице.

Един сержант размаха боздуган пред носа му.

— Назад!

Момъкът с кестенявите къдрици се направи, че не го чува, и отправи нетърпелив поглед към кочията, която спираше точно пред него.

От нея слезе крехка гиздава девойка, с царствено чело и чародейни очи. Тя поздрави любезно и кратко напиралите люде, без да се усмихне с хубавата си загадъчна уста. Ала все пак в лицето ѝ имаше толкова тихо благородство и затаена нежност.

Дъщерята на Ивана Хубави...

Наистина по-голяма хубавица досега той не бе виждал.

Китка червен трендафил полетя към девойката. Мария вдигна очи, погледна към стройния мъж с тясно, обжурено от вятъра лице, леко се засмя и махна с ръка.

Докато императорската невеста остана няколко часа да си почине в Катасирти и да се приготви за предстоящото тържествено влизане в престолнината, бързоног кон отведе двамата странни посрещачи в буен галоп обратно към Златния рог.

[1] Падало, падалище — странноприемница край големите друмове. ↑

[2] Град зидати — повинност за зидане на крепости. ↑

[3] Граматик — книжовник. ↑

[4] Господин графе, девере. ↑

[5] Госпожо, снахо. ↑

[6] Кубар — кораб. ↑

[7] Василиса — императрица. ↑

ГЛАВА XIX

Кървава жар гореше на заник, когато сватбарската глота зачу в далечината тънкия звън на всички камбани от манастира „Свети Стефан“.

Наближаваха. До Константинопол им оставаха само три левги. Мария въздъхна, погледна Белослава и се помъчи да се усмихне. Сякаш внезапно бе загубила цялата си смелост. Още малко, съвсем малко и тя трябваше да срещне мъжа, който щеше да ѝ бъде съпруг.

Ерик Филандър!

Име, което тя бе свикнала да произнася с омраза и гняв. А трябваше да свикне да го произнася с нежност... Сега, когато сърцето ѝ бе препълнено с любов и копнеж по Радула... Това ѝ се стори чудовищно жестоко. За миг се разкая, че се е съгласила да дойде. Отдалеч всичко това изглеждаше по-лесно, по-вероятно. А ето че тя чувстваше като че всичките сили я напускат. Сърцето ѝ бе прямо и чисто. И тя не можеше да мами. С какво лице щеше да срещне тоя, който бе враг на Йоан-Асен и приятел на Борила...

— Марийо... — пошушна загрижено Белослава. — Бъди бодра. Деверът постоянно те наблюдава. Не губи дързост.

Невестата изправи глава. Това бе последният път, в който тя си бе позволила да живее с вълненията на сърцето си. Отсега нататък трябваше да има вместо сърце късче мрамор. Нито радост, нито скръб не биваше да тревожи кръвта ѝ. И тя се помъчи да нагоди връз лицето си маската, която никога вече нямаше да я напусне: безстрастна и учтива любезност. Дотогава, докогато...

Тя не смееше да мисли за тоя безумен миг. И не знаеше как би могла да го доживее: да види отново Радул в една България, която щастливо и свободно крепне под скиптъра на Йоан-Асена...

— Belle soeur, наближаваме! — каза развълнуван Йосташ.

Мария подаде глава от прозорчето. В далечината се очертаваше двойната могъща редица на високите назъбени стени. Зад яките четириъгълни кули се издигаха безбройните камбанарии, кубета,

дворци. От време на време Босфорът се синееше с гъста светлееща багра, обграден от зелени китни брегове.

Някога и баща ѝ бе пристигнал тук, безпомощен пленник.

И ето че тя сега идеше в този град, тъй опасен и мамещо красив, идеше като негова господарка и царица — ала и като негов враг.

Градът, тъй безумно желан някога от великия Симеон, далечната и заветна цел на великия бранен блян на баща ѝ Калоян, лежеше покорен в нейните нозе.

А сега българска царкиня щеше да седне връз престола на „Света София“.

И тя не можеше да откъсне зачарован взор от приказното видение.

Изведнъж в далечината се зададе голяма дружина конници.

— Императорът! — извика Йосташ. Подаде глава от прозореца, заповяда да се спре сватбената глота.

Наближаващата дружина също спря на двадесет стъпки пред тях.

Един конник препусна право към кочията.

Мария чака с високо вдигнато чело.

Сърцето ѝ лудо се блъска. Но тя с нищо не издава вълнението си. Може би някое остро око би открило само едва забележимото треперене на ръцете ѝ.

Анри скача от коня си, сваля аксамитената си барета, приближава до кочията, чиято врата двама сержанти са се спуснали да отворят, подава десница.

Мария се опира на ръката му, снишава глава и слиза.

— Добре дошли в Константинопол, мадам, нека бог ви дава радост, здраве и почит между нас!

— Нека бог ви пази, монсеньор!

Императорът полека вдига малката, тръпнеща ръка и навежда устни към нея. След това тържествено прегръща княгинята и я целува по бузата.

Двамата се поглеждат. Лека усмивка играе в очите на Анри. Не за пръв път той вижда тази гъвкава осанка, това царствено хубаво лице, тоя магьосващ поглед. И все пак той не се насища да спира очи върху прекрасната си невеста, весел и щастлив без мяра.

Българката, дъщерята на Йоанициус, варварската княгиня...

Всичко е забравено. За пръв път след дълго скръбно равнодушие кръвта му се събужда, сърцето му буйно жадува за радост и волност, за недопитите примамки на младостта...

Той се бе надявал да срещне една смутена, свенлива девойка. А се намираше пред едно спокойно, загадъчно лице, което разчупва чудната си невъзмутимост в лека, едва забележима усмивка. Очите ѝ спират без удивление и възторг върху това благородно мъжко лице, чиято светла кожа е загоряла в непрестанни бранни походи, върху грижливо вчесаните му дълги кестеняви къдрици, върху тънката му, стройна снага.

Императорът е облякъл кремава туника, връз която е надянал сюрко от кърмъзен сатен, посипан със златните фландърски кръстчета. Къса наметка от тъмносин аксамит се вее на лявото му рамо. Връз копринената туника на дясното е извезан дребен бял кръст. На баретата му е натъкнато пауново перо. За колата му е закачен меч, изработен в Дамаск. Обущата му са от червена кордованска кожа. Този костюм, ушит според най-новата носия на Запад, бе приготвен във Фландрия и донесен заедно с другите сватбени премени, които той бе поръчал за себе си и невестата. Някоя дама в Константинопол не би могла да види хубавия император, който обикновено не сваляше от себе си най-скромната рицарска кръстоносна одежда, тъй пременен, без да се заплени завинаги в него. Ала Мария е изпълнена само със спомена за две смели и живи черни очи и нищо друго не може да смути сърцето ѝ.

Анри веднага чувства тънката преграда, която невидимо се издига между него и хубавата българка. И лек хлад смразява искрено пламналото чувство.

Конниците приближават, скачат от седлата. Императорът един по един представя членовете на своя двор:

— Маршал дьо Вилардуен, великия виночерпец Милон дьо Брабан, барон Дьо Френ, великия столник Мокер дьо Сент Менеулд, капелан Филип, оръженосците Хюг и Оливие, трима тамплиери, пажовете...

Йосташ отстъпва мястото си на годеника. Кочиите отново потеглят, обградени от бароните, следвани от блюстителите. Кочията, сменена в Катасирти, е великолепно нагиздена с бели трендафили. Теглят я четири чифта яркобели коне.

Крепостните стени са почернели от народ. И ромеи, и латини чакаха с еднакво нетърпение тържественото посрещане на невестата, защото Анри бе спечелил с благородното си и справедливо отнасяне не само любовта на своите едноплеменници, а и на завоюваните народности. Докато шествието минаваше надлъж по протежение на дълбокия ров пред стените, хората радостно размахваха ръце, кърпи, шапки, като надаваха гръмки възклицания и приветствия.

Невестата трябваше да влезе през влахернските врата. До деня на сватбата тя щеше да пребивава във влахернския дворец, където сега я чакаха всички най-видни представители на баронските семейства и ромейското патрицианство. След венчавката тя щеше да отиде заедно с Анри в Буколеона.

Преминават моста с дванадесет дъги, послан с багдадски златовезани килими, под които тече буен поток от водите на Цидарис и Ворбизе. Портите са широко разтворени, окичени с венци и пряпорци. Мощен вик се издига от претъпканите с народ градски стени, на всички наречия се чува възторжен възглас:

— Вива! Зито!

Въздухът трепери от звуците на безброй барабанчета, флейти и тропети. Преди да влязат в града, кочиите за миг спират пред портите. Годениците приемат благословията на висшия клир. Млади девойки отварят клетки с гълъби.

Мрежа от бели криле забулва небето.

Хор от триста души запява радостен химн. Буря от цветя обсипва кочиите, които бавно минават по окичените и отрупани с трендафил и дафинови клончета улици. Сержантите с мъка удържат огромните тълпи. Всички гледат с възторг и почуда хубавата млада невеста, която от време на време леко вдига ръката си или кимва с глава, шествието от шестдесет бели коня, които влачат по земята дългите си покривала от червен аксамит, пищно облечената свита...

В голямата зала на Влахерна^[1] са събрани най-видните представители на останалите в Константинопол ромейски патриции, цветът на латинското рицарство, сродниците на императора. Наредени покрай колонадите от зелен мрамор и червен оникс, навъсени и бледни, младите високородни девойки чакат с присмехулно свити устни варварката, която Анри бе предпочел пред толкова изтънчени носителки на най-известните имена в света. Изправили високомерно

глава, те мислят по какъв начин да покажат на дивата българка своето превъзходство.

В далечината отеква оглушителен глъч: викове, музики. Долу, в градините, бавно почва да се издига тържествена песен. След малко по широката стълба звънливо отекват бодове и саби, смесени с пъстър говор и смях.

На прага застава протовестиарий^[2] Конон дьо Бетюн.

Херолдите тръбят високо и стройно с тънките сребърни тромпети, окичени с фламандски щандарти.

Анри влиза в залата, водейки невестата за ръка.

Веднага всички дами се снишават в поклон до земята. Все пак те успяват за миг да хвърлят взор върху ненавистната българка. Мъжете свалят кадифени барети, самурени калпаци и шлемове, изопнали неподвижно тяло. Сродниците на императора пристъпват напред.

Сестрите на Анри: Йоланта дьо Куртене и Сибил дьо Линьи, прегръщат насълзени новата си млада снаха. Пиер дьо Куртене и Жерар дьо Линьи ѝ целуват ръка. Старата им леля Лауранс дьо Монморанси, която е дошла нарочно за сватбата от Фландрия, прекръства с трепереци пръсти невестата и я благославя. След това благославя и прекръства братовия си син. Анри, който едва е преминал своята тридесет и четвърта година, но изглежда много по-млад, целува ръка на леля си.

— В този ден трябваше да бъде жива майка ти, Анри... — шъпне развълнувано старата жена.

Вторият брат на Анри — Филип дьо Намур — свежда чело над ръката на Мария.

Следват представянията. На Мария изтръпва десницата, която непрекъснато трябва да подава за целувка на стотици люде. Ала тя се държи бодро. С възхитителна усмивка и царствена гиздавост тя приема поздравленията. За всекиго има по някоя любезна дума, казана на фрушки или гръцки. Висока и стройна, с плътно прилепнала в тънката ѝ снага руба от гълъбов сатен, с наметка от ален аксамит, подплатена с хермин. На челото ѝ искри диадема с дълги елмазени висулки, спуснати по пет реда край ушите ѝ. Наметката ѝ се крепи с рубинова аграфа. Цялата ѝ носия е смесица от византийски и латински одежди. Всички са поразени, омаяни.

Това ли бе дъщерята на Йоанициус? Българката, дошла от далечната земя на скитите... Младите баронеси и патрицианки изтръпват пред повелителния ѝ взор. Смирено свеждат чело над ръката ѝ, отвърщат смутени и заруменели на въпросите ѝ.

Анри не сваля сивите си очи от нея, горд, безумно щастлив. Най-сетне той я запознава с целия ѝ двор. Освен знатните моми, които получи за свои почетни дами при срещата на границата, сега тя се запознава със своя шамбелан, със своя капелан, с дамите на гардероба и трапезата, с ловджиите и коневодците си.

Анри непрекъснато се усмихва, с ведро, сияйно лице. След това се оттегля назад и последният член от новата ѝ свита, той казва:

— Сега имам за вас една хубава изненада, мадам — и плясва с ръце, — нека дойде първата горнична на високата невеста!

Мария гледа и не може да разбере. Сън ли е това, мора ли я мами?

Зад ониксовите колони се подава едно тъй познато лице. С бързи стъпки горничната прекосява, коленичи пред господарката си.

— Ожие! Ожие... — шъпне недоумяваща Мария. Простира ръце към валета си, ала не, това е горничната ѝ... Тя извърща смаяна взор към императора.

Момата целува ръцете ѝ, гледа я с препълнени от щастие очи.

— Най-сетне, мадам! — Сълзи обливат в радостно вълнение нежното ѝ лице. — Цял живот не би ми стигнал да благодаря за всичко, сторено към бедния пленник.

— Когато научихме, че Готие дьо Монбелиар е загинал в битката при Адрианопол, а сестра му Одет безследно изчезнала, ние веднага запитахме дали тя не се намира в числото на пленниците. Отвърнаха ни, че жена не е улавяна в битката. Тогавя в скръбта и мъката си по Бодуен и загиналите рицари ние не направихме по-основателни издирвания. Само на няколко пъти, когато запитвахме за другите пленници, споменавахме името на графиня Одет. Никога не сме мислили, че тя ще може тъй умело да прикрие, че е жена. После узнахме защо тя тъй строго е пазила тайната си. Вашите люде имали обичай всяка уловена пленница да омъжват за свой човек.

— Ожие... Одет — каза усмихнато Мария. — Кой би помислил. Сега чак си обяснявам всичко... всичко...

— Одет израсна заедно с братата си, близнака Готие. И заедно с него е изучила всички бранни изкуства. Често тя е била по-ловка от него във въртене на копие и меч. Затова, когато той взе кръста и тръгна в поход, нито за миг тя не се поколеба да го последва.

В горещо любопитство шумеше гъстата бляскава тълпа. Всеки използва приятната изненада на невестата, за да сподели своите впечатления. В това време долу разтоварваха белите коне и качваха веното в горните зали. Последвана от двора си, след като се сбогува със сродниците и синклита, Мария се оттегли за отмора в своите покои.

Анри я изпрати до вратата, където целуна ръката ѝ, и се върна при гостите. Оттам те минаха да разгледат приказно богатото вено, което демоазелите бяха успели вече да наредят в залата на бисера.

Сам императорът никога не бе предполагал, че българската княгиня може освен красотата си да му донесе и толкова богатство.

Смаяни и възхитени, дворяните разглеждаха безбройните гиздила и скъпи камъни, прозрачни коприни и тежки аксамити, индийски маргарит, китените губери, мечите кожи.

Следните дни минаха в непрестанни тържества. Един след други следваха турнири и банкети, танци и шествия. В първия неделен ден след пристигането на Мария кардинал Пелагиус д'Албано трябваше да извърши тържественото бракосъчетание в църквата „Света София“.

Вечерта преди сватбата Мария пожела да отиде на гробовете на графиня Мария Фландърска, съпруга на Бодуена, и на младата императрица Агнес, първата жена на Анри.

Тя положи две огромни китки от свежи уханни цветя и дълго остана права пред мраморните плочи, углъбена в молитва. За пръв път след пристигането си тя можеше за миг да се почувства сама със себе си. Отново изплуваха в сърцето ѝ с нестихващ копнеж стари спомени, жалба по родната земя, мъка по Радула. Днес тя беше още дъщеря на Иваница, българска княгиня.

Ала от утре... От утре я чакаше дълъг и тежък друм... Императорската диадема за нея щеше да бъде венец от тръни. Покритите с лъскави мозайки зали на Буколеона и Влахерна — златна клетка. Какво диреше тя тук, сред тоя нечуван блясък, сред тоя страшен разкош, между тия чужди люде... Тъй смазваща ѝ се стори огромната и божествена самота на „Света София“.

О, това не бе тяхната мъничка проста църква „Свети Димитър“... И все пак там, пред иконата на светеца войник, тя можеше да намери утеха и подкрепа. Ала тук, сред невероятно красивата църква на василевсите, тя губеше дързост да дири божията помощ... Сякаш сърцето ѝ бе пресъхнало за молитва.

Когато се прибра във Влахерна между две редици ликуващ народ и на прага на покоите си зърна Одет и Дафина, скъпи познати лица, душата ѝ се малко поотпусна. Белослава бе отишла да живее в дома на Луи дьо Шател и бе твърде щастлива, за да може да мисли за своята братовчедка.

Императорът нощуваше в Буколеона. Ала всеки ден той идваше да я навести или да я заведе на някое тържество в тяхна чест. Той беше хубав и любезен момък. Ала сърцето ѝ беше студено и равнодушно към него.

Затова, когато чу почтителния шъпот на Одет: „Императорът!“ — тя бързо се обърна, без да може да скрие изненадата си. Лицето ѝ стана алено като цвят от неранза. Никога по това време Анри не бе влизал, без да се обади и без да предизвести.

Зад сводовете, крепени от четири мраморни колони и украсени със златна мозайка, Одет и Дафина изчезнаха в редица поклони. Изправена пред покритите с порфир стени, Мария изглеждаше още по-крехка и безплътна. Като свеж крин, като гъвкава тръстика. Тя изгледа учудено императора.

— Бъдете добре дошъл, сир! Аз не знаех, че тази вечер ще излизаме.

— Не, Мария — каза замислено той, — аз не съм дошъл да ви изведа. — Погледът му неспокойно се луташе по пъстрата мозайка на пода, който бе сякаш посипан с цветя.

За първи път той я наричаше Мария. Тя изтръпна. Какво искаше той, какво щеше да ѝ каже?

Тя го помоли да седне връз мекия китен губер на миндера. И сама зае място върху стол от дъб и кордованска кожа, с високо тясно облегало. Кунда наостри уши, отправи умни очи към чуждоземния мъж, глухо изръмжа, Мария я дръпна за каишката от червена кожа, смъмри я с нежни, гальовни слова, потупа я по врата.

— Мария... — повтори императорът и спря нерешително. Въздъхна. Вдигна взор към нея. — От няколко дни, откакто сте между

нас, аз непрекъснато ви наблюдавам. И не знам дали се мамя или не, но ми се струва, че вие криете нещо от мен. Вие тъгувате, Мария. И аз не знам за какво. Само за родината ли?

Тя побледня. Въпросът бе даден и тя трябваше да отговори.

Неволна въздишка разчупи гърдите ѝ. Как ѝ се искаше да му каже: „Имате право, сир. Благородното ви сърце не се е измамило. Аз наистина обичам другиго. Другиму бях по-рано обещана за невеста... И за него мисля ден и нощ...“.

Но тя нямаше право да мисли и говори за себе си. От този страшен миг трябваше да почнат нейните безкрайни измами. Тя бе приела вече своя тежък жребий. И трябваше да го изкара докрай.

Чародейна усмивка блесна по златистото ѝ лице.

— Мамите се, сир. Нима изглеждам, че тъгувам? За какво? Не съм оставила в България нито баща, нито майка, нито братя и сестри. Това, което сте взели за скръб, вероятно е било почуда, изненада от красотата на Константинопол.

Лицето на Анри се изясни. Той стана, приближи до нея, погали искрящата ѝ руса коса.

— Утре вие ще станете моя жена, Мария... И аз искам да бъда откровен с вас. Отначало аз се противих на този брак. Достатъчно беше, че първата ми женитба бе сключена по държавни съображения. Бедната Агнес, запомних я с добро. Ала не ми останаха много спомени от нея. Винаги улисан в походи, в тежки странствания от единия до другия край на новата ширна, неустановена империя... Тя дойде и изчезна така бързо, сякаш никога не е била... — Той взе ръцете ѝ в своите. — Ала днес не съжалявам, че послушах съвета на бароните си и папата, Мария. Съвсем не, напротив...

Той стисна в лявата си шепа двете ѝ нежни ръце, а с дясната повдигна лицето ѝ към себе си.

— Погледнете ме добре, драга моя. Не приличам ли на най-щастливия човек на света?

Тя устреми към него големите си модри очи. Вярно беше. Никога император Анри не бе изглеждал тъй млад, тъй сияещ, тъй доволен. А все ѝ се струваше, че някога вече е виждала това лице. И тя му каза съмнението си. Той весело се засмя.

— Мислех да остане като тайна между мен и Конон дьо Бетюн. Мъжът, който ви хвърли червената китка цвете, бях аз! Не можах да се

стърпя. Струваше ми се, че бих умрял, ако трябваше да понеса още няколко мига съмненията и тревогите си. Мислех, че само като ви зърна, и ще мога да позная какъв човек сте. Какъв е човекът, с когото трябваше да прекарам живота си до края на определените от бога дни. Видях ви. И веднага почувствах, че не съм сбъркал. Вие бяхте жената, която съм дирил и чакал с години... А как щях без малко да ви изпусна. Само през Хема бяхме отделени, ала не се познавахме, не знаехме нищо един за друг. Или не. Може би знаехме твърде много. Ала то бе само зло и омраза. Нали? А сега... Мария...

Гласът му прозвуча тъй нежно, наситен с любов. Той се наведе, целуна ръцете ѝ. След това доближи лице до нейното. Несмело, с очакване. След малко и устните му щяха да докоснат нейните.

Мария леко се дръпна, скочи. Анри веднага я пусна. Очите му се забулиха в скръб и гордост.

— Простете ми — пошъпна хладно той.

Настана тежко, непоносимо мълчание.

Императорът плесна с ръце.

Веднага на прага на сребърната врата застана Одет.

— Вашата господарка има нужда от голямо спокойствие, демоазел Одет. Тя още не е свикнала с нас. Дългият път, новите впечатления са я изморили. Тази вечер тя трябва да бъде оставена сама със себе си. Кажете на дамите да изоставят всеки церемониал при лягането. Бдете с вярната Дафина над съня ѝ тази нощ. Граф Йосташ ще дойде с кочията да я вземе точно в десетия час преди пладне. Лека нощ, мадам. — Анри се поклони.

— Лека нощ, сир.

Императорът безшумно вдигна пурпурната завеса, която закриваше вратата на изхода към атриума, и изчезна.

Позлатената кочия премина друма от Влахерна до „Света София“ сред безброй викове:

— Да живее Мария! Зито, зито василиса Мария! Вива императрица Мария!

А името на Анри се произнасяше на всички наречия от многобройните му разнородни поданици:

— Да живее Анри! Да живее Арриго, да живее Енрико! Да живее Ерик, да живее Хайнрих!

Ромеи, пизанци, фръзи, генуезци, ломбардци, арменци, славяни, кападокийци, алемани, северняци, сирийци...

Многоликата империя ликуваше. Все едно дали на престола на „Света София“ щеше да седне василевс от рода на Ангелите или Комнините, дали барон от фрушката земя, или от Ломбардия. Нали по площадите се раздаваха безплатно до насита месо и вино, нали в Хиподрома всеки ден се устройваха непрестанни турнири и представления.

Кардинал Пелагиус, заобиколен от архиепископ Фантино, свещеник Лодовико и епископ Гервазиус, заедно с целия останал висш ромейски и латински клир, посрещна младоженците на прага на величествения храм.

Долу църквата е препълнена със сановници, рицари, патриции. Горе в емпорите са жените, гъсто притиснати една до друга: гиздави баронеси и високомерни ромейски патрицианки. Службата почва със съдействието на многобройните епископи, презвитери и дякони. Там е и Витлеем, на почетно място пред олтара. Седемстотин години тук са служили по източен обред, а сега ехти хорът на папския легат, отеква глухият шъпот на католическата служба.

Сто сребърни полилея висят на вериги от сребро. От трепета на хилядите бели воценици по мраморните стени, по стъклената мозайка на сводовете, по стълбовете от сребро, яспис и порфир играят живи светлини. Вълни благоуханен тамян развяват сини була из въздуха. Тихо се издига църковният хор към огромния свод. Младоженците коленичат пред олтара. Кардинал Пелагиус отправя към тях обредните въпроси, благославя пръстените. Анри слага венчалната халка на пръста на Мария. Над тях громко отекват тежките камбани, хорът живо подема своята песен.

Мария е константинополска императрица.

Тя затваря очи. Сякаш леко се залюлява. Анри веднага подкрепя по-силно ръката, която тя е подпряла връз неговата. Той става.

„Gloria in exelsis Deo...” — звучи мощно и тържествено хорът. Кардиналът подава на Анри короната на императрицата. Мария свежда смирено глава и приема причастието от ръцете на легата.

С бавно и тържествено движение Анри поставя императорския венец върху светлите медноцветни коси.

Церемониалмайсторът тръгва напред с дълъг позлатен жезъл в ръка и прави път за пищното шествие. Новобрачните пристъпят след него по дебелиите сарацински килими, следвани от сродници, свитата и високите сановници. Високо и пронизително екват звуците от тропети. Меко блестят коприни и аксамити. Диамантите излъчват сини и зелени мълнии. Сnižеният развълнуван шъпот на сватбарите се носи като далечен ек на разлюляна от вятъра гора.

Анри и Мария седат връз двата престола от сребро, злато и мед, чиито дръжки са обсипани с изумруди, оникс и елмази. Дрехите и на двамата са везани с тънка сърма и бисер. Краката им са обути в пантофки от червен аксамит и сандали от позлатена кожа. Пурпурната мантия на Анри се дипли в светли вълни, по четирите ѝ краища са везани с елмази четири орела. В дясната си ръка той държи скиптър, в лявата — златно кълбо. Цялата църква сияе в пъстрата игра на мозайките, където със ситни камъчета са съчетани образите на Исуса Христа, света Богородица и светиите. Ала средището на най-гъстия блясък — това са те двамата, седнали връз царските престоли, излъчващи непрестанно сменящи се, трепкащи багри: ту снежно ослепителни, ту аленозлатисти, ту леденосини.

Някои отмахват взор с уморени зеници. Един по един се изреждат замаяните люде да се преклонят пред тия, които носят върху себе си вековните богатства и вековната слава на Константинопол. А Константинопол е зеницата на света, градът на градовете. И няма други равен на него.

В тоя миг на тоя престол стоят двама люде, изкачили най-високото стъпало на земната мощ и слава.

Горе, от емпорите, старата Дафина започва да чувства, че губи мярка за истина и измама. Тя скрито изтрива сълзите си. Нима това е Мария, нейната малка, драга девойка, чието везмо тя трябваше винаги скритом да работи, онеправданото сираче, над което трябваше да бди с тревожна майчина обич, дъщерята на Калояна, на тоя, чието име доскоро никой не дръзваше да спомене под смъртна заплаха, нима това бе наистина Мария — онова ослепително същество, което повече напомня жив кумир или някой от архангелите, изписани в четирите страни на църквата, отколкото жив човек?...

Това бе Мария. Тая, на която в този миг завиждаха хиляди жени. И все пак най-нерадостната жена на тоя свят...

Все по-гръмко и тържествено се разнася навън звънът на безбройните константинополски камбани...

[1] Влахерна — дворец в Константинопол. ↑

[2] Протовестиарий — министър на съкровището. ↑

ГЛАВА XX

Императорската галера се завръщаше към Родос.

Към острова на слънцето, розите, мрамора, смокинята, където Анри бе пожелал да прекара в самота и почивка първите месеци на своята женитба. Равният плясък на 312 гребла разлюляваше дълбоката тишина на кроткото тъмносино море, набраздено със сребърни светлини. Бяха ходили на разходка до едно от малките съседни островчета и сега бързаха да се приберат, защото Анри очакваше всеки миг вести от Борила. Макар че бе решил да се отмори, да забрави за късо време своите безбройни тежки грижи, все пак той не можеше да остане съвсем чужд към далечния, глух подземен тътнеж на подготовката за страшната бран.

През 1213 година западният християнски свят кипеше във военни приготовления. Положението на всички народи бе станало непоносимо. Всеки имаше по някоя верига да разкъса или дълголетен блян да изпълни, или чуждоземен натрапник да изгони, или пътеката на нови посоки да издири. Филип Август, кралят на Франция, желаше да изгони англичаните от своите земи, Фландърският граф Фердинанд, прекомерно забогатял, прекомерно възгордян, желаше с помощта на англичаните да се освободи от васалството си към френския крал и да отмъсти за грабежа и разрушенията, които предната година фръзите бяха направили в земите му. Двамата нови съперници за алеманския престол, Отон и Фридрих, трябваше най-сетне да разрешат с оръжие в ръка своя спор. Градовете на Ломбардия и генуезците бяха на страната на Отон. А Пиза, Монферато и Есте защитаваха Фридрих. Бургундският херцог, Гуалтие дьо Сен Пол, херцогът на Лотарингия, баварският херцог, граф Салисбъри, граф Фон Теленбург и лимбургският херцог бяха с Йоан Безземни и Отон. И в съдбовната битка, която се готвеше, Анри имаше близки и от двете страни. Съпругът на братаницата му Жана бе на страната на Отон и Йоан Безземни. Съпругът на сестра му Йоланта — Пиер дьо Куртене и Д'Оксер — бе на страната на Франция. Ала екът на трескавите въоръжения в далечните страни край Северното море едва ли му

причиняваше толкова грижи, колкото съдбата на собствената му държава. И край Южното море се подготвяше решителна бран.

Борил искаше да си върне от сърбите завзетите области. Пред свършените неща Михаил Епирски не обичаше да се противи. Борил и Анри бяха съюзници. Тогава нему не оставаше друго, освен да се присъедини към техния поход против Сърбия. Защото и от този поход хитрият ромеец можеше да извлече полза. Отдавна той бленуваше да възвърне гръцката власт в крайбрежието на Дукля. И Скутари бе първият от набеязаните за превземане градове. А сам Анри имаше желание да поиска от сърбите признаване на сюзеренството му, както винаги по-рано, великите жупани бяха подвластни на Константинополската империя.

Все пак тази бран не бе много желана от императора. Той трябваше по-скоро да изпълни едно от условията на съюзния си договор с българите. Затова сега чакаше с нетърпение вести от Борила. Дали Стрез и Михаил Епирски се бяха споразумели за подялбата на земите, дали венгерският крал не бе тайно в съюз със сърбите.

Ала всичко това не бе от някакво особено значение за съществуването и укрепването на империята. Много често вътрешните ежби между клира и разнородните управители му причиняваха повече безпокойства и досада. Походът против Сърбия бе повече важен за Борила, който виждаше в него начин да отвлече вниманието на своите вътрешни врагове и да се закрепи на престола. Една победа, връщането на заграбените от сърбите български земи само можеше още да смекчи ропота и ненавистта, която народ и власти хранеха към него.

Анри отпъди с досада тези мисли. И тук ли, и в тази чудна лунна вечер ли трябваше навсякъде да го преследват безбройните му грижи? Той махна с ръка. Отправи взор към младата императрица, която седеше мълчаливо край кърмата, облегнала лице на ръката си, загледана в живия блясък на вълните.

Нежност и обич стопиха сърцето му.

— Една песен, Конон! Една песен, драги, стари мой друже...

Конон дьо Бетюн се засмя. Отдавна старият трувер^[1] не бе отварял уста освен за бранен вик или ловка реч на царски пратеник. Военните години бяха загрубили ръцете му, които бяха повече свикнали вече да държат копие и меч, отколкото виола или цитра.

— Нека Рено д'Оноа ни изпее най-новата си творба. Вчера го слушах в градината. Великолепна работа! На мен нито глас ми остана, нито изкусна ръка.

Трубадурът се смути. Пламна. Поиска да отрече.

— Не. Новата ми песен съвсем не е готова още. Ще ви изпея нашата стара бранна песен. Струва ми се, че императрицата не я е чувала още.

Мария извърна полека глава. Говореха за нея. За какво ставаше дума?

Трубадурът взе виолата си. Тя имаше широк врат, долната ѝ част бе направена във форма на полукръг. Лъкът бе къс и извит.

*Ah, amour bien dure départie
Me conviendra faire de la meleeure
Que onque fut aimée ni servie.*^[2]

Гласовете на рицарите бавно почнаха да пригласят песента, която разгаряше кръвта им. Някога с тия звуци те бяха заминали за далечния кръстоносен поход. С тия слова на уста другарите им бяха оставили кости по планините и равнините на Антиохия, Никея, Хераклея.

— Нещо по-весело! — извика Анри. — Сега не искаме да си спомняме за бран и кръв... Рено, зарадвайте сърцата ни с новата си песен!

— Тя е посветена на императрица Мария — призна несмело момъкът.

— Великолепно! — плесна с ръце императорът. — Трябва непременно да я чуем, веднага!

Всички почнаха да молят и увещават трубадура. Мария въздъхна, след това се усмихна. Поклати глава.

— Изпейте я, Рено.

Галерата безшумно пореше затихналите, улегнали води. Всички отправиха очи към хубавия момък. Настана тръпно, затаено очакване.

Песента се разля като леко ухание под сребърната мрежа на звездите: в нея се говореше за сините очи на най-хубавата жена в света, за светлите коси на приказната царкиня, дошла от приоблачния Хем, за милостивото и благородно сърце на покровителката на

тамплиерите, за смелата защитница на народните правдини... От бреговете на Нормандия до пустините на Саладиновото царство, от Алкантара до Триполи и Цезаря се носеше чародейната мълга за прелестната константинополска императрица...

Всички обсипаха певеца с възторг. Дамите забъбриха безкрайни похвали, рицарите предложиха да се даде песента на всички латински трувери, които да разнасят по целия свят славата на господарката им.

Мария кимна с глава и благодари. Ала веднага мисълта ѝ се върна към думите на трувера. Смела защитница на народните правдини... Тя се обърна към императора:

— Какво става с молбата на ромейското население, монсеньор? Изпрати ли се направо до Рим?

В борбите между латинския и ромейския клир Мария неволно бе взела страната на онеправданите. Тя не можеше да понася суровия и безмилостен гнет, който кардинал Пелагиус упражняваше над беззащитните жители на Константинопол. Тя знаеше много добре от Борила какво значи притеснение и гонение, затова не искаше императорът да бъде гледан с ненавист и укор от преданите му поданици.

— Най-напред ще опитам да уредя техните недоволства лично аз, мадам, а после, ако и това не помогне, няма да ни остане нищо друго, освен да отнесем работата до самия папа Инокентий.

— Какво мислите да сторите? — попита отново императрицата.

— Щом се върнем в Константинопол, ще заповядам да се отворят отново църквите, които кардиналът затвори, и да се пуснат на свобода православните свещеници и монаси. Със своята непреклонност и високомерие кардинал Пелагиус по-скоро ще ги отдалечи от католическата църква, отколкото да ги привлече.

— Ромеите са ваши лоялни поданици и не бива да се оставят без подкрепа — каза тихо Мария. — Нима кардиналът не знае, че може да бъде господар на телата им, ала не и на душите им?

Тя въздъхна и отправи взор към далечината. Столицата на рицарите храмовници бавно никнеше из бляскавата мрачина на сребърното море като безплътна приказна сянка. Свежият ветрец развяваше булото ѝ, което трептеше като криле на пеперуда. Тънката ѝ снага бе облечена в бледолилав сатен. Ръкавите, които се подаваха под

рубата, бяха извезани със сърма на дребни кръгчета, а на лактите имаше ивици от сива пухкава кожа.

— Стана хладно, мадам — каза Анри и обви раменете ѝ с теменужна наметка от аксамит. — А на мене разходката повлия чудесно. Никога не съм се чувствал тъй бодър. Огладнях страшно...

— Това е невероятно, господа — извика Луи дьо Шател. — Императорът съобщава, че е гладен! Никога досега не ни се е случвало да чуем подобно нещо! Няма да забравя как той два дни не сложи нищо в уста, когато Биандрате затвори портите на Тесалоника пред носа ни... За войниците нямаше никаква храна. Напразно бароните го молеха да подкрепи поне с дребен залък силите си. „Дорде не се намери храна и за последния от сержантите ми, аз нямам право да сложа нищо в уста“ — отговаряше той. И устоя на думата си, без да се оплаче нито веднъж, без да ни остави да забележим, че гладът го измъчва.

— Стига, Луи — каза весело императорът. — Вашите хвалби са ми дошли до гуша. Гдето седнете и станете, говорите само за мене, за моите подвизи, за моите качества. Ставате непоносим! — И той весело изгледа своя предан до смърт рицар.

— Защо, нека разправи още нещо за вас, сир — помоли Мария.

Съпругът на Белослава отвори уста да разкаже нещо, ала Анри пресече словата му:

— Вместо да ме хвалите, Луи, по-добре бихте сторили да ми пригответе тази вечер моето любимо питие. Не бих се отказал от чаша „Морè“. Вие сте му най-добрият майстор. Никой не умее да му слага такива подправки като вас. Не забравяйте, че тази вечер всички сте канени на вечеря у нас.

— Чашата „Морè“ ще приготвя, монсеньор, и ще ви я изпратя, ала простете, за вечеря бих желал да бъда освободен от тази висока чест — каза Луи дьо Шател.

— Защо? — попита загрижено Анри.

— Съпругата ми, монсеньор... Вие знаете, ако се не лъжа, че Белослава дьо Шател напоследък не може.

— Да, да... — избърза императорът. — Знаем много добре. Предайте моите поздрави на благородната дама. Пожелавам ѝ да прекара по-леко тия дни, за да може след...

— След шест месеца, монсеньор...

— Да. След шест месеца да ни дари с един хубав и храбър млад потомък на рода Дьо Шател.

Гласът бе любезен и топъл. Ала все пак някой можеше да долови лека сянка в него.

Императорът потули въздишката си и внезапно промени разговора:

— Странно е, че напоследък имам копнеж само по нашенските гозби... Печена мечка, полята с оцет, супа от паун, сушени дюли от Орлеан, круши Сен Жан, ябълки от Оверни и особено лебед... Лебед от Валансиен!

— Ненапразно монсеньор е роден във Валансиен, Долината на лебедите... — каза Жан дьо Френ. — Ала кълна се в копие на свети Яков, че едва ли някога през живота си е срещал по-дивен лебед от нашата хубава хемска царкиня!

Рицарите и дамите избухнаха в дълъг весел смях. Конон дьо Бетюн не се стърпя, грабна виолата от ръцете на трубадура. Галерата приближаваше с изумителна бързина към острова.

В далечината се очертаваха стройните черни силуети на трите вятърни мелници на пристанището.

Кунда се хвърли с радостен лай към своята любима господарка. Ала Мария леко и небрежно я погали, след това се отправи към покоите на императора.

Анри остави пергамента, който четеше, отиде насреща ѝ, целуна ръката ѝ, отново взе разгънатия лист.

— Новини от България!

Мария трепна. Топла вълна обля лицето ѝ. След това стана съвсем бледа.

— Идущия месец тръгваме за сръбския поход... Всичко е готово. Чакат само да съберем войските си.

— Друго?

Анри я погледна, подаде посланието.

— Поздрави. Добри пожелания. Всички са здрави. Какво друго бихте желали да узнаете?

Тя не отвърна нищо. Хвърли поглед връз свитъка от телешка кожа.

Какво ставаше с Радул, дали бе вече пуснат на свобода? Какво правеше Добромир? Илийца... Георги... Продан... Или се бяха примирили, безсилни, отчаяни... Какво ставаше с Йоан-Асен? Какво мислеха сега да правят?

Тя подаде свитъка на императора.

— Някаква вест за леля ми — царица Елена?

— Да пишем веднага, ако желаете. В следното си послание ще запитам за нея. Ако има нещо друго да ви интересува?

Той я погледна дълбоко в очите.

Лицето ѝ бе ледено бездушно. Гласът прозвуча кратко:

— Не. Благодаря, сир.

Тя полека се отправи към дъгосводните прозорци на еркера. Кунда безшумно я последва, притисна муцуна до коляното ѝ, сякаш усетила с преданото си сърце спотаената скръб на своята господарка.

Кротък вятър леко поклаща листата на сребристите маслинови дръвчета и стройните неранзи. Дълга искряща пътека бразди спокойно дишащото море. Едрите трендафили излъхват знойни ухания, които се разливат на широки вълни, нахлуват в затихналите зали, карат сърцето да бие в тих и тъмен копнеж.

[1] Трувер — севернофренски трубадур. ↑

[2] Ах, любов моя, раздяла тежка ме чака с най-добрата жена, която някога е била обичана и почитана. ↑

ГЛАВА XXI

Одет влезе на пръсти, тихо отмахна завесите на прозорците. Бледото зимно слънце посипа с игриви блясъци златната мозайка на тавана, в средата на който бе изкусно изработен голям кръст от зелено стъкло, оживи багрите на дребните цветни плочки, които в ъглите на стаята рисуваха четири орела, а пред леглото представляваха многопъстър паун.

Мозайката по стените бе закрыта по латински обичай с плат: златовезан на рози и звездички, с ивици малиново кадифе, прекарани три педи над пода.

След това Одет премести трисвещника от малката масичка до леглото на обикновеното му място върху скрина. Свещите бяха почти съвсем догорели. Тя вдигна книгата, подвързана с алена кожа и сребърна лента, разгледа ситния прекрасен ръкопис, изящните миниатюри и поклати глава.

Императрицата пак бе чела цяла нощ притчи и повести. Затова сега тъй тежко и непробудно спеше. Ала тя се мамеше. Мария следеше с полуотворени очи всяко движение на демоазелата. И когато я позова, Одет се стресна и уплашено се извърна.

— Нотър Дам дьо Влахерн да ви дава здраве, господарке!

— Добро утро, Одет. Аз пак се успах. А днес има доста работа...

Откак Анри бе заминал за сръбския поход, той бе оставил като своя наместница Мария. И сега байулата^[1] трябваше да ръководи всички държавни работи, да приема посланици, да урежда спорове, да председателства държавния съвет, да подписва закони, да отговаря на писмата на чуждите владетели...

Изведнъж Мария отметна сребровезаната покривка, прибра с две ръце тежките си плитки, хвърли връз нощната си руба от лека синя коприна широка ленена наметка, отиде в съседната баня от зелен мрамор. Нищо не ѝ бе тъй дотегнало, както церемониалът, особено сега, когато към пищните нрави на ромейските василевси бе примесен и строго спазваният канон на западното дворянство. А тя трябваше да се подчинява и на двете.

— По-скоро, Одет!

Първата придворна удари гонга и веднага в стаята влязоха останалите дами. Мария им подаде ръка за целувка и зае мястото на креслото си в съседната гардеробна.

Седалото бе от червен марокен, бродиран със златни слънца, птици и кръстчета — девиза на фландърския дом. По края се спущаха дълги копринени ресни, закрепени със златни гвоздеи. Една от демоазелите подаде гребен от слонова кост, чиято дръжка бе красиво изработена в тънки фигури: цветя, грозде, звезди. Други три разплетоха великолепните коси, които падаха като искрящо покривало чак до земята. Петата завързваше около глезена на крака корделите на брокатените сандали. Друга държеше огледалото пред нея. Кунда легна пред нозете ѝ, докато Дафина и Одет приготвиха одеждите ѝ.

Демоазелите непрестанно бърбеха. От тях Мария най-напред научаваше мълвата на многохилядния град. Често пъти дори неща, които не знаеха и чуждите посланици: защо Теодор Ласкарис изпъдил втората си жена Филипа, дъщерята на арменския крал; защо граф Йосташ и жена му, епирчанката, не си проговаряли от няколко месеца насам; защо недоволните боляри убили унгарската кралица Гертруд...

Прислужници, облечени в тъмен вълнен плат, наречен брюнет, и закрити с покривало коси, шетаха насам-натам, носеха огън и дърва в камината, помагаха на демоазелите. Мария облече лека туника от син ленен плат и хвърли връз нея наметка от малинов сатен, поръбен със сиви ширити.

В близкия до апартамента частен параклис капеланът Пиер дьо Дюе, който, както Йосташ, бе също незаконен брат на императора, отслужи кратка утринна литургия. След това цялото семейство заедно с най-близките придворни се събраха на закуска: граф Йосташ и жена му, младата Йоланта, дъщеря на Йоланта дьо Куртене — императорската сестра — която се бе върнала с мъжа си във Франция, Тиери дьо Фландър, Лайранс и Адел дьо Монморанси.

Мария се оттегли, за да облече тържествената дреха за приемите. Днес байулата трябваше да приеме делегацията на пизанците, за да потвърди привилегиите им. Затова, докато се обличаше, Мария непрестанно прехвърляше през ума си всички възможности: как да удовлетвори исканията на пизанците, без да накърни честолюбието на генуезците — техните непрестанни врагове.

В държавни грижи, в милосърдни дела за болниците и приютите на Константинопол минаваха дните на младата императрица. С тях тя искаше да потисне тревожните въпроси на сърцето си: от България нямаше никакви верни вести. Какво ставаше с пропадналото дело, с людетe на заговора — тя нямаше възможност да узнае. Посланията на Борила бяха винаги пълни само с приятни и бодри вести. Сякаш в царството му всичко вървеше гладко и щастливо, нямаше ропот и глухо недоволство, затаена омраза и жажда за мъст...

Нейната волева властна природа, асеновската кръв я увеличаха в държавните работи и наскоро тя взе юздите на всичката управа, наложи навсякъде своето желание, стегна непокорствата, разреся недоволствата. Докато преди даваше само съвети на императора, сега като регентка тя изцяло бе взела властта в своите ръце и управляваше с известната упоритост и несломима воля на Иваница.

Всеки диреше при нея утеха и защита за неправди или гонения, тя разрешаваше с мъдрост и правда споровете, казваше последната дума в дългогодишните разпри. Ромеите я обожаваша като своя защитница от произволите на властващите латини. Самите латини уважаваша нейната безукорна справедливост и имаха доверие в управата. Желязната ѝ ръка се почувства навсякъде. Тя отстрани негодните и недоволните, възвиси във власт най-способните люде, най-честните и безкористните. Дори и в далечната Тесалоника се почувства нейната непоколебимост, кралица Маргарита престана да се оплаква от притесненията на рицарите и непокорството на властелите.

Докато чакаше, тя работеше тъй, както я увеличаше щедро надарената ѝ природа.

Тя чакаше...

Какво? Кого? Сама не знаеше.

Все пак чувстваше, че нещо трябва да се случи. Твърде утихнала, премного спокойна беше родината ѝ, за да може Мария да се заблуди в успеха на Борила. Нещо ставаше там, нещо се кроеше в мрака, а тя го не знаеше. Все пак то щеше някога да избухне неочаквано, внезапно, като буен неугасим пламък.

И тя живееше само за този миг.

Одет и Еглет ѝ помогнаха да обуе сребърните сандали връз червените кадифени обуца, завързаха златотъкания пояс около талията

й, сложиха ѝ наметката с широки до земята ръкави, поръбени с хермин.

— Одет, дали няма пристигнали нови гончии в пропиците? Върви, върви виж...

— Веднага, мадам. Ала ако има нещо, мисля, че те няма да ги забавят нито миг долу. Отивам.

След малко тя се върна.

— Няма нищо. Твърде е рано още. Докато императорът стигне в Средец, където ще се съберат съюзниците, и докато дойде обратно куриер — има още доста време. Делегацията на пизанците вече минаваше през зелената ротонда^[2] на път за триклиниума.

Мария сподави въздишката си. Не — тя не чакаше още вести от Анри. Други вести чакаше тя. Ала никой не ѝ се обаждаше. Сякаш я бяха забравили.

Тя сложи диадемата на челото си. Взе скриптъра в ръце. Демоазелите изтичаха напред и разтвориха вратите. Тя мина през работната, съвещателната, слезе долу, измина редица приемни, зали, ротонди, кубикулуми^[3]. Навсякъде вратите се отваряха и затваряха след нея от почти невидима ръка на верен блюстител.

В триклиниума бе събран вече съветът на бароните. Рицарите стояха прави около престола по византийски етикет. Мария полека седна, кимна с глава. Херолдът съобщи, че делегацията пристига.

Пизанците влязоха в залата с хоругвата си начело. Повечето останаха близо до вратата след два дълбоки поклона. Трима от тях се отделиха и продължиха да приближават престола с бавна церемониална стъпка. Най-възрастният от тях се поклони още веднъж, коленичи и целуна сърмения сандал на байулата. След това стана. Разгъна пергаментния свитък и започна да чете:

— „Пизанската колония в Константинопол моли най-покорно императорската власт да потвърди според установения обичай нашите дългогодишни и крепко придобити привилегии. А именно: да имаме свое укрепено заселище край църквата «Света Ирина» и свои собствени пристани, да ни се позволи търговията с наши стоки в определените базари на Константинопол и във всички части на държавата. Ала ние искаме да припомним, че според хрисовулите^[4] от 1112 и 1192 година нам не трябва да се иска мито повече от четири на сто. Дори молим най-почтително това мито да се намали на две или

най-много на три. Освен това молим за позволение да закръглим с няколко съседни имота границите на своята колония, както се допусна това на генуезците през 1202 година. Също така искаме позволение да имаме свой собствен съд, като венецианците.“

И той подаде на Конон дьо Бетюн предложението за договор.

— След три дни хрисовулът ще ви бъде върнат с мой подпис и скрепен с императорския печат — каза бавно Мария. — Ала още веднага мога да ви кажа, че всичките ви желания ще бъдат изпълнени само ако се съгласите да се качи митото седем на сто. Или митото ще бъде свалено до три на сто, ала нито една от новите привилегии няма да бъде потвърдена. Това са нашите условия.

И в двете условия, които поставяше, Мария искаше да ограничи разширението и силата на чуждите колонисти, които с прекомерните си привилегии подбиваха стопанското положение на местните търговци и разклащаха устоите на империята.

Пизанците се събраха за кратко съвещание. И дадоха отговора си: те приемаха да плащат по-високо мито, ала да получат привилегиите на другите колонии. Разбира се, те щяха да използват новите привилегии, за да се затвърдят по-яко в столицата на света, като смятаха, че при смяната на някоя династия или управа ще могат да намалят отново митото. Ала Мария разчиташе, че в настоящия момент е по-важно да се получат повече приходи за въоръжение и плата на рицарите, които напоследък отиваха наемници при по-богати господари. Държавата се нуждаеше повече от всякога от средства. А без средства нямаше сплотеност. За пари и най-преданият, дори най-верният можеше да служи на чужди господари. Новата незакрепнала империя имаше нужда от способни, ала и от добре платени управници. Защото честността на хората не бе чиста като златото.

Мария разпита пратениците за живота на колонията, за стоките, които флотата им бе докарала напоследък, за сигурността на морските пътища, за двете им църкви в града, за приходите на манастира „Свети Антоний“...

След като положиха пред престола сандъче със скъпи дарове, с грейнало от доволство лице пизанците напуснаха триклиниума.

— Нека даровете бъдат занесени в съкровищницата на болницата „Йоан Комнин“, която ще посети след пладне — заповяда императрицата.

След пизанците тя прие делегация от най-видните ромейски патриции.

Докато херолдите известяваха знатните имена на всекиго поотделно, Мария си мислеше: „Венецианците и генуезците няма да протестира за новите привилегии на пизанците, защото им обещах да ги подкрепя в борбата им против папския легат“.

В това време пред нея вече свеждаше чело ромеецът Теодор Врана, съюзник на латините.

С наскърбен глас той извести, че въпреки всички напомняния на императора, кардинал Пелагиус отново е хвърлил в тъмница, оковани в тежки вериги, трима ромейски епископи.

— Ние предпочитаме да се изселим в Азия, вместо да търпим по-дълго това потъпкване на съвестта ни. Като последен опит ние написахме това изложение до Негово Светейшество папата. Затова молим вашето застъпничество пред Рим за нашите права.

Мария обеща да препрати молбата им до Инокентий заедно с препоръка за справедливост. След това извести на делегатите, че на следващия ден ще чака съпругите им за втора закуска.

Ромеите се оттеглиха очаровани. Ала едва бяха заглъхнали стъпките им по скъпите мрамори на кубикулумите, когато с най-голяма бързина пред бронзовите врати на Буколеона спря кочията на кардинал Пелагиус. С гневни стъпки той развя моравото си расо из многобройните ротонди и галерии, като помоли веднага да бъде приет от байулата.

След като го остави да почака четвърт час, Мария заповяда да го поканят в частните ѝ приемни. Дочака го права, застанала до работната маса на Исак Ангел с любезна усмивка на устните. Като зърна легата, тя се отправи към него и му целуна ръка, след това му посочи едно кресло от аксамит, везан със златна сърма. А тя сама седна край масата.

— На какво дължа това приятно посещение, монсеньор?

Кардиналът овладя за миг гнева си.

— Научих се, че преди мене тук е била приета делегацията на ромейските първенци, мадам.

— Не са ви измамили, монсеньор.

Той я изгледа с блеснали в лютина очи.

— И те са ви предали някакво оплакване до Негово Светейшество, което вие сте приели да подкрепите?

— Това е самата истина.

Испанецът пламна. Мургавото му лице се изпълни с тъмна, гъста кръв.

— Вие няма да сторите това, мадам. Аз няма да допусна да бъда оклеветен несправедливо пред консисторията.

Мария се изправи. Кардиналът също скочи.

— Монсеньор... Преди всичко вие няма да бъдете оклеветен, защото всички оплаквания в посланието отговарят на истината. И второ, за последен път ви предупреждавам, че няма да допусна изселването на нашите лоялни поданици поради вашите излишни строгости. Не по този начин гърците ще се привлекат към римската църква. С насилие никога нищо не се постига. Дайте им време. То ще работи във ваша полза. А посланието на ромеите още утре ще замине с една венецианска галера за Рим. Защото аз дадох вече обещанието си.

Кардинал Пелагиус прехапа устни. Зад полузакритите му клепки трепна зловец огън. Той бавно сложи ръка на гърдите си, леко се поклони.

Мария остана права и неподвижна край масата на василевсите.

Следобед, придружена от Йоланта и Адел, тя посети болницата, основана през първата половина на XII век от император Йоан Комнин. На входа я посрещнаха двама началници лекари заедно с всички жени помощници и прислужници. Мария обиколи всички отделения, разпита болните как ги гледат и лекуват, дали са доволни от храната и чистотата, дали имат някакви желания да изкажат... Тя се спираше край леглата на тежко болните, слагаше милостива десница по пламналите им чела, насърчаваше и утешаваше. За всекиго имаше скъп дар и блага дума. Някои се осмеляваха и целуваха тънката хубава ръка, изричайки благословии.

От съседното старопиталище бе пренесена една болна жена, която изживяваше последните си дни. Намерили я измръзнала по друма за Силиври. Къде е отивала, за какво се е била запътила — никой не знаеше. Най-напред я отвели в старопиталището, ала когато

немоцното ѝ тяло не могло да се съвземе от студа, пренесли я в болницата.

Тя лежеше със склопени очи, извърнала глава към стената. Един от лекарите леко я побутна.

— Ефросина...

Болната помръдна, обърна се. Като видя знатната патрицианка, застанала до леглото ѝ, тя се помъчи да прикрие грозотата на разпилените си сиви коси, закри с ръце страшната мършавост на врата и плешките. Погледът се избистри, слаба багра покри жълтото ѝ сухо лице. Само едрите пъстри очи напомняха прецъфтяла голяма красота.

— Какъв подарък искаш за Великден, драга приятелко? — попита ласкаво Мария и погали ръцете ѝ.

Ала тя не отговори. Мария повтори въпроса си и проследи взора на жената. Тя гледаше с широко отворени очи десницата ѝ.

— Откъде имаш този пръстен? — попита жената и посочи изумруда на пръста ѝ. Хлътналите ѝ гърди се издигаха в тревожно вълнение, равнодушното ѝ лице се бе внезапно оживило.

Лекарят се наведе над нея и пошъпна:

— Императрица Мария стои пред теб, Ефросина.

Болната се дръпна назад, сякаш докосната от мълния.

— Дъщерята на Йоаница... — пошъпнаха бледите ѝ устни. Тя впи очи в лицето на байулата. Сякаш пред нея стоеше нежит, призрачно видение...

Далечен спомен изплува в паметта на Мария.

„Не искам да нося пръстена на хетерата Ефросина...“ — бе казала Целгуба. А по-рано още като малко момиче тя бе чувала Йоан и Добромир да се разговарят за чудното бягство на баща ѝ от Константиновград...

Тя забрави всичко наоколо си. Сълзи задавиха гърлото ѝ. Със замъглени очи тя отново погали ръцете на болната, след това косите ѝ.

— Да... Дъщерята на Йоаница... Помниш ли го, Ефросина?

В този чужд град само тази умираща жена виждаше в нея не могъщата байула, а Калояновата дъщеря.

— Кажи... Какво желаеш, Ефросина? Всичко бих сторила, за да ти доставя малко радост...

Болната се усмихна, поклати глава. Една сълза бавно се спусна по лицето ѝ.

— Нямам какво да желая вече...

Мария бързо извади изумруда от пръста си.

— Искаш ли го?

Ефросина целуна ръката ѝ и след това полека я отстрани.

— Той е твой.

Вълнението, щастието внезапно я изтощиха. Тя се отпусна на възглавието, тежко дишаща, затворила очи. Носът ѝ се изостри синкавоблед.

— Едва ли ще изтрае до вечерта — пошъпна лекарят, като впи любопитно очи в императрицата, без да може да отгатне тайната ѝ.

Йоланта се докосна до младата си вуйна.

— Време е да ходим.

Мария с мъка се откъсна от леглото на старата хетера. Заръча да се грижат за нея с извънредно усърдие и да съобщават всеки ден за състоянието ѝ.

Навън ги облъхна свежият зимен въздух, копитата на конете звънливо отекваха по едрите плочи, огромна тълпа загради кочията. С любов и преданост ромей и латини приветстваха императрицата. Стражите едва пробиваха път. С лек галоп конете поеха пътя към Влахерна. Йоланта непрестанно чуруликаше, гледаше с наивен и весел взор ликуването на минувачите, пъстротата на големите улици, от двете страни на които се издигаха многокатни дворци с аркади и тихи градини или дюкяни, препълнени със скъпа стока. Ала Мария не можа да проговори нито дума, нито една усмивка не можа да разведри лицето ѝ. Спомени из детинството, из хубавите дни, когато Калоян се връщаше от дълга бран и я питаше може ли позна какъв дар ѝ е донесъл, изпълваха сърцето на Мария. Морно и тъжно тя вдигаше от време на време ръка за поздрав. И тази загадъчна скръб, това смирено безразличие подкупваха сърцата на всички. А из града се беше вече разнесла мълвата за кавгата с кардинала.

Дълго се тълпиха пред Влахерна люде да славословят и приветстват своята чудна василиса. Не, такава жена не бе сядала дотогава на престола на „Света София“...

В това време Мария бързо сваляше наметката си в преддверието на своите покои.

Преданият Валентин, който се бе върнал от пленничество в Търнов, пое дрехите ѝ.

— Пристигнаха ли гончии от България?

— Още не, мадам.

— Това е Константиновият стълб... Сто стъпки висок, издялан от порфир. В основите му бе закопан древният Паладиум на троянците, който Еней някога бе занесъл в Италия, а стълбът бе пренесен от Аполоновия храм в Рим. На върха бе поставена статуята на Хелиос от Илион, но главата му бе заменена с тая на Константин Велики... А при Паладиума бе закопана частица от честния Христов кръст...

Библиотекарят на Буколеона кир Василий непрестанно обясняваше и разправяше с най-дребни подробности забележителностите на Столицата на света. Затова Мария го бе назначила за свой секретар и го водеше винаги със себе си, когато разглеждаше забележителностите на града. И днес, на отиване за службата в „Света София“, тя караше да запира тук-там кочията, за да го запита нещо, убедена, че винаги отговорът му е готов.

— На това място — продължаваше ученият мъж — беше построена старата църква „Света София“. Константин я бе украсил с 427 древни статуи. Немалко от тях бяха християнски, но повечето езически. Днес почти нищо не е останало от тях.

Докато кочията бързо препусна към „Света София“, Мария неволно си зададе въпроса дали Константин Велики е въвел християнската религия в Римската империя, или е дал на разнородните племена, които образуваха населението ѝ, една нова религия, включваща всички дотогавашни, за да може всеки народ да се кланя на воля и по съвест на божеството, което почита.

Хелиос, Ваал, Аполон — не бяха ли все образът на бога на слънцето? А Митра — на светлината? Също Рождество Христово се празнуваше в деня, когато се ражда слънцето. Това бе вечният копнеж на човека към светлината, която дарява живота.

— Ето и змиевидната колона... — продължаваше Василий. — Донесена е някога от Делфийския храм, където е била подарена от Павзантий заради голямата победа над Ксеркса...

Когато минаха край Хиподрума, ученият библиотекар дълбоко въздъхна:

— От цялата красота на Хиподрума нищо не остана... Всички барони позволиха да се разтопят най-красивите изваяния и да се превърнат в пари. Имаше една безценна творба на Фидий,

представляваща троянската Елена. Тя магьосваше погледа на човека. Изглеждаше жива, сякаш ще проговори...

Людете се спираха, познаваха Мария и почваха да се трупат около кочията и да се покланят с радостни възгласи. Побързаха към „Света София“.

Във величествения храм ги посрещна бледен постник с расо на велик духовник.

Мария искаше да разгледа скъпите стъклени мозайки, порфирните колони, чудната дърворезба.

Когато влязоха вътре, Мария потръпна от огромния простор, който бе заключен в тези сводове. „Нима човешка ръка е направила това?“ — се питаше удивена тя. И си спомни скромната сграда на „Свети Димитър“ край брега на Етъра. Но нима българите по-малко чистосърдечно се молеха в малката си проста църква? Поразена, тя разглеждаше картините на мозайките, чудната игра на светлината, която се отразяваше в тях, огромните ясписови и порфирни колони, двойните аркади, които се редяха от двете страни по дължината на храма, огромните архангели, изписани горе, в четирите ъгъла, дръзката смелост на дъгите, продънващата се бездна на купола, покритите със златна мозайка сводове, стройните колони около олтара...

— Те бяха по-рано от чисто сребро, но сега са заменени... Ето тука имаше аналой, украсен с безценни камъни. Разсякоха го на дребни части и си го поделиха. Обкованите със сребро и злато амвони и врати, дивни и ненадминати по красота, бяха натоварени заедно със свещените съдове на мулета и коне, доведени чак в притвора. Някои от добичетата се изплашиха от лъскавия под и не искаха да влязат вътре. Биха ги до смърт и обагриха с кръв свещения храм...

Монахът замлъкна. Сякаш сълзи бяха задушили гърлото му. Пред строгия поглед на императрицата той не сведе чело. Придворните разглеждаха малко настрана чудните мозайки и слушаха обясненията на библиотекаря.

Мария се придвижи към главния олтар, углъбена в грижовна мисъл. Хиляди православни свещеници бяха измъчвани, преследвани и изпратени в изгнание, лишени от право и имот, защото не искаха да се откажат от родната си вяра.

— А тука... — продължи монахът — стана най-голямото светотатство. Насякоха иконостаса, разграбиха златните кръстове,

обсипани с рубини и маргарит, които стояха около олтара, свещените съдове, дори трапезата от слонова кост насякоха като неверници също — и той се прекръсти, — божем бяха поели кръста, за да освободят гроба господен от сарацините.

Мария отново го изглежда изпитателно. Откъде вземаше толкова дързост този чуден монах? Не се ли боеше, че още тази нощ ще преспи в тъмниците на Влахерна? Ала тя знаеше, че и той, както кир Василий са убедени, че никога българката, дъщерята на Йоанис, няма да ги издаде. Даде му знак да се отдалечи. Той се поклони, пое милостиво подадената му десница, и като сведе чело, пошъпна едва чуто, сякаш четеше мислите ѝ:

— Те имат господство над тялото ни, но не и над душата ни...

И се отправи с леки стъпки към дружината на придворните.

Мария коленичи пред гроба на Агнес Монфератска и детето ѝ.

Когато отидоха да посетят храма при Фара, тя забеляза, че голяма част от гръцките свещеници бяха заменени с латински клир. Отслужиха вечерня по западен обред, преведена на гръцки език. След това Мария попита дали може да види съкровищницата със свещените реликви. Духовниците се спогледаха смутени. Всичко бе разграбено. В първите дни на завоеванието бяха допуснати много волности.

— Аз исках да видя късчето от хляба, който Спасителят е разчупил на Тайната вечеря. За него ми разправяше неотдавна пазителят на съкровището. Къде е отец Теофан?

Новият настоятел, патер Бенедикт, прехапа устни, спогледа се с другите духовници.

— Отец Теофан е заточен в един манастир на остров Проконис.

— Защо?

— Заловен бил в тайна преписка с патриарх Герман, който избяга в Никея.

— Това ли е единствената причина?

— Отец Теофан отказа да признае върховенството на светия отец Инокентий III.

Мария леко сбърчи вежди.

— Струва ми се, че отец Теофан не е едничкият, който не желае да се отрече от вярата на дедите си. Смятам, че не е този начинът, по

който тукашните люде ще бъдат привлечени към католическата вяра. А сега покажете ми безценното съкровище.

Когато патер Бенедикт отключи златното ковчеже, обсипано с елмази, Мария го изгледа учудено.

— Само това ли е?

Патерът призна, че светата реликва била много по-голяма, но вождовете на кръстоносния поход разделили хляба на седем части. Едно късче изпратили на светия отец папата, другите пет подарили на собствените си родни места, а това било седмото.

Мария се прекръсти и поклони, разгледа със страхопочитание и любопитство късчето хляб. То не беше чисто бял безквасник, а потъмняло, покрито с шупли.

— Моля ковчезето да се пренесе на съхранение в двореца Влахерна. В императорския параклис ще бъде вардено много добре. И да бъде донесено лично от отец Теофан, който е негов законен пазител. Вярвам, че едва ли ще има вече желание да получава тайни послания от Герман II.

Молбата звучеше като заповед. Патер Бенедикт се поклони със скръстени на гърдите ръце. И след два дни тя биде изпълнена.

Императорските тъкачници получиха нареждане да приготвят нова завеса от сребърни и златни нишки за великата църква, посветена на „Светата Мъдрост“, на мястото на разкъсаната и поделена на безброй частици скъпоценна тъкан, направена още по времето на Юстиниан I. Осквернените кости на древните василевси, които бяха изхвърлени от гробниците им, за да бъдат разграбени диадемите и пръстените им, бидоха измити с оцет, опети и погребани. Опожарените и сринати къщи бързо се съживяваха отново. Ала само една непоправима пакост не можеше да се възстанови никога.

Веднъж разтопен, бронзът за сечене на черни пари не можеше вече отново да се превърне в дивните творби, излезли изпод длетото на Фидий и другите древни ваятели, да стане пак неоценима красота...

Услужлив глас тихо нашъпваше: „Тук, на Константиновия форум, имаше величествена статуя на Юнона, която разтопиха, за да вземат метал. Само главата ѝ пренесоха с кола, теглена от четири коня. Разтопиха и чудната двойка на Парис и Афродита, която поема подадената ябълка, а хубавата Елена беше неவிжданo красиво изваяние, пред което се стичаха да се прехласнат чуждоземни от целия

свят... Отвлякоха всичко... Само бронзовите коне на Хиподрума се запазиха за чудо, защото венецианците ги пренесоха в родината си... Те може би знаеха, че красотата няма цена в пари...“.

Мария нареди да се издирят всички редки произведения на изкуството, да се изкупят и поставят отново на местата им.

Препълненият със задължения ден завърши с доклада на протоспатария Ставракий. Зелените очи на ромееца, почти закрити от правите дебели вежди, виждаха всичко, знаеха всичко. Той носеше най-точните сведения за нуждите и желанията на народа, защото ги виждаше със собствените си очи и чуваше със собствените си уши.

Късно към полунощ Мария се събуди. И както често се случваше напоследък, за миг тя помисли, че е в Търнов и е сънувала някакъв чуден сън. После се сепна, огледа се и си спомни, че Търнов е далечен като сън, а тя наистина се намира в този златен затвор, претоварена с грижи и работа, без да има друга радост освен тая, да управлява и владее, да помага на слабите и онеправданите. При всяко събуждане тя за миг не искаше да си припомни коя е най-голямата ѝ грижа от изминалия ден и от която още чувстваше сърцето си тревожно и потиснато. Но внезапно тя се сещаше какво досадно, противно и мъчително дело я чакаше да извърши през този ден и всички грижи я връхлетяваха отведнъж като ято злокобни птици.

И сега, седнала безсънна връз ложето си, Мария си нареждаше работата за идващите часове, като гледаше да завърши първо с най-неприятните, когато на вратата леко се чукна и Одет влезе с неспокойни очи, поклони се ниско и бързо пошъпна:

— Мадам, простете ми, че дръзнах да ви събудя. Но...

— Аз бях вече будна, Одет. Кажете.

— От два часа съпругата на великия domestik^[5] чака в малката приемна и моли да я пусна при вас. Имала някаква важна, неотложна молба. Но това е вече прекалено, мадам... Дори и нощем не ви дават покой...

— Нека веднага влезе, щом работата е важна. Ще я приема тук. Подайте ми мрежата за косите и една наметка...

Одет подреди дългите руси коси в сърмена мрежа и загърна императрицата с наметка от бели кожи. След това отиде да въведе късната посетителка.

Кира Пелагия влезе с висок плач, падна на колене пред Мария и простря умолително ръце:

— Искам правда!

Мария се изправи от креслото си, вдигна разтревожената жена и я накара да седне близо до нея.

— Говорете.

С ридания и вопли кира Пелагия разказа как внезапно дошли стражи и отвели мъжа ѝ в тъмница.

— Поради каква причина? — сви вежди императрицата.

— Не знам. Никой не знае! Но той няма никаква вина. Никому зло не е сторил досега!

Мария леко се усмихна. Често пъти най-голямото непростимо зло е да не си извършил никакво зло. Сред общата поквара великият доместик изпъкваше със строгата си неподкупност и непоклатима вяност. А това мъчно се прощаваше.

— Не се тревожи, приятелко, всичко ще се проучи най-точно и истината ще излезе наяве.

— Но той не ще издържи изпитанията! Той е болен човек! — извика отчаяно ромейката и отново се хвърли ничком пред нозете на Мария. — Милост!

Регентката въздъхна. Откак Анри бе почнал да допуша гърци да се назначават на високи длъжности в гражданската управа и войската, латинското дворянство се бе страшно озлобило и диреше всякакъв случай да злепостави местните люде.

И тя изпрати просителката с уверението, че ще се погрижи да помогне в издирване на истината. И още рано сутринта повика старейшината на съвета на бароните, Жан дьо Френ, на бърз доклад.

Новините не бяха утешителни.

— Великият доместик кир Мануел е обвинен в държавна измяна, мадам.

— Как е възможно? — се сепна Мария и каза с негодувание: — Кир Мануил Тарканиат е бил винаги лоялен поданик.

— Но крои заговори против властта и особата на императора.

— Доказателства?

— Има. Признанията на съучастниците му.

— Какво точно целят те?

— Да свалят от престола император Анри и да сложат нов владетел...

Мария погали главата на кучето, което лежеше в нозете ѝ.

— И кой ще бъде той?

— Някой от техните. Или никеецът, или оня от Трапезунд...

Тя стана и бавно се отправи към прозореца. Хубавото ѝ чело бе сбърчено в упорита мисъл. Изведнъж се извърна и впи остър взор в очите на фръзеца.

— Кир Мануил признал ли е?

След късо колебание латинският рицар отговори:

— Не.

— Измъчвали ли са го?

Той наведе смутено глава и тихо каза:

— Да.

Лицето на императрицата беше непроницаемо.

— Довиждане, барон Дьо Френ.

Погледът, който латинецът ѝ отправи, увери Мария, че партията в двора против българката се е увеличила с още един привърженик.

След една седмица Константинопол осъмна поразен от нечувани вести. Бил разкрит някакъв заговор против императора. Трима от най-верните му приятели влизали в числото на съзаклятниците, които били във връзка с ломбардите в Тесалоника, а начело бил сам старейшината на съвета на бароните. Жан дьо Френ признал не само участието си, но се разкрили и страхотни злоупотребления, подкупи и нечестни сделки. Барон Дьо Френ давал правото за събиране на налозите на непочтени люде, които му отделяли част от прихода, но после си събирали загубеното с надвишаване налозите и обирание на бедните люде. Парите си той изпращал във Фландрия, където мислел да избяга, ако превратът не сполучи. Жан дьо Френ признал също, че бил канил великия domestik Мануил да участва в заговора заедно с няколко други висши гръцки сановници. Но той отказал.

Съдът издаде на всички заговорници смъртни присъди.

Регентката ги подписа.

[1] Байула — регентка, наместница. ↑

- [2] Ротонда — кръгло преддверие. ↑
- [3] Кубикулум — приемна или спалня стая. ↑
- [4] Хрисовул — царска грамота със златен печат (златопечатно слово). ↑
- [5] Велик доместик — министър на войната. ↑

ГЛАВА XXII

Белият Вардар запя бранна песен.

Ден и нощ се нижеха войските от всички околни краища: от Скопие и Велес, Просек и Шип, Ниш — там бе сборището на трите съюзни войски: българи, латини и епирци. Главните им войводи щяха да се съберат, за да обсъдят последните подробности по бранния план. Епирци щяха да нападнат от запад при Шкодра. Стрез с хората си — откъм юг. Българи и латини — откъм изток.

Готов за път с шлем на глава и с дълга люспеста ризница връз снажното тяло, запасал сребърен силях, приплескал фрушка сабя до бедро, севастократор Стрез излезе с коня си по спуснатия подвижен мост на Просешката крепост, последван от всички свои верни юнаци.

Войскарите издигнаха сулици. Диви викове разтърсиха канарите. В това време по тясната пътека, която се виеше нагоре, се зададе конник с тугинска носия. Той спря точно пред севастократора, скочи на земята и извади от джоба на туниката си свит пергамент.

— Послание от великия жупан Стефан!

Стрез се спогледа с хората си. Много късно идеше волята на сръбския владетел... Той бързо разкъса печатите и в нетърпението си, че го спират по пътя, скъса заедно с тях и част от пергамента.

Стефан искаше мир.

Севастократорът смачка писмото и го хвърли на земята.

— Молбата на твоя господар ми прилича на вятър, който духа край скалата, момко мой... Отметната стрела не се връща никога назад... Ние потегляме.

— Какъв отговор да дам на великия жупан? — попита пратеникът побледнял, като започна да се озърта наоколо.

Навъсеното лице и злите очи на севастократора не вещаеха нищо добро. Жестоката бран бе почнала вече.

— Ето моя отговор! — извика Стрез и даде знак на хората си.

В миг пратеникът полетя надолу от дървената скеля, която севастократорът бе построил върху стръмната височина за казън на своите врагове.

— Гледай да не си наквасиш кожуха! — се изкиска остро Стрез и дръпна юздите на припрения си жребец.

Животното изопна шия нагоре, подскочи на задните си крака. След лудо препускащия севастократор полетя цялата му конница, която бе събрана в двора на калето. Грозни бранни викове изпълниха целия въздух. Белите кожуси на войскарите се сляха с равната яснота на снега.

Изчезнаха.

По посока към север.

Там ги чакаха вече събраните латино-български войски. Но още през първата вечер, след като българи и латини изопнаха шатрите си, в лагера им се случи нещо много чудно. Тъкмо войските бяха затихнали в първа дрямка, когато внезапно сред стана се надигна страшен вик. Избухна тревога:

— Какво има? Какво се е случило? Какво става? — викаха всички тревожно, блъскаха се един в друг, диреха със сънени ръце оръжията си, препъваха се във въжетата на шатрите.

— Сърбите! Сърбите нападат! — се носеше изплашен глъч.

В мрака настана небивал смут. Всеки се спусна напред, дирейки врага, сулици се кръстосаха, мечове звъннаха в грозната тъмнина, шатри се събориха на земята, стенания и проклетия изпълниха нощта. Битката трая близо три часа, без да се изясни откъде е дошъл неприятелят, без да се разбере на чия страна клони победата.

Когато на другия ден зората вдигна румено чело над бранното поле, съюзените войски на българи и латини останаха поразени. Всички убити бяха само латини и българи. Нито един сърбин. Какво значеше това?

Те бяха вдигнали оръжие един срещу други. Кой ги бе подвел? Как бяха стигнали до този позор — да се избиват взаимно? Никога не можа да се установи истината. Все пак ясно беше, че враговете не губят време. Среднощната тревога бе нагласена от сърбите чрез подкупени лица.

Защото през същия час се случи нещо още по-страшно и неочаквано. На път за Ниш Стрез настани войските си на стан в полето край стените на Скопие. Тъкмо бе седнал в шатрата си за кратка закуска, когато му известиха, че в стана е пристигнал архимандрит Сава, благочестивият брат на великия жупан Стефан.

Стрез махна с ръка да доведат госта. Причака го пред входа на шатрата, целуна му ръка, покани го на трапезата си. Напразно архимандритът употреби всичкото си красноречие, всичките си доводи, всичките си молби. Стрез остана непреклонен.

— Късно е вече, свети отче. Походът не може да се спре, Стефан трябваше да му мисли, когато ни изненада в гърба и отне земите ни, когато не можехме да се защитаваме. Сега защо бяга от откритата бран?

— Ала ти помагаш сега на Борила, на узурпатора... — каза меко Сава, — а забравяш колко братски те прие Стефан, когато Борил искаше на всяка цена да му предадем главата ти. Защо ни отвърщааш с черна неблагодарност? Не се ли боиш от божията правда?

— Това са наши вътрешни разправии, свети отче. Днес се караме, утре се сдобряваме. Не се месете в нашите работи, тъй както и ние не се месихме, когато Вълкан изгони с помощта на венгрите Стефан и несправедливо зае мястото му на престола. А какво стана после, когато Стефан си възвърна държавата и престола, щом венгрите загубиха първата си мощ в земята ви? Нали ти сам помогна на Вълкан и Стефан да се сдобрят като братя? Е добре, и ние с Борил сме като братя, от сестри деца.

— Това ли е последната ти дума, Стрезомире?

— Друго няма какво да кажа на великия жупан. Ще се срещнем с него на бранното поле... Там може да си поприказваме, ала другояче. Сулиците ще си кажат думата...

Архимандритът вдигна очи към небето, скръсти смирено ръце в молитва. Устните му зашъпнаха:

— Свети Симеоне, свети татко мой... Опомни безумника, дай му добра вода и просветление...

Севастократорът продължи шумно и лакомо да гълта суровото месо, смесено с подправки, козето сирене, опечените на жаравата вардарски мрени.

Навън лумнаха първите вечерни огньове край стана. С гърлести смехове войскарите вечеряха край шатрите, стягаха се за бран, лъскаха и точеха оръжия, събираха сено и храна, мажеха лъковете си с мечешка мас.

Архимандритът си взе сбогом. Побърза да замине. Сякаш знаеше какво ще се случи през нощта и не желаше да бъде замесен в грозното дело.

Към третия час след полунощ лека сянка се плъзна в шатрата на севастократора.

И на разсъмване, когато бюстителите протръбиха първи знак за разбуждане, страшна вест накара всички бранници да се струпат на купове пред шатрата на Стреза.

Севастократорът лежеше на ложето си, потънал в кръв. В гърдите му стърчеше дръжката на забита кама.

И както преди седем години мълвата разнесе чудната вест: „Свети Димитър уби цар Калояна!“ — сега избухна вик за ново чудо: „Свети Симеон убил севастократор Стрез!“.

И стана най-невероятното и позорно дело.

Вместо Борил да си възвърне заграбените от сърбите земи, ломбардите заеха Просек, а епирците Скопие.

Нови земи се отделиха от българската държава.

Ала не трая дълго радостта на Михаил Епирски от тоя негов неочакван успех.

Много скоро след тържественото му влизане в Скопие, когато на връщане от Девол се бе отбил в новопревзетата Арбанашка земя, една нощ, когато лежал, потънал в дълбок сън край рамото на жена си, неверен слуга забил камата си в гърба му.

И пак се разнесе навсякъде стоуста мълва: „Свети великомъченик Георги пробил с копие коварния ромеец!“.

ГЛАВА XXIII

Влажните и студени ветрове, които духаха зиме откъм Мраморно море, бяха утихнали. Пролетта дойде по-рано и поръси с нежен цвят кипналите в буйна зеленина крайбрежни градини. Небето се избистри в свежа синева. Босфора се изпълни с галери и триреми. По площадите, край портиките продавачи нагласиха сергии, отрупани със стоки.

Байулата се премести от зимната спалня в лятната, цялата изработена от порфир, бял карарски и зелен тесалийски мрамор. Двойни врати от пъстроцветно стъкло извеждаха към широката тераса, която продължаваше в дълга галерия с отворени аркади. Под тях се снишаваше чак до морето кипарисова градина.

Беше необикновено топла пролетна вечер, пълна с нега и копнеж. Мария разтвори стъклената врата, излезе на терасата. Вдъхна дълбоко морски въздух. Далече насреща блещукаха светлинки от Златния град, широко разпилян по малоазийския бряг.

Долу откъм тъмните кипариси се издигна тиха песен. Сребърни звуци от цитра звъннаха в синята тишина. Млад глас запя химна на императрицата на Константинопол. За мощната байула с нежна ръка и кораво сърце. За господарката на соколите, конете и загарите, бляна на всички трубадури...

Мария сви вежди. Отдръпна се от перилото, на което се бе облегнала, остана в сянката на една колона. Самота и скръб, неутолима жажда по родната земя, по родния Хем, копнеж по Радула я прекосиха като огнена треска.

Топлият глас на провансалския трубадур раздипляше сънни приказки, неизречими копнежи, затихваше в потулена скръб...

Кулите на Влахерна бяха препълнени със златотъкани платове, пурпур, хермин и жълтици. Доходите на ширната империя се вливаха всеки ден в хазните като златен поток. Всичко, до което тя се докоснеше, беше само коприна, яспис и порфир, скъпоценен камък, сребро, аксамит и слонова кост...

А как пуст и дотеглив бе разкошът наоколо, когато човек се разхожда сам и печален из безбройните огромни зали — празни, блеснали в студеното сияние на скъпата си мозайка — когато младата кръв копнее по неизживените сънища!

Песента затихна. Долу, където свършваха градините на двореца, морето се разбиваше на брега с безброй ситни белопенни вълни. Звездното небе тръпнеше далечно, в спокоен равнодушен блясък. През протока лъхаше вятър от южната земя, наситен с топлина и чудни непознати ухания.

Откъм спалнята се мярна тънка тъмна сянка. Одет викаше с тревожно радостен глас:

— Гончии! Гончии пристигнаха преди малко! Мадам... Мадам...

Тя диреше навсякъде господарката си. Мария се спусна. Сърцето ѝ заби в безумна надежда. Бяха пристигнали вести. Откъде? Какви? Най-сетне нямаше ли нещо да среже равното безразличие на дните ѝ?

Когато понечи да отдръпне пурпурната завеса, за да изтича по-скоро към триклиниума, където главният domestik приемаше гончиите, тя внезапно застана като вкаменена на мястото си. Одет също трепна изненадана и сведе чело в дълбок поклон.

— Сир Анри!

Тъй радостно прозвуча дълбокият, нежен глас на Мария, че дори самата тя се удиви от него. Но веднага неволното ликуване, трепнало във вика ѝ, се промени в дълбоко безпокойство. Тъй застарял, тъй съсипан изглеждаше императорът, сякаш бяха минали десетки години, откакто не бе го виждала. Колкото и да бе сърдечна и топла усмивката на очите му — щастливи, че най-сетне я виждат — Мария не можеше да се измами. Нещо се бе случило. Защо той се връщаше от похода тъй бързо и тъй внезапно? Тя кимна на Одет да излезе, отправи се към Анри, който стоеше все тъй мълчалив и неподвижен до прага, пребледнял, неузнаваем. Подаде му ръце. Бързо и леко го целуна по челото.

— Какво значи това, сир? Вие ме плашите... Какво се е случило... за бога, говорете...

Анри откачи тежкия меч от колана си, свали шлема, морно се отпусна в дълбокото ниско кресло на Алексей Трети. Поглади с две ръце челото си, от средата към слепите очи, въздъхна, вдигна очи към жена си, късо и дрезгаво се изсмя.

— Походът свърши, преди да е почнал, Мария... — И той пак сведе чело надолу, загледан в нещо невидимо. Лицето му изразяваше само дълбоко страдание и безмерна обида.

Тя изтръпна, приближи до него, сложи десница върху облегалото на креслото.

— Не разбирам...

Той буйно вдигна глава, скочи, дръпна кожения вратник, който го задушаваше. Гласът му потъмня от гняв и болка:

— Какъв позор! Да бъде проклет мигът, когато стъпих на тази земя. О!

Той стисна юмруци. Удари по главата си. Извърна се към стената.

Мария побледня. Протегна несмело ръце в сестрински порив, леко погали косите му, внезапно побелели край челото. Горещо съжаление я изпълни.

— Анри... — пошушна едва чуто.

Веднага той се обърна, привлече я към себе си, скри лице в рамото ѝ — като безпомощно малко дете. Трепетно майчинско чувство изблигна в сърцето ѝ. Тя продължи да милва хубавите му кестеняви коси, челото му, с нежна целебна ръка.

— Анри... Анри... Кажете, разправете ми всичко...

И тя изслуша поразена разказа за невероятното коварство на Михаил Епирски, за лукавото лицемерие на великия жупан, който предпочиташе да избие с хитрост враговете си, пред опасностите на откритата бран, за измяната на ломбардите...

— А нашите войски? Бориловите?... — попита плахо Мария.

Императорът махна с ръка.

— Всички се разпиляха. Още при Ниш няколко от войводите му се разбунтуваха. Трябваше да му дам наши дружини копиеносци, за да го пазят в Търновград. С какви люде съм тръгнал да правя съюз, да водя бран... Като че не познавахме ромеите още когато преди толкова години ослепиха дожа Енрико Дандоло... А после? Алексей Трети ослепи Исак Ангел, Мурцуфъл удуши сина на Исака, който пък не си съдържа обещанието към нас, сетне същият Алексей ослепи и Мурцуфъл... Добре че поне Алексей и жена му Ефросина сега си изкупват греховете в тъмниците на далечния Монферато...

Разбунтувани войводи... Латински войски в Търнов... — тия чудни слова се блъскаха в бурна превара в ума на Мария.

Борил бе окончателно изгубен...

Този позор, този несполучлив поход бяха напълно провалили и последната му надежда да се закрепи. Днес го поддържаха на престола единствено латинските войски. А това бе вече началото на края.

Тя се разтича, плесна с ръце, заръча веднага да се сложи обилна трапеза, заповяда да се приготвят любимите ястия на императора, който като всеки фръзец обичаше много свинското месо, супите и сиренето. И без това оставаха още няколко дни до великите пости.

Чак на трапезата, когато се събра цялото семейство, императорът леко се разведри. Той погледна усмихнат към сестриницата си и каза:

— За Йоланта се явиха двама знатни жениха... Двама крале. Да видим кого ще си избере...

Хубавата мома почервения и сведе очи надолу.

— Асен-Борил и Андрея Венгерски...

Императрицата престана да яде. Гласът ѝ леко трепереше, когато тя каза решително и твърдо:

— За Борил и дума не може да става. Аз го познавам твърде добре, за да допусна някога Йоланта да попадне в подобни ръце.

Момата погледна с благодарност към вуйна си.

— Тогава остава Андрея II... — каза замислено Йосташ. — Ала няма още половин година, откак съзаклятници боляри убиха кралица Гертруда... И Венгрия е неспокойна, опасна страна.

Анри се навъси. Така беше. Обаче новият съюз, който той замисляше с Андрея против сърбите, не му позволяваше да откаже.

Защото Анри бе непоколебимо решил да отмъсти за нанесения срам.

— А тук работите как са, Мария?

— Напълно в ред, сир...

ГЛАВА XXIV

Пред всички входи на Хиподрума се тълпеше весела, любопитна навалица. Може би най-пъстрородната тълпа, която някъде се е виждала по света. Един до други се блъскаха представителите на всички народи от Изтока и Запада: белолики венецианци, обвити в копринени и пъстри наметки; знатни копти, мургави, накичени със злато, облечени в широки светли дрехи; алемани, едри и стройни, русокоси, с ясни зеници; чернооки фрушки барони с ризници от ситни халчици; руменолики, бузести фламандци; къдрокоси арменци с извити носове; търговци от Пиза и Генуа, от Лил и Марсилия; рицари тамплиери и йоханити; мургави островитяни: гърци от Елада и Никея, българи, сърби, руси с бели кожени гугли... По стъпалата на Хиподрума отдавна вече бяха насядали десетки хиляди жители на световната метрополия; дребни търговци, чиновници, моряци, занаятчийци. Часове наред те чакаха търпеливо започването на турнира, дошли от ранна утрин, за да заемат по-удобни места. Там те закусваха и обядваха, търгуваха, разказваха истории и приключения, подрямваха...

Откак последният василевс, предателят Мурцуфъл бе избягал от Константинопол, церемониите в Хиподрума бяха добили повече западен, отколкото византийски отсенък. Императрицата не се явяваше вече в галериите на църквата „Свети Стефан“, заобиколена от евнуси и придворни. Сега тя също наравно с императора заемаше място в царската катизма, разположена на високи колони, няколко ката над земята, свързана чрез вътрешни дворове, затворени градини и галерии със самия свещен дворец.

Полека-лека огромната навалица изпълни всички места, затихна, улегна в тръпно очакване. В карцерите рицарите чакаха условния знак, да се вдигнат пред тях решетките, та буйните им персийски или арабски коне да пристъпят с дръзко нетърпение на арената. Изведнъж всички люде наскочаха, размахаха ръце, почнаха да викат с ярка смесица от наречия.

В императорската трибуна се бе появила Мария, заобиколена от шумна бляскава свита, облечена в светла коприна с диадема и лека наметка.

Анри бе заминал недавно да обиколи тракийските гарнизони и да приеме новоукрепените кастели. Преди да потегли за новия поход против сърбите, той искаше да остави държавата си засилена и в ред.

Но този път той нямаше да предприеме бран само за да изпълни съюзния договор с цар Борила. Той сам бе дълбоко обиден и огорчен от безславния край на похода, който бе изложил рицарската му чест. В мига, когато войскарите на Стреза, разнебитени от внезапната смърт на своя вожд, чакаха подкрепа от съюзниците си епирци, деспот Михаил бе тръгнал против тях, заемайки земите на убития севастократор. А вечните недоволници — ломбардите на Биандрате — вместо да се притекат на помощ на своя притеснен сюзерен, веднага бяха използвали мъчнотиите му, за да заемат други Стрезови земи.

Наистина, Михаил Епирски твърде скоро бе получил възмездие за безбройните си вероломства, ала целта на похода не само че не бе постигната, а напротив, положението се бе още повече влошило. Недоволството против Борила растеше от ден на ден в България. Всеки миг можеше да се очаква избухването на бунт и завръщането на Асеновия син.

Това бе най-лошото, което можеше да се случи. Това значеше подновяването на старите борби с българите: най-опасните и силни противници. Борил трябваше на всяка цена да се закрепил на престола. И Анри се надяваше с помощта на крал Андрея да сломи лесно новия нечакан враг, който се бе появил в лицето на Сърбия. След провалянето на похода великият жупан бе надминал всяка мярка на своеволията и надменността. Той открито се бе свързал в съюз с новия епирски деспот Теодор Комнин, бе дал сестра си на Теодоровия брат Мануил, диреше подкрепата и приятелството на венецианците в Рагуза. И сам се ожени вече трети път за Анна, дъщерята на покойния Риниери Дандоло.

Но тия нови съюзи на сърбите бяха ясно насочени против константинополската власт. Затова Анри бе заминал да прегледа последните укрепителни работи, за да може да остави кастелите под охраната на малко войска и да вземе със себе си възможно повече сили.

Мария поздрави с леко и гиздаво махане на ръка приветстващите я тълпи, седна на престола. В ложите отстрани взеха място сановниците и свитата. Дълго тълпата не можа да се успокои. Внезапно забравили игрите, които можеха всеки миг да почнат, всички впериха очи в българката, дъщерята на Калояна Ромеоктона, изтръпнали от любопитство и възхищение.

Херолди затръбиха високо и тържествено. Екнаха музики: барабани, флейти, кларнети, зашумяха ярките руби на дамите, облечени в коприни, които китайски търговци носеха от Антиохия. По тръбите на херолдите заплусяха пряпорци на най-знатни имена.

Пазачите вдигнаха една от решетките. Пъргави жребци излетяха навън. Особено възхищение възбуди един от рицарите, който майсторски караше коня си да се изправя на задните крака и да се върти в кръг.

След тия начални леки игри следваше веселата „квинтана“. Пред императорската лежа бяха поставени изкуствени железни рицари с копие и щит в ръце. Състезателите трябваше в бързо бягство да ги ударят по средата на гърдите. Ако ударът не сполучеше и попаднеше встрани, куклите се заклащаха, обръщаха се около себе си и удряха неумелия рицар с копието или щита си. Наскоро целият Хиподром екна от дълги звънливи смехове, високи писъци и женски кикоти. Несръчните рицари се хвърляха още по-яростно върху куклите и често получаваха зашеметяващи плесници от щитовете или порядъчни удари от копията на чучулигата. След тях на арената излязоха дванадесетина леко въоръжени рицари, които, разделени на две групи, се преборваха, като се мъчеха в щитовете си да счупват леките копия на противниците.

Следваше втората част от турнира. На арената, посипана с жълт пясък и кедрови стърготини, излязоха великолепни конници, тежковъоръжени, със смъкнати наличници и облечени в богати чулове коне. Всеки носеше на лявото си рамо кордела с цвета на дамата, за която искаше да спечели победата. Притиснали с лява ръка щита до гърдите си, а с дясната — копието под мишница, те чакаха условния знак, за да се впуснат един срещу други в отделен двубой. Всеки имаше свой определен противник. Когато смъкнеше от седлото врага си, победителят почваше двубой с победителя от друга двойка, докато накрая победителят на всички получаваше определена награда.

Херолдите съобщаваха един по един имената на бранниците; все знатни бляскави имена. Ала между тях имаше и неизвестни, малко познати. Някои искаха да запазят пък тайната си и не известяваха името си. Обикновено най-смели и ловки биваха най-неизвестните, които чрез турнира искаха да спечелят слава, и име.

Един херолд вдигна меч високо във въздуха. Тълпата настръхна, затаи дъх, с остър блясък мечът се спусна към земята.

Като мълния се разминаха двойките в бесен устрем. Няколко рицари паднаха от седлата си, поразени от внезапен страшен удар. Няколко копия се пръснаха на хиляди парчета. На двама-трима шлемовете се смъкнаха от главите. Все по-тесен и по-тесен ставаше кръгът на състезателите.

Накрая останаха само неколцина. Един бял кон с ясносиньо покривало, чийто рицар носеше също такава синя туника и синя кордела на рамо. Това бе цветът на Йоланта дьо Куртене. Имаше три черни коня с рицари, които носеха цветовете на три от най-красивите демоазели на императрицата. Пъстрите чулове бяха нашарени с гербовите знаци на благородните девойки. Един червеникав жребец носеше чул, дълъг до земята, поръбен с кожи на края. Кавалерът му имаше кордела с цвета на Одет дьо Монбелиар. Ала най-голямо любопитство събуждаше рицарят с ясносребристия кон, чийто чул бе обсипан със знаците на императрицата: златни кръстчета на ален фон, а на рамото му се вееше също подобна алена кордела.

Всички следяха с напрегнато внимание коя дама ще бъде победителка на тържеството, чия кордела ще бъде знаме на турнира.

Два от черните коне бързо се отстраниха. Една синя кордела се преплете в нозете на белия. С бързо движение Йоланта дьо Куртене свали синята лента от косите си и я хвърли на един паж, който я занесе на кавалера ѝ. След черните се оттегли червеникавият. Останаха белият, сивият и последният от черните. Крайният двубой остана да се води между черния и сивия. Чия кордела щеше да победи? На Мария или на Алис дьо Брашйо? Ясно беше, че за да дръзне да сложи връз рамото си корделата със знака на императрицата, рицарят трябва да е бил много уверен в способностите си. Дамите следяха със затаен дъх смелия двубой. Мария неволно се увлече, очите ѝ пламнаха, тя едва запазваше привидно равнодушие и сдържаност. Кой се бореше тъй безумно дръзко заради нея?

Рицарят с черния кон се спусна с наведено копие и се помъчи с назъбения му край да скъса кожените каишки, които крепяха шлема на неизвестния бранник. Ала успя да зърне само блясъка на очите, които горяха зад кръста, който пресичаше наличника по средата.

След малко копието на черния се разби на хиляди парченца в щита на непознатия.

С мълниеносно движение сивият се изправи на стремената, вдигна тежко копие и свали черния от седлото.

Целият Хиподрум избухна в безумен рев. Всички наскочаха на крака, обърнати към царската ложа. Втората част от турнира беше спечелена от Мария.

Тя се кланяше, леко усмихната на всички страни, от време на време вдигаше ръка с приятелски знак, размахваше пурпурноцветна кърпичка. И тълпите подемаха още по-силно неудържимите си приветствия, сякаш грохот от разбунено море.

Третата част на игрите — най-главната от турнира — започна с истинска битка между две воюващи групи. Ала наскоро залича, че победата клони на страната на групата, между която бе и сивият кон на непознатия рицар. Смесиха се в бранни викове, блясък от копия и щитове, веещи се пера и копринени чулове, всички рицари.

Със страшна сила и дързост сивият поваляше наоколо си всички врагове. Накрая той остава сам срещу четирима от другите. Сякаш вихър се изви на арената. С чудна ловкост непознатият се провря между копията на противниците си, след това с майсторски скок бързо се извърна и нападна. На третия свали шлема и счупи копието, на четвъртия отне корделата от рамото.

Победител на турнира бе непознатият рицар със сивия кон.

Като бурно море се развълнуваха тълпите. Херолдите протръбиха края на игрите. Непознатият бе поканен да свали наличника си. Ала той отказа. Той не искал слава за себе си, а слава за своята господарка. Императрицата го покани в ложата, той коленичи пред нея. С лявата си ръка Мария взе копието му, а с дясната го увенча като победител. След това му даде наградата: кутийка от позлатено сребро, в която имаше два чифта зарове от слонова кост, накичени с дребни рубини.

Нямаше по-любима игра за рицарите от игра на зарове.

Тя помоли още веднъж непознатия кавалер да открие лицето си и истинското си име.

Той повторно отказа. Слезе на арената. Качи се на коня си и препусна към изхода. Наскоро изчезна от очите на неколцината рицари, които го бяха сподирили.

Корделата на Мария остана да краси входа на Хиподрума.

Кръчмата „Кипърско вино“ събираше многолюдна и разнообразна тълпа. Гостите ходеха там не само заради хубавите вина, които кир Мануил доставяше от всички краища, прочути с лозята си, не само за чудесната пържена риба, а също, защото в тая кръчма се правеха търговски сделки, научаваха се последните новини от чуждоземни матроси, пошъпнати на ухо се узнаваха всички тайни на високородните семейства. Там не ходеха рицари и патрици, защото смятаха за унизително да се смесват с простия народ, но народът пак знаеше всички техни най-скрити прегрешения и вещаеше съдбата на тия, които се смятаха на върха на своята мощ и слава. На скелята бяха привързани леки лодки, дълги едномачтови корабчета. Големите галери на различните народности бяха закотвени далече. Затова в кръчмата се срещаха и дребни търговци, прекупвачи. От пъстрата носия не можеше да се познае кой от каква народност е. Някой можеше да носи латинска шапка и персийска наметка. Други бяха в скитска носия, ушита от венециански плат.

Край една дъбова маса с дълги пейки от двете страни бяха насядали люде, които едновременно говореха на своето родно наречие, но всички по някакъв начин се разбираха, като смесваха латински и гръцки слова в речта си.

Кир Мануил наблюдаваше своите по-млади помощници как тичат и разнасят печено овнешко или хиоско и сицилийско вино в тесни високи стомни.

Някъде се издигна остър спор между пизанци и генуезци, другаде фламандците и ломбардите понечиха да извадят ножове. Двама гърци се сбиха с един венецианец. Но всичко бързо утихваше и отново се зачуваха високи гърлени смехове, провиквания, песни.

Услужлив виночерпец се застояваше край масите, слушаше усмихнат някоя по-дръзка шега, разделяше тия, които от думи искаха

да минат към дела. Понякога той внимателно се заслушваше, запомняше някое по-особено изказване, някоя необикновена клюка, някое правдиво мнение. Зелените му очи, почти закрити от гъстите черни вежди, често блясваха от почуда или скрита усмивка.

Някъде се издигнаха пияни гласове. Той се затича нататък, помоли за примирение и тишина.

— Лесно ти е на тебе, кир Григорий — удари юмрук по масата един фламандски сержант с дълга посивяла коса и мършаво лице, насечено от много белези. — Живееш си тука в родния дом, имаш си жена и деца, ядеш печено месо и пиеш кипърско вино. А аз от десет години не съм виждал родината си, семейството си... С тоя сакат крак вече никъде не ме щат. Ще трябва да отида да работя земите на някой барон, удостоен с богат феод, или да мета складовете на някой генуезки търговец. Не мога да събера пари за път до Брабант.

— Да не ви е карал някой да идвате тук, побратиме? — се обади от съседната маса някакъв ромеец от островите. — Не сме ви канили! Ограбихте ни до просяшка тояга, сега изядохте всичко и почнахте да хленчите като баби... Разорихте ни, докато ви съберем двеста хиляди сребърни марки, за да може Исаковият Алекси да плати на дожа уговорената сума.

— Не е вярно! — скокна сержантът. — Можаха да съберат само сто хиляди. Лъвската част взеха венецианците, броиха им петдесет хиляди, на това отгоре им дадоха още трийсет и пет хиляди за някакви стари дългове. А останалото го поделиха нашите барони. Какво остана за бедните войскари? Белезите от раните и гладът...

— Но ядохте бой от българите, та ще помните, докато сте живи...

Като споменаха българите, изведнъж всички замлъкнаха. Побързаха да преминат нататък.

— И ромейските архонти не се отличават много от западните барони! — се изсмя високо един сириец и си наля нова чаша вино. — Начелникът на флотата търгува с държавните корабни платна, весла и въжета. Затова италианците ви бият като морска сила...

— Така е... — изръмжа един търговец на зехтин. — Навъдили несметен брой откупчици, събирачи на корабен данък, земемери, колкото жаби има в Египет...

Сириецът пак си наля нова чаша, наля и на латинския сержант, който злобно се изсмя:

— Каза Египет. Да. Търговията с него дава на венецианците големи изгоди. И за да не се лишат от тях, те подтикнаха нашите барони да изоставят нападението над Египет и да си търсят бедата в тия покрайнини. Само ние, простите сержанти, се намерихме глупаци да вярваме, че бароните са вдигнали тия войски и плащат скъпо и прескъпо на венецианските кораби, за да отидат да отнемат Ерусалим от ръцете на сарацините...

— А какво да кажем ние — се обади някакъв мосинополски търговец, — когато венецианците ни изтласкват от всички пазари. Ето и пизанците имат повече права от ромейските търговци. Златната номизма вече е сплав само от сребро и злато. Цената ѝ е една трета от истинската. Старата номизма няма 12, а само 4 милиарисии. Най-красивите ни квартали са заети от чужденците. Ромейската войска е съставена само от варвари, които се заселват на нашите земи при условие да станат бойци... — Той се наведе над ухото на другаря си и тихо пошъпна: — А ни управляват пак двама чужденци, един фламандец и една българка...

Ала всички чуха и се спогледаха изтръпнали. Озърнаха се боязливо. Дори и виночерпецът със зелените очи се извърна и побърза да довърши сметката на един тъкач на коприна.

— А ти за какво си станал на стари години войник? — попита сириецът един побелял мъж в доспехи на конните войски и му наля да пие.

Мрачният, сух, жилест тракиец се навъси още повече:

— На младини ми трябваха две магарета, за да пренеса житото, което купувах за една златна номизма, а сега нося на рамото си това, което купуваме с две номизми. Не мога вече да се изхранвам само с труда си...

Само един русокос младеж с весели светли очи не се бе обаждал досега. Ядеше и пиеше мълчаливо. Слушаше и кимаше с глава. Но не говореше. Когато плати и си отиде, всички го изгледаха, докато излезе навън. След това тъкачът на коприна тихо каза:

— Струва ми се, че този е някой избягал роб, но се укрива.

— Да не е главатар на разбойници? — попита плахо островитянинът. — На нас ни дотегна морски разбойници да ни грабят

и отвличат...

— Не. Този ми прилича на латински технитар, който се е заселил в пренията на барона си и там получава по-голяма плата от тая на местните люде. Много харчи. Видяхте ли как беше облечен? Може ли ромеец днес да носи такива дрехи? От данъци ще ни разсипят. За сгради и градини, за строеж на крепости и кораби, за минаване по мостове... Остава да плащаме данък и за въздуха, който дишаме... — изръмжа търговецът на зехтин.

— Тука не чух един човек да се похвали с нещо! — каза весело сириецът и наля на всички от новата кана хиоско вино, което кир Григорий услужливо се притече да донесе.

— Аз се разорих, като продадох житото си на по-ниска цена, отколкото струва добивът... — промълви като на себе си някакъв земевладелец от аркадиополския край. — А сега тук станах кърпач на обувки. Но и еснафът се мъчи да ми подлее вода, защото не съм от тукашните...

— Аз пък съм от тукашните, но сега съм без работа... — въздъхна един красив момък с лице на древно изваяние. — Наклеветиха ме, биха ме с камшик и ми отнеха правото да работя в сдружението. Бяхме се скарали с някакъв атирец за една девойка, затова той излъга пред епарха, че продавам сапун с по-малко мазнини...

— Ами ти защо не го наби, глупако? — се изсмя сириецът. — Нали знаеш, че друго правосъдие няма днес? Ако го е било страх от тебе, не ще е посмял да те клевети...

Всички дружно се изкикотиха.

— И аз дирих правосъдие пред моя барон, Рене д'Арл, защото ми отвлякоха годеницата, но после се разбра, че той самият бил пратил да я откраднат...

— Мина времето, когато рицарят можеше да каже, че душата му принадлежи на бога, животът на краля, сърцето на дамите, а честта остава за него... Днес душата им принадлежи на златото, животът и сърцето — на грабежа, а чест дали е останала?

— Така беше. Но сега, откакто управлява Анри и почнаха да дават високи служби на ромейските архонти, малко се поизмени. Има повече правда... — благоразумно се намеси търговецът на зехтин.

— Каква правда искаш от чиновници, които си закупуват службите на наддаване. Нали после трябва да си изкарат дадените пари? От чий гръб? Нали пак от нашия? Кой яде ечемичения хляб? Архонтите ли? Кой се превива под бериите? Бароните ли? За всичко се граби простият народ. Той храни, превозва безплатно пътуващите велможи, па били те ромеи или венецианци, или ломбарди... Той подковава безплатно конете им, той купува оръжията за стрелци и копиеносци, той гладува, за да издържи дуксове и катепани, прахтори и протокентарси, конетабли и... дявол знае още какви са се навъдили там тунеядци...

Всички се обърнаха към новодошлия, който едва седнал и поръчал виното си, се бе намесил в разговора. Никой дотогава не бе го виждал в таз кръчма. Наречието му беше чисто гръцко, но изговорът по-особен.

Гостите един по един почнаха да се разплащат и да се изнизват, като хвърляха плахи погледи наоколо. Бяха попрепили и доста развързали езиците си тази вечер...

Навън пазарът все още беше препълнен с купувачи и търговци, които продаваха стоките си на открито. Всеки крещеше и предлагаше хиоска мастика, руски кожи, анадолска вълна, платове от Тоскана и Фландрия, български восък, лен от Шампан, боруйска пшеница и източни благоухания...

Двама от редовните посетители на кръчмата се подкрепяха един друг, като се завръщаха към жалките си обиталища в далечните предградия.

— Генуезците вече се разпростряха по цялото крайбрежие, пизанците се мъчат да настигнат венецианците, секи се грижи как да натрупа пари и имоти, а ние, наивниците, тръгнахме да освобождаваме гроба господен... — мълвеше с натежал език фламандецът. — Дамите им пристигнаха от замъците си и сега, вместо да гледат турнири край Лоара, забавляват се в Хиподрума край Златния рог, а бедняците взеха кръста, за да скитат като просяци из кръчмите и да чакат някой да ги почерпи... Ама добре им се пада на нашите надменни вождове. Първия горделивец го плениха при Адрианопол и умря неволник при Йоанис... На другия местните бугри му отрязаха главата при Мосинопол... А третият — той избухна в неудържим кикот, — дожът венециански, умря от бягане... Яздиха като луди, а Йоанис — по

петите им чак до морето... За два дена непрекъсната езда минаха път за пет дена... и си побиха задника от препускане. От това загина надменният Дандоло... — и сержантът дълго и сърдечно се смя...

— Ами нали беше сляп, как е водил бой и яздил кон? — попита недоумяващ островитянинът, който не беше толкова пиан.

— Хе! Бой той никога не е водил, защото в битката при Адрианопол си стоеше само при запасните войски. Когато видя, че Бодуеновите люде загинаха, той не им отиде на помощ, а нареди да се запалят огньовете в стана, за да излъже българите, че уж има многобройна войска, и тайно се измъкна със своите и напусна полето на битката... Очите му бяха ясни и сини, но той недовиждаше, защото някога на млади години го ослепили в Константинопол проклетите ромейски архонти... Като влизал в приемната зала като посланик на Венеция, те отправили към очите му някакви огледала, от които се повредило зрението му. Затова ги мразеше така византийците...

Той се спря, облегна се още по-крепко върху рамото на другаря си и едва чуто промълви:

— Но сега дъщерята на Йоанис добре ги нарежда... — и гръмко се изсмя.

Сириецът не запита нищо повече. Продължиха пътя си, всеки погълнат от същата мисъл.

Регентката!

Какво се криеше зад тези загадъчни очи? И всеки тръпнеше пред неумолимата воля на всемогъщата байула на императора. И латини, и ромеи, и барони, и прости технитари. Защото нейната дума не ставаше на две. А всеки си имаше по някой по-голям или съвсем мъничък грях, който не беше приятно да се яви на бял свят. Защото никога дотогава по-строга и по-справедлива ръка не бе прилагала законите в Източната империя.

Плясъкът на водите се смесваше с веселия звън на китарите и високия смях на гостите. Рицарят Рене д'Арл приемаше в този непоносимо горещ ден в градината, под гъстите лозници, през чиито листа слънцето едва си пробиваше път и трепкаше по храстите с дребни рози, които изпускаха остри ухания, по разлюлените води в широките чебури, където рицарите се разхлаждаха от жегата, лъхаща

от южния бряг на Пропонтида. Млади моми в леки туники без ръкави разнасяха подноси с млинчета, плодове и заледени напитки, отвърщаха шеговито на закачките и остротите, които домакинът и гостите му весело подхвърляха.

— Не се чудя, че малцина от вас се сещат да повикат благонравните си съпруги от Прованс или от Шампан — се заклани с престорена строгост старият трубадур Фалко, който умееше на всички езици и наречия да пее и разправя весели историйки.

— Щом такива изящни демоазели ви изтриват гърба и ви подават чаша с хиоско вино — се изсмя гръмко един венециански морски офицер с черна превръзка на дясното око. — Не ми се заканвайте, макар че сарацините ми взеха гледеца в боя при Акра, мисля, че все още добре виждам. Но не смятате ли, драги приятели, че в далечната родина вашите благородни дами ви отвърщат по същия начин? Колко години вече не сте се завръщали у дома си?

Един фламандец с прошарени коси, който бе отказал да се разхлади в мамещите води, извади от джоба си един ключ и го размахна:

— Ето най-верният страж на добродетелта!

Общ кикот отвърна на думите му:

— Не смятате ли, драги Тиери, че те могат да си поръчат втори подобен ключ, за да се освобождават от време на време от железния корсет, който ги стяга от кръста надолу? Разправяха, че някаква много благонравна дама от Бургундия вече три пъти дарила далечния си съпруг с по един прекрасен младенец. Истинско чудо...

Фламандецът изкриви уста в пресилена усмивка, за да отвърне с нужната хапливост, че за такива чудеса обикновено дяволът помага, дори и когато съпругът не е тъй далеч, а замине само за две седмици на поход към Никея, но понеже засегнатите лесно можеха от думи да минат на дела, за да се избегне някоя свада, младежите бързо подеха весела песен и се заозъртаха:

— Но къде е Мерлин? Без него може ли веселба?

— Тука! Как може без него! — прозвуча пискливо гласът на шута джудже, който изскочи от една беседка с лира в ръка. И веднага запя най-новото си изобретение, съчинено по случай папския концил:

*Анатема на бабите, които не се оглеждат...
Анатема на богатите, които не пируват...
Анатема на сиромасите, които не работят...
Анатема на монасите, които не пият вино...
Анатема на играчите, които не си залагат ризата...*

Двама играчи на шах, които бяха пренесли играта си дори във водата върху малка дървена масичка, вдигнаха учудено глави, понеже смеховете и закачките се отнасяха за тях.

*Анатема на момците, които не задирят момите...
Анатема на...*

И шутът Мерлин щеше да продължи дръзките си намеци, защото в тях често се криеха горчиви истини, които само той се осмеляваше да каже, когато изведнъж на стълбището, водещо от летния палат на рицаря към обширната градина, се появи един валет. Той ръкомахаше и викаше нещо неясно. Докато разберат тревожните му причини, зад него се появиха шест копиеносци в червени туники със сребърни шлемове.

— Императорски стражи...

Думите замръзнаха на устните на Рене д'Арл.

Твърде често стражите на регентката почнаха да се явяват в незнаен час, на незначайни места. Само мисълта, че някой невидимо бди и следи всяко нечестиво дело, караше мнозина да изоставят злите си замисли, да тръпнат за сторени някога неправди, да се вслушват безпокойно в гласа на пробудената си съвест.

Защото след като рицарят Рене д'Арл получи заповед за заточение в отвъдморските южни земи, след като епархът на сапунджийския еснаф бе известен, че е уволнен от службата си, а началникът на флотата бе съден и осъден, излезе указ, в който се отменяваше данъкът за преминаване по мостовете, цената на житото се

намаляваше, на чиновниците се забраняваше да откупват службите си, а на бедните сержанти кръстоносци, които искаха да се завърнат в родината, се даваше право на безплатен превоз в държавните триреми...

Но никой не знаеше, че в безсънните си нощи байулата на империята прелистваше страниците на древните и четеше внимателно мислите на мъдреците отпреди хиляди години:

„Управникът да не става насилник, свободата да не става безначалие!“

„Както опитният кормчия води кораба между скали и водовъртежи, така и управникът да помни златната среда!“

„Само със силна и справедлива ръка се създава нещо годно да живее в мир и правда, в истина и радост.“

„Височината се издига върху низината. Как би съществувал високият сановник, ако няма опората на народа?“

„Този, който познава своята слава, но умее да бъде скромен, само той заслужава правото да управлява...“

ГЛАВА XXV

Анри дълго остана замислен над посланията, които бе получил от Запад, поразен от страшните и невероятни вести, които бяха дошли.

Зет му, Пиер дьо Куртене, съобщаваше за нечуваната победа, която френският крал Филип Август бе нанесъл при Бувин над съюзените си противници: английския крал Йоан, алеманския император Отон, фландърския граф, лотарингския херцог и други мощни барони. След битката на Карл Мартел против маврите това бе втората голяма победа на французите, откакто бяха създали своя държава.

Император Отон бе избягал заедно с брабанския херцог, а булонският граф и Фердинанд Фландърски бяха паднали в плен заедно с брата на английския крал — граф Салисбъри. Отрупан с вериги, надменният фландърски владетел, следван само от вярното си куче, обграден от две дружини копиеносци, бе преминал в проста дървена двуколка позорния път до Париж, където бе мечтал да влезе победител заедно с Отон и Йоан Безземни. И сега фламандците трябваше да събират с подписка нужните пари, за да платят огромния откуп за пленника, който искаше Филип Август.

Анри реши да отдели десет хиляди ливри, за да освободи племенника си. Ала се тревожеше повече от второто условие на френския крал, което жителите на Валансиен, Ипър и Касел никога нямаше да се съгласят да изпълнят: да разрушат крепостите си. Как щеше Жана да се справи в тия трудни времена без подкрепата на чичовците си и Феранте?

След това мисълта му премина към собствените му грижи. Предстоеше женитбата на Йоланта с венгерския крал и подписването на съюза против сърби и епирци. Новият епирски деспот бе сто пъти по-жесток и вероломен от покойния си брат Михаил. Честолюбие то му нямаше граници. Дори си бе прикачил три знатни имена като представител на най-видните византийски династии: Теодор Комнин Дука Ангел.

И на юг бе неспокойно.

Ласкарис бе паднал в плен у тюркмените, които го бяха освободили само срещу висок откуп, а Давид Комнин бе убит в бран против селджуците. От друга страна, и Слав го безпокоеше. Носеха се слухове, че преговаря за нова женитба с една от дъщерите на Теодор Петралифа, брата на епирската деспотица. Носеха се също слухове, че Биандрате смятал да се върне отново в Тесалоника и да почне старата борба.

Императорът махна с ръка. Грижите нямаха край. Най-хубавите му години бяха изминали в тежки борби и неспирна бран. Две жестоки бръчки свиха в горчивина ъглите на устните му. Младостта му щеше да отшуми сред безкрайния низ на тревогите и лошите изненади.

Тежка въздишка се отломи от гърдите му. Да можеше да се махне оттука, да се откаже от този проклет престол, да си отиде във Фландрия сред слънчевите хълмисти равнини на Ено, да лови риба по бреговете на Шелда, да диша родния въздух, далеч, далеч от този зловещ дворец... Двамата с нея... И да забравят, че някога са били император и императрица...

Почувства жажда по нежност, утеха, отмора.

Мария...

Къде беше тя, какво се криеше зад това непроницаемо, гордо чело, зад тази студена затвореност... Той въздъхна. Ето Белослава вече бе дарила едно мило хубаво момиче на съпруга си, втората жена на Теодор Ласкарис бе родила дългоочаквания наследник на Никея. А неговата обширна, ала разядена от вътрешни ежби държава нямаше твърдо закрепнала династия. Утре да склопи очи — кой щеше да поеме тази несигурна власт? Брат му Филип бе починал без наследници. Йосташ нямаше право — като незаконороден. Сестрите му бяха женени. Неговата смърт не означаваше ли и край на Латинската империя?

Отново той махна с ръка. Защо мислеше за смъртта? Болест или старост го бяха притиснали? Безумен ли беше? Какво означаваше тази сломеност? Нима бе вече изчерпал сили за борба с живота и съдбата?

Той се усмихна. Не. Не беше Анри тоя, който щеше на края да загуби мъжество и дързост. Той се отправи през мраморните кубикулуми към покоите на императрицата. Тази вечер имаше прием на венгерските пратеници и тя трябваше вече да бъде готова за вечерята.

Мария хранеше новия сокол: великолепна рядка птица, бяла като сняг, с едри ясножълти очи. Като видя императора, тя се смути, че я заварва в парадна премяна да се занимава със своите любими животни. Ала Анри се изсмя весело:

— А къде е нашият нов леврие^[1]?

На връщане от обиколката си из Тракия Анри бе срещнал търговци от север, които му бяха продали едно нежно стройно куче с дълъг и мек като коприна косъм.

— Еско е на разходка из градините заедно с Леон, Кунда и Сарасин.

С кучета, соколи и коне се занимаваше Мария. Те бяха най-искрената ѝ радост. Никога ли това студено сърце не закопняваше по малко крехко детско телце, притиснато до гърдите ѝ? За власт и управа бе родена дъщерята на Йоанициус, а не за дом и тихо огнище. На баща си приличаше — тъй смела и мъдра едновременно.

Анри я изгледа с нескрит възторг. Никой като нея не можеше да приеме едно посолство, да укроти някои недоволства, да наложи волята си. Всички тръпнеха, когато Анри заминаваше на поход — защото тогава трябваше да си имат работа с железния и упорит нрав на байулата, а то не бе лесна работа. Кой би допуснал толкова несломимост, толкова гордост, толкова коравост зад това нежно лице, зад тия светли невинни очи?

Той приближи до нея.

— Много сте хубава тази вечер, Мария. Никога не съм ви виждал така. Откъде е този аксамит, тъй румен като устните ви?

Тя се помъчи да отклони разговора.

— Не съм виждала отдавна трувера Бернар д'Арен. Къде се губи този момък?

— Пътува за Фландрия, мадам.

— За Фландрия? — каза учудено Мария и го погледна недоумяваща.

— С послание до братаницата ми Жана. Изглежда, че тя желае отдавна да прибере в двора си прочутия певец. Отстъпих ѝ го.

Мария сбърчи вежди. Вдигна рамене.

— А барон Дьо Лимож, тоя храбър и достоен рицар? Също тъй неочаквано изчезна напоследък... Да не би и той да пътува за Фландрия?

— Не, мадам. Рицарят Дьо Лимож замина към юг. Сега вече трябва да е в земите на арменския крал.

— Какво ще дири там?

— Изцеление. Той страдаше от тежка и жестока болест. Изпратих го по-далеч, за да оздравее по-скоро.

— И от какво беше болен Дьо Лимож? Тъй крепък, тъй цветущ?

— От безнадеждна любов.

Мария тъжно се усмихна. Гласът ѝ бе добър.

— Анри...

Императорът весело се изсмя. Взе ръцете ѝ, привлече я към себе си. Горещата млада кръв заговори. Клепачите ѝ бързо затрепкаха, дълбока въздишка повдигна смутената ѝ гръд, страните ѝ ярко запламтяха. Тя се помъчи да се изтръгне от тези силни и неумолими ръце. А гласът му достигаше като далечна песен, пълна с чудни обещания, сякаш слушана някога насън...

— Колко съм лош, Мария. Отстранявам от вас може би малкото люде, които ви доставят радост. Ала аз ви обичам твърде много и вие трябва да ми простите. — Той улови лицето ѝ, приближи го до своето: — Мария... Мария, кажете ми какво ви липсва... Аз виждам твърде добре... Вие не сте щастлива. Не отричайте. Не. Не мамете себе си и мене. Кажете какво би могло да ви зарадва и аз ще го изпълня!

Той я погледна с гореща привързаност и обич.

— Кажете, Мария!

Тя побледня. Сведе очи. Сякаш нещо задуши гърлото ѝ.

Да каже: искам да махнеш латинските войски от Търнов... Искам да помогнеш на Йоан-Асен да си възвърне бащиния престол... Искам да си отида... Там, откъдето съм дошла... Копнея по дивото ухание на горите на Орловец, по бялата качунка и жълтия минзухар на родните ми поля, по суровия вятър на Хема, по говора на моите люде, по песните и вихрените им буйни игри... Гладна съм за мед от нашите пчели, жадна съм за снежни преспи, искам да се помоля в бедната и проста църква на свети Димитър... Искам да видя отново Радул, да чуя гласа му, който ме буди нощем, да видя черните му очи, тъй горещи и предани, да склоня чело до вярната му гръд...

Но можеше ли Мария да каже това? Защо да хвърля в смут честното рицарско сърце на Анри, когото ромеите бяха нарекли „втори Арес“ — тъй благороден и смел се бе сторил дори на враговете си.

Биваше ли да поиска от него да пожертва интересите на държавата си от любов към младата съпруга?

Не. Не можеше. Никога. И лъжата щеше да остане завинаги между тях...

Той продължаваше да я гледа с усмихнати очи. След това бърза сянка падна връз сребристия му взор.

— Аз знам, че вие дойдохте при мен като залог за мир и приятелство. Аз не бях сторил нищо, за да ви спечеля. За вас аз бях избраният и наложен от чужди люде съпруг. И при това толкова по-стар. Вдовец... Враг на баща ви... Разбирам ви добре, Мария. Но не бих ли могъл да заслужа с нещо поне малко от вашата обич? Затова пак ви питам — с какво? Кажете!

Тя потрепери. Изведнъж той я пусна. Веднага почувства непреодолимото отвращение, което тя изпитваше към него. Преградата помежду им бе неразрушима.

На вратата се похлопа три пъти.

Маршал Вилардуен извика:

— Пратениците на венгерския крал пристигнаха, монсеньор!

Анри се поклони, сочейки пътя към вратата.

— Време е да слизаме, мадам.

Когато минаваха през императорските триклиниуми, той внезапно измени пътя си, кимна на жена си.

— Ще пресечем през синия кубикулум. Подушвам, че става нещо против волята ми. Твърде много губят времето си там моите верни рицари.

Той внезапно отвори вратата. Петима души скочиха като ужилени. Застанаха вцепенени от страх...

Анри приближи към тях. Блъсна с крак ниската кръгла масичка. Заровете се разпиляха по пода.

— Понсле... Отон... Адемар... Моята повеля няма ли значение за вас? От сутрин до вечер залагате и последната ливра от платата си да играете на зар. Всички ви е прихванал този бяс. Завчера научих, че Жан дьо Франзур загубил замъка и феода си. Безумни ли сте? Още веднъж да ви уловя — право в тъмницата на Фанар!

Императорът се върна към Мария, която наблюдаваше мълчаливо тази сцена, и продължи пътя си по гладкото виещо се надолу мраморно стълбище.

— Няма т мяра и власт над себе си... — пошъпна той и погледна към императрицата.

В очите му трептеше някакъв чуден присмехулен огън. Той извади от джоба си малка кутийка.

— Нима и аз не бих могъл да играя? С такива хубави зарове?

Анри разтърси златната кутийка и отново я прибра в джоба си.

— Спечелил съм си ги най-почтено. В славна борба. — И той се изсмя от сърце.

Мария внезапно спря стъпките си. Протегна развълнувано ръка към него.

— Дайте ми тази кутийка, сир! Моля ви се! Искam да видя заровете.

— О, не, Мария. Рано е още. Струва ми се, че не съм още достатъчно спечелил сърцето на моята дама. Вижте какво. Във Влахерна има една стая, наречена „Стая на любовта“. Може би някога там ще поговорим пак по тия въпроси. А сега — пратениците вече отдавна чакат.

Тя почувства горчивата острота на гласа му и въздъхна. Усмивката връз лицето ѝ угасна.

Една след друга се редяха пред тях безкрайните зали на Буколеона. И те отминаваха сред златния блясък на мозайките, сред поклоните на барони и патриции, разменяйки от време на време по някоя дума, скръбни и нещастни, следвани от възторжения и завистлив поглед на толкова люде.

[1] Леврие — хрът от благородна порода, висок и строен. ↑

ГЛАВА XXVI

Между крепостната стена, в която се плискаха водите на Босфора, и кипарисовите крайбрежни градини по друма, който водеше към Августейона, се низеше пъстра и бляскава кавалкада.

Дами и барони на благородни ловджийски коне язدهа в лек раван, сред неспирен и весел глъч. Балетите тичаха напред с буйните хрътове, които препускаха два по два: сиви, бели, кафяви. С черни баретки на глава и черен рог в ръка валетите тръбяха от време на време да се стори пътна глотата. Подире им следваха кочиите с уловения дивеч.

Мария яздеше, заобиколена от дамите си. Тя бе в сребриста руба с надиплени дълги ръкави, връз която бе надянала кърмъзна туника. Дългите ѝ коси, събрани в тънка мрежа, блестяха като разтопено злато. Два реда ален мерджан обвиваше гордия ѝ врат. Аксамитена барета с три пъстри пера бе наклонена над лявата ѝ вежда. Връз обсипаната с бисер и рубини ръкавица бе забил нокът снежен сокол. Чулът на коня ѝ, дълъг до земята, от кърмъзен сатен, бе надянат през ушите и опашката на животното.

С изправена снага и високо вдигнато чело Мария преминаваше с людете си сред събралите се от всички краища на Константинопол тълпи, вдигаше десница за поздрав. Светлите студени очи, които заповядваха и покоряваха, караха ромеите да потръпват.

Срещу ловджийската дружина препускаше един от валетите на императрицата. Мария спря коня си. Лека тревога сви сърцето ѝ.

От няколко седмици вече Анри бе заминал за Сърбия. В Равна той трябваше да се срещне с крал Андрея. Там бе уговорено да се съединят латинските и венгерските войски. И само веднъж оттогава тя бе получила вест. Някъде по средата на пътя Анри се бе обадил с кратко писмо. Какво ново се бе случило?

Валетът скочи на земята, прегъна коляно.

— Пратеници от България, мадам!

Мария затвори за миг клепачи. Стори ѝ се, че не е чула добре, сякаш сънува.

Без да каже нито дума, тя дръпна юздите на белия кон, удари го в хълбоците с позлатените бодове на ботушите. Цялата дружина препусна подир нея.

Облечена в ловджийския си костюм, байулата веднага отиде в Хризотриклиниума. Пламнала в горещо нетърпение, тя заби очи в широките врати на огромната зала. От дясната страна на престола застана маршал Вилардуен, от лявата Ансо дьо Кайо.

Стражите отвориха широко двукрилата врата.

На прага стоеше великият логотет Николица, придружен от деспот Богдан. И двамата бяха обкръжени от български войскари.

Макар че те бяха най-верните люде на Борила, Мария засия от радост, като ги зърна. Най-сетне тя виждаше свои, едноплеменни хора, дошли от гордия и недостъпен Хем.

Пратениците направиха обичайните поклони и приветствия. Понеже байулата ги приемаше в обикновено одеяние, те не целунаха според церемониала върха на обувката ѝ. Тя сърдечно им подаде ръка, обсипа ги с въпроси относно пътуването, относно Анри, срещата в Ниш...

Лицата на пратениците не бяха весели. Не само от умората на пътя, не само поради тъжната вест за кончината на госпожа Теодора, гласовете им глъхнеха в сдържана тревога. Мария бързо разпечата писмото, което Борил ѝ изпращаше лично. Прочете го, прехапа устни. Веднага го преведе на Ансо дьо Кайо и маршала. След това тримата се спогледаха побледнели, тръпнещи.

Кой можеше да очаква подобно нещо от крал Андрея?

Великият жупан Стефан бе избързал и бе пресрещнал крал Андрея при Равна.

Там дванадесет дни сърби и венгри прекарвали в тържества и взаимни дарявания. От Равна кралят и великият жупан заедно потеглили срещу Анри и го срещнали при Ниш. Започнали безбройни преговори. Сърбите не отстъпвали от неизпълнимите си искания, като протакали нарочно преговорите, докато укрепят и заградят друмовете, по които трябвало да се върне латинската войска. И сега Анри бил пленник на великия жупан без подкрепата на Андрея, с враждебния епирски деспот в тила.

Борил молеше за най-бърза помощ. Веднага от Константинопол да изпратят войски към Ниш. А ако е възможно, да изпратят

подкрепления и за него, понеже положението в България било неудържимо...

Маршал Вилардуен избухна в бурна ярост. Хитрините на жупана бяха отдавна известни. Ала това не бе достойно за Андрея Венгерски... Нямаше ли сега да се яви на помощ някой светец, който да прободне с копие то си латинския император?

Мария трепна. Хвърли безпокоен взор към маршала. Вилардуен имаше право. Трябваше да се действа бързо. Тя веднага изпрати да се свика съветът на бароните. След това наново размени няколко думи със своите едноплеменници. Помъчи се да узнае нещо за водачите на богомилите, за заточените войводи. Но двамата пратеници умееха добре да прецеждат думите си. И тя не можеше нищо да узнае. Само когато се сбогува с тях и деспот Богдан се наведе да целуне десницата ѝ, тя чу невероятен шъпот:

— Илиица ги изпраща частно послание, Марийо. Кому да го предам?

Императрицата го изглежда втренчено. Богдан не беше ли от Бориловите? Клопка ли ѝ поставяха? Ала тя не се поколеба. Решително протегна ръка. И каза високо:

— Радвам се, че приятелките ми не ме забравят. И аз ще им отговоря. Дайте ми посланието им.

Богдан извади от копирения си пояс свитък от телешка кожа и пред очите на всички го даде на байулата. Мария веднага го разпечата и почна да чете.

Капки пот оросиха челото на деспота. Никога през живота си покъсно той не изпита вече такъв смразяващ ужас. Той вдигна очи към Мария, която спокойно четеше и се усмихваше. Най-сетне тя сгъна свитъка, остави го в ловджийската си чанта и каза:

— Да дойда за една-две недели в България, сега не мога. Но винаги съм имала горещото желание да видя отново приятелките си. Нека Люляна, Бона, Петкана и Траяна ми дойдат на гости. Ще ги чакам и приема с най-дълбока радост. Отговорът ми до светлия цар Борил ще бъде готов тази вечер.

Богдан се поклони. Сърцето му биеше с ярки, звънливи удари.

След като се прибра в покоите си, преди да отиде на съвета на бароните, байулата отново извади писмото и дълго го препрочита. Лицето ѝ се сгърчи в мъчителна, тежка мисъл. Илиица и другарите му

искаха най-сетне от нея услуга. И тя бе обещала, бе се заклела да не им отказва на никое желание. Но този път то бе неразумно. Съзаклятниците искаха да се попречи на всяка цена нови войски да заминат към Ниш. Защото в такъв случай Борил щеше да се види принуден да изпрати в помощ на Анри латинските гарнизони, които го крепяха в България. И тогава ръцете на бунтовниците щяха отново да бъдат развързани.

В безсилен гняв Мария смачка свитъка, стъпка го на земята. Безумни ли бяха Илиица, Добромир и другите? Ако сърбите и венгрите сломят латините, не беше ли твърде вероятно да потеглят след това към най-беззащитната страна — България? Щом Андрея изменяше тъй лесно думата си, защо да не се допусне, че както се бе съгласил с Анри да подели Сърбия, сега още по-лесно щеше да се съгласи да подели с великия жупан България? Или може би те смятаха, че Йоан ще може веднага да поеме власт и царство, да събере разпилените български войводи и да потегли против двамата съюзници? Това бе невероятно, безумно. Така не можеше да се излага великото дело. Трябваше търпение. Трябваше още да се почака. Не беше сега часът, когато Йоан можеше да използва тежкото положение на латините.

Изведнъж тя се сепна.

Защо? Ако Йоан дойде сега в Търнов, може би сърби и венгри няма да смеят да нападнат България. Може би Илиица и Добромир имаха право. Ето дори и деспот Богдан, най-верният Борилов властел, бе вече техен човек. Отново всичко бе готово за избухване на бунта. Може би никой миг не е бил тъй благоприятен, когато Борил е съвсем безпомощен, а външните врагове са заети със своите разпри.

Но Анри?

Войската му бе в опасност... Може би и животът му!

И Мария изтръпна пред ужаса на своето раздвоено сърце.

Далечината и времето ѝ бяха врагове. Едва сега тя почувства колко бе вече избледняла омразата ѝ към Борила. Колко много бе вече свързана с хората, между които живееше. Как всеки изминат ден увеличаваше това раздвоение, това противоречие, това сложно чувство.

Коя бе тя?

Дъщерята на Калояна?

Или байулата на Константинопол?

Кой бе нейният дълг, къде бе истината и лъжата, верността и измамата?

Тя изстена дълбоко, в безутешна тревога. Падна връз ложето си, сякаш покосена от леден вихър, скри лице в сгънатата си лява ръка. Челото ѝ, пронизано от хиляди нестройни мисли, тежеше като олово.

А съветът на бароните чакаше нейните решения...

А деспот Богдан чакаше отговора ѝ...

Кого да позове за съвет, за помощ... Кому да изплаче тайната си мъка? Винаги сама, тя бе свикнала само на себе си да се доверява.

Обетът я гореше като неизцерима рана.

И тя знаеше, че трябва да го изпълни. О! Когато настанеше решителният миг, тя нямаше да забрави своята клетва... Но не щеше ли да бъде съдбовна грешка, ако послуша сега желанието на съзаклятниците? Не, не беше още време. Можеше да се почака.

Тя скочи. И отново, без да е обядвала, без да смени дрехите си, бързо се отправи към съвета.

Още вечерта бистрокрили гончии разнесоха писмата ѝ до венгерската кралица Йоланта, до Борила, до солунската кралица Маргарита, до алеманските власти в Южна Елада, до гарнизоните на Аркадиопол, Силиври, Перитор и Виза.

Начело на няколко набързо събрани дружини маршал Вилардуен тръгна в бърз поход към север...

ГЛАВА XXVII

Тишината лежеше гъста и плътна, като наситената багра на безоблачното небе, като яркото синило на утихналото море, които се провиждаха през мраморните колони на терасата. От време на време само се чуваше лекият шум на прелистена страница или едва доловима въздишка.

Мария няколко пъти се усмихна, продължавайки да чете, след това постави знак на прочетената страница, затвори дебелия том, подвързан в червена „българска кожа“ и позлата, и загледа внимателно към Одет, която усърдно взеше някакъв ръкав на костения си гергеф. Упорито сбръчканите вежди и стиснати устни издаваха, че е вгълбена в някаква всеобхващаща мисъл.

— Пак ли неприятности с Филипа?

Девојката трепна уплашена, скочи и понечи да се сниши в поклон, бързо спряна от едно движение на Мария.

— Не, мадам.

— Наистина, откакто Шарл дьо Шанли замина с посолството за събора в Рим, Филипа няма вече от какво да се дразни и да ви преследва. Но ако тия въздишки са за далечния пътник, то не остава нищо друго, мила Одет, освен да побързате с работата си над гергефи и станове, та поръчките ви да бъдат готови след завръщането на посолството. И ако не го примамим някоя италианска красавица, ще можете да се омъжите най-сетне, защото всеки знае, че Шарл дьо Шанли няма око за друга хубавица тук освен за вас. А освен това той добре знае, че Филипа Руис предпочита да пресмята колко владения той ще наследи във Франция, отколкото колко качества на достоен мъж притежава. Тогава? Ще ви ставам ли скоро кръстница?

— Не е това, мадам... — и лицето на Одет пламна в буйни багри.

Мария се усмихна отново. Горката девојка. Тайната ѝ, тъй дълбоко стаена, бликаше от всеки неин поглед, от всяко нейно движение. Всеки отсенък на гласа ѝ издаваше колко много и безнадеждно тя е влюбена в императора, тъй далечен и непостижим, макар че не една от благородните девојки в Двора тайно разчитаха на

смъртта и на втората императрица, за да заемат мястото ѝ, и бързаха да привлекат вниманието на Анри.

Но какво тогава я смущаваше тъй очевидно, каква нова грижа я вълнуваше така дълбоко? Не така отслабнала и посърнала...

— Какво се е случило, Одет? Жирарови са получили известие, че са отлъчени от църквата, но те са ваши братовчеди по майка и това не засяга рода ви. Какво има тогава? Нямате ли доверие в добрата си приятелка?

Девојката задиша неспокойно. Тя остави бързо гергефа настрана и вдигна помрачен от сълзи поглед към императрицата.

— Не се отнася до мене!

— А до кого? — прозвуча бързо и загрижено гласът на Мария.

— До вас! Позволявам си да ви отправя един укор, милостива господарке. Но не мога повече да мълча. Кардинал Пелагиус не е човек, който може безнаказано да се предизвиква. Научавам, че зле ви се е заканвал...

Императрицата се изсмя.

— Това ли е? Знам. Известно ми е. Но кардиналът не може нищо да ми стори. Аз съм залогът за мир между латини и българи. А папа Инокентий държи за този съюз.

Одет упорито поклати глава, след това сниши гласа си, огледа се наоколо:

— Той е испанец и не прощава. Филипа му е сродница. А двамата пък са близки на... — девојката пошъпна едва чуто — ... отец Доменико Гусман.

И изведнъж млъкна уплашена, че е произнесла името на прочутия изстребител на еретиците в Южна Франция.

— Но той е далеч, мила моя. Сега в Рим се основава с папска благословия орденът на доминиканците.

— Разправят, че Негово Светейшество сънувал как отец Доменико подпира с ръка падащата Латеранска базилика. Затова ще му възложи да провежда инквизициите всякъде, където се появи следа от ерес. Достатъчно ще е едно подозрение, една клевета...

Мария презрително се усмихна.

— Кой би посмял мене да наклевети и в какво?

Одет прехапа устни. Помисли малко... След това каза с треперещ глас:

— Пуцат се слухове от ухо на ухо, че вие, че...

— Какво? Говори!

— Вие сте била във връзка с тукашната еретическа църква на покойния богомилски папа — българина Никита.

Мария не промени нито погледа, нито гласа си, когато каза:

— А с какво ще докажат това?

— Филипа Руис щяла да се закълне, че...

— Пак Филипа! Какво има против мене тази жена, която съм отрупвала винаги с милости и дарове? Е?

Одет отново се огледа наоколо и приближи до ухото на Мария:

— Филипа щяла да се закълне, че имате тайни срещи с отец Теофан, пазителя на реликвата от пасхалния хляб. А той бил член на Драговишката тайна еклезия в Константинопол...

— И какво е обещано на Филипа, за да извърши това мерзко дело?

Мария потупа по врата дресирания гепард, който напоследък ѝ бе станал любимец и с който ходеше на лов за дивеч.

Одет сведе чело в безкраен свян. След това прекрасните ѝ чисти очи се възряха с отчаяна тревога в очите на Мария. Как да изрече тия грозни, страшни думи? Как да почерпи сили?

— Кажете! — Мария отново погали гепарда, който бе подпрял лапи на коляното ѝ.

Одет пое дълбоко въздух и каза бързо:

— Филипа Руис се готви да замести мадам на престола.

— Филипа? Как е възможно?

— Всички смятат, че отец Доменико Гусман, след като основе ордена на монасите проповедници, ще получи от папата най-високата длъжност: главен ръководител на инквизицията в целия свят.

— Сега всичко ми е ясно. Това ли е всичко, Одет?

— Това.

— А защо мълчахте?

— Отдавна го таях само в себе си. Не смеех дори да мисля за тия грозни и зли неща. Мадам стои толкова високо над тях. Защо да ви тревожа напразно. Но сега съм спокойна. По-добре е човек да знае, за да вземе навреме мерки.

Мария остана дълго замислена. След това погледна внимателно девойката. Заградена отвсякъде с врагове. Явни и тайни. Нима можеше

поне за миг да подозре и нея? Най-вярната от верните? Изпитваше ли я Одет, или говореше като искрен приятел?

Дълбоко чувство на непоколебима увереност изпълни Мария. Тя се усмихна.

— Благодаря ти, Одет. Вярното приятелство е най-прекрасното нещо, което съществува и което е рядък дар. Инак човек би загубил вяра във всичко. Злината на хората не може да се избегне. Но цената на обичта е неизмерима. Ти ме стори щастлива днес, повече, отколкото ме разтревожиха тия празни брътвежи на злобните люде... — Тя пак се усмихна. — По-рано папата беше сънувал, че Латеранската базилика се руши и пак някакъв монах я подкрепя да не падне. Но тогава това беше Франческо от Асизи... Затова сега основават два ордена. Франческо проповядваше смирение, скромност, любов към човека... Учението на катари и патарени. И с това примамваше еретиците към църквата. Но сякаш не са постигнали големи успехи. Църковните князе мъчно ще се откажат от разкошния си живот в богатите манастири. А людето искат думите да отговарят на делата... Затова сега ученият отец Доменико, като не може с убежденията на разума да накара еретиците да се откажат от своите вярвания, ще си послужи с оръжие, по-сигурно от догмите на католическата църква. Тя е милостива, тя не иска да пролива кръв като северните фрушки барони. Тя само изгаря на кладя, от любов към ближния...

Мария пресече дръзките си думи, загледана учудено в Одет, която бе вперила към вратата широко отворени от ужас очи. Проследи погледа ѝ, бързо скочи. С няколко стъпки приближи към завесата, която закриваше входа. Дръпна я. Там стоеше невъзмутима и загадъчно смълчана Филипа Руис. Беше ли чула последните думи? Какво диреше там тайното ухо на Латерана във Влахерна? Нямаше свидетели. Ала напоследък бяха издадени няколко присъди за еретичество въз основа на показания, дадени от неизвестни обвинители. За ерес — изгаряха на клада, отнемаха имотите, режеха езика, одираха живи, зазиждаха в стените на тъмниците, набиваха на кол...

Трябваше да се действа смело и без колебание.

Дъщерята на Калояна улови Филипа за ръка и я заведе пред книгата.

Отвори я и посочи заглавието.

— Както виждаш, това не е тайният требник на катарите, нито Вечното евангелие на отца Йоаким. Това е светото писание на апостол Лука. Бях любопитна да прочета мястото, от което светият отец Инокентий III е изградил великолепната си проповед пред събора в Рим, а именно думите на Христа пред учениците му, казани на Тайната вечеря: „Пожелах с вас да ям тази пасха, която е последна за мен“. Друго какво искаше да узнаеш?

Филипа цяла потрепери. Мургавото ѝ лице пожълтя като восък. На страшния удар трябваше да се отвърне също така бързо и решително. Тя измъкна ръката си от тая на Мария, предизвикателно отметна глава назад, в тъмните ѝ очи загоря мрачен пламък.

Двубоят бе открит. На живот и смърт.

— Не знае ли мадам, че желанието на Негово Светейшество е — само духовните чинове да четат Новия и Стария завет? Съборът забранява на миряните да тълкуват правилата на Христовото учение. Само светата католическа църква има право да определя отношението на миряните към догмите на апостолическата вяра, към учението за любов към ближния...

Мария я изгледа втренчено.

— Сведенията ви са точни, но малко закъснели, Филипа Руис. Моите гончии рано тази сутрин донесоха окончателните постижения на последното гласуване. Съборът е отхвърлил точка втора от петнадесетия декрет, според който никой мирянин няма право да чете светото писание, затова си позволих да чета евангелието на апостол Лука. Ала е одобрил с пълно мнозинство точка осма на шестия декрет, според който никой мирянин няма право да тълкува пред многолюдно събрание или в частен разговор верски въпроси. Как се осмелявате в мое присъствие и това на Одет дьо Монбелиар да разсъждавате върху отношенията между миряните и светата католическа църква?

Заплахата, изречена твърдо и строго, бе недвусмислена.

— Вървете си, Филипа Руис Мендоза д'Ескорие. Освобождавам ви завинаги от досегашната длъжност при мене. Така езикът ви ще замълчи, без да става нужда да бъде отрязан.

Испанката се поклони съвсем ниско, за да прикрие сгърченото си в смъртен ужас лице. При вратата се поклони още два пъти и излезе. Нито една дума не можа да се откопчи от смразените ѝ устни.

Мария погали безкръвното лице на Одет.

— Не бой се. Тя няма да каже нито дума, ако държи за живота си. Защото Пелагиус ще я пожертва, за да не признае, че е имал тайни съгледвачи в дома на императора.

От този ден противобългарската партия във Влахерна загуби един от най-ревностните си служители.

Стръмните улички на царевград Търнов се пълнеха с любопитни люде, които се блъскаха и натискаха, за да излязат в предните редици и видят пищното шествие, което се точеше откъм Устето към Боярския рът.

Пурпурни платове се вееха по чардаците, килимите бяха метнати по прозорците, друмът бе обсипан с цветя. Десет реда конници, обкръжени в бляскави доспехи, тръбяха високо със сребърните си тропети, по които се вееха пъстроцветни знаменца. После следваше конницата на фръзите, всички облечени в скъпи туники от коприна и кадифе, надянати върху железните брони. Защото кой беше сигурен в тази опасна страна, родината на богомилския папа, където един владетел беззаконник чакаше с трепет дали всеки следващ ден няма да донесе мъстителната кама на незнаен убиец?

Гостът на царя, кардиналът, легат на папа Инокентий, яздеше великолепен черен жребец, облечен в дълго наметало от алено кадифе. Главата на красивото животно бе украсена с пера и скъпи камъни, които искряха при всяко извиване на гордата му шия.

Бледото лице на кардинала бе вцепенено в недостъпна затвореност. Само малките му живи очи от време на време хвърляха поглед с изпитателно любопитство към смълчаните тълпи.

Не се ли намираше той сред царството на бугрите, извора на еретиците? И враждебното мълчание, което го обкръжаваше, го караше да потръпва. Ненавист и недоверие лъхаше от тия втречени очи. Само да се махне по-скоро, да завърши по-бързо своята мисия.

Във Франция албигойците бяха смазани с огън и меч, в Италия валдейците бяха унищожени. Но тука гнездото на размирниците още не бе разчистено. Не бе помогнал и съборът преди четири години.

Затова сега папският легат носеше на българския цар най-страшното оръжие против бунтовниците — вулата на Инокентий III с решенията на римския консилиум.

Голямата приемна на палата в Царевец бе претърпана с власти и духовни чинове. Бяха надошли не само великите, но и всички малки боляри, както вътрешните, тъй и външните, защото всеки се боеше да не го укорят, че не е показал усърдие. Цар Борил седеше на своя престол с жезъл и държава в ръце. Царската корона искреше върху челото на узурпатора с мрачни блясъци, излъчвани от кървавите рубини и теменужните аметисти. Навън всички камбани на църквите биеха бавно и тържествено.

Кардиналът, облечен в парадните си одежди, заграден от дванадесет монаси със запалени едри вощеници в ръка, произнесе на латински заповедите на консилиума, събрани в седемдесет и два декрета, които той четеше един по един, точка по точка. Тълмачът превеждаше с безукорна точност. И при всяко ново предписание Борил сгърчваше устни, като се мъчеше да наподобя приветлива усмивка, докато погледът му бе втренчен неподвижно далеч в някаква точка, за да прикрие страшното вълнение, което постепенно го овладяваше.

„Ако духовният глава осъди, то светският глава е задължен да преследва и наказва виновника, отнемайки му имота и живота.“

„Във всяка енория един духовник и трима миряни, които са дали клетва пред епископа, ще се грижат да следят за проявите на еретичество във всеки дом.“

„Еретик е този, който прави завещание без присъствието на свещеник“.

„Еретик е този, който не се изповядва и причестява поне три пъти в годината.“

„Еретик е този владетел, който не успее да изкорени ереста от държавата си.“

„Еретик е този, чиято плът изгаря при мъчение с нажежено желязо.“

Но Борил бе престанал да слуша. Под тежката си багреница той усети как тръпки го побиват. Искаше му се да изкрещи: „Спри! Стига! Не мога да слушам повече!...“.

Да изкорени ереста! Но как?

Клади, бесилки, отнемане на имотите — не помагаха. Как можеше да се бори срещу цял един народ? Можеше ли всички да се набият на кол, или да се одерат живи? Малко ли загинаха след събора в

1211? Малко ли побягнаха в чужди земи и разнесоха навсякъде учението на бугрите като бунтовен пламък, неугасим и страшен?

А ереста плетеше невидима мрежа навред, из цялата страна, из целия свят. И всеки можеше да попадне в нея: парик и властел, отрок и клирик. Знаеше ли кой беше таен богомил? Може би седаше на трапезата ти, може би и в този миг те гледаше в очите?

Сгърчените в безумен страх устни продължаваха лицемерно да се усмихват с приветливост и доволство, ръката, която стискаше окървавения жезъл, трепереше.

— А сега ще прочетем златната вула, която светият отец изпраща на Ваше Величество.

Кардиналът разчупи печатите, разгъна пергамента:

— „Пресветият повелител и всемирен папа, пребиваващ в седалището на блажения Петра, глава на апостолическия престол и на римската църква и учител на целия свят, Негово Светейшество Инокентий III, изисква от повелителя на всички българи и власи да даде клетва, че ще стори всичко, за да изкорени ересите от държавата си, ако иска да бъде смятан за верен син на светата майка Църквата. В противен случай, според предписанията на каноническите закони и примера на светите отци, в името на отца и сина и съдействието на светия дух ние ще бъдем принудени да го отлъчим от лоното на светата майка Църквата и да го осъдим с анатемата на вечното проклятие... Затова благочестивейшият цар Борил трябва да положи клетва, че ще...“

Клетва!

Хиляда клетви би положил Борил, стига с това да запазеше короната и живота си.

А невъзмутимият глас, които вещаеше ужас и смърт, продължаваше:

— „Владетел, който не успее да изкорени ересите от страната си, ще се смята за отлъчен...“

Отлъчване!

С това страшно оръжие папата държеше цялата светска власт в ръцете си.

— „Прокълнати ще бъдат богатата им и телата им. Прокълнати ще бъдат плодовете на утробата и на земята им. Връз тях ще паднат всички проклетия, изразени от господа чрез устата на Моисей срещу

народа, непокорен на закона му. Да загинат при второто пришествие. Никой християнин да не смее да ги поздравява. Никой свещеник да не чете пред тях светата литургия и да не ги причестява. Да бъдат погребани без опело, като животни... Който седне с тях на една трапеза или говори с тях, или ги приема в дома си — да бъде отлъчен като тях. Освен ако това е с цел да ги накара да се покаят. Някакви договори с тях няма да се смятат за законни. Никакъв дълг към тях не бива да се изплаща... И нека тяхната светлина угасне, тъй както угасват тези светлини, които държим в ръце...”

Дванадесетте монаси захвърлиха свещите на земята и ги стъпкаха с крак.

— „Деца на отлъчения също да бъдат прокълнати за вечни времена. И никакъв свещеник да няма право да им отслужва обряда на кръщението, венчаването и опелото. Отлъчването освобождава поданиците от клетвата за вяност и им позволява да изберат нов цар...”

Сякаш мълния срази царя. Треперенето на ръката му стана очевидно. Погледът му стана стъклен и без израз. И той престана да слуша безпощадния глас, който продължаваше:

— „Отлъчва се и този, който знае, че някой е еретик, но не го е съобщил...”

Никога богомилите нямаше да се откажат от бунтовните си деяния, докато цар Борил стоеше на българския престол... Неговата упоритост да носи короната на вуйчовците си без право се равняваше на упоритостта, с която народът искаше в страната да владее правото и законът.

Борил стисна силно челюстите си. Затвори очи. През клепачите си видя страхотните картини на бъдещето. Той щеше да удави в кръв цялата страна, нито един бунтовник нямаше да остане жив, друмовете щяха да се украсят от двете страни с бесилки и колове, а вонята на мършите щеше да напомня всекиму какво го чака. И деца, и жени нямаше да бъдат пощадени. Той сам щеше да трупа дървата на кладите. За най-малкото подозрение мечът на палача щеше да отсича глави и да реже телата на късове...

Но Борил щеше да смаже всеки опит за бунт и размирия. Щеше да ги удуши още в самия им зародиш.

Гласът на легата продължаваше да изрежда постановления и заплахи. И събраните около кървания престол усетиха, че за всеки от тях настъпват дни на нерадост и тъмен ужас. И почнаха да се споглеждат, дирейки този, който трябва да бъде предаден.

Заразата се предаваше от горе надолу. Издайничеството, подслушването, клеветата се разпространяваха с бързината на пожар в суха степ. Всеки почна да се бои от всекиго. Баща от син, брат от брата, верен приятел нямаше вече. Никой не смееше за нищо да говори. Кое беше право? Кое криво? Всеки можеше да те наклевети, че си еретик, ако му пречиш нещо. А кои бяха еретици?

За Борила — привържениците на Асеновите синове. За граф Дьо Монфор, вожда на феодалите от Северна Франция — жителите на южните области, защото френският крал искаше да ги присъедини към държавата си, а алчните му рицари искаха да плякосат тия богати земи. За покварения клир — всички проповедници на първоначалната апостолическа вяра за чист и скромен живот. Знакът еретик се поставяше на съперника, на политическия противник, на изобличителя, който разкрива грехове и недъзи...

Учените черноризци не се занимаваха вече с поучавано на простите люде в истините на вярата като божии слуги, а прекарваха времето си в спорове и свади, леност и пороци. Поради тях людето намразваха църкви и манастири, отвърщаха се от лъжата и лицемерието.

И си създадоха своя вяра.

Така изникна българската вяра на богомилите, самоволно като чист извор, таена с векове в сърцето на народа. От дните, когато Рим бе потъпкал слънчевия химн към Орфей и Дионис, за да наложи с правото на силния нетрайния култ към златните императорски статуи. От дните, когато Византия се бе помъчила под булото на християнското учение да пороби и владее чрез своята църква людето, които бяха слушали проповедите на апостол Павел, събрани в своите общини, братя, свързани само чрез закона на любовта. От дните, когато смели воини бяха преминали великата река и донесли преклонението пред едничкия творец и тройното му начало. Люде, които диреха истината, почитаха правдата и умираха за свободата. Едничките ценности, които даваха смисъл и радост в живота.

Това бе вярата на бугрите, назована различно из различните земи. Но тия чисти люде, които се отвръщаха от лъжата и лицемерието и не можеха да премълчават злото, си подаваха ръка и пръскаха бунтовното богомилско семе из целия свят.

Катари, патарени, валдейци, павликяни, бабуни, албигойци всички тия богомили бяха приели за свои общи правила неизменните истини от всички времена, бленувани от всички поколения, които богомилският папа, Никита българинът, бе оповестил на събора им през 1167 година в селището Сен Феликс де Караман край Тулуза в Южна Франция:

„Само законът на любовта дава право на човека да владее над човека.“

„Вярата трябва да бъде свободна и приета доброволно.“

„Храмът е там, където се молят люде с чисто сърце и чисти ръце.“

„Всички люде са братя чедо на един отец, затова са равни помежду си.“

„Мир за всички люде и всички народи.“

„Свобода за всички люде и всички народи.“

„Всеки човек да живее от своя труд.“

„Не убивай, не кради, не лъжи, бъди справедлив, делата да отговарят на думите ти, бори се за правдата и свободата, създай от себе си съвършен човек...“

И хората поглъщаха с възторг всяка дума на великото учение, готови да умрат с радост, за да го възплътят в дело, от Прованс и Гаскония, от Ломбардия и Босна до Чехия и Рейнските земи, до Хемските предели и Константина града. Защото нямаше бесило, което да унищожи правдата, нож, който да убие свободата, и клада, на която да изгори истината.

И пак тръгнаха апостолите на богомилската проповед.

Недоволството и бунтът се разрастваха по-непобедимо след всяка нова заплаха, след всяка нова присъда. Като див и свиреп звяр, скрит в мрачното си леговище, цар Борил не се насищаше да измисля все по-страшни и нечовешки мъчения. Жестокият му бяс не се утоляваше вече да гори живи хора. Но преди това заповядваше да ги намажат със смола. Преди да доближат босите крака на разпитваните жертви към мангала с жаравата, затваряха нозете им в дървени стегала,

за да не могат да ги поместят. Той диреше опитни технитари да му изливат калъпи за правене на невиджани дотогава уреди за изтезание: железни обръчи с шипове отвътре за стягане на главата, шлемове, които имаха плътно затварящи устата запушалки — за да замлъкнат изобличителните слова. Той се заканваше дори да направи железни калъпи, колкото човешки бой, за да нагрява бавно хората вътре, та живи да се опекат... Но трябваше да накара враговете си да признаят кой подкопава престола му, кой тайно работи за връщането на законния наследник, кой бунтува парици и отроци...

Ала нищо не изплаши апостолите, свършените братя, да продължат делото си.

От бордей на бордей, от кошара на кошара, от млина на млина те влизаха и разнасяха пламъка на ропота и бунта. Безстрашно се вмъкваха в богатите манастири, както в схлупените хижи, в дома на търговеца, както в работилницата на технитаря, под расото на монах проповедник, под наметката на странстващ продавач или певец гуслар — навсякъде. И носеха лъх от надежда сред гладните и онеправданите, сред унижените и потиснатите. От Несебър и цялото Поморие до Бдин и Подунавие, та чак до равна Романия и долната земя Охридска.

И богомилските общини растяха и се множаха.

Парици и отроци грабваха мотики и коси, нападаха властелските палати и манастирските имоти, разграбваха храни, за да нахранят чедата си, после побягваха в непристъпни планински усои и всяваха трепет у всеки жесток притеснител. В потайни места се трупаха оръжия, скътваха се припаси — за уречения очакван ден.

За деня, когато чудните сияйни слова на богомилската проповед щяха да станат истина и дела.

ГЛАВА XXVIII

Жителите на Преславската хора^[1], наречена още Петрова по име на най-стария Асенов брат, напоследък почнаха доста да се дивят на многобройните поклонници, които посещаваха техния старинен манастир, построен в отдавнашно време край града от червена печена тухла. Ето че и през тази ветровита зимна нощ много стъпки по бялата равнина водеха към задната градинска портичка на манастирската ограда. Ала след полунощ вятърът спря и отново снегът заваля бавно, равно, непрестанно, закривайки дирите на мъжете, които, скрити зад залостените врати, край лумналото огнище на игуменската стая, шъпнеха, склонили глава един към друг, с изпити, бледи лица и мрачно святкащи очи...

— Ерик Филандър се прибра в Константиновград и латинските войски останаха в Търнов... — въздъхна ядно Радул.

— Мария направи добре, че не ни послуша тогаз — рече Добромир, — защото беше опасно да не съблазним силния враг край границата да нападне такава беззащитна страна, каквато е сега нашата...

— Идущата пролет трябва да бъде вече последната — пошъпна сякаш на себе си Радул. — Повече не може да се чака. Всичко е назряло. Всички го напуснаха, дори и най-верните му. С латинските войски лесно ще се справим.

— С тия, които са тук. А тия, които ще дойдат от юг, начело с Ерик? — се обади Илиица.

— Тогава и с Ерик Филандър трябва да се справим най-напред! — възкликна все тъй ядно и нетърпеливо Радул. — Ако искате, мога да забягна към Константина града. Кълна се в копието на свети Димитра Чудотворец, ако не успея да ви избавя от него!

— Не е само Ерик, който го покровителства, Радуле... А и сам папа Инокентий. Лесно е да се забие меч в гърдите на императора. Ала после? Щом се узнае, че го е убил българин, венгрите няма да пропуснат Асеновите люде или ще нападнат страната ни. Крал Андрея слуша папата... А Инокентий ще повдигне срещу нас не само

венгрите, но и сърбите... Нали великият жупан води сега с него преговори за кралска диадема.

— Празна работа е тази! — извика Радул. — Дорде венгрите съберат войските си, тук ще бъде вече всичко наред! Най-важното е да се разнебити Латинската държава. А това ще стане, щом Ерик склопи очи... Веднага ломбардите ще се отцепят, а Константиновград няма наследник на престола, ще възникнат ежби. Тодор Комнин ще използва по някакъв начин латинските мъчнотии и за нас никой не ще отдели време и внимание. Този миг е единственият, който трябва да използваме...

— Ерик е млад, няма четиридесет години още... — въздъхна боляринът Хубан. — Ако ние го чакаме да склопи очи, на Йоан-Асена ще побелеят косите от чакане, а ако работите на Борила вървят все тъй напред, от България няма нищо да остане... От сръбския поход загубихме и южните земи... После на мен никак не ми харесва това стоене на латински войски в Търнов. Научих, че напоследък се явили латински стражи и в крепостите край Евксина, край Истъра... Остава само и в хемските твърдини да ги пуснат!

— Ерик трябва да умре... — пошъпна горещо Радул. — Не може да се губи нито миг повече.

— Какво искате да кажете? — попита полека Добромир и замислените му тъмни очи странно светнаха сред жълтото, изпито, постническо лице.

— Аз мисля, че е ясно казано, братко Добри — изрече твърдо Георги.

Навън тихо се похлопа. Песове изляяха, след това веднага млъкнаха.

— Трябва да са Ксанти и Кулеон — каза Илиица.

Наистина това бяха двама представители на павликяните, които за пръв път идеха на тайно събрание в манастира, чийто игумен бе наскоро преминал към Асеновите привърженици.

Те влязоха, отрупани със сняг, разтърсиха пред огъня ледените висулки от калпаците си, затропаха с крака да се сгреят.

— Защо не си връзвате загарите бе, люде божии? Щяха да ни изядат — възкликна Кулеон и почна да съблича кожуха си.

След малко навън изтрополи конят на куманския княз Сокач. Един по един пристигаха пратениците на далечни и близки хори,

носейки устните поръчки на местните съзаклятници: десеткар^[2] Герман от Крънската, крагуяр Дешо от Бурийската, прахтор Черноглав от Карвунската, граматик Трошан от Браничево, находите Климент от Долна земя... Дойдоха, преоблечени като поклонници, болярите Хрелко и Драгота, трима от главните богомилски водачи — брат Стефан, брат Лука и брат Манделей, алагатор Георги — връзката между частите на войската. Ала всички чакаха с явно нетърпение идването на младия шарчия^[3] Драган.

Той бе заминал с тайна поръка до царевграда Търнов. Борил диреше майстор шарчия да изпише образа му в църквата „Свети Петър и Павел“. А това бе единствен случай външен човек да се доближи до строго вардения тиранин.

Дали Драган бе успял да изпълни възложената му задача?

О, ако той я бе изпълнил, вестта нямаше да остане скрита! Като огън щеше да пламне по цялата страна чудната, невероятна новина. Камбани щяха да гръмнат в буйно ликуване, народът щеше да излезе по всички друмове, гончии щяха да долетят като стрели... Но Радул мислеше най-лошото. Ако Драган само бе дръзнал да вдигне ръка връз омразния натрапник, без да успее да извърши намисленото?

Отново навън залаяха псета. Всички се заслушаха с изострен до болезненост слух. Сърцата им забиха. Бързи стъпки отекнаха по дългия коридор. На прага се яви игуменът. Жълт като восък. В ръката му трептеше плам на дребна пръстена лампа, запалена със зехтин.

— Войскари заграждат манастира! Бягайте!

За миг всички се спуснаха в отвода, струпаха се накуп, къси заповеди отекнаха. Игуменът загаси лампата и борините, спотаи се на чардака. Прекръсти се с трепереща ръка. Съзаклятниците се прехвърлиха с бързи скокове през перилата на чардака в двора. Млад послушник ги поведе към един таен изход през костницата на църквата. Някога там бе станала страшна бран между българи и ромеи. И костите на убитите войскари бяха събрани в манастирската църква. Един по един слязоха по стари, разядени от вековете каменни стъпала, вмъкнаха се в едно тъмно и влажно подземие, тръгнаха пипнешком. Далеч някъде пред тях светеше бяла точица — снежното поле. Белината растеше все по-широка и по-широка. Ала когато пръв Радул си подаде главата навън от скалистия отвор, високи гласове отекнаха:

— Ето ги! Ето ги! Дръжте ги!

Само миг колебание. Да се върнат или да ударят през блесналото в сини отражения поле, към гората. Радул се обърна, пошъпна:

— След мене!

И извади меча си. Спусна се напред. Войскарите, които пазеха тайния изход, се нахвърлиха връз него. Илиица, Сокач и Георги също бяха въоръжени. Завърза се къса и жестока бран. Няколко тела паднаха. Широки алени капки попръскаха снега. Някъде в далечината се зачуха остри, тревожни викове. Трепнаха жълти светлини от борини. Бягащите се разпиляха в нощта. Неколцина останаха между ранените и убитите.

Между тях бе и съвършен брат Добромир — водачът на богомилите.

Подземието бе ярко осветено от десетина борини, затъкнати в железни халки по стените. В средата бе поставена маса, постлана с нечиста тъкана покривка. Меден свещник с две запалени вощеници бе сложен на масата край куп тънки пергаменти, перо и малка мастилница от печена глина.

До всеки прозорец бяха поставени по двама стражи. В дъното на стаята имаше дълга пейка. В ъглите бяха натрупани въжета, лостове, ведре, боздугани, камшици с по сто възела. Един мангал бе препълнен с разгорена жарава.

Почти веднага след като въведоха провинените, в стаята влязоха и тримата съдии. Най-възрастният от тях седна върху дървената пейка, близо до мангала. Другите двама заеха място при масата.

Заловените бунтовници се приближиха по-близко един до друг, сякаш за утеха или защита. Веригите им издрънчаха остро и зловещо в плътната тишина. От една малка врата влязоха безшумно петима кумани и двама власи, облечени в дълги тъмни туники, препасани през кръста с кожени ремъци. Бяха палачите.

— Кой измежду вас е водачът ви? — попита ватах Манол.

Провинените се спогледаха. Те не познаваха другиго освен Добромира, макар и негласно избран. Никой нищо не отвърна.

Ватахът повтори въпроса си. След това ядно се изсмя.

— Мълчите, а? Ала в манастира се бяхте събрали не за мълчание, а за приказки. Ще ви накарам да проговорите.

Добромир направи няколко стъпки към него.

— Водачът съм аз. Мене питайте.

Гласът му бе решителен и корав. Тъмните му очи, заобиколени с дълбоки сини сенки, станаха големи, почти страшни. Сурово свитите му челюсти изпъкваха в упорита черта под измършавялата кожа.

— За какво се събрахте в манастира?

— Това ви е известно. Няма защо да го повтарям.

Верният властел на Борила скочи. Очите му се изцъклиха в дива ярост.

— Това отговор ли е? Ще те науча да помисляш два пъти, преди да си отваряш друг път устата. Затова най-напред му я напълнете с вода, докато си кажат думата другите.

Двамата от палачите се хвърлиха върху съвършения брат, повлякоха го към пейката, вързаха го с въжета за нея. След това един от тях му стисна носа с пръсти, а другият почна да му налива вода в устата през един извит рог. Полека, отмерено.

В това време ватахът продължи разпита с останалите. Всички останаха непреклонни в отричанията си. Нищо не знаеха, никого не познаваха.

— Между тези, които успяха да побегнат, не бяха ли Радул и старият Илиица?

— Отдавна не сме ги виждали... — отвърна дръзко алагатор Георги.

Ватахът се изсмя.

— Може би ще си спомниш по-добре кога и къде си ги виждал за последен път, като те намажат с малко зехтин.

Палачите разгърдиха алагатора, срязаха плитка рана между третото и четвъртото му ребро, направиха още две и на дланите му, наляха врял зехтин в живото месо. Разнесоха се сподавени пышкания. Лишен от възможност да диша през носа си, Добромир полека поглъщаше заедно с въздуха през устата си вече трета кана вода, бледен като смъртник, подут, страшен. Боляринът Хрелко обесиха надолу с главата и му удариха петдесет удара с волска жила по петите. Павликиянина Ксант накараха да седне връз светнала жарава. На брат Стефан забиха железни шишове под ноктите.

Дебелите каменни сводове отеконаха от глухите стенания на мъчениците. Добромир загуби свят. Веднага двама целебници дадоха

знак да престане изтезаването му, което бе най-тежкото и най-непоносимото от всички мъки, и почнаха да опитват от време на време биенето на жилите по слепите очи на страдалците, за да не умрат, преди да изтръгнат признанията им. Дадоха кратка почивка. След това разпитът почна отново. Но нито една дума не можаха да изкопчат от устата им.

— Вярно ли е, че пак подготвяте бунт против светлия ни самодържец Борил? Вярно ли е, че плетете мрежите си извън границите на държавата? С кого сте във връзка? Кой ви помага? Ломбардите ли? Венгрите ли?

— Не знам — бе неизменният отговор.

— Кой от куманските войводи са с вас? Кой пренася посланията на младия Асен?

Мълчание.

И отново подземие то се изпълни с дим и мирис на изгоряло месо, с остри викове и гневни ругатни, с предсмъртни стонове. Добромир вързаха за китките с две дебели въжета, които праметнаха през една гредка, и го издигнаха високо във въздуха, а на краката му окачиха тежки камъни. Костите му почнаха да пращят със зловещ пукот. Употребиха всичко, което можеха и което бе в силите им, за да изтръгнат поне една дума, едно име. Най-сетне запалиха огромен казан, пълен със зехтин.

Все пак купчините празни листа останаха ненаписани.

Никой не можа да узнае, че великият войвода Радул и старият Илиица са били между съзаклятниците.

Ръцете им бяха развързани за нова дейност.

[1] Хора — област. ↑

[2] Десеткар — събирач на десетъка. ↑

[3] Шарчия — живописец. ↑

ГЛАВА XXIX

Стените на стаята тънеха в сянка. Само светлината на огъня пръскаше наоколо горещо червено сияние, което обгръщаше с румен отсенък нежната фигура на Мария. Тя отпусна хурката с ленена дребница^[1], обърна се към прага, където тихо бе застанал Анри.

Бялата хрътка скочи и тръгна към императора, който държеше някакви книжа в ръка. Лицето му бе загрижено. Той седна на ниско столче край камината, загледан в игривите пламъци. Бе топло и приятно. Леко ухание на амбра и мускус се носеше из въздуха. Анри погледна жена си, която не сваляше взор от него. Тревожна бръчка пресичаше гладкото ѝ чело.

— Лоши вести ли имате, сир?...

— Нищо хубаво, драга моя. Получих новите послания от Рим.

Тя живо попита:

— Е? Какво са решили за братаницата ви? А кого от двамата са признали за патриарх на Константинопол?

— Нито архиепископ Фантино, нито Лодовико.

— Ами тогава? — извика учудена Мария.

— Кардиналите и отците избрали съвсем други, някой си Жервазио, свещеник от Тоскана. След това го признали с канон за най-горен патриарх от всички останали, следващ непосредствено подир папата.

— Това е голяма чест за нас — каза замислена Мария, — но не се знае дали сега ромеите ще се съгласят да признаят за патриарх тоя непознат западняк.

— Освен това в Англия крал Йоан отново се сприятелил с папа Инокентий...

— За да го облекчи от многото задължения, които той пое, като подписа Хартата на свободите... Не ми се вярва, че коварният Йоан мисли да изпълнява всички точки на договора с бароните... Свободи само на думи. А народът пак си пъшка под безбройните тегоби... Права получиха само големите власти и църковници... — поклати глава Мария.

— Има една точка за даване права и на селяните...

— Ала само за свободните. Останалата част, по-голямата, пак е лишена от защита срещу произволите...

Анри отправи внимателно взор към жена си. Дълбоко спотаена мисъл се помъчи да изплува в съзнанието му. Не се ли бяха опитали интригантите да я обвинят във връзка с еретиците? Често в словата ѝ се промъкваха дръзки мисли и загадъчни съждения.

Анри тръсна глава, отпъди хапливото подозрение. И сякаш за да поиска мислено прошка, той простря ръка, улови десницата ѝ. Усмихна се.

— Когато Йоан подписал Хартата, с която давал право на комитет от двадесет и пет души да разглеждат оплакванията против короната, след това се търкалял по земята и взел да хапе парчета дърво.

Мария леко се засмя и не издърпа ръката си.

— Йоан не мисли да се подчинява на решенията на този комитет.

— Тъкмо. Папата изпратил вула за отлъчване на град Лондон, защото неговият архиепископ Лангтон бил душата на заговора: той накарал бароните да поискат клетва от краля, че ще спазва правилата на Хартата. Ала лондонските граждани какво сторили? Въпреки отлъчването, по съвета на архиепископа, накарали да бият всички камбани и си отслужили служба, без да искат да знаят за никаква вула.

— Защото са далеч...

— А в това време Филип Август се помъчил да завземе английския престол, като обявил сина на Йоан за незаконен наследник...

— Защо? — Мария полека отдръпна ръката си. Магията бе изчезнала. Отново държавните грижи се бяха намесили помежду им.

— Защото законен наследник се смята синът на френския крал, Луи, който е женен за племенницата на Йоан. Нали знаете, че Йоан се счита от всички англичани за убиеца на младия Артур, син на старшия брат Жофруа. Ричард и Йоан бяха подир първите двама, които умряха рано...

Като забеляза замисленото чело на жена си, Анри неволно, по някакво чудно свързване на мислите, побърза да мине на друга новина.

— Вече канонизирали двата нови религиозни ордена, за да ги противопоставят на ересите...

— Това ми е известно отдавна. Друго?

Той прехапа устни. Погледна със затаена тревога към Мария. Въздъхна.

— Неприятни новини от България.

Тя усети как ледени тръпки пробягват по гърба ѝ. Изтръпна. Затаи дъх. Цялата кръв бе нахлула в сърцето ѝ!

— Водачът на богомилите Добромир бил уловен заедно с някакви бунтовници в един манастир край Преслав. След дълги изтезания бил умъртвен: хвърлили го в казан с врял зехтин. Ала той не изказал никого от съзаклятниците, които били на тайното заседание с него... В България е неспокойно...

Мария си спомни далечния миг, когато в млината край забела раненият войскар ѝ бе казал: „Уби го войводата Манастир по поръчка на царицата и Борила!“. Нима тогава някой бе познал, че думите му бяха проболи сърцето ѝ по-зле от кинжал? И сега тя продължи да мълчи и слуша, без да трепне, без да се издаде ни с движение, ни с поглед. Наоколо ѝ падна тъмно було, изчезнаха сияйните мрамори и мозайки, топлото ухание на стаята, ласката на хрътката, опряна до коляното ѝ.

Тя усещаше само мразния лъх на снежния вятър, който бе брулил лицата на съзаклятниците, чуваше предсмъртния стон на Добромира, проклятието на Радула. Какво ставаше с него? Не бе ли и той между заловените, между изтезаваните, между убитите може би? Тя затвори за миг очи, залюляна от тъмно отчаяние.

А гласът на Анри минаваше край ушите ѝ, чужд, далечен, изговаряше думи празни, безполезни, разправяше нещо, което не достигаше до нея.

— Съборът взел най-строги мерки против разпространението на ересите, като забранил на клира да се занимава с търговия, да посещава кръчми, турнири, игри и представления, като го задължил да изпълнява усърдно обета си за целомъдрие и въздържание, да се облича прилично и скромно, да бъде изобщо духовен лекар на човечеството. Папа Инокентий оправдал гоненията против еретиците с това, че албигойците пречат на вековния блян на папството — да установи по целия свят един закон, властен за всички люде: подчинение на вярата такава, каквато я е установила църквата, като изразителка на светия дух...

Той се замисли, загледан в златните облаци искри, които избухваха в огнището.

— Съборът не признал брака на братаницата ми за законен. Преди женитбата си Бурхард д'Авезн бил приел духовен сан, който прикривал. Значи, мълвата за него излезе съвсем вярна. Напразно той ходил лично да иска милост от папата. Инокентий останал непоколебим и го осъдил да отиде една година на заточение в Ерусалим и Синайската планина. Бедната Маргарита! — пошъпна императорът. — Нито една от дъщерите на брата ми Бодуен не излезе щастлива в женитбата си. Сега тя трябва да се върне във Фландрия при Жана, чийто мъж е още затворен в лувърската тъмница в Париж...

Изведнъж той млъкна. Стана.

— Вие сте уморена, Мария... Все още не можете да възстановите здравето си.

Гласът му стана строг и тъжен:

— Не искам да ви правя нови упреци, ала желая да припомня колко лекомислено се отнасяте към себе си. Знаехте много добре, че е опасно и вредно да яздите кон в такова състояние, и все пак не ме послушахте.

Безкрайно страдание сведе челото ѝ надолу в безмълвна скръб. Анри усети как в гърдите му прелива топло съчувствие. Тя внезапно закри лице в ръцете си.

Нима и в нейното сърце не пламтеше по-ярко жалбата по детето, което не биваше да живее? Защото не биваше между Мария и Ерик Филандър да има трайна връзка.

Между дъщерята на Калояна и врага на Йоан-Асена.

— Простете ми. Никога вече, кълна се, няма да ви кажа дума по това.

От този ден Мария почна видимо да линее. Нищо не можеше да разцъфти усмивка по лицето ѝ. Едничката ѝ утеха — да ходи у Белославини и да гали детето ѝ, което бе кръстила заедно с императора — бе вече мъчително задължение. След смъртта на Добромир двете приятелки усещаха като мрачна стена помежду си хилядите неизречени думи, безбройните съмнения и съжаления, които те не смееха да изявят гласно. Защото всяка от тях таеше в сърцето си

скрита мъка, която не можеше да се изповяда пред никой човек на света.

Напразно Анри събра прочути жонгльори, трубадури и трувери, уреди шумни и бляскави турнири, игри и празненства. Мария всеки ден ставаше по-бледа и по-тъжна, с прозрачно лице и огромни равнодушни очи.

— Искате ли да отидем в Търнов на гости на Борила? — я питаше загрижено той.

Ала тя поклащаше глава с нескрит ужас. Вече два пъти ѝ бяха идвали на гости приятелки от България. Ала никоя от тях не можеше да ѝ каже нещо положително. Къде беше войводата Радул? Какво ставаше с Илиица, Георги, Продан... Не знаеха.

Царица Елена и Ана и бяха пратили едно-две писма, написани очевидно под зоркото око на бдящата охрана. Витлеем отново бе заминал за Рим, да довърши богословските си науки, а оттам щеше да отиде да следва в Парижкия университет. От Йоан — никаква вест.

Веднъж тя реши. Ще отиде при Анри и ще му изповяда всичко. По-добре да получи гнева и ненавистта му, отколкото това вечно, безкрайно, смъртно очакване.

Вратата на работната му бе отворена. От нея долиташе възбуденият звънлив глас на императора:

— Биандрате пак се е върнал в Тесалоника! Отново ще почнат старите разправии... Тъкмо сега, когато в България се готви някакво ново въстание. Този честолубив монфератец е способен да влезе във връзка с Йоановите люде и да подкрепи бунтовниците против Борила само за да смаже нас.

Конон дьо Бетюн отвърна:

— Помислете си какво би станало, ако Йоан успее да се върне в България и влезе в съюз с ломбардите и епирците против нас. Свършено е с Константинополската империя. Помните ли Йоанициус?

Мария застана вкаменена. Толкова омраза и страх бликаше от устата на императора и Конон против Йоана, против българите, против баща ѝ...

А тя бе дошла да иска от тях помощ и съвет. Да им разкрие сърцето и тайните си...

Тръгна из кубикулумите, излезе на терасите, спусна се по стълбите надолу към градините. Сърцето ѝ кипеше в гореща ненавист

към враговете на бащиния ѝ род. Усети всичко наоколо си чуждо и студено, сама чужденка сред целия този приказно красив свят. Бе ранна пролет. Тънки ухания изпълваха въздуха със замайващо опиянение. Синята вода се разстилаше гладка, лъскава, като стъкло. Стройните кипариси се издигаха черни и неподвижни, открити връз златното сияние на небето. Цветята свиваха уханни чашки, птиците се прибираха в клоните. На зник слънцето потъваше в морето, червено като кръв, обкръжено с рубинови пламъци, които преливаха постепенно в светлоален отсенък и розови изпарения.

Но Мария не виждаше нищо наоколо си, загубена в грижовна мисъл, скръбна и нещастна. Тя се залута по виещите се пътеки сред малки зелени морави, по мраморни стъпаловидни тераси, спускащи се надолу към морето, между цъфнали храсти, водоскоци, беседки.

Откъм малка неранзова горичка се зачу тиха песен с равен и тъжен напев. Тя трепна и спря. Това бе Бодуеновата песен, която Анри бе забранил да се пее, откак тя бе дошла в Константиновград:

*Ensi li Blac et li Coumam
En lor prison i en lor main
Orent le comte Bauduin
El si l'ocisent a la fin.*^[2]

Мария затвори очи, сбърчи вежди, засегната от болката, която звучеше в хубавия глас на трувера:

*Li Quens d'Arras s'en departi
El puis au Roy s'accorda si
Qu'apries s'en ala outremer
Pour l'amende mieux affermer
Et s'aouit ester moult proisiès
Si s'en ala comme croisiè.*^[3]

Тя седна на близката пейка, устремила неподвижно взор в някаква невидима точка. Сърцето ѝ бе препълнено с горчивина, която

се засилваше от безполезната хубост, разпиляна наоколо. А песента се издигаше и замираще в бавна жалба и кротък укор:

*Sa feme apriès luy s'n ala
Ki moult très durement l'ama
A Acre moru de malage
Comme Dame loiaus et sage.*^[4]

Огнените следи на заника бавно угаснаха, посипани с лилава и сребърна пепел. Полъхна свеж вятър. Песента утихна. Дърветата зашъпнаха, залюлени в неспирна тръпка. Изведнъж Мария се сепна. Пясъкът заскърца под нечий стъпки. Един тих глас я позова:

— Мадам...

Обърна се. Беше Одет. Бледна, задъхана.

— Дирих ви навсякъде... Исках да ви кажа... Да... ви... съобща... — Момата притисна ръце към гърдите си, занемяла от умора, уплаха и нерешителност.

— Одет... За бога, говорете! По-скоро! — пошушна Мария и скочи права. — Не ме плашете...

— Долу, пред входа на Хиподрума, срещнах... срещнах...

— Кого? — извика тихо императрицата.

— Великият стратор... Радул.

Мария затвори за миг очи. Сякаш огнен дъжд обля цялото ѝ тяло. Тя изгледа втръчено Одет. Стисна силно китката на десницата ѝ. Дръпна я към себе си.

— А той видя ли ви? Говорихте ли?

— Да.

— Да!... Но той ли бе наистина? Той ли беше, Одет?

— Мадам... — пошъпна умолително момата, — очите ми виждат добре.

Радул!...

Радул беше жив!

Радул бе дошъл в Константиновград! Нима най-сетне тя бе дочакала този тъй дълго жадуван миг? Все пак това бе сън... Магия...

— Одет, може да не е бил той! Великият стратор, когото виждахме на поляната в горите на Орловец! Може да сте се

измамили...

— Той е същият, мадам.

— И какво каза? Какво каза?

— Той е дошъл да съобщи някаква вест на мадам. Тайно от цар Борил.

Мария изтръпна. Огледа се. Градините от кипарис и маслина издъхваха покой и безбрежна самота. На юг Златният рог трептеше в теменужни светлини, посипан с белите криле на дромоните. На север се издигаше гора от колони, камбанарии с лъскави кубета, стройни обелиски, триумфални арки...

— Одет, вярна ли сте на вашата императрица?

Момата отправи към нея открит и смел взор.

— Кълна се в Нотр дам дьо Влахерн, че никога не ще забравя какво дължа на своята господарка.

Стражите пред главната порта на Влахерна пропуснаха сирийския търговец, когото първата дама на императрицата дочака в кубикулума на караулното помещение. Двамата тръгнаха през мраморните колони на пропиците, изкачиха много стълбища, преминаха през безброй зали и приемни. И двамата мълчаливи, с бавни, отмерени стъпки. Търговецът бе леко приведен и накуцваше. Под мишница стискаше чанта с чудна стока: маши от оникс, алабастр и пъстро стъкло, шишенца с източни ухания, гребени от слонова кост, напръстници от сребро.

Лицето на демоазелата беше прозрачно, без капчица кръв.

Императрицата ги чакаше в апартамента на Бисера. Облечена в кафява руба с гълъбова наметка. Косите ѝ бяха разделени на две плитки, навити край ушите. По средата на челото ѝ минаваше тънък наниз бисер. През решетките на прозорците нахлуваше лек ухаен въздух. Лястовици цвъртяха, свили гнезда под лоджията на стаята. В сребърна клетка подскачаше пъстра източна птица.

Когато вратата се отвори, Мария стана права от креслото, на което седеше. Ръцете ѝ трепереха, ледено бледни. Бялата хрътка също се вдигна и застана до господарката си.

Макар и неузнаваем под сирийската си премяна, с отслабнало лице и рано посивели коси, тя веднага го позна. По движението на раменете, по стъпките, по живия черен взор, който веднага отправи към нея, докато свеждаше снага в дълбоки поклони.

Валетът, който стоеше при вратата, излезе. Почти веднага след него изчезна и Одет, от другата врата.

Сириецът се изправи: строен, висок. С две стъпки стигна до Мария, протегна ръце.

Очите му горяха...

Този миг... Този тъй дълго бленуван миг... Нима бе истина?

Тя неволно се отдръпна. Ръцете му паднаха.

— Прости ми. Забравих, че се намирам пред латинската императрица.

В гласа му отекна укор и обида. Той се огледа наоколо си. Тежко въздъхна. И отново отпрати към нея остър, недоверчив взор.

— Защо мълчиш, Марийо? Нямах ли какво да ме попиташ?

Тя не сваляше очи от него. Поразена. Недоумяваща.

Радул бе пред нея. Не, това не беше сън.

И все пак това не бе Радул.

Оня Радул, когото тя сънуваше, който заемаше всичките ѝ мисли, всичките ѝ копнежи.

Нещо се бе разрушило. Нещо се бе променило.

Това бе образът на Радул. Но оня Радул, от горите на Орловец, от срещата в градините на Царевец, в църквата „Свети Димитър“, оня Радул, когото бе видяла за последен път зад решетките на тъмницата, не съществуваше вече. Защо? Каква невидима преграда стоеше между него и нея?

И тя отново усети необяснимия ужас, който навремето бе изпитала пред любовта на Анри.

Чак сега тя разбра, че обича императора.

И потръпна пред тежестта на своя жребий.

Момъкът все тъй стоеше пред нея, с гневни, скръбни и питащи очи. Изведнъж тя се опомни. Подаде му ръце, усмихна се, сълзи светнаха в хубавите ѝ зеници.

— Радуле... Кажи. Разправи ми... Колко време оттогава... Колко неща, колко...

Той стисна силно ръцете ѝ, след това веднага ги пусна и каза горчиво:

— Марийо, ти не си вече същата... Ти си ме забравила.

Тя не отговори, въздъхна, седна, посочи му с ръка другото кресло от абанос и седеф. Ала той поклати глава и остана прав. Мрачен.

— Имате ли вести от Йоана? — попита тя. — Как стоят работите с латинските гарнизони? Ана и царица Елена как са? Илиица и Георги държат ли още за делото? Драган добре ли е? А Добромир? Горкият момък. Разправи ми за него... Как го уловиха? Кога го подложиха на казън? Властелите от Петровата и Ивановата хора още ли са с нас? А как мина към вас деспот Богдан? Невероятно.

— Не само Богдан, а и Николица е вече наш. Остава севастократор Деян. Освен няколко епископи всички други са наши.

Мария се развълнува. Радостно заби сърцето ѝ.

— Тогава?

Радул не отговори, извади от джоба си пожълтял, окъсан пергамент. Подаде ѝ го.

— От Йоан! — извика тя и бързо почна да чете. Очите ѝ се разшириха. — Най-сетне... Той заминал отново към юг. По пътя си събирал руски наемници. — Тя вдигна очи към Радула. — И аз ще дам пари да събере повече войскари. Ще ти предам всички пари, които имам у себе си.

Тя изтича към раклата, зазидана в стената, отключи я, извади ковчеже от старо сребро, изсипа всичките ливри и марки, перпери и дукати, които имаше вътре. Занесе ги на момъка.

— Предай ги по някакъв начин на Йоановите люде. Купете оръжия. Стоката, която Одет ти предаде, за да се преобразиш на търговец, нека бъде продадена за същата цел.

Радул я погледна. Поклати глава.

— Ние не искаме от тебе пари, Марийо. Дойде часът, когато решихме да ти припомним, че си дъщеря на Калояна. И за какво дойде тук.

Той помълча малко. След това добави с бавен, тъжен и неумолим глас.

— Аз ти нося решението на тайния съвет.

Мария стана. Побледняла. С тръпнещи устни. Ослуша се, обгърна с взор стаята. След това лицето ѝ окаменя. Строго и безстрастно.

— Нека чуя решението на съвета. Аз съм дала клетва, че ще го изпълня.

— Богомилите мрат по кладите, тъмниците са пълни с бунтовници. Цяла България загива под безумната власт на Борила.

Бунтът е отново готов, както преди три години. Когато ти замина... Ерик Филандър е пречката, последната пречка, за да избухне въстанието още утре. Когато чуем, че Борил е лишен от мощния си съюзник, в същия миг гончиите ни ще полетят към стана на Йоановите войскари. Разбра ли ме добре?

Гласът ѝ прозвуча сухо и беззвучно:

— Разбрах.

Одет безшумно се появи на прага.

Същата вечер Анри спря внимателно сивите си очи връз промененото, отслабнало лице на жена си.

— Никога не сте изглеждали тъй зле, Мария — рече загрижено той. — Какво става с вас? Ще повикам още утре нови целебници.

Тя леко се усмихна. Вдигна глава от книгата, която бе разгърнала.

Целебници... Ако можеше да има лек за мъката ѝ. Утеха за сърцето, което трябваше вече втори път да се пречупи. Не беше ли много това, което се искаше от слабата ѝ женска ръка? Можеше ли някой да знае как тя бе прекарала тази страшна нощ, която бе оставила такива жестоки следи по безсънното ѝ лице.

— Аз не ще мога да замина спокоен, Мария. Искам да знам какво ви е? Какво ви липсва... От какво страдате...

— Ще заминавате, сир?

— Преди малко получих много неприятни вести от кралица Маргарита. Оберто Биандрате се завърнал в Тесалоника, както ви казах вече, и почнал да я притеснява, да се държи по-дръзко и предизвикателно от всякога. Ще отида лично да оправя най-сетне тази противна история. Непримирими и злопаметни люде излязоха тия ломбарди. Заради своето честолюбие са готови да провалят цялата Латинска източна империя... Какво има, Мария?

— О, без вас е тъй самотно и тъжно, сир... Ще се бавите ли много?

Императорът помисли малко. След това весело се засмя.

— Какво ще кажете, ако ви взема със себе си? Една хубава разходка. Ще пътуваме по море. Вие ще се развлечете. Ще поправите и

здравето си. Да. Решено. Нали ще дойдете в Тесалоника? Тук ще оставим за баил Йосташ.

Да замине... Далеч от душните и злокобни палати на василевсите. Далеч от златните покои, опръскани с толкова кръв, пълни с толкова предателски сенки... От мората на безсънните нощи... От ека на клетвата, която я гореше ден и нощ. В града на светеца войник, на покровителя на асеновския род... Може би Чудотвореца щеше да ѝ помогне, да я спаси от мрака, който я обгръщаше.

Бледен, радостен лъч проясни замисленото ѝ чело.

— Да. Искам да дойда. Ще дойда.

[1] Дребница — повесмо, къделя. ↑

[2] Така българи и кумани

държаха в плен и във

тъмница графа Бодуен,

дорде най-сетне го убиха. ↑

[3] Граф Д'Арас отпътува и се спогоди

с краля, че най-добре ще изкупи

вината си, като замине отвъд морето.

Той бе твърде смел, щом отиде кръстоносец. ↑

[4] След него замина и жена му,

която твърде много обичаше.

В Акра тя се поболя и умря

като предана и разумна дама. ↑

ГЛАВА XXX

Сред това румено и светло лято, напоено с ярки зари и ведри небеса, дните минаваха в непрестанни тържества. Граф Биандрате посрещна с небивали почести своите сюзерени, отдаде им всички дължими церемонии, устрои турнири и шествия, народни игри, увеселения, богати трапези. Мария се увлече в лов и танци, песни и забави. Сякаш искаше през това лято да изживее наведнъж целия си живот. Тъй весела и безгрижна никой не бе я виждал дотогава. Всички жители на Тесалоника останаха омаяни от дъщерята на Йоаница, която далеч не изглеждаше тъй страшна, както баща си, кога бе спрял преди десет години край стените на града им в безмилостна обсада.

Най-сетне дойде денят за тържественото увенчаване на младия Димитрий.

Още рано сутринта всички местни и околни патриции и барони почнаха да се събират в двореца на Биандрате, където бе отседнал императорът. В улиците се образува безкрайно шествие. Начело вървяха деца с китки в ръце. Следваха херолди на коне с дълги сребърни тромпети. Подире им вървяха представители на всички занаяти шивачи, хлебари, златари, шарчии, везачи на коприна, рибари, железари, зидари. Пред всяка дружина имаше отделна музика от тъпани и флейти. Следваха монашески ордени. Подире им се точеше безкрайна тълпа празнично облечени граждани.

В това време кралица Маргарита пристигна с бляскава свита пред покоите на императрицата. Граф Биандрате я водеше, високо уловил дясната ѝ ръка, следван от най-видните ломбардски барони. Пред вратата на стаята кралицата спря и прати своя първи почтен кавалер да попита дали на сюзеренката ще ѝ бъде приятно да я приеме.

Когато вратата се отвори, кралица Маргарита направи знак на демоазелата си да пусне шлейфа на дългата ѝ наметка и сама го вдигна с лявата си ръка, а когато прекрачи прага, отпусна дрехата си да се влачи след нея. Васалът нямаше право на никакви почести пред лицето на своя сюзерен. След като мина три стъпки от прага, Маргарита коленичи в поклон чак до земята. Стана и продължи до средата на

залата. Там коленичи още веднъж и тръгна към императрицата, която я чакаше права до леглото си. Когато кралицата понечи за трети път да коленичи, Мария тръгна към нея, сложи дясната си ръка на рамото ѝ, вдигна я и я целуна.

Кралицата застана на две стъпки отдясно до нея. Тогава Мария подаде ръка на граф Биандрате, Одет взе края на наметката ѝ и следвани от императора и Маргарита, те тръгнаха начело на великолепно шествие. Долу кочиите едва смогваха да си проправят път сред ликуващите тълпи.

Най-сетне ромеите щяха да осигурят своята власт. Защото за тях синът на Исаковата вдовица, макар че по-късно тя се бе омъжила за монфератския маркиз, все пак бе по-желан, отколкото непознатия ломбардец Гулиелмо, който смяташе с помощта на Биандрате да седне на престола на Тесалоника. Днес малкият Димитрий щеше да стане техен крал. И то само благодарение на мощната подкрепа на император Анри.

Затова всички поздрави и възторзи тъй непринудено политаха към императорската кочия:

— Зито василевс Анри, василиса Мария. Зито Димитрий. Зито Маргарита!

Маргарита и Биандрате се спогледаха. Първата с тържествуващо ликуване, вторият със загадъчна усмивка.

Увенчаването стана в църквата „Свети Димитрий“.

Вечерта кралицата даде от името на младия крал голяма гощавка. За тържеството бяха пристигнали барони от всички части на кралството: Тива, Беотия, Евбея, Коринт, Аргос...

Двадесет поликандилона, всеки от които имаше по дванадесет свещи, осветяваха залата на празненството. В дъното бе сложена главната маса, на която седяха в една редица: императорът по средата, Мария от дясната му страна, Маргарита от лявата, граф Биандрате, архиепископ Гуерино, Бертхолд фон Катценеленбюген и Равано далек Карчери. Креслото на императора приличаше на престол, с високо осем лакти облегало и с кърмъзен покров от аксамит над него. От двете страни по дължината на залата бяха наредени дълги трапези, на които заемаха място според новия обичай жените и мъжете размесено: до всеки кавалер по една дама. Всички бяха насядали в две дълги редици, а срещу тях непрестанно се суетяха безброй валети, които

носеха и сменяха ястията, пълнеха крондилите с вино. Зад гостите покрай стените стояха изправени пажове със запалени борини в ръка. Мраморните плочки по пода бяха посипани с трендафил и зелени вейки.

Вечерята започна, като церемониалмайсторът изсвири три пъти с рог и валетите прислужиха със сребърни съдове за миене на ръце.

Мария потопи пръстите си в уханната розова вода. След това стана права, а заедно с нея и всички гости, за да изслушат молитвата на архиепископа.

Графовете бяха сложили обичайните мантии и барети от кърмъзено кадифе. Херцозите бяха облечени в зелено. Благородните дами хвърляха нежни багрови петна сред общото велелепие: златиста и розова коприна, светлосин аксамит, лилав сатен. Жените на местните банкери им съперничеха в богатството на премените.

Главната маса бе покрита със зелено кадифе, върху което бяха наредени паунови пера и цъфнали шипкови клончета. Докато валетите внасяха подноси със заешко, солено еленово месо, пържени пилета и печено телешко, украсено с неранзови зърна, златисти сосове и корави жълтъци, посипани с херцогска пудра, в една ложка, издигната отдясно на главната маса, свиреше дружина флейтисти, съпроводени от барабанчета и тромпети.

Анри бе необикновено весел. Никога дотогава той не бе виждал Биандрате тъй угодлив и покорен. Мария тъй трескаво разговорлива. От известно време тя бе проявила особена загриженост и нежност към него. Обичайната студенина, която ги разделяше, внезапно се бе стопила. Тя сякаш бързаше да изживее за няколко дни живота, който дотогава бе намирала празен и досаден. Тя първа насрочваше датата на новия турнир, уреждаше разходки из морето, ловджийски забави и танци, състезания на певци и църковни процесии. Тя се хвърляше от една забава в друга, от една веселба във втора, като че за да избяга от самата себе си. И той си обясняваше странната промяна с желанието ѝ да забрави мъката, че не може да му даде потомство, което да наследи престола.

— Императрица Мария се чувства великолепно между вас — се обърна Анри към Маргарита, като извади от джоба си остро ножче с дръжка от слонова кост и си отрязва къс козе месо, полято със сос от

оцет, дафинов лист и синя тинтява. — Бих желал да останем по-дълго в Тесалоника, щом тази местност ѝ влияе толкова добре...

Той лакомо загълта жилавото месо, потапяйки от време на време с два пръста едри зальци хляб в соса.

— Това ще бъде най-голяма чест за нас — отвърна кралицата и даде знак на първия вalet.

Докато Анри хвърляше на любимия си хрът Сарацин оглозгани кокали и лакомии мръвки, звуци от фанфари известиха внасянето на печения паун.

В залата влязоха с бавна тържествена стъпка двама конници. Единият подпираше с десница, а другият с левица широк поднос от кедрово дърво, обкован с мед. Други двама конници, които стояха отстрани на почетната маса, пришпориха конете си и препуснаха да ги посрещнат и придружат. Петима валеа поеха подноса и го сложиха пред императора.

Всички останаха удивени от тънкото майсторство, с което бе изработена гозбата. Печеният паун бе отново покрит с перата си и положен върху яркозелено пюре, което наподобяваше ливада. Човката и краката му бяха позлатени. На главата му имаше малка корона. Подир печеното следваха салатите, а после — рибите. Императорът поиска да опита новото питие, което покрай прочутия Хипокрас бе станало любимо на рицарите: бира, подправена със сок от ягоди и мед. Той отпи няколко глътки, понавъси се. Напитката имаше вкус на амбра. И поиска отново да му сипят от стария, изпитан Хипокрас.

Провансалски трубадури и нормандски трувери изпяха най-новите си рефрени, докато дамите бърбреха, смееха се и ядяха печени зарзали, неранзи, торта от бадеми. На масите не липсваха и прочутите Тарт дьо Дурлан и Флан дьо Шартър. Отново валеите минаха със сребърните подноси за розова вода. Всички измиха замърсените си пръсти. Пак се прочетоха обичайните молитви. Гостите се разпръснаха из великолепните зали, където пажове поднасяха разхладителни и препечени курабии. Всички очакваха с нетърпение започването на танците. Белият леврие на Мария се разхождаше между гостите и копринената му козина събираше ласките на много нежни ръце. Около императора и императрицата се събираха купчини угодливи сановници, любопитни ромеи, тщеславни граждани. Всеки искаше да приеме дума от своя сюзерен, да му изкаже верността си, да потвърди

своята дълбока преданост. Все пак от двете страни на Анри следваха неизменно двамата му виночерпци, които опитваха преди него всяко питие или сладко, което той докосваше до устата си.

Мария разговаряше оживено сред група ломбардски дами. Тези, които не я бяха виждали дотогава, си спомниха удивени за песните, с които труверите възпяваха своята константинополска императрица, винаги тъжна и самотна. Напротив, дъщерята на жестокия Йоаница бе най-любезната и весела дама, която те някога бяха виждали. С пламнали в нежна багра страни и искрящи очи, тя се усмихваше непрекъснато в щедро благоволение, разпитваше всекиго за рода и живота му, не намираше слова да изкаже възторга си от Тесалоника. Движенията ѝ бяха бързи и трескаво неспокойни. Смехът ѝ — къс и отривист. Само понякога взорът ѝ ставаше странно празен, сякаш мисълта ѝ внезапно отлетяваше към нещо далечно и чуждо за всичко, което я заобикаляше.

Отекна удар от кимвали. Тръпка пробяга из цялата зала. С плавен призив прозвучаха флейтите и цитрите. Танците започнаха с Брабанската стъпка. На края на всяка фигура кавалерът леко прегъваше коляно пред дамата.

Императрицата откри игрите с наместника граф Биандрате.

Леко и гиздаво пристъпяше Мария, опряла лявата си ръка връз високо издигнатата десница на графа. Подире им следваха в дълга редица императорът с кралица Маргарита заедно с всички останали гости, наредени по сан и достойнство. От време на време танцуващите разменяха по някоя кратка дума.

— Научихте ли за болестта на папата? — попита Биандрате. — Преди малко дойдоха куриери, пристигнали с венецианска галера. Негово Светейшество бил напоследък в Перужия и там легнал болен от силна треска. — Наместникът леко се поклони, прегъвайки коляно. — Какво предчувствие, наистина... Миналата зима той започна словото си в консилиума с думите от евангелието: „Горецо пожелах да ям тази пасха с вас преди смъртта си...“. Сякаш е знаел...

— Той и други път е боледувал доста тежко... Ала желязната му воля винаги е надвивала слабостите на плътта... — отвърна замислена Мария.

— Той беше най-големият покровител на братовчеда ви Борил — добави внезапно Биандрате и впи остър взор в очите ѝ.

Мария издържа погледа му. След това сбърчи чело. Изкуствената веселост и живост внезапно я напуснаха. Без воля и драгост тя продължи танца, мълчалива, загубена в невесели мисли. Анри веднага забеляза това. Преди да почне танцът на факлите, той приближи до нея и запита:

— Вие пак не се чувствате добре, мадам. Вие се преуморихте с всички тия тържества напоследък. Искате ли веднага да се оттеглите в покоите си?

Тя вдигна уморен взор към него. Сърцето му потръпна от тъгата, която прочете в тия светли зеници.

— О, не, сир. И без това тази вечер свършват всички веселби и приеми по увенчаването на младия крал. От утре ще имам доста време да почивам...

И тя се обърна към дванадесетте пажа, които стройно пристъпваха откъм главния вход, с високо издигнати тромпети в ръка. Подире им следваха валети със запалени борини. Те раздадоха на всеки от танцуващите по една тънка факла. Менестрели засвириха на виола бавна стъпка, която от време на време се пресичаше с няколко буйни завъртвания. Тук именно всеки танцьор трябваше да внимава да не би някой съсед да угаси борината, която той държеше в лявата си ръка, докато с дясната водеше дамата.

Когато някому успееш да загасят борината, той напускаше танца и отстъпваше мястото на друг рицар, докато отново му дойде ред. Така дамите непрестанно разменяха кавалерите си сред смях и закачки, във весела забава.

Няколко пъти Мария танцува с императора, с граф Биандрате, с граф фон Катценеленбоген, Ансо дьо Кайо, маркиз Палавичини, Роландино Каноса... Полека-лека тя успя да възвърне спокойствието си, да смрази лицето си с предишната усмихната маска. Когато за трети път ѝ се случи да танцува с Биандрате, тя не се стърпя да не каже:

— Вие забравихте, че моят братовчед Асен-Борил има още един покровител, драги баиле. Това е съюзникът му, сам император Анри...

Графът се усмихна с тънка ехидност, вдигна високо борината си, за да не му я загасят.

— Това ми е отдавна известно, мадам. Ала изглежда, че българите не се боят вече много от този покровител, или пък са

загубили търпение... Затова и болестта на папата им е дала дързост... Ако смятат, че Инокентий е последният покровител на крал Борил...

— Какво означават думите ви, граф Биандрате? — попита строго императрицата.

— О! Изглежда, новините стигат винаги по-късно до мадам... Преди четири дена в България избухнал бунт. И сега в Мизия се води кървава бран. Вероятно императорът ще получи тези вести чак утре. Моите гончи са изпреварили неговите. Ако случайно не ги е задържала неочаквана беда по друмовете...

Той стисна по-силно ръката ѝ, сякаш да я подкрепи да не падне. Мария стана бяла като вар. Задиша дълбоко.

— А защо вие не сте съобщили досега всичко това на сюзерена си?

Той сви устни. Каза сухо:

— Имам своите основания, мадам.

Дързостта на Биандрате минаваше всяка граница.

Ала изглеждаше, че наместникът добре познаваше положението, да се осмели да говори така на императрицата. Той погледна тържествуващо Мария, която продължаваше да се движи след него, без да помни стъпките си, загубила чувство за всичко наоколо.

Коленете ѝ отмаляха. Светът потъмня, изчезна.

В България избухнал бунт...

В Мизия се лее кръв...

Тази единствена мисъл пламтеше в главата ѝ. Съзаклятниците не очакваха вече помощ от нея и бяха почнали на своя глава да действат. Или може би се надяваха на друга помощ? Не се ли бояха от войските на Анри? Болестта на папата ли им даваше дързост, или нещо друго, неизвестно и на нея? През къде минаваше нишката на заговора... Може би не само през Киев, Търнов и Константинопол, а и през Тесалоника...

И тя бе заплетена в тази опасна и неумолима мрежа, увлечена във вихъра на толкова събития, страсти, омрази, клетви...

На няколко пъти тя бе вече сменила кавалера си, без да забележи. Когато тъмната мъгла, която я обвиняваше, полека-лека се разсипа наоколо ѝ, Мария зърна пред себе си усмихнатото лице на Луи дьо Шател.

— Най-сетне и на мен се падна честта да танцувам с мадам. Белослава танцува с монсенъор императора и много се безпокои за вас. Монсенъор ме помоли да ви съобщя, че изглеждате много изморена, много отпаднала и че е време да се приберете. Дайте знак да се прекрати тържеството.

Все пак тя остана докрай на мястото си.

Изслуша одата на минезингера, когото Бертхолд фон Катценеленбоген бе повикал нарочно от Алемания за тържествата, прие поклоните и приветствията на всички свои васали, излезе от залата, подпряна на десницата на императора, усмихната, с високо вдигнато чело.

Пред прага на покоите ѝ Анри спря за миг, загрижен и неспокоен. Целуна ръката ѝ, пошъпна:

— Лека нощ, Мария... — Той въздъхна, сви вежди. — Боя се, че радостта ми трая твърде кратко. Тъй весела и бодра изглеждахте напоследък... А сега отново ви виждам нерадостна и бледа. Какво ви е? Кажете ми. Искате ли да отидем на остров Родос? Както виждате, работите в Тесалоника вече вървят отлично. Ласкарис мирува, в България всичко е спокойно. Мога да си позволя малко почивка и да ви заведа където пожелаете...

Той застана в очакване. Очите му просеха милост, тревожни, блеснали в нежност и преданост.

Минаха няколко мига, тежки, безкрайни като векове. Как ѝ се искаше да склони чело на рамото му, в смъртна умора, с препълнено от любов сърце. Да обгърне с топла ласка шията му и да остане така завинаги, забравила всичко наоколо в тази чудна лятна нощ, сред пеещата звездна тишина...

Сякаш някакъв чужд глас прозвуча хладно край нея:

— Утре ще говорим по това, сир. Сега съм тъй страшно изморена. Лека нощ!

Когато притвори вратата след себе си и я заключи, Мария остана дълго време замислена, права и неподвижна, с опряна на дръжката ръка, без да има сили да направи нито стъпка повече. На прислужниците си тя бе съобщила, че ще се съблече сама и няма да има нужда от помощта им. Не искаше да лишава добрите момичета от веселия събор извън градските стени.

От отворения прозорец се виждаше Егейско море, разстлано в тъмен блясък, утихнало, неподвижно. Някаква чудна кротост слизаше от трептящото в сребърни искри небе. Мария бавно се отправи нататък, облегна се на прозореца, подпря лице на ръката си, загледана в далечните светлини на пристана, заслушана в затихващия шум на възбудения град. Сърцето ѝ биеше с дълбоки, глухи удари. Всичко ѝ се струваше като грозен, невероятен сън, от който всеки миг ще се събули. И за стотен път пред нея изникна жестокият въпрос:

Коя бе тя?

Кой бе нейният дълг?

Не беше ли длъжна законната съпруга на Анри, императрицата на Константинопол, да брани и защитава държавата на мъжа си? Нима тя не бе вече латинка, владетелка на толкова люде, които доверчиво бяха оставили съдбините си в ръцете ѝ?

Но не бе ли тя дошла в столицата на пришелците със смътната омраза и клетва в сърцето си? И тази клетва чакаше своето сбъдновение. Костите на Калоян не бяха отмъстени. Узурпаторът разсипваше родината ѝ. Йоан-Асен очакваше в Киев надеждна вест. Богомилите се надяваха на нея за защита и опора от жестоките притеснения...

Нека делото ѝ бъде грях. Тя го поемаше връз себе си.

Мария се дръпна от прозореца. Притисна с десница пламналото си чело, което свежият лъх на морето не бе можал да разхлади. Отново очите ѝ заблестяха сурово и решително — както някога. Тя беше от кръвта на Асеновия род. И нямаше по-свято дело за тях от делото за великата родина. Пришелците, чуждоземните натрапници трябваше да си отидат. Ромеите трябваше да смирят надменността си — те еднически да имат правото да властват на полуострова Епир, Сърбия, Босна, трябваше да престанат с безкрайните си крамоли и всички с общи усилия да изгонят дръзките нашественици. Тогава народите между Карпатите и Евксинския понт между Бялото и Синьото море щяха да заживеят в траен мир и братска дружба. И всеки жадуваше да се яви личност, която да поведе всички към обща борба и победа — някой смел и достоен мъж, който да накара безбройните дребни честолюбци като епирския деспот, като севастократор Стрез, деспот Слав, босненския бан Кулин, княза на Дукля, като Ласкарис в Никея и

архонта на Арбанашката земя — всички да си подадат братска ръка и да подемат великото освободително дело.

Не беше ли Йоан този, който можеше да обедини всички и да продължи борбата на Калояна — да освободи родината от омразните пришелци...

Затова Мария трябваше за втори път да се пожертва.

Тя полека свали теменужената си наметка, махна с морно движение диадемата, потри зачервената ивица на челото си, издълбана от тежестта на безценните камъни, отпрати се към високия скрин от излъскан орех, свали сребърното сандъче със скъпоценностите. Когато вдигна капака и понечи да остави вътре диадемата, гривните и огърлицата си, ръката ѝ се дръпна сякаш клъвната от змия.

Между святкащите накити имаше нещо, което тя никога не бе виждала дотогава. Малка кожена кесийка, яко свързана с тънки ремъчета. До нея бе поставен запечатан свитък.

Кой можеше да влиза в стаите ѝ освен преданата Одет или някой довереник на Биандрате? Или може би той самият?

Тя затвори очи за миг. Страшно побледня. Сърцето ѝ се заблъска, сякаш щеше да разчупи гърдите ѝ. Не, не беше, не беше сън. Действителността я бе сграбчила внезапно, неумолимо, жестоко, с ледена ръка.

Мария плахо посегна. Макар че покоите ѝ бяха заключени, тя боязливо се озърна. Пръстите ѝ трепереха.

Скъса бързо шнуровете на печата, хвърли поглед на пергамента.

Там имаше само няколко думи. Без подпис. Почеркът бе познат. Илиица пишеше:

„Уреченият час дойде. Стори каквото можеш.“

Тя отвърза полека и внимателно кесийката, взе с два пръста от червеникавия прах, който бе вътре, докосна го леко до носа си, разтърка го между пръстите си...

Не оставаше боя. Какво бе това?

Очевидно — яд^[1].

Ала по колко трябваше да се сложи? Наведнъж или на няколко пъти? Ядът бе доста много. Вероятно трябваше да се дава по малко, но

редовно.

Тя отдели половината.

Другата половина остави за себе си.

Първите лъчи на слънцето огряха една жена, която седеше неподвижна на едно място, седнала връз ложето си, прекарала така цялата нощ, без да мигне, без да помръдне от мястото си. Сякаш каменно изваяние.

Ала когато чу гласа на Одет, която приготвяше в съседната стая закуската, когато усети около себе си диханието на обикновения всекидневен живот, Мария се стресна като събудена от сън. Погледна към побелелите прозорци.

Денят се издигаше росен и свеж в този чудно хубав град, из това изумрудено море, под най-ясното и светло небе. Животът бе хубав и желан, тъй горещо мамещ, недоизпит, недосънуван... Сякаш нещо се прекърши в нея. За да не извика от болка, тя прехапа устни. Закри лице с ръце. Сълзи изгориха клепачите ѝ.

Не. Не ѝ достигаше мощ. Премного бе всичко това за нея. Премного се искаше от слабите ѝ женски сили.

Навън в ранната утринна тишина, връз плочите на двора прокънтяха конски подкови.

Мария скочи. Притисна ръце до гърдите си, заслушана, изтръпнала в смъртна тревога. Не идваше ли вече пратеник от Север?... С молба за помощ от Борила. Тогава Анри, като съюзник, трябваше да изпълни условията на договора и да изпрати войски против бунтовниците, против наемниците на Йоана... Против Йоана. Не! Това не бива да стане! Никога... Латински войски не биваше да преминат хемските проходи... Никога! Само това не! Там, в родината ѝ, отчаяните парици бяха грабнали вили и тояги, богомилите бяха повдигнали общините си в дръзко непокорство, войските бяха отказали да се подчиняват... Най-сетне! А в този миг може би Йоан-Асен преминаваше Истъра с людете си... О!...

Тя закърши пръсти, огледа се с див, безпаметен взор, сякаш дирейки помощ. Нямаше време за губене. Всеки миг можеха да пристигнат Борилови гончии. Някаква тъмна и страшна сила отправи стъпките ѝ към покоите на императора.

Там бе тихо. Може би той още спеше след безкрайната, безсънна нощ, огорчен, оскърбен, разочарован. Или бе излязъл рано на лов! А може би вече закусваше.

Тя сложи ръка връз дръжката на вратата му, постоя малко. Пред очите ѝ се завъртяха тъмни кръгове. Понечи да почука. Не ѝ достигна сила. Ръката ѝ падна като подкосена.

В Мизия се лее кръв...

Йоан!

Йоан преминаваше Истъра!

Внезапна мисъл я прекоси като мълния. Тя потрепери цяла. Вдигна чело. Нямаше вече време за колебания. Всичко бе свършено.

Навън забиха камбани за първа утринна.

[1] Яд — отрова. ↑

ГЛАВА XXXI

Мария удари с чукчето по медния гонг. Одет влезе безшумно, изгледа я учудено, тъй немощна и болна ѝ се стори господарката ѝ, ала не попита, не проговори нищо.

— Пригответе ми някоя стара, съвсем проста рубя. Не искам да ме познаят по пътя.

За да заличи следите от страшната нощ, тя се спусна към гардеробната, изми лицето си с кипърски сапун и студена розова вода. Лека багра покри смъртно бледите ѝ страни. Очите ѝ се оживиха. Движенията ѝ бяха болезнено неспокойни.

— Не, не искам да закуся сега, Одет. Като се върна от първата служба...

— Да ви придружа ли, мадам?

— Няма нужда, Одет. Съобщете да впрегнат кочията ми. Искам сама да се помоля пред иконата на хегемона.

Там, пред ясният взор на Чудотвореца, Мария искаше да подири за последен път подкрепа и сила, за да изпълни клетвата си. Сякаш диреше и най-дребния повод, за да отложи с още няколко мига кобната стъпка.

Затова камбаните на „Свети Димитрий“ бяха прозвучали за ухото ѝ с надежден, спасителен зов. Тя бе намерила причина да отстрани за късо време съдбата, която виснеше неумолима като остър меч над главата ѝ.

В ранния здрачен час улиците бяха почти празни. Людете още спяха, морни от веселбите и тържествата на предния ден. Към градските порти се точеха стадата на знатните патриции, които отиваха на паша. Изправен пред вратата на дюкянчето си, някой оръжейник лъскаше готова за продан ризница или сабя. Седнали пред кръчмите войници, монаси и странници разговаряха за помирението на императора с Биандрате, за хубостта на императрицата, за младия крал Димитрий, за благоволенieto на кралица Маргарита към ромеите. Тук-таме се мяркаха подранили търговци, които носеха натоварена на мулета стока: платове, конци, бои, шишенца с уханныя вода.

Църквата на великия хегемон се издигаше сред кипарисови градини, в които тихо отекуваше ромонът на многобройните водоскоци.

Небето бе тъй бледо и въздухът тъй бистър, както в оная сутрин, когато Мария бе отишла да се помоли пред гроба на баща си преди заминаването за Константинопол. Нямаше още три години оттогава, а й се струваше цяла вечност, сякаш хиляди години бяха минали, откак се бе отделила от родината си.

Тя се отправи към гроба на светия Чудотворец, простря се в дълбок поклон пред големите мраморни плочи, украсени със сребро и скъпи камъни. След това вдигна очи към иконата. И потръпна.

Неумолим бе взорът на светеца войник.

С високо издигнато копие в разперените ръце той се заканваше всекиму, който забравяше своя дълг и клетва. И за последен път тук, на колене, Мария се попита кой бе нейният дълг, коя клетва бе истинска. Клетвата, дадена пред гроба на Калояна, или клетвата, дадена в „Света София“ пред брачния олтар? Каква бе тя. Българка или латинка? Кое щеше да бъде грях? Да остави родината си да загине в кървави размирия, заета от чужди войски, разорена от безумствата на притеснителя? Или да лиши държавата, където бе владетелка, от едничкия мъж, който можеше все още да поддържа ред в безбройните разпри, които я разкъсваха. О! Тя не смееше и на себе си дори да признае, че животът на Анри й е скъп — защото тя го обича...

В нейната ръка се таеше съдбата на две царства. И тя трябваше да отсъди кое от двете трябва да загине.

Ала безмълвна бе иконата. Хладно блестяха шейсетте мраморни колони на храма. И нямаше кой да отговори на страшните й въпроси.

Свещениците я изпроводиха до външната порта с дълбоки поклони, все още учудени от ранното й посещение. Те се бяха надявали, че ще я видят на втората утринна служба, когато обикновено пристигаше и кралица Маргарита заедно със съпругите на бароните и архонтите...

Преди да се качи в кочията, Мария погледна наоколо си. Там горе откъм Север, откъм задоблачния Хем бяха слизали железните потоци на бащините й опълчения. Още личаха по градските стени следите от метателните машини и подриванията.

Там, зад Акропола, където бе разположен станът на Калояна, там бе изпуснал последен въздъх великият цар. Там, все край този град, се

решаваха съдбините на племето ѝ.

Мария попипа в чантата, която висеше на колана ѝ, не, не бе сън. Зловещият яд си стоеше там.

Дъщерята на Калояна трябваше да продължи делото на оня, който бе умрял за него.

Тя скочи със смела стъпка в кочията.

Сега, когато решението ѝ бе взето безвъзвратно, тя тръпнеше от нетърпение: по-скоро, по-скоро, нека това, което трябваше да стане, да станеше по-бързо. Докато отново внезапна слабост не смекчи коравината на ръката ѝ.

Пътят нагоре, към крепостта, бе стръмен и труден. Кочията полека изкачваше каменистия друм между уханните, нацъфтели градини на патрицианските домове — сякаш нямаше край.

Стражите при крепостната порта вдигнаха копия. Спусна се подвижният мост, вдигна се желязната решетка. Конете тежко затрополиха по едрите плочи на дворчето.

Ала още не бе изкачила първите стъпала на стълбите, които водеха към покоите ѝ, когато Мария внезапно спря стъпките си, послуша се. В далечината отекнаха високи, тревожни викове. Прозорци се отвориха на втория кат, някой размахна ръце. Стражи се разтичаха.

Тя се спусна нагоре с пресъхнало гърло, с трескаво светещи очи.

Какво се бе случило? Какво ставаше? Биандрате да не им устройваше някаква клопка? Борилови гончии ли бяха дошли?

Насреща ѝ се затече валетът Франсоа. С огромни изплашени очи.

— Императорът се чувства зле! — извика той и отмина, почти обезумял от скръб.

Всички тичаха, диреха целебник, даваха заповеди, които никой не слушаше, разминаваха се, гледаха се, без да се познават...

Императрицата влезе в стаята, опряна на ръката на Одет. Тя направи едва забележим знак да ѝ сторят път: барони, духовници, дами, валети се стъписаха поразени. За пръв път сега те забелязаха, че Мария има снежни кичури около челото. За една нощ ли бе побеляла?

Императорът лежеше облечен връз ложето си. Лицето му бе съвсем без цвят. Той дишаше тежко, устните му бяха сини.

Мария се наведе над него, съвсем близо, пошушна тихо:

— Анри...

Слаба тръпка побягна по неподвижните черти на умирация. Той вдигна полека клепачи. Позна жена си. Опита се да се усмихне. И отново потъна в дълбока забрава.

В стаята влезе примас Гуерино. Даде на императора светото причастие. Всички коленичиха около леглото, шъпнейки молитви. Сподавени хълцания разкъсваха от време на време тежката тишина, в която се чуваше само предсмъртното хъркане.

Тих шум накара всички да извърнат очи. Отдясно до главата на императора застана граф Биандрате.

Мария отправи към него остър, пронизващ взор. Монфератецът ѝ отвърна спокойно, с ледена дързост.

Фрушките барони стояха вцепенени, свели чело в безмерна скръб. Каква тайна, внезапна болка отнемаше любимия им вожд? Тъмни подозрения, лют ропот ги караха да стискат юмруци в безсилен гняв. Кого да обвинят? Кому да хвърлят ръкавица за смъртен двубой.

Конон дьо Бетюн, Ансо дьо Кайо и Луи дьо Шател отправяха от време на време мрачни погледи към Оберто Биандрате, който стоеше неподвижен и невъзмутим край възглавието на сюзерена си.

Други спираха недоверчив взор върху императрицата, която бе коленичила пред леглото, замръзнала, безмълвна, със скрито в ръцете си лице.

Варварската княгиня от Хем...

Можеше ли да се вярва на дъщерята на жестокия Йоанициус? Току-що пристигнали гончии бяха донесли вест за бунта против Борила. А маркиз Гулиелмо Монферато чакаше в Ломбардия вест или надежден знак, за да тръгне към Тесалоника, също тъй както Йоан-Асен чакаше подобна вест в Галиция, за да слезе на юг с наемниците си.

Нямаше ли някаква връзка всичко това?

В стаята пристигна нов целебник, извикан набързо от абатството Хортаитон. Той разблъска изплашените монаси и барони, заповяда веднага да му донесат превръзка и гореща вода. След това пусна кръв на императора от дясната мишница. После му даде да изпие от някакво шишенце няколко глътки зеленикава течност. Анри загуби всяка следа от багра по лицето си, помъчи се на два-три пъти да повърне, посочи с глухи стенания главата си, след това корема.

Ясно беше, че е отровен.

От миг на миг жилите при слепите му очи чукаха все по-слабо. Примасът помаза челото му с масло, донесено от гроба на свети Димитър. В това време гончии, разпратени навсякъде от Конон дьо Бетюн, доведоха един ромейски врач и някаква прословута сирийска баячка. Врачът прекръсти болния с едни чудотворни мощи, след това изрече три пъти някакви заклинания. Нищо не помогна. Баячката сложи в зелена паница с вода овчарска тинтява, босилек и вратика, изля отгоре им едно сурово яйце и почна да произнася разни обайства, като бъркаше с острието на тънък кинжал във водата около яйцето. После потопа вътре жив въглен, повтори обайствата.

Навън бързо мръкна. Никой не смееше да мръдне от мястото си. Сякаш всеки очакваше да стане чудо, да се свърши този грозен сън, да види как Анри отваря очи, бодър и весел както всякога...

В града всички църкви бяха препълнени с народ. Навсякъде се отслужваха литургии за спасението на благородния фламандец. Пред вратите на цитаделата се трупаха безпокойни, изплашени тълпи. Жени коленичеха, други плачеха, трети високо се молеха. Сториха път на кочията на кралица Маргарита, която идеше вцепенена в безмълвна скръб, да получи лично сведения за болестта на своя покровител. Кой щеше отсега нататък да поддържа правата на беззащитната вдовица и сина ѝ от произвола на ломбардите?...

Ансо дьо Кайо обиколи всички стаи, претърси всички маси, скринове, долапи, подири закуската на императора. Ала от храната му не бе останала никаква следа.

Наближи полунощ.

Запалените бели воценици хвърлят топли сенки връз неподвижното лице на Анри д'Анжу. Ръцете му се отпускат в тежък покой. Конон дьо Бетюн се навежда, доближава ухо до сърцето му, грабва едно огледалце от скрина, допира го до устните му. Обръща огледалцето. Чисто е. Нито следа от дъх. Хълцания разчупват коравата юначна гръд на стария трувер. Той пада на колене и се прекръства.

Примас Гуерино склопява мъртвите очи на константинополския император. Всички избухват в стонове и сълзи.

Тогава Мария се изтръгна от дълбокото си вцепенение. Скочи права. С висок писък се хвърли връз неподвижното тяло на съпруга си. И остана така. Сякаш бездиханна.

Най-после той бе неин...

Мъртъв, тя имаше право да го обича без грях. Тя бе вече освободена от клетвата си.

Ерик Филандър бе изпуснал последен въздъх.

Инокентий III бе на смъртно легло.

Борил нямаше вече отникъде поддръжка. И неговият час за изкупление бе настъпил. Йоан можеше вече спокойно да се върне в бащината земя.

Костите на Калояна щяха да бъдат отмъстени.

Дълбоки, беззвучни хълцания разтърсиха цялото ѝ тяло: „О! Дайте пепел да посипя косите си... Развикайте по всички ветрове, нека разнесат на целия свят жестоката вест: Анри е мъртъв! Най-благородният, най-хубавият, най-дръзновеният измежду всички мъже... Мъртъв... Мъртъв...“.

Бароните се раздвижиха неспокойни. Безмълвната скръб на Мария бе тъй искрена и страшна, че отново всички подозрения се струпяха връз неверния ломбардец. Ала Биандрате, заобиколен от хората си, не се стесняваше вече да се държи като самостоятелен господар, който бърза да се освободи от неприятни гости.

Лицето на императора полека-лека доби слаб румен отсенък. Лека усмивка замръзна на устните му. Сякаш само по изтънелите, изваяни от възък ноздри можеше да се познае, че е престанал да диша. Четирима фламандски рицари със запалени факли в ръка застанаха на мъртва стража край тялото. Духовници отслужиха първата заупокойка. Никой не можа да убеди Мария да се отдели за миг от скъпите останки. Метнала тъмно було над косите си, с малко евангелие в ръце, тя остана на колене пред леглото цяла нощ, заградена от тихия молитвен шъпот на монахините, сред трепкащите пламъчета на едрите бели вошеници, докато навън градът се тълпеше, разбунен и тревожен, пред портите на крепостта, а всички камбани в Тесалоника отекваха от време на време с дълбок, скръбен зов.

Замаяни, разнебитени, фръзите се готвеха за път. Как щяха да се завърнат в Константинопол, какво щяха да разправят на съвета, кому щяха да поверят властта тъкмо сега, когато трябваше да се изпратят на Север войски в помощ на Борила, когато ломбардите открито се отделяха в самостоятелно кралство, без да искат повече да признаят сюзеренството на Константинопол, без да искат да знаят за съдбата на цялата Латинска империя...

Временно натовариха Конон дьо Бетюн да поеме управата. Със свито сърце и накипяла за мъст душа, старият рицар даваше своите повели. Преди да вдигнат войските си, заедно с осоленото тяло на мъртвия император, фръзите свикаха на съвет ломбардските рицари.

Конон дьо Бетюн помоли Оберто Биандрате да потвърди правата на младия крал Димитрий и да се откаже завинаги от мисълта да доведе в Тесалоника първородния син на Бонифаций Монферато.

С презрителна надменност Оберто Биандрате отказа, като го посъветва да се не меси повече в работите на ломбардите.

Тогава затаената омраза избухна като пожар.

Херве дьо Ронсуа хвърли ръкавицата си в лицето на Биандрате с вика „Убиец!“.

На следния ден, в ранна утрин, младият рицар падна в смъртен двубой под меча на дръзкия монфератец.

За последен път тръгна император Анри на път.

Бездушен и успокоен.

Най-сетне той можеше да си почине от безкрайните походи и грижи, които бяха изпълнили с тъмна върволица целия му живот.

И с всяка стъпка, която отдалечаваше мрачното шествие от града на Тесалоника, неукрепналото царство на латините се разклащаше из основи, рушейки със страшен грохот усилията на толкова пожертвани сили, младост, живот...

Така преди десет години войските на Калояна бяха върнали от Тесалоника с потъмнели и опустошени души осоленото тяло на своя цар.

Беше 11 юни от 1216 лето.

ГЛАВА XXXII

До есента на 1217 година цяла Мизия бе вече в ръцете на Йоан-Асен.

През където минеше законният наследник, всички въстанали области се присъединяваха към него, всички власти се явяваха начело с опълченията си да подкрепят победоносните войски. Богомили и православни, униати, кумани, себри, парици и отроци, всички напущаха ниви, жрънки, катун и стаси, грабваха лъкове и колчани, копия и мечове и се смесваха с Асеновите люде.

Затворен като ястреб в гнездото си, претъпкал стените на Търнов със скъпоплатени наемници, узурпаторът виждаше как всеки ден все повече се стяга около него неумолимият смъртен обръч. И той защитаваше педя по педя власт, престол, живот...

Царица Елена, подпомогната от люде, изпратени от примас Василий, успя да избяга от манастира, в който бе заточена, при деспот Слав — в Мелнишката крепост. Илиица, Радул, Коча, Драгота и Георги напредваха начело на Йоан-Асеновите опълчения.

Само Ана бе останала във властта на тирана.

В последния миг, преди да избяга през Истъра, влашки рибари я бяха заловили и предали на своя катастрофилак. Затворена в една от кулите на Царевец, тя бе останала като последен залог в преговорите, които Борил смяташе да почне със своя тържествуващ съперник.

Двете Анины дъщери бяха на сигурно място в Долна земя, още отдавна побягнали със семейството на ватах Андрея.

Обсадата на Търнов трая седем месеца.

Тръпнещ над скъпия залог, който Борил пазеше в кулите на Царевец, Йоан-Асен водеше предпазливо преговорите, оставяйки надежда за помирение и спасение у заградения узурпатор. Ала когато Ана, изтощена от дългогодишните изпитни и тревоги — в килията на манастира, под булото на сестра Анисия, а сега в тъмниците на западната кула — склони мъченически очи, Асен даде заповед за безжалостно нападение.

Най-напред падна северната градска част, чиято порта населението отвори само и почна заедно с освободителите си да напада наемниците на Борила. Оставаше да се превземе само още непристъпното гнездо на Асеновци: Царевец.

Скрит в стражницата на главната кула, Асен-Борил слушаше рева на войските и тълпите, които се събираха под крепостта и сочеха с колчани и сулици към гъмжащите от наемници бойници. Запасите от храна още не бяха свършени. В щерните имаше все пак малко вода. Но щеше да дойде часът, когато те щяха да се изчерпят. И твърдината трябваше да се предаде. Какво щеше да стане тогава?

Борил изтръпваше при мисълта, че ще падне в ръцете на тия, които тъй дълго бе тормозил и преследвал. Кръвта на Иваница, на Белота и Саца, на Сеслав и Ана, на Добромир и хиляди други чакаше възмездие. От нищо обаче той не се боеше тъй много, колкото от мъстта на войводата Радул. Спомняше си страшния му взор зад решетката на тъмницата, когато си вземаше сбогом с Мария. И знаеше, че младият момък няма никога да прости вероломството му.

Избягал от заточението си край Евксина, той дебнеше сега като затаен звяр около крепостта, жаден за кръвта му, за позора му.

Денем Борил насърчаваше защитниците си, които вече с мъка отбиваха опитите на нападателите да метнат чрез куки въжени стълби по върховете на бойниците и да се катерят бързо като котки по тях. Йоан щадеше бащиния си дом и не искаше да го руши и подпалва. Затова се мъчеше да намери най-слабото място, през което нападателите да минат с лична дързост в крепостта.

Но за Борила нощите бяха по-жестоки от дните.

Защото тогава враговете му бяха безбройни, несломими и неуловими. Безсънното му око виждаше да се тълпят наоколо хиляди лица, мрачни, пълни със закана и омраза. Той чуваше безспир съсъка на пламъците, удара на секирата в дървото на бесилките, плача на близките на осъдените, стона на мъчениците. Отрязани глави падаха в леглото му, кръв плискаше по възглавието му, костеливи пръсти се протягала треперливо към него...

Една нощ, задушен от мора, тръпнещ от опасния глух шум, който идваше от време на време из неспокойно вълнуващия се стан на обсадниците, обзет от внезапен, безумен страх, Борил извика при себе си трима от най-преданите си люде и им заръча да приготвят всичко за

бягство. Тайно от защитниците на крепостта той искаше да избяга, да подири последен начин да се спаси.

Когато на следния ден Йоановите люде щяха да започнат решителната бран, Борил трябваше да бъде далеч от мъстителната им десница.

В глуха доба, когато и двете вражески войски за кратко бяха затихнали в тревожна дрямка, Борил заедно с Балдъо и двама свои доверени власи скришом се спусна по тайната стълбичка на една от водоемните кули, тръгна през подземния проход, който недавна бе заповядал да му изкопаят, по посока към южния завой на Етъра. Когато стигнаха пред добре прикрития изход, те се ослушаха.

Навън бе светло и спокойно. Те се промъкнаха пълзешком, един по един, през прохода между мъхестите скали, тръгнаха безшумно и предпазливо, опирайки гръб в основата на крепостните стени. Да можеха само да преплуват Етъра, да стигнат до къщата на деспот Богдан или севастократор Деян, а оттам, снабдени с коне и преоблечени като Йоанови войскари, да минат Хема, докато се съмне... След това — каквото ще да стане. Само да успееш да стигнат границата и оттам до Константиновград. Макар че и там Латинската империя живееше тревожни и съдбовни дни. Никой не се грижеше вече за своя български съюзник.

След ранната смърт на новия император Пиер, Конон дьо Бетюн отново водеше съдбините на държавата под регентството на императрица Йоланта, сестрата на Анри. Както навремето за Бодуен, сега и за Пиер нямаше точни вести дали коварният епирски деспот Теодор Комнин го е само пленил, или вече убил.

На път за Константинопол, след като бе приел императорски венец в Рим от ръцете на новия папа Хонорий III, Пиер дьо Куртене и Оксер, храбрият рицар от кръстоносния поход на 1204 лето, ненадминатият витяз от битката при Бовин, бе имал неблагоприятното да мине през земята на епирския деспот. Вероломният ромеец не се бе поколебал да нападне знатния гост в стана си, след като бе сам приет в стана на Пиер с другарство и всички дължими почести.

В кратката битка между рицари и ромеи бе паднал убит и граф Йосташ. А император Пиер бе изчезнал, както по-рано и Бодуен в

бранта при Адрианопол.

Тримата му синове Филип, Роберт и Анри бяха останали в Намур. А жена му Йоланта бе заминала с четирите си дъщери напред, в Пелопонес, където току-що бе отпразнувана сватбата на втората от тях със сина на Жофруа дьо Вилардуен. Първата бе вече омъжена за унгарския крал. През същата 1217 година, няколко месеца след смъртта на съпруга си, регентката Йоланта роди в Константинопол най-малкото си дете, което нарекоха Бодуен. Още в Рим Пиер дьо Куртене и Оксер бе дал във феодал на маркиз Гулиелмо Монферато кралството на Тесалоника в качеството му на настойник на младия крал Димитрий. Наглед нещата изглеждаха уредени. Ала под тая привидна уталоженост кипяха най-противоположни амбиции и интереси. Борбите между клир и барони, между ромеи и латини, между венецианци и фръзи, между венецианци и пизанци бяха избухнали с нова сила и отнемаха цялото внимание на Конон дьо Бетюн.

Борил знаеше, че от латините той не можеше вече да иска никаква помощ. Но се надяваше, че ще намери поне подслон и закрила. Само да можеше да се измъкне веднъж през хемските теснини.

Той се заслуша в тихия плясък на черния пълноводен Етър и даде знак на Балдьо и двамата власи. Най-напред Балдьо преплува реката и огледа местността. Брегът на това място бе пуст и самотен. В далечината трептяха червени точки — огньовете на Йоановия стан. Той леко им подсвирна. Борил и другите нагазиха в реката и минаха през посочения брод на отсрещния бряг.

— По-добре е да не дирим дома на деспота... — пошушна по-дребничкият влах, — а да заобиколим все по брега край фрушкото заселище, оттам ще гледаме да хванем Света гора.

— А коне? — попита изтръпнал царят. — Деспотът може и да ни скрие в случай на беда...

Янкул махна с ръка.

— Сега всички са с новия цар. Никой деспот няма да си заложи главата да те спасява, Борице... Ами ти гледай, ако можеш сам да си помогнеш. Хайде, няма време за бавене. Скоро вече ще съмне.

Четиримата се промъкнаха през гъстия крайбрежен лес, закриляни от непрогледна мрачина. Стигнаха до моста при втория

завой на реката. Вляво вече се чернееше гористият склон на Света гора. Лесът шумеше, залюлян в тъмна тръпка. Ала Борил настоя на своето да минат моста и да подирят коне. Той носеше със себе си достатъчно пари и скъпоценности. А парата отваряше всички врати. Царят даде на Янкула кесия, натъпкана с жълтици.

— Ние ще чакаме тука, под моста. Ти върви нагоре, като стигнеш под Боярски рът, удари наляво...

Той внезапно млъкна и се послуша. Ледени игли ситно посипаха тила му. Дружина конници препускаше край брега насреща. Блеснаха ярки огнени петна. Дървеният мост затрепери под буйния удар на копитата. На четиримата бегълци не остана време да решат кой път да поемат. Само се хвърлиха по очи на земята. Останаха вцепенени, притиснати плътно във влажната пръст. Един от конниците се наведе, вдигна високо във въздуха аления пламък на борината.

— Чакайте! — извика високо той. — Какви са тия люде.

Борил усети как внезапно цялото му тяло тежко се отпуска в непобедима отмала.

Всичко бе загубено. Бяха уловени.

Той се изправи с мъка, подкрепен от Балдьо, поправи с разтреперани пръсти дългото си до коленете рухо, вдигна несмело чело. Двата власи застанаха побледнели до него. Конникът се наведе още по-ниско. Пламъкът освети цялото лице на царя.

— Борил! — извика силно войскарят. — Тичайте насам!

Десетки кървави огньове буйно се развяваха около пленника. Диви радостни викове се издигаха отвсякъде. Свързаха ги, обградиха ги, подкараха ги обратно по моста. Един препусна напред да съобщи чудната, невероятна вест. В стаята на Йоановите люде, разположен под Боярски рът, отекнаха тревожни гласове. Разля се море от светлини, зазвучаха тревожно медни тръби и бойни рогове, удари от барабан разтърсиха въздуха. Всички скочиха на крака, заблъскаха се с широки, отсечени ръкомахания.

— Къде е? Къде е? — се разнесе възбуден глас.

Като кама се заби този глас в сърцето на пленника.

Войводата Радул скочи от коня си. Накара да приближат борините. Гърдите му се надигаха в буйно вълнение. В трепетната игра на пламъците изпитото му лице ту се явяваше, ту изчезваше, озарено от жестока радост. Ликуващ вик процепи изтегналата тишина.

Най-сетне безстидният притеснител бе в ръцете му!

Борил отправи боязливо взор към войводата. Нищо добро не се четеше по това безмилостно чело. Той дълбоко въздъхна, усети капки студена пот да изросяват по лицето му.

Долетя в бесен галоп един царски телохранител.

— Цар Асен повели да се пощади животът му!

Радул се изсмя.

Добре. Той щеше да се покори на Йоан-Асеновата заповед. Животът на Борила щеше да бъде пощаден.

Ала само животът.

След късо време в жарта на огъня, запален пред шатрата на войводата, светнаха в зловещо червено сияние две нажежени железа. Със собствената си ръка Радул ги доближи до очите на пленника. Борил изтръпна. Отметна глава назад, встрани, изпъна цялото си тяло, вързаните си назад ръце. Сгърченото му в ужас лице стана сиво.

Подир миг страшен вик отекна в нощта.

ГЛАВА XXXIII

Преди десет години бе забягнал един съвсем млад, хубав, буен момък.

Сега се бе върнал като улегнал мъж, спокоен и благ. Дългото изгнание бе го направило по-мъдър, отколкото го изискваше възрастта му.

И той пожела да бъде съвършен християнин: като цар и като човек. Не отмъсти никому. Ослепеният узурпатор изпрати в един манастир край Понта. На враговете си прости. Разкаяните Борилови люде привърза към себе си. Даде свободи на всичките си поданици: богомили, православни, католици, всички имаха право да изповядват свободно това, което вярват. Провинените и недостойни властници отстрани. Събра около себе си всичко честно, годно, одарено. Даде широка власт на най-способните.

Защото го чакаше упорен и тежък труд.

Да се възвърне благосъстоянието на разсипаните проници, да се възстанови ограбената от Борила царска хазна, без да се налагат нови данъци, да се възвърне в народа вяра към властта и любов към църквата и държавата, да се отпрати полека и незабелязано народният дух в пътя на ползотворния труд, по-далеч от безплодните лутания в областта на извънсветовното, на празните умувания. Трябваше да се определят с трайни договори пределите на държавата и да се укрепят границите, да се въздигнат разрушените и сринати до основи крепости. Да се очисти страната от шайки и да се осигури свободата и почтеността на търговията. Да се подкрепят занаятите и да се засили плодоносността на земята. Да се освободят заграбените от съседите земи през Борилово време, да се обединят разпокъсаните области, да се догони старият блян на Симеона и на тримата Асенови братя.

Десет години той бе чакал тоя час.

Най-сетне съдбата бе поверила в ръцете му бъдещето на това одарено и храбро племе.

Вярата, упованието, надеждата на всички бяха в него. Всеки чакаше от него цял на мъката си, утеха, спасение. Нямахше сърце, което

при споменаване името на Йоан-Асен да не почваше да бие с любов и преданост.

И сега в тържествения миг, когато светият старец Василий поставяше венеца на тримата велики братя връз меките къдри, които обкръжаваха прекрасното, строго и замислено лице на Йоан-Асен II, всички очи бяха отправени с възторг и обич към младия цар.

Витлеем пристъпи с чинна крачка към него, подаде му според обичая съд с кости и пепел заедно с дребна купчина запалена слама — да не забравя сред блясъка на властта колко кратък е животът и колко суетни са човешките желания...

Царица Елена не можа да издържи радостното вълнение, извърна лице и изтри рукналите сълзи на щастieto. Вторият ѝ син, младият севастократор Александър, се наведе и я подкрепи. Царският брат по вид напомняше баща си — стария Асен — ала по нрав повече приличаше на чичо си Иваница. Зад тях бе застанал деспот Слав заедно с майка си госпожа Тамара и с новата си млада съпруга. Завърнала се от родната си Кумания, Целгуба бе постъпила като монахиня в една хемска обител. Отляво на царица Елена бяха дъщерите на младия благоверен самодържец. Преди увенчаването Василий бе изпял за покойната им майка Ана вечна памет — като на царица.

Между двете хубави тъмнооки момиченца стоеше вдовицата на Ерик Филандър, която след смъртта на императора се бе завърнала в родината си.

Дълбоко доволство бе изписано по лицето на Мария.

За този чуден час тя бе пожертвала своята младост. Това, за което тъй дълго бе копняло сърцето ѝ, сега бе изпълтена истина.

Калоян бе отмъстен. Делото на Асеновци нямаше да загине.

Новият велик логотет^[1] Илиица отправи ясните си очи към бившата константинополска императрица, след това неволно хвърли взор към великия боляр Радул, който заедно с брат си Драган бе застанал недалеч от него. Едва забележима усмивка плъзна по устните му.

Навън гръмнаха всички търновски камбани. Гъсто зашумя бляскавата тълпа в тясната църква на светия чудотворец. Безкрайна навалица се притискаше навън, изпълваше всички улици на Асенова махала, край църквата, подножието на Трапезица, прохода на

Дервента, друма за Червен, целия бряг на Етъра чак до Влашкия мост под Боярски рът.

Йоан-Асен II се появи на прага на църквата.

Огромен вик разтърси цялата околност, блъсна се в скалите, разпиля се по вятъра, смесен с широките железни вълни на камбаните. Сякаш безумие облада притискащите се люде, пристигнали с кочии, на кон, пеш от цялата страна.

С мощно радостно движение Асен издигна ръка, поздрави народа си.

Тогава навалицата разчупи веригата на блюстителите, спусна се, преля като пълноводна река, струпа се около младия цар, притисна го отвсякъде в неудържим изблик. Целуваха ръцете, сърмения му сандал, светлата му багреница, отправяха благословии, уверения в обич и безмерна преданост.

Той се метна на белия си кон, още веднъж поздрави с глава, с ръце. Стрелци с мъка проправяха път напред и пръскаха между людето новите пари, които бе насякъл законният цар: бели аспри и тънки жълтици.

На едната им страна бе издълбан образът на Исуса Христа, а на другата — образите на Йоан-Асен и свети Димитър. Светецът войник държеше обърнат надолу меч и подаваше в лявата ръка на царя знаме с дълга дръжка. В десницата си Асен държеше скиптър с кръст.

Тъмната клевета бе изличена.

Чудотворецът не бе наказал великия цар. Делото на Калояна щеше да бъде продължено, само че вече с други средства.

С оръжията на любовта, кротостта, мира.

Вечерта търновци излязоха да се веселят с ведро сърце из ливадите на Света гора. Градските порти сега бяха широко отворени и ден и нощ. Щастливи и безгрижни, както от много години не се бяха чувствали, тълпите се изнизваха по посока на разцъфналите люлякови гори, сред росните треви, край тихо шумящия Етър. Песни и радостни викове изпълваха тъмносиния въздух. Защото всички усещаха съдбините си поверени в силни и верни ръце, които знаеха къде ги водят.

По Боярски рът непрестанно се изкачваха кочии, препускаха конници. Там бяха събрани на пир всички най-видни власти на страната в братско помирение, забравили всичко, което ги бе делило до вчера. По площадките на всички кули бяха запалени огромни огньове. Прозорците на палата горяха в ярки светлини.

Те пак се срещнаха долу, в градината, където някога за първи път се бяха видели.

В далечината отекваше глухият шум на тълпите. В топлия полумрак трепкаха блещунки. Едва чуто се плискаше реката в стените на крепостта.

Мария и Радул бавно вървяха между нацъфтелите шипкови храсти. Безмълвни. С тревожно свито сърце. Най-сетне той заговори. Спомни миналото, загатна за надеждите си, докосна бъдните дни. И зачака. Изтръпнал, с взор, впит в скъпия образ. Мария продължаваше да върви мълчалива и замислена, като погалваше от време на време с нежно докосване отрупаните със светли цветчета клони. Подир нея следваха стъпка по стъпка верните ѝ хрътове.

Най-после тя спря. Вдигна полека чело и погледна великия боляр право в очите. Модрите ѝ зеници засияха в мрачивината като звезди. И той видя в тях присъдата.

Мария въздъхна едва чуто:

— Много време, много неща стоят между нас, Радуле... Миналото не може да се върне. То остана там — на оная хубава поляна в горите на Орловец...

Той буйно улови ръцете ѝ. Пошъпна горещо:

— Марийо... Ще те попитам и ти трябва да ми отговориш. Аз трябва да знам. Кажи ми. Ти ли сложи яда в чашата му?

Мария поклати глава. Бавно издърпа ръцете си.

— Не. Не аз. Но бях вече решила да го сторя. А то е вече все едно че съм го сторила. Грехът си е грях.

Очите му светнаха със стария дълбок огън.

— Ти си млада... Ще забравиш. Нека минат дни — настоя упорито той.

Тя се усмихна.

— Преди малко известих на царя, че утре ще замина в един родопски манастир. Там ще се подстрижа под името Теофана. Тази вечер е последната, в която се явявам пред света. Сбогом, Радуле...

Гласът ѝ прозвуча съвсем тихо. Тя му направи знак с ръка да не я следва и изчезна безшумно в сенките на звездната градина. Лека като сън.

Двата хръта скачаха палаво след нея.

Тя бе останала само дъщеря на Калояна и нямаше право за друго щастие в света.

Уханният вятър носеше на широки вълни ликуващи песни, писък на гайди и глухо думкане на тъпани: лееше се волната песен на един свободен народ, чиято звезда отново изгряваше с чист и ярък блясък.

[1] Велик логотет — първи министър. ↑

ЛИТЕРАТУРА

„Борил беше бездетен и даде на Ханри дъщерята на своя предшественик Йоникия: и тъй французите видяха, седнала на престола на тяхната империя, дъщерята на най-смъртния им неприятел, затова някои историци я обвиняват, че е отровила мъжа си Ханри на 11 юни 1216 година, тъй като тя при омъжването си за него била отнесла в сърцето си смъртната омраза, която баща ѝ Йоаникий ѝ бил внушил против французите.“ (Ledeau — „Histoire du das empire“, том, 17, стр. 283)

„Мария беше дъщеря на Йоаница, а не на Борил, който бе неин братовчед.“ (Geoffroi de Villehardouin — „La conquête Constantinople“, гл. XVI, стр. 29-30; Murait — „Essai de chronographie byzantine“, том I, стр. 306)

„След смъртта на Йоаница, българския цар, император Енрико се бе оженил за дъщеря му, сдобивайки се по такъв начин с приятелството на такива мощни съседи.“

„Смъртта му през 1216 година в Тесалоника, когато той бе едва четиридесетгодишен, останала под подозрението, че е последвала от отрова, била съдбоносна за властта на латините.“ (Federigo Hurter — „Storia di papa Innocenzo III“ том II, стр. 589)

„Хенрих бързо се отправи към Тесалоника, отново тържествено короняса младия принц Димитрий и стори всичко възможно, за да му осигури по-яко престола. Но него самия там внезапно покоси смъртта, още не сторил 40 години, на 11 юни 1216 година, без да остави свои наследници за престола. Веднага навсякъде се заговори, че той е бил отровен. Според едни това са били близки негови люде, според други

това е била неговата варварска съпруга, които са го очистили от пътя си. Но ако ние се попитаме кому подобно зло дело би било от полза, тогава много по-вероятно би било да се сметне, че Оберто ди Биандрате, чиито предшествени дела твърде явно говорят за подобен завършек, се е освободил по този начин от омразния си сюзерен.“ (С. Hopf — „Griechenland im Mittelalter“, том VI, стр. 246)

„Императрицата на Константинопол е потвърдила на 13 февруари 1214 година в качеството си на регентка привилегиите на пизанците.“ (Buchon — *Nouv. rech.*, II, стр. 29–30.)

„Зестрата на императорската годеница бе изпратена с 60 коня, целите натоварени със злато, сребро, слонова кост, копринени платове и редки скъпоценности; нямаше кон, който да не бе покрит с червено кадифе, което се влачеше на 7–8 лакти подир него.“

„Никога не се е вървяло толкова през кал и по лоши пътища, без някой от копринените платове да се скъса, а всичко било в изящество и благородство.“ (Роберт дьо Клари, „Превземането на Константинопол“. Хроника от XIII век)

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.